

UNIV. OF
TORONTO
LIBRARY

Pol.Sci
Govt
S9688i

INLEDNING

TILL

EUROPAS OCH AMERIKAS

STATSKUNSKAP

AF

WILHELM ERIK SVEDELIUS
SKYTTEANSK PROFESSOR VID UPSALA UNIVERSITET

FÖRRA DELEN

UPSALA
W. SCHULTZ.

18796
8/12/91

UPSALA, 1876,
AKADEMISKA BOKTRYCKERIET,
ED. BERLING.

Förord.

De europeiska ländernas nyaste historia och statskunskap kan behandlas efter två olika methoder, antingen såsom ett eget arbete för hvarje särskildt land eller så att statsystemet betraktas såsom ett helt och länderna blott såsom delar af det hela. Det arbete, som här föreligger, är utfördt efter denna sist nämnda method.

Det är likväl icke meningen att ogilla det andra sättet. Tvärtom ett utförligare arbete borde visserligen egnas åt hvarje särskildt land i fall tiden medgåfve och förmågan förslog. Under stor osäkerhet angående båda dessa förutsättningar har det visat sig ändamålsenligt att sammanföra det hela i en allmän öfversigt. Det kan synas såsom borde ett särskildt studium af hvarje del föregå den allmänna sammanfattningen. Det är så till en viss grad, men det är lika nödigt att man besitter en allmän insigt i sammanhanget af det hela förr än man företager ett mera på djupet sig sträckande studium af de särskildta delarne. En allmän öfversigt af de stora, de bestämmande dragen kan utgöra en lämplig förberedelse till sådana studier i något eller några af de särskildta länderna. Derföre har denna bok blifvit kallad en »inledning». Något annat är boken icke.

Det är icke det lättaste att bestämma, huru långt det innehåll bör utsträckas, som i en sådan inledning bör få en

plats. Det vore oförsynt att fordra det hvar och en skall anse rätta måttet träffadt med det, som här har blifvit uti »inledningen» inrymdt. En och annan anmärkning vill författaren sjelf göra. En sådan gäller svårigheten att kunna undvika omsägningar. Det har visat sig nödvändigt att återkomma flera gånger till samma sak, från olika sidor, ur olika synpunkter betraktad. Dervid hafver det knappt kunnat undvikas att förut sagd sak måst åter igen upprepas. Mycket bemödande har varit derhän riktadt att fasthålla den särskildta sida af saken, hvarom talet för tillfället borde handla, och ej sammanblanda saker, som väl äro nära beslägtade, men dock efter den method, som här följes, höra till särskildta hufvudstycken. Det kommer nu derpå an om bemödandet har lyckats så att hvar och en sak har fått sin rätta plats.

Men dermed har följt att sammanhängande saker måst skiljas åt. Så, för att välja ett exempel, finnes framställningen af den tyska revolutionen år 1848 på ett ställe och framställningen af Tysklands öfvergång till sin nuvarande organisation (1866—71) på ett annat ställe och helt andra ämnen uptaga mellanrummet. Detta kommer deraf att meningen var att i en allmän sammanställning öfverskåda de allmänna dragen af revolutionerna år 1848 såsom en allmän europeisk sak och derefter i ett annat hufvudstycke upvisa de förändringar, som statsystemet verkligen har undergått på olika håll intill närvarande tid. Vill man nu i ett oafbrutet sammanhang följa hvarje stat under hela tiden, får man söka på flera håll, i särskildta hufvudstycken, men afsigten har icke varit att gifva en oafbruten framställning af hvarje särskildt stat med dess händelser och förhållanden. Vill man åter se huru grunden lades för hela statsystemet åren 1814—15 och t. ex. hurudan den Heliga Alliansen var beskaffad samt huru dess argaste motsats, 1848 års revolu-

tioner grasserade i Europa, så finner man detta sammanfördt i sina särskildta hufvudstycken.

En annan anmärkning innehåller att behandlingen är ojämn. Några stycken äro mera utförligt behandlade, andra åter i korthet. Detta har berott dels på det större eller mindre interesse, som ur allmän europeisk synpunkt har velat synas böra fästa sig vid de särskildta sakerna. Dels har det också kommit af källornas beskaffenhet, att de flutit ojämnt. Det har icke alltid velat låta sig göra att ur den litteratur, som varit tillgänglig, utreda sakerna så fullständigt, som önskeligt kunnat vara. Det är så med historiska och statsrättsliga studier angående den nyaste tiden att källorna stundom flyta mycket ymnigt, men i andra delar äro svårt åtkomliga och det händer att man icke kan vara säker det icke någon förändring kan hafva timat i den allra nyaste tiden, som rubbar det skick, hvilket man trodde vara det nyaste.

Någon öfver måttan lärd bok är denna boken icke. Författaren har högre föreställning om hvad statsvetenskaplig lärdom innefattar än att han skulle tro sig hafva kommit särdeles långt på den vägen. Boken är icke skrifven för att göra de lärde ännu lärdare, men för att bland den olärda allmänheten, som dock söker kunskaper och bildning, befordra en allmän insigt i vår tids historiska och politiska förhållanden. Det är af stor vigt att sunda och riktiga föreställningar om dessa saker ingå i den allmänna bildningen.

På titelbladet står »förra delen». En senare del skall således komma. Ja, här återstår åtskilligt af »inledningen». Denna första del handlar om statsystemets ordning, sådan den samma bestämdes genom Pariserfrederna åren 1814—15 samt Wienerkongressen och huru denna ordning sedermera dels har varit på väg att förändras, dels verkligen har blif-

vit i vigtiga delar förändrad. Den senare delen skall begynna med en öfversigt af statsystemets sammansättning sådan denna i närvarande stund (1876) befinnes vara och derefter följer öfversigten af det amerikanska statsystemet. Denna senare del är ämnad att oförtöfvadt läggas under pressen.

Upsala den 8 Februari 1876.

W. E. Svedelius.

Innehåll.

Sid.

Förord . . . . I—IV.

I. Statsystemets sammansättning vid slutet af Kejsar Napoleon I:s tid . . . . 5.
- Franska kejsardömet . . . . 6.
- Lydstaterna . . . . 7.
- Stater, som icke voro lydstater . . . . 12.

II. Fredsfördragen i Paris 1814 och 1815 samt behandlingen af Napoleon Buonapartes person och familjen Buonaparte . . . . 18.
- Freden i Paris 1814 . . . . 21.
- Fördraget mellan de krigförande magterna och Napoleon Buonaparte . . . . 27.
- Freden i Paris 1815 . . . . 37.

III. Wienerkongress-akten . . . . 41.
- Polen . . . . 43.
- Tyskland . . . . 48.
- Nederländerna . . . . 59.
- Schweiz . . . . 66.
- Italien . . . . 69.
- Portugal . . . . 85.
- Amnesti . . . . 86.
- Segelbara floder . . . . 88.
- Negerhandeln . . . . 89.
- Kolonialsystemet . . . . 90.
- Joniska öarne . . . . 91.
- Wienerkongressaktens förhållande till ländernas inre statsrätt . . . . 92.
- Nya stater eller statsföreningar . . . . 96.
- Gamla stater, som icke återstäldes . . . . 98.
- Legitima dynastier, som icke återstäldes . . . . 103.
- Dynasti af revolutionärt ursprung, som erkändes . . . . . 105.

IV. Europeiska statsystemets beståndsdelar näst före Franska revolutionen och näst efter Wienerkongressen . . . . . 108.
- Storbritannien . . . . 109.
- Ryssland . . . . 116.
- Österrike . . . . 118.

Sid.
Preussen . . . . 122.
Tyskland . . . . 124.
Frankrike . . . . 138.
Nederländerna . . . . 140.
Schweiz . . . . 144.
Danmark . . . . 148.
Sverige . . . . 150.
Italien . . . . 151.
Spanien . . . . 153.
Portugal . . . . 155.
Turkiet . . . . 157.
Montenegro . . . . 158.

V. Den Heliga Alliansen. — Juliirevolutionen. — Revolutionerna 1848 . . . . 159.
Den Heliga Alliansen . . . . 159.
Kongressen i Aachen . . . . 169.
Karlsbaderbesluten och Wienerslutakten . . . . 174.
Kongresserna i Troppau och Laibach. . . . . 177.
Kongressen i Verona . . . . 189.
Den grekiska revolutionen . . . . 192.
Juliirevolutionen . . . . 206.
Rörelser efter juliirevolutionen: Italien . . . . 209.
Tyskland . . . . 210.
Polen . . . . 211.
Belgien . . . . 218.
Revolutionerna år 1848 . . . . 245.
Frankrike . . . . 245.
Stor-Britannien, Ryssland, Tyskland . . . . 250.
Preussen . . . . 268.
Österrike . . . . 286.
Italien . . . . 300.
Schweiz . . . . 308.
Nederländerna . . . . 309.
Belgien, Spanien, Portugal, Grekland . . . . 310.
Turkiet . . . . 311.
Danmark . . . . 312.
Sverige och Norge . . . . 316.

VI. Förändringar efter år 1815 i Europeiska statsystemets beståndsdelar . . . . 317.
Stor-Britannien . . . . 317.
Ryssland . . . . 324.
Frankrike . . . . 328.
Tyskland och särskildt *Preussen* . . . . 337.
Förändringar i Tyska Förbundets sammansättning före år 1866 . . . . 338.
Tyska Förbundets uplösning år 1866 . . . . 340.

Sid.
Upkomsten af politiska föreningar . . . . 344.
De tyska regeringarnes underhandlingar . . . . 345.
Krigets utbrott . . . . 353.
Kriget mellan Preussen och Österrike . . . . 361.
Stater, som införlifvades med Preussen, Hannover, Hessen-Kassel, Nassau, Frankfurt am Main . . . . 363.
Schleswig-Holstein . . . . 373.
Fredsfördrag, som Preussen afslöt . . . . 394.
Nord-Tyska Förbundets stiftelse . . . . 397.
Nord-Tyska Förbundets förhållande till staterna i södra Tyskland . . . . 404.
Nord-Tyska Förbundets beståndsdelar och de öfriga staterna i Tyskland efter storlek och folkmängd . . . . 406.
Tyska Riket . . . . 413.
Tyska Rikets beståndsdelar efter storlek och folkmängd . 420.
Preussiska monarkiens förändrade beståndsdelar . . . . . 424.
Österrike . . . . 427.
Lombardiets förlust . . . . 431.
Venetiens förlust . . . . 432.
Österrike-Ungerns statsförbund . . . . 437.
Krakaus förening med Österrike . . . . 443.
Italien . . . . 452.
Sardiniens krig med Österrike och Lombardiets eröfring . 452.
Revolutionerna i Italien 1859—61 . . . . 453.
Konriket Italiens ställning till det öfriga Europa . . . . 459.
Venetien och Rom . . . . 468.
Underhandlingar angående Rom . . . . 469.
Fördraget mellan Frankrike och Italien 1864 . . . . 481.
Besittningstagandet af Rom . . . . 486.
Delar af Italien, som icke höra till konungariket . . . . . 495.
Spanien . . . . 497.
Portugal, *Nederländerna* och *Luxemburg* . . . . 498.
Belgien, *Schweiz*, *Danmark* . . . . 500.
Sverige och *Norge*, *Grekland* . . . . 509.
Turkiet. Omedelbara besittningar, Lydländerna, Algier, *Moldau* och *Wallachiet*, det ryska protektoratet . . . . . 510.
Pariserfreden . . . . 514.
Moldaus och Wallachiets förening, Furstendömet Rumenien 515.
Serbien . . . . 522.
Upproret och det ryska protektoratet . . . . 523.
Serbien under stormagternas gemensama garanti . . . . . 526.
Egypten . . . . 527.
Mehemed Alis upror. Första Egyptiska kriget 1831—33 . 528.
Andra Egyptiska kriget 1839—41 . . . . 529.
Montenegro . . . . 534.

Statskunskapen skiljer sig icke gerna från historien. Staternas sammansättning och samhällslifvets tillstånd låter sig icke begripas utan kännedom om de historiska tilldragelser, ur hvilka den närvarande tidens ordning har utgått. Statsförfattningar studeras mycket ofullständigt om studierna stadna vid skrifna lagböcker, man begriper ej lagen förr än man sett tillämpningen och frukten, som upväxte d. v. s. historien om huru folket lefde eller lefver under den lag, som finnes eller fans. Då först visar sig hvad lagen betyder och hvartill statsförfattningen duger eller huru dålig han är.

Lagarnes historia lärer man således icke känna genom att blott lägga en nyare lagbok vid sidan af en gammal och jämföra deras innehåll; sammanhanget mellan det, som har varit och det som är, orsakerna, att förändringarna gjordes och blefvo sådana de äro, updagas blott ur tidens seder och skick och händelsernas gång i verlden. Det är en sanning att man icke skrifver historien blott efter författningar[1]), historien skall vara lefvande lif, och lika sant är också att statsförfattningarnes förklaring ligger i det lif, som historien skildrar. Vise män kunna utfundera systemer och skrifva lagböcker, men om lagen icke har någon annan grund än den vises tankeförmåga duger den lagen i verkligheten till platt ingenting.

På detta sätt är hvarje tidehvarf en frukt af den tid, som gick förut, och denna af en föregående så långt till baka som någon tid har funnits. Nu mägtar väl ingen historia utgrunda detta sammanhang i hela dess följd, mensklighetens början och samhällsförfattningarnes ursprung ligger utanför all historia, men så långt till baka historien förmår att någonting utreda, må hon försöka att genomtränga mörkret.

---

1) Geijers ord på något ställe i de Samlade Skrifterna.

Detta försök misslyckas ofta, forskningen i de gamla tiderna tager lätt miste. Men en sak, hvarom man icke tager miste, är att den närvarande tiden har blifvit sådan han är derföre att de föregående tiderna voro sådana de voro. Det närvarande tidehvarfvet är det sista resultatet hitintills af alla föregående tidehvarf och skall i sin ordning ingå såsom en länk i tidernas kedja, som bestämmer en kommande efterverld så länge Gud låter verlden stå. För att begripa hela sammanhanget skulle forskningsarbetet genomgå allt det förflutna. Men dervid händer lätteligen att forskningen aldrig hinner fram till den närvarande tiden, man får en ofullständig historia om forntiden i stället för en klar kunskap om vår egen tid.

Långa historiska inledningar äro således en sak att akta sig för när man beskrifver den närvarande tidens förhållanden. Och dessa långa inledningar blifva lätt ett fruktlöst arbete äfven i ett annat afseende. Det är nämligen hardt när omöjligt för tanken, minnet och inbillningskraften att fasthålla hela det genom seklernas längd fortgående sammanhanget. Helt annorlunda framställer sig förhållandet om arbetet göres rent historiskt, så att hvarje tidehvarfs häfder behandlas ej blott såsom en inledning, men såsom ett sjelfständigt verk. Såsom inledning till den nuvarande tidens statskunskap är den långa historiska framställningen äfvenledes öfverflödig. Ty det är en stor skilnad mellan det sammanhang, som förbinder alla de längesedan förflutna tidehvarfven och den förbindelse, som knyter den närvarande tidens ordning omedelbart vid den tid, som närmast föregick. Det är en särskildt sak att undersöka trädet, som bar frukten, och en annan sak att sträcka forskningen ända ned till fröet, som grodde i marken, der trädet växte upp. Så skiljer sig den närvarande tidens statskunskap från fordna tiders häfdeforskning.

Stundom måste likväl gränsen öfverskridas och sakerna gå in den ena i den andra. Men en gräns måste dock finnas att öfver hufvud iakttaga. Första frågan är denna: när begynte det nuvarande tidehvarfvet? när var tidpunkten, då denna tidsålder upgick, i hvilken vi lefva?

Denna fråga låter sig besvaras på olika sätt allt efter som frågan angår det ena eller andra bland Europas länder. I Sverige räkna vi tiden från 1809, i Norge från 1814 och annorstädes från andra tidpunkter. Men nu kan också sägas att Europas stater utgöra icke blott ett antal samhällsföreningar hvar och en för sig, men alla tillsamman ett statsystem. Man kan betrakta dem på bägge sätten. Och den ena betraktelsen, hvilkendera som helst man må företaga sig, blifver ofullständig om den andra saknas, man känner icke det hela utan att man känner hvarje del och delarne känner man icke fullständigt utan att betrakta huru det hela sammanhänger. Frågar man derföre när tidpunkten var då Europas statsystem inträdde i det tidehvarf, som ännu är det nyaste, kan svaret så uttryckas: början var då Kejsar Napoleons välde störtades (1814—15).

En invändning kan göras att tidpunkten borde sökas längre till baka vid revolutionens utbrott 1789. Der ligger den stora gränsen mellan tidsåldrarne. Vi lefva i fortsättningen af den verldsperiod, som för Europa öpnades af den stora revolutionen, till hvilken Frankrike gaf upslag och hvilken omsattes i andra former af Kejsar Napoleon I.

Allt detta har sin sanning, men en stor tidsålder har flera afdelningar med så betydlig skilnad sins emellan att de rätteligen räknas såsom egna tidehvarf, en sådan tidsafdelning var den, som tog slut med det napoleoniska väldets undergång, en annan är den nya, som på samma gång begyntes. Revolutionens framfärd med utgångspunkt från franska republiken hade sönderssprängt det gamla statsystemet och Napoleons eröfringsvälde fortsatte förstörelsens verk, den nya ordning han uprättade var icke sådan, som kunde öfverlefva sin uphofsman, men när spiran blef tagen ur hans hand företogo sig Europas magter att åter sammansätta ett sönderfallet statsystem. Så kan sägas att från den dag, då Napoleon var fallen, inträdde Europa i ett nytt tidehvarf. Men efter den tiden har ingen så allmän förändring timat, att tidehvarfvet kunde sägas hafva nått sitt slut. Rubbad har ställningen blifvit, men icke kullkastad, icke uplöst, icke ombildad i helt nya former. Visserligen finnas flere smärre tidsafdelningar inom de 50—60 åren, skilnaden är märkbar

mellan den heliga alliansens tid och de årtal, som efterföljde Frankrikes juliirevolution år 1830 såsom ock året 1848 betecknar en skiljepunkt. Men skilnaden mellan dessa smärre tidsafdelningar är mycket mindre än sammanhanget, som förbinder dem.

Vill man således betrakta det europeiska statsystemets närvarande skick är tiden från 1814—1815 och intill det närvarande ögonblicket den tidrymd, som utgör betraktelsens föremål.

Denna betraktelse får likväl icke utvidga sig till en fullständig historia. Det finnes ingen anledning att utsträcka den historiska framställningen längre än till att antyda de allmänna förhållanden och tilldragelser, som varit af bestämmande vigt för staternas ställning inom statsystemet.

Och då nu de historiska händelserna icke betraktas för historiens skull, så som skulle meningen vara att framställa en fullständig historia, men historiens tilldragelser blott anmärkas för den uplysning de lemna om staternas sammansättning och statsystemets organisation, blifver en följd att betraktelsen ej mycket fäster sig vid de historiske personerne, men nästan blott vid resultaterna, som åstadkommos.

Men om således statens författning eller hvad man kallar statsrätt i detta ordets vidsträcktaste bemärkelse har sin förklaring i historien, så är likväl blott en sida af statskunskapen dermed förklarad. Menar man nämligen med statskunskap kunskapen om statens hela beskaffenhet och tillstånd, måste forskningen icke blott omfatta statens organisation, dess statsrättsliga lagar och formerna, hvaruti staten rörer sig och lefver, men samma forskning sträcker sig äfven till statens beståndsdelar, landet och folket samt medel och tillgångar, som förefinnas för folkets lif, dess förkofran och välmagt eller hvad som brister. En mycket väsendtlig del af statskunskapen består af den gren inom de politiska vetenskaperna, som kallas statistik. I statistiken framställer sig folkets tillstånd likasom statens organisation framstår i de statsrättsliga lagarne och den historiska häfden. Det vore för mycket sagdt att staternas magt eller vanmagt helt och hållet kan bestämmas på grund af statistikens uträkning, men det vore lika orätt om någon sade att denna räk-

ningen intet betyder. Det måste dock vara en vigtig sak att veta huru stort eller litet till antal folket är, huru det fördelar sig inom sitt land och huru vida det mägtar upfylla landets omkrets samt hvilka tillgångar det besitter för sitt bestånd och sin förkofran och hurudant landet är som det eger att bruka. Statistikens siffror innehålla dessutom i många fall just den förklaringen som nämndes, om hurudan statsförfattningen visar sig i tillämpningen vara, huru folket lefver under det statskick, som är. Statistiken och den med statistiken nära förenade geografien gifva sina mycket lärorika bidrag till kunskapen om folkets lif och statens sammansättning.

Om statistikens betydelse är på annat ställe taladt[1]), det kan derföre vara nog att här endast antyda förhållandet. Stode det i författarens förmåga att åstadkomma en fullständig framställning af statskunskapens innehåll skulle visserligen ett betydligt utrymme i här efterföljande framställning egnas åt statistikens resultat. Det inskränkta omfång, hvarinom författaren har funnit sig nödsakad att låta sin framställning begränsas, föranlåter att den statistiska delen blifver blott i de allmännaste dragen behandlad.

I.

Statsystemets sammansättning vid slutet af Kejsar Napoleon I:s tid.

Man kunde väl göra en fråga, hvarföre Europa nödvändigt måste falla i ruiner derföre att franska kejsarthronen föll? Ett kejsardöme kan öfverlefva sin kejsare och der Napoleon regerade var visserligen icke anarki. Men den ordning han hade hållit hade ingen annan grund än hans, den mägtiges, magtspråk. Skall ett kejsardöme öfverlefva sin kejsare måste detta kejsardöme vara grundadt och bygdt på gammal, historisk häfd eller, i fall magten är ny, måste han hafva sin grund i naturliga förhållanden och tidehvarf-

---

1) I företalet till boken »Studier i Sveriges Statskunskap», Första Delen af W. E. SVEDELIUS.

vets behof. Det napoleoniska statsystemet var icke sådant, det var tvärt emot så beskaffadt, att det icke kunde af Europa fördragas sedan tvång ej mera tryckte. Derföre måste *detta* kejsardöme falla med sin kejsare. Och med det samma måste en stor del af Europa blifva en massa af ruiner. Tidens upgift blef att upföra en ny bygnad. För att lära känna den bygnad, som upfördes, måste kunskapen begynna med den bygnad, som föll. Betraktelsen begynner med en öfversigt af Europas statsystem, sådant detta var sammansatt näst före Napolens fall.

Det **franska kejsardömet** innefattade mycket mera än det egentliga Frankrike. Dit hörde:

1. De länder, som utgöra de nuvarande konungarikena **Nederländerna** och **Belgien,** hvilka förut hade utgjort dels republiken Förenta Nederland, dels besittningar först inom Spaniens och sedermera inom Österrikes monarkier.

2. En stor del af **Italien** nämligen i norra Italien öfver hufvud de besittningar, som hade utgjort konungariket Sardiniens område på fasta landet, hufvudsakligen Savoyen och Piemont, hvarjämte till franska kejsardömet äfven hörde den fordna republiken *Genua.* I mellersta Italien sträckte sig franska kejsardömet öfver *Parma* och *Piacenza*, *Toscana* samt en stor del af kyrkostaten med staden *Rom.*

3. Delar af **Tyskland,** särdeles i *Rhenländerna* och angränsande landsdelar med städerna *Aachen*, *Trier*, *Köln* och *Mainz*, samt i nordvestra Tyskland omkring floderna *Ems*, *Weser* och *Elbe* med städerna *Bremen*, *Hamburg*, *Lübeck.*

4. Delar af **Schweiz,** hufvudsakligen de fordna republikerna *Wallis (Le Valais)* och *Geneve.*

Med en sådan utbredning sträckte sig kejsardömet *från Medelhafvet till Östersjön* tvärt igenom Italien, Frankrike, Nederländerna, Tyskland samt utmed Atlantiska hafvet och Nordsjön *från Pyreneerna till Elbens utlopp.* Riket gränsade till Neapel och Spanien, men samma rike gränsade också till danska monarkien, nämligen det med Danmark förenade tyska landet Holstein.

Men denna ländermassa utgjorde icke på långt när hela det napoleoniska väldet. Dit hörde äfven åtskilliga andra länder, som i verkligheten voro lydländer under det stora

kejsardömet. Deras ställning var icke den samma öfverallt. Der funnos länder, som styrdes af Kejsar Napoleon eller i hans namn, men utan att ändock vara formligen införlifvade med kejsardömet; der funnos andra, som hade namn af länfurstendömen och hvilkas innehafvare voro franske undersåtar och slutligen funnos äfven andra, som hade till namnet en sjelfständigare ställning, men dock i sjelfva verket voro fullkomligt underordnade.

Lydstaterna under franska kejsardömet voro följande:

1. Konungariket **Italien** utgjordes af följande beståndsdelar:

a) *Lombardiet*, som hade tillhört Österrike, samt den fordna republiken *Venedig*, som efter sin upplösning genom freden i Campo Formio år 1797 hade under de första åren varit österrikisk besittning, men genom freden i Pressburg var af Österrike afträdd. Till de fordna österrikiska länderna, som nu mera utgjorde delar af konungariket Italien, hörde äfven det gamla hertigdömet *Mantua*.

b) Det på gränsen af Italien och Schweiz belägna landskap, som af Tyskarne kallas *Veltlin*, af Italienarena *Val Tellino*,

c) en del af *Tirol*, som hade tillhört Österrike,

d) hertigdömet *Modena* eller åtminstone delar af detta land,

e) åtskilliga delar af påfvens länder, *Bologna*, *Ferrara*, *Romagna*,

f) en del af det vid Adriatiska hafvet belägna landskap, som kallas *Istrien*, hvilket till största delen hade varit gammal venetiansk besittning, men efter republiken Venedigs uplösning (1797) hade tillhört Österrike och var genom freden i Pressburg år 1805 från Österrike afträdd.

Genom dessa beståndsdelar utbredde sig konungariket Italien öfver nordöstra delen af halfön, men sträckte sig äfven genom östra delen af mellersta Italien och omfattade öfver hufvud Adriatiska hafvets kustländer från det nordligaste hörnet intill gränsen af Neapel. Norr ut sträckte sig landet upp emot Alperna och inträngde på Tysklands gränsmarker genom besittningarne i Tirol. Öfver hufvud innehöll detta konungarike de stycken af norra och mellersta

Italien, som ej voro formligen införlifvade med Frankrike. Skilnaden betydde ej mycket, ty Kejsar Napoleon var sjelf konung af Italien. Landet styrdes för Kejsarens räkning af hans stjufson, Prins *Eugene Beauharnais* såsom Vice-Konung. Hufvudstad var Milano.

2. Kon.riket **Neapel** utgjorde öfver hufvud hela södra Italien ända till Messinska sundet, samma land, som förut hade varit förenadt med Sicilien till en gemensam monarki under en ättegren af Bourbonska dynastien. Detta konungahus hade förlorat Neapel; konung i detta rike var Kejsar Napoleons svåger *Joachim Murat*, förmäld med Kejsarens syster.

3. Furstendömet **Lucca** med **Piombino,** beläget i mellersta Italien nära Medelhafvet, bestod af den fordna republiken *Lucca* samt det lilla furstendömet *Piombino* och de små områdena, *Massa*, *Carrara* och *Garfagnana.* Furstendömet innehades af Kejsar Napoleons syster *Maria Anna Elisa Buonaparte* och hennes gemål furst *Pasquale Bacciochi.*

4. Furstendömet **Benevento** hade tillhört kyrkostaten, men var af Napoleon gifvet åt en fransk undersåte furst *Talleyrand.*

5. Furstendömet **Ponte Corvo** hade likaledes tillhört kyrkostaten, men var likasom äfven Benevento beläget inom den neapolitanska gränsen, så att dessa små furstendömen hade utgjort s. k. enclaver, dem påfven egde på Neapels område. Nu hade Ponte Corvo varit af Napoleon öfverlemnadt åt Marskalk *Bernadotte,* till dess att denne furste blef kronprins af Sverige.

6. Republiken **San Marino** hade fått behålla namnet af egen stat, men kunde i verkligheten icke vara något annat än ett bihang till kon.riket Italien, inom hvars gränser den lilla orten var belägen.

Genom dessa lydstater jämte de med Frankrike införlifvade landsdelarne beherskade franske kejsaren hela Italiens fasta land från Alperna till Messinska sundet med både Medelhafvets och Adriatiska hafvets kustländer.

Men dessutom funnos i andra delar af Europa följande lydstater:

7. De **Illyriska provinserna** voro belägna rundt omkring Adriatiska hafvet utmed nordvestra, norra och östra kusten och utgjordes till största delen af länder, som Napoleon hade eröfrat från Österrike, dels gamla österrikiska besittningar, dels venetianska provinser, som Österrike hade fått på sin lott vid republiken Venedigs undergång, men sedermera åter förlorat.

Beståndsdelarne voro:

a) hertigdömet *Krain*, b) en del af hertigdömet *Kärnthen* nämligen kretsen *Villach*, c) staden *Triest* och grefskapet *Görz* samt öfver hufvud det landskap, som kallas *Friaul*, d) en del af *Istrien*, e) en del af *Kroatien* med ungerska kustlandet *(Littorale)*, f) *Dalmatien*, g) f. d. republiken *Ragusa*, som Napoleon hade införlifvat med de nyss nämnda f. d. österrikiska länderna.

Dessa s. k. illyriska provinser styrdes såsom en egen monarki för kejsar Napoleons räkning, men voro icke formligt införlifvade med Frankrike, hvilket ock i följd af den geografiska belägenheten knappt skulle varit möjligt.

8. **Joniska öarne** hade tillhört republiken Venedig, men voro nu franska besittningar, och torde i följd af sitt aflägsna läge snarast böra anses såsom en lydstat. I sjelfva verket var besittningen inskränkt till ön *Corfu*, ty de öfriga öarne voro af Engelsmännen eröfrade.

Genom de Illyriska provinserna och ön Corfu var det franska väldet utsträckt rundt omkring Adriatiska hafvet och gränsade till Ungern och de Turkiska länderna.

På ännu en annan sida af Europa lydde under franske Kejsaren följande lydstater:

9. Furstendömet **Neufchatel (Neuenburg)** hade tillhört konungen af Preussen, men var af honom afträdt till kejsar Napoleon, som hade öfverlemnat denna besittning såsom län åt en fransk undersåte, furst *Alexander Berthier*. Det lilla landet är beläget på gränserna af Frankrike och Schweiz.

10. **Schweiz** var efter det gamla Edsförbundets uplösning helt och hållet beroende af Frankrike. Den gällande grundlagen var den s. k. *Mediationsakten*, som hade blifvit stiftad genom Napoleons bemedling.

11. **Rhenförbundet** utgjorde icke en stat, men ett statsförbund af tyska stater, öfver hufvud hela Tyskland med afdrag af de preussiska och österrikiska länderna samt Holstein, som var förenadt med Danmark, och Svenska Pomern, som ännu hörde till Sverige, samt för öfrigt de stycken af Tyskland, som voro införlifvade med Frankrike, hvarjämte äfven funnos ett och annat landområde som stod under särskildt förvaltning för franske kejsarens räkning och vissa delar af de illyriska provinserna samt en mindre del af konungariket Italien hade förut varit räknade till Tyskland. Rhenförbundet bildades år 1806 och dess upkomst betecknade det gamla Tyska rikets uplösning. Förbundet var helt och hållet kejsar Napoleons verk och af honom beroende. Rhenförbundet utgjordes från början af ett antal sexton medlemmar, men åtskilliga förändringar hade sedermera inträffat och antalet var nu mycket större. Staterna i Rhenförbundet voro nu mera följande:

1. Kon.riket *Bayern.*

2. Kon.riket *Würtemberg.*

3. Kon.riket *Sachsen.*

4. Kon.riket *Westfalen* utgjordes af eröfrade länder, som hade tillhört Preussen, Hannover, Braunschweig och Hessen-Kassel, hufvudstad var den hessiska staden Kassel och rikets monark var kejsar Napoleons broder, *Jerome Buonaparte.*

5. Storhertigdömet *Frankfurt* innehades af den förutvarande Kurfursten, (Erkebiskopen af Mainz) Friherre *Karl von Dalberg*, som hade erhållit staden Frankfurt am Main med ett landområde med titel af storhertig i stället för det fordna kurfurstendömet Mainz. Men landet var i denne furstes hand blott ämnadt att vara en lifstidsbesittning, efter hans död skulle storhertigdömet tillfalla prins *Eugene Beauharnais*, som nu var vice Konung i Italien.

6. Storhertigdömet *Baden.*

7. Storhertigdömet *Berg* var en af Napoleon uprättad stat, bestående af eröfrade landområden. Dess innehafvare hade varit kejsar Napoleons svåger Joachim Murat, men förhållandet var nu förändradt sedan Murat var blifven konung af Neapel, storhertigdömet blef då gifvet åt kejsarens

brorson, *äldste sonen af Louis Buonaparte*, som hade varit konung af Holland. Denne furste var minderårig och landet förvaltades under tiden af en tillförordnad regering omedelbart under franske kejsaren.

8. Storhertigdömet *Hessen-Darmstadt.*

9. Storhertigdömet *Würzburg* innehades af en österrikisk erkehertig, f. d. storhertig af Toscana. Denne furste hade efter förlusten af sina italienska länder erhållit såsom ersättning först Salzburg (1803) och sedermera, genom utbyte, Würzburg (1805).

10. Hertigdömet *Nassau-Usingen* och 11. furstendömet *Nassau-Weilburg*, d. v. s. det gamla huset Nassau's besittningar, delade på tvänne ättelinier.

12. Furstendömet *Hohenzollern-Hechingen* och 13. furstendömet *Hohenzollern-Sigmaringen*, tvänne furstendömen under serskildta ättelinier af det hohenzollernska huset.

14. Furstendömet *Isenburg-Birstein.*

15. Furstendömet *Liechtenstein.*

16. Furstendömet *von der Leyen.*

17. Hertigdömena *Sachsen-Weimar*, 18. *Sachsen-Gotha*, 19. *Sachsen-Meiningen*, 20. *Sachsen-Hildburghausen*, 21. *Sachsen-Koburg-Saalfeld*, d. v. s. de hertigliga sachsiska besittningarne, delade på fem ättelinier.

22. Hertigdömena *Anhalt-Bernburg*, 23. *Anhalt-Dessau*, 24. *Anhalt-Köthen*, d. v. s. de besittningar, som tillhörde huset Anhalt, delade på tre ättelinier.

25. Furstendömet *Waldeck.*

26. Furstendömet *Lippe-Detmold* och 27. furstendömet *Lippe-Schaumburg*, d. v. s. det furstliga huset Lippes besittningar, delade på två ättelinier.

28. Furstendömet *Schwarzburg-Sondershausen* och 29. furstendömet *Schwarzburg-Rudolstadt*, d. v. s. de schwarzburgska besittningarne, delade på två ättelinier.

30. Furstendömena *Reuss-Greiz*, 31. *Reuss-Schleiz*, 32. *Reuss-Lobenstein-Lobenstein* och 33. *Reuss-Lobenstein-Ebersdorff*, de furstliga reussiska länderierna, delade på fyra ättelinier.

34. Hertigdömet *Mecklenburg-Schwerin* och 35. hertigdömet *Mecklenburg-Strelitz*, det mecklenburgska landet, deladt på två ättelinier.

Utom dessa länder, som dels från början hade varit medlemmar af Rehnförbundet, dels sedermera hade tillkommit, funnos äfven några, som hade varit förbundsledamöter och således haft namn af egna stater, men nu voro indragna under Frankrike. Dessa voro furstendömena *Salm-Salm* och *Salm-Kyrburg* samt hertigdömet *Holstein-Oldenburg*. Ännu ett land, hertigdömet *Ahrenberg*, hade uphört att vara egen stat, en del var förenad med Frankrike, en annan del med storhertigdömet Berg. — Slutligen intog staden *Danzig* en aldeles egen ställning. Denna stad, som genom Polens delningar hade kommit till Preussen, afträddes af denna magt genom freden i Tilsit år 1807 och förklarades vara en fri stad under Preussens och Sachsens beskydd, men var i sjelfva verket helt och hållet beroende af franske kejsaren.

12. Hertigdömet **Warschau** bestod af största delen utaf de polska länder, som vid Polens delningar hade fallit på Preussens lott och nu voro af Preussen afträdda genom freden i Tilsit (1807). Af dessa länder med undantag af landskapet Bjelostok (Bialystok), som Ryssland erhöll, hade kejsar Napoleon bildat en egen stat, hertigdömet Warschau, och med denna stat hade äfven blifvit förenad en del af Galizien, som Österrike hade afträdt genom freden i Wien 1809. Hertigdömet Warschau innehades af konungen i Sachsen.

Genom hertigdömet Warschau utbredde sig det franska öfverväldet intill Rysslands gränser. Frankrike och Italien blott med undantag af öarne, stora stycken af Tyskland — alla utom Preussens och Österrikes länder samt Holstein och Svenska Pomern — hela Schweiz, Nederländerna, delar af det fordna Polen och vissa stycken af de ungerska länderna samt Adriatiska hafvets kustländer intill Turkiets granskap, allt detta lydde under franske kejsaren dels omedelbart, dels såsom lydstater.

De stater i Europa, som *icke kunde kallas Frankrikes lydstater*, voro åter följande:

1. **Stor-Britannien** hade allt igenom bekämpat den franska magten och derunder blifvit af händelsernas kraf föranledt att sjelf upträda såsom eröfrande magt, nämligen i kolonierna. Stor-Britannien satt nu i besittning af Frankrikes och det med Frankrike förenade Hollands kolonier.

2. **Ryssland** hade väl lidit en och annan motgång under sina krig mot Frankrike, men dock bevarat sin fulla sjelfständighet och slutligen segrat i det sista kriget (1812). Området var icke blott oförminskadt, men Ryssland hade till och med vunnit ökade besittningar så väl i Asien som i Europa.

3. **Österrike** hade under tiden från de franska revolutionskrigens början ömsom vunnit nya besittningar och ömsom förlorat så väl dessa som äfven stora delar af sina gamla länder. Napoleons lydstater voro i många delar bygda på österrikisk mark, kon.riket Italien bestod till en stor del och de Illyriska provinserna nästan helt och hållet, blott med tillägg af f. d. republiken Ragusa, utaf länder, som Österrike hade nödgats afträda. Rhenförbundets stater voro förstorade på Österrikes bekostnad, ett stycke österrikiskt land hörde till hertigdömet Warschau och de österrikiska Nederländerna voro franska provinser. Österrikes förluster voro öfver hufvud följande.:

a) *Österrikiska Nederländerna* afträddes genom freden i Campo Formio år 1797.

b) *Lombardiet* afträddes likaledes genom samma fredsfördrag i Campo Formio år 1797.

c) *Venedig, det venetianska Istrien* och *Dalmatien* med landet vid hafsviken *Cattaro* hade erhållits genom den nyss nämnda freden i Campo Formio (1797), men gått förlorade genom freden i Pressburg år 1805.

d) *Tirolen* med *Vorarlberg* förlorades genom freden i Pressburg 1805.

e) Åtskilliga andra besittningar i Tyskland hade tid efter annan gått förlorade. Landskapet *Breisgau* skildes från Österrikes omedelbara herravälde genom freden i Campo Formio (1797), bekräftad genom freden i Lüneville (1801). Dessa fredsfördrag innehöllo nämligen att Breisgau skulle tillfalla hertigen af Modena såsom ersättning för hans italienska land, men denne hertig af Modena var en österrikisk erkehertig, Breisgau skulle således i alla fall tillhöra den österrikiska dynastien. Sedermera genom freden i Pressburg gick likväl Breisgau aldeles förloradt (1805). — Grefskapet *Falkenstein* och landskapet *Frickthal* omtalas redan i

freden uti Campo Formio (1797) såsom besittningar, hvilka afträddes och afträdelsen förnyades genom freden i Lüneville (1801). Genom nu omtalade afträdelser hade Österrike förlorat sina områden i Rhenländerna. — *Salzburg* hade varit ett gammalt erkebiskopstift, som förvandlades till Kurfurstendöme och tillerkändes åt storhertigen af Toscana såsom ersättning för hans land i Italien. Salzburg blef således en besittning för österrikiska dynastien aldenstund storhertigen (kurfursten) var en österrikisk erkehertig. Denna bestämning, som gjordes år 1803, förändrades genom freden i Pressburg år 1805 på det sätt, att storhertigen (kurfursten) fick utbyta Salzburg mot Würzburg, och Salzburg införlifvades med österrikiska kejsarstaten, men genom freden i Wien år 1809 måste Österrike afträda Salzburg m. fl. tyska besittningar.

f) hertigdömet *Krain*, kretsen *Villach* i hertigdömet *Kärnthen*, grefskapet *Görz*, staden *Triest*, österrikiska *Istrien* samt området *Montefalcone*, beläget i granskapet af Görz, öfver hufvud de österrikiska länderne norr om Adriatiska hafvet gingo förlorade genom freden i Wien 1809.

g) en del af *Kroatien* med området *Fiume* och *ungerska kustlandet* samt likaledes ett gods vid namn *Rhazuns*, som utgjorde en endav i Graubünden, afträddes genom freden i Wien 1809.

h) en del af *Galizien* afträddes likaledes genom freden i Wien 1809.

Österrike hade således förlorat alla sina besittningar i Italien, sina länder vid Adriatiska hafvet, åtskilliga stycken af de tyska länderna, en del af österrikiska Polen, en mindre del af de ungerska länderna (i Kroatien) samt hela Nederländerna (Belgien).

Det, som Österrike hade qvar och hvilket således nu utgjorde österrikiska monarkien, var följande.

a) de återstående delarne af *Österrikes tyska länder*, nämligen största delen af erkehertigdömet *Österrike*, hertigdömet *Steyermark*, den återstående delen af hertigdömet *Kärnthen*, kon.riket *Böhmen* markgrefskapet *Mähren*, den österrikiska andelen af hertigdömet *Schlesien*.

b) den återstående delen af de *polska länderna*, d. v. s. den del af *Galizien*, som ej var afträdd.

c) hertigdömet *Bukowina*.

d) Ungern med *Siebenbürgen*, *Slavonien*, *Militärgränsen* samt *Kroatien* med afdrag af de stycken, som afträddes år 1809.

4. **Preussen** var på det svåraste sätt lemlästadt af Napoleons svärd. Visserligen hade Preussen, likasom Österrike under de länderbyten och besittningsförändringar, som hade egt rum, icke blott förlorat, men äfven vunnit besittningar; nu hade dock så väl de nya som äfven stora stycken af preussiska monarkiens gamla länder gått förlorade i det olyckliga kriget år 1806. Preussen hade mistat:

a) *Rhenländerna* och alla länder *mellan Elben och Rhen*, Venstra Rhenstranden gick i sjelfva verket förlorad redan genom freden i Basel 1795, ehuru afträdelsen icke då blef ovägerligen afgjord. Fredsfördraget innehöll att de preussiska besittningarne vester om Rhenfloden skulle fortfarande besättas af franska trupper, men först vid den blifvande freden mellan Frankrike och tyska riket skulle dessa provinsers ställning bestämdt afgöras. Detta skedde genom det s. k. RiksDeputationsHufvudbeslutet år 1803 på det sätt att Preussen afträdde åtskilliga besittningar, som Preussen hade haft vester om Rhenfloden, men erhöll ersättning på andra ställen i Tyskland. — Sedermera genom ett fördrag med Napoleon år 1805 erhöll Preussen kurfurstendömet Braunschweig-Lüneburg (Hannover), men afträdde några andra besittningar, furstendömet Anspach, hertigdömet Cleve och furstendömet Neufchatel. Men slutligen genom freden i Tilsit (1807) förlorade Preussen *alla sina mellan Elbe och Rhen belägna länder*, nya och gamla.

b) en mindre del af de tyska länderna öster om Elbe, nämligen den s. k. *Kotbuserkretsen* i landet Lausitz, som äfven afträddes genom freden i Tilsit (1807).

c) nästan alla de *polska länder*, som Preussen hade fått på sin lott vid Polens delningar, afträddes genom samma fredslut i Tilsit (1807).

De länder, som Preussen hade qvar och hvilka således nu utgjorde preussiska monarkien, voro öfver hufvud följande.

a) *Brandenburg,*

b) hertigdömet *Schlesien,*

c) Preussens andel i hertigdömet *Pomern*; en del af detta land hörde nämligen ännu till Sverige,

d) det land, som utgjorde det fordna hertigdömet *Preussen*, hufvudsakligen motsvarande den nuvarande provinsen Preussen.

5. **Danmark** eller om man vill säga Danmark-Norge hade, medan Napoleon satt i full besittning af sin öfvermagt icke förlorat någon annan besittning än blott den lilla ön *Helgoland*, som England hade intagit, men i sammanhang med Napoleons motgångar i fälttåget 1813 och i följd deraf att Danmark var Napoleons bundsförvandt, var nu hela *Norge* med undantag af Island och Færöarne [1]) frånskildt från Danmark genom freden i Kiel, som afslutades i början af år 1814 förr än Napoleons fullkomliga undergång var afgjord. Men på samma gång hade Danmark erhållit *Svenska Pomern.*

6. **Sverige** hade genom freden i Fredrikshamn 1809 förlorat hela *Finland* samt *den delen af Norrbotten* och *Torne Lappmark*, som ligger öster om Muonio elf och Torne elf nedanför elfvarnes förening. Likaledes hade Sverige genom freden i Kiel 1814 afträdt *Svenska Pomern* till Danmark, men på samma gång hade Sverige erhållit Danmarks medgifvande att *Norge skulle förenas med Sverige*, hvilken förening dock i följd af norska folkets motstånd ännu var oafgjord.

Dessa voro de stater, som i mellersta, norra och östra Europa kunde sägas intaga en af det franska väldet oberoende ställning. En af dem, nämligen Danmark, var väl ganska nära förbunden med Napoleon, men denna förbindelse var dock af en annan art än lydstaternas. Danmark hade af fritt beslut förbundit sig med Napoleon såsom allierad magt. Preussen, Österrike samt under en kortare tid äfven Sverige (1810—1812) hade varit mycket beroende af

---

1) Grönland nämnes äfven i fredsfördraget såsom ett undantag från afträdelsen af Norge, men Grönland hörde väl icke till Norge, snarare till Danmark eller till den gemensama monarkien utan skilnad mellan Danmark och Norge.

Napoleon, men befunno sig nu i krig med honom och i förbund med Stor-Britannien och Ryssland.

Och äfven i södra Europa, i medelhafsländerna, der Frankrikes välde skulle vara allra störst, funnos likväl flera länder, som icke hade gått under oket. Turkiet var icke lydstat, den pyreneiska halfön icke underkufvad och medan Italiens fasta land var Napoleon undergifvet lydde öarne i Medelhafvet helt andra herravälden.

7. Ön **Sicilien** var en tillflygtsort för den från Neapel fördrifna konungaätten af huset Bourbon och dess oberoende ställning var uprätthållen under engelskt beskydd.

8. Ön **Sardinien** innehades på samma sätt af den före revolutionen regerande konungaätten i den sardinska monarkien, hvars alla besittningar på fasta landet Frankrike hade eröfrat.

9. Ön **Malta** hade varit en egen stat såsom utgörande Johanniterriddarnes (Malteserriddarnes) besittning, men innehades nu af England.

10. **Spanien** skulle väl enligt Napoleons förordning vara en lydstat med kejsarens broder *Josef Buonaparte* till konung, (1808) och den förre konungen Ferdinand VII lefde i Frankrike under Napoleons upsigt. Men spanska folkets motstånd hade med Englands kraftiga understöd bringat sakerna derhän, att Spanien i sjelfva verket var en krigande magt mot Frankrike. Sitt område hade Spanien oförminskadt och hade till och med vunnit en liten tillväxt genom fästningen *Olivenza*, som Portugal hade afträdt genom freden i Badajoz år 1801.

11. **Portugal** hade varit af Napoleons magt eröfradt (1807), och konungahuset hade flytt till Brasilien samt der qvarstadnat. Men Portugals folk med Englands bistånd befann sig i krig med Napoleon och det franska väldet i Portugal var aldeles omkullstörtadt. Med undantag af *Olivenza*, som Portugal hade afträdt till Spanien genom freden i Badajoz (1801), hade Portugal sitt land oförminskadt.

12. **Turkiet** hade förlorat *Bessarabien* och *en del af Moldau* genom freden med Ryssland i Bucharest (1812), men hade eljest sitt område i Europa orubbadt.

Europa bestod således af två hufvuddelar, det franska kejsardömet med dess lydstater samt på andra sidan de stater, som voro oberoende af Frankrike. Hela det stora franska herraväldet störtade till samman i kejsar Napoleons fall, men derföre att det stora Kejsardömet uplöstes var icke afgjordt hvilken ställning de särskildta länderna skulle komma att intaga. En stor del af Europa låg sönderslagen i spillror och för de segrande magterna förelåg upgiften att sammanfoga nya organismer och åter uprätta ett sönderfallet statsystem.*

II.

Fredsfördragen i Paris 1814 och 1815 samt behandlingen af Napoleons person och familjen Buonaparte.

Sakerna måste behandlas såsom gemensama för hela Europa, ty här fans ingen europeisk stat, hvars rättigheter och interessen icke berördes af de förändringar, som förestodo. Här funnos länder, fordom sjelfständiga, nu utstrukna ur staternas antal; här funnos stater, som hade förlorat stora stycken af sina områden; här funnos folkslag, som återfordrade sin sjelfständighet, dethroniserade dynastier, som ville åter upresa sina throner.

Och det gick ingalunda an att hvar och en helt enkelt återtog sitt eget, obekymrad om de öfrige. Här kunde finnas motsatta interessen, stridiga rättsanspråk. Staternas, folkens, monarkernes förhållanden till hvarandra bildade ett sammanhang af sådan art, att det icke för någon kunde vara likgiltigt huru de öfrige bestämde sin ställning inom statsystemet.

Häruti låg icke något egendomligt för den tiden, det är så alltid i Europa. Staternas sjelfständighet må vara i oinskränktaste mått erkänd, men hvar och en af dem utgör dock en länk i ett gemensamt sammanhang och hvarje rubbning i systemet återverkar på delarne. Detta kommer af civilisationens gemensamhet, som bildar ett nät af förbindelser mellan särskildta länder och folkslag. En af stats-

konstens vigtigaste upgifter, men ofta mycket svår, är att sammanjämka statsystemets interessen utan att någon stats sjelfständighet lider intrång.

Denna upgift var i sakernas närvarande tillstånd ännu svårare än vanligt. Det var aldeles icke någon sjelfskrifven sak, att allt skulle återföras till samma ordning, som hade funnits förr än revolutionerna och de stora krigen begyntes, detta var till och med på vissa ställen nästan aldeles omöjligt. Så brukar alltid vara när stora förändringar timat och revolutioner gått sin gång. Det händer att revolutionen bevisar sig oförmögen att sjelf uprätta en ny ordning, men detta hindrar icke att ju förstörelsen kan vara mycket grundelig. Derföre att det nya, som revolutionen gjorde, icke kan ega bestånd, följer icke att det gamla kan återställas.

Det var icke heller afgjord sak, att de magter, som hade fordringar att göra, just voro belåtna med att utkräfva dessa fordringar, så att säga, in natura d. v. s. att erhålla till baka aldeles samma länder och besittningar, som de förut hade haft, det kunde finnas lämpligt att göra utbyten. Och der kunde väl äfven finnas en lust att icke blott återtaga så mycket man förut hade haft, men äfven förskaffa sig något mera. Det kunde ock för statsystemets säkerhet i det hela finnas nyttigt att vissa stater förstärktes. Åtskilliga rubbningar i gamla förhållanden kunde komma i fråga: De gamla organisationerna hade i vissa delar varit sådana att man icke kunde önska deras återuprättelse. Och här funnos äfven oberoende af ländernas fördelning andra folkrättsliga förhållanden, som behöfde ordnas.

Den form, hvarunder detta utfördes, var den vanliga vid de europeiska staternas förhandlingar, den diplomatiska underhandlingen, dervid de särskildta staternas talan fördes af hvarje stats regering. Något annat sätt kunde icke rimligtvis komma i fråga. Det vore ett groft missförstånd om man ansåge folkens rätt förnärmad genom ett sådant behandlingsätt. Det må tillhöra folket i en stat med representativ författning att bevaka sin rätt, så att regeringen ej ingår ett aftal, som strider mot landets statsförfattning. Men regeringen är likväl alltid den, som förer underhandlingen

med de främmande magterna och afslutar fördraget. Det är knappt begripeligt huru saken på annat sätt skulle kunna tillgå.

En särskildt och mycket vigtig omständighet vid denna tid (1814—1815) var att vissa stater befunno sig i en så oreglerad ställning att de icke kunde föra sin talan genom någon bestämd regering, ty deras statsform var aldeles söndergången och bland underhandlingens föremål var just att bestämma hvilken form dessa stater skulle komma att iklädas och hvilken regering de skulle erhålla.

Att de öfriga staterna togo sig den magten att härom besluta kunde visserligen sägas vara en i folkrättsligt afseende betänkelig sak, men var en oundviklig nödvändighet. Ty om en folkrättslig ordning skulle i Europa uprättas måste de rådplägande magterna ega att öfverenskomma, hvilka de stater voro, som skulle erkännas såsom sjelfständiga medlemmar i statsystemet. Lika visst som magternas senat icke kan vara berättigad att godtyckligt slå till samman eller sönderdela länder och folk eller att påtruga ett folk en regering, som det har förskjutit eller en statsförfattning, som det ogillar, så i fall en stat försätter sig sjelf i en ställning, som de öfrige finna förnärmande för sin rätt, lära de väl icke vara skyldige att låta dervid bero. Hvarje sjelfständig stat eger att sjelf bestämma sitt statskick, men hvarje annan sjelfständig stat måste ega att för sin del afgöra, huru vida den samma vill underhålla folkrättsliga förbindelser med den regering, som uprättades och gifva sitt folkrättsliga erkännande åt det statskick, som blef antaget. Huru vida den särskildta statens handlingsfrihet derigenom lider något intrång beror på tidens omständigheter och statens magt och styrka. Här gäller det samma som öfverallt i verlden att den mägtige bevarar sin frihet säkrare än den svage. Det kan inträffa att främmande magters inflytande görer sig gällande med en så tryckande magt att regering och folk finna klokheten fordra att icke sätta sig till trots mot »den europeiska nödvändigheten» [1]). Det händer att

1) Detta uttryck begagnades stundom i Danmark under förhandlingarna om thronföljdsordningen 1852—53, i hvilken sak främmande magters inflytande gjorde sig gällande på ett mycket eftertryckligt sätt.

den sjelfständiga staten nödgas samtycka till saker, som äro mycket vidriga. Men på hvarje sjelfständig stat ankommer dock att samtycka eller vägra sitt bifall, hvilket senare han gör på sin risk.

På detta sätt fans nu (1814—15) mångenstädes en europeisk nödvändighet af det strängaste slag. Men härvid är också att besinna, det en mängd länder, nämligen hela den napoleoniska ländermassan, franska kejsardömet och samtliga lydstaterna, voro af de förenade magterna eröfrade och utgjorde ett gemensamt krigsbyte, hvaröfver segraren egde att förfoga enligt allmänt antagen folkrätt likasom de eröfrade länderna under de föregående åren hade varit krigsbyte i franske kejsarens våld.

De statshandlingar, som blefvo hufvudsakligen bestämmande för statsystemets nya ordning, voro de båda fredsfördragen i Paris 1814 och 1815 samt Wienerkongressakten (1815)[1].

1. **Freden i Paris d. 30 maj 1814** var det statsfördrag, hvarigenom kriget afslutades i hvilket Napoleon första gången störtades. De parter, som ingingo fördraget, voro således på ena sidan Frankrike och på den andra de magter, som hade fört det sista kriget mot Frankrike. Men det Frankrike, som ingick fredsfördraget, var icke det napoleoniska riket, kejsarens fall var afgjordt före fredslutet och kon. Ludvig XVIII af huset Bourbon hade tagit Frankrikes thron i besittning, med honom afslutades fördraget. Deraf följde att de napoleoniska lydstaterna icke kunde komma i fråga såsom fredslutande parter. Deras tillvaro berodde på Napoleons magt, de voro nu eröfrade länder i de segrande magternas våld. Visserligen var äfven sjelfva Frankrike ett eröfradt land, men då meningen icke kunde vara att behandla detta land blott såsom ett intaget krigsbyte, men hela underhandlingen utgick från den förutsättningen att Frankrike skulle fortfarande finnas såsom en eu-

---

1) Dessa urkunder läsas flerestädes, t. ex. hos DE MARTENS och DE CUSSY: Recueil de traités, conventions et autres actes diplomatiques. T. III.

ropeisk stat, måste fredsfördrag afslutas med Frankrike under den regering, som hade efterträdt Napoleon.

Men nu hade Napoleon haft utom lydstaterna äfven en annan bundsförvandt, nämligen Danmark. Med denna stat blefvo särskildta fredsfördrag afslutade[1]), men freden i Paris var endast ett fördrag med Frankrike.

Fördragslutande parter å andra sidan synas hafva bort vara samtliga mot Frankrike krigförande magter. Dessa voro först och främst Stor-Britannien, Ryssland, Österrike, Preussen och Sverige. Men dessutom funnos vissa stater, som också kunde räknas såsom krigande magter mot Frankrike ehuru deras ställning var en annan än deras, som nyss nämndes. Spanien och Portugal hade i flera år befunnit sig i oafbrutet krigstillstånd mot Napoleon. Visserligen var detta krigstillstånd af sådan art att det från Napoleons ståndpunkt måste betraktas såsom ett uppror, ett affall, men från den motsatta sidan kunde Spanien och Portugal ej annorlunda anses än såsom sjelfständiga stater i krig med Frankrike. På samma sätt kunde äfven de bland lydstaterna betraktas, som nu hade affallit. Sådan olydnad hade egt rum på flera ställen. Konungen af Neapel, Joachim Murat, hade genom ett fördrag med Österrike förbundit sig att taga del i kriget mot Napoleon. Nu var väl detta fördrag afslutadt först d. 11 jan. 1814 då en stor del af kriget var afgjordt och endast fälttåget i sjelfva Frankrike återstod och fördraget hade ej heller burit mycken frukt, men Murat kunde dock på grund af detta fördrag betraktas såsom en mot Napoleon krigförande monark. Det samma gäller om de flesta staterna inom Rhenförbundet. Likasom konungen af Neapel i sista stunden öfvergaf Napoleon sedan det visat sig att öfvermagten skulle falla ur den store kejsarens hand, så affölla äfven de tyske furstarne med undantag blott af konungarne i Sachsen och Westfalen, storhertigarne i Frankfurt och Berg samt de båda furstarne af Isenburg—Birstein

---

1) Fredsfördrag mellan Danmark och England ingicks i Kiel d. 14 jan. 1814 samtidigt med freden mellan Danmark och Sverige. Fred mellan Danmark och Ryssland ingicks i Hannover d. 8 febr. 1814 samt mellan Danmark och Preussen d. 25 aug. 1814. De Martens et de Cussy: T. II. och III.

och von der Leyen. Bayern öfvergick till förbundet mot Napoleon genom fördraget i Ried d. 8 okt. 1813, således redan före slaget vid Leipzig, de öfriga tyska staterna följde exemplet hvar efter annan.

Men samtliga dessa stater finner man likväl icke såsom fördragslutande parter i Pariserfreden. Hvad beträffar konungen af Neapel låter saken lätt förklara sig, ett fredsfördrag mellan honom och den nya regeringen i Frankrike var väl en omöjlighet under dåvarande tidens omständigheter. Det kunde knappt begäras att den »legitime» monarken af huset Bourbon skulle sluta formligt fredsfördrag med den buonaparteska inkräktaren. Men för Sverige [1]), Spanien, Portugal och Rhenförbundets från Napoleon affallna stater fans intet sådant hinder. Icke desto mindre synas dessa stater icke hafva formligen deltagit i Pariserfreden [2]). Denna fred var ett fördrag mellan Frankrike under kon. Ludvig XVIII å ena sidan samt Stor-Britannien, Ryssland, Österrike och Preussen å den andra. Formen var sådan att särskildt fördrag gjordes mellan Frankrike och hvar och en af de fyra magterna, så att der blefvo fyra särskildta fördrag af hufvudsakligt enahanda innehåll [3]).

Fredsfördraget måste naturligtvis innehålla de vilkor, hvarunder fred med Frankrike återstäldes, något mera behöfde icke nödvändigt der finnas, men de fördragslutande magterna funno för godt att utsträcka fredsfördragets vilkor ett och annat steg utöfver det egentliga föremålet, freden med Frankrike. Der finnas vissa punkter, som angå statsystemets nya organisation.

---

1) Samma hinder kunde icke finnas i afseende på Sverige oaktadt Sveriges thronföljare hade upstigit ur den napoleoniska monarkien. Sveriges ställning under denne furstes ledning hade under hela kriget och redan före dess början varit aldeles motsatsen mot de napoleoniske lydstaternas.

2) De blefvo dock i freden inbegripna så vida som fördraget afslutades af de fyra stora magterna för dem och »deras bundsförvandter *(ses alliés)*». Mellan Frankrike och Spanien blef äfven en särskildt fred afslutad d. 20 juli 1814.

3) En och annan särskildt artikel var dock bifogad vid de särskildta fördragen.

Och sjelfva fredsvilkoren med Frankrike utgjorde redan en vigtig del af den nya ordningen, ty genom detta fredslut blef Frankrikes förändrade ställning i Europa fördragsmässigt afgjord. Detta var en förutsättning för allt det öfriga, ty förr än det napoleoniska väldet var undanröjdt och Frankrikes nya ställning bestämd kunde statsystemets återuprättelse i öfrigt icke företagas. Pariserfreden erhöll derigenom en mycket stor betydelse för Europas framtid.

Betraktar man vidare fördragets form och innehåll öfver hufvud, framträda tvänne hufvudsaker: den ena att den bourbonska konungaätten erkändes, hvilket hade sitt uttryck deruti att fördraget afslutades med konungen af huset Bourbon såsom Frankrikes erkände monark; den andra hufvudsaken var att Frankrike afträdde sina eröfringar. Napoleons fall och det stora kejsardömets uplösning var således det, som uträttades.

Dermed var fältet fritt att upbygga ett nytt statsystem och genom de besittningar, som Frankrike nu afträdde, samt genom de eröfrade lydstaterna fans ett stort material att bearbeta.

Närmare betraktadt var det hufvudsakliga innehållet af Pariserfreden följande:

a) *Frankrikes gränser* skulle blifva sådana de voro d. 1 jan. 1792 med ett litet tillägg, som bestämdes genom en i fördraget intagen gränsreglering, och dessutom behöll Frankrike alla s. k. enclaver d. v. s. orter och smärre områden, som voro belägna inom de nu bestämda gränserna och således på Frankrikes mark, men dock hade tillhört andra stater. En sådan enclave var furstendömet *Avignon* och grefskapet *Venaissin*, som hade tillhört påfven. Denna enclave var belägen i södra Frankrike vid floden Rhone, men i östra Frankrike, den gamla provinsen Franche-Comté låg grefskapet *Montbeliard (Mümpelgard)*, som hade varit ett län under Tyska riket. Dessa jämte andra enclaver, som funnos[1]). blefvo åt Frankrike tillförsäkrade utan afseende derpå om de hade blifvit af Frankrike tagna i besittning före eller

---

1) Fredsfördraget talar om »*toutes les enclaves qui ont appartenu autrefois a l'Allemagne*».

efter d. 1 jan. 1792. — Vidare bekräftades den förbindelse, hvari furstendömet *Monaco* hade befunnit sig med Frankrike före revolutionen. Detta lilla furstendöme, beläget på gränsen mellan Frankrike och Italien vid Medelhafvet, hade tillhört en egen furstlig ätt under Frankrikes öfverhöghet, hvilket förhållande nu för framtiden erkändes. — Hufvudsumman var att Frankrikes gamla område blef oförminskadt, till och med litet tillökadt, men de stora eröfringarne, Nederländerna och de italienska samt tyska länder, som Napoleon hade införlifvat med Frankrike, afträddes.

b) *Frankrike återfick större delen af sina kolonier.* Detta fredsvilkor angick i första rummet England, som var den magt, hvilken hade eröfrat kolonierna. Regeln var att dessa besittningar återgåfvos, men undantag gjordes dock. Öarne *Tobago* och *S. Lucie* i Westindien samt ön *Isle de France (Mauritius)* i Indiska oceanen med dertill hörande smärre öar, enkannerligen ön *Rodriguez* och de s. k. *Sechellerna* undantogos och förblefvo engelska besittningar. Likaledes afträdde Frankrike sitt anspråk på den del af ön *St. Domingo (Hayti)*, som Spanien hade afstått till Frankrike genom freden i Basel år 1795. Då nu denna besittning skulle tillhöra Spanien blef här ett fredsvilkor intaget, som rörde en af de krigförande magter, hvilka icke undertecknade fredsfördraget, men blott voro inbegripna deri såsom bundsförvandter. Det samma gäller om Sverige med afseende på ön *Guadeloupe.* Denna ö i Westindien var af England eröfrad från Frankrike och England hade förbundit sig att afträda ön till Sveriges konung af huset Bernadotte, men i öfverensstämmelse med den allmänna regeln att Frankrike skulle återfå sina kolonier blef nu i fredsfördraget infördt ett medgifvande å Sveriges vägnar att ön skulle återgifvas till Frankrike. — Slutligen fans äfven ett dylikt fredsvilkor, som angick Portugal. Denna magt lärer varit i besittning af någon del af *franska Guyana* i Södra Amerika och nu innehåller fredsfördraget en förbindelse af Portugal att återställa denna besittning inom de gränser, som hade funnits d. 1 jan. 1792.

Men oafsedt dessa fredsvilkor, som angingo sjelfva Frankrike, innehöll fredsfördraget äfven följande rörande andra länder.

a) att *Holland* under det furstliga huset Oranien skulle erhålla ett ökadt område, men med vilkor att aldrig kunna tillhöra någon furste, som bure en främmande krona. Och hvaruti det ökade området skulle bestå blef också förklaradt genom en vid fredsfördraget bifogad särskildt artikel[1]). Der heter det att såsom det vore för Europas jämvigt erforderligt att Holland försattes i en sådan ställning att detta land kunde »med egen magt upprätthålla sin sjelfständighet» skulle med Holland förenas allt land mellan hafvet, fransyska gränsen och floden Meuse (Maas), d. v. s. Belgien,

b) att *Tyskland* skulle bestå af sjelfständiga stater, förenade i ett statsförbund, och i en särskildt bifogad artikel förklarades att de på venstra Rhenstranden belägna områden, som hade blifvit af Frankrike intagna efter 1792 och hvilka Frankrike således nu afträdde, skulle användas dels till förstärkning åt Holland dels till ersättningar åt Preussen och andra tyska stater,

c) att *Italien* skulle bestå af suveräna stater med undantag af de österrikiska besittningarne,

d) att *Schweiz* erkändes såsom sjelfständig stat,

e) att ön *Malta* skulle tillhöra England.

Genom dessa bestämmelser var verkligen ett utkast, ehuru ofullständigt, gjordt för statsystemets nya ordning. Men åtskilligt återstod, som i fredsfördraget icke vidrördes, och sjelfva bestämningarne voro i sjelfva verket mycket obestämda. Italiens och Tysklands ställning blef endast i allmänhet antydd, men ingenting afgjordes om de italienska staterna, hvilka de skulle vara eller om det tyska statsförbundet hurudan dess inrättning skulle blifva. Allt detta och mycket annat blef hänskjutet till efterföljande förhandlingar. Och fördenskull innehöll fredsfördraget ett aftal, att alla magter, som hade deltagit i kriget, skulle skicka sändebud till en *kongress i Wien*, hvilken skulle öpnas inom två månader.

Det, som för öfrigt innehölls i den första Pariserfreden, angick sådana frågor, som t. ex. skeppsfarten på Rhenfloden, fisket vid Newfoundland och Lorenzoflodens utlopp samt

---

1) »Article separé et secret».

åtskilliga bestämmelser rörande rättsförhållanden, enskildta fordringsanspråk m. m. i de länder, som nu skulle skiljas från Frankrike m. m.

---

2. **Fördraget mellan de krigförande magterna och Napoleon Buonaparte.** Freden i Paris var de krigförande och nu segrande magternas fördrag med konungariket Frankrike eller med konungen, som var blifven Napoleons efterträdare, således ett fördrag, grundadt på förutsättningen af Napoleons fall, hvilket nu var fullgjord gerning. Men samma fördrag innehöll icke något medgifvande af Napoleon, ingen afsägelse af hans anspråk. Pariserfreden var en för honom personligen fullkomligt främmande sak.

Det kunde vara en särskildt fråga huru Napoleons person nu borde anses och hvilken ställning så väl han som hela den buonaparteska familjen nu skulle komma att intaga. Han och med honom hans anförvandter utgjorde en af Europas magter erkänd, regerande dynasti, men som nu var blifven underkufvad, från sina herravälden afsatt. Så länge någon afsägelse af dem icke var gjord, hade de sina anspråk i godt behåll och må varit berättigade att göra dessa anspråk gällande om de det förmådde. Men för närvarande befunno de sig icke i tillfälle att något uträtta. Deras magt var fallen ur deras hand, personerne kunde tills vidare lemnas åt sitt öde.

Men så skedde icke. De krigförande magterna afslöto ett särskildt fördrag med Napoleon rörande hans och hans familjs personliga ställning. En sådan statshandling var behöflig för att genom Napoleons afsägelse gifva fullt folkrättslig helgd åt det organisationsarbete, som nu förestod under förutsättning af den redan afgjorda saken, de buonaparteska herraväldenas fall. En eröfrare kan vinna ett land, omkullstörta en thron, men för besittningens och thronförändringens folkrättsliga säkerhet fordras äfven den förre innehafvarens afträdelse från sina rättigheter. Väl kan en mägtig eröfrare, så att säga, sätta sig öfver en sådan sak, men detta gör han på sin risk. Förhållandet är det samma som när en enskildt man besitter en egendom, hvartill en annan har juridiska anspråk. Rättegång kan väckas så länge för-

likning ej är träffad. Skilnaden är att mellan enskilda personer i en väl ordnad stat beror utgången på juridisk lag och rätt, men mellan monarker och stater gäller blott den lag, som stiftas med svärd och kanoner.

Fördraget afslutades i Paris d. 11 april 1814, således före fredsfördraget med Frankrike och var hufvudsakligen af följande innehåll.

Kejsar Napoleon för sig, sine efterkommande och hvarje medlem af sin familj afsade sig all rätt till suveränetet och herravälde så väl öfver Frankrike och kon.riket Italien som öfver hvarje annat land. Afsägelsen var oinskränkt och gälde hela familjen, således äfven Josef Buonapartes anspråk på Spanien, Jerome Buonapartes på kon.riket Westfalen, samt den unge fursten Napoleons brorsons rätt till storhertigdömet Berg och Eugene Beauharnais' successionsrätt till storhertigdömet Frankfurt såsom ock fursten och furstinnan af Lucca och Piombino med deras furstendöme. Men desse personer framträdde icke sjelfve, handlande i eget namn, Napoleon ensam afslöt fördraget för sig och dem såsom hela familjens »caput repræsentativum» (hufvudman). Deremot kan afsägelsen icke hafva angått konungen i Neapel, Joachim Murat, aldenstund denne furste redan hade förbundit sig med Napoleons fiender och erhållit Österrikes garanti för sitt konungarike.

Denna afsägelse innefattade upoffringen, som Napoleon och den buonapartiska familjen gjorde. Men upoffringen var icke ovilkorlig, den motsvarades af vissa förmåner, nämligen följande:

a) för *Kejsar Napoleon* bestämdes ön Elba såsom vistelseort och denna ö skulle af honom, så länge han lefde, innehafvas såsom ett suveränt furstendöme hvarjemte ock den kejserliga titeln blef honom tillförsäkrad. Och utom besittningen af ön Elba tillerkändes honom en årlig ränta af 2,000,000 francs att af Frankrike utgå [1]). Men deremot skulle de tillgångar, som kunde anses utgöra hans enskilda

---

1) »Deux millions de francs en rentes sur le grand livre de France». — art. 3.

förmögenhet i Frankrike, tillfalla franska kronan[1]), dock med förbehåll af ett kapital, ej öfverstigande 2,000,000, som skulle användas till gåfvor åt visse personer enligt en af kejsar Napoleon undertecknad lista. En särskildt bestämmelse var också att kronjuvelerna skulle tillhöra Frankrike. För öfrigt bestämdes åtskilligt angående finansiella uppgörelser mellan Napoleon och franska statsverket samt angående hans afresa till Elba och den lifvakt han derstädes egde att hålla för sin personliga upvaktning till ett antal 400 man. Slutligen finnes i fördraget en egen artikel, som handlar om de *polska* trupperna i Frankrikes tjenst. Åt dem tillförsäkrades frihet att återvända till sitt hemland med all militärisk honnör.

b) Åt *familjen Buonaparte* tillförsäkrades den kejserliga titeln för Napoleons gemål och furstetiteln för de öfriga, men kunglig värdighet för f. d. konungarne af Spanien och Westfalen omtalas icke. Bestämd vistelseort för familjens ledamöter, såsom Elba för Napoleon, omtalas ej heller, men en afgjord förutsättning synes varit att desse personer skulle lemna Frankrike. Fördraget talar om pass (sauf-conduits) för dem och de personer af deras uppvaktning, som ville vara dem följaktige eller bosätta sig utanför Frankrike (art. 14). Någon suverän besittning blef icke åt familjens medlemmar anslagen med undantag af kejsarinnan Marie Louise, som verkligen erhöll ett hertigdöme. Men samtliga familjens underhåll blef på följande sätt försäkradt:

1. Kejsarinnan *Marie Louise* skulle erhålla hertigdömena Parma, Piacenza och Guastalla med full suveränetet för sig och sin son samt hans efterkommande i rät nedstigande linie. Den möjligheten att denna furstinna kunde i sitt äktenskap med Napoleon erhålla flere söner synes deremot icke varit beräknad, någon äktenskapsskilnad omtalas icke, men hennes personliga skilsmässa från Napoleon synes varit en tyst förutsättning, aldenstund särskildta besittningar anvisades åt henne och åt honom. Likaledes fans i fördraget ingen anledning att anse hertigdömenas besittning ärft-

---

1) Art. 9 lyder så: »Les proprietés que S. M. l'Empereur Napoleon possede en France, soit comme domaine extraordinaire, soit comme domaine privé, resteront a la couronne.

lig för efterkommande af Marie Louise i något nytt äktenskap. Men den besittning hon erhöll var betydligt större än den, som unnades åt Napoleon. Hertigdömet Parma med Piacenza och Guastalla upgifves hafva utgjort 112,99 qv.-m. [1]) och Elba endast 7 qv.-m. [2]).

2. Napoleons frånskilda gemål, kejsarinnan *Josephine*, försäkrades om fri besittning af sin enskildta egendom samt ett årligt underhåll af 1,000,000, hvilken summa omtalas i uttryck, som synas utmärka att hennes underhåll förut hade varit större, men blef nedsatt till det nämnda beloppet [3]).

3. Kejsarinnan Josephines son af första giftet, Napoleons stjufson, prins *Eugene Beauharnais*, som hade varit vice-konung af Italien och var utsedd till framdeles blifvande innehafvare af storhertigdömet Frankfurt, erhöll försäkran om ett passande och värdigt »etablissement» utanför Frankrike. Men ingen närmare bestämning gjordes om detta »etablissement», det kunde blifva ett furstendöme, det kunde ock stadna vid en godsegares ställning, men något annat än en penningränta synes i alla händelser varit menadt. Penninganslag omtalas för de öfrige, men om prins Eugene förklarades att han skulle erhålla ett »etablissement», han blef således på annat sätt ihågkommen än den öfriga familjen.

4. Åt andra *medlemmar af familjen Buonaparte* bestämdes en årlig inkomst att erhållas antingen af gods i de länder, som afträddes, eller såsom en del af Frankrikes statsskuld. Summan skulle utgöra 2,500,000 fr., på följande sätt fördelad:

»Madame Mere» (Napoleons moder)	300,000
Joseph Buonaparte med gemål	500,000
Louis Buonaparte	200,000
Drottning Hortense [4]), Louis Buonapartes gemål och hennes barn	400,000

1) Alm. de Gotha år 1857, p. 557.

2) Ritters Geogr. Statist. Lexikon, sechste auflage unter redaktion von HENNE-AM-RHYN, T. I, p. 438.

3) Le traitement annuel de l'imperatrice Josephine sera reduit a un million — art. 7.

4) Denna furstinna var Napoleons stjufdotter, syster till prins Eugene Beauharnais, moder till kejsar Napoleon III.

Jerome Buonaparte med gemål	500,000
Prinsessan Elisa[1]) Buonaparte, furstinna af Lucca	300,000
Prinsessan Pauline[1]) Buonaparte, furstinna af Guastalla	300,000
	2,500,000

Dessa furstar och furstinnor försäkrades för öfrigt om oqvald besittning af all sin enskildta förmögenhet. För Napoleons tredje syster, Caroline Buonaparte, som var förmäld med konungen i Neapel, Joachim Murat, kunde intet anslag komma i fråga. Hon med sin gemål satt ännu i besittning af sitt konungarike.

Detta fördrag med Napoleon[2]) afslutades af Ryssland, Österrike och Preussen; den fjerde magten, England, som aldrig hade erkänt Napoleon såsom kejsare, kunde icke underhandla med honom i denna hans egenskap, men biträdde fördraget i hvad rörde besittningen af Elba samt Parma, Piacenza och Guastalla, de öfriga vilkoren förblefvo främmande för England. Den nya styrelsen i Frankrike var icke heller part i fördraget, dess samtycke var likväl en mycket vigtig sak i och för den finansiella regleringen, som angick Frankrike särskildt. De tre magterna, Ryssland, Österrike och Preussen förbundo sig också att utverka Frankrikes samtycke.

Sådan var den upgörelse, som gjordes med Napoleon och familjen Buonaparte år 1814. Upgörelsen icke blott innebar en aktningvärd upmärksamhet för en fallen storhet och en stor frikostighet mot den förolyckade familjen, men medgaf äfven att ett buonapartiskt herradöme, visserligen ganska litet, men dock en sjelfständig suverän ställning för Napoleons efterkommande skulle få i Europa finnas genom den ärftliga besittningen af Parma, Piacenza och Guastalla.

Men hela fördraget egde ej länge bestånd. De nya händelser, som timade det följande året 1815, försatte hela

---

1) Napoleons syster.

2) Fördraget läses i DE MARTENS stora samling, samt hos DE MARTENS et DE CUSSY l. c. T. III, p. 3 o. s. v.

saken i en förändrad ställning. Det fordras att eftersinna huru detta 1814 års fördrag förhöll sig till dessa tilldragelser.

Napoleon hade afsagt sig all rätt till suveränetet och herravälde öfver Frankrike och öfver hvarje annat land. Icke desto mindre återtog han besittningen af Frankrikes thron. Derigenom hade han brutit det ingångna fördraget. Fördragsbrottet föranledde ett nytt krig mot samma magter, med hvilket samma fördrag var afslutadt. Hans förhållande till dessa magter måste då betraktas enligt folkrättens grundsatser för krigets rätt, krig uplöser fördrag. Napoleon hade genom sitt handlingssätt sagt sig fri från den förbindelse han hade ingått, han måste då äfven varit skild från de förmåner, som genom samma fördrag voro honom tillförsäkrade. På krigets utgång måste det följande bero. Napoleon handlade på sin risk, hade han segrat, så hade 1814 års fördrag blifvit af ingen betydelse i hvad angick hans afsägelse; nu blef han besegrad, han egde då icke att räkna sig till godo den del af fördraget, som innehöll förmåner för honom.

Utgången blef, såsom bekant är, att Napoleon icke blott förlorade sitt rike för andra gången, men äfven med sin person föll i sine fienders våld. Frågan är huru hans person då rätteligen borde betraktas.

Hans ställning var nu en helt annan än då han första gången störtades från sin thron. Då var han fransmännens kejsare, såsom sådan erkänd af Europas magter, med undantag blott af England, men i folkrättsligt krig af sine fiender öfvervunnen. Desse handlade enligt krigets folkrätt när de fråntogo honom hans länder. Men såsom han dock hade varit dessa länders erkände monark, behöfdes en bestämd afsägelse från hans sida. En sådan afsägelse blef fördragsmässigt gifven. Den andra gången deremot (1815) var han icke erkänd såsom fransmännens kejsare, han kunde af de europeiska magterna ej annorlunda betraktas än såsom en stor våldsverkare. Någon anledning fans icke att underhandla med honom om en förnyad afsägelse sedan han åter igen var blifven öfvervunnen. Betraktades han såsom krigsfånge var hans ställning mycket egendomlig, ty han kunde icke anses såsom någon krigförande magts medborgare eller

undersåte och ej heller såsom regerande monark. Såsom regerande furste af Elba med kejserlig värdighet kunde han icke räknas, ty Elbas besittning egde han blott på grund af samma fördrag, som nu var af honom tillintetgjordt. En enskild krigare, som blifver fången, eger att räkna sig till godo folkrättens vilkor; en monark behåller i fångenskapen sin karakter af suverän furste och med honom måste underhandlas om fredsvilkoren. Men Napoleon, som hvarken var undersåte eller monark, stod verkligen på sidan af all vanlig folkrätt och för dem, som hade fått honom i sitt våld, fans ingen annan förbindelse än sedelagens bud om allmän menniskorätt.

De segrande magterna förforo nu på helt annat sätt än förra gången. Intet fördrag afslutades med Napoleon och det förra fördraget lemnades utan allt afseende, men deremot blef fördrag ingånget mellan de mot honom krigförande magterna om huru hans person skulle behandlas. Han betraktades såsom ett slags gemensamt krigsbyte, hvarom de segrande makterna egde att öfverenskomma. Men något hans eget samtycke efterfrågades icke.

Ett sådant sätt att betrakta Napoleons ställning under de förhållanden, som nu förefunnos, blef af de europeiska magterna iakttaget icke blott efter vunnen seger, men redan från första stunden inkräktaren hade uppträdt. De vid kongressen i Wien församlade magterna [1]) utgåfvo en förklaring d. 13 Mars 1815 att Napoleon Buonaparte hade, genom att på sätt som skett bryta det med honom ingångna fördraget, »tillintetgjort den enda lagliga grund, som fans för hans personliga ställning» [2]) — — — »han hade förverkat lagens skydd» [3]) — — — »han hade försatt sin person utanför all borgerlig sammanlefnads förbindelser och såsom fiende och våldsverkare mot verldens fred gjort sig sjelf till ett föremål för den allmänna rättvisans vedergällning» [4]).

---

1) Äfven Spanien, Portugal och Sverige, ehuru dessa magter icke hade deltagit i fördraget med Napoleon.

2) »le seul litre legal, auquel son existence se trouvait attaché.»

3) »il s'est privé luimeme de la protection des lois».

4) »les puissances declarent, que Napoleon Buonaparte s'est placé

Denna förklaring efterföljdes af ett förbund, ingånget i Wien d. 25 Mars 1815 mellan England, Ryssland, Österrike och Preussen i och för gemensamt krig mot Napoleon Buonaparte. Andra magter biträdde förbundet, men kriget utfördes egentligen af dessa fyra, som nämndes, och de samma voro äfven de, som förfogade öfver Napoleons person sedan krigets utgång hade gifvit honom i deras våld. Dessa magter ingingo nu ett fördrag sins emellan d. 2 aug. 1815 af innehåll att Napoleon vore att anse såsom de fyra magternas gemensame fånge, men fångens bevakning öfverlemnades åt Stor-Britannien och detta så oinskränkt att icke en gång fångens vistelseort bestämdes, men det berodde af engelska regeringen att bestämma stället och anordna bevakningen, dock med förbehåll att Ryssland, Österrike och Preussen egde att hålla ombud på ort och ställe för att försäkra sig att icke fången undkom [1]). Samma rättighet förbehölls äfven åt konungen i Frankrike.

På grund af detta fördrag blef Napoleon, såsom allbekant är, afförd till S:t Helena och der qvarsittande till sin död (1821). Men lika visst, som Europas magter ansågo sig berättigade att så mot honom förfara, hade han icke afstått från sina anspråk, som han hade visat sig hysa oaktadt afsägelsen han hade gjort år 1814. Skilnaden mellan Napoleon på S:t Helena och Napoleon före 1814 års fördrag var blott att dessa anspråk nu mera voro fullkomligt oberättigade. Men ingen magt kan hindra en menniska att sjelf hysa anspråk, äfven de mäst ogrundade. Napoleon upgaf visst aldrig sin förmenta rätt så länge han lefde och inbillningen om en sådan rätt kan fortlefva hos hans arftagare. Det skulle fordra en särskildt undersökning för att utreda i hvad mån dessa anspråk, när tiden kom, lågo till grund för kejsar Napoleon III:s politik.

Men om saken således var klar i afseende på Napoleon

---

hors des relations civiles et sociales et que comme ennemi et perturbateur du repos du monde il s'est livré a la vindicte publique.» DE MARTENS i Nouveau recueil de traités, T. II, p. 110, 112.

1) »des commissaires, qui demeureront au lieu et qui sans etre chargés de responsabilité de sa garde s'assureront de sa presence». DE MARTENS, l. c. T. II, p. 605.

sjelf, kan en fråga göras om förhållandet var det samma med hela den öfriga familjen. Ställningen var följande.

Två fördragslutande parter, kejsar Napoleon och de mot honom krigförande magterna år 1814, hade fördragsmässigt öfverenskommit om vissa förmåner, som skulle tillkomma en tredje part, den buonaparteska familjen. Nu vore frågan om den tredje partens förmån skulle gå förlorad derföre att fördraget var tillintetgjordt emellan de andra parterna genom den ena partens löftesbrott. Dervid är att märka, att de segrande magterna hade aldrig afslutat något fördrag med denna tredje part. De hade aldrig iklädt sig någon förbindelse till den buonaparteska familjen omedelbarligen, de hade endast lofvat Napoleon att bestå vissa förmåner, som skulle komma hans familj till godo. Allt hvad familjens ledamöter voro det voro de blott såsom ett bihang till Napoleons person. Denna deras ställning framstår mycket tydlig i 1814 års fördrag. Napoleon afsäger sig alla riken och länder icke blott för sig och sine bröstarfvingar men för hvar och en medlem af sin familj. Denna afsägelse måste anses såsom ett oeftergifligt vilkor för åtnjutande af de beviljade förmånerna, ön Elba för honom sjelf och penningräntan för familjens medlemmar. Den förmån, som var åt dem beviljad, utgjorde en del af de med Napoleon öfverenskomna vilkoren, det ena med det andra måste stå eller falla tillsamman.

Så vill äfven synas att saken blef ansedd, dock nu åter igen med undantag för prins Eugene Beauharnais. Det honom tillförsäkrade löftet om ett »etablissement» utanför Frankrike förnyades i ett fördrag mellan Ryssland, Österrike och Preussen å ena sidan samt Bayern å den andra »under medverkan af England» [1]) d. 23 april 1815 således efter Napoleons återkomst. Detta fördrag blef väl icke ratificeradt, men att ett sådant innehåll som detta angående prins Eugene kunde inkomma i ett fördrag, som dock var af de särskildta staternas ministrar afslutadt, är redan ett bevis att denne prins betraktades med blidare ögon än de

1) »sous la cooperation de la Grande-Bretagne». DE MARTENS, Nouveau recueil de traités», T. II, p. 457.

öfrige Napoleoniderne. Att prins Eugenes förmån bevakades af Bayern har sin naturliga förklaring deruti att prinsen var förmäld med konungens af Bayern dotter.

Men för öfrigt synes den buonaparteska familjen nu blifvit lemnad åt sitt öde och domen beseglades genom en i Frankrike stiftad lag af den 12 jan. 1816. Lagen handlade om amnesti för dem, som hade deltagit i Napoleon Buonapartes företag år 1815, men från amnestien undantogos ibland andra äfven Napoleon Buonapartes anförvandter i up- och nedstigande led, »hans onklar och tanter, hans brorsöner och brorsdöttrar, systersöner och systerdöttrar, hans bröder med deras hustrur och efterkommande, hans systrar och deras äkta män» [1]). Samtlige desse personer landförvisades ur Frankrike för all framtid och förklarades oberättigade att i Frankrike åtnjuta någon borgerlig rättighet eller der besitta någon egendom eller pension, som kunde vara dem beviljad. Denna förklaring måste hafva innefattat utom annat äfven de genom 1814 års fördrag beviljade penningräntorna i mån som dessa voro ämnade att utgå från Frankrike. Samma fördrag hade också tillförsäkrat dem all deras enskildta förmögenhet samt de räntor de lära redan förut haft att åtnjuta utaf franska staten. Denna försäkran blef nu tillintetgjord, dock ej så att deras egendom aldeles beröfvades dem, men det blef dem ålagdt att inom sex månader sälja sina egendomar. Nu var väl amnestilagen icke en gemensam handling af de magter, som egde att tolka och tillämpa 1814 års fördrag, denna lag var en handling af Frankrikes lagstiftande magt allena, men de öfriga magterna synas hafva låtit dervid bero.

Efter sträng bokstafstolkning var prins Eugene Beauharnais verkligen icke inbegripen under den allmänna straffdomen. Han hörde nämligen icke till någon af de upräknade slägtskapsgraderna. Men med den ställning han intog såsom af Napoleon adopterad ledamot i familjen kunde han knappt vara ämnad att icke dela de öfriges öde. Detta var

---

1) *Bulletin des lois du royaume de France,* 7 Ser., T. II, p. 17; äfven tryckt i *Le Moniteur* 1816, n:r 14. MONTGAILLARD i Histoire de France depuis la fin du regne de Louis XVI jusqu'a l'année 1825, T. VIII, p. 321.

i alla fall intet hinder att ju åt honom kunde beredas genom de öfriga magternas åtgärd det »etablissement», som var honom lofvadt utanför Frankrike.

Frågan om de buonaparteska anförvandternes ställning kunde för öfrigt äfven i någon mån bero derpå, huru vida de hade biträdt och tjenat Napoleon år 1815. Hade de detta gjort, måste redan derigenom all deras rätt, som de hade egt på grund af 1814 års fördrag, varit förverkad. Hela frågan om den buonaparteska familjen var för öfrigt icke någon sak af bestämmande vigt för det europeiska statssystemet nu mera, men bör dock ej lemnas aldeles obetraktad såsom utgörande ett stycke i den upgörelse, som gjordes med Napoleon år 1814 och den behandling han fick erfara år 1815.

3. **Freden i Paris år 1815**. Likasom fördraget med Napoleon snart tillintetgjordes, så blef äfven 1814 års fredsfördrag ganska kortvarigt. Det krig, som föranleddes af Napoleons förnyade inkräktningsförsök, blef i sin ordning afslutadt genom ett nytt fredsfördrag den 20 nov. 1815 med i vissa delar förändrade vilkor.

Detta senare krig (1815) var icke aldeles af samma folkrättsliga beskaffenhet som det föregående (1813—14). Det krig, som slutades år 1814, var ett krig mot Napoleon såsom Frankrikes kejsare och mot hans rike såsom från hans person oskiljaktigt. Men kriget år 1815 kunde från de mot Napoleon fiendtliga magternas sida icke annorlunda anses än såsom ett krig mot inkräktaren Napoleon Buonaparte, men icke nödvändigt mot franska staten och folket. Kriget kunde lika mycket blifva ett krig till franska statens och folkets bistånd mot inkräktaren. Detta måste bero på den ställning franska folket intog. Var det så att franska folket blef Napoleons anhängare och franska staten kom i hans våld måste kriget blifva ett krig mot detta folk i och för Napoleons skull och mot franska staten i följd af det skick, hvari denna stat nu befann sig. Detta inträffade och här blef således ett verkligt krig mot Frankrike, hvarigenom 1814 års fredsfördrag tillintetgjordes. Detta sätt att betrakta saken framgår ur de förenade magternas förklaring d. 13 mars 1815 samt ur fördraget, som de ingingo med hvar-

andra den 25 mars s. å. Förklaringen innehöll att de förenade magterna erbjödo »sitt bistånd åt konungen af Frankrike och franska folket eller åt hvilken annan magt som helst» för att återställa den fred, som Napoleon hade brutit. Fördraget af den 25 mars upgaf såsom sitt ändamål att »upprätthålla Frankrike och hvarje annat land mot Buonapartes angrepp», hvarföre också konungen af Frankrike anmodades att biträda samma fördrag. Hela kriget var således en handräckning till bistånd åt den af Europas magter likasom af franska folket erkände konungen af Frankrike mot inkräktaren och hans parti. Napoleons uppträdande i Frankrike och den hyllning, som der blef honom gifven, måste för konungen i Frankrike och de europeiska magterna framställa sig såsom ett upror, som borde undertryckas. De främmande magterna voro således konungens i Frankrike bundsförvandter mot uproret. Och såsom konungen i Frankrike befann sig i fullkomlig oförmögenhet att med egen magt något uträtta, så blef slutet att bundsförvandterne utförde hela saken eller, för att uttrycka förhållandet på annat sätt, efter som det buonaparteska partiets magt i Frankrike blef så stor att den öfriga delen af franska folket aldeles öfverväldigades och Napoleon kom i besittning af Frankrikes hela magt, blef kriget i sjelfva verket ett krig mot Frankrike tillika med Napoleon såsom den der i verkligheten var Frankrikes regent.

Krigets gång och utgång äro kända saker, slaget vid Waterloo och Napoleons fall. Derefter följde att återställa freden. Detta kunde icke ske genom ett fördrag med Napoleon, med honom underhandlades icke. Deremot kunde frågan göras om något fredsfördrag alls var behöfligt. Konungen af Frankrike tog sin thron i förnyad besittning, det år 1814 upprättade statsskicket återställdes och mot denne konung eller mot Frankrike under detta statsskick hade intet krig varit fördt. Något egentligt fredsfördrag blef icke heller ingånget. Den statshandling, som vanligen kallas fredsfördraget i Paris 1815, har en helt annan form än som plägar utmärka fredsfördragen. Det är vanligt att fördraget begynner med en försäkran att fred skall hädanefter ega rum mellan vederbörande magter, d. v. s. en för-

klaring att krigstillståndet har uphört. Men en sådan förklaring finnes icke i detta fördrag, sjelfva urkunden begynner genast med de särskilda vilkor, som bestämdes. Och uti inledningen säges blott att sedan allt var lyckligt och väl uträttadt, Napoleon störtad och den förut befintliga ordningen återstäld, hade magterna funnit af behofvet påkalladt att bestämma vissa vilkor dels till någon skadeersättning åt dem sjelfva dels till säkerhet för framtiden [1]). Var det så att detta fördrag innehöll vissa upoffringar, som Frankrike måste åtaga sig — och sådana vilkor funnos visserligen i fördraget — så var detta att anse såsom ett pris, som konungen i Frankrike och detta land under det statsskick, som återstäldes, fingo betala för att vara befriade från Napoleon eller, om man vill uttrycka sig på annat sätt, ett straff, som det affälliga Frankrike fick erkännas sedan affallet var misslyckadt.

Det är klart att allt detta, såsom äfven den behandling som vederfors Napoleon, framställer sig på annat sätt för en betraktelse från buonapartisk ståndpunkt, men då nu meningen är att betrakta de grundsatser, som följdes vid det europeiska statsystemets återuprättelse, torde handlingarnes betydelse vara sådan som nu är visad. Det torde också kunna erkännas att de segrande magternas rätt att förfara på sätt som skedde så mot Frankrike som mot Napoleon sjelf var lika god och väl bättre än Napoleons, när han på sin tid sönderstyckade länderna, bortryckte folkslagen ur deras naturliga förbindelser och störtade monarkerne från deras throner.

Fördraget i Paris den 20 nov. 1815 d. ä. den s. k. andra Pariserfreden, var hufvudsakligen af följande innehåll:

a) *Frankrikes gränser* bestämdes icke sådana de hade varit d. 1 jan. 1792 såsom stadgadt var i 1814 års fredsfördrag, men 1790 års gränser lades till grund, dock med några smärre jämkningar enligt en gränsreglering, som nu bestämdes. De afträdelser, som Frankrike enligt denna gränsbestämning måste göra, kunde ej vara betydliga, den

---

1) »justes indemnités pour le passé et des garanties solides pour l'avenir. DE MARTENS, l. c. T. II, p. 682.

gamla franska monarkien med det område den samma hade haft före revolutionen blef öfver hufvud oförminskad och Frankrike behöll de inom de gamla gränserna belägna enclaverna t. ex. Avignon och Venaissin. De segrande magterna missbrukade icke sin öfvermagt till att sönderstycka Frankrike. Bland de smärre afträdelser, som gjordes, var suveräneteten öfver furstendömet Monaco, som nu öfverflyttades från Frankrike till Sardinien.

b) Frankrike förband sig att betala en *skadeersättning af 700,000,000 francs* till de förbundna magterna. Betalningsvilkoren reglerades genom särskildt öfverenskommelse. Ett vanligt fredsvilkor brukar vara att en segrande fiende betingar sig krigskostnadens ersättning af den öfvervundne. Voro här icke fiender, som slöto fred, men bundsförvandter, som hade hjelpt konungen i Frankrike, så var här en betalning, som han, hvilken hade fått hjelpen, erlade till dem, hvilka hade gifvit honom samma hjelp.

c) Frankrike förband sig att för en viss tid emottaga en *inqvartering af främmande trupper.* Styrkan bestämdes till högst 150,000 man, hvilka skulle förläggas på gränserna således icke i det inre af Frankrike. Truppernas underhåll skulle bekostas af Frankrike. Tiden bestämdes till högst fem år med förklaring att efter tre års förlopp skulle de vederbörande magterna i samråd med konungen i Frankrike taga i öfvervägande, huru vida inqvarteringen då kunde upphöra, d. v. s. huru vida omständigheterna voro sådana att denna bevakning ej mera vore behöflig. Behofvet, som nu förefans, var den oro och osäkerhet, som rådde i Frankrike. Europa hade erfarit så oerhördt mycken ofred från detta land och det förflutna årets exempel hade varit i så hög grad varnande att ett sådant säkerhetsmått ansågs behöfligt.

d) *Den förra Pariserfreden af den 30 maj 1814 samt Wienerkongress-akten*, som nu var färdig, daterad d. 9 juni 1815, stadfästades i alla delar, som ej voro genom det nu afslutade fördraget förändrade.

För öfrigt innehöll Pariserfördraget att fästningen Hüningen, som Frankrike fick behålla, skulle raseras, hvilken åtgärd omtalas såsom ett säkerhetsmått för Schweitz, hvarjämte den neutralitet, som var åt Schweiziska förbundet till-

försäkrad, skulle utsträckas öfver ett område, som ej förut var derunder inbegripet. En särskild artikel handlade om negerhandelns afskaffande enligt den förklaring, som redan var gjord på Wienerkongressen. För öfrigt bifogades särskilda öfverenskommelser angående åtskilliga fordringsanspråk, som förefunnos från ena och andra sidan samt angående de inqvarterade truppernas underhåll m. m.

Den betydelse, som detta senare Pariserfördrag besitter såsom grundläggande handling för det europeiska statssystemets ordning, består deruti att förhållandet till Frankrike ordnades och bestämdes efter det störande afbrott, som Napoleons senaste angrepp hade vållat.

III.

Wiener-kongress-akten.

Kongressen i Wien var en fortsättning af fredsunderhandlingarne i Paris 1814. Det var i fredsfördraget beramadt att en kongress skulle sammanträda i Wien för att reglera de anordningar, som fordrades i sammanhang med den nu afslutade freden [1]). Derutaf följde att de i kongressen deltagande magterna blefvo de samma, som hade utfört kriget och deltagit i fredsslutet eller voro deruti inbegripna. Dessa voro Ryssland, Stor-Britannien, Österrike, Preussen, Spanien, Portugal och Sverige samt äfven Frankrike, som nu efter återstäld fred intog sin plats bland de öfriga magterna. Dessa magter äro de, som hafva undertecknat kongressakten.

Någon fullständig samling af alla Europas stater var här således icke. Bland dem, som icke togo del i kongressen, voro några, hvilkas folkrättsliga tillvaro nu mera icke erkändes. Detta gäller om dem, som voro helt och hållet skapelser af Napoleon, hvilka måste stå eller falla med honom. Så var förhållandet med kon. riket Italien och de

---

1) »regler les arrangemens, qui doivent completer les dispositions du present traité».

Illyriska provinserna, hvilka han sjelf hade innehaft, samt kon. riket Westfalen, storhertigdömena Frankfurt och Berg, furstendömet Neufchatel, hertigdömet Warschau, furstendömet Lucca. I allmänhet kunde de bland lydstaterna, som icke hade affallit, ej komma i fråga, således, utom de nyssnämnda, äfven kon. riket Sachsen och de små furstendömena Isenburg-Birstein och von der Leyen. Det var också ganska osäkert huruvida kongressen skulle komma att erkänna dessa staters fortfarande tillvaro, de hörde till de eröfrade länderna.

Annat förhållande egde rum med de lydstater, hvilka hade affallit från Napoleon och likaså hans bundsförvandt Danmark, som hade ingått särskildt fred. Dessa stater skulle väl kunnat komma i fråga att deltaga i kongressen, men så skedde ej. Danmark har ej undertecknat kongressakten och kon. Joachim Murat satt ännu vid den tid, då kongressen samlades, i full besittning af sitt rike samt måste ansetts hafva befunnit sig i fred med kongressens magter, han stod i förbund med en af dem, Österrike. Men någon plats på kongressen fans icke för honom, och förr än förhandlingarne slutades var också hans ställning helt och hållet förändrad. Neapel blef ett af de länder, hvilkas öde bestämdes af kongressen. Schweiziska Förbundet, som visserligen var ämnadt att fortfarande ega bestånd, blef likväl icke intaget bland de på kongressen beslutande magterna och icke heller funnos der platser för de tyska staterna, som hade affallit från Napoleon. Rhenförbundet såsom ett helt kunde anses uplöst, men icke så de särskildta staternas tillvaro. Prinsen af Oranien befann sig i besittning af den sjelfständiga staten Förenta Nederland, men hade ingen plats på kongressen. Det samma gäller om kon. rikena Sicilien och Sardinien, hvilka dock voro magter af fullkomligt »legitim» karakter. — Turkiet var för kongressen fullkomligt främmande.

Detta, att de voro främmande för kongressen, kan deremot visst icke sägas om de öfrige. De hade ganska mycket att upgöra med kongressen och kongressen med dem. Den nya organisation, som nu skulle göras, berörde deras intressen mycket nära. Men då nu denna organisation huf-

vudsakligen berodde på den fördelning, som kunde komma att göras af det stora krigsbytet, de napoleoniska länderna, synes såsom grundsats blifvit antaget att kongressen skulle utgöras af de magter, som egentligen hade utfört kriget och således hade att förfoga öfver krigsbytet.

Europas magter voro nu således dels sådana som utgjorde kongressen, dels åter sådana, med hvilka kongressen underhandlade och slöt fördrag angående de frågor, som rörde dem hvar för sig.

Det, hvaromkring förhandlingarne vände sig, var fördelningen af den napoleoniska ländermassan, med hvilken vidlyftiga sak likväl åtskilligt annat måste sammanbindas. Men någon fullständig så att säga upritning af Europas karta innehålles icke i kongressakten. Der omtalas icke de förändringar, som angingo länder, dem Napoleon aldrig hade innehaft, och hvilka förändringar nu voro afgjorda saker på sidan om Napoleons segrar och nederlag om de ock i någon mån hade haft ett visst sammanhang dermed. Sådana frågor som t. ex. att Ryssland behöll Bessarabien och Finland samt att Norge förenades med Sverige lemnades alldeles utanför Wiener-kongressakten.

Vill man således öfverskåda hela statsystemets nya sammansättning, är icke nog att studera denna urkund, man får då upsöka de särskildta handlingar och fördrag, som bestämma särskildta staters förhållanden likasom också åtskilliga särskildta fördrag ingingos i sammanhang med kongressens beslut och för utförandet af det, som var beslutadt. Wienerkongressakten åtföljdes af en hel mängd bilagor, hvilka innehålla närmare bestämningar rörande saker, som i kongressakten voro i sina hufvuddrag reglerade.

Wiener-kongressaktens innehåll kan sammanfattas under följande hufvudstycken:

1. **Polens** delningar hade egt rum förr än de napoleoniska krigen begyntes [1]) och bland de magter, som hade

1) Den andra och tredje delningen (1793 och 1735) hade egt rum samtidigt med de första krigen bland dem, som föranleddes af franska revolutionen, men sakernas gång i Polen hade varit oberoende af dessa krig och Napoleon hade ännu icke uppträdt.

tagit stycken af det fordna Polen, suto Ryssland och Österrike i besittning af sina delar med undantag af den del utaf Galizien, som Österrike hade afträdt genom freden i Wien 1809, men Preussen hade förlorat nästan hela sin andel genom freden i Tilsit och detta preussiskt—polska land jämte en del af Galizien, som Österrike hade afträdt, utgjorde hertigdömet Warschau, med undantag af landskapet Bialystok (Bjelostock), som tillhörde Ryssland. En mindre del af Österrikes afträdelser i Galizien var också rysk besittning. Då nu meningen icke var att åter uprätta den fordna polska staten i dess helhet, behöfde kongressen icke befatta sig med de stycken, som voro i de eröfrande magternas våld, men hertigdömet Warschaus öde måste bestämmas och i sammanhang dermed kunde fråga äfven upstå om Bialystok samt ryska Galizien.

Det enklaste synes då varit att Preussen och Österrike hade återtagit hvardera sin andel af hertigdömet Warschau och Ryssland återlemnat Bialystok samt den del af Galizien, som Ryssland innehade, men så gick man ej till väga. Den del, som Preussen återtog, utgjorde undantag från det hela, som Preussen icke återtog, och Ryssland behöll Bialystok. Den allmänna regeln blef att hertigdömet Warschau förenades med Ryssland, men dock med vissa undantag.

Dessa undantag voro:

a) en landsdel, som under namn storhertigdömet *Posen* förenades med Preussen;

b) saltgrufvorna vid *Wielicska*, som hade varit gemensam tillhörighet för kejsaren af Österrike och konungen af Sachsen, såsom hertig af Warschau, blefvo nu med sitt område uteslutande österrikisk besittning;

c) staden *Krakau* med ett landområde blef en egen republik under Preussens, Österrikes och Rysslands gemensama beskydd;

d) en liten del af det stycke utaf *Galizien*, som Österrike hade afträdt, blef nu med Österrike åter förenadt. Åtminstone synes detta blifva slutsatsen af det, som talas i kongressakten om en gränsreglering mellan Galizien och f. d. hertigdömet Warschau. Der står att gränsen skulle under en del af vägen blifva sådan, som var bestämd i Wiener-

freden 1809, då Österrike gjorde sina afträdelser, men en annan del af gränsen skulle blifva sådan den samma hade varit före 1809.

Preussen återtog således Posen, men intet mera; Österrike återtog blott en del af sina afträdelser, äfven staden Krakau hade hört till det österrikiska Polen, men återtogs icke. Ryssland hade allt sitt i behåll, nämligen den del af Polen, som Ryssland hade tagit vid delningarne. Nu behöll Ryssland äfven Bialystok [1]), men återlemnade den del af österrikiska Galizien, som Ryssland hade erhållit från Österrike år 1809.

Hufvudmassan af det land, som hade utgjort hertigdömet Warschau och nu förenades med Ryssland, är samma land, som under den följande tiden har kallats *konungariket Polen.* Denna benämning blef i kongressakten antydd genom de ord, som der stå, att kejsaren af Ryssland skulle bland sina öfriga titlar äfven antaga titeln konung af Polen. Tvänne saker bestämdes angående detta land, den ena att landet skulle vara »genom sin författning» oföränderligt förenadt med Ryssland» [2]), den andra åter att det skulle hafva sin egen förvaltning [3]) och väl äfven en representativ författning och »nationella inrättningar» [4]). Landet skulle således icke blifva en rysk provins, men en egen stat, ehuru med Ryssland förenad under samme monark. Mera än detta bestämdes icke, större löften blefvo ej åt polska folket gifna. Huru »representationen» skulle vara beskaffad, huru långt dess magt och myndighet skulle sträcka sig och hvaruti de nationella inrättningarne skulle bestå, allt detta lemnades obestämdt. Det berodde helt och hållet af kejsaren i Ryssland att afgöra huru stor eller liten sjelfständighet han ville förunna sitt polska folk, dock med vilkor att någon slags sjelfständighet skulle finnas.

---

1) Bialystok blef icke förenadt med f. d. hertigdömet Warschaus länder, men fortfor att vara införlifvadt i det egentliga Ryssland.

2) »reuni a l'empire de Russié. Il y sera lié irrevocablement par sa constitution».

3) »administration distincte».

4) »une representation et des institutions nationales».

Och likaså egde kejsaren af Ryssland att bestämma omfång och gränser för det nya konungariket Polen[1]). Det stod honom således fritt att, om han så ville, med detta konungarike förena äfven andra ryska eller rysk-polska provinser. Men deremot synes det icke varit hans rättighet att från konungariket Polen frånskilja någon del, som nu (1815) tillhörde detta land, som förenades med Ryssland. Detta synes följa deraf, att kongressakten stadgar att hertigdömet Warschau, således allt, som dit hade hört med de undantag, som nu bestämdes till Preussens och Österrikes förmån, skulle vara visserligen med Ryssland förenadt, men dock på sätt, som nämndes, utgöra en egen stat.

Den förmån, som för polska folket kunde härflyta från dessa bestämmelser, sådan den samma var, stor eller liten, var icke ämnad att inskränkas till det nya konungariket. Det samma gälde till en viss grad, ehuru ej aldeles på samma sätt, om hela *det öfriga Polen,* de preussiska och österrikiska länderna samt de polska provinser, som allt sedan delningarne voro fullkomligt införlifvade med Ryssland. Någon egenskap af egna stater blef väl icke för dessa länder erkänd och uttrycket »egen förvaltning» nämndes endast om det blifvande konungariket. Men löftet om en »representation och nationella inrättningar» var gemensamt. »Orden lyda så att dessa förmåner skulle tillkomma »Polackarne ehvad de voro Rysslands, Österrikes och Preussens undersåtar»[2]). Här blef ett löfte gifvet åt hela polska nationen. Men särdeles mycket innehöll detta löfte i verkligheten icke. Det förklarades uttryckligen att »representationen och de nationella inrättningarne» skulle bestämmas efter det statskick[3]), som de trenne magternas regeringar kunde finna skäl att gifva åt sine polske undersåtar.

Republiken *Krakaus* oberoende ställning var ej mycket bättre försäkrad än det öfriga Polens, ty det ryskt-preussiskt-österrikiska beskyddet var ej närmare beskrifvet, hvad det

---

1) »extension interieure».

2) »les Polonais, sujets respectifs de la Russie, de l'Autriche et de la Prusse.

3) »existence politique».

skulle innebära. Detta beskydd kunde lätt blifva ett öfvervälde. Att beskyddet i sjelfva verket innebar en inskränkning i sjelfständigheten blef nogsamt tillkännagifvet redan derigenom att republikens grundlag blef föreskrifven af de trenne skyddsmagterna och af dem garanterad. Ett särskildt fördrag med närmare bestämmelse angående Krakaurepublikens organisation blef ingånget af de tre magterna redan förr än kongressakten undertecknades och vid detta fördrag finnes republikens grundlag bilagd[1]).

Denna urkund innehöll republikens inre författning, men i de tre magternas fördrag så väl som i sjelfva kongressakten funnos vissa vilkor, som angingo Krakau såsom europeisk stat och dess ställning till skyddsmagterna. Der stadgades för republiken en beständig *neutralitet*, hvilken skyddsmagterna förbundo sig att upprätthålla och i sammanhang dermed blef en försäkran gifven att staden *aldrig skulle besättas med någon militärstyrka.* Men mot denna åt Krakau beviljade förmån svarade en lika uttrycklig förbindelse att Krakau *aldrig skulle öpna någon tillflygtsort för rymmare eller flygtingar från någon af de tre skyddsmagternas länder.* Sådane personer skulle på anfordran utlefvereras. Upfyllandet af denna förbindelse var ett förbehåll för åtnjutande af neutraliteten och frihet från militärisk besättning[2]).

Dessa Wienerkongressens anordningar angående Polen och Krakau förtjena att ihågkommas af dem, som känna sig hugade att fälla något omdöme om den behandling, som i senare tider har vederfarits dessa stater t. ex. den förändrade ställning, som kejsaren af Ryssland har gifvit åt konungariket Polen efter de misslyckade uproren åren 1830 och 1863, samt de tre skyddsmagternas handling när de al-

---

1) Fördraget dateradt d. 3 maj 1815 samt grundlagen läsas i DE MARTENS stora samling Nouveau recueil de traités. T. II p. 251 o. f.

2) Utom dessa hufvudsakliga bestämmelser angående Krakau och Polen innehållas i kongressakten och de tre magternas fördrag åtskilligt t. ex. om amnesti för dem, som deltagit i den föregående tidens politiska tilldragelser, så ock angående handeln och trafiken på de polska floderna samt rörande akademien i Krakau m. m. samt vissa handelsprivilegier för staden Podgorze, som genom sin belägenhet vid Weichsel var en vigtig ort för Krakaus förbindelser med Galizien.

deles uphäfde Krakaus tillvaro såsom eget stat, år 1846. Innehållet af dessa 1815 års fördrag innefattar polska nationens rätt i den mån, som densamma berodde af mellan Europas stater afslutade fördrag.

Denna rätt var utmätt med ganska knappt mått. Polens sjelfständighet blef ingalunda i verkligheten återstäld, de olyckliga delningarne egde bestånd, nationen fortfor att vara sönderstyckad, blott en del erhöll en viss sjelfständighet till hälften och detta mera i namn än sak, ty denna del, det nya konungariket Polen, förenades med en annan så mycket större och mägtigare stat att Polen aldrig kunde blifva något annat än ett bihang.

Och allt samman afgjordes utan att polska folket tillfrågades, men detta förfarande stämde fullkomligt öfverens med den gällande statsförfattningen i de länder, till hvilka det sönderstyckade Polens särskildta delar hörde.

---

2. **Tysklands** gamla indelning var så fullkomligt sönderbruten och den gamla riksförfattningen så grundeligt förstörd att den fordna länderfördelningen och statsrätten knappt skulle kunnat återställas, äfven om de mägtige så velat, men det gamla förhållandet hade också varit sådant att man ej borde önska dess förnyelse. De tyska länderna blefvo således föremål för en mängd bestämmelser i kongressakten, dels rörande de särskildta staterna, dels också deras förbindelse med hvarandra.

1. **Österrike** återfick öfver hufvud sina tyska länder i följd af en allmän förklaring, som blef gifven, — art. 93 — att kejsaren af Österrike erkändes åter såsom rättmätig innehafvare af alla besittningar, som Österrike hade afträdt genom fredsfördragen med franska republiken eller Napoleon i Campo Formio (1797), Lüneville (1801), Pressburg (1805)[1]), Wien (1809) ehvad dessa länder voro belägna i Tyskland eller annorstädes och hvilka länder Österrike nu hade återtagit. Förhållandet var nämligen att Österrike icke hade återtagit alla sina länder. Österrike återtog icke Nederlän-

1) I kongressakten nämnes äfven »la convention additionnelle» i Fontainebleau 1807.

derna (de belgiska provinserna), icke hela sitt polska land och äfven i Tyskland funnos några områden, som Österrike icke återtog, nämligen landskapet Breisgau, grefskapet Falkenstein och landskapet Frickthal, hvarjämte vissa enclaver i Lausitz, som tillhörde konungariket Böhmen och således Österrike, afträddes. Likaledes afstod Österrike från en viss suveränetetsrätt öfver Lausitz, hvilken rätt hade tillhört kejsaren af Österrike såsom konung i Böhmen. Med sina nederländska provinser bidrog Österrike till att bilda det nya konungariket Nederländerna; en mindre del af österrikiska Polen qvarstadnade i det med Ryssland förenade konungariket; Breisgau, Falkenstein och Frickthal ingingo i den allmänna länderfördelningen, så att Breisgau tillföll storhertigdömet Baden, Falkenstein kom till Bayern och Frickthal till kantonen Aargau i Schweiz[1]).

De förändringar, som egde rum med den österrikiska monarkiens landområde, voro följande.

Österrike *återtog:* a) de flesta *tyska* länder, som hade tillhört Österrike, grefskapet *Tirol* samt landskapet *Vorarlberg*, staden *Triest*, österrikiska *Friaul* och landskapet *Istrien*, den del, som från äldre tid hade tillhört Österrike. Vidare återtogs hertigdömet *Krain* och den afträdda delen af hertigdömet *Kärnthen* så ock hertigdömet *Salzburg* med undantag af en liten del, som kom till Bayern[2]).

b) de *italienska* länderna, hertigdömena *Milano* och *Mantua*, således det land, som kallas Lombardiet, så ock *Venedig* med de fordna venetianska besittningarne på fasta landet.

---

1) Dessa tyska länder hade Österrike under den napoleoniska tiden afträdt, Breisgau hörde till Baden och Falkenstein till Frankrike. Frickthal var en del af Breisgau, men var skildt från den badenska besittningen och hörde nu till Schweiz. Förhållandet blef oförändradt utom att Falkenstein kom till Bayern med undantag af en liten del, som tillföll Hessen-Darmstadt. Jfr. WOLFF: Die unmittelbaren Theile des ehemaligen deutschen Kaiserreiches nach ihrer früheren und gegenwärtigen Verbindung, p. 41. 285.

2) I österrikiska Friaul måste grefskapet Görz varit inbegripet, som eljest icke nämnes i kongressakten. Deremot omtalas der ett landskap Castua, som lärer varit en del af det österrikiska Istrien — jfr. WOLFF l. c. p. 32—35.

c) länderna *på andra sidan om Adriatiska hafvet*, de venetianska *Istrien*, *Dalmatien*, *öarne* samt landet vid hafs viken *Cattaro*, det venetianska *Friaul* samt ett område, son särskildt nämnes under benämningen *Montefalcone.*

d) de stycken af de *ungerska länderna*, som hade vari afträdda, nämligen en del af *Kroatien* med *Fiume* och *Un gerska kustlandet.*

Allt detta hade icke varit gamla österrikiska besittnin gar, Salzburg hade Österrike innehaft blott den korta tide mellan freden i Pressburg och freden i Wien (1805—09 samt de venetianska länderna blott mellan freden i Camp Formio och freden i Pressburg (1797—1805), Österrike fan således lämpligt att nu räkna sig till godo dessa under de nyss förflutna tiden ömsom erhållna och förlorade landvin ningar.

Österrike erhöll *till nyes:* a) alla områden *mellan Ticino, Po och Adriatiska hafvet* samt äfven de venetiansk områden, som Österrike förut (1797—1805) icke hade haft

b) länderierna *Val Tellino (Veltlin) Bormio* och *Chiavenna* i norra Italien på gränsen af Schweiz.

c) f. d. republiken *Ragusa*, belägen vid Adriatiska hafvet söder om Dalmatien, i närheten af de turkiska länderna

d) furstendömena *Brixen* och *Trient.*

e) några områden i *tyska Rhenländerna*[1]) och suveräneteten öfver furstendömet *Isenburg*, som hörde till de s. k mediatiserade länderna, d. v. s. de tyska länder, hvilka icke blefvo suveräna stater, men dock utgjorde en slags egna herravälden.

f) den del af det påfliga *landet Ferrara*, som låg på venstra Postranden[2]).

De länder deremot, som Österrike *icke återtog*, voro de, som nyss nämndes: a) *Nederländerna.* — b) en mindre del af de *polska* länderna. — c) *Breisgau, Falkenstein och Frickthal.* — d) de *Böhmiska enclaverne* i Lausitz och *suveräneteten öfver detta land.*

---

1) Kongressakten art. 93—94, 51, 52.

2) Art. 103 undantager detta område från det land påfven återfick och art. 95 säger att österrikiska Italiens gräns mot kyrkostaten skulle följa floden Po.

Österrike lät sig således ingalunda återställas till alldeles samma gränser, som denna magt hade haft förr än de stora krigen begyntes. Det nya, som förvärfvades, torde fulleligen ersatt de gamla länder, som icke återtogos. Mot Nederländerna svarade Venedig, Ragusa och Salzburg.

2. **Preussen** hade mycket att återfordra, vare sig att Preussen skulle åter bekomma samma besittningar, som Preussen förut hade haft eller erhålla något annat i deras ställe. Det, som Preussen dels återfick dels erhöll till nyes var följande:

a) en stor del af konungariket *Sachsen* erhölls såsom ny besittning. Preussen hade nu afstått sina anspråk på större delen af dessa preussisk-polska provinser, som skulle ingå i det nya konungariket Polen. Den tillväxt den ryska magten derigenom erhöll och den upoffring Preussen gjorde förutsatte en motsvarande ersättning åt Preussen. Denna ersättning blef tagen på bekostnad af kon.riket Sachsen. Så kunde ske ty konungen af Sachsen hade enständigt vidhållit förbundet med Napoleon och var således nu att anse såsom en underkufvad fiende, hans rike ett med svärd eröfradt land. Den del af kon.riket Sachsen, som Preussen erhöll, betecknas i kongressakten under titeln hertigdömet Sachsen och beståndsdelarne antyddes med vissa titlar, som konungen af Preussen skulle antaga, »hertig af Sachsen, landtgrefve af Thüringen, markgrefve af Båda Lausitz, grefve af Henneberg». En del af Lausitz lärer dock qvarstadnat i det sachsiska konungariket. Den del deremot, som Preussen erhöll, blef hos denna magt en fullständigare besittning än samma land hade varit hos konungen af Sachsen, ty Preussen erhöll äfven vissa i Lausitz belägna enclaver, hvilka hade tillhört Österrike i och för Böhmen likasom också Österrikes afträdelse af suveräneteten öfver Lausitz var en handling till förmån för Preussen och med denna afträdelse följde äfven en viss eventuell arfsrätt[1]), som Öster-

---

1) Kejsaren af Österrike förbehöll sig dock sin arfsrätt i händelse preussiska konungahuset skulle utslockna, art. 18. — Konungen af Sachsen fick äfven bära titeln landtgrefve till Thüringen och grefve till Henneberg med den eventuella arfsrätt, som konungen af Sachsen hade till

rike hade haft. Gränslinien mellan Preussen och kon.riket Sachsen blef för öfrigt ganska noggrant beskrifven i kongressakten, och likaledes intogos i samma akt åtskilliga närmare bestämningar rörande rättsförhållanden i det land, som nu afträddes af Sachsen till Preussen[1]).

b) storhertigdömet *Posen*, d. v. s. de stycken af det uplösta hertigdömet Warschau, som undantogos när detta land nu öfverlemnades åt Ryssland under benämning kon.riket Polen[2]).

c) en mängd *tyska* besittningar, som Preussen hade förlorat genom freden i Tilsit 1807, hvarjämte likaledes en mängd andra tyska besittningar nu förenades med preussiska monarkien, särdeles i Rhenländerna på båda sidor om floden och skulle dessa preussiska Rhenländer bära titeln storhertigdömet Nedra Rhen[3]). — Preussen återtog således icke blott sina gamla besittningar i Tyskland, men lät sig äfven tilldelas åtskilligt, som Preussen icke hade haft förut. Deremot afträddes ett och annat af det gamla området. Här gjordes jämkningar och utbyten med andra tyska stater[4]).

d) *Svenska Pomern* erhölls genom särskildt fördrag med Danmark, afslutadt i Wien d. 4 juni 1815 sedan Sverige afträdt Svenska Pomern till Danmark genom freden i Kiel 1814, men i utbyte mot Svenska Pomern afträddes till Danmark hertigdömet Lauenburg, sedan Preussen nyss förut genom fördrag med Hannover d. 29 maj 1815 hade erhållit denna besittning, hvarjämte Preussen äfven åtog sig åtskilliga penningbetalningar till Danmark, samt äfven till Sverige. Svenska Pomerns förvandling till preussisk provins blef nämligen föremål för ett fördrag äfven mellan Preussen

---

vissa länderier, hvilka innehades af de sachsiske hertigarne af Ernestinska linien och således icke hörde till den del af Sachsen, som nu blef preussisk.

1) art. 15—23. Österrikes afträdelse af suveräneteten gälde endast den preussiska delen af Sachsen.

2) art. 2, 23.

3) Länderna upräknas i kongressakten, art. 23—25 jfr. art. 40—42.

4) art. 37—42. SCHUBERT: Handbuch der allgemeinen Staatskunde des preussischen Staats, T. I. p. 120 o. f. utgörande sjette delen af Schuberts Handbuch der allgemeinen Staatskunde von Europa.

och Sverige, afslutadt i Wien d. 7 jun. 1815, hvaruti Preussen förband sig att till Sverige betala 3,500,000 preuss. riksd. Till Danmark åter förband sig Preussen att betala 2000,000 preuss. riksd. samt iklädde sig dessutom en skuld, som Sverige var skyldigt till Danmark å 600,000 svenska riksd. b:ko (»ecus de banque de Suede») [1].

3. **Hannover** erkändes för konungarike i stället för den gamla titeln kurfurstendömet Braunschweig—Lüneburg och erhöll förändrade gränser genom utbyte af besittningar med Preussen, hvarjämte konungen af Hannover förband sig att afträda till Oldenburg ett litet område, som ej närmare bestämdes än att det skulle innehålla ett antal 5000 invånare [2].

4. hertigdömet **Oldenburg** erhöll löfte om denna tillväxt från Hannover samt likaledes löfte om en ny besittning på annat håll, med ett antal 20,000 invånare. Kongressakten innehöll nämligen en bestämmelse att ett område med 69000 invånare i f. d. franska departementet la Sarre skulle fördelas mellan visse tyske furstar och bland dem skulle hertigen af Oldenburg erhålla en andel af nyss angifna storlek. Derjämte egde hertigen antaga titeln Storhertig [3].

5. hertigdömena **Mecklenburg—Schwerin** och **Mecklenburg—Strelitz** erhöllo titel af storhertigdömen, hvarjämte Mecklenburg—Strelitz fick löfte om en tillväxt af 10,000 invånare på samma sätt som Oldenburg [4].

6. hertigdömet **Sachsen—Koburg** erhöll löfte om en tillväxt af 20,000 invånare likasom Mecklenburg—Strelitz och Oldenburg [4].

---

1) DE MARTENS et DE CUSSY: l. c. T. III, p. 55—61. En mindre del af Lauenburg var undantagen från afträdelsen till Danmark. Jfr. WOLFF: l. c. p. 450.

2) art. 26—31. 33.

3) art. 34, 49—50. Departementet la Sarre (Saar) synes hafva bestått af idel tyska, eröfrade länder, som Frankrike nu hade afträdt år 1814.

4) art. 35, 49. Dessa länderier voro belägna på gränsen mot Frankrike och sammanhängde icke med de stater, till hvilka de nu skulle höra, hvarföre stormagterna förbundo sig att söka bereda tillfälle till utbyte mot andra besittningar och under tiden skulle landom-

7. hertigdömet **Sachsen—Weimar** fick titel af storhertigdöme samt åtskillig tillväxt genom afträdelser från Preussen, nämligen på ena sidan ett område med 50,000 invånare och på ett annat håll 27,000 invånare[1]).

8. **Bayern** hade såsom Napoleons bundsförvandt erhållit åtskilliga landvinningar på Österrikes bekostnad. Dessa måste nu återlemnas, men deremot erhöll Bayern hela storhertigdömet Würzburg, samt furstendömet Aschaffenburg. Würzburg och Frankfurt hade under den napoleoniska tiden blifvit storhertigdömen och voro således icke gamla, legitima stater, dem man ville bevara. Würzburg innehades af f. d. storhertigen af Toscana, hvilken nu återfick sitt italienska land, hvarigenom Würzburg blef ledigt och befans lämpligt att gifvas åt Bayern. Storhertigdömet Frankfurt åter, som helt och hållet var en skapelse af Napoleon, dömdes till fullkomlig uplösning och en del deraf, Aschaffenburg, blef gifven åt Bayern[2]).

9. staden **Frankfurt** blef en fri republik sedan den under den sista tiden hade varit hufvudstad i storhertigdömet, som nu uplöstes. Stadens författning skulle bestämmas af det nu äfven uprättade Tyska Förbundet och stå under förbundets upsigt[3]).

10. storhertigdömet **Hessen—Darmstadt** afträdde hertigdömet Westfalen till Preussen, men erhöll ett område på venstra stranden af Rhen med 140,000 invånare såsom suverän besittning samt dessutom en del af saltverken vid Kreutznach under preussisk suveränetet[4]).

11. landtgrefskapet **Hessen—Homburg** erhöll en andel med 10,000 invånare i samma besittningar, som för öfrigt delades mellan Oldenburg, Sachsen—Koburg, Mecklenburg—Strelitz samt grefven af Pappenheim. För öfrigt återstäldes

---

rådet stå under preussisk förvaltning för de nye innehafvarenas räkning, art. 50. En mindre del med 9000 invånare skulle tillfalla en icke suverän innehafvare, grefven af Pappenheim under preussisk suveränetet.

1) art. 36—39.

2) art. 44.

3) art. 46.

4) art. 47.

Hessen—Homburg till den ställning, som detta lilla land hade innehaft förr än Rhenförbundet stiftades[1]).

Dessa länderfördelningar och byten bekräftades genom fördrag mellan de särskildta staterna. Jämför man länderfördelningen, som nu gjordes, med den, som hade legat till grund för Rhenförbundet, visar sig genast att åtskilliga bland Rhenförbundets stater aldeles försvunno, nämligen de, som hade upkommit blott genom Napoleons vilja och magt. Sådana voro: a) kon.riket *Westfalen* — b) storhertigdömet *Frankfurt* — c) storhertigdömet *Berg* — d) storhertigdömet *Würzburg*. De flesta stater, som hade funnits såsom medlemmar af det gamla Tyska riket men under den sista tiden hade varit Napoleon undergifne och utgjort medlemmar i Rhenförbundet, förblefvo suveräna stater dels med oförändradt dels med något jämkadt område. De bland dem, om hvilka särskildta bestämmelser ej förekomma i kongressakten, blefvo i hvad på Wiener-kongressen ankom, dels erkända såsom suveräna stater med den omkrets de hade, dels »mediatiserade». De *kyrkliga riksständerna*, som hade funnits i det fordna Tyska riket, men nu voro aldeles uplösta och deras länder fördelade bland de öfriga tyska staterna, återställdes icke.

Deruti skilde sig således Tysklands nya organisation från det gamla Tyska rikets, att inga kyrkliga stater, katholska prelater med furstlig värdighet och magt funnos och äfven de öfriga staternas antal inskränktes ganska mycket genom det att en stor mängd bland de smärre bland dem mediatiserades. Detta hade redan skett genom stiftelsen af Rhenförbundet och samma förhållande bekräftades och bestämdes närmare.

De *mediatiserade* herradömenas ställning var följande. En mängd smärre furstendömen och andra herravälden hade funnits, som under Tyska rikets tid hade varit omedelbara riksständer och kejsarens vasaller likasom de större furstarne, men desse små besittningshafvare hade, när Rhenförbundet uprättades år 1806, blifvit förvandlade till undersåtar under de regerande furstarne, hvilket kallades att blifva me-

1) art. 48. 49.

diatiserad. Desse furstars statsrättsliga ställning hade från gammal tid varit den samma som furstarnes, hvilka nu hade blifvit suveräne regenter genom Tyska rikets uplösning och Rhenförbundets stiftelse. Att de voro mediatiserade sedan år 1806 kunde betraktas såsom ett våld af inkräktaren och då nu suveräneteten erkändes för de mägtigare kunde äfven dessa smärre begära det samma. Men detta skulle varit ur politisk synpunkt oförnuftigt. Tyskland hade varit till den yttersta grad söndersplittradt genom den otaliga mängden af herravälden och s. k. riksständer, som der funnos. Antalet var genom mediatiseringen betydligen förminskadt, ännu fortfor väl en betydlig söndersplittring, men dock ej till den grad, som fordom hade funnits. Genom det minskade antalet omedelbara herravälden var en stor förmån vunnen för Tyskland, det bör ej nekas att den napoleoniska inkräktningen hade i detta afseende verkat välgörande. Wienerkongressen skulle handterat Tyskland mycket illa om den samma hade återställt det gamla förvirrade statskicket, som i sjelfva verket hade aldeles sönderslitit Tysklands folk och land. Detta skulle också på intet sätt kunnat förenas med de större staternas interessen. Den samhällsställning, som de mediatiserade i sjelfva verket intogo, gaf icke heller någon anledning att för deras räkning erkänna någon suveränetet. De voro i verkligheten blott store godsegare och egnade sig i denna egenskap mycket väl att utgöra en rik och mägtig högadel, men såsom suveräne furstar skulle de blifvit altför obetydlige. Det kunde ej hindras att åtskillige sådane obetydligheter i alla fall kommo att finnas bland de suveräne furstarne, men antalet borde åtminstone icke ökas. Då nu Wienerkongressen dessutom icke hade för afsigt att återställa det gamla tyska riket, men en helt ny statsrättslig ordning skulle för framtiden uprättas befans det vara bäst att erkänna suveräneteten endast för ett mindre antal, de mägtigare, men låta de öfrige qvarstadna i sin mediatiserade ställning.

Men såsom deras fordna juridiska rätt kunde gifva dem samma anspråk som de öfrige, blefvo nu, när de måste försaka suveräneteten, vissa höga privilegier åt dem tillerkända. Detta erkännande innefattades i sjelfva kongressakten och

blef således oberoende af den lagstiftande magten inom hvarje särskildt stat[1]).

Bland dem, hvilka nu räknades såsom mediatiserade, funnos likväl en och annan, som under Rhenförbundets tid hade varit suveräna, nämligen furstarne af Isenburg—Bistein och von der Leyen samt äfven hertigen af Aremberg, och furstarne af Salm—Salm och Salm—Kyrburg. De tre sist nämnde hade från början varit suveräne medlemmar af Rhenförbundet, men deras suveränetet blef sedermera af Napoleon uphäfd. De andre båda, von der Leyen och Isenburg—Birstein, voro suveräne intill slutet[2]). Slutligen fans en bland Rhenförbundets suveräne furstar, som nu blef föremål för aldeles egna bestämmelser. Denne furste var storhertigen af Frankfurt. Hans land blef honom fråntaget, men hans person behandlades på helt annat sätt än de egentlige Napoleoniderne. Förhållandet var att denne furste hade verkligen varit gammal, legitim tysk riksfurste och borde således betraktas på samma sätt som de öfrige furstarne, som hade gifvit sig under Napoleon. Men sitt gamla land kunde samme furste icke återfå, ty detta land var en bland de kyrkliga besittningarne, som enligt nu antagen grundsats skulle uphöra att vara egna stater. Storhertigen af Frankfurt — hans namn var Karl von Dalberg — hade före revolutionen varit Erkebiskop af Mainz och i denna egenskap en af Tyska rikets kurfurstar. Napoleon hade fråntagit honom hans land och den kyrkliga furstevärdigheten var uphäfd, men i stället hade Napoleon gifvit honom Frankfurt

1) art. 64, jfr. art. 32, 43, 52. — jfr. »Confederationsact des Rheinbundes» tryckt t. ex. hos PÖLITZ: Die europäischen Verfassungen seit dem Jahre 1789, art. 24—25. jfr. Tyska Förbundsakten art. 14 och t. ex. KLÜBER: Öffentliches Recht des teutschen Bundes und der Bundesstaaten, p. 48. 90. 459.

2) En öfversigt af de mediatiserade familjerna finnes hos DANIEL: Handbuch der Geographie, T. IV, p. 910 o. s. v. såsom ock dessa familjer, så vidt de ännu lefva, torde återfinnas bland dem, som *Almanach de Gotha* uptager i sin »Genealogie des familles des Princes non souverains» samt »Genealogie des maisons Comtales dont les chefs ont droit au titre de Comte Illustrissime». jfr. äfven en utförlig, men dock ej fullständig förteckning hos WOLFF: Die unmittelbaren Theile des ehemaligen deutschen kaiserreichs, p. 506 o. f.

am Main med åtskilliga besittningar såsom storhertigdöme[1]). Åt denne furste blef en lifränta anslagen att betalas af de furstar, som blefvo innehafvare af större eller mindre delar utaf storhertigdömet Frankfurt[2]).

Dessa nu omtalade stadganden i kongressakten rörande Tyskland angingo ländernas fördelning mellan de särskildta staterna och skilnaden mellan suveräne och mediatiserade. De tyska staternas förbindelse med hvarandra bestämdes genom det i sammanhang med Wienerkongressens förhandlingar uprättade *Tyska Förbundet.* Att ett sådant förbund skulle uprättas var redan i Pariserfreden 1814 afgjordt. Detta beslut verkstäldes nu. Det gamla Tyska riket återstäldes icke, men i dess ställe förklarades att »Tysklands suveräne furstar och fria städer ingingo en ständigt fortfarande förening, som skulle bära namnet: Tyska Förbundet (Confederation Germanique). Skilnaden var att det gamla Tyska riket hade till namnet varit en enda stat under en Tysk kejsare såsom öfverhufvud och furstarne hade varit vasaller under honom, men nu erkändes furstarne såsom suveräne monarker med undantag af dem, hvilka mediatiserades. Tyskland blef icke ens till namnet en enda stat, och ingen tysk kejsarvärdighet kom i fråga. Förändringen var gjord af Napoleon genom Tyska rikets uplösning och Rhenförbundets stiftelse (1806) och Wienerkongressen lät dervid bero att Tyska riket var uplöst. Men då Rhenförbundet deremot förstördes blef i dess ställe och i stället för det gamla s. k. riket ett förbund uprättadt mellan alla tyska stater så att Tyskland kom att både i verkligheten och till namnet utgöra ett statsförbund, hvaremot Tyskland under det gamla rikets tid hade varit i verkligheten ett slags statsförbund ehuru med den mäst oformliga sammansättning, men till namnet ett enda rike. Från Rhenförbundet åter skilde sig Tyska Förbundet deruti att det omfattade alla tyska stater och med förändrad länderfördelning, hvaremot Rhenförbundet icke hade omfattat Preussen och Österrike och dess stater hade varit till en del helt andra än som nu skulle

1) Jfr. ofv. p. 10.

2) art. 45.

komma att finnas. En annan olikhet var att Tyska Förbundet blef en sjelfständig tysk statsförening, hvaremot Rhenförbundet hade varit underordnadt en utländsk öfvermagt, Fransmännens kejsare.

Grunddragen af den nya förbundsförfattningen bestämdes i sjelfva Wienerkongressakten och blefvo således icke grundade blott på öfverenskommelse mellan de tyska staterne, men tillhörde de allmänt europeiska bestämmelser, som Wienerkongressen afgjorde. Samtidigt dermed blef en fullständigare författningsurkund stadgad såsom fördrag mellan de tyska staterna med tillämpning af Wienerkongressaktens grundsatser. Denna urkund är den s. k. Tyska Förbundsakten, som blef förbundets grundlag [1]).

Dessa kongressens anordningar och beslut rörande Tyskland egde visserligen bestånd, men dock ej utan protester. De mediatiserade, åtminstone en stor del af dem, inlade ett förbehåll för sina rättigheter, dem de ansågo icke vara af kongressen iakttagna. Påfven protesterade mot allt, som i kongressens beslut lände till förfång för katholska religionens intressen samt kyrkans och den heliga stolens rättigheter. Hufvudsaken var att de kyrkliga furstendömena icke återstäldes, en mängd af katholska kyrkans prelater hade varit omedelbara riksständer, men blefvo nu furstarnes undersåtar [2]).

---

3. **Nederländerna** utgjorde ett hufvudsakligt föremål för Wienerkongressens omsorger. Dessa länder hade näst före de stora krigen varit så fördelade, att de norra utgjorde ett republikanskt statsförbund, republiken *Förenta Nederland*, de södra åter hade varit *österrikiska provinser*.

För att förstå det som Wienerkongressen beslöt angående Nederländerna fordras att man vänder blicken tillbaka till dessa länders förhållanden under den förflutna tiden. Republiken utgjorde en ganska sällsam statsförening, icke

---

1) Art. 53—64.

2) Protesterna läsas hos DE MARTENS, Nouveau recueil, T. II, p. 463, 475 o. f.

minst deruti att midt i republiken lefde en i landet bosatt, fullkomligen inhemsk familj med furstlig rang och börd ehuru visserligen utan suveräna besittningar. Denna familj, huset *Nassau-Oranien*, hade fordom med sine hufvudmän, den berömde prins Wilhelm I och hans namnkunnige son, den store fältherren prins Moritz af Oranien, gått i spetsen för den upresning, hvarmed dessa provinser hade befriat sig från konungens af Spanien öfvervälde (15—1600-talen) och kommit i tillfälle att bilda sjelfständiga republiker. Furstar af huset Nassau-Oranien hade tid efter annan stått i spetsen såsom en art regenter och denna ställning hade till och med varit dem updragen med ärftlig rätt. Titeln var *Ståthållare* eller *Arfståthållare.* Genom detta förhållande hade republiken fått ett utseende såsom vore han en monarki. Men sjelfve arfståthållaren var dock aldrig annat än en embetsman i republikens tjenst och med mycket begränsad magt så att hufvudsaken berodde på personlig förmåga att göra sig gällande. De förste ståthållarena hade varit mycket utmärkta personer och hade efterträdt den ene den andre, prins Moritz efter sin fader och prins Henrik efter sin broder, slutligen prins Wilhelm II efter sin fader utan att någon ärftlig rätt var dem tillerkänd. Slutligen efter Wilhelm II:s död (1650) blef ståthållarvärdigheten afskaffad och den republikanska formen framträdde ren och fullständig. Men år 1672, då republiken sväfvade i fara att underkufvas af Frankrike, blef genom en inre statshvälfning ståthållarembetet återstäldt och prins Wilhelm III förklarad för arfståthållare. Men denne furste, som med tiden äfven blef konung af England, dog barnlös (1702) och ärftligheten blef utan kraft och verkan. Nu tillsattes ingen ny ståthållare, statsformen blef åter fullkomligt republikansk. — Men år 1747, åter igen genom en folkrörelse och i sammanhang med ett krig mot Frankrike, blef arfståthållarvärdigheten återstäld för en yngre gren af huset Nassau-Oranien. Den nye arfståthållaren Wilhelm IV efterträddes af sin son Wilhelm V, och denne furste stod i spetsen för republiken när franska revolutionen inbröt öfver landet.

Nu eröfrades Nederländerna af franska republikens härsmagt, arfståthållaren blef fördrifven, statsförbundet uplöst och i

stället en s. k. *Batavisk* republik uprättad (1795), nära förbunden med Frankrike och af detta land beroende. — Denna republik blef åter i sin ordning uphäfd af Napoleon och förvandlad till monarki under benämningen kon. riket *Holland* (1806) med Louis Napoleon, kejsarens broder, till konung. — Men efter några års förlopp blef detta konungarike af Napoleon afskaffadt och hela landet införlifvadt med Frankrike (1810).

Då nu omsider franska kejsardömet uplöstes blef Nederländerna en del af de segrande magternas krigsbyte. Det kunde då synas såsom skulle det enklaste hafva varit att återställa det republikanska statsförbundet och arfståthållarvärdigheten derjämte.

Men detta skedde icke och hade väl icke heller kunnat ske eller åtminstone icke bort ske. Det gamla statsskicket var ohjelpligen förstördt, republikanska elementer må hafva funnits, hvilka kunde få sitt erkännande i en ny statsförfattning, men sjelfva den republikanska statsformen i det hela och provinsernas egenskap af stater i ett statsförbund var ej mera för tiden passande. Nederländerna egnade sig bättre att blifva en konstitutionel monarki, så mycket mera som der fans den furstliga familjen med inhemsk börd, historiska minnen och genom arfståthållarvärdigheten berättigad att stå i spetsen för republiken i fall den samma återstäldes. Skulle Nederländerna blifva monarki var ingen svårighet att finna en monark, ingen strid kunde upstå om den kronan.

Händelsernas gång blef nu sådan att sedan Napoleon var slagen vid Leipzig, utbröt ett upror i Nederländerna, den franska styrelsen störtades, prinsen af Oranien, en son af den siste arfståthållaren, upträdde i landet, erkändes af Nederländernes folk såsom regent (1813) och en ny grundlag blef af honom och en konstituerande s. k. notabelförsamling antagen (1814), hvarigenom den monarkiska statsformen antogs och arfståthållarens värdighet utbyttes mot titeln [1]) *suverän furste af Nederländerna.* Detta var gjord

---

1) Denna titel förekommer i grundlagen, som läses hos PÖLITZ l. c., T. II, p. 192 o. f.

gerning innan Wienerkongressen sammanträdde. Nederländernas furste och folk hade bestämt sitt öde på egen hand.

Här befann sig Wienerkongressen i en annan ställning än då frågan handlade om Polen och Tyskland. Kongressen hade framför sig en furste och ett folk, som redan hade intagit en bestämd ställning. Frågan var om kongressen skulle erkänna det, som gjordt var, eller med öfvermagtens anspråk på annat sätt förordna.

De södra provinserna, som utgjorde *österrikiska Nederländerna*, hade blifvit af Fransoserne eröfrade redan under franska republikens tid och af Österrike afträdda till Frankrike genom freden i Campo Formio år 1797. Dessa landskap hade sedermera varit med Frankrike införlifvade och utgjorde nu, efter kejsardömets fall, ett stycke af den ländermassa, som var Napoleon fråntagen och af Frankrike afträdd genom Pariserfreden 1814. Det enklaste synes då varit att kejsaren af Österrike återtagit sitt land.

Men detta gjorde han icke och ej heller blefvo de öfriga Nederländerna trugade att återgå till sitt förra statsskick. Det som derstädes hade tilldragit sig stod tvärtom i bästa öfverensstämmelse med de stora magternas politik och hade skett snarare under deras medverkan än emot dem.

Grundsatsen uttalades redan i Pariserfreden 1814 att Holland under husets Oranien suveränetet skulle erhålla ett ökadt område, men ej kunna förenas med annat land under samme regent. Den monarkiska statsformen och huset Oranien såsom regerande dynasti var således erkänd i full öfverensstämmelse med det som fursten af Oranien och Nederländernas folk hade med hvarandra afgjort [1]). Det som nu deremot förestod att afgöra var att bestämma det ökade området. Och äfven denna fråga var i sjelfva verket afgjord innan kongressen sammanträdde. En öfverenskommelse var upgjord mellan stormagterna, af dem förelagd för prinsen af Oranien och af honom antagen af innehåll, att Belgien (Österrikiska Nederländerna) skulle förenas med Hol-

1) Den nederländska grundlagen var redan antagen d. 28 mars 1814 således två månader förr än Pariserfreden afslöts (d. 30 maj); jfr den historiska inledningen hos SCHUBERT, Verfassungsurkunde, T. II, p. 180 samt hos PÖLITZ, l. c.

land. Dagen då den suveräne furstens af Nederländerna minister undertecknade denna statshandling var den 21 juli 1814, hvilken dag således kan anses såsom årsdagen för Hollands och Belgiens förening [1]). Det ökade området bestod således i *föreningen med de belgiska provinserna.*

En fråga kunde vara huru vida Holland och Belgien skulle blifva ett statsförbund eller en helstat. Äfven denna fråga afgjordes genom öfverenskommelsen den 21 juli 1814. Der blef skrifvet att de båda ländernas förening skulle vara »fullständig [2]) på det sätt att de skulle utgöra en enda gemensam stat med den redan i Holland antagna grundlagen» dock med förbehåll af vissa jämkningar. För öfrigt bestämdes ett och annat om Belgiens och Hollands inre förhållanden så att dessa artiklar af den 21 juli 1814 kunde anses innehålla vilkoren för ländernas förening, en slags unionsakt. Genom dessa vilkor blef således afgjordt att Holland och Belgien skulle utgöra icke ett statsförbund, men en helstat och detta stadgades icke blott såsom en allmän grundsats, men äfven den gemensamma grundlagen bestämdes, nämligen den, som redan fans i Holland. Förmodligen trodde de underhandlande magterna samt prinsen af Oranien att genom denna fullständiga förening en starkare enhet skulle åstadkommas än om länderna blifvit sjelfständiga hvar för sig och endast förenade genom ett statsförbund under samme regent. Erfarenheten skulle visa att detta var ett misstag.

För Holland betydde allt detta att dess statsskick, sådant det samma genom furstens och folkets fria beslut var bestämdt, fick ega bestånd och landet utvidgades genom föreningen med ett annat land; för de belgiska provinserna åter betydde samma sak att deras monark, kejsaren af Österrike, afträdde sitt land till den suveräne fursten af Nederländerna. För bägge länderna hade saken ännu en annan betydelse, som kunde vara ganska betänklig, nämligen att när deras grundlag bestämdes genom fördrag med de europeiska magterna måste deras inre statsrätt i och med det samma anses vara ställd under främmande magters garanti.

---

1) Urkunden läses hos DE MARTENS l. c., T. II, 38.

2) »intime et complete».

Allt detta, som var öfverenskommet genom de s. k. åtta artiklarne d. 21 juli 1814, stadfästades i Wienerkongressakten under åberopande af de nyss nämnda artiklarne, och den nya statens gränsreglering bestämdes på ett sätt, som synes hafva gifvit dessa länder något vidsträcktare område än de förut hade haft [1]).

Ett tillägg gjordes i kongressakten, nämligen att de förenade länderna skulle utgöra ett *konungarike Nederländerna*. Den suveräna fursten antog konungatitel. Denna konungavärdighet erkändes såsom ärftlig inom huset Nassau-Oranien enligt den i Hollands grundlag bestämda arfsordningen [2]).

Ville man om allt detta göra en anmärkning att den stora saken, Hollands och Belgiens förening afgjordes utan att ländernas folk fingo tillfälle derom besluta, så beror denna fråga derpå huru vida den nyss antagna grundlagen i Holland innehöll någon sådan inskränkning i den suveräne furstens magt, som skulle gjort honom oberättigad att om sådan sak besluta. Handlingssättet påminner om k. Carl XIII:s i Sverige, som ingick föreningen med Norge utan att rikets ständer derom spordes, hvilket förfarande icke heller stod i strid med 1809 års grundlagar. — Belgien åter hade ingen i praktisk verksamhet befintlig representation, hvars samtycke skulle varit erforderligt. Kejsaren af Österrike var i denna del Belgiens enväldige monark.

Men en af de belgiska provinserna, *Luxemburg*, blef föremål för särskildta bestämmelser. Äfven denna provins blef visserligen afträdd till den nye konungen af Nederländerna, men likväl icke införlifvad i det nya konungariket. Luxemburg blef gifven såsom särskildt besittning åt prinsen af Oranien och hans ätt oberoende af familjens egenskap att vara Nederländernas konungahus. Förhållandet var följande:

---

1) Så kunna åtminstone orden förstås i kongressaktens art. 65, hvarest står skrifvet att de båda länderna skulle utgöra ett rike »conjointement avec les pays et territoires designés dans le meme article» nämligen den näst följande art. 66, som nyss förut var åberopad och som innehåller gränsregleringen. Art. 73 åberopar de åtta artiklarne.

2) Art. 65.

Huset Nassau-Oranien hade ärftliga anspråk på vissa besittningar i Tyskland, hvilka nu behöfde användas på annat sätt i den tyska länderfördelningen. Prinsen af Oranien afträdde dessa anspråk och erhöll Luxemburg i utbyte. Men såsom de anspråk, som afträddes, hade tillhört icke blott den i Nederländerna regerande ättgrenen, men äfven en annan gren af huset Nassau, måste också arfsrätten till Luxemburg blifva gemensam. Den holländska thronföljdsordningen blef således icke gällande i Luxemburg, men för detta land stadfästades en år 1783 mellan båda grenarne af huset Nassau ingången arfförening [1]). Häraf måste följa att den personal-union, som upkom mellan Luxemburg och Nederländerna, kan blifva uplöst i fall det nederländska konungahuset utslocknar, ty då har den andra grenen af huset Nassau arfsrätt till Luxemburg, hvaremot det kan vara ganska ovisst huru vida någon arfsrätt till konungariket Nederländerna finnes för denna ättelinie. Detta beror på Nederländernas grundlag: Skilnaden blef så mycket större som kongressakten erkände en rättighet för prinsen af Oranien att i och för Luxemburg bestämma arfsordningen mellan sine söner på sätt han kunde finna för godt. Här var så långt ifrån att Luxemburg skulle ingått i någon helstat med Nederländerna, att till och med personal-unionen blef för sitt bestånd beroende af tillfälliga omständigheter. Luxemburg blef en egen stat med titel storhertigdöme.

Och såsom Luxemburg gick i byte mot vissa tyska besittningar blef också Luxemburg en *stat i Tyska Förbundet*, hvartill lades en särskildt bestämning att staden Luxemburg skulle blifva en s. k. förbundsfästning, hvilket måste inneburit en viss inskränkning i storhertigens magt öfver sitt land. Likaså blefvo äfven gränserna bestämda på ett sätt, som synes inneburit att området icke blef aldeles oförminskadt [2]).

Men deremot förenades med Luxemburg suveräneteten öfver en del af furstendömet *Bouillon*, nämligen den del som

1) Nassauischer Erbverein kongr. akt, art. 70, 71. Jfr. art. 67.

2) Kongressakten art. 67 talar om »den del» af Luxemburg, som innefattades i de nu bestämda gränserna, art. 68, 72.

Frankrike icke hade fått behålla genom Pariserfreden. Men omedelbar innehafvare af detta land blef likväl storhertigen af Luxemburg icke. Tvistiga anspråk rörande furstendömet Bouillon funnos mellan vissa familjer, denna tvist skulle afgöras af skiljedomare och den, som blef erkänd laglig innehafvare, skulle besitta landet under storhertigens af Luxemburg suveränetet. Men under tiden till dess tvisten blifvit afgjord skulle storhertigen af Luxemburg innehafva Bouillon såsom ett »depositum» [1]).

---

4. **Schweiz** hade varit napoleonisk lydstat och var nu i de segrande magternas våld. Men Schweiz hade dock varit en lydstat af helt annan art än t. ex. kon. riket Westfalen och andra, som voro tillformade på Napoleons befallning och derföre ej kunde öfverlefva hans fall. Schweiz hade varit ett gammalt, sjelfständigt statsförbund, öfverväldigadt af franska republiken hade Schweiz blifvit en lydstat under denna republik och derefter under kejsardömet [2]). Blef nu denna lydstat eröfrad af Napoleons fiender kunde eröfringen lika gerna kallas befrielse och ingen anledning fans att icke Schweiz skulle intaga sin gamla ställning såsom sjelfständig magt i Europa. Detta var också erkändt i Pariserfreden 1814.

Schweizarne hade också, likasom Nederländernas folk, tagit sitt öde i sin egen hand och icke väntat på magternas beslut. Trupper af de förenade magternas krigshärar hade inryckt i Schweiz på hösten 1813, en s. k. Tagsatzung d. ä. en representerande församling hade sammanträdt och arbetade på en ny författning, som också blef under loppet af år 1814 af de flesta kantonerna antagen redan innan

---

1) Art. 69.

2) Schweiz hade genom franska republikens öfvermagt blifvit förvandladt från ett statsförbund till en enda stat, den s. k. Helvetiska republiken år 1798, men sedermera af Napoleon erhållit en ny författning, den s. k. mediationsakten 1803, hvarigenom Schweiz åter blef ett statsförbund, ehuru på annat sätt organiseradt än det gamla Edsförbundet.

Wienerkongressen hade sammanträdt, men åtskilliga stridiga förhållanden återstodo att sammanjämka [1]).

Förhållandet mellan Schweiz och Wienerkongressen blef nu sådant att kongressen var medlare mellan partierna inom landet. Kongressen meddelade en förklaring (d. 20 mars 1815), innehållande vissa vilkor, hvarunder kongressens magter förbundo sig att tillförsäkra Schweiz icke blott sjelfständighet, men äfven en beständig neutralitet. De föreslagna vilkoren innehöllo Wienerkongressens plan rörande Schweiz. Dessa vilkor blefvo af den schweiziska Tagsatzung antagna den 27 maj 1815 [2]), hvarefter det hufvudsakliga innehållet blef i kongressen infördt och var följande:

a) Schweiz blef ett *sjelfständigt statsförbund* af republiker med blott ett undantag, att ett furstendöme Neufchatel ingick i förbundet. Ty kantonernes antal, som förut hade varit nitton, ökades med tre, så att antalet blef tjugutvå och en af dessa nya kantoner var furstendömet *Neufchatel*, de andra båda voro republikerna *Wallis (Le Valais)* och *Geneve* [3]). Dessa trenne stater befunno sig i följande förhållanden: *Neufchatel (Neuenburg)* hade af gammalt stått i förbindelse med Edsförbundet, men tillika varit ett län under tyska riket och länsbesittningen innehades af konungen i Preussen såsom en särskild familjebesittning, men blef till Napoleon afträdd år 1805. Napoleon åter hade insatt en af sine tjenare Alexander Berthier till furste af Neufchatel. Nu efter Napoleons fall inträdde konungen af Preussen i besittning af sitt land, men blef för detta land medlem af Schweiziska förbundet. — *Wallis* hade i äldre tider varit förenadt med Edsförbundet, men hade under de senare åren utgjort en särskild republik, hvilken dock slutligen år 1810 införlifvades med Frankrike. Nu hörde Wallis till de länder som Frankrike afträdde och blef åter med Schweiz förenadt såsom sjelfständig kanton. — *Geneve* hade från äldre

---

1) Jfr. BLUNTSCHLI i Geschichte des Schweizerischen Bundesrechtes, T. I, p. 481 o. f.

2) Dessa båda urkunder af den 20 mars och den 27 maj 1815 läsas hos BLUNTSCHLI l. c., T. II, p. 371 o. f.

3) Art. 74, 75.

tider stått i förbindelse med schweiziska edsförbundet, men utgjorde nu en af Frankrikes eröfringar, som återfick sin sjelfständighet och inträdde såsom en kanton i Schweiziska förbundet. Den förändring, som dessa tre länder undergingo, bestod således i en återgång till gamla förhållanden, men dock med en viss skilnad. De hade allesamman varit s. k. »zugewandte Orten», d. v. s. en slags bundsförvandter med Edsförbundet, men blefvo nu fullkomligt införlifvade i Schweiziska förbundet.

b) Åtskilliga jämkningar gjordes i länderfördelningen. *Staden Basel* hade från äldre tid varit medlem af Edsförbundet och blef nu med sitt område en kanton i Schweiziska förbundet, *biskopstiftet Basel* deremot hade hört till Tyska riket, men en del af landet hade jämte staden Biel (Bienne) stått i förbindelse med Edsförbundet såsom »zugewandter Ort». Detta förändrades nu så att hela landet införlifvades med Schweiz, dock ej såsom egen kanton, men så att största delen förenades med kantonen Bern och mindre områden dels med kantonen (staden) Basel, dels med Neufchatel [1]). — Inom kantonen *Graubünden* (Les Grisons) fans en liten enklav, en ort vid namn *Razuns*, som tillhörde Österrike, denna ort afträddes till kantonen Graubünden [2]). Konungen af Sardinien afträdde *vissa stycken af Savoyen* till kantonen *Geneve* [3]).

För öfrigt innehöllos dels i kongressakten, dels i förklaringen af d. 20 mars 1815 åtskilliga bestämmelser om handelsförhållanden och fri trafik öfver vissa gränsdistrikter mellan kantonerna Geneve, Waadt (Pays de Vaud) och Wallis (Le Valais) å ena sidan samt Frankrike och Sardinien å den andra [4]), samt äfven vissa upgörelser mellan de schweiziska kantonerna inbördes [5]) och lifräntor åt biskopen af Basel och abboten af S:t Gallen [6]), hvilkas furstliga biskops-

1) Art. 76, 77.

2) Art. 78.

3) Art. 80.

4) Art. 79—80. Jfr. förklaringen den 20 mars, art. 5.

5) Art. 81—83.

6) Förklaringen den 20 mars 1815, art. 4, 9.

döme och abbotstift nu voro sekulariserade, d. ä. förvandlade till lekmannabesittningar. Dessa bestämmelser om de båda prelaternes underhåll voro af folkrättslig natur, men det, som angick kantonernes affärer med hvarandra, innebar verkligen att Wienerkongressen handlade såsom medlare, man kan säga skiljedomare i kantonernas inre angelägenheter, hvilka således i vissa delar ställdes under de europeiska magternas garanti aldenstund förklaringen den 20 mars och Schweiziska förbundets samtycke dertill åberopades i kongressakten [1]) likasom också vissa delar af innehållet blef intaget i denna akt. Men hela den nya schweiziska grundlagen kom icke under de främmande magternas garanti, denna grundlag omtalas icke och var icke heller färdig, han är daterad något senare d. 7 aug. 1815.

Slutligen d. 20 nov. 1815 blef de i Wienerkongressen deltagande magternas förklaring utfärdad med erkännande af en beständig neutralitet för Schweiz [2]).

---

5. **Italiens** gamla länderfördelning var aldeles söndergången, hela landet dels uplöst i napoleoniska lydstater, dels en stor del deraf införlifvadt med sjelfva Frankrike. Men de italienska lydstaterna voro af en annan art än större delen af de tyska. Visserligen funnos i Tyskland några stater, som icke hade annat ursprung än Napoleons magtspråk, men de flesta voro gamla stater, som råkat under inkräktarens välde och innehades af de gamla dynastierna med förändrad ställning under franske kejsarens öfverhöghet och till en del med förändrade landområden. Det, som i Tyskland behöfde göras, var att uplösa de nybildade staterna och undanskaffa regenterne af napoleoniskt ursprung samt för öfrigt fördela länder och områden på lämpligt sätt, hvilken fördelning hade sina stora svårigheter och föranledde en mängd jämkningar och utbyten af landskap och orter. — De italienska lydstaterna voro deremot samt och synnerligen

---

1) Art. 84.

2) Urkunden läses hos de Martens et de Cussy, T. III, p. 242 och hos Bluntschli l. c., T. II, p. 380—382.

försedda med napoleoniska dynastier och af den gamla länderfördelningen fans ingenting annat qvar än den lilla, obetydliga republiken San Marino samt konungariket Neapel och äfven detta land beherskades af en napoleonisk furste. Men de italienska staterna voro ganska få till antalet likasom äfven de gamla staterna icke hade varit på långt när så många som i Tyskland. De förändringar, som nu förestodo i Italien, synas derföre hafva varit lättare att utföra än landaskiftet i Tyskland, de af Napoleon fördrifna dynastierna funnos i lifvet och ingenting var mera naturligt än att hvar och en tog sitt land till baka. Öfver hufvud sagdt var också detta det, som gjordes, men dock ej utan undantag. En och annan stat hade funnits, som Wienerkongressens magter ej funno skäl att återställa, nämligen republikerna Genua (Genova), Lucca och Venedig (Venezia).

Pariserfreden 1814 innehöll att Italien, oberäknadt den del, som tillhörde Österrike, skulle bestå af suveräna stater. Denna öfverenskommelse upfyldes på följande sätt:

1. **Sardiniens** alla provinser på fasta landet hade redan ganska tidigt kommit i Frankrikes våld[1]), blott ön Sardinien hade konungen qvar. Nu då Frankrikes öfvermagt var bruten blef sjelfskrifven sak att konungen, jämte det han behöll sin ö, tog hela sitt förra land i besittning. Detta var gjord gerning redan innan fredsfördraget i Paris afslutades och ingen anledning fans att icke Wienerkongressen skulle låta dervid bero. Men konungarikets gränser beskrefvos på annat sätt än förut, ett och annat stycke land afträddes och nya besittningar erhöllos i stället.

a) Sardinien *afträdde* några *områden i Savoyen* till kantonen Geneve i Schweiz, men behöll för öfrigt alla sina gamla besittningar utom en mindre del af Savoyen, som Frankrike fick behålla enligt Pariserfreden 1814 [2]).

---

1) Savoyen införlifvades med franska republiken redan 1792 och Nizza 1793; dessa besittningar afträddes från Sardinien till Frankrike 1796 jämte ännu ett par andra orter. De öfriga provinserna på fasta landet intogos af Fransoserne 1798.

2) Jfr. art. 80, 91. Jfr fredsfördraget i Paris den 30 maj 1814, art. III mom. 8

b) Sardinien *erhöll f. d. republiken Genuas hela område*, hvilken besittning torde varit mer än tillfyllestgörande för de afträdelser, som gjordes. Med Genua förhöll sig så att den gamla republiken hade först under fransyskt inflytande blifvit iklädd en helt ny författning och ett nytt namn, den Liguriska republiken, hvilket skedde redan år 1797 och denna liguriska republik blef sedermera införlifvad med franska kejsardömet år 1805 samt var nu ett från Frankrike eröfradt krigsbyte. Hade nu Wienerkongressen velat troget och följdriktigt följa legitimitetens grundsats, skulle den gamla republiken Genua blifvit återstäld. Men nu betraktades saken på annat sätt, republiken hade blifvit en fransk provins utan att de nu herskande magterna hade dertill bidragit, de hade icke förstört denna republik, de återstälde icke heller dess sjelfständighet, de togo republikens undergång såsom en fullbordad sak och förfogade öfver landet såsom en vunnen eröfring. Republiken blef ett hertigdöme, konungen af Sardinien egde antaga titeln hertig af Genua. Vissa fri- och rättigheter blefvo åt Genuesarne förbehållna, men dock ej af sådant innehåll, som kunde gifva åt Genua någon annan ställning än som tillkommer en provins. Genua blef icke såsom Luxemburg en stat i personalunion med en annan, men införlifvades med »konungens af Sardinien stater» med samma thronföljdsordning, som der var gällande [1]). Men visserligen blef den regerande dynastien namneligen omtalad såsom den der erhöll Genua: »de båda ättegrenarne, den kungliga och ättegrenen Savoyen-Carignan». Den händelsen att i en framtid en annan konungaätt kunde bestiga Sardiniens thron var icke beräknad ehuru en sådan händelse var långt ifrån otrolig då nämligen thronföljden omtalades såsom inskränkt till manliga linien [2]). Och med Genua följde vissa besittningar, som kallades »kejserliga län» [3]) och som hade varit förenade med den liguriska republiken.

---

1) Detta vill blifva slutsatsen af kongressaktens uttryck om de genuesiska områdena att de skulle förenas med konungens af Sardinien stater »pour etre, comme ceux-ci, possedés en toute souveraineté, proprieté et heredité de male en male par ordre de primogeniture».

2) »de male en male», art. 86—88.

3) »fiefs imperiaux».

c) Den åt Schweitz tillförsäkrade *neutraliteten* utsträcktes till vissa sardinska besittningar nämligen landskaperna Chablais och Faucigny samt ännu ett annat område i Savoyen nämligen hela landet norr om en viss namngifven ort Ugine [1]).

2. **Lombardiet** och **Venedig** blefvo österrikiska besittningar [2]), men Österrikes ställning till dessa länder var icke den samma på båda ställena. Lombardiet eller, såsom kongressakten uttrycker sig, hertigdömena Milano och Mantua, hade varit österrikiska besittningar sedan början af 1700-talet, spanska successionskrigets tid, men hade gått förlorade genom freden i Campo-Formio 1797 [3]). Dessa länder kunde Österrike med legitimitetens fulla rätt återfordra. Venedig deremot med dit hörande land hade aldrig helt och hållet tillhört Österrike och den del, som Österrike förut hade innehaft, var förvärfvad 1797 genom freden i Campo Formio och hade gått förlorad 1805 genom freden i Pressburg. Österrike hade således endast under några få årtal innehaft dessa besittningar och hade då besutit dem med ingen annan rätt än eröfringens, hvilken eröfring åter hade varit gjord i samråd med Napoleon och hade varit en följd af hans öfvermagt. Napoleon och Österrike hade varit i bolag med hvarandra om att dela Venedigs land. Ville Österrike nu göra anspråk på Venedig måste detta anspråk härledas från dessa napoleoniska inkräktningar, som man eljest nu var sysselsatt att öfverallt tillintetgöra. Österrikes rättsanspråk att besitta Venedig var således mycket klent. Men Österrike kunde såsom segrande magt med krigets rätt begära Venedig såsom sin andel af de eröfrade länderna. Detta innebar likväl att kongressen i afseende på Venedig, likasom i afseende på Genua, öfvergaf legitimitetens grundsats; eljest skulle så väl den ena som den andra republiken blifvit återstäld.

---

1) Art. 92.

2) Jfr. ofv. p. 49.

3) Lombardiet hade efter 1797 hört till Cisalpinska republiken och derefter till kon. riket Italien, som upprättades 1805 i stället för cisalpinska eller, såsom denna stat under de senare åren kallades, italienska republiken.

Dessutom erhöll Österrike äfven några andra länderier i Italien nämligen landet mellan floderna Ticino och Po samt Adriatiska hafvet jämte Val Tellino (Veltlin), Bormio och Chiavenna [1]).

3. Hertigdömet **Modena** befann sig i följande ställning. Landet var af Frankrike eröfradt (1796) och hade under de senare åren hört till kon. riket Italien. Den från sitt land fördrifne hertigen hade på grund af fredsfördragen i Campo Formio (1797) och Lüneville (1801) samt det s. k. Riks-Deputations-Hufvudbeslutet (1803), som innehöll en reglering af de furstliga skadeersättningarne, erhållit det österrikiska landskapet Breisgau i Tyskland eller åtminstone löfte att få detta land, men besittningen gick förlorad genom freden i Pressburg 1805. Nu återfick hertigen sitt italienska land, men dock med ett förbehåll. Der funnos tvänne små besittningar, hertigdömet *Massa* och furstendömet *Carrara* äfvensom några s. k. kejserliga län i landskapet *Lunigiana*, hvilket allt nu blef tillerkändt åt en medlem af hertliga huset, erkehertiginnan Maria Beatrix. Men denna furstinna var hertigens egen moder och han arftagare efter henne. Hennes personliga besittningsrätt lärer haft sin grund i en särskild arfsrätt till dessa länder oberoende af den furstliga arfsrätten till hela hertigdömet [2]). Med det egentliga Modena följde de små hertigdömena *Reggio* och *Mirandola*.

För öfrigt öppnades en utsigt för hertigen af Modena att möjligtvis framdeles erhålla en tillväxt till sitt land. Der fans nämligen i kongressakten en artikel, enligt hvilken storhertigen af Toscana kunde under vissa förhållanden blifva innehafvare af hertigdömet Lucca och i fall detta inträffade skulle storhertigen afträda till hertigen af Modena vissa namngifna orter, belägna dels i Toscana, dels i hertigdömet Luccas land, dels utgörande enklaver i det modenesiska landet [3]).

---

1) Art. 93, 94, ofv. p. 50.

2) Art. 98. Jfr. SCHUBERT, Handbuch der allgemeine Staatskunde von Europa, T. IV, p. 685 o. f.

3) Art. 102.

Den hertigliga dynasti, som på detta sätt återstäldes i Modena, var en gren af det kejserliga österrikiska huset, som hade kommit till besittning af Modena genom en österrikisk erkehertigs giftermål med den nyss nämnda furstinnan Maria Beatrix, hvilken i sin ordning var en arfdotter af det gamla huset Este i Modena.

4. **Parma** med de andra båda hertigdömena *Piacenza* och *Guastalla* hade efter fredsfördraget i Aachen år 1748 tillhört en gren af huset Bourbon nämligen en yngre linie af den i Spanien regerande ättegrenen af bourbonska huset. Denna dynasti hade afträdt sitt land till Napoleon (1801). Landet stod sedermera under förvaltning för Napoleons räkning till dess det behagade honom att införlifva de parmesanska länderna med franska kejsardömet dock med undantag af det lilla hertigdömet Guastalla, som först hade varit gifvet såsom ett kejserligt län åt kejsar Napoleons syster Pauline Buonaparte, som var gift med furst Camillo Borghese, men sedermera införlifvades Guastalla med kon. riket Italien [1]).

Dessa öden hade landet och folket genomgått. Den regerande dynastien deremot hade intagit en aldeles egen ställning till Frankrike och Napoleon. Den parmesanske hertigen, ehuru en ättling af huset Bourbon, hade blifvit af Napoleon begåfvad med storhertigdömet Toscana under titel kon. riket Etrurien och funnit sig dervid att emottaga denna gåfva (1801). Men efter några års förlopp hade den bourbonska ättegrenen frångått kon. riket Etrurien (1807) mot löfte om en del af Portugal, hvilket löfte Napoleon sedermera blef urståndsatt att upfylla, aldenstund han ej lyckades bekomma Portugal i sitt våld. Den hertigliga ätten af Parma var således nu dethroniserad och hade att återfordra sitt land.

Men annorlunda blef Wienerkongressens beslut. Parma blef gifvet såsom *lifstidsbesittning åt Napoleons gemål, den österrikiska erkehertiginnan Marie Louise.* Att denna furstinna skulle erhålla Parma var redan utlofvadt i fördraget år 1814 då Napoleon gaf sin thronafsägelse, men den besittningsrätt,

---

3) Schubert, l. c., T. IV, p. 651.

som nu verkligen blef åt Marie Louise tillerkänd, var oberoende af detta fördrag. Kongressakten åberopar alls icke denna statshandling och Parma blef åt Marie Louise gifvet på helt andra vilkor än som voro i 1814 års fördrag bestämda. Enligt detta aftal skulle nämligen Marie Louise besitta Parma, Piacenza och Guastalla med arfsrätt för hennes son och hans efterkommande. Kongressakten deremot, långt ifrån att erkänna någon arfsrätt, innehöll tvärtom att frågan om Parma efter Marie Louises död [1]) skulle bero på öfverenskommelse mellan de fem stormagterna samt konungen i Spanien. Parma blef henne gifvet derföre att det ansågs lämpligt att så göra, men icke derföre att det var henne lofvadt i ett fördrag, som nu mera var utan kraft och verkan [2]). Några orter blefvo också undantagna, som utgjorde parmesanska enklaver i det österrikiska Italien.

Men den bourbonska hertigliga ätten gick miste om sitt land och hänvisades till det *lilla hertigdömet Lucca.* Der blef i kongressakten icke en gång någon utsigt öpnad för denna familj att efter Marie Louises död återfå Parma, ehuru detta hertigdöme då skulle blifva ledigt. För sådan händelse fans ett förbehåll att afseende skulle fästas på de anspråk, hvartill Österrikes och Sardiniens dynastier i sådant fall kunde hafva grundad anledning [3]). Förhållandet var att när genom freden i Aachen år 1748 de parmesanska länderna skildes från de österrikiska besittningarne i Italien och gåfvos åt den spanske infanten Don Philip af huset Bourbon, hade Österrike förbehållit sig ett anspråk att Parma, Piacenza och Guastalla skulle under vissa förhållanden åter

1) »la reversibilité de ces pays», art. 99. Jfr. i afseende på gränsbestämningarne art. 85, 95.

2) Dock må anmärkas att Marie Louise i sjelfva kongressakten, art. 99, ännu benämnes med titeln »kejsarinna». Denna titel var henne förbehållen i 1814 års fördrag, men kunde, oberoende af detta fördrag, icke nu mera tillkomma henne, då nämligen den buonaparteska kejsarvärdigheten icke vidare erkändes. Men sedermera uphörde Marie Louise att bära kejsarinnetiteln; hon skall hafva afsagt sig denna värdighet genom en förklaring den 14 sept. 1815. SCHUBERT, l. c., T. IV, p. 653.

3) »droits de reversion de la maison d'Autriche et de S. M. le Roi de Sardaigne», art. 99.

hemfalla till Österrike och Sardinien hade på samma gång framställt ett dylikt anspråk på Piacenza. Läser man sjelfva fredsfördraget i Aachen[1]), vill synas att dessa anspråk voro långt ifrån obestridliga, men de erkändes likväl till den kraft och verkan de hafva kunde för det tillfälle, som skulle en gång inträffa då den nu blifvande innehafvarinnan ginge ur tiden, hvaremot något dylikt förbehåll till förmån för den bourbonska ätten, som likväl hade varit landets siste legitime innehafvare, icke stadgades. Detta beslut om Parma var en af de punkter, hvaruti Wienerkongressen helt och hållet åsidosatte legitimitetens rätt.

Det enda spår, som visar sig i kongressakten, att en viss tanke på den bourbonska ättegrenens anspråk dock fans, framträder deruti att konungen af Spanien erhöll röst och stämma med stormagterna vid den blifvande underhandlingen om Parma i en framtid, konungen af Spanien var nämligen hufvudman för den gren af huset Bourbon, till hvilken den parmesanska ättelinien hörde.

Om man betraktar underskrifterna på Wienerkongressakten, visar sig genast att ett namn saknas, den spanske ministerns. Konungen af Spanien lärer vägrat sitt samtycke. Orsaken är lätt funnen då man erinrar sig den något knapphändiga behandling, som vederfors den nyss nämnda ättegrenen af konungens i Spanien dynasti. Ett skäl, hvarföre just denna ätt blef mindre väl behandlad, låter sig upsökas i det förhållande den samma hade iakttagit under den föregående tiden; denna hertigliga ätt af Parma hade nämligen icke blott gifvit sig under Napoleon, när nöden tryckte, men äfven låtit sig af honom begåfvas med land och rike, Toscana (Etrurien), som fråntogs den legitime innehafvaren, hvilken tillhörde Österrikes dynasti. Visserligen hade dylikt affall egt rum äfven på andra ställen i Europa, men detta förfarande af en ättegren, som tillhörde huset Bourbon, kunde väl vara en bidragande orsak att de magtegande på kongressen icke läto sig af någon samvetsgrann betänklighet förhindras att för annat ändamål använda de besittningar,

---

1) Fredsfördraget i sammandrag hos GHILLANY i Europäische Chronik., T. I, p. 281.

som hade tillhört denna ättegren [1]). Aldeles lottlös blef den parmesanska ätten icke, den fick Lucca för Parma, men ersättningen var otillräcklig, 20 qv.-m. eller något mera. Dock om man läser den artikel i kongressakten, som handlar om Lucca, visar sig att en tanke verkligen fans på en framdeles blifvande något större besittning, ehuru denna framträder i kongressakten blott myckes lös och obestämd [2]).

Härvid stadnade Wienerkongressens beslut om Parma och den bourbonska ättegrenen. Men ett par år senare blef en öfverenskommelse träffad på sätt i kongressakten antyddes, mellan stormagterna och konungen i Spanien. Ett fördrag afslutades i Paris d. 10 juni 1817 af innehåll att Parma, Piacenza och Guastalla skulle efter erkehertiginnan Marie Louises död hemfalla till infantinnan af Spanien Marie Louise [3]), hennes son infanten Don Carl Ludvig och hans manliga efterkommande, d. v. s. samma bourbonska ättegren, som hade haft, men förlorat Parma och nu var hänvisad till Lucca.

Men Österrikes och Sardiniens anspråk på grund af fredsfördraget i Aachen (1748) förbehöllos för den händelse att den bourbonska ätten i Parma skulle i en framtid utslockna. Och under tiden egde Österrike att hålla militärisk besättning i Piacenza [4]).

5. **Lucca** hade varit republik före franska revolutionens tid, men hade delat Venedigs och Genuas öde att republiken förgicks och införlifvades i den napoleoniska länderomfattningen. Napoleon förvandlade republiken till ett furstendöme, hvilket han gaf åt sin syster Elisa Buonaparte och

---

1) Detta förhållande kunde också vara en anledning för konungen af Frankrike att icke motsätta sig det mindre tillfredsställande sätt, hvarpå hans parmesanske anförvandters ställning reglerades. Eljest kunde konungen i Frankrike, såsom hufvudman för hela bourbonska huset, kunnat haft samma skäl som konungen i Spanien att protestera mot kongressens beslut.

2) Art. 101.

3) De båda furstinnorna hade således samma namn.

4) Fördraget af d. 10 juni 1817 läses hos DE MARTENS och DE CUSSY, l. c., T. III, p. 339 samt i DE MARTENS Nouveau recueil, T. IV, p. 416.

hennes gemål Felix Bacciochi (1805). Detta furstepar hade kort förut erhållit det lilla furstendömet Piombino och behöll nu bägge de små länderna, hvarmed snart förenades äfven de trenne områdena Massa, Carrara och Garfagnana. — Då nu det buonaparte-bacciochiska furstendömet förstördes återgingo *Massa* och *Carrara* till den i hertigdömet Modena regerande dynastien, hvilken hade legitima anspråk på dessa besittningar, *Piombino* tillföll storhertigen i Toscana, den gamla republiken åter behandlades på samma sätt som Venedig och Genua, dess legitima rätt lemnades utan afseende och landet begagnades till skadeersättning åt den från Parma undanträngda dynastien. Då nämligen *Lucca* icke hade varit monarki under den gamla tiden fans der ingen ärftlig familj med legitima anspråk, derföre egnade sig det lilla landet mycket godt att användas på sätt som skedde.

Och med besittningen af detta land förenades en penningränta af 500,000 francs för den hertigliga ätten, hvilken summa kejsaren af Österrike och storhertigen af Toscana förbundo sig att betala så länge något tillfälle icke hade yppat sig att åt den i Lucca regerande ätten förskaffa något annat »etablissement». Luccas besittning var en nödhjelp i stället för Parma, som var förloradt, penningräntan gjorde denna nödhjelp något mindre otillräcklig och på samma gång blef en häntydning gifven att Lucca kunde komma att utbytas mot någon bättre besittning. Räntan skulle hypotiseras på vissa gods i Böhmen.

Med den möjligheten, som antyddes att hertigliga ätten framdeles kunde få något större land än Lucca förhöll sig så, att denna ätt hade en aflägsen arfsrätt till samtliga de bourbonska monarkierna, Båda Sicilierna, Spanien och Frankrike samt det här ofvan omtalade anspråket på Parma. Detta anspråk blef genom 1817 års fördrag erkändt och hertigen af Lucca med sin ätt erhöll »survivance» till Parma vid hertiginnans af Parma Marie Louises framdeles inträffande bortgång.

Men deremot erhöll storhertigen af Toscana »survivance» till Lucca. Kongressakten innehöll att om hertigliga ätten i Lucca utslocknade eller erhölle annat »etablissement» eller

ärfde någon af de bourbonska monarkierna skulle Lucca tillfalla storhertigen af Toscana med undantag af några orter, hvilka då skulle afträdas till Modena [1]).

6. **Toscana** hade före franska revolutionens tid varit en monarki med titel storhertigdöme och regerande dynastien var en gren af det kejserliga huset i Österrike, Toscana utgjorde en österrikisk s. k. secundo-genitur, d. v. s. att landet gick i arf till förste innehafvarens andre son och hans efterkommande. Den österrikiske erkehertig, som på grund häraf senast innehade Toscana, hade förlorat sitt land genom freden i Lüneville 1801, hvarefter Toscana blef under förändradt namn, kon. riket Etrurien, gifvet åt den hertigliga ätten af huset Bourbon i Parma. Men denna anordning förändrades år 1807 genom fördraget i Fontainebleau, då det bourbonska huset afträdde Etrurien mot löfte om en del af Portugal, och Etrurien (Toscana) blef kort derefter införlifvadt med franska kejsardömet. En ny förändring lärer [2]) väl blifvit gjord år 1809, då Napoleons syster, furstinnan af Lucca, blef utnämnd storhertiginna af Toscana, men denna förändring rörde blott namn och ej sak, ty landet blef fortfarande förvaltadt såsom en del af franska kejsardömet och var nu såsom eröfradt land tillgängligt för Wienerkongressen att deröfver förfoga.

I sådan ställning befann sig landet. Den legitima dynastien åter hade haft följande öden. Storhertigen, då han afträdde sitt land (1801), hade fått löfte om ersättning. Denna blef honom gifven i Tyskland genom det s. k. riksdeputations-hufvudbeslutet (1803), ersättningen bestod i erkebiskopstiftet Salzburg med kurfurstetitel. Detta ändrades efter freden i Pressburg 1805. Salzburg utbyttes mot furstendömet Würzburg, också med kurfursttitel, som efter Tyska rikets uplösning 1806 förändrades till benämningen storhertig af Würzburg. F. d. storhertigen af Toscana var således icke aldeles lottlös, han hade Würzburg, men med Wienerkongressens vanliga sätt att behandla sakerna såsom ock med Tysklands intressen och förmodligen äfven med

1) Art. 101, 102.

2) SCHUBERT: l. c. T. IV, p. 552.

storhertigens befans det vara mera öfverensstämmande att storhertigen återtog sitt italienska land och afträdde sitt tyska, hvarigenom Würzburg blef ledigt att för den tyska länderfördelningen användas. Storhertigdömet Toscana blef således *återställdt under sin legitima dynasti.*

Och till det gamla storhertigdömet fogades ett och annat tillägg. Storhertigen af Toscana erhöll:

a) *Stato de gli Presidii (l'Etat des Presides)*, med hvilket namn betecknades vissa orter, belägna inom Toscanas gränser, men som hade tillhört konungariket Båda Sicilierna.

b) Den del af ön *Elba*, som hade likaledes stått under konungens af Båda Sicilierna suveränetet med dithörande orter. Ön hade förut varit delad mellan Toscana och kon.-riket Båda Sicilierna, men kom nu hel och hållen till Toscana [1]).

c) furstendömet *Piombino*, som hade varit af Napoleon förenadt med Lucca, men nu skildes derifrån.

d) vissa enklaver inom Toscanas land, hvilka kallades *kejserliga län ("fiefs imperiaux").*

e) *successionsrätt till Lucca* på sätt som ofvan nämndes, men med förbindelse att, när Luccas besittning erhölles, afstå vissa orter till Modena. Denna successionsrätt blef genom 1817 års fördrag vida mera fördelaktig än den samma förut hade varit, aldenstund den händelse, på hvilken Toscanas tillträde till besittningen af Lucca berodde, nu blef mycket närmare att inträffa. Toscana skulle enligt kongressakten erhålla Lucca när den i Lucca regerande familjen erhölle annat land eller sjelf utslocknade. Båda dessa händelser voro på den tiden (1815) aldeles oberäkneliga, men efter 1817 års fördrag behöfde storhertigen i Toscana blott afvakta erkehertiginnan Marie Louises lefnads slut, ty derpå berodde nu mera den händelsen att hertigen af Lucca fick annat land, han egde då att återfå Parma och Toscana att erhålla Lucca.

---

1) Den del af Elba, som hade hört till Båda Sicilierna omtalas eljest — jfr. BÜSCHING, Neue Erdbeschreibung; sechste auflage, T. II, 2, p. 1063--64 — såsom tillhörande Stato de gli Presidii, men nämnes i Wienerkongressakten såsom en särskildt besittning. Samma förhållande egde rum med furstendömet Piombino.

Men med dessa fördelaktiga vilkor, som Wienerkongressen unnade åt Toscana, följde dock vissa betungande förbindelser nämligen dels att med Österrike deltaga i betalning af en årlig penningränta till hertigliga familjen i Lucca, dels också att bestå skadeersättning åt en högadlig familj, Buoncompagni, för inkomster, som denna familj hade haft af vissa den samma tillhörande höghetsrättigheter, som hade gått förlorade efter år 1801, då landet kom i Napoleons och hans underlydandes våld. Samma familj egde gods och vissa privilegier inom furstendömet Piombino och på ön Elba, hvilket allt nu bekräftades[1]).

7. **Kyrkostaten.** Påfven hade hela sitt land att återfordra. Hans besittningar hade blifvit bortplockade styckevis till dess att intet återstod. Först måste påfven genom freden i Tolentino år 1797 afträda Avignon och Venaissin, som han hade innehaft i Frankrike, samt en del af de påfliga länderna i Italien, nämligen de s. k. legationerna Bologna, Ferrara och Romagna[2]). Härigenom var nordöstra delen af kyrkostaten — en stor del af kustlandet vid Adriatiska hafvet — förlorad och dessa landskap införlifvades i Cisalpinska republiken och sedermera i kon.riket Italien. — Följande året (1798) blef påfven fördrifven från Rom och en romersk republik uprättad, men som dock ej egde långt bestånd; påfven återkom och satt några år orubbad. Men år 1806 förlorade påfven de små furstendömena Benevento och Ponte Corvo, som förvandlades till furstliga län under franske kejsaren. — År 1808 förlorades Urbino, Ancona, Macerata och Camerino, hvarmed den återstående delen af kustlandet vid Adriatiska hafvet var bortkommen. Dessa landsdelar införlifvades i kon.riket Italien. — Slutligen år 1809 blef den återstående delen af kyrkostaten med staden Rom införlifvad i franska kejsardömet. Påfvens verldsliga magt var tillintetgjord, kyrkostaten fans icke mera bland staternas antal.

Denna stat återstäldes ungefär med sina gamla gränser, men någon ny besittning synes icke hafva tillkommit. Kon-

---

1) Art. 100—102.

2) Fördraget läses i utdrag hos DE MARTENS och DE CUSSY, l. c. T. II, p. 131.

gressakten talar blott om besittningar, som den heliga stolen återfick, men nämner inga, som till nyes erhöllos. Och äfven från de gamla besittningarne i Italien gjordes ett afdrag af *den del af Ferrara, som låg på venstra stranden af Po*, hvilket område synes hafva blifvit förenadt med österrikiska Italien[1]. För öfrigt må anmärkas att medan i kongressakten upräknas en mängd besittningar, som påfven återfick, nämnes intet om staden Rom och kustlandet vid Medelhafvet. Denna besittning, att den skulle till påfven återgå, ansågs förmodligen så afgjord att intet uttryckligt erkännande behöfdes.

Men oberäknadt afträdelsen af en del utaf Ferrara måste påfven äfven lida att Österrike förbehöll sig rättigheten att hålla *militärisk besättning i städerna Ferrara och Comacchio*, såsom ock *Avignon med Venaissin* var och förblef förloradt, Frankrike behöll denna besittning.

Dessa anordningar rörande Kyrkostaten, ehuru i det hela mycket fördelaktiga för påfven, kunde dock aldrig af honom emottagas annorlunda än med protest. Den heliga stolen bortgifver aldrig en rättighet, afstår aldrig från ett anspråk om också omständigheternas kraf föranleder att åtskillig inskränkning måste lidas. Påfvens sändebud vid kongressen inlade en protest mot afträdelsen af Ferraralandet bortom Po samt förlusten af Avignon och mot den österrikiska garnisonsrätten i de båda städerna[2].

8. **Båda Sicilierna** var den officiella benämningen för de förenade konungarikena Neapel och Sicilien. Dessa länder hade haft vexlande öden. Konungen förjagades och den parthenopeiska republiken uprättades, (1799) men egde ej

---

1) Detta synes följa af art. 94, som tillägger Österrike allt land mellan Ticino, Po och Adriatiska hafvet. Art. 103, som handlar om Kyrkostaten, säger icke, hvarthän den afträdda delen af Ferrara skulle höra.

2) Denna protest innefattas i en annan urkund än den allmänna protesten rörande den orätt och skada som den romerska kyrkan fick lida. — Protesten angående Ferrara och Avignon läses i samlingen: *Congrés de Vienne, Recueil de pieces officielles relatives a cette assemblée. Paris 1816, T. V, p. 347 o. f.* Den allmänna protesten finnes hos DE MARTENS: *Nouveau recueil: T. II, p. 475 o. f.*

långt bestånd, konungen återkom redan samma år och satt i orubbad besittning af sitt rike[1]) till dess Napoleon utgaf sin bekanta kungörelse d. 27 dec. 1805 att huset Bourbon i Neapel hade »uphört att regera». Nu följde en fransk inkräktning och Josef Buonapartes utnämning till konung af Neapel (1806). En personalförändring gjordes år 1808, då Josef Buonaparte flyttades till Spaniens thron och buonaparteska brödernes svåger Joachim Murat utnämndes till konung af Neapel (1808). Men det buonaparteska väldet kom endast att omfatta kon.riket Neapel, det andra riket Sicilien kom aldrig i Napoleons våld, der lefde och regerade den från Neapel fördrifna konungaätten under engelskt beskydd. Sicilien hade under de senaste åren varit en engelsk lydstat likasom Neapel en fransk.

Nu då tiden var kommen att det napoleoniska herraväldet med dess bihang af lydstater skulle förgås, synes en naturlig följd skolat blifva att den legitima konungaätten på Sicilien återfinge sitt rike Neapel. Men dervid mötte en svårighet. Joachim Murat hade aktat på tidens tecken och, när lyckan öfvergaf hans herre, rättat sig derefter. Murat afslöt ett fördrag med Österrike d. 11 jan. 1814 af innehåll att Murat förband sig att deltaga i kriget mot Napoleon, hvaremot Österrrike garanterade Neapels besittning för Murat och hans efterkommande. Österrike förband sig att hos konungen af Sicilien söka utverka en formlig afsägelse af dess anspråk på Neapel, hvaremot Murat skulle afstå från alla anspråk på Sicilien[2]).

Joachim Murat hade således gjort sig till förrädare mot Napoleon för att under den allmänna förstörelse, som han förutsåg, rädda hvad räddas kunde.

Vid den tid, då detta fördrag afslutades — jan. 1814 — var likväl Napoleons undergång ännu icke afgjord. Han var slagen vid Leipzig, fördrifven ur Tyskland, men fälttåget i Frankrike återstod. Men när i sin ordning detta fälttåg utkämpades, Napoleon gaf sin afsägelse, Pariserfreden

---

1) Med undantag af Stato de gli presidii, som afträddes genom freden i Florenz år 1801.

2) Fördraget hos DE MARTENS: Nouveau recueil: T. I, p. 660.

år 1814 afslöts, Wienerkongressen sammanträdde, satt Murat i besittning af sitt rike med besittningen garanterad af en bland kongressens hufvudmagter, Österrike.

En sådan ställning hade dock svårigheter, så stora att de väl kunde göra hela besittningen något osäker. Här skulle således en napoleonid fritagas när alle de öfrige föllo i den store öfverherrens fall. En legitim dynasti skulle utestängas från sitt rike för att lemna plats åt upkomlingen. Ersättning, jämgod med Neapels rike, torde icke varit lätt att anskaffa. Österrikes ordhållighet måste komma på ett svårt prof och de öfriga magterna hade icke ingått någon förbindelse till Murat.

Men från detta bekymmer blef Wienerkongressen befriad genom händelserna, som timade år 1815. Napoleon återkom och Murat bröt förbundet med Österrike. Han upträdde på egen hand med tillkännagifven afsigt att förena hela Italien till ett enda rike under sin person. Ett sådant upträdande, huru som heldst det månde från Napoleons sida betraktas, kunde icke förenas med Murats ställning såsom Österrikes bundsförvandt. Murats och Neapels öde berodde nu på krigslyckan, först i Italien, der Österrikes trupper sammandrabbade med Murats, och dernäst på utgången af det stora fälttåget mot Napoleon. Slutet blef att Murat blef slagen i Italien (maj 1815) och Napoleon vid Waterloo, men konungen af Sicilien tog sitt neapolitanska rike i besittning.

Wienerkongressens beslut om Neapel blef nu mycket enkelt. Det innefattades i en enda kort artikel att kon. Ferdinand IV för sig, arfvingar och efterträdare, d. v. s. den bourbonska ätten *återstäldes till Neapels thron och erkändes såsom konung af Båda Sicilierna*[1]).

På sätt som nu är beskrifvet upfylde Wienerkongressen det i Pariserfreden öfverenskomna vilkor att Italien skulle, med undantag af Österrikes andel, bestå af sjelfständiga stater. Men kongressen förstod icke meningen så att staterna skulle blifva alla de samma som före den sista tidens om-

---

1) Art. 104. Murat upträdde ännu en gång i det neapolitanska landet (okt. 1815), men blef tillfångatagen och dömd till döden af en neapolitansk krigsrätt samt skjuten.

störtningar hade funnits: republikerna Venedig, Genua, Lucca återstäldes icke.

---

6. **Portugal** kunde icke utgöra något hufvudsakligt föremål för Wienerkongressens bekymmer. Landets öden hade varit sådana, att en fransysk inkräktning öfversvämmade Portugal år 1807 och konungaätten flydde till Brasilien. Men den franska magten i Portugal störtades redan följande året genom Englands mellankomst och Portugal hade allt sedermera befunnit sig i krig mot Napoleon gemensamt med Spaniens folk. Den regerande dynastien fortfor väl att vistas i Brasilien, men detta förhållande var oberoende af striden mot Napoleon, konungaätten var i full besittning af sitt land.

Men här funnos dock vissa frågor, som behöfde bestämmas. Portugal hade år 1801 råkat i krigstillstånd med Spanien och Frankrike, som på den tiden voro bundsförvandter. Kriget med Spanien slutades samma år genom ett fredslut i Badajoz, då Portugal afträdde fästningen *Olivenza* med ett område vid floden Guadiana[1]). Dessa besittningar återfordrade Portugal och kongressen erkände rättmätigheten af Portugals anspråk; de i kongressen deltagande magterna utlofvade sin bemedling till Portugals förmån, men längre än till en sådan allmän förklaring gick kongressen icke. Frågan om Olivenza förblef en öppen fråga mellan Spanien och Portugal[2]).

En annan tvistig fråga fans mellan Portugal och Frankrike. Portugal innehade ett landområde i Södra Amerika, som hade hört till Frankrikes besittningar i Guyana. Detta område skulle enligt Pariserfreden 1814 återställas till Frankrike, men Portugal gjorde svårigheter. Nu blef genom Wienerkongressakten den hit hörande artikeln i Pariserfreden uphäfd och en gränsbestämning gjordes, hvarigenom floden *Oyapock skulle blifva gräns* mellan de båda ländernas besittningar. Gränsbestämningen måste väl hafva medfört

---

1) Fördraget hos DE MARTENS och DE CUSSY, l. c. T. II, p. 239.

2) Art. 105.

en viss afträdelse från Portugal till Frankrike, aldenstund det heter att Portugal skulle »återlemna» till Frankrike det franska Guyana intill floden Oyapock, men då nu tillika förklarades att Pariserfredens stadgande uphäfdes, synes förhållandet så varit att Portugal afträdde en del, men icke allt, som enligt Pariserfreden skolat afträdas. Och då nu kongressakten äfven tillägger att den gränsen, som nu bestämdes, hade varit den, som Portugal hade på grund af fredslutet i Utrecht (1713) ansett vara den rätta, så vill synas att här var en gammal gränsetvist, som bilades på sätt som Portugal hade önskat. Men det område, som Portugal derutöfver hade intagit bortom Oyapock, återlemnades[1]).

På nu beskrifvet sätt reglerade Wienerkongressen det stora landaskiftet i Europa. Men utom sjelfva fördelningen af länder och bestämningar af dynastiers rätt innehåller kongressakten vissa allmänna bestämmelser (»dispositions generales»), rörande föremål af allmänt europeiskt interesse.

Fäster man sig bokstafligen vid Wienerkongressakten och denna urkund allena, så kan man icke tala om någon derstädes beviljad allmän *amnesti* för den förflutna tiden. Men på tvänne särskildta ställen i kongressakten blef amnesti bestämdt föreskrifven inom de särskildta länder, hvarom talet handlar på de båda ställena i kongressakten. Dessa ställen voro de, som handlade om Polen och om Kyrkostaten. Den grundsats, som blef särskildt uttalad om dessa båda länder, var redan förut antagen såsom allmän regel i Pariserfreden 1814, hvilken urkund ligger till grund för Wienerkongressakten. Der läses en artikel, som innehåller en i de mest oinskränkta ordalag uttalad amnesti, så att ingen menniska skulle kunna till sin person eller egendom på något sätt, under någon förevändning, besväras med någon förföljelse eller något intrång, vare sig för politiska handlingar eller tänkesätt eller för bevisad tjenst och tillgifvenhet vare sig för någon af de fördragslutande parterna eller för dessa regeringar, som nu hade uphört att finnas.

---

2) Art. 105—107.

Denna amnesti förklarades gällande i de länder, »som återgåfvos, och afträddes genom det nu afslutade fördraget»[1]). (Pariserfreden). Den i sjelfva fredslutet gifna förklaringen blef på intet sätt i kongressakten ändrad eller återkallad och måste således haft sin fortfarande giltighet, så långt den samma sträckte sig. Den måste naturligtvis haft en gräns i tiden, den angick den förflutna tiden, den tid, som var förfluten när första Pariserfreden ingicks, men den kunde icke angå handlingar, som efter den tiden begingos[2]). Nu hade likväl åtskilligt timat i Europa under mellantiden från den dag då Pariserfreden undertecknades och till dess att Wienerkongressen hade fullbordat sitt verk. Till denna mellantid hörde Napoleons sista upträdande och de händelser, som dermed sammanhängde. För den, som då svek sin plikt, blef ingen amnesti utlofvad. Må hända finner man i dessa det sista årets händelser en förklaring hvarföre Pariserfredens amnestiförklaring icke blef i Wienerkongressakten formligen uprepad[3]).

Och ett land bland de öfriga fans, der samma amnestiförklaring icke gälde. Detta land var Frankrike. Den amnesti, som kungjordes i Pariserfreden, angick de länder, »som återstäldes eller afträddes», men således icke sjelfva Frankrike, detta land kunde icke inbegripas under det anförda uttrycket. Rätteligen betraktadt kunde icke Frankrike blifva föremål för en sådan bestämmelse i sjelfva fredsfördraget. Ett sådant fredsvilkor skulle hafva inneburit ett obehörigt intrång af de främmande magterna på konungens

1) Orden lyda: — — — »dans les pays restitués et cedés par le present traité aucun individu, de quelle classe et condition qu'il soit, ne pourra etre poursuivi, inquiété ou troublé, dans sa personne ou dans sa proprieté, sous aucun pretexte, ou a cause de sa conduite ou opinion publique ou de son attachement, soit a aucune des parties contractantes, soit a des gouvernements, qui ont cessé d'exister» — — — Pariserfreden art. 16.

2) Detta blef uttryckligen förklaradt, att amnestien icke gälde »pour des actes posterieurs au present traité».

3) I den senare Pariserfreden d. 20 nov. 1815 bekräftades den förra Pariserfreden, likasom Wienerkongressakten i alla delar, som icke voro ändrade genom detta sista fredslut — art. 8. 11 — men någon ny amnesti för den sista tiden omtalas icke.

af Frankrike handlingsfrihet. En annan sak var att dessa magter, som borttogo Frankrikes eröfrade länder, utlofvade att i dessa länder allt skulle vara förlåtet. — Att nu, ehuru den allmänna amnestien icke uprepades i kongressakten, likväl deremot svarande bestämmelser stadgades särskildt för Polen och Kyrkostaten[1]), må hafva haft sin orsak i dessa länders särskildta förhållanden.

Då Wienerkongressens hela verk var och måste vara en »reaktion» mot den sist förflutna tiden, förtjenar det att anmärkas, det »reaktionen» frånsade sig all förföljelse mot personer och lyste frid och försoning för framtiden.

Sådan var grundsatsen. Det tillhör hvarje lands historia att undersöka, huruvida denna grundsats troget till lämpades.

Bland föremål för Wienerkongressaktens bestämmelser framträder frågan om bruket af *segelbara floder, hvilka genomflyta flera särskildta länder.* Grundsatsen, som kongressen antog, var att segelfarten skulle vara fri, så att t. ex. icke en stat, som egde flodmynningen, skulle ega att lägga hinder för segelfarten till och från de länder, som lågo högre upp. Med tillämpning af denna grundsats bestämdes nu åtskilliga vilkor såsom folkrättsligt bestämda reglor att iakttagas af alla stater, hvilka voro strandegare, och ett särskildt reglemente upgjordes för den fria flodfarten[2]). Den del af Europa, som denna sak företrädesvis angick, var Tyskland med dess många särskildta floder samt väl äfven Frankrike med afseende på Rhenfloden och Nederländerna med Schelde. Man finner i kongressakten floderna Rhen, Main, Neckar, Maas, Mosel och Schelde särskildt nämnda[3]). Deremot är t. ex. Donau icke uttryckligen nämnd och ej heller Elbe, hvilket väl dock icke kan hindra att ju de allmänna vilkoren gälde äfven dessa och hvilken flod som helst.

---

1) Art. 11—13, 103.

2) Art. 108—116.

3) För dessa floder åberopades särskildta redan befintliga reglementen, hvilkas gällande kraft erkändes, art. 117, jfr. art. 30 om floden Ems.

Den italienska floden Po omtalas såsom underkastad den allmänna regeln[1]) och rörande floderna i Polen blefvo särskilda besämmelser gjorda[2]). Hufvudsaken var att fri flodfart erkändes såsom en i den europeiska folkrätten afgjord grundsats och då nu tillämpningens vilkor bestämdes genom ett folkrättsligt fördrag, kunde dessa vilkor endast genom de fördragslutande magternas öfverenskommelse förändras. Det reglemente, som nu gjordes och hvilket utgör en bilaga till kongressakten, uteslöt icke behofvet af ännu närmare bestämningar rörande särskildta lokala förhållanden vid hvarje flod. Men rörande sådana reglementariska stadganden blef i kongressakten förklaradt, att öfverenskommelser derom skulle göras mellan de strandegande staterna, så att flodfarten helt och hållet reglerades efter gemensamt aftal.

En annan sak, som gjordes till föremål för en särskildt förklaring af Wienerkongressen, var *negerhandeln*. Afskaffandet af slafhandeln och slafveriet var en dagens fråga, men ännu icke så långt kommen att formligt fördrag kunde afslutas angående en allmän slafvarnes befrielse, icke ens om ovilkorligt förbud mot slafhandeln. Men England och Frankrike hade i en särskildt vid deras fredsfördrag 1814 bifogad artikel öfverenskommit att hos Wienerkongressen arbeta för slafhandelns afskaffande. Kongressen gaf också en allmän förklaring att afskaffandet af negerhandeln vore ett värdigt mål att eftersträfva, men tidpunkten, då målet kunde upnås, måste bero af hvarje stat att bestämma och skulle blifva föremål för särskildta underhandlingar. Längre än till en sådan allmän förklaring ansåg sig kongressen icke kunna gå. Der talades om »interessen, vanor och fördomar» på hvilka man ej kunde undgå att fästa afseende[3]).

---

1) Art. 96.

2) Art. 14.

3) Declaration des puisscances sur l'abolition de lá traite des negres. dat. d. 8 febr. 1815. Bil. n:o 15 till kongressakten. Förklaringen utgör icke en artikel i sjelfva kongressakten, men är bifogad såsom en särskildt urkund.

En anmärkning framställer sig i sammanhang med denna fråga, nämligen att kongressakten i allmänhet icke vidrörer *kolonialsystemet*. Om man undantager förklaringen om slafhandeln samt gränsbestämningen mellan Portugals och Frankrikes besittningar i Södra Amerika, förekommer i kongressakten ingenting om kolonierna. Förmodligen ansågos dit hörande frågor kunna lämpligen upgöras genom underhandling mellan de särskildta stater, dem sakerna angingo. Så kunde saken anses med så mycket större skäl som den magt, hvilken var allra mest interesserad i kolonialfrågorna, nämligen Nederländerna, icke hade röst och stämma på kongressen. De nederländska, de holländska kolonierna, voro de, hvarom egentligen något spörsmål kunde göras. Men för öfrigt var kolonialsystemets ställning temligen klar genom det, som skrifvet var i Pariserfreden.

Förhållandet med de kolonialegande magterna var öfver hufvud följande. — Några af Frankrike eröfrade och nu från Frankrike återtagna kolonier att gifva till baka åt deras förre innehafvare funnos icke, detta hade just varit den franska kejsarmagtens svaga sida, att denna magt, så öfvermägtig på fasta landet, alls icke var sjömagt. Men deremot hade *England* eröfrat Frankrikes och dess bundsförvandters eller lydstaters kolonier. Frågan var om England skulle behålla sitt krigsbyte medan Frankrike måste återlemna sitt. Denna fråga var i Pariserfreden afgjord på det sätt att England återlemnade till Frankrike dess kolonier med vissa undantag. Bland de eröfrade kolonialbesittningarne fans en, som England hade förbundit sig att afträda till *Sverige*, nämligen ön Guadeloupe, men äfven denna ö blef enligt Pariserfreden med Sveriges begifvande till Frankrike återstäld[1]. Den lilla svenska besittningen S:t Barthelemy hörde icke till de engelska eröfringarne aldenstund Sverige icke hade varit Englands fiende, ingen anledning fans att icke Sverige skulle behålla den lilla ön. — *Spanien* och *Portugal* hade under de senare åren varit Englands bundsförvandter och hade sina kolonier i godt behåll[2]. Den enda tvistefrågan

1) Jfr. ofv. p. 25.

2) Nämligen i hvad på Europas magter berodde, men Spaniens magt i Amerika var visst icke säker för upror och inre ofred.

synes varit gränsregleringen mellan Portugal och Frankrike (Guyana och Brasilien), hvilken blef af Wienerkongressen afgjord, samt besittningsrätten till den förra spanska andelen af ön S. Domingo (Hayti), hvilken fråga reglerades genom Pariserfreden[1]. — *Danmarks* kolonier voro i Englands våld, men återlemnades genom fredsfördraget mellan England och Danmark i Kiel år 1814.

Såmedelst var allt klart rörande kolonierna[2] utom de holländska. Men om *Hollands* kolonier talades intet i Pariserfreden. Frågan om England skulle behålla eller återlemna dem var således en öppen fråga och af stor vigt, ty de holländska kolonierna voro vidsträckta och vigtiga besittningar. Pariserfredens allmänna regel att kolonierna återlemnades hade samma billighetsgrund i afseende på Hollands kolonialbesittningar som i afseende på Frankrikes och Danmarks, men såsom undantag gjordes så att England behöll en och annan af de franska kolonierna, så kunde sådana undantag äfven komma i fråga med de holländska. Men med denna fråga behöfde Wienerkongressen icke befatta sig. England och Holland hade upgjort sin sak på egen hand genom ett fördrag i London d. 13 aug. 1814 således redan innan Wienerkongressen hade börjat sina arbeten[3].

Deremot fans en f. d. fransk lydstat i Europa, hvars öde behöfde bestämmas, men om hvilken visst icke kan sägas att afgörandet föregick Wienerkongressen, ty frågan blef tvärtom på Wienerkongressen upskjuten. Kongressakten innehöll ingenting om *Joniska öarne*. Deras ställning var ännu obestämd då kongressakten undertecknades, men

---

1) Jfr. ofv. p. 25.

2) Närmare bestämmelser, som kunde vara erforderliga, reglerades genom särskildta öfverenskommelser mellan de särskildta magterna t. ex. fördraget mellan England och Sverige d. 13 aug. 1814 angående Guadeloupe — de Martens: Nouveau recueil; T. II, 55.

3) Innehållet af detta fördrag hörer således alls icke till Pariserfreden eller Wienerkongressakten, men skall längre fram tagas i betraktande.

bestämdes genom ett särskildt fördrag i Paris d. 5 nov. 1815[1]).

Hvad för öfrigt beträffar kongressens sätt att begagna sin magt, kan den frågan göras, huru vida kongressen troget iakttog gränsen mellan de yttre förhållanden, som kongressen hade att bestämma mellan de särskildta staterna, och den inre statsförfattningen, som, rätteligen betraktad, låg utanför kongressens befogenhet. Fördelningen af eröfrade länder, gränseförändringar mellan särskildta stater, fördrifna dynastiers återställelse, m. m. som hörde till Europas folkrättsliga ordning kunde icke skäligen göras på annat sätt än genom fördrag mellan staterna såsom här skedde. Om sättet huru sakerna sköttes kunna flera meningar finnas, formen för sakernas behandling kunde deremot svårligen vara någon annan än den, som här användes. Men vid dessa folkrättsliga förhållanden stadnade kongressens befogenhet. Frågan vore nu om kongressen iakttog gränsen rätt eller företog sig att med magtspråk bestämma öfver *ländernas inre statsrätt.*

I allmänhet kan icke sägas att kongressen begick detta fel, men gränsen var omöjlig att på alla ställen strängt iakttaga. Här voro länder, som inträdde i aldeles nya förhållanden, förenades med andra länder, som förut varit för dem främmande, stater, som hade funnits, skulle uphöra att finnas o. s. v. För sådana tillfällen var knappt möjligt att strängt skilja den folkrättsliga ställningen från det inre statskicket. Frågan kunde t. ex. handla om fri- och rättigheter för länder och folk, som infördes i helt nya förbindelser. Så finner man en viss allmän ehuru mycket obestämd försäkran gifven åt *Polska nationen* om vissa fri- och rättigheter. Genom denna försäkran ingrep kongressen i de polska provinsernas inre statskick, men i den ställning dessa provinser befunno sig, var detta ingrepp att anse såsom en förmån för dem, ehuru visserligen ej mycket värd, ty för-

---

1) Äfven detta fördrag hörer med sitt innehåll till en längre fram förekommande framställning. — Det heter i fördraget — DE MARTENS: Nouveau recueil, T. II, 663 - att underhandlingarne om Joniska öarne voro »ajournées lors du congrés de Vienne».

säkringen, som blef gifven, var sådan, som mycket lätt kunde blifva utan kraft och verkan. — *Republiken Krakau* fick mycket mera än det öfriga Polen, den fick en hel grundlag sig föreskrifven. Men Krakau var också en stat, som icke hade någon annan grund för sin tillvaro än Wienerkongressens beslut och fullständig sjelfständighet var aldrig åt denna stat tillerkänd[1]).

Tyska Förbundets organisation blef behandlad såsom en europeisk angelägenhet, icke blott grunddragen bestämdes i kongressakten men förbundets hela grundlag, Tyska Förbundsakten, som innehöll tillämpningen af dessa grunddrag, blef i kongressakten åberopad såsom varande af samma kraft och verkan som i fall den samma hade varit i kongressakten införd. Härmed måste således Tyska Förbundets inre statsrätt anses vara ställd under de på kongressen beslutande magternas garanti. Att sålunda den tyska förbundsförfattningen betraktades icke blott såsom en tysk, men såsom en allmän, europeisk fråga må haft sin förklaring i den stora betydelse, som denna fråga måste ega för hela Europa. Hela förbundsakten var för öfrigt ett folkrättsligt fördrag mellan sjelfständiga stater såsom de tyska nu erkändes vara och kunde då anses tillhöra de yttre folkrättsliga förhållanden, sjelfva statsystemets organisation, som just utgjorde föremålet för Wienerkongressens arbeten. Men så vida som de i förbundet förenade staterna — hela Tyskland — skulle utgöra en politisk enhet kan visst sägas, att Tysklands inre statsrätt blef icke af Tyskland ensamt, men af den europeiska kongressen bestämd. Sjelfva förbundsakten var dock utarbetad genom underhandlingar af de tyska staterna sins emellan[2]), oktrojerad af kongressen var denna grundlag icke.

---

1) Art. 7 i fördraget mellan Österrike, Preussen och Ryssland d. 3 maj 1815 innehåller att de tre magterna hade godkänt (»approuvé») den grundlag, som skulle blifva gällande i Krakau, och denna grundlag blef nu af dem garanterad — — — »elles prennent cette constitution sous leur garantie commune»- — De Martens et de Cussy: l. c. T. III, p. 118.

2) Jfr. t. ex. framställningen hos Kaltenborn: Geschichte der deutschen Bundesverhältnisse und Einheitsbestrebungen von 1806 bis 1856, T. I. p. 108 o. f. — Jfr. i kongressakten art. 118 och art. 53—64.

De särskildta tyska staternas inre författningar blefvo ännu mindre af Wienerkongressen föreskrifna om man undantager staden Frankfurt am Main, som verkligen erhöll i sjelfva kongressakten vissa bestämningar rörande sin inre statsrätt[1]). Men visserligen stod den inre statsrätten inom de särskildta staterna i mycket nära förbindelse med förbundsförfattningen och kunde ej vara fullkomligt oberoende af den samma.

Nederländernas grundlag oktrojerades icke af Wienerkongressen, den grundlagen fans förut och åberopades. Det enda intrång i Nederländernas inre statsrätt, som i och med det samma gjordes, bestod deri att denna grundlag bestämdes såsom gällande regel för husets Oranien arfsföljd till Nederländernas krona, hvarigenom således sjelfva arfsordningen blef tagen under europeisk garanti. Men detta sammanhängde dermed att det nya konungariket med dess konungaätt erkändes. Och arfsföljden var den samma som af Nederländernas regent och folk var på egen hand antagen. — En särskildt sida och mycket vigtig i Nederländernas statsrätt innefattades i de nya förhållanden, som blefvo en följd af föreningen med Belgien. Det kan icke nekas att de vilkor, som bestämdes för Belgiens räkning, verkligen innehöllo ett och annat, som angick den inre författningen t. ex. att bägge ländernas statskuld blef gemensam, att Belgiens folk skulle ega handelsfrihet i Hollands kolonier o. s. v. men dessa bestämningar hade dock tillika en folkrättslig karakter. Belgiens förändrade ställning måste vara så att förstå, att detta land af sin legitime monark, kejsaren af Österrike, afträddes till konungen af Nederländerna och den förre monarken bestämde i samråd med sine bundsförvandter de vilkor, hvarunder han gjorde sin afträdelse, hvilka vilkor innehöllo vissa förmåner, som den afträdande monarken förbehöll åt sine fordne undersåter[2]).

---

1) Kongressakten art. 46.

2) Belgien var de facto skildt från Österrike allt sedan den franska eröfringen på 1790-talet och freden i Campo Formio, men måste nu (1814) anses vara de jure återkommet till Österrike. Det måste berott på kejsaren af Österrike att återfordra Belgien likasom andra bortmistade länder eller att afträda landet.

Schweiziska förbundets grundlag blef icke i Wienerkongressen åberopad, den stiftades af Schweizarena sjelfve. Men visserligen innehöll kongressakten åtskilligt rörande de schweiziska kantonernas inre angelägenheter. Dessa saker voro likväl af folkrättslig natur så vida som kantonerna voro sjelfständiga stater och sakerna angingo dessa staters förhållanden till hvarandra. Wienerkongressens ställning till Schweiz var sådan att kongressen handlade såsom medlare mellan de schweiziska staterna.

Italiens stater lemnades i full frihet rörande den inre författningen med undantag af Luccas förvandling till monarki och vissa vilkor, som bestämdes för Genuas förening med Sardinien. — Lucca hade visserligen varit monarki under den franska tiden, men måste nu, om legitimiteten skulle gälla, betraktas såsom en gammal republik, hvars statsförfattning blef monarkisk genom kongressens beslut. — Genuas förening med Sardinien var deruti olik Belgiens med Holland, att Genua icke var ett land, som afträddes af sin legitime monark, men en fordom sjelfständig stat, som icke återstäldes. De förbehåll, som gjordes och hvilka visserligen angingo Genuas ställning såsom en provins i Sardiniens monarki och således berörde denna monarkis inre författning, hade i vissa delar en karakter af fri- och rättigheter för Genuas folk, då nu den gamla sjelfständigheten icke återstäldes. Dessa förbehåll kunde också sägas vara af folkrättslig natur så vida som de utgjorde vilkor för Genuas förening med en annan stat.

För öfrigt må anmärkas att motsvarande förbehåll icke gjordes till förmån för Venedig, som ej heller återfick sin sjelfständighet, och ej heller för Lucca, som ikläddes en förändrad statsform.

Portugals andel i Wienerkongressakten rörde helt och hållet yttre, folkrättsliga förhållanden.

Betraktar man slutligen Wienerkongressens sätt att fördela länderna och bestämma statsystemets sammansättning, visar sig genast att den allmänna grundsatsen var en *återgång till de förhållanden, som hade funnits före franska revolutionen*, samt i förening härmed en stor aktning för *monarkernes legitima rätt.* Men här framträdde den vanliga er-

farenheten att den praktiska nödvändigheten bryter grundsatserna. Åtskilliga undantag gjordes, så att statsystemet verkligen blef i vissa delar olikt det, som hade funnits före de stora krigen.

Jämförelsen mellan statsystemets beståndsdelar, sådana de nu blefvo och sådana de hade varit före revolutionerna och krigen, fordrar sin egen utredning, men de undantag, som gjordes från legitimiteten och den gamla sammansättningen, torde böra anmärkas i sammanhang med betraktelsen af Wienerkongressakten. Här funnos nya stater eller statsföreningar, som upkommo; här funnos gamla stater, som icke återstäldes; här funnos legitima rättigheter, som icke erkändes, till och med en legitim konungaätt, som fick lefva sitt lif i fortfarande landsflygt.

Nya stater eller statsföreningar, som bildades, voro:

a) *kon.riket Nederländerna* i dess nu bestämda sammansättning af f. d. republiken Förenta Nederland samt de belgiska provinserna. Men derigenom blefvo Europas stater icke flera än de af gammalt hade varit. Republiken Förenta Nederland hade funnits, nu fans kon.riket med förstoradt omfång.

b) *Tyska Förbundet*, som trädde i stället för det fordna Tyska riket. Förändringen gälde de särskildta tyska ländernas stats- och folkrättsliga ställning, men landet var öfver hufvud det samma, som hade utgjort Tyska riket. Skilnaden mellan det gamla och det nya Tyskland var att Tyska riket hade varit en enda, suverän monarki, grundad på gammal feodalrätt så att de tyska länderna utgjorde feodala län med kejsaren till öfverhufvud, Tyska Förbundet åter blef en förening af suveräna stater utan något öfverhufvud[1]). Att den gamla riksförfattningen icke återstäldes innebar betydliga förändringar och det tyska landets fördelning var en helt annan än under Tyska rikets tid, staterna i förbundet voro mycket färre till antal än riksständerna hade varit. Men sjelfva öfvergången från vasallförhållande till suveränetet innebar ingen stor förändring, ty vasallförbindelsen hade under de sista tiderna före revolutionen varit nästan blott skenbar, en juridisk rättsförbindelse men med mycket ringa praktisk betydelse·

---

1) Jfr. ofv. p. 58.

c) *Sverige och Norge* såsom förenad monarki var väl icke Wienerkongressens verk, men dock en ny statsförening som lemnades oantastad. Staternas antal ökades likväl icke derigenom, Sverige hade funnits förut, nu fans monarkien Sverige och Norge.

d) Republiken *Krakau* bör för fullständigheten nämnas, men denna stat var icke fullt sjelfständig.

e) Storhertigdömet *Luxemburg* kan äfven nämnas, men denna stat hade icke någon egen fristående ställning. Luxemburg ställdes på ena sidan i en viss förening med Nederländerna och var tillika en af staterna i Tyska Förbundet.

f) *Joniska öarnes* republik inträdde i staternas antal på samma sätt som Krakau, såsom halfsuverän stat. Dessa öar hade varit venetianska besittningar och, när republiken Venedig uplöstes, vid delningen mellan Frankrike och Österrike kommit på Frankrikes lott (1797). — Derefter eröfrades öarne af Ryssland och Turkiet samt förklarades utgöra en s. k. *Jonisk republik* under ryskt och turkiskt beskydd (1800). — Denna republik föll med tiden i Napoleons våld och öarne förvandlades till *omedelbara besittningar under franska kejsardömet (1807)*. — Slutligen blefvo samma öar (1809) *eröfrade af Engelsmännen med undantag af ön Corfu*, som Frankrike hade qvar, men naturligtvis nu måste afstå. Öarne hörde till det stora krigsbytet, Wienerkongressen egde att öfver dem förfoga.

Men detta gjorde Wienerkongressen icke. Frågan om Joniska öarne blef upskjuten, men dock ej länge. Fördraget, som bestämde deras ställning, är dateradt Paris den 5 nov. 1815 och afslutades således kort före den sista Pariserfreden. Detta fördrag upgjordes af de fyra magterna, England, Ryssland, Österrike, Preussen, men Wienerkongressens öfriga deltagare samt Turkiet och Båda Sicilierna, hvilka båda sist nämnda stater kunde för granskapets skull anses intresserade i saken, inbjödos att biträda fördraget. Innehållet var att öarne Corfu, Cephalonia, Zante, Cerigo, Santa Maura, Ithaka och Paxo, samma öar, som hade utgjort föremål för fördraget i Constantinopel den 21 mars 1800 mellan Ryssland och Turkiet, genom hvilket fördrag Joniska republiken uprättades, blefvo förklarade för en gemensam repu-

blik under namn de Joniska öarnes Förenade stater. Republiken kallades »fri och oberoende» [1]), men med friheten och oberoendet var så beställdt att öarne förklarades stå under Stor-Britanniens beskydd, hvilket blef ett verkligt öfvervälde. Skyddsmagten egde att med sina trupper besätta öarne, en engelsk »Lord Commissioner» (ståthållare) skulle finnas på stället och öarnes grundlag utarbetas under ledning af honom. Joniska öarne blefvo nästan ännu mer beroende af England än Krakau af sina skyddsmagter, dessa öar med namn af halfsuverän stat blefvo i sjelfva verket engelska besittningar.

En anmärkning må tilläggas vid frågan om nya statsföreningar i Europa. Man saknar en statsförening, som vill synas hafva kunnat komma i fråga: något *italienskt statsförbund blef icke uprättadt.* Men der funnos icke heller samma historiska förutsättningar för ett sådant förbund som för det tyska. Italiens stater hade icke före revolutionerna och krigen utgjort något statsförbund eller gemensamt feodalrike.

Gamla stater, nu förstörda, men som icke återställdes voro:

a) republikerna *Venedig, Genua, Lucca* och *Ragusa*. Här gjordes ett stort inbrott på den legitima rätten. Dessa republikers rätt att återfå sin sjelfständighet var lika god som monarkiernas att återfå sin och monarkerne sina throner. Hvad Lucca beträffar blef väl sjelfständigheten för den närvarande tiden erkänd, nämligen till dess att de förhållanden kunde inträffa, hvarunder Lucca skulle hemfalla till Toscana, men republiken bortskänktes åt en furstlig familj.

Man misstoge sig dock mycket om man i Wienerkongressens sätt att behandla dessa republiker såge ett afgjordt hat mot den republikanska statsformen. Wienerkongressen fördrog visst icke den moderna demokratien med republikanska ideer af fransyskt ursprung, men dessa gamla italienska stater och likaså Ragusa hade varit republiker af helt annan art och skulle, vederbörligen återstälda till sin gamla form och ordning, visst icke gjort något förfång. Att Wiener-

---

1) »libre et independante», art. 1. c. i fördraget hos DE MARTENS: Nouveau Recueil, T. II, p. 663 o. f.

kongressen kunde lida republiker, till och med sådana, som ej voro fria från fransysk revolutionär besmittelse, detta visade sig när kongressen lät de schweiziska staterna ega bestånd. Och Nederländernas förvandling från republik till monarki var icke Wienerkongressens verk. Deremot drog Wienerkongressen sjelf försorg om att en ny republik uprättades, nämligen Krakau, ehuruväl detta exempel mindre betyder, ty denna stat blef ofri. Sak samma med Joniska öarne, hvilkas organisation såsom halfsuverän republik blott i tidsordningen var skild från Wienerkongressens förordningar. Men rätta orsaken att de fyra republikerna icke tillätos lefva upp var utan tvifvel ingen annan än att besittningarne behöfdes för vissa monarkiers räkning. Österrike fann det vara godt att besitta Venedig och erhålla ett förstoradt område vid Adriatiska hafvet. Med Venedig följde Dalmatien och med Dalmatien kunde Ragusa lämpligen läggas till samman. Och för allt detta kunde Österrike åberopa afträdelsen af sina Nederländer (Belgien), för hvilken försakelse någon ersättning kunde begäras. — Genua åter lärer väl ansetts kunna utgöra en lämplig förstärkning åt Sardinien. — Lucca behöfdes för att nödtorftigt försörja den monarkiska dynasti, som utestängdes från Parma på det att detta land skulle blifva tillgängligt till försörjningsmedel för en medlem af en annan legitim dynasti, f. d. kejsarinnan Marie Louise, som i egenskap af österrikisk erkehertiginna var en legitim prinsessa. På sådant sätt tog man hvad man hade och gjorde dermed hvad man ville. Men att just dessa stater blefvo begagnade till bytesmedel må hafva derpå berott att detta kunde ske utan att någon monarkisk dynasti derigenom blef lidande. Det kan väl ock vara ovisst om dessa republiker med deras gamla, urmodiga statsinrättningar ens hade kunnat på något sätt återställas, likasom det också må erkännas att när de icke fingo återkomma till sitt gamla skick, blef dermed ingen stor skada gjord för Europa, knappt för dem sjelfva.

b) Ön *Malta* hade utgjort en egen stat under Johanniterriddarena, men blef nu en engelsk besittning såsom ön under de senare åren hade varit. Att Johanniterordens herravälde — som väl också hade varit en slags republik —

icke återstäldes var visst icke någon skada för Europa och dess återupprättelse var knappt praktiskt rimlig efter allt, som under de sista tjugu åren hade tilldragit sig med Johanniterriddarne. Men nog kunde desse herrar haft en legitim rätt om man velat erkänna den samma. Det, som hindrade, var väl att ön var en vigtig besittning för väldet öfver Medelhafvet. England hade tagit ön och behöll henne. Historien om Malta lyder för öfrigt så att Napoleon, när han drog till Egypten (1798) tog ön från Johanniterriddarne och Engelsmännen togo henne från Napoleon (1800). Nu behöfdes icke att nämna Malta i kongressakten, ty Englands besittningsrätt var erkänd redan i Pariserfreden.

c) *Sekularisationerna i Tyskland.* Man kan räkna *Tyska riket* bland stater eller statsföreningar, som icke återstäldes, men detta innebar endast att de gamla formerna för de tyska staternas inbördes förbindelser icke återtogos [1]). Men bland dessa stater eller landsdelar, som hade utgjort tyska riket — de s. k. riksständerna — funnos en mängd, som nu voro aldeles förstörda och ej återstäldes. Dit hörde de kyrkliga riksständerna, hvilka sekulariserades. Denna förändring var redan gjord under Napoleons tid och blef nu beståndande. Sakens betydelse kan på följande sätt upfattas.

Der hade funnits i Tyska riket åtskillige kyrklige riksfurstar, prelater med furstlig rang och regeringsmagt, först och främst de tre erkebiskoparne af Mainz, Köln och Trier, hvilka voro kurfurstar, men äfven dessutom en mängd andlige riksständer, som voro kejsarens omedelbare vasaller och således hade samma statsrättsliga ställning som de furstar, hvilka vid Rhenförbundets stiftelse hade blifvit suveräne och nu fingo sin suveränetet bekräftad. Men i Tyska förbundet inkommo inga kyrkliga medlemmar. Suveräneteten bestods icke de andlige herrarne, förty deras besittningar befunnos brukbara, likasom de italienska republikerna, att hålla furstar och monarkier skadeslöse för förlorade länder. Sekularisationerna, d. v. s. uphäfvandet af prelaternes egenskap af omedelbara riksständer härledde sig från den tid, då man var sysselsatt att bereda ersättningar åt de regerande fur-

---

1) Jfr. ofv. p. 58, 96.

star, som hade gjort förluster genom franska republikens eröfringar. Grundsatsen var stadgad genom fredsfördragen i Campo-Formio (1797) och Lüneville (1801) att skadeersättningar skulle beredas. Detta kunde ej gå i fullbordan på annat sätt än att vissa andre tyske riksfurstar och medlemmar af tyska riket upoffrades och de andlige riksständerna voro de, som i främsta rummet kommo i fråga. Frågan väcktes på kongressen i Rastadt (1797—1799) och afgjordes genom det s. k. *Riks-Deputations-Hufvudbeslutet* på en kongress i Regensburg 1802—1803. Från den tiden funnos inga prelater med furstlig magt i Tyskland eller säte och stämma på tyska riksdagen, utom blott en enda, nämligen kurfursten af Mainz, hvilken väl förlorade största delen af sitt erkestift eller kurfurstendöme, men fick dock behålla en del och erhöll vissa andra besittningar, så att han innehade furstendömena Aschaffenburg och Regensburg samt grefskapet Wetzlar jämte värdigheten af Rikserkekansler med säte och stämma på riksdagen. — Sedermera, när tyska riket aldeles uplöstes, kunde ingen fråga upstå om att återställa de prelatensiska herraväldena; bland Rhenförbundets furstar fans ingen kyrkans prelat om man ej vill räkna den nyssnämnde f. d. kurfursten (erkebiskopen) af Mainz. Denne furste var likväl nu mera att anse såsom sekulariserad, ehuru ej beröfvad hela sitt land. Han titulerades Furst Primas och var nu mera helt och hållet en furste af lekmannastånd. Slutligen år 1810 erhöll han titeln storhertig af Frankfurt.

Sådan var nu de kyrkliga f. d. riksständernas ställning när Wienerkongressen sammanträdde. De funnos ej mera, Wienerkongressen hade icke förstört dem, men återstälde dem icke heller. Sekularisationen var gjord och fick ega bestånd. Länderna ingingo i det allmänna landaskiftet och storhertigdömet Frankfurt lika med de öfriga.

Men visserligen var detta ett brott mot legitimiteten. Skulle all legitim rätt hållas i helgd, så borde väl äfven desse herrar och furstar af det andliga ståndet blifvit återstälde. Men då skulle furstarne af det verldsliga ståndet, som nu suto i besittning af de sekulariserade länderna, nödgas återlemna dessa besittningar. Dertill voro de ingalunda

benägne, den legitima rätten fick vika för det politiska intresset, den nakna grundsatsen för den praktiska ändamålsenligheten. Det förhöll sig nämligen med dessa kyrkliga riksständer lika som med de italienska republikerna att någon skada gjordes icke derigenom att de förblefvo borta ur verlden. Skulle alla dessa biskops- och erkebiskopstift, abbotsdömen och »probsteyen» nu blifvit suveräna stater, så skulle Tyskland blifvit lika illa sönderrifvet, som det under den fordna tiden hade varit. Tyska Förbundet innehöll visst icke Tysklands enhet, men en så oerhörd söndersplittring, som hade funnits inom tyska riket, blef dock icke nu bibehållen. Dessa stiftelser och herradömen, som förblefvo sekulariserade, hörde genom hela sin art och beskaffenhet till ett statskick, hvars tid länge sedan var gången och hvars återställelse ingalunda var önskvärd. Minst kan man från protestantisk synpunkt beklaga deras öde, de hörde naturligtvis till katholska kyrkan. Saken tillgick för öfrigt på det sätt att Wienerkongressen nämner dem icke i kongressakten, men förfogar helt obesväradt öfver deras besittningar och påfven protesterade förgäfves [1]).

Sekularisationerna angingo hufvudsakligen Tyskland, men berörde äfven Schweiz. Det sätt, hvarpå Furst-Biskopen af Basel och Furst-Abboten af S:t Gallen omtalas i Wienerkongressens förklaring den 20 mars 1815, hvartill Schweiziska Förbundet gaf sitt samtycke, utvisar att desse prelater hade varit verklige kyrkofurstar, hvilkas länder voro sekulariserade. Lifräntor blefvo dem tillförsäkrade [2]).

d) *De mediatiserade riksständerna* i Tyskland befunno sig på visst sätt i en likartad ställning med de sekulariserade prelaterne. Ingendera hade haft suveränetet, men båda hade varit omedelbara riksständer. Detta förhållande kunde ej nu mera finnas då intet tyskt rike fans. Suveränetet

---

1) Beslutet af år 1803 åberopades i afseende på Furst Primas, hvilken också erhöll en lifränta, art. 45. Jfr. ofv. p. 57. Påfvens protest hos DE MARTENS: Nouveau recueil, T. II, p. 475.

2) Jfr. ofv. p. 68. Stiftet Basel hade dock ej helt och hållet hört till Schweiz, men en del låg inom detta land. För den öfriga delen hade biskopen hört till tyska rikets prelater, art. 4, 9 i förklaringen d. 20 mars 1815, som utgör en bilaga till Wienerkongressakten.

kunde likväl kommit i fråga så för den ena som den andra klassen, men detta tilläts icke för någondera. Och de mediatiserades dom var, likasom de sekulariserades, fäld redan af Napoleon, men blef af Wienerkongressen bekräftad. Hade detta icke skett, men de mediatiserade fått suveränetet skulle en sådan förändring lika som uphäfvandet af sekularisationerna bidragit att återkasta Tyskland till samma oreda och söndersplittring, som hade gjort det gamla tyska riket svagt och eländigt. De mediatiserades anspråk, lika som de sekulariserades, hade sin grund i den gamla feodalförfattningen, som länge sedan hade öfverlefvat sin tid och nu stod i strid med alla den närvarande tidens praktiska förhållanden. Men deruti var förhållandet olika hos den mediatiserade riksadeln och hos de sekulariserade prelaterne, att de, som mediatiserades, icke förlorade sina besittningar, men endast hänvisades till en undersåtlig samhällställning, i hvilken dessutom förunnades dem vissa höga ståndsprivilegier [1]).

e) *Polen* var och förblef förstördt. Dess undergång hade också varit oberoende af hela den öfriga omsättningen af länder och stater under den senast förflutna tiden. Visserligen hade väl detta förhållande icke behöft vara något hinder i fall Wienerkongressen icke varit af andra orsaker förhindrad att återställa Polen. Orsaken var att Ryssland, Österrike och Preussen ville behålla sitt rof. Men en viss mycket ofullständig uprättelse blef gifven i det att en del af Polen blef en egen stat ehuru sammanbunden med Ryssland och ett visst löfte om fri- och rättigheter blef gifvet i allmänna ordalag åt polska nationen [2]).

f) Republiken *Förenta Nederland* måste för fullständigheten nämnas bland stater, som icke återstäldes, men detta betydde blott att statsformen förändrades från republik till monarki; karakteren af sjelfständig stat var i godt behåll.

Legitima dynastier, som icke återstäldes, voro:

a) *Den ättegren af huset Bourbon, som hade regerat i hertigdömet Parma* blef väl icke aldeles lottlös, men återfick icke sitt gamla land. Denna ätt hänvisades till det lilla landet Lucca och till en obestämd utsigt att framdeles er-

---

1) Jfr. ofv. p. 56, art. 64 i kongressakten.

2) Jfr. ofv. p. 43 o. f.

hålla förbättrade vilkor. Utsigten blef dock i betydlig mån förbättrad genom 1817 års fördrag [1]).

b) Huset *Holstein-Gottorp* i Sverige. Den holstein-gottorpska ätten var delad på tre ättegrenar, regerande i tre särskildta stater näst före franska revolutionen. Den äldsta ättegrenen beklädde ryska rikets thron, den andra i ordningen regerade i Sverige, den yngsta grenen innehade hertigdömet Oldenburg. Denna sist nämnda linie hade förlorat sitt land, Napoleon hade lagt Oldenburg under franska kejsardömet, men den hertigliga ätten återfick sina besittningar. Den i Sverige regerande ättegrenen var störtad genom 1809 års revolution. Denna statshvälfning var icke Napoleons verk och hörde således icke till de omstörtningar, som Wienerkongressen hade företagit sig att godtgöra. Sverige var ingen fransk lydstat och hörde icke till dessa eröfrade länder, som Wienerkongressens magter hade i sitt våld med krigets rätt. Men om Wienerkongressen hade velat fullständigt återställa all gammal legitimitet skulle äfven den fördrifna dynastien i Sverige kunnat komma i fråga. Visserligen skulle kongressen då hafva öfverskridit all rimlighet och måtta, ty med Sveriges thronförändring hade kongressen rätteligen intet att skaffa, men under de förhållanden, som nu funnos i Europa, skulle ett sådant magtspråk ej varit olikt de mägtiges vanliga sätt att skicka sig i verlden. Att så icke skedde, att kongressen icke satte våld i stället för rätt mot Sverige, derföre hafva vi att tacka den personliga ställning, som Sveriges kronprins hade åt sig förvärfvat bland dem, hvilka nu hade magten i Europa, och den riktning han hade gifvit åt Sveriges politik under de senare åren. Han hade bragt sakerna derhän att den fördrifna konungaättens återuprättelse i Sverige icke skäligen kunde af Wienerkongressen företagas. Den nya regeringen i Sverige var sjelf en af de i kongressen deltagande magterna.

Hade man ock velat fästa något afseende på f. d. konung Gustaf Adolfs anspråk, kunde dessa åtminstone icke sträcka sig längre än till Sverige, men aldrig till Norge, hvilket land dock nu var med Sverige förenadt förr än Wienerkon-

---

1) Jfr. ofv. p. 74 o. f.

gressen var i tillfälle att afsluta sitt verk [1]). Derföre skulle också Gustaf Adolfs eller hans sons återställelse i Sverige lätteligen kunnat medföra tillintetgörelsen af Sveriges och Norges förening.

Men om således ett undantag gjordes från den allmänna regeln att all monarkisk legitimitet fick sin uprättelse, blef äfven ett undantag gjordt på andra sidan d. v. s. att *en dynasti af revolutionärt ursprung erkändes* och det ena var en följd af det andra. Ty denna dynasti var *huset Bernadotte i Sverige.*

Dynastigrundläggaren i Sverige befann sig också i en helt annan ställning än de öfrige revolutionens söner. Upväxt var han i franska revolutionen, utgången ur Napoleons läger, men napoleonid var han icke. Han var icke af Napoleon insatt till kronprins i Sverige, och han hade icke fått Norge till skänk af Napoleon. Utan något åtgörande af Napoleon, ehuruväl icke bestämdt emot hans vilja var han genom svenska folkets sjelfständiga val uphöjd till den plats der han stod. Redan detta gaf honom en annan ställning än deras, hvilkas throner voro upresta genom Napoleons magtspråk. Bernadotte behöfde icke invecklas i Napoleons fall då hans uphöjelse icke hade skett genom Napoleons storhet. Denna oberoende ställning blef ännu mera afgjord genom det sätt, hvarpå Bernadotte använde det inflytande han egde. Han förde Sverige icke med Napoleon men mot honom. Detta handlingsätt var icke något affall såsom Murats när denne furste slöt sitt förbund med Österrike [2]). Murat hade fått sin thron, sitt rike af Napoleons gunst, tjenarens pligt var att stå eller falla med sin herre. Bernadotte hade ingen herre på jorden utom blott konungen af Sverige, Carl XIII, hvars undersåte han var. Marskalk Bernadotte hade varit pligtig att stå eller falla med sin kejsare; kronprinsen af Sverige var blott pligtig att stå eller falla med Sveriges rike. Om nu denne kronprins, f. d. marskalken Bernadotte, ansåg Sveriges rätt och fördel fordra, att dess

---

1) Kongressen öpnades i början af nov. 1814, föreningen mellan Sverige och Norge blef ingången den 4 nov. s. å.

2) Jfr. ofv. p. 83.

vapen fördes mot ej med Napoleon, var det hans enklaste skyldighet att på detta sätt tjena Sveriges rike. Detta gjorde han och dermed besörjde han äfven sin egen fördel, hvilken var med Sveriges oskiljaktigt förenad. Ty genom detta handlingsätt försatte han de europeiska magterna i nödvändighet att, så vida någon tro och lofven skulle hållas, lemna honom besittningen af Sveriges thronföljd ostörd. Man kan uttrycka samma sak med andra ord om man säger att Carl Johan derigenom tvang Europas magter att lemna Sveriges rike i fri besittning af det statskick, som svenska folket hade gifvit sig sjelf år 1809 och att erkänna svenska folkets rätt att fritt förfoga öfver Sveriges krona på sätt som hade skett år 1810. Magternas händer voro bundna genom förbindelser, som de hade med Sverige d. v. s. med Carl Johan ingått. Detta fick ske, det måste ske, ty omständigheternas magt, tidens kraf var nu åter starkare än grundsatsen. Mot legitimitetens grundsats stridde det, ty om Bernadotte icke var napoleonid, nog var han illegitim, född ur Frankrikes revolution, byggande sin magt, all sin rätt på revolutionen i Sverige. Och med erkännande af huset Bernadotte i Sverige följde samma sak i Norge. Men det må vara troligt att det skedde å de flestes vägnar bland de gamla dynastierna blott för nöd skull. Utan den »energi», den enständiga ihärdighet, hvarmed Carl Johan fasthöll de europeiska magterna vid ingångna förbindelser, skulle Sverige kanske blifvit återkastadt om ej under Gustaf Adolfs spira dock under hans sons och med det samma återförvisadt till det olycksbringande statskick, från hvilket Sverige hade frigjort sig år 1809. Utan den raskhet, hvarmed Carl Johan hasteligen upgjorde sin och Sveriges sak med Norrmännen, så att denna sak var gjord gerning förr än kongressen fick tillfälle att blanda sig deri, är fara värdt att föreningen med Norge blifvit ogjord.

Men äfven en annan icke legitim dynasti blef icke aldeles öfvergifven. Prins *Eugene Beauharnais* bemöttes på helt annat sätt än de öfrige napoleoniderne. Intet land, ingen krona fans för prins Eugene, men furstlig rang och furstlig lefnadställning blef honom förunnad. Hans slägtförbindelse med konungen i Bayern, hvars dotter var hans

gemål, må dertill hafva bidragit. Det var i Bayern, af konungen sin svärfader, som prins Eugene fick emottaga furstlig värdighet och furstliga besittningar dock såsom undersåte, ej suverän. Han hade varit kejserlig fransk prins och vice konung af Italien, han blef hertig af Leuchtenberg och furste af Eichstädt, men tillgångar, hvarigenom denna ställning bereddes honom, voro gifna under bemedling af de legitima magterna och på bekostnad af en bland dem, konungen af Båda Sicilierna.

Dessa förhållanden bestämdes genom åtskilliga öfverenskommelser. Prins Eugenes rätt att erhålla ett »etablissement» på sätt lofvadt var i 1814 års fördrag [1]), bekräftades af Ryssland, Österrike och Preussen i ett särskildt fördrag med konungen af Bayern på samma gång Bayerns länderutbyten med Österrike och andra stater bestämdes. Detta aftal gjordes den 23 april 1815, således vid samma tid då de allierade magterna drogo i härnad mot Napoleon för sista gången. Prins Eugene betraktades således såsom fullkomligt främmande för Napoleons dåvarande anslag. Sjelfva »etablissementet» bestämdes icke närmare, men prinsen försäkrades om fritt åtnjutande af sina i f. d. kon.riket Italien belägna donationsgods (»ses dotations») och sin öfriga egendom, så i löst som fast, hvarjämte konungen af Bayern utfäste sig att uplåta slottet Bayreuth till residens för prins Eugene med familj.

Detta fördrag lärer väl icke blifvit ratificeradt [2]), men prins Eugenes angelägenheter reglerades sedermera på ett sätt som utvisar att han alls icke var öfvergifven. Påfven erkände prins Eugenes besittningsrätt till donationer, som han hade fått af Napoleon, belägna i länder, som nu hade återfallit till kyrkostaten. Godsen skulle prinsen besitta såsom ärftliga län af den heliga stolen under vissa vilkor, som bestämdes genom ett fördrag mellan prins Eugene och påfven under konungens af Bayern bemedling (1816).

Dessa besittningar i Italien måste varit att anse såsom prinsens enskilda egendom, men innehöllo icke det utlofvade etablissementet. Detta blef deremot ombesörjdt på det sätt,

---

1) Jfr. ofv. p. 30.

2) Fördraget läses i DE MARTENS Nouveau recueil, T. II, p. 451 o. f.

att konungen af Båda Sicilierna förband sig att till prins Eugene öfverlemna ett landområde med 50,000 invånare, hvilket dock sedermera (1817) utbyttes mot ett penningkapital, som konungen af Båda Sicilierna erlade till konungen af Bayern, hvaremot denne monark uplät åt sin svärson, prins Eugene, vissa besittningar i Bayern, af hvilka bildades hertigdömet Leuchtenberg med furstendömet Eichstädt under Bayerns suveränetet, men förenadt med stora ståndsprivilegier. På detta sätt blef löftet om ett »etablissement» upfyldt [1]).

Slutligen har skickelsen så fogat, att dessa båda dynastier, de enda som, ehuru de ledde sitt ursprung från revolutionen, dock ej förgingos i restaurationen, ätten Bernadotte och ätten Beauharnais, skulle med tiden på det närmaste förenas. Ty vår nuvarande konung af Sverige och Norge Oscar II är dotterson af prins Eugene på samma gång han är sonson af Carl Johan.

IV.

Europeiska statsystemets beståndsdelar näst före franska revolutionen och näst efter Wienerkongressen.

Den föregående framställningen har varit ämnad att redogöra för det sätt, hvarpå de europeiska magterna genom Wienerkongressakten och dermed sammanhängande fördrag bestämde statsystemets sammansättning efter franska kejsarthronens fall. Fördenskull var nödigt att förutskicka en öfversigt af Europas sammansättning, sådan den samma var blifven i följd af Napoleons herskarmagt. Ty det var denna sammansättning, som nu låg sönderkrossad och den af Wienerkongressen bestämda ordningen skulle träda i stället. Framställningen handlade således om denna nya ordning i dess förhållande till den närmast föregående tiden. Men denna tid hade varit en öfvergångstid eller en tid af våld-

1) Jfr. Klüber: Genealogisches Staats-Handbuch, 67 jahrgang p. 581—583.

sama omstörtningar och nya danelser, hvilka dock nu bevisade sig icke längre kunna ega bestånd. Före franska revolutionen hade en mera stadigvarande ordning funnits och nu var meningen att åter upprätta en sådan. Det föremål, som nu föreligger oss, är att upvisa, huru den nya sammansättningen af statsystemet förhåller sig till den äldre sammansättning, som under det nu tilländagångna omstörtningstidehvarfvet hade varit öfverändakastad. Dermed visar sig hvad slutliga resultatet blef af franska revolutionen och Napoleons mägtiga verk. Nämligen i hvad beträffar staternas yttre ställning och beståndsdelar, ty med något annat sysselsätta vi oss icke.

Åtskilligt af denna sammanställning har redan framträdt i den föregående betraktelsen, men en allmän öfversigt af det hela torde böra företagas, så mycket mera som åtskilliga förändringar hade timat på sidan om dessa ur franska revolutionen och kejsardömet härflytande statsomhvälfningar, hvilkas tillintetgörelse var Wienerkongressens upgift. Betraktelsens ordning må blifva sådan att man betraktar hvarje stat för sig sådan han hade varit när revolutionstidehvarfvet började och sådan han nu var eller blef sedan detta tidehvarfvet var afslutadt. Såmedelst visar sig hvad hvar och en hade vunnit eller förlorat.

1. **England** eller **Stor-Britannien** var den stat, som hade lyckats bäst bevara sin ställning under den mellanliggande tiden och inträdde nu i det nya tidehvarfvet med oförändrade beståndsdelar i sjelfva moderlandet. Men i kolonierna hade visserligen stora förändringar inträffat.

Sjelfva statsformen hade dock undergått en förändring i det att *Irland nu var införlifvadt med Stor-Britannien (England och Skotland) till en enda stat* i stället att Irland förut hade stått på sidan om England och Skotland såsom ett särskildt land ehuru tillhörande den gemensama monarkien. Föreningen hade skett år 1800.

Till Stor-Britannien hörde före franska revolutionen följande besittningar *i Europa:*

a) De *Normandiska öarne,* Jersey, Guernsey, m. fl. belägna i farvattnet mellan England och Frankrike nära franska kusten. Öarne benämnas af Engelsmännen *Channel-*

Islands (öarne i kanalen). Dessa öar utgöra sista återstoden af de stora besittningar, som Englands konungar af huset Plantagenet-Anjou under medeltiden innehade i Frankrike. De normandiska öarne hafva således sedan långliga tider varit förenade med England.

b) Klippan *Gibraltar* med den starka fästningen vid ingången från Atlantiska hafvet till Medelhafvet. Platsen, belägen på Spaniens mark, eröfrades af Engelsmännen under spanska successionskriget (1704) och besittningen stadfästades genom freden i Utrecht (1713).

Dessa besittningar hade England qvar och dertill hade kommit eller kommo nu följande nya:

c) Ön *Malta* med närliggande öar, belägna i Medelhafvet söder om Sicilien. Besittningen tillerkändes England genom freden i Paris 1814.

d) Skyddsherraväldet öfver *Joniska öarne* tillkom England enligt fördraget d. 5 nov. 1815. Dessa öar äro belägna i den del af Medelhafvet, som kallas Joniska sjön, söder om Adriatiska hafvet mellan sydligaste delen af Italien och ön Sicilien samt på andra sidan de turkiska länderna och Grekland. Öarne ligga närmare till den turkiska och grekiska kusten än till den italienska.

e) Ön *Helgoland*, belägen i Nordsjön utanför kusten af Holstein, men på långt afstånd från fasta landet, hade jämte Slesvig och Holstein hördt till Danmark, men var nu intagen af Engelsmännen och afträddes af Danmark till England genom fredsfördraget, som afslöts mellan dessa magter i Kiel år 1814.

England hade således förkofrat sin magt i Europa, visserligen icke med stora, vidsträckta landområden — samtliga nu nämnda besittningar äro ganska små till omkrets — men genom besittningen af vissa vigtiga punkter i strategiskt och kommercielt afseende. Med Gibraltar och Malta besitter England en magtegande ställning på Medelhafvet, hvilken yttermera förstärktes genom herraväldet på Joniska öarne. Med Helgoland bevakar England de tyska flodernas mynningar, Eider, Elbe, Weser.

Englands besittningar i andra verldsdelar utgjorde före franska revolutionen följande:

a) i *Norra Amerika:*

1. *Canada* hade varit fransk besittning, men blef af Engelsmännen eröfrad och afträddes af Frankrike 1763.

2. *Nova Scotia (Nya Skotland)* afträddes af Frankrike till England genom freden i Utrecht 1713.

3. *New Brunswick (Nya Braunschweig)* afträddes på samma gång som Nova Scotia från Frankrike till England genom freden i Utrecht år 1713. Dessa båda länder hade under franska tiden utgjort en gemensam kolonialbesittning under namn *Acadien* [1]). Afträdelsen genom freden i Utrecht (1713) hindrade icke att stridigheter om gränserna fortforo och Englands herravälde var mycket ofullständigt till dess att Frankrikes afträdelse förnyades genom freden i Paris 1763.

4. Ön *New Foundland*, belägen i Atlantiska hafvet, utanför de nyss nämnda kontinentala besittningarne, var afträdd från Frankrike till England genom freden i Utrecht 1713.

5. *Ön Cape Breton*, belägen utanför Nova Scotia afträddes af Frankrike till England genom freden i Paris 1763.

6. *Prins Edwards ö*, belägen utanför New Brunswick och Nova Scotia, måste varit inbegripen i afträdelserna från Frankrike åren 1713 och 1763 [2]).

7. *Hudson Bay-kompaniets länder*, d. v. s. den mycket stora, men svagt befolkade ländermassan innanför den hafsvik, som af Engelsmännen kallas Hudson Bay. På dessa länder hade i äldre tider England och Frankrike haft stridiga anspråk, men Englands besittningsrätt var afgjord efter

---

1) Under samma benämning var äfven inbegripen en del af det land, som nu mera utgör staten Maine bland Förenta Staterna. Acadien sträckte sig nämligen ända till floden Penobscot. ANDRÉE, Nord-Amerika in geographischen und geschichtlichen Umrissen, p. 357.

2) Pariserfreden 1763 innehåller att Frankrike afträdde Acadien, Canada, Cape Breton »et toutes les autres isles et cotes, dans le golphe et fleuve de St. Laurent (et generalement tout ce qui depend des dits pays, terres, isles et cotes)». Under dessa allmänna uttryck måste Prins Edwards ö varit inbegripen enligt hvad det geografiska läget utvisar. Art. 4 i 1763 års fredsfördrag; GHILLANY: Diplomatisches Handbuch, T. I, p. 173.

den franska magtens fall i Nord-Amerika, som betecknas af fredsfördragen i Utrecht (1713) och Paris (1763) [1]).

Allt detta hade England i behåll och hade väl äfven utvidgat sitt område i de stora folktoma länderna i det inre af kontinenten. Dessa länder i Nord-Amerika hade visst icke några bestämda gränser utom mot Förenta Staternas land i söder och hafvet i östern. Men hela den stora vestern var öppen för kolonisation och för den engelska handeln. Något synnerligt hinder för England att utbreda sin magt i denna verldstrakt fans icke utom blott de svårigheter, som naturförhållanden förorsakade; för kommande tider kunde visserligen motses en liflig täflan från Förenta Staternas sida, men utrymmet var tillräckligt för bägge magterna och all utsigt fans att England skulle utbreda sin magt öfver hela Amerikas bredd från Atlantiska hafvet till Stilla hafvet, så som ock sedermera har skett. För närvarande var England i besittning af ett mycket vidsträckt herravälde i Atlantiska hafvets kustländer norr om Lorenzofloden med en stor men obestämd utbredning i det inre af verldsdelen.

Slutligen egde England äfven de s. k. *Bermudas-* eller *Somers-öarne*, belägna långt ute i Atlantiska hafvet.

b) I *Central-Amerika* och *Westindien* egde England sedan äldre tider tillbaka:

1. *Honduras* eller, såsom kolonien äfven kallas *Belize*. Denna besittning var dock på sitt eget sätt beskaffad. Honduras-landet, beläget på kusten af Caraibiska sjön, hörde genom sin belägenhet till Spaniens besittningar i Central-Amerika, men var aldrig af Spaniorerne koloniseradt. Deremot hade Engelsmän, snarast sagdt engelske fribytare från Jamaica, begynt besöka landet och med tiden upkom en mera reglerad handelsrörelse. Det visade sig nämligen att Honduras i sina skogar innehöll en dyrbar handelsvara, s. k. färgträd. Detta skogshygge var i Spaniens ögon en åverkan till dess att genom freden i Paris 1763 en öfverenskommelse blef träffad att Engelsmännen skulle ega full frihet att hugga och ur landet bortföra färgträd, men med för-

1) Jfr. WAPPÄUS: l. c. p. 307.

behåll att icke anlägga några befästningar[1]). Landet afträddes icke, men Engelsmännen hade fritt tillträde att för sin räkning begagna skogen för afverkning af färgträd. Denna rättighet bekräftades genom ett senare fördrag mellan England och Spanien 1783 efter nordamerikanska kriget och närmare gränsbestämningar gjordes så väl genom detta fördrag, som genom ett senare år 1786[2]). Då nu således Engelsmännen egde en viss nyttjande rätt till landet och någon egentlig spansk koloni icke synes der hafva funnits, men engelska anläggningar verkligen funnos på platsen, utgjorde Honduras en faktisk besittning i Englands hand.

2. *Bahama-* eller *Lucayas-öarne*, som utgöra en vidsträckt samling af en mängd små öar sydost från halfön Florida, norr om Cuba och Hayti, lära redan på 1600-talet blifvit af Engelsmännen intagna.

3. *Bermuda-öarne* i Atlantiska hafvet innehafvas af England äfvenledes sedan 1600-talet.

4. *Jamaica* var en från Spanien eröfrad besittning på den tid då Oliver Cromvell regerade i England (1650-talet).

5. Åtskilliga öar i Westindien bland de s. k. *smärre Antillerna*, hvilka innefatta de båda ögrupperna, som af Engelsmännen kallas *Leeward islands* och *Windward islands*. Benämningarne hafva afseende på öarnes olika läge i förhållande till passadvinden. Leeward islands ligga nordligare från granskapet af Portorico till och med ön Dominica; derefter följa i mera sydlig sträckning Windward islands från och med ön Martinique till och med ön Grenada. En stor del af dessa ögrupper tillhörde England från äldre tid. Och nu hade England eröfrat samtliga dessa öar, så många som hade tillhört Frankrike och de af Frankrike beroende staterna i Europa, d. v. s. Holland och under en viss tid äfven Spanien. England hade utom Antillerna äfven intagit den spanska ön Trinidad och hade denna besittning i sitt våld

---

1) Art. 17 i fredsfördraget hos GHILLANY: Dipl. Handbuch, T. I, p. 177.

2) WAPPÄUS: Mittel- und Süd-Amerika, p. 295 (i det stora verket, som utgör en bearbetning af STEINS och HÖRSCHELMANNS Handbuch der Geographie und Statistik).

oaktadt England sedermera hade blifvit Spaniens bundsförvandt mot Frankrike. Nu i Pariserfreden 1814 återlemnade England sina eröfringar, men med undantag. England behöll:

1. *S:t Lucia;*

2. *Tobago*, hvilka båda öar hade tillhört Frankrike;

3. *Trinidad*, som hade varit Spaniens tillhörighet [1]);

c) i *Södra Amerika* hade England under tiden före franska revolutionen inga andra besittningar än *Falklands*-öarne, belägna längst ute i Atlantiska hafvet i bredd med sydligaste delen af Södra Amerika. Men dessa öar voro ej mycket begagnade och egande rätten var knappt afgjord; äfven Spanien hade anspråk på Falklands-öarne. Nu deremot hade England eröfrat de holländska besittningarne på norra kusten af Syd-Amerika i det land, som kallas Guiana, och när fördraget ingicks med Holland d. 13 aug. 1814 blefvo de trenne kolonierna *Demerara*, *Essequibo* och *Berbice* undantagna från den allmänna regeln att eröfringarne återlemnades. England behöll således dessa länder, men åtog sig i stället vissa penningliqvider [2]).

England hade således ökat sina besittningar i Amerika med

1. öarne *S:t Lucia, Tobago* och *Trinidad* i Westindien;

2. *Demerara, Essequibo* och *Berbice* på Södra Amerikas fasta land. England hade nu således blifvit en kolonialmagt äfven i Södra Amerika genom dessa besittningar, som vanligen förekomma under benämningen *Brittiska Guiana;*

d) i *Afrika* hade England sedan äldre tider

1. några anläggningar på *Guineakusten* och i dertill gränsande länder;

2. ön *S:t Helena*, belägen långt ute i Atlantiska hafvet. Härtill kommo nu eröfrade länder, som icke återgåfvos, nämligen

---

1) Trinidad och Tobago äro belägna utanför de antilliska ögrupperna, nära till kusten af Syd-Amerika. De holländska öarne nämnas icke såsom undantagna, då England genom fördraget d. 13 aug. 1814 återgaf kolonierna till Holland.

2) DE MARTENS: Nouveau recueil, T. II, p. 57 o. f. Om Falklandsöarnes historia Jfr WAPPÄUS: Mittel- und Syd-Amerika, p. 923 o. f.

3. *Caplandet* d. ä. *Goda Hoppsudden* med dit hörande område, som hade tillhört Holland, men var nu i Englands våld, hvilken besittning stadfästades genom fördraget d. 13 aug. 1814 på samma sätt som Guiana mot vissa penningliqvider, hvilka England öfvertog.

4. Ön *Mauritius*, såsom den af Engelsmännen benämnes, eljest af Fransmännen kallad Isle de France, var fransk besittning, nu af England eröfrad, och blef i Pariserfreden 1814 afträdd af Frankrike till England jämte åtskilliga smärre öar i samma farvatten. Mauritius är belägen i Indiska oceanen öster om Afrika, i bredd med den stora ön Madagascar, men längre ut i hafvet.

England hade således ökat sina besittningar i Afrika med *Caplandet* och ön *Mauritius* jämte dit hörande smärre öar.

e) I *Asien* hade England från och med kriget med Naboben (fursten) i Bengalen (1756) eröfrat stora besittningar i *Hindostan* och på *vestra Indiens halfö.* Det stora brittiska riket i Indien var grundlagdt och utgjorde redan en stor asiatisk magt. Denna magt var nu betydligen förökad genom nya eröfringar samtidigt med de stora krigen mot Frankrike. Dessa eröfringar voro gjorda helt och hållet på sidan om de europeiska krigen och såsom de hade vunnits icke på bekostnad af europeiska magter, men utgjorde landvinningar från asiatiska stater t. ex. Tippo Sahibs rike (Mysore) behöfde ingen fråga upstå om att de skulle återlemnas. England inträdde således i det nya tidehvarfvet med betydligt förstorade besittningar i Indien.

Dessutom gjordes ett byte med Holland af en besittning som England hade haft i den indiska arkipelagen, nämligen ön *Banka*, hvilken England afträdde till Holland i utbyte mot vissa orter, som Holland hade innehaft på kusten Malabar af vestra indiska halfön, hvarjämte Holland afträdde mot en penningsumma en plats vid namn *Bernagore*, som Holland hade innehaft i grannskapet af det brittiska rikets hufvudstad Calcutta.

f) I *Australien* hade England på 1780-talet begynt sina anläggningar med kolonien *New South Wales (Nya Syd-Wales)* och utvidgat den med ön *Tasmania*, som äfven kallas *van Diemens land.* I denna verldsdel hade Engelsmännen

fullkomligt fria händer, deras utbredning derstädes var oberoende af händelserna i Europa och anläggningarne befunno sig i tillväxt.

2. **Ryssland.** Om England var den magt, som bäst hade bevarat sin ställning, kommer Ryssland i andra rummet i fall man icke vill ställa dessa båda magter vid sidan af hvarandra i beräkningen. Ryssland hade lidit sina förlorade fältslag vid Austerlitz (1805) och vid Friedland (1807) och hade sett Napoleon med sin härsmagt inrycka i Moskwa (1812). Men någon förlust af länder och besittningar hade Ryssland icke lidit, tvärtom Ryssland hade förkofrat sig likasom England och stod nu med förstoradt område såsom en hufvudmagt i Europa. Ryssland och England hade hvar på sitt håll haft den lyckan att vara i sina egna länder mycket oåtkomliga [1]) om också de icke mägtade förhindra revolutionens framfärd och Napoleons tilltag i det öfriga Europa. Derjämte hade dessa magter sina egna tillfällen att förkofra sin magt, oförhindrade af Europas omhvälfningar. Så England i Indien och ute på hafven, så äfven Ryssland, både i Asien och i Europa. Och dessutom hade Rysslands ställning till Napoleon, ehuru omvexlande och osäker, dock haft sina skeden då de två voro vänner och Ryssland hade gjort åtskillig vinst på den vänskapen ehuru skört och opålitligt vänskapsbandet var.

Ryssland näst före franska revolutionen utgjordes af följande beståndsdelar:

a) Det egentliga *europeiska Ryssland* med inbegrepp af de från Sverige eröfrade östersjöläderna sedan Carl XII:s tid (freden i Nystad 1721) och den mindre del af Finland, som Ryssland erhöll genom freden i Åbo 1743, samt de landvinningar, som erhållits från Turkiet genom freden i Kutschouc-Kajnardgi (1774) och halfön Krims förening med Ryssland (1783). Från Svarta och Kaspiska hafven till Hvita hafvet och Ishafvet samt från Östersjön till Ural utgjorde Ryssland en sammanhängande stat.

b) De stycken af *Polen*, som Ryssland hade erhållit vid Polens första delning (1772).

---

1) Napoleon hade väl inträngt i Ryssland, men blott till sin ofärd.

c) *Sibirien* från Ural till Behringsundet, innefattande hela norra Asien.

d) Anläggningarne i nordvestra delen af *Nord-Amerika* hade tagit sin början[1]).

Betraktar man åter den ryska magten år 1815, så hade följande tillkommit.

1. De stycken af *Polen*, som Ryssland erhöll genom andra och tredje delningen (1793 och 1795), hvarigenom hela den landsdel, som kallas Hvita Ryssland och som hade hört till Polen, nu förenades eller, såsom det från ryska sidan stundom säges, återförenades med ryska riket[2]).

2. Hertigdömet *Kurland*, som gaf sig under Ryssland år 1795.

3. Provinsen *Bialystock*, *(Bjelostock)*, som hade hört till Preussens andel af Polen, men nu var förenadt med Ryssland genom fredsfördraget i Tilsit 1807, hvilket fördrag i denna punkt fick ega bestånd.

4. Det nya *konungariket Polen*, som upkom genom det sätt, hvarpå Wienerkongresen förfogade öfver de preussisk-polska länder, som hade utgjort hertigdömet Warschau. Detta land blef dock ej rysk provins, men en med Ryssland förenad särskildt stat.

5. *Finland* med de stycken af *Torne Lappmark* och landskapet *Norrbotten*, som ligga öster om Muonio elf och Torne elf nedan om elfvarnes förening, hvilka länder Sverige hade afträdt genom freden i Fredrikshamn 1809.

6. På den *turkiska sidan* hade Ryssland förverfvat: a) ett område vid Svarta hafvet, då genom fredsfördraget i Jassy år 1792 *gränsen framflyttades från floden Bug till floden Dniestr*. — b) provinsen *Bessarabien*[3]), som erhölls ge-

1) Andree: Nord-Amerika, p. 215—216.

2) Så t. ex. hos Ilowaisky, kurzgefasste Geschichte des russischen Reichs, übersetz von Adelbert von Fabricius, p. 257 kallas Rysslands andel i Polens delningar »Wiedereinbringung der westrussischen gebiete». Ett sådant uttryck grundar sig på den förutsättning att dessa länder hade ursprungligen varit ryska ej polska statsdelar.

3) Det brukar stundom sägas att Ryssland erhöll Bessarabien och en del af Moldau likasom Bessarabien icke skulle varit en del af Moldau, men ett särskildt land. Men i sjelfva fredsfördraget hos Ghillany Dipl. Handbuch T. II, 272 och i de Martens Nouveau recueil T. III, 399 talas om det afträdda landet såsom utgörande en del af Moldau.

nom freden i Bucharest 1812, då floden Pruth och Donaus utlopp blef gräns mellan Ryssland och Turkiet. Genom dessa eröfringar från Turkiet jämte det land Ryssland förut innehade egde Ryssland nu hela norra och nordvestra kusten af Svarta hafvet och hade framträngt till Donau.

7. *Georgien* m. fl. länder i de Kaukasiska bergstrakterna hade gifvit sig under Ryssland (1801—1804).

8. Från *Persien* hade erhållits afträdelser af länder och anspråk på besittningar i *de asiatiska Kaukasusländerna*. Afträdelsen gjordes genom ett fredsfördrag vid floden Seiwa i Gulistan 1813, bekräftadt i Tiflis 1814[1]).

9. Anläggningarne i *nordvestra delen af Nord-Amerika* hade fortgått.

Men deremot återlemnade Ryssland nu (1815) till Österrike den del af Galizien, som Ryssland hade erhållit genom freden i Tilsit (1807). Likaså återtog ryske kejsaren icke den lilla besittningen *Jever* i nordvestra Tyskland. Der fans ett litet område med detta namn, som hade tillhört kejsaren af Ryssland såsom en familjbesittning i hans egenskap af hertig till Holstein-Gottorp. Den lilla besittningen afträddes af Ryssland genom freden i Tilsit 1807. Nu år 1814 inträdde ryske kejsaren åter i sin rätt, men lemnade det lilla landet till den holstein-gottorpska ättegren, som regerade i hertigdömet Oldenburg[2]).

3. **Österrike** hade under den gamla tiden aldrig utgjort en enda stat, ett gemensamt kejsardöme. Länderna hade genom arf, genom eröfring och på grund af feodala rättsförhållanden kommit till samman under en gemensam, regerande dynasti. Kejsarvärdigheten var icke fästad vid dessa länder, men vid Tyska riket, som var valrike. Denna kejsarvärdighet hade likväl ett utseende såsom skulle den samma varit en tillhörighet för den i de österrikiska länderna regerande dynastien, ty hufvudmannen för denna ätt, d. v. s. ländernas innehafvare, hade nu i flere hundrade år alltid varit man efter man vald Tysk kejsare[3]).

---

1) Jfr. fredsfördraget hos DE MARTENS, T. IV, 91—92. — Ett mindre område skall Ryssland erhållit från Persien redan år 1797. SCHUBERT, Handbuch der Algemeinen Staatskunde T. I, 127.

2) WOLFF: l. c. p. 496.

3) Blott en enda gång hade ett undantag inträffat, nämligen då efter kejsar Carl VI:s död år 1740 kurfursten Carl Albrecht af Bayern

Men nu var detta förhållande förändradt. Någon tysk kejsarvärdighet kunde icke mera finnas sedan Tyska riket var uplöst (1806), men deremot hade de österrikiska ländernas monark redan förut (1804) antagit titeln kejsare af Österrike och således tillagt sig och efterträdare en ärftlig kejsartitel, oberoende af den tyska kejsarvärdigheten, som han då (1804) ännu innehade. Härigenom var nu hela sammanfattningen af de österrikiska länderna förvandlad till ett gemensamt arfrike med kejserlig titel. *Österrikes statsform var således förändrad* och denna förändring egde bestånd, hvaremot Tyska riket med dess kejsarvärdighet icke återstäldes. Förändringen var mera namn än sak i hvad angick de österrikiska länderna, men ställningen till Tyskland och till Europa var visserligen något annorlunda då kejsaren af Österrike ej var kejsare för ett tyskt rike, men blott ordförande — ty detta var han dock — för ett tyskt statsförbund. Huru vida denna förändring mycket eller litet betydde måste bero på den tyska förbundsförfattningen.

De österrikiska länderna hade varit näst före de stora krigen följande.

1. Största delen af den s. k. *österrikiska kretsen* i Tyska riket, nämligen:

a) erkehertigdömet *Österrike*,

b) hertigdömet *Steyermark*,

c) hertigdömet *Kärnten*,

d) hertigdömet *Krain*,

e) en del af markgrefskapet *Istrien*,

f) en del af grefskapet *Friaul*,

g) det s. k. *Littorale* d. ä. kustlandet norr om Adriatiska hafvet med staden Triest.

h) ”*Die gefürstete grafschaft Tirol*” d. v. s. största delen af det nuvarande Tirol,

i) landskapet *Vorarlberg*, som gränsade till Tirol,

j) det s. k. *Vorder Österreich*, som bestod af landtgrefskapet *Breisgau* samt åtskilliga besittningar i den del af Tyskland, som kallas Schwaben, hvilka besittningar plägade benämnas *Schwäbisch-Österreich*.

2. Grefskapet *Falkenstein*, som var beläget i den s. k. *oberrheinische kreis (öfra Rhenkretsen)*.

---

valdes till Tysk Kejsare, men denne monark dog snart år 1745 och kejsarvärdigheten kom åter till österrikiska huset.

3. Kon.riket *Böhmen.*
4. Markgrefskapet *Mähren.*
5. En mindre del af hertigdömet *Schlesien.*

Dessa tre länder hörde till Tyska riket, men voro icke innefattade i någon af de tio kretsarne. Mähren och Schlesien hade sedan gamla tider befunnit sig i ett visst länsförförhållande till Böhmen.

6. Kon.riket *Ungern* och de s. k. ungerska länderna, kon.riket *Kroatien*, kon.riket *Slavonien* samt storfurstendömet *Siebenbürgen.*

7. Den del af *Polen*, som hade kommit på Österrikes lott vid första delningen år 1772. Denna landsdel benämndes kon.riket *Galizien* och *Lodomerien*[1]).

8. Hertigdömet *Bukowina*, beläget öster om Ungern i granskapet af de turkiska länderna (furstendömet Moldau) samt Ryssland.

9. Vissa länder i *norra Italien* nämligen hertigdömena *Milano* och *Mantua (Mantova)*, hvilka vanligen kallades med ett gemensamt namn *Lombardiet.*

10. *Österrikiska Nederländerna*, som utgjorde inemot hela den s. k. *Burgundiska kretsen* af Tyska riket[2]) och nu mera utgöra kon.riket Belgien och storhertigdömet Luxemburg.

Den länderomfattning, som nu mera skulle utgöra den österrikiska magten, bestämdes på sätt ofvan är sagdt, genom Wienerkongressens beslut. Men en och annan smärre jämkning gjordes kort derefter i följd af den senare Pariserfreden (d. 20 nov. 1815). De afträdelser, som Frankrike nödgades göra på grund af detta fredsfördrag, voro väl icke särdeles stora, men vissa områden blefvo dock tillgängliga att af de segrande magterna tagas i besittning. Vissa orter i Rhentrakterna, som Frankrike hade haft, kommo nu till

---

1) Benämningarne hafva gammalt historiskt ursprung från den tid då dessa länder hörde till de ryska furstendömena. Namnet Galizien är en förändring af ett gammalt namn Haliz och namnet Lodomerien säges hafva sin rot i det ryska mansnamnet Wladimir. Jfr. DANIEL: Handbuch der Geographie, T. II, p. 886.

2) En liten del lärer blifvit afträdd till Preussen år 1713. WOLFF: l. c. p. 52.

Österrike, men icke för att fortfarande förblifva österrikiska besittningar; dessa orter voro ämnade att begagnas såsom bytesmedel mellan Österrike och andra tyska stater, särdeles Bayern[1]).

Öfver hufvud, sedan Österrike återtagit mycket af sina under mellantiden förlorade länder, men dock ej allt, samt deremot erhållit åtskilligt nytt i stället för det, som icke återtogs af det gamla, utgjordes Österrikiska monarkien nu af följande beståndsdelar,

a) i *Tyskland:*

1. erkehertigdömet *Österrike,*
2. hertigdömet *Steyermark,*
3. hertigdömet *Kärnten,*
4. hertigdömet *Krain,*
5. hela *Istrien* och *Friaul*, samt *Littorale*, således äfven de stycken, som Österrike icke af gammalt hade innehaft, men som hade hört till Venedig,
6. »die gefürstete grafschaft *Tirol* tillökad med f. d. biskopsdömena *Brixen* och *Trient*, hvilka förut hade stått i en viss förbindelse med Tirol såsom delar af detta land, men de båda biskoparne hade dock haft säte och stämma på tyska riksdagen såsom omedelbara medlemmar af riket; nu deremot voro besittningarne sekulariserade och tillhörde Österrike samt införlifvades med Tirol[2]). — Och med Tirol var äfven *Vorarlberg* förenadt såsom ett gemensamt kronland.
7. *Böhmen, Mähren* och österrikiska delen af *Schlesien.*
8. Det sekulariserade erkestiftet *Salzburg*, nu mera hertigdöme.

b) Uti *Italien: Lombardiet* och *Venedig* med utvidgadt område (Val Tellino, Bormio, Chiavenna m. m.).

c) Länder *på andra sidan om Adriatiska hafvet* nämligen *Dalmatien*, som hade hört till Venedig, samt f. d. republiken *Ragusa.*

d) *Galizien*, som hade varit en del af Polen och nu var ökadt med de områden, hvilka Österrike hade förvärfvat genom Polens sista delning (1795).

---

1) Art. 3 i protokollet hos DE MARTENS: l. c. T. II, p. 670.

2) WOLFF l. c. p. 46—48.

e) Hertigdömet *Bukowina.*

f) De *Ungerska* länderna, som voro: 1. *Ungern.* 2. *Siebenbürgen.* 3. *Kroatien.* 4. *Slavonien.*

Med denna omfattning utbredde sig Österrikes magt ganska vidsträckt öfver stora delar af södra Tyskland, norra Italien och genom de ungerska länderna intill gränserna af Ryssland och Turkiet. Ländermassan utgjorde hufvudsakligen en kontinentalmagt, men dit hörde dock äfven en betydlig kuststräcka vid Adriatiska hafvet. Men denna stora magt var sammansatt af olika beståndsdelar, inre enhet saknades.

4. **Preussen** hade före revolutionstiden varit en medlem af Tyska riket och dess konung en af kurfurstarne, nämligen i sin egenskap af herre öfver *Brandenburg.* Först genom Tyska rikets uplösning (1806) hade konungen af Preussen blifvit suverän i och för alla sina besittningar. Denna förändring i statsformen hade likväl icke mycken praktisk betydelse, ty beroendet af Tyska riket hade för en sådan magt som Preussen varit mera sken än verklighet.

De preussiska länderna hade näst före de stora krigen med Frankrike varit följande:

1. *Mark Brandenburg* hade utgjort grundläggningen för hela monarkien, från denna landsdel hade magten utbredt sig öfver de öfriga beståndsdelarne och med Brandenburgs besittning var kurfurstevärdigheten förenad.

2. En stor del af hertigdömet *Pommern* med furstendömet *Kammin.*

3. Besittningar i den *Neder-Sachsiska* kretsen, enkannerligen hertigdömet *Magdeburg* och furstendömet *Halberstadt.*

4. Besittningar i *Frankiska* kretsen, furstendömena Bayreuth och Ansbach.

5. Besittningar inom *Westfaliska* kretsen, hertigdömet *Kleve* med grefskapen *Mark* och *Ravensberg,* furstendömena *Mörs* och *Ost-Friesland,* grefskapet *Tecklenburg* och furstendömet *Minden.*

6. En del af hertigdömet *Geldern,* som hörde tiil *Burgundiska* kretsen, hvilken eljest bestod af de österrikiska Nederländerna[1]).

---

1) Om dessa särskildta besittningar se WOLFF: l. c. p. 67, 105—106, p. 315, 330, 338, 340, 352.

7. Största delen af hertigdömet *Schlesien.*

8. Furstendömet *Neuenburg (Neufchatel)* med grefskapet *Valengin* hörde visserligen till Preussen, men befann sig tillika i en statsrättslig förbindelse med Schweiziska Edsförbundet, såsom utgörande en bland de s. k. »zugewandte Orten».

9. Det fordna hertigdömet *Preussen*, vid hvilket konungatiteln var fästad.

10. De landsdelar, som Preussen hade erhållit genom *Polens första delning* (1772).

Den preussiska staten bestod dels af Tyska rikslän, dels af suveräna besittningar. De polska länderna samt f. d. hertigdömet Preussen hörde icke till Tyska riket och äfven Schlesien torde man få anse såsom suverän besittning[1]).

Preussen efter år 1815 bestod af följande tio provinser:

1. *Ost-Preussen* och 2. *West-Preussen* utgjorde nordöstra delen af monarkien med kustland vid Östersjön och gräns mot det nya kon.riket Polen samt Ryssland.

3. *Pommern*, äfvenledes kustland vid Östersjön, omfattande nu mera äfven *f. d. Svenska Pommern.*

4. *Brandenburg*, beläget söder om Pommern med hufvudstaden Berlin.

5. *Schlesien* utgjorde sydöstra delen af monarkien med gräns mot kon.riket Polen samt de österrikiska länderna Böhmen, Mähren och österrikiska Schlesien.

6. *Sachsen* innefattade dels gamla besittningar, dels det land, som nu (1815) skildes från kon.riket Sachsen och förenades med Preussen.

7. *Posen* utgjorde den del af preussiska Polen, som undantogs när det öfriga (hertigdömet Warschau) nu förenades med Ryssland såsom ett eget konungarike Polen. Landet låg öster ut inom monarkien.

8. *Westfalen* bestod af besittningar i vestra Tyskland.

9. *Kleve-Berg* och 10. *Neder-Rhen* voro likaledes belägna i vestra Tyskland med gräns mot Holland, Belgien och Frankrike.

---

1) Jfr. härom längre fram i näst följande stycke om Tyskland.

Denna preussiska provinsindelning betecknar ingalunda tio särskildta länder. Beståndsdelarne, från olika håll tillhopakomna, fördelades såsom provinser af en gemensam helstat[1]).

Med denna landutbredning uptog Preussen en betydlig del af Tyskland, men provinserna utgjorde icke ett sammanhängande område. Monarkien var delad på två hufvudstycken: Westfalen, Kleve-Berg och Neder-Rhen, sins emellan sammanhängande, voro från de sju öfriga provinserna skilda genom mellanliggande länder, som tillhörde andra tyska stater. Konungen af Preussen inträdde i Tyska Förbundet med största delen af sitt land, men provinserna Ost- och West-Preussen samt Posen räknades icke såsom förbundsländer. — Furstendömet Neufchatel betraktades såsom ett särskildt land i personalunion med Preussen.

5. **Tyskland** efter år 1815 var ej mycket likt Tyskland före de stora krigen, *Tyska Riket* hade funnits, men var ohjelpligen förstördt, *Tyska Förbundet* trädde i dess ställe.

Skilnaden kan i sina allmännaste drag så uttryckas, att Tyska riket hade varit en enda stat, med monarkisk statsform, kejsaren såsom monark, men ett valrike och med privilegierade riksständer, så oberoende inom sina besittningar att deras undersåtliga förhållande till kejsaren var nästan blott en »fiktion». En del af desse riksständer liknade suveräne furstar t. ex. kurfursten af Brandenburg, som dessutom var suverän furste såsom innehafvare af länder utanför Tyska riket, hvadan också han hade tagit sig titeln konung af Preussen. I allmänhet kunde detta sägas om de större furstarne, kurfursten af Bayern, kurfursten af Sachsen m. fl. att de voro i verkligheten regerande monarker, men många andre hade funnits, enkannerligen hela det s. k. Riksridderskapet, desse herrar, som nu voro mediatiserade, hvilka mera liknade en klass enskildte godsegare. Och dessutom funnos en mängd städer, hvilka icke lydde under någon furste, men voro s. k.

---

1) Utförlig beskrifning, huru indelningen var gjord, finnes hos SCHUBERT: Handbuch der allgemeinen Staatskunde des preussischen Staats T. I, p 138 o. f.

Riksstäder, omedelbart under kejsaren, sidoordnade med furstarne. Slutligen funnos äfven vissa stiftelser, vissa orter, man kan säga kommuner, som stodo utanför hela länderfördelningen och voro omedelbara undersåter under kejsaren. Der omtalas i tyska rikets sammansättning riksomedelbara klosterstiftelser, omedelbara s. k. riksbyar och omedelbara bondegods (Bauernhöfe). — Tyska Förbundet åter blef en förening af suveräna stater, mycket olika i storlek, en del mycket små, ganska många till antalet, men dock utan all jämförlighet i antal med de gamla riksständerna. Detta var en mycket väsendtlig skilnad att medlemmarnes antal var förminskadt, men Tyskland bestod likväl nu såsom förut af en mängd särskildta större och mindre herravälden. Dervid var likväl åter en skilnad att Tyska riket hade burit namn af ett enda stort rike, Tyska Förbundet deremot bar icke namn af något annat än hvad det verkligen var, ett förbund af suveräna stater och ingen kejsare fans.

Går man ett steg längre in i jämförelsen, visar sig att Tyska riket hade haft en s. k. riksdag, men ingalunda en folkrepresentation, riksdagen bestod af de tre klasserne kurfurstar, furstar och riksstäder, men riksridderskapet så ock de omedelbara orterna, kloster, riksbyar (Reichsdörfer) m. m. hade icke säte och stämma på riksdagen. Bland riksständerne funnos en mängd af romerska kyrkans prelater, erkebiskopar, biskopar, m. fl. kyrklige medlemmar, som voro, åtminstone de större bland dem, furstarnes vederlikar. Men någon folkvald församling var tyska riksdagen visst icke; han bestod blott af feodala läntagare och omedelbara riksstäder. Dessa städer med sin rätt såsom egna riksständer utgjorde visserligen en helt annan beståndsdel än furstarne, de voro en art republiker inom riket, men denna deras egenskap var likväl ingalunda sådan som kunde medföra någon allmän folkrepresentation. — Tyska Förbundet hade icke heller någon folkrepresentation, lika litet som Tyska riket, men blott en förbundsförsamling, som utgjordes, likasom den fordna riksdagen, af furstar och städer genom deras ombud. Regeringarne hade en representation, men folket hade ingen. Så i riket, så i förbundet. Skilnaden var dock betydlig genom medlemmarnes mycket förminskade antal och

förändrade beskaffenhet. Af de kyrkliga riksständerna fans ingen i förbundet, de voro allesamman sekulariserade, af städerna funnos blott fyra, som fingo blifva förbundsledamöter, Hamburg, Lübeck, Bremen, Frankfurt am Main, de öfriga voro allesamman mediatiserade. Men dessa fyra republiker funnos dock medan förbundet för öfrigt bestod af idel monarkier.

Vill man nu med iakttagande af dessa allmänna grunddrag öfverskåda Tyskland i dess politiska beståndsdelar under den ena och den andra statsformen, visar sig följande sammansättning.

Tyska riket eller, såsom titeln lydde, *"det heliga romerska riket af Tyska nationen"* var indeladt i tio s. k. *kretsar*[1]).

1. *Österrikiska* kretsen bestod af följande medlemmar:

a) Innehafvaren af de *österrikiska arfländerna*, hvilka till allra största delen hörde till denna krets. Dessa länder, erkehertigdömet Österrike, hertigdömet Steyermark m. fl. ofvan upräknade länder utgjorde särskildta riksländer, men såsom de innehades af samme monark, kunde de anses utgöra en gemensam beståndsdel inom kretsen. Det förhållande att innehafvaren tillika var tyska rikets kejsare gaf också en egen ställning åt dessa länder. De voro kejsarens egna omedelbara besittningar, detta dock icke i kraft af kejsarvärdigheten, men derföre att deras innehafvare hade kommit att blifva kejsare.

b) Biskopen af *Trient* och c) Biskopen af *Brixen*, hvilkas biskopstift gränsade till Tirol och i sjelfva verket hörde till detta land, så att biskoparne hade säte på Tirolens landtdag, men på samma gång voro desse prelater äfven omedelbare riksständer på tyska riksdagen.

d) *Tyska Orden* i och för sina inom kretsen belägna besittningar eller s. k. *Balleien*. Förhållandet var lika med de båda biskoparnes att godsen voro beroende af Tirol,

---

1) Efterföljande framställning grundar sig på det nya arbetet: Die unmittelbaren Theile des ehemaligen römischdeutschen kaiserreiches nach ihrer früheren und gegenwärtigen Verbindung von CARL WOLFF, jämförd med BÜSCHINGS Erdbeschreibung. — Titeln romerska riket härledde sig derifrån att tyska kejsarvärdigheten var en slags fortsättning af den utaf Carl d. store år 800 uplifvade romerska kejsarvärdigheten.

men medförde icke desto mindre röst och stämma på tyska riksdagen.

e) Godset (Herrschaft) *Trasp*, som tillhörde en högadlig familj, den furstliga ätten von Dietrichstein.

Hela den österrikiska kretsen så godt som hörde till österrikiska monarkien, den Dietrichsteinska besittningen, som var af obetydligt omfång, gjorde knappt något undantag.

2. *Burgundiska* kretsen utgjordes af f. d. spanska, sedermera österrikiska Nederländerna och nästan hela kretsen innehades af samme monark nämligen österrikiska husets hufvudman, kejsaren, såsom delar af hans arfländer.

Den burgundiska kretsens beståndsdelar voro följande:

a) hertigdömet *Brabant*,

b) landet (Herrschaft) *Mecheln* (Malines),

c) hertigdömet *Limburg*,

d) hertigdömet *Luxemburg*,

e) grefskapet *Flandern*,

f) grefskapet *Hennegau* (Hainaut),

g) grefskapet *Namur*,

h) en del af hertigdömet *Geldern*.

Den burgundiska kretsen hade fordom varit mycket större, dit hade hört de provinser, som i senare tider utgjorde republiken Förenta Nederland, och likaså hade den burgundiska kretsen äfven omfattat grefskapen Artois och Cambray, hvilka sedermera hade bortkommit och blifvit franska besittningar och de här upräknade länderna voro icke heller aldeles odelade österrikisk-tyska besittningar, vissa stycken hörde dels till Frankrike, dels till Förenta Nederland. I Tyska Förbundet kommo dessa österrikiska Nederländer icke att deltaga; de förenades med Holland och låta sig i vår tid upsökas i kon.riket Belgien och storhertigdömet Luxemburg, med undantag af en del af hit hörande stycke af Geldern. Med detta land förhöll sig så att en stor del hörde till Förenta Nederland och det öfriga stycket, som hade qvarstadnat i burgundiska kretsen och Tyska riket, var deladt mellan Österrike, Preussen och kurfurstendömet Pfalz. År 1815 lades det öfriga till kon.riket Nederländerna, men Preussen behöll sin andel.

3. *Nedra Rhenkretsen*[1]) innehöll följande riksständer:

a) erkebiskopen, kurfursten af *Mainz;*

b) erkebiskopen, kurfursten af *Trier;*

c) erkebiskopen, kurfursten af *Köln;*

d) kurfursten af *Pfalz*, som under den sista tiden före rikets uplösning tillika hade varit innehafvare af Bayern. De pfalziska och bayerska länderna förenades år 1777 genom arf inom regerande familjen;

e) hertigdömet *Aremberg;*

f) fursten af *Thurn und Taxis;*

g) tyska Ordens s. k. Ballei *Koblenz;*

h) landet *Beilstein* — i) grefskapet *Nieder-Isenburg* — j) burggrefskapet *Rheineck.*

4. *Frankiska* kretsen innehöll en stor mängd riksständer nämligen

a) biskopen af *Bamberg;*

b) biskopen af *Würzburg;*

c) furstendömet *Bayreuth*, som tillhörde Preussen;

d) biskopen af *Eichstädt;*

e) furstendömet *Ansbach*, som i förening med Bayreuth tillhörde Preussen;

f) det s. k. *Deutschordensmeisterthum Mergentheim*, som nu mera var hufvudsätet för Tyska Orden. Detta ordenssamfund hade haft sin tid, då det samma utgjorde en politisk magt, som innehade Preussen, Lifland, Kurland, allt detta var nu länge sedan förloradt, men ordenssamfundet var icke uplöst. Sedan Preussen blifvit sekulariseradt och förvandladt till ärftligt hertigdöme (1525) hade ordens »Hochmeister» sitt residens i Mergentheim. Utom denna ort med dess område egde Orden åtskilliga besittningar s. k. Balleien kringspridda i olika delar af Tyskland, elfva till antalet. Ett af dessa balleien låg inom Frankiska kretsen;

g) ett antal tretton särskildta *smärre furstendömen, grefskap och "Herrschaften";*

---

1) Denna krets kallades äfven Kurkretsen eller Kur-Rhenska kretsen med afseende derpå att kretsen innehöll ej mindre än fyra kurfurstendömen.

h) fem riksstäder och ibland dem staden *Nürnberg*.

5. *Bayerska kretsen* omfattade följande riksständer:

a) erkebiskopen af *Salzburg;*

b) hertigen eller kurfursten af *Bayern*. Förhållandet var nämligen följande: hertigen af Bayern erhöll år 1623 den kurvärdighet, som d. v. kurfursten af Pfalz genom sitt upror mot kejsaren i början af trettioåra kriget hade förverkat. Så blef Bayern kurfurstendöme eller hertigen af Bayern innehafvare af den pfalziska kurvärdigheten. Derefter blef i westfaliska freden 1648 en ny kurvärdighet uprättad för det pfalziska huset medan Bayern behöll sin egenskap af kurfurstendöme. Men dessa båda kurfurstliga dynastier voro ättelinier af samma ätt; den linien, som innehade Bayern, utslocknade år 1777 och landet ärfdes af den pfalziska linien. Efter den tiden fans blott en kurvärdighet i stället för de två, som hade funnits efter westfaliska freden, och denna kurvärdighet måste räknas för att vara den pfalziska aldenstund westfaliska freden innehöll att om den bayerska ättelinien öfverlefdes af den pfalziska skulle den bayerska kurvärdigheten utslockna[1]). Men hertigen af Bayern af pfalziska huset var emellertid kurfurste;

c) biskopen i *Passau* — d) biskopen i *Regensburg* — e) biskopen i *Freising* samt åtskilliga prelatensiska herravälden, som icke hade biskoplig värdighet, men dock voro omedelbara riksständer under benämning *"gefürstete Probsteien"* och *"gefürstete Abteien"*;

f) riksstaden *Regensburg*, der tyska riksdagen hade sitt säte;

g) åtskilliga furstendömen, grefskap och andra *"herrschaften"*.

6. *Schwabiska kretsen* var i mycket hög grad sönderstyckad mellan en mängd andliga och verldsliga herravälden samt riksstäder. Dit hörde: a) hertigdömet *Würtemberg* och det med Würtemberg förenade hertigdömet *Teck;*

b) markgrefskapet *Baden;*

c) de furstliga länderna *Hohenzollern;*

---

1) Instrumentum pacis Osnabrugensis hos SCHMAUSS, Corpus juris publici imperii Rom. German., p. 747.

d) furstendömet *Liechtenstein;*

e) biskoparne af *Konstanz* och *Augsburg* samt en mängd kyrkliga stiftelser och landbesittningar under olika titlar, *"gefürstete Probsteien"*, *"gefürstete Abteien"* och äfven andra *Abteien*, Abbotsdömen samt äfven *"Aebtissinnen"*, Abbedissor, således riksständer af qvinligt kön;

f) ett likaledes stort antal furstendömen, *"gefürstete grafschaften"*, andra *"grafschaften* och *"herrschaften";*

g) *besittningar som tillhörde Tyska Orden;*

h) riksstäder en stor mängd och ibland dem städerna *Augsburg*, *Nördlingen*, *Ulm*, *Heilbronn* m. fl.;

i) slutligen innehöll Schwabiska kretsen åtskilliga *omedelbara riksbesittningar, som icke hade säte på riksdagen*, abbotsdömen och byar (Dörfer).

7. *Öfra Rhenkretsen* var likaledes sönderdelad mellan en mängd särskildta medlemmar. Dit hörde:

a) biskopen af *Worms* och b) biskopen af *Speyer;*

c) biskopen af *Strassburg*, som väl med större delen af sitt stift hörde under Frankrike, men hade dock äfven vissa besittningar på högra Rhenstranden, för hvilka han var tysk riksfurste;

d) biskopen af *Basel*, som dock lika med biskopen i Strassburg blott med en del af sitt stift hörde till tyska riket, den öfriga delen hade anslutit sig till Schweiz och utgjorde s. k. »zugewandter ort» hos Edsförbundet [1]);

e) biskopen af *Fulda*;

f) *"Das Johannitermeisterthum"* d. v. s. Johanniter-Ordens besittningar;

g) landgrefskapet *Hessen* såväl Hessen-Kassel som Hessen-Darmstadt;

h) besittningar, som tillhörde huset *Nassau-Walram* på dess båda ättegrenar, Nassau-Weilburg och Nassau-Usingen;

i) furstendömet *Waldeck;*

j) en af Österrikes besittningar nämligen grefskapet *Falkenstein;*

k) åtskilliga riksstäder och deribland *Worms*, *Speyer Frankfurt am Main*, *Wetzlar* m. fl.;

l) furstendömet *Zweibrücken*, som var förenadt med de

---

1) Jfr ofv. p. 68.

pfalziska och bayerska länderna. Detta lilla furstendöme hade tillhört svenske konungen Carl XII såsom medlem af pfalziska huset, men efter hans död gått i arf inom andra grenar af familjen;

m) *en stor mängd furstendömen, grefskap m. m. samt ett eller annat abbotsdöme och Probstei.*

8. *Westfaliska kretsen* innehöll följande riksständer:

a) biskopen af *Münster;*

b) hertigdömet *Kleve,* som hörde till Preussen;

c) grefskapen *Mark* och *Ravensberg,* som likaledes voro preussiska besittningar;

d) hertigdömet *Jülich;*

e) hertigdömet *Berg;*

f) biskopen af *Paderborn;*

g) biskopen af *Lüttich;*

h) biskopen af *Osnabrück;*

i) furstendömet *Minden,* som hörde till Preussen, och likaledes de preussiska besittningarne, furstendömet *Ost-Friesland* och *Mörs* samt grefskapet *Tecklenburg;*

j) hertigdömet *Oldenburg* samt en mängd smärre länder under åtskilliga benämningar;

k) riksstäderna *Köln, Aachen* och *Dortmund.*

9. *Öfver-Sachsiska kretsen* hade en betydlig omkrets och var visserligen i betydlig mån sönderdelad, men dock ej så mycket som t. ex. den westfaliska och schwabiska kretsen. Till Öfver-Sachsiska kretsen hörde nämligen två af Tysklands större stater:

a) kurfurstendömet *Brandenburg* och

b) kurfurstendömet *Sachsen.* Vidare hörde dit äfven den

c) *Sachsen-Ernestinska* ätteliniens besittningar, som voro furstendömena *Weimar, Eisenach, Koburg, Gotha, Altenburg;*

d) hertigdömet *Pommern,* så väl *preussiska* som *svenska Pommern.* Sverige var således medlem af denna krets för sin återstående andel af Pommern;

e) furstendömet *Anhalt;*

f) furstendömena *Schwarzburg, Reuss* m. fl. länder under olika benämningar.

10. *Neder-Sachsiska kretsen* innefattade följande länder:

a) hertigdömet *Magdeburg,* som tillhörde Preussen;

b) hertigdömet *Bremen*, som under tiden från Westfaliska freden till Carl XII:s tid hade varit Sveriges besittning;

c) kurfurstendömet *Braunschweig-Lüneburg;*

d) furstendömet *Braunschweig-Wolfenbüttel;*

e) furstendömet *Halberstadt*, som hörde till Preussen;

f) hertigdömena *Mecklenburg-Schwerin* och *Mecklenburg-Güstrow;*

g) hertigdömet *Holstein;*

h) hertigdömet *Sachsen-Lauenburg;*

i) riksstäderna *Lübeck*, *Hamburg*, *Bremen* m. fl.;

j) *åtskilliga besittningar under olika titlar.*

De tio kretsarne omfattade icke hela Tyska riket, der funnos vissa delar och ganska betydliga, som *icke tillhörde någon af de tio kretsarne.*

Dessa delar af Tyskland voro:

1) den *böhmiska kronans* länder, nämligen

a) kon. riket *Böhmen;*

b) markgrefskapet *Mähren;*

c) markgrefskapet *Öfra* och *Nedra Lausitz;*

d) hertigdömet *Schlesien;*

e) grefskapet *Glatz.*

Dessa tre länder, Mähren, Lausitz och Schlesien hade i äldre tider utgjort delar af den böhmiska monarkien såsom med denna krona förenade eller af den samma beroende länder. *Mähren* var ett län af kronan Böhmen; *Lausitz* var förenadt med Böhmen till dess under trettioåra kriget det skildes derifrån. *Schlesien* hade varit län af Böhmen och blef omsider med detta land fullkomligen förenadt till dess Schlesien eröfrades af Preussen åren 1741—42. Under den sista tiden var deras ställning följande. Böhmen och Mähren utgjorde delar af den österrikiska monarkien; Lausitz var af Österrike afträdt till kurfursten i Sachsen genom freden i Prag 1635 och var från den tiden förenadt med de sachsiska länderna. Schlesien var efter den preussiska eröfringen 1742 deladt mellan Preussen och Österrike, men på det sätt att Preussen hade största delen. Noga räknadt kunde Schlesien knappt anses höra till Tyska riket. Det hade ej varit omedelbart rikslän, men län under Böhmen,

hvilket land i sin ordning var omedelbart rikslän. Medelbarligen genom Böhmen hörde således Schlesien till Tyska riket. Men sedan konungen af Böhmen, d. v. s. österrikiska monarkiens innehafvare hade afstått från den böhmiska suveräneteten öfver största delen af Schlesien (1742) kunde denna del, det preussiska Schlesien, icke efter sträng tolkning anses höra till Tyska riket. Med Lausitz var förhållandet annorlunda, detta land afträddes till Sachsen såsom böhmiskt län [1]. Grefskapet *Glatz* afträddes från Böhmen (Österrike) till Preussen i förening med Schlesien och såsom suverän besittning.

2. Ett antal fyratiotvå smärre områden, som nämnas med olika titlar, ett grefskap *Mömpelgard*, ett grefskap *Homburg*, samt för öfrigt *"herrschaft"*, *"reichsherrschaft"*, *"kloster"*, *"stift"*, *"herrlichkeit"*, *"kirchspiel"*, *"probstei"*, *"burg"*, *"dorf"*, *"freie reichsdorf"*, *"ganerbschaft"* m. fl. Ibland alla öfriga fans äfven en slags bondemenighet, *"die freie Leute auf der Leutkircher Heide in Schwaben."*

3. Det omedelbara *Riksridderskapets* besittningar. Denna klass af Tysklands feodaladel hade väl icke säte på riksdagen och deltog icke i kretsindelningen, men utgjorde ett organiseradt samfund, fördeladt på tre kretsar (Ritterkreise), som voro

a) *Schwabiska*, b) *Frankiska kretsen* samt c) *"der rheinische Ritterkreis" (ridderskapskretsen vid Rhen).* Antalet riksridderskapliga gods steg till flera hundratal i hvardera kretsen.

Denna det gamla Tyska rikets indelning blef i grund förstörd under dessa omhvälfningar, som föranleddes af de franska krigen. Förstörelsen var så grundlig och sammansättningen hade varit så konstig att en återupprättelse knappt skulle varit möjlig. Och denna gamla riksförfattning hade burit så sorgliga frukter, verkat så förlamande på den tyska nationens kraft och på Tysklands betydelse i Europa, att ingen statsman, som något förstånd hade, kunde önska den samma tillbaka. Det gamla riket var och förblef förstördt. Dess författning eger således nu mera blott ett historiskt

---

1) Jfr. ofv. p. 50—51.

intresse, men ett sådant har den likväl af sådan art och beskaffenhet att saken ej bör lemnas åt glömskan. Då man i nyaste tid har sett huru Tyskland, om man så får säga, förverfvat sin enhet, fordras det, för att rätt värdera detta verk och dess betydelse för Tysklands folk, att man erinrar sig huru detta land, detta folk hade varit sönderslitet i små bitar, uplöst i fragmenter. Denna söndersplittring var mycket större än man vanligen sig föreställer. Och på samma gång uplyser sig äfven betydelsen af *Tyska Förbundet*, som trädde i det gamla rikets ställe, men blef med tiden en öfvergångsbildning från det *gamla* riket, som blott till namnet var ett rike, till det *nya*, det nuvarande Tyska riket, som är en verklig enhet. Skilnaden är betydlig mellan detta nuvarande Tyska Rike och Tyska Förbundet, söndersplittringen var betydlig under Tyska Förbundets tid (1815—1866), men dock på intet sätt jämförlig med det gamla Tyska rikets oformliga sammansättning. Inrättningen af Tyska Förbundet (1815) var således ett stort steg på vägen till Tysklands enhet när antalet riksmedlemmar förminskades från hundratal, ja tusental till ett antal trettioåtta.

Öfver Tyska Förbundets författning har man nog hört stränga omdömen fällas, men ingen har väl beklagat sig att Tyska Förbundet icke liknade det gamla Tyska Riket, om hvilket kunde sägas såsom Voltaire, hvilken såg detta rike ett par årtionden före dess upplösning, sade att »det heliga romerska riket» var hvarken heligt eller romerskt eller ett rike.

Oberäknadt Burgundiska kretsen, som nästan hel och hållen tillhörde Österrike, funnos i de särskildta kretsarne åtminstone följande antal riksständer:

Schwabiska kretsen .	101	Öfver-Sachsiska	22
Westfaliska	56	Bayerska	20
Öfra Rhenkretsen . .	50	Nedra Rhenkretsen . . .	10
Frankiska	29	Österrikiska	5
Neder-Sachsiska . . .	24		317

Lägger man till denna summa äfven antalet af de smärre områdena utanför kretsindelningen = 42 samt riksridderskapet, hvars antal, när alla tre kretsarne sammanräknas, ej låter sig betecknas med hundratal — det steg långt öfver tusen — så visar sig anblicken af ett land, som kunnat vara

en stor och väldig magt, men nu blott framstälde det sorgliga skådespelet af en i trasor sönderrifven statskropp. Enda hjelpen var att många bland de otaliga små herraväldena voro förenade hos samme innehafvare, så att antalet af Tysklands furstar var något mindre än antalet af herradömen, ehuru de i alla fall voro alt för månge, och slutligen att några få bland den stora mängden voro ojämförligt större än de öfrige och isynnerhet två bland dem, den österrikiska och den preussiska ländermassan, voro så stora att de verkligen kunde föra till en viss grad Tysklands talan i Europa. Dessa stater kunde bilda stödjepelare, ur deras magt, någonderas bland dem, kunde Tysklands enhet i en framtid växa upp.

Vid pass ett tusen åtta hundra [1]) skola de särskildta områdena i Tyska Riket varit, de blefvo i Tyska Förbundet trettio åtta. »Reduktionen» var betydlig. Mycket, obeskrifligt mycket hade Tyskland lidit af de franska krigen och Napoleons tyranni, men detta var dock en dyrbar frukt, som skördades, att Tyska folket hade blifvit qvitt Tyska riket.

Tyska Förbundets trettio åtta stater blefvo:

1) *Österrike;*

2) *Preussen,* dessa båda stater blott för dem bland deras besittningar, som hade hört till det fordna Tyska riket d. v. s. att Österrikes italienska, ungerska och polska länder icke hörde till Förbundet och bland de preussiska länderna blefvo de båda provinserna Preussen samt provinsen Posen undantagna. Schlesien kunde möjligen undantagits såsom varande suveränt land redan på Tyska rikets tid, men detta skedde ej, denna provins blef intagen i förbundet. Neufchatel deremot hörde icke dit, detta lilla land stod utan-

---

1) Wolff, l. c. p. 15 16, räknar vid pass 1800 »von einander unabhängige Territorien» och bland dessa voro vid pass 1500 riksridderskapliga områden, men riksridderskapets familjer upgifvas till blott något öfver 350, hvilket måste så förstås att bland de 1500 godsen många voro förenade hos samma familj, men de kunde nog vara delade mellan flera personer inom familjen. Ledamöterne af riksdagen utgjorde blott en liten del af den stora mängden, deras antal upgifves till 296, men antalet medlemmar af de nio kretsarne, när den Burgundiska icke räknas, kan verkligen hopräknas till 317. Riksridderskapet hörde ej dit.

för den preussiska provinsindelningen och hörde till Schweiziska Förbundet.

3. Kon.-riket *Bayern* } som hade antagit kunglig
4. » *Sachsen* } titel under Rhenförbundets
5. » *Würtemberg* } tid och behöllo denna titel.

6. » *Hannover*, d. v. s. det förra kurfurstendömet Braunschweig—Lüneburg, som nu ändrade titel och namn. Konungatiteln antogs 1814 och erkändes i Wienerkongressakten [1]). Landet befann sig i en slags personalunion med Stor-Britannien, men utan all annan förening än att monarkens person var den samme, hvilket åter berodde endast derpå att kurfursten af Braunschweig—Lüneburg hade på grund af storbritanniska parlamentets beslut bestigit Stor-Britanniens thron år 1714.

7. Storhertigdömet *Baden*.

8. Kurfurstendömet *Hessen-Kassel*, hvars regent, oväntadt nog, bibehöll den nu mera aldeles betydelselösa titeln kurfurste, hvilken värdighet dessutom var aldeles ny i hessiska huset, ej äldre än sedan år 1803, då titeln kurfurste tillföll Landtgrefven af Hessen-Kassel.

9. Storhertigdömet *Hessen-Darmstadt*.

10. Hertigdömet *Holstein*, som var förenadt med Danmark. Konungen af Danmark blef ledamot af förbundet i och för Holstein.

11. Storhertigdömet *Luxemburg*, som befann sig i personalunion med Nederländerna. Konungen af Nederländerna blef ledamot af förbundet i och för Luxemburg.

12. Hertigdömet *Braunschweig* eller Braunschweig-Wolfenbüttel.

13. Storhertigdömet *Mecklenburg-Schwerin*.
14. » *Mecklenburg-Strelitz*.
15. Hertigdömet *Nassau*.
16. Storhertigdömet *Sachsen-Weimar-Eisenach*.
17. Hertigdömet *Sachsen-Gotha*.
18. » *Sachsen-Koburg*.
19. » *Sachsen-Meiningen*.

---

1) Art. 26. Jfr Klüber: Öffentliches Recht des Teutschen Bundes und der Bundes-Staaten, p. 126.

20. Hertigdömet *Sachsen-Hildburghausen.*

21. Storhertigdömet *Oldenburg*, hvars storhertigliga titel var i Wienerkongressen erkänd, men ej begagnades af innehafvaren förr än vid det regentombyte, som inträffade år 1829.

22. Hertigdömet *Anhalt-Dessau.*
23. » *Anhalt-Bernburg.*
24. » *Anhalt-Köthen.*
25. Furstendömet *Schwarzburg-Sondershausen.*
26. » *Schwarzburg-Rudolstadt.*
27. » *Hohenzollern-Hechingen.*
28. » *Liechtenstein.*
29. » *Hohenzollern-Sigmaringen.*
30. » *Waldeck.*
31. » *Reuss, äldre linien.*
32. » *Reuss, yngre linien.*
33. » *Schaumburg-Lippe.*
34. » *Lippe (Detmold).*
35. Staden *Lübeck.*
36. » *Frankfurt am Main.*
37. » *Bremen.*
38. » *Hamburg.*

Tyska förbundet bestod således af 34 monarkier och 4 republiker, tre främmande monarker, konungarne af Stor-Britannien, Danmark och Nederländerna voro medlemmar af förbundet i och för tyska länder, som de innehade. Två andre, nämligen Österrike och Preussen, hade jämte sina förbundsländer äfven andra, som icke hörde till förbundet. En skilnad var att Österrikes icke tyska länder voro af den storlek och betydelse att Österrike var en stor magt äfven oberäknadt de tyska länderna och karakteren af den österrikiska monarkien var icke öfvervägande tysk; Preussen deremot var en mera rent tysk stormagt och äfven de preussiska provinser, som icke hörde till förbundet, voro ingalunda främmande för den tyska nationaliteten. Preussen egnade sig bättre än Österrike att vara Tysklands hufvudmagt, men Österrike var ordförande i förbundet.

---

1) Wienerkongressakten, art. 34. KLÜBER, l. c. p. 124

6. **Frankrike** efter år 1815 framställer en bild ofantligt olik Frankrike före 1789 så länge man betraktar den inre samhällsförfattningen, men landets omkrets och ställning inom det europeiska statssystemet blef återförd mycket nära till sina gamla förhållanden. Det främsta ändamålet och förutsättningen för allt det öfriga år 1815 var just att återföra Frankrike till den ställning, som natur och historia hade åt detta land anvisat. Det var Frankrikes öfverherskap, mot hvilket Europa upreste sig. Men om Frankrike återfördes till en naturlig ställning och som öfverensstämde med de europeiska staternas allmänna rättstillstånd fans ingen anledning att icke lemna Frankrike orubbadt inom sina gamla gränser. På denna grundsats hvilade båda Pariserfrederna med allenast den skilnad att regeln tillämpades mera strängt och oinskränkt i den senare Pariserfreden än i den första. Med 1790 års gränser, som antogos såsom regel i fredsslutet 1815, blef Frankrike ännu nogare inneslutet inom sina gamla råmärken än med 1792 års gränser, som hade blifvit beståndande enligt 1814 års fredsfördrag. Särdeles stor var dock skilnaden icke, ty Frankrike hade icke särdeles mycket utvidgat sig under åren 1790—92. De stora eröfringarne voro af senare datum och deras afträdelse innefattades i bestämmelsen att 1792 års gränser skulle återställas. Det, som Frankrike afträdde år 1815, var ej mycket och ett eller annat undantag gjordes äfven från regeln att 1790 års gränser skulle blifva gällande.

Detta Frankrike, som hade funnits före revolutionen, var på visst sätt, likasom Preussen, Österrike och till en viss grad äfven Ryssland, sammanfogadt af särskildta beståndsdelar. Frankrikes historia talar om betydliga olikheter, som fordom hade funnits mellan norra och södra Frankrikes landskap, och väl ännu hade sina spår outplånade. Samma historia förmäler också att hela monarkien var en sammansättning af feodala besittningar, som Frankrikes konungar hade lyckats förena under sin krona. Och härtill hade äfven kommit eröfrade länder särdeles på Tyska rikets bekostnad och i spanska Nederländerna. Men alla dessa beståndsdelar utgjorde dock nu en sammanhängande enhet. Det kan väl så varit att de ej voro så med hvarandra införlifvade före

1789 som de sedermera blifvit, men så olikartade som t. ex. Österrikes länder voro dessa beståndsdelar icke. Frankrike utgjorde en mera »homogen» samhällsbildning, de särskildta landsdelarne voro provinser af ett enda, gemensamt Frankrike, ej särskildta kronländer, såsom de österrikiska och bättre sammanbundna med hvarandra än de preussiska. Man kan derföre säga att landet före revolutionen utgjorde en stat med provinsiella olikheter, men dock ett enda gemensamt Frankrike. Och sådant blef detta land äfven efter 1815 och med nära nog samma landområde. Ty så långt som att återfordra sådana länder som Lothringen, Elsass, Franche-Comté m. m. gingo segrarenas fordringar icke.

De smärre olikheter, som egde rum mellan Frankrike efter 1815 och före 1789, voro:

a) att den gränsreglering, som nu gjordes, medförde vissa mindre förändringar[1]);

b) att Frankrike icke mera hade suveräneteten öfver furstendömet *Monaco*. Denna höghetsrätt afträddes till Sardinien genom 1815 års fredsfördrag;

c) att Frankrike nu mera innehade vissa s. k. enklaver som, belägna inom landets gränser, dock hade varit främmande besittningar, enkannerligen *Avignon* och *Venaissain*, som hade tillhört påfven samt *Montbeliard (Mömpelgard)*, som hade hört under Tyska riket. Dessa undantag till Frankrikes förmån innehöllos i 1814 års fredsfördrag och stadfästades i det senare fördraget 1815;

d) att Frankrikes kolonialbesittningar voro något förminskade.

Dessa besittningar hade varit:

a) i Amerika:

1. Åtskilliga öar i Westindien, *Guadeloupe*, *Martinique*, *S:t Lucie*, *Tobago* m. fl. samt en del af ön *S:t Domingo (Hayti)*, men en annan del af denna ö innehades af Spanien.

2. En del af Guyana i Södra Amerika, som gemenligen kallades *Cayenne*.

---

1) Jfr. art. 1 i 1815 års fredsfördrag samt protokollet rörande fördelningen af de orter, som Frankrike afträdde. DE MARTENS: Nouveau recueil, T. II, p. 668 o. f.

3. De små öarne *S:t Pierre* och *Miquelon* belägna i den nordamerikanska delen af Atlantiska hafvet nära den engelska ön New Foundland.

b) I Afrika:

1. platser i *trakten af floden Senegal* och flerestädes på Afrikas vestra kust samt ön *Gorée* utanför kusten af Senegambien;

2. öarne *Isle de France (Mauritius)* och *Isle Bourbon (Isle de Reunion)* i indiska oceanen öster om Afrika m. fl. smärre öar.

c) I Asien: Flera platser i Indien, *Pondichery* och *Karikal* på kusten Coromandel, *Mahé* på kusten Malabar, *Chandernagor* i Hindostan nära staden Calcutta.

Allt detta var under kriget förloradt, men återficks i Pariserfreden med undantag af: [1])

a) *S:t Lucie*; b) *Tobago;* c) *Isle de France.*

Slutet blef således att Frankrike med förlust af sina stora eröfringar och sin öfvervigt i Europa återförvisades till den magtställning Frankrike hade haft före revolutionen. Men med denna ställning var Frankrike ännu alltid en stormagt i Europa.

7. **Nederländerna** framstälde sig efter år 1815 med en helt annan form och sammansättning än den gamla, som dessa länder hade haft före 1790-talet. Statsformen var förändrad, monarki i stället för republik, och landets omkrets mycket förstorad genom de södra provinsernas förening med de norra. En af dessa södra provinser, nämligen Luxemburg, var utsöndrad såsom egen stat, men befann sig tillika i personalunion med den nya monarkien.

Före revolutionstiden hade sammansättningen varit följande:

a) republiken *Förenta Nederland* bestod af de sju länderna:

1. *Holland,*	5. *Overyssel,*
2. *Zeeland,*	6. *Groningen,*
3. *Utrecht,*	7. *Geldern,*
4. *Friesland,*	

---

1) Den del af ön S:t Domingo, som Frankrike afträdde i Pariserfreden 1814, behöfver icke tagas i beräkning, ty denna del af ön hade Frankrike icke haft före revolutionen, men fått till sig afträdd från Spanien genom freden i Basel 1795.

hvartill kommo landskapet *Drenthe* samt vissa orter, som kallades *Generalitetsländer*. — Drenthe hade varit ett grefskap i Tyska riket, men som jämte de öfriga Nederländerna tillhörde kejsar Carl V och slet sig löst med dem från den habsburg-spanska magten, men Drenthe kom icke att utgöra en egen medlem i deras statsförbund, det utgjorde ett landskap under de förenade provinsernas beskydd. — Generalitetsländer var benämningen på vissa områden, som voro belägna inom de södra provinserna, men tillhörde de sju provinserna såsom gemensam besittning. Dessa områden utgjorde således ett slags undantag från de spanska eller österrikiska länderna till förmån för Förenta Nederland. Men Generalitetsländerna utgjorde icke en egen medlem i statsförbundet, de betraktades såsom de sju provinsernas gemensama besittning. De utgjordes af stycken utaf hertigdömena Brabant och Limburg samt ett stycke af grefskapet Flandern och ett stycke af Geldern. Detta land (Geldern) var nämligen deladt, det hade varit ett hertigdöme i Tyska riket och tillhörde jämte de öfriga Nederländerna det habsburgska huset. Största delen, men icke hela Geldern, deltog i den nederländska revolutionen och blef en af de sju förenade provinserna i republiken. Den öfriga delen förblef med de södra provinserna under det habsburgska husets d. v. s. Spaniens öfvervälde. När sedermera dessa spanska Nederländer afträddes till Österrike genom freden i Utrecht (1713), kom likväl dit hörande del af Geldern icke ostyckad till denna magt. Preussen och kurfursten af Pfalz erhöllo hvardera ett stycke. Men kort derefter genom den s. k. barrièretraktaten (1715) afträdde Österrike ett stycke af sin andel till republiken Förenta Nederland, hvilket landstycke likväl icke blef en del af provinsen Geldern, det utgjorde ett gemensamt s. k. generalitetsland[1]). — Slutligen hade republiken på grund af freden i Utrecht och den *s. k. Barrièretraktaten* (1715) en rättighet att med sina trupper besätta vissa fästningar inom de spanska, sedermera österrikiska Nederländerna.

---

1) Jfr. beskrifningen hos BÜSCHING: l. c. T. IV, p. 186 o. f. WOLFF: l. c. p. 67.

b) De *österrikiska, f. d. spanska Nederländerna* eller om man vill säga de Belgiska provinserna voro:

1. hertigdömet *Brabant.*
2. hertigdömet *Limburg.*
3. hertigdömet *Luxemburg.*
4. hertigdömet *Geldern* nämligen den del, som tillhörde Österrike.
5. grefskapet *Flandern.*
6. grefskapet *Hennegau (Hainaut).*
7. grefskapet *Namur.*
8. landskapet *Mecheln (Malines).*

Men från dessa länder utgjorde generalitetsländerna ett undantag och herraväldet led ett visst intrång genom Förenta Nederlands rätt enligt Barrieretraktaten.

Konungariket Nederländerna efter år 1815 bestod af:

a) f. d. Republiken *Förenta Nederland;*

b) f. d. *Österrikiska Nederländerna* med undantag af hertigdömet Luxemburg;

c) vissa orter och områden, *som Frankrike afträdde i den senare Pariserfreden (1815).* Bland dessa orter voro några, som fordom hade hört till de belgiska provinserna och nu återkommo dit;

d) f. d. biskopsdömet *Lüttich (Liege),* som hade hört till Tyska riket och Westfaliska kretsen, men var nu sekulariseradt och blef under namn furstendömet Lüttich förenadt med Nederländerna. Denna tillväxt erhöll konungariket genom särskildt fördrag ibland de många upgörelser, som egde rum rörande de tyska länderna. Lüttich kunde anses såsom en ersättning för Luxemburg, hvilket land väl på visst sätt blef förenadt med Nederländerna, men dock endast i en personalunion, som i en framtid möjligen kunde uphöra[1]).

Nederländernas frukt af den förflutna tidens omvexlingar blef således föreningen mellan Förenta Nederland och de Belgiska provinserna samt personalunion med Luxemburg och monarkisk statsform för alla länderna. De Belgiska hade varit monarkier förut, de öfriga återvände från den republikanska statsformen till den monarkiska, som de for-

---

1) Jfr. ofv. p. 64—65.

domdags under medeltiden hade haft. Men den nya monarkien blef en enda gemensam stat i stället att dessa provinser hade varit hvar och en för sig särskildta feodallän eller stater med författningar utgångna ur feodala förhållanden. Och under republikens tid hade de sju provinserna utgjort ett statsförbund, nu blefvo de en helstat sins emellan och i förening med de belgiska länderna. Och Lüttich tillkom.

Men nu hade republiken Förenta Nederland också varit en kolonialmagt med besittningar:

a) i *Westindien*, åtskilliga öar;

b) i *Guyana* på Södra Amerikas norra kust;

c) på *Sundaöarne* i Asien och på ön *Timor* samt *Molukkerne* så ock på ön *Ceylon* samt på kusten *Malabar* af vestra Indiska halfön och en plats *Bernagore* i Hindostan m. fl. platser äfven på halfön *Malacca;*

d) på *Guineakusten* i Afrika, hvarjämte republiken äfven egde

e) *Kaplandet (Goda Hoppsudden).*

Dessa besittningar blefvo nu för den kommande tiden förminskade, England hade tagit kolonierna under kriget och återgaf icke allesamman. Från det gamla holländska kolonialväldet bortgingo:

a) *Kaplandet (Goda Hoppsudden);*

b) landskapen *Denerara*, *Essequibo* och *Berbice* i *Guyana;*

c) platserna på kusten *Malabar* samt orten *Bernagore* i Indien nära staden Calcutta.

Allt detta blef engelska besittningar, men deremot erhöll Holland ön *Banka* i Indiska hafvet, hvilken ö England gaf i utbyte mot platserna på Malabar.

Med undantag af dessa förändringar återtog konungariket Nederländerna den gamla republiken Förenta Nederländernas kolonier. De nederländska eller, såsom de vanligen kallas, holländska kolonierna voro således efter 1815:

a) öarne i *Westindien;*

b) en återstående del af besittningarne i *Guyana* nämligen provinsen *Surinam;*

c) platserna på *Guinea kusten;*

d) besittningarne på *Sundaöarne* m. m. i Asien samt ön *Banka.*

Allt detta tillhörde nu konungariket Nederländerna utan skilnad mellan de sju provinserna, som hade innehaft kolonierna förut, och de belgiska provinserna, som icke hade haft någon del i dem. Det hörde till vilkoren för Belgiens förening med Holland att koloniernas bruk och begagnande skulle vara gemensamt[1]).

8. **Schweitz** emot slutet af 1700-talet och Schweiz år 1815 påminner om Tyskland. Här fans en forngammal statsförfattning, nu mera urmodig, opassande för den närvarande tiden. Men Schweiz var olikt Tyskland deruti, att det icke utgaf sig för att vara något annat än det verkligen var, ett statsförbund, icke ett rike, såsom Tyskland skulle vara, men i sjelfva verket icke var. Likasom Tyskland så var Schweitz blott ett gemensamt namn för ett antal smärre stater, som dock hade ett föreningsband. Betraktar man Schweiz såsom ett gemensamt land, var detta land sönderstyckadt, men detta sätt att betrakta förhållandet är icke historiskt riktigt, här hade icke varit ett helt, som gått sönder, men föreningen var bildad af delar, som förut hade varit fristående, söndringen var äldre än föreningen och denna förening hade aldrig varit annat än mycket ofullständig. Men från en annan sida betraktad var här en afsöndring från en äldre enhet, ty dessa medlemmar, hvilka utgjorde den schweiziska föreningen, hade varit delar af Tyska riket, som gått ut derifrån och bildat sitt eget förbund. Ur medeltidens förhållanden hade detta förbund upkommit, men oberoendet af Tyska riket var icke fullständigt erkändt förr än genom Westfaliska freden 1648. Den inre författningen var sådan som den nyare tiden ej kunde godkänna och detta gäller icke minst om landsdelarnes ställning till hvarandra, sjelfva sammansättningen af statsförbundet, hvarpå landets ställning inom Europas statsystem berodde. Så det ena som det andra var moget för revolutionen och omöjligt att återställa sedan det samma en gång var af revolutionen förstördt.

---

1) »Les provinces et les villes de la Belgique seront admises au commerce et ad navigation des colonies sur le meme piela que les provinces et villes Hollandaises», art. 5 i fördraget d. 21 juli 1814, de Martens, Nouveau recueil; T. II, p. 39.

Beståndsdelarne näst före revolutionen voro följande:

a) *Die Eidgenossen*, som utgjorde *Edsförbundet (Eidgenossenschaft)*, med hvilket namn de schweiziska republikerna benämnde sitt statsförbund, voro tretton särskildta republikanska samhällen, nämligen:

1. *Zürich.*	8. *Glarus.*
2. *Bern.*	9. *Basel.*
3. *Luzern.*	10. *Freiburg.*
4. *Uri.*	11. *Appenzell.*
5. *Schwyz.*	12. *Solothurn.*
6. *Unterwalden.*	13. *Schaffhausen.*
7. *Zug.*	

Bland dessa hade de åtta först nämnda ett visst företräde och kallades de gamla orterna, men alla tretton utgjorde dock verkliga förbundsmedlemmar och sjelfständiga. Detta förbund eller särskildta dess medlemmar hade tid efter annan utvidgat sig på det sätt att vissa andra landområden och menigheter hade blifvit dels lydstater under förbundet eller under vissa bland de tretton förbundstaterna, dels bundsförvandter, som voro med förbundet förenade utan att dock vara dess egentliga medlemmar. På detta sätt delade sig de schweiziska länderna i tre klasser 1. *die Eidgenossen.* — 2. *Unterthanen, Landvogteien, Gemeine Vogteien* och 3. *Zugewandte Orte.*

b) *Die Unterthanen* voro nitton landområden eller Vogteien och tre städer samt två s. k. freie Stände under vissa kantoners beskydd. Hela antalet var:

1. Die Landvogtei *Thurgau.*
2. » » *Rheinthal.*
3. » » *Sargans.*
4. » » *Gaster.*
5. » » *Utznach.*
6. » » *Gams.*
7. Die Stadt *Rapperschwyl.*
8. Die Grafschaft und Landvogtei *Baden.*
9. Vissa s. k. *freie Äemter.*
10. Die Stadt *Bremgarten.*
11. Die Stadt *Mellingen.*

12. Die Landvogtei *Schwarzenburg.*
13. » » *Murten.*
14. » » *Granson.*
15. » » *Orbe und Tscherlitz.*
16. » » *Bellenz (Bellinzona).*
17. » » *Riviera (Polese).*
18. » » *Bollenz (Palenzerdalen).*
19. » » *Lauis (Lugano).*
20. » » *Luggarus (Lucarno).*
21. » » *Meynthal.*
22. » » *Mendris.*

Die freie Stände voro:

1. stiftet *Engelberg.*
2. orten *Gersau.*

c) *Die Zugewandten Orte* voro elfva till antalet nämligen

1. Abboten och stiftet *S:t Gallen.*
2. Staden *S:t Gallen.*
3. Staden *Biel.*

4—6. De tre *Bünde der Graubündner*, som voro a) *der obere oder graue Bund* — b) *der Gotteshausbund* och c) *Der Bund der Zehn Gerichte.*

7. *Das Walliserland (Wallis, Le Valais).*
8. Staden *Mühlhausen* i Elsass.
9. Furstendömet *Neufchatel (Neuenburg).*
10. Staden och republiken *Geneve (Genf).*

11. En del af stiftet *Basel*, men en annan del af detta stift hade qvarstadnat såsom medlem af öfra Rhenkretsen i Tyska Riket[1]).

Hela denna gamla fördelning af det nuvarande Schweiz har nu mera blott en historisk betydelse, men förtjenar att ihågkommas för jämförelsen med det närvarande förhållandet. Man finner lätt huru invecklad den schweiziska statsrätten måste varit och hvilka ojämna, för den nyare tidens föreställningar opassande förhållanden måste egt rum. Erinrar man sig att hela det schweiziska landet blott utgör något

---

1) Om denna de schweiziska ländernas gamla indelning se Wolff: l. c. p. 517 o. f.

öfver 700 qv.mil d. v. s. något mindre än t. ex. Kopparbergs och Gefleborgs län i Sverige sammanräknade, ser man genast till hvilken hög grad detta land var sönderdeladt eller, rättare sagdt, hvilken mängd af små samhällen här funnos, för hvilka en närmare förening behöfdes och en jämnare fördelning af frihet och rättigheter. Till ojämna förhållanden hörde äfven att medan dessa länder voro öfver hufvud republiker, funnos der bland »zugewandte orten» äfven en furstlig monarki, Neufchatel samt två kyrkliga monarkier, abbotsdömet S:t Gallen och en del af biskopstiftet Basel.

Nu var också denna gamla indelning i grund uprifven först genom inrättningen af den s. k. *Helvetiska* republiken och återställdes icke genom den nya författning, som Schweiz erhöll genom den s. k. *Mediationsakten* (1803). Den helvetiska republiken var uprättad med fransysk härsmagt och innebar statsförbundets förvandling till en enda republik efter franska republikens mönster och med uphäfvande af skilnaden mellan »Eidgenossen», »Unterthanen» och »zugewandte Orten». Mediationsakten åter var föreskrifven af Napoleon och innebar att Schweiz åter blef ett statsförbund af sjelfständiga kantoner, men skilnaden mellan de tre nyss nämnda klasserna återställdes icke. Kantonernas förbund var således nu ett helt annat än i den förra tiden. Och beståndsdelarnes antal var äfven minskadt. Wallis och Geneve voro införlifvade med Frankrike och Neufchatel var ett lydfurstendöme under franske kejsaren.

Huru Schweizarena under Wienerkongressens bemedling organiserade sin förbundsförfattning är ofvan omtaladt[1]). Statsförbundet förnyades, de tre bortkomna beståndsdelarne återkommo, men skilnaden mellan »Eidgenossen», »zugewandte Orte och Unterthanen» förblef uphäfd. Dock blefvo alla dessa orter icke sjelfständiga kantoner, de voro och förblefvo införlifvade med de förra kantonerna och länderfördelningen blef sådan att Schweiz kom att bestå af tjugutvå lika berättigade kantoner. Området för en af dem,

---

1) Jfr. ofv. p. 66 o. f.

Geneve, ökades något genom afträdelser från Sardinien samt, i den senare Pariserfreden, med ett litet område, som Frankrike afstod. Dessa orter, som Geneve erhöll, hade hört till Savoyen.

Det slutliga resultatet för Schweiz blef således en stor förändring af hela förbundsförfattningen, man kan säga en förenklad statsform, hvilken gaf åt Schweitz en ny gestalt bland Europas stater. Och härtill kom den försäkran, som blef gifven om ständig neutralitet.

Schweiz efter 1815 bestod af ett antal 22 förbundsmedlemmar, s. k. kantoner, som voro:

1. *Zürich.*	12. *Schaffhausen.*
2. *Bern.*	13. *Appenzell beider Rhoden*[1].
3. *Luzern.*	14. *S:t Gallen.*
4. *Uri.*	15. *Graubünden.*
5. *Schwytz.*	16. *Aargau.*
6. *Unterwalden.*	17. *Thurgau.*
7. *Glarus.*	18. *Tessin (Ticino).*
8. *Zug.*	19. *Waadt (Pays de Vaud).*
9. *Freiburg.*	20. *Wallis (Le Valais).*
10. *Solothurn.*	21. *Neufchatel (Neuenburg).*
11. *Basel.*	22. *Geneve (Genf).*

9. **Danmarks** monarki bestod mot slutet af 1700talet af följande beståndsdelar:

a) kon.riket *Danmark* d. ä. öarne och *Jutland, (Nörre Jylland);*

b) hertigdömet *Slesvig (Schleswig),* som väl ursprungligen hade varit ett danskt land, men som genom bortförläning från danska kronan i äldre tider och genom det oformliga sätt, hvarpå ländernas ställning hade blifvit bestämd sedan Slesvig omsider hade blifvit åter förenadt med Danmark, nu befann sig i mycket närmare förening med Holstein än med danska konungariket. Slesvigs statsrättsliga ställning var en öppen fråga för många olika meningar och

---

1) Kantonen Appenzell består af två beståndsdelar, som kallas *Inner-Rhoden* och *Ausser-Rhoden.*

i den oreda, som rådde i detta stycke af danska monarkiens statsrätt, låg ett frö till svåra strider, såsom Danmark sedermera har fått erfara;

c) hertigdömet *Holstein (Holsteen)* var ett län af Tyska riket och hörde till nedersachsiska kretsen, men innehades af konungen i Danmark såsom läntagare. Med Slesvig var Holstein nära förenadt i följd af det sätt, hvarpå Danmarks konungar hade skött dessa länder. Båda hertigdömena betraktades nästan såsom särskildta blott genom personalunion med Danmark förenade länder. Denna upfattning var också fullkomligt riktig i afseende på Holstein, men borde ej fått tillfälle att upkomma i afseende på Slesvig. Det faktiska förhållandet var emellertid sådant, som väl kunde gifva anledning till en sådan falsk föreställning;

d) kon.riket *Norge*, som allt ifrån Kalmarunionen hade varit förenadt med Danmark först i personalunion och sedermera efter år 1536 i en så beskaffad realunion att Norge kunde anses fullkomligt införlifvadt med Danmark ehuru visserligen provinsiella olikheter funnos;

e) de aflägsnare landsdelarne *Færöarne* och *Island* hörde egentligen till Norge, men kunde i följd af sin aflägsna belägenhet räknas såsom särskildta besittningar. Det samma gälde om *Grönland* med den skilnad att detta land icke hörde till Norge, men nybyggena derstädes voro danska anläggningar och sträckte sig ej längre till baka än första hälften af 1700talet. — Ön *Helgoland* åter hörde till Slesvig[1]).

Men utom dessa länder i Europa hade Danmark äfven kolonialbesittningar nämligen:

a) i Westindien öarne *S:t Thomas, S:t Croix och S:t Jean*[2]), som höra till de små Antillerna;

b) såsom kolonialanläggningar kunde man äfven räkna de nyss nämnda besittningarne i *Grönland;*

---

1) BÜSCHING: l. c. T. I, p. 261; HANSEN: Staatsbeschreibung des herzogthums Schleswig, p. 439.

2) Äfven den ö, som af Engelsmännen kallas *Crab Island* hade varit af Danskarne intagen, men under tvist med England och Spanien. Ön var icke i verkligheten dansk besittning; BERGSÖE: Den danske stats statistik T. IV, p. 557, not.

c) en ort i Ostindien, benämnd *Trankebar*, belägen på kusten Coromandel (östra sidan af vestra indiska halfön), hvarjämte de s. k. *Nikobariska* öarne, belägna i Indiska hafvet norr om ön Sumatra, hade varit af Danmark tagna i anspråk ehuru någon egentlig kolonialbesittning der icke fans.

Förändringar hade nu timat, Danmark hade förlorat Norge och ön Helgoland, men deremot erhållit Lauenburg. Danska monarkien från och med 1815 bestod således af:

a) kon.riket *Danmark*;

b) hertigdömet *Slesvig:*

c) hertigdömet *Holstein;*

d) hertigdömet *Lauenburg*, som Preussen afträdde till Danmark i utbyte mot svenska Pommern, hvilket land Sverige hade afträdt till Danmark på samma gång Danmark afträdde Norge;

e) de aflägsnare landsdelarne, *Færöarne, Island, Grönland, öarne i Westindien* samt *Trankebar.*

Danska monarkien var således betydligen förminskad genom Norges afgång och hade vunnit blott en obetydlig ersättning genom Lauenburg. En annan förändring var att konungen af Danmark blef, såsom hertig af Holstein, medlem af Tyska Förbundet.

10. **Sverige** före franska revolutionens tidehvarf bestod af:

a) det egentliga *Sverige;*

b) provinserna öster om Botniska viken, hvilka nu mera utgöra storfurstendömet *Finland* och äfven på den tiden brukade benämnas med detta namn;

c) *Svenska Pommern*, som utgjorde återstoden af de tyska besittningar Sverige hade erhållit genom Westfaliska freden;

d) ön *S:t Barthelemy* i Westindien, en af de små Antillerna;

Nu hade Sverige förlorat Finland jämte delar af Torne Lappmark och Norrbotten samt äfven afträdt Svenska Pommern, men deremot ingått föreningen med Norge. Genom denna förening kunde på visst sätt sägas att en ny monarki var upkommen i Europa, den *svensk-norska unionsmonarkien,*

Sveriges statsform var förändrad, Sverige var blifvet en medlem i ett statsförbund. Detta statsförbund bestod af

a) *Sverige*, som i sin ordning utgjordes af

1. det egentliga *Sverige* med undantag af den del utaf Norrbotten och Torne Lappmark, som afträddes jämte Finland.

2. ön *S:t Barthelemy*[1]).

b) *Norge* med undantag af *Island* och *Færöarne*, hvilka besittningar qvarstadnade i danska monarkien ty Island och Færöarne voro uti Kielerfreden undantagna.

11. **Italien** hade före revolutionerna bestått af följande stater:

1. kon.riket *Sardinien*, hvilket i sin ordning utgjordes af följande hufvuddelar:

a) hertigdömet *Savoyen;*

b) furstendömet *Piemont* med grefskapet *Nizza;*

c) hertigdömet *Monferrato (Montferrat);*

d) en mindre del af hertigdömet *Milano;*

e) ön *Sardinien.*

Sardinska monarkien efter år 1815 innehöll allt det samma utom att några delar af Savoyen afträddes till republiken Geneve i Schweiz, men deremot tillkom till Sardinien en ny beståndsdel, nämligen

f) hertigdömet *Genua*, f. d. republiken Genuas område.

2. *Österrikiska Italien* bestod af

a) hertigdömet *Milano* utom den del, som Sardinien innehade;

b) hertigdömet *Mantua;*

c) furstendömet *Castiglione*,

hvilka alla länder med ett gemensamt namn plägade benämnas Lombardiet. Till dessa österrikisk-italienska länder hade nu (1815) tillkommit

d) f. d. republiken *Venedigs* besittningar på Italiens fasta land;

---

1) Sverige eller åtminstone den till svenska thronen utsedda dynastien hade genom fördrag med England erhållit löfte om ön Guadeloupe i Westindien, men detta ändrades genom Pariserfreden 1814 så att Guadeloupe aldrig blef svensk besittning.

e) vissa områden *mellan floderna Ticino och Po samt Adriatiska hafvet* jämte orterna *Val Tellino*, *Bormio* och *Chiavenna*.

Det österrikiska Italien erhöll af sin kejsare (1815) benämningen *Lombardisk-Venetianska* konungariket.

3. republiken *Venedig* och

4. republiken *Genua* hade nu (1815) aldeles försvunnit. Hela norra Italien, som före revolutionerna hade varit deladt mellan dessa fyra stater, tillhörde nu mera endast två, Sardinien och Österrike, hvilka således upträdde med förstorad magt, som var vunnen på bekostnad af de båda republikerna.

5. hertigdömet *Modena* förblef oförändradt. Det, som bestämdes om Massa och Carrara innebar endast en bestämning rörande den regerande dynastiens familjeförhållande, men icke någon egentlig förändring af hertigdömets område. En utsigt till en framtida förstoring blef gifven genom det, som bestämdes om hertigdömet Lucca[1]).

6. hertigdömet *Parma* med *Piacenza* och *Guastalla* bestod efter 1815 af det gamla området, men dynastien blef tills vidare förändrad[2]).

7. republiken *Lucca* försvann aldeles, men i dess ställe kom *hertigdömet* Lucca, dock blott tills vidare, så länge erkehertiginnan Marie Louise i Parma lefde. Efter den tiden då hertigen af Lucca tillträdde Parma, skulle Lucca uphöra att vara egen stat.

8. furstendömet *Monaco* hade stått under Frankrikes öfverhöghet, det kom nu under Sardiniens.

9. storhertigdömet *Toscana* hade 1815 ökat sitt område med

a) *stato de gli Presidii;*

b) den del af ön *Elba*, som Toscana förut icke hade haft;

c) furstendömet *Piombino;*

d) de kejserliga län, som hade varit *enklaver i Toscana*, och dessutom erhöll storhertigen af Toscana *successionsrätt* till *Lucca* med förbehåll af vissa afträdelser till Modena.

10. Republiken *San Marino* var oförändrad.

---

1) Jfr. ofv. p. 73—78.

2) Jfr. ofv. p. 74.

11. *Kyrkostaten (Stato della Chiesa)* förlorade

a) den del af Legationen eller provinsen *Ferrara*, som låg på venstra stranden af Po;

b) *Avignon* och *Venaissin* i Frankrike,

hvarjämte påfvens magt öfver Ferrara begränsades genom Österrikes rätt att hålla *militärisk besättning* i städerna Ferrara och Comachio.

12. *Båda Sicilierna* hade oförändrade beståndsdelar utom att *Stato de gli Presidii*, ön *Elba* och furstendömet *Piombino* voro afträdda till Toscana.

Italien efter år 1815 bestod således af de gamla staterna med undantag att republikerna Venedig, Genua och man kan tillägga Malta [1]) hade försvunnit och republiken Lucca hade blifvit monarki med utsigt att framdeles försvinna. Landets fördelning mellan staterna var på nu beskrifvet sätt i viss mån förändrad.

12. **Spanien** mot slutet af 1700talet utgjordes ännu alltid af Spanien med Indierna d. v. s. det europeiska Spanien och de ofantliga kolonialländerna. Ett undantag från det europeiska Spanien fans likväl nämligen fästningen *Gibraltar*, som var engelsk besittning sedan spanska successionskriget. — Detta förhållande fortfor, Gibraltar var och förblef engelsk och det europeiska Spaniens omkrets var oförändrad utom blott att en liten tillväxt var vunnen genom det att Portugal hade afträdt fästningen *Olivenza* med ett landområde. Denna besittning var osäker så vida som Wienerkongressakten innehöll en slags förklaring att Portugal borde återfå Olivenza, men besittningen var emellertid i Spaniens våld.

Det stora kolonialväldet utgjordes af följande länder:

i *Amerika:*

1. *Mexiko eller Nya Spanien*, som uptog sydvestra delen af Norra Amerika.

2. *Louisiana*, med hvilket namn betecknades ett stort land vester om Mississippi i Norra Amerika. Landet hade hört till Frankrike, men afträddes till Spanien år 1763.

3. halfön *Florida*, som utskjuter från Norra Amerika mellan Atlantiska hafvet och Mexikanska viken.

---

1) Jfr. ofv. p. 110.

4. öarna *Cuba, Puerto Rico (Porto Rico)*, en del af ön *S. Domingo (Hayti)* samt ön *Trinidad*. Men en annan del af S. Domingo tillhörde Frankrike.

5. Länderna mellan norra och södra Amerika, som kallas Central-Amerika och under Spaniens herravälde utgjorde ett s. k. Generalkapitanat eller ståthållarskap *Guatemala*.

6. Mycket stora stycken af nordvestra delen utaf Södra Amerika, *Nya Granada* m. m., med kuster så väl vid Caraibiska sjön som vid Stilla hafvet.

7. *Peru* och

8. *Chile*, belägna vid Stilla hafvets kust och derinnanför.

9. En stor del af Södra Amerikas kustland vid Atlantiska hafvet söder och sydvest om Brasilien, utbredande sig långt in i landet. Dessa länder utgjorde ett vicekonungadöme *Rio de la Plata*.

I *Afrika* innehade Spanien:

1. några platser i norra Afrika på kusten af Medelhafvet *Ceuta* m. fl.

2. *Canariska* öarne i Atlantiska hafvet.

3. De små öarne *Annobon* och *Fernando Po* utanför Guineakusten.

I *Asien* innehade Spanien:

1. *Filippinska* öarne i östra delen af Indiska hafvet.

2. *Carolinerna, Marianerna* m. fl. smärre ögrupper samt anläggningar på den stora ön *Magindanao eller Mindanao*, hvilken ö äfven plägar räknas till Filippinerna.

Af detta ofantliga kolonialområde hade nu åtskilligt gått förloradt, men största delen var dock i behåll. Spaniens ställning till de stora omhvälfningarne i Europa hade varit sådant att Spanien först deltog i kriget mot franska republiken, men slöt fred i Basel (1795) då Spanien afträdde till Frankrike sin del af ön *S:t Domingo (Hayti)*. — Derefter följde en tid, då Spanien var franska republikens och kejsardömets bundsförvandt. Under denna tid förlorade Spanien ön *Trinidad*, som afträddes till England genom freden i Amiens 1802. Och under samma tid öfverlemnade Spanien sitt nordamerikanska land *Louisiana* till Frankrike år 1800. — Men slutligen följde en ny omvexling då efter Napoleons företag att underlägga sig Spanien (1808) händel-

serna så vände sig att Spaniens konung Ferdinand VII befann sig i en slags fångenskap hos Napoleon, men spanska folket förde krig för sin sjelfständighet mot den franska magten och i detta krig hade Spaniorerne England till bundsförvandt. Under detta krig 1808—1814 blef Spanien aldrig af Napoleon underkufvadt och framstod nu på Wienerkongressen såsom underhandlande magt med hela sitt område oförminskadt utom att S:t Domingo, Louisiana och Trinidad voro bortkomna. Med dessa länder förhöll sig på följande sätt. Frankrike, som intet förmådde på hafvet, kunde ej hafva någon säker besittning af S:t Domingo och der hade dessutom neger- och mulattupror egt rum mot både Frankrike och Spanien. Men Frankrike hade en besittningsrätt att åberopa på grund af freden i Basel. Denna rätt afträdde Frankrike, genom Pariserfreden 1814. Spanien återfick således sin del af S:t Domingo, så framt Spanien mägtade göra sin magt gällande mot negrerne och mulatterne på ön. — Louisiana deremot stod icke att återfå, Frankrike hade sålt detta land till Förenta Staterna (1803), hvilka visst icke läto sin besittning rubbas genom händelserna i Europa. — Ön Trinidad behöll England. Slutet blef således att Spanien inträdde i det nya tidehvarfvet med hela sin ofantliga ländermassa oförminskad utom blott att

a) *Louisiana*, b) ön *Trinidad*

voro förlorade.

Men detta oerhördt stora herravälde var i hög grad osäkert. De amerikanska länderna sträfvade till oafhängighet, men såsom utgången ännu var mycket oviss, kunde Spanien icke annorlunda anses än såsom innehafvande de stora länderna.

13. **Portugal** hade likasom Spanien haft från äldre tider ett bestämdt begränsadt område för moderlandet samt dessutom mycket vidsträckta kolonialbesittningar. Portugal innehade:

a) i Europa: *Azoriska* öarne. Dessa räknas stundom till Afrika, men äro belägna i bredd med sjelfva Portugal i den europeiska delen af Atlantiska hafvet såsom också öarne i politiskt afseende räknas såsom en provins af sjelfva moderlandet;

b) i Afrika: 1. ön *Madeira* samt *Cap Verdöarne*. Madeira är likasom Azorerna i politiskt afseende en provins af sjelfva moderlandet, men är belägen i den afrikanska delen af Atlantiska hafvet i bredd med Marokko och bör väl således hänföras till Afrikas verldsdel. Detta gäller ännu mera afgjordt om Cap Verdöarne, som äro belägna i bredd med floden Senegals utlopp och räknas inom den portugisiska staten såsom kolonialbesittning, ej såsom del af moderlandet.

2. Områden i *Senegambien*, på *Guineakusten* och ännu längre söderut på Afrikas vestra kust samt smärre öar derutanför.

3. Områden på Afrikas östra kust i det land, som kallas *Mozambique*.

c) I Asien: 1. Några platser på vestra indiska halfön och i Hindostan *Goa*, *Diu* m. fl. Goa ligger på halfökusten Malabar. Diu deremot på kusten af den från vestra Hindostan utskjutande halfön Gujerat (Guzerat).

2. Platser på ön *Macao* vid kusten af China.

3. En del af ön *Timor*, hvilken ö var delad mellan Portugisare och Holländare.

d) I Amerika, det stora riket *Brasilien*, som innehåller en stor del af Syd-Amerika, utbredande sig mycket långt in i verldsdelen och uptagande kuststräckan vid Atlantiska hafvet från gränsen af franska Guyana (Cayenne) en eller annan latitudgrad norr om eqvatorn ända till öfver 30° i södra halfklotet.

De förändringar Portugal hade undergått under de sista tjugu åren voro ej många. Olivenza var afträdt till Spanien genom freden i Badajoz (1801) och en gränsbestämning gjordes mellan franska Guyana och Brasilien genom fredsslutet mellan Portugal och Frankrike i Madrid (1801), men som icke hindrade att Portugal genom freden i Paris 1814 förpligtades återlemna en del af franska Guyana, som Portugal sades innehafva. Öfver hufvud kunde Portugals kolonialområde anses vara oförändradt och likaså moderlandet utom att Olivenza var förloradt, men Portugal hade utsigt att återfå denna ort [1]). — En stor förändring hade Portugal lik-

---

2) Jfr. ofv. p. 85.

väl undergått i ett afseende nämligen att regerande dynastien hade flyttat residenset till Brasilien, som skedde år 1807, då Portugal öfversvämmades af Frankrikes härsmagt, men någon återflyttning hade icke egt rum, oaktadt Portugal länge sedan var befriadt från Fransoserne.

14. **Turkiet** före början af 1790-talet bestod af följande delar:

a) det *Europeiska Turkiet*, som innefattade den stora halfön mellan Svarta hafvet, Marmora-sjön och Arkipelagens vatten på ena sidan samt Joniska och Adriatiska hafvet på den andra, samt var landfast med dåvarande republiken Venedigs besittningar samt de österrikisk-ungerska länderna och Ryssland. Inom denna omkrets var hela Grekland inbegripet såsom ock de europeiska öarne i Arkipelagen hörde dit;

b) det *Asiatiska Turkiet*, som utgjordes af

1. det fordna *Mindre Asiens* halfö mellan Svarta hafvet, Marmora-sjön, Arkipelagens vatten och Medelhafvet och dermed följde öarne i den asiatiska delen af Arkipelagen samt en del medelhafsöar, *Candia (Kreta), Cypern.*

2. Landet söder om Mindre Asien vid Medelhafvet, *Palestina* och det fordna *Syrien.*

3. En stor del af vestra Asien innanför halfön, länderna *mellan Svarta och Kaspiska hafvet samt Kaukasus-bergen* och dernedanför ända till *Eufrat och Tigris samt Persiska viken.*

4. *Arabien* eller åtminstone delar af detta land och *Sinai-halfön* i Röda hafvet intill näset Suez och gränsen af Afrika.

c. I Afrika: 1. *Egypten;* 2. suveräneteten öfver *Algier, Tunis* och *Tripoli.*

Men alla dessa stora länder voro ingalunda Sultanen omedelbarligen undergifna. En skilnad fans mellan omedelbara besittningar och lydländer. I Europa hade furstendömena *Wallachiet* och *Moldau* en egen ställning såsom lydstater och Ryssland hade sedan freden i Kutschuk-Kainardgi (1774) en fördragsmässigt bestämd rättighet att föra furstendömenas talan hos Turkiet [1]), likasom också deras privile-

---

1) Art. 16 i fredsfördraget hos GHILLANY: Diplom. Handbuch, T. II, p. 259.

gier voro i detta fredsfördrag mellan Ryssland och Turkiet bestämda och således stälda under Rysslands garanti. Turkiets herravälde öfver dessa länder var således icke blott inskränkt genom ländernas privilegier, men äfven begränsadt af en främmande magt, Ryssland. — I Asien var herraväldet öfver *Arabien* och *halfön Sinai* af mycket inskränkt praktisk betydelse. — I Afrika styrdes *Algier*, *Tunis*, *Tripoli* af egne furstar (Dey eller Bey) och Turkiets öfverhöghet var ej af mycken betydelse.

Under mellantiden till år 1815 hade förändringar inträffat. Turkiet hade förlorat:

a) i Europa: 1. landet *mellan floderna Bug* och *Dniestr* på Svarta hafvets nordvestra kust, hvilket land afträddes till Ryssland genom freden i Jassy 1792.

2. Landskapet *Bessarabien*, som afträddes till Ryssland genom freden i Bucharest 1812, då floden Pruth och Donaus utlopp blef riksgräns [1]).

3. Platsen *Orsova*, som afträddes till Österrike genom freden i Sistow 1791 [2]).

b) I Asien hade den turkiska magten lidit intrång genom det sätt, hvarpå Ryssland *utvidgat sitt välde i Kaukasusländerna.*

Turkiet hade således förlorat ett och annat af sina länder, men ej särdeles mycket, dess ställning inom Europas statsystem var i det hela oförändrad. Af de stora franska krigen hade Turkiet icke varit oberördt, det hade t. ex. förlorat Egypten till Frankrike, men återfått detta land, och förlusterna hade Turkiet lidit i följd af sina särskildta förhållanden till grannländerna, särdeles Ryssland.

15. **Montenegro (Czernagora)** utgjorde nu såsom förut en egen stat innanför Adriatiska hafvet mellan Turkiets och Österrikes länder.

---

1) Jfr. ofv. p. 117—118.

2) Afträdelsen af Orsova eller, såsom uttrycket lyder, »gamla Orsova», innefattas i en särskildt på sidan om det egentliga fredsfördraget ingången öfverenskommelse. Detta särskildta fördrag finnes icke hos Ghillany, l. c. T. II, hvarest fredsfördraget är aftryckt, men i samlingen af de Martens et de Cussy, *T. II, p. 56, 61* läsas båda fördragen.

V.

Den Heliga alliansen. — Juliirevolutionen. — Revolutionerna 1848.

Det europeiska statsystemets sammansättning, sådan den samma bestämdes år 1815, är nu mera i flera väsendtliga delar förändrad, stater hafva försvunnit, stater hafva upstått, gränserna äro förändrade. Tidpunkten år 1875 befinner sig väl icke i samma förhållande till tidpunkten år 1815 som denna förhöll sig till tiden före franska revolutionen, ty sådana omstörtningar, som betecknade tiden 1789—1815, hafva icke egt rum under tiden 1815—1875, men betydliga rubbningar hafva dock skett. Sluträkningen för dessa de sista sextio årens historia bildar likväl icke något afslutadt helt, någon allmän ny upgörelse, sådan som på Wienerkongressen och i Pariserfrederna, har icke skett och året 1875 betecknar icke något slut i annan mening än att, såsom detta år är det sista, som verlden hittills har fått uplefva, betecknar detta årtal den punkt, hvartill sakerna hafva kommit. För att upfatta detta den nyaste tidens skick fordras en blick på de större förändringar, som blifvit gjorda eller varit på väg att göras under den tid, som förflutit från den tidpunkt, hvilken senast gjorde epok.

Betraktelsen fäster sig vid tre hufvudpunkter, *den heliga alliansen, juliirevolutionen, revolutionerna 1848.*

1. **Den heliga alliansen** är den vanliga benämningen på ett fördrag, som ingicks i Paris den 26 sept. 1815 mellan kejsaren af Ryssland, kejsaren af Österrike och konungen af Preussen af följande innehåll.

Först läses en inledning, hvaruti de trenne monarkerne förklara sig hafva kommit till insigt att verldens magter borde bestämma och rätta sina handlingar efter de höga sanningar, som Guds, vår Frälsares religion innehåller. Denna insigt hade monarkerne erhållit genom erfarenheten af de tre senast förflutna årens stora händelser och särdeles de välgerningar, som det hade behagat den Gudomliga Försynen att låta vederfaras de stater och folk, hvilkas styrelser hade fästat sin tro och sitt hopp vid Gud allena. De

trenne monarkerne ville nu högtidligt förklara inför all verlden sitt fasta beslut att, så väl i styrelsen af sina särskildta stater som i sina förbindelser med andra magter icke följa något annat rättesnöre för sina handlingar än religionens heliga bud, rättvisa, kärlek och frid. Ändamålet med denna statshandling, som nu utfärdades, vore intet annat än att afgifva en sådan högtidlig förklaring.

Efter denna förklaring följer nu sjelfva fördraget i tre artiklar. Den första artikeln handlar om huru den heliga skrift lärer en allmän menniskokärlek. De tre monarkernes föresats vore nu att förblifva förenade i ett verkligt och oupplösligt brödraskap samt gifva hvarandra vid hvarje tillfälle trogen hjelp och bistånd. Sina folk ville de betrakta såsom fäder sine barn, samt styra och leda folken i broderskärlekens anda till säkerhet och skydd för religionen, rättvisan och freden. — Samma tal fortgår i andra artikeln, som innehåller att den enda grundsatsen, så för regeringar som folk, skulle vara att ömsesidigt tjena och hjelpa hvarandra samt betrakta sig blott såsom medlemmar af ett och samma kristeliga folk. De tre monarkerne ansågo sig såsom af Försynen förordnade att styra tre särskildta slägtgrenar af samma familj, Österrikes, Preussens, Rysslands folk, gifvande dermed sin bekännelse att detta kristliga folk, af hvilket de sjelfve och deras folkslag blott utgjorde särskildta delar, icke har i sjelfva verket någon annan öfverhet än Han, hvilken magten tillhör, emedan hos honom finnas all kärleks, kunskaps och vishets oändliga skatter, Gud, vår gudomlige Frälsare Jesus Kristus, som är lifvets ord. Deras majestäter anbefalla med det ömmaste bekymmer sina undersåter, att, såsom enda sättet att ernå den frid, som är det goda samvetets frukt och som ensam varar, mer ock mer stadfästa sig sjelfve i de grundsatser och pligters utöfning, som vår gudomlige Frälsare har gifvit menniskorna till undervisning. — Något annat innehåll än dessa fraser finnes icke i det fördrag, som utgör den heliga alliansen. Den tredje artikeln innefattar blott en förklaring att hvarje annan magt, som ville erkänna dessa grundsatser, skulle vara välkommen i denna »heliga» allians [1]).

---

1) Urkunden läses i de vanliga samlingarne hos de Martens, de Martens et de Cussy och Ghillany samt flerestädes.

Benämningen den heliga alliansen har således förbundet gifvit sig sjelf och detta namn har blifvit det vanliga.

Aldrig har väl politiken talat ett vackrare språk och likväl har den heliga alliansen blifvit ett föremål för hat och förargelse, begabberi och hån från många håll. Detta skulle då betyda att här skulle funnits en motsägelse mellan ord och mening, mellan tal och handling. Men sådant var verkliga förhållandet egentligen icke. Man har ingen verklig anledning att tro det någon illvillig mening låg gömd bakom de vackra orden, verkliga felet var att hela alliansen innehöll blott ord, men icke saker, blott allmänna grundsatser och talesätt, men ingenting om huru dessa grundsatser skulle tillämpas och hvilken betydelse dessa talesätt skulle ega i afseende på för handen varande faktiska förhållanden. Ingenting är lättare än att upställa vackra ideaer och komma öfverens om allmänna grundsatser af den ädlaste art, men när frågan kommer att gälla grundsatsernas tillämpning på förekommande fall, pläga meningarne blifva mycket delade. Alle må vara ense att »rättvisa, kärlek och frid» skola vara handlingsättets rättesnöre och ändamål, men den sak, som den ene anser såsom kärlekens fullbordan, anser den andre vara med sann menniskokärlek oförenlig, det som den ene tycker vara rättvisans fordran finner den andre vara uppenbar orätt och medan alle säga sig vilja bevara friden kan den ene göra detta på ett sätt, som för en annan synes leda till uppenbar ofred.

Detta, som alldagligen inträffar i verlden, var just hvad som hände den heliga alliansen. Orden voro så vackra att ingen kristen menniska kunde neka sitt samtycke utan att dermed förklara sig vara rent af en gudlös varelse. Derföre blef också inbjudningen till Europas öfriga magter allmänneligen hörsammad, så att den heliga alliansen kom öfver hufvud att bestå af samtlige europas suveräne furstar med undantag af turkiske Sultanen, till hvilken, såsom varande okristen, väl ingen inbjudning kunde ställas. Det är sant att prinsen-regenten af Stor-Britannien icke ingick i fördraget, men detta berodde endast på formella hinder. Stor-Britanniens monark var af engelska statsförfattningen förhindrad att ingå ett fördrag utan kontrasignation af en mi-

nister och denna form lärer icke ansetts brukbar i ett fördrag, sådant som detta, hvilket var blott ett uttryck af de suveräne furstarnes personliga tänkesätt och känslor. Men i sjelfva verket kunde icke behöfvas något annat än en personlig förklaring att monarken delade de höga och ädla tänkesätt, som i alliansfördraget uttalades. Prinsen-regenten af Stor-Britannien nekade visst icke att gifva ett sådant erkännande, han skulle eljest förklarat sig vara en särdeles fräck och ogudaktig person [1]).

Så blef man nog ense om att säga ja och amen till det vackra talet. Och dessa folkmassor, hvilka sedermera fingo höra sig förehållas af sine politiske läromästare, att den heliga alliansen borde vara dem en styggelse, bland dem kunde ingen kristen menniska finnas, som ej erkände att allt, som stod att läsa i det heliga fördraget, var sant och rätt.

Men hvartill hade då monarkerne förbundit sig genom detta heliga fördrag? Till intet annat än att vara kristne menniskor och dertill voro de väl förbundne i alla fall. Kristendomens helighet blef icke större, sedlighetens pligter icke mera förbindande derföre att detta papperet blef skrifvet. Skulle den heliga alliansen blott vara en slags kristen trosbekännelse, var han öfverflödig, ehuruväl också oskadlig; skulle alliansen åter hafva något politiskt innehåll, var detta »bara fraser.» Det var intet hinder att ju en fräck tyrann kunde samtycka till fraserna och sedan utöfva sitt tyranni, sägande att det han gjorde var blott aga och tukt för att upfostra ett okunnigt folk, att det måtte lära sig någon kristendom. Det kunde hända att folken begärde åtskilligt, som syntes dem vara mycket väl förenligt med den kristna sedoläran t. ex. att få njuta frihet för tankar och tal och att hafva en beslutande stämma om sin lagstiftning och att dömas efter lag, men icke efter godtycke, och att icke skattläggas utan egen pröfning af tillgångar och behof. Men då kunde svaras af dem, som magten hade, att det vore den kristna sedolärans pligt att fromt och lydigt låta allt sådant bestämmas af dem, som hade fullmagt af Gud Alls-

---

1) Alison: History of Europe from the fall of Napoleon to the accession of Louis Napoleon, T. I, p. 127.

mägtig. Den ene kunde tala om alle menniskors likhet inför Gud, den andre kunde svara med ett lösryckt bibelspråk: »hvar och en vare öfverheten, som väldet hafver, underdånig» [1]).

Det var ungefär så den heliga alliansens monarker förstodo sin kristendom, i sådan anda tillämpades de gudeliga fraserna. Och derföre blef den heliga alliansen en förargelseklippa.

Man må likväl icke derföre tro att meningen var illistig och ond. Hvarken kejsar Alexander i Ryssland eller kon. Fredrik Wilhelm III i Preussen eller kejsar Frans i Österrike var någon samvetslös bedragare eller någon grym barbar. Kejsar Alexander, hvilken lärer varit den heliga alliansens uphofsman, var tvärtom en man af menniskovänligt sinnelag, tillgänglig för vackra känslor och höga idealer, ehuruväl karakterens styrka kanske icke rätt motsvarade känslans liflighet och förståndets bildning kanske hade behöft något större grundlighet, såsom ock de sedliga idealernas förhållande till verkligheten betraktades nog mycket med kejserliga ryska ögon. Det kunde väl hända honom att rätt och orätt, »rättvisa, kärlek och frid» framstälde sig för hans föreställning icke aldeles sådana som dessa höga begrepp verkligen voro, men sådana som det passade för Rysslands kejsare att de skulle vara. Med all sin svaghet i vissa fall var likväl Alexander en välmenande menniska, kanske man får säga en romantisk natur, han var religiös mystiker och dvaldes gerna med sin ande i öfverjordiska rymder. Men han glömde icke att han här på jorden var kejsare af Ryssland, ett stort rikes beherrskare, en bland de mägtigaste bland denna verldens herrar. Född i purpur, van från sin tidiga ungdom att herska och befalla — han blef kejsare vid 23 års ålder — nu efter en och annan motgång — han hade lidit nederlag med sina härar, han hade sett fienden intränga i hjertat af sitt rike — omsider gynnad af en glänsande lycka, upburen af verldens bifall, omsusad af smicker, kunde han väl frestas att tycka sig vara Guds afbild i verlden. Men såsom han icke ogerna tänkte

---

1) Pauli Epistel till de Romare, kap. 13 v. 1.

på den verklige Guden och, så mägtig han sjelf var, dock ödmjukade sig för den Allsmägtige, hvars tukt han pröfvat och hvars barmhertighet och nåd han prisade i den framgång han slutligen hade vunnit, förhäfde han sig icke öfver sin lycka, men tog henne såsom en gåfva af Gud, att brukas till menskligbetens väl. Och han hade ett stort exempel att hemta lärdom utaf; den kraftiga varning Försynen hade gifvit åt furstar och folk genom Napoleons öde kunde icke gå spårlöst förbi en tänkande menniska sådan som Alexander onekligen var. Han hade sett stora händelser hända, han hade uplefvat att den präktigaste bygnad, som verlden sett upföras af snillet, ärelystnaden och lyckan, hade fallit i spillror, han hade hört den Allsmäktiges röst gå genom verlden, att högmod går för fall. Den lärdomen var skrifven i Napoleons undergång, till hvilken Alexander hade väsendtligen bidragit. Napoleon kunde väl förefalla Alexander såsom ett gissel i Guds, den Eviges hand, att tukta en syndig verld, men straffet skulle hafva en öfvergång, nu var fienden fäld och Alexander hade sjelf varit den Eviges tjenare att skipa rätt mot menskligbetens fiende. Sedan domen var fäld och verkstäld, skulle dygdens och fromhetens rike begynna. Och detta skulle ske på det sätt att alle kejsare, konungar och furstar skulle leda och lära och fostra sine folk såsom vår Frälsare hade sändt sine lärjungar att leda och fostra den kristna församlingen. Kronan ett återsken af den Eviges herrlighet, magten en gåfva af Gud, verlden gifven furstarne i våld att läras, ledas, tuktas, upfostras till Herrans fruktan, sådan var meningen hos alliansens stiftare. Så förenade sig den frommes tro med den mägtiges ärelystnad.

Den heliga alliansen påminner om ett uttryck hos Homerus; furstarne i Trojanska kriget kallas *ποιμενες λαων* (folkens herdar). Sådan ville Alexander vara. Såsom herden sin hjord, så skulle menskligbetens furstar vårda sina folk och bereda deras välgång, men då skulle också folken gå på den väg, der herdarne förde dem, och gingo de på andra vägar hade Gud gifvit öfverheten svärdet i hand, de vanvördige till straff och de fromme till exempel. Tung börda kunde monarkerne få draga, dyra pligter lågo öfver

dem att omhulda sina folk med faderlig ömhet, faderlig stränghet, men af folken hade de att fordra det hvar man skulle tro på den faderliga läran, som gick ur kejsares och konungars mun, lyda såsom fromme barn och kyssa riset, som agade dem. Folken skulle falla ned för Herrans Smorde likasom desse böjde sina knän för konungars Konung. — Borttager man de religiösa frasernas omklädnad, kan meningen sammanfattas i formeln: »allt för folket, intet genom folket.»

Det vore mycket orätt att ställa denna monarkiska åsigt i bredd med det brutala tyranniet, snarare var här ett försök att i nittonde seklet tillämpa en urgammal forntids patriarkaliska förhållanden. Men såsom nu verldens gång och menniskornas sätt att lefva icke låter sig vändas af och an och fram och till baka efter välmenande fantasier och fromma idealer, var hela denna politik fullkomligen opraktisk. Här skulle väl kunnat åberopas ett exempel att besinna sig på. När man läser det heliga alliansfördraget med dess theoretiskt förträffliga ordasätt upvaknar för minnet vissa andra politiska urkunder från en tid, som ännu (1815) var i friskt minne, urkunder härledande sig från himmelsvidt olika ursprung och talande med andra fraser, men som dock på visst sätt voro af lika halt och värde med den heliga alliansens. Dessa urkunder äro den franska republikens grundlagar från 1790-talet. Der heter det i 1791 års grundlag att nationalförsamlingen anförtror konstitutionen åt »familjefäders, makars och mödrars trogna vård, ungdomens kärlek och alle fransmäns hjeltemod». I den näst följande grundlagen — af år 1793 — läser man en artikel, som lyder så, att franska republiken »egnar sin aktning åt troheten, tapperheten, ålderdomen, den barnsliga kärleken, olyckan. Republiken ställer sin författning under *alla dygders garanti* [1]). Skilnaden mellan detta talet och den heliga alliansens är egentligen den att tron på Gud icke hade någon

1) Titeln VII art. 8 i 1791 års grundlag, art. 123 i 1793 års grundlag, dessa grundlagar, aftryckta t. ex. hos KAISER: Französische Verfassungsgeschichte von 1789—1852 och hos PÖLITZ: Die europäischen Verfassungen seit dem Jahre 1789, T. II.

stämma i de franske girondisternes och deras själafränders mun, deras sedlighet bygde sitt ideal på den lösa grunden af mensklig sjelftillräcklighet. Men välmenande menniskor voro de fastän något enfaldige såsom statsmän när de trodde att verlden skulle låta sig styras med den filosofiska idealismens fraser. Nu gick det så att dygderna, som skulle taga vara på den republikanska friheten, befunnos icke duga bättre än att först välfärdsutskottet fick styra Frankrike med guillotinens skräckregering, hvilket visade sig vara ett mera praktiskt regeringsätt än dygdernas, och derefter all dygd och odygd, som i Frankrike fans, föll ned och tillbad Napoleons kejserliga majestät.

Så grufligt illa gick det väl icke för den heliga alliansen, men icke gick det mycket bättre. Folkens fromma lydnad befans vara något bristfällig, ty franska revolutionen, så visst den samma var i sitt yttre herravälde öfvervunnen, hade efterlemnat en fond af ideer, som på det bjertaste sätt stucko af mot den patriarkaliska politiken. Monarkisk magt, som icke blott var en magt »med Guds nåde» allena, men äfven grundad på folkets förtroende, bunden af skrifven lag och i sin tillämpning begränsad af folkets beslutande rätt, sådan var den fordran, som från folkens sida upstäldes gent emot den heliga alliansens läror. Och såsom det händer att ytterligheterna mötas, så hände ock nu att om det talet hördes från ena sidan att konungars magt var af Gudi, kunde från den andra sidan svaret blifva den lika opraktiska formeln: »folkets röst är Guds röst» (vox populi vox Dei).

Så kom det sig att den heliga alliansen blef betraktad såsom ett förbund af monarkerne mot folkens frihet. Under de motsatta sträfvanden, som bröto sig mot hvarandra, hade den heliga alliansen öfverhand under de första åren, hvilket berodde derpå att de stora magterna voro enige. Men det dröjde knappt ett tiotal af år förr än denna enighet började blifva bristfällig och när femton år voro förflutna kom Frankrikes nya revolution i juliidagarne. Efter den tiden var det icke mödan värdt att tala om den heliga alliansen.

Men för att nu rätt särskilja begreppen och olika saker från hvarandra, är det i sjelfva verket ett oegentligt talesätt att sätta på den heliga alliansens räkning hela riktnin-

gen af de i alliansen deltagande magternas politik. Alliansfördraget var så aldeles tomt på allt politiskt innehåll, att detta fördrag aldrig kunde blifva något annat än ett skrifvet papper, men visst icke läggas till grund för en praktisk politik. Den politik, som utfördes af de stora magterna, hade de icke hemtat ur alliansfördraget, de togo den samma ur sina grundsatser, meningar, tycken, böjelser, interessen och dessa skulle varit de samma äfven om det skrifna papperet med de heliga fraserna icke hade funnits. Men nu fans detta papper, det var bekant, det hade väckt stort upseende och då man nu erfor den starka tryckningen af de stora magternas eniga samverkan, blef den heliga alliansen en formel, som fick beteckna denna de stora monarkiernas förening för upprätthållandet af deras politiska system.

Dessa grundsatser åter voro i ordets fullaste mening konservativa. Den ordning, som statsystemet hade fått under monarkernes hand år 1815, skulle upprätthållas, intet sträfvande till förändring i staternas ställning fick ega rum. Befans det vara af nöden att gifva någon vidare utveckling åt Wienerkongressens verk, så skulle saken göras i trogen öfverensstämmelse med de grunder, som lagda voro, så t. ex. när Tyska förbundet antog den s. k. Wiener-Slutakten (1820), som utgjorde en ny grundlag vid sidan af förbundsakten från 1815.

Med denna konservativa karakter följde en god egenskap, som måste erkännas. Hvilka fel den heliga alliansen må haft, krigslysten, girig efter eröfringar var han icke. Fans der ett folk, en stat, som var stilla och lugn inom sig, fick han njuta sin fred. Denna fridsamhet hos de stora magterna hade sitt uttryck i deras enighet och denna enighet hade tvänne grundvalar att hvila på, den ena var det gemensama hatet mot revolutionen och fruktan för dess återkomst, den andra var den trogna nitälskan, som hvar och en hyste att ingen af de andre måtte blifva större än han var. Denna omsorg var icke något eget för denna tiden, den samma finnes alltid, ty han är grundad i sakernas innersta väsende. Förhållandet kan uttryckas med den gamla frasen Europas jämvigt, som är en mycket hälsosam sak, ty

denna tanke utgör den säkraste borgen man har — ehuru ändock icke alltid tillräcklig — för Europas fred.

Enighetens andra grundval var så beskaffad, att hvarhelst en rörelse förmärktes hos något folk till större politisk sjelfbestämning än som erkänd var, der vädrade den heliga alliansen genast franska revolutionens alla styggelser. Den konstitutionella monarkien, ehuru alliansen kunde tåla henne der hon redan fans och der hon lät sig någorlunda tämjas[1]), var dock alltid ett misstänkt föremål likasom lurade bakom henne revolutionens odjur. Misstänksam var den heliga alliansen, skuggrädd understundom, men aldeles ogrundad var misstanken icke på alla ställen t. ex. i Spanien åren 1820—23. Året 1848 skulle i sinom tid visa att här grodde eld under aska. En särskildt fråga kan dock vara om ej denna elden kunnat skötas så att ingen eldsvåda upkommit, i fall den heliga alliansens politik hade varit en annan än han var. Den konsten, som i senare tider har blifvit med framgång praktiserad till en tid i Frankrike[2]) och ännu bärer sin goda frukt i Tyskland, att monarkerne taga demokratien i sin hand och göra sig till dess styresmän, denna konst förstod den heliga alliansen icke. Han förstod blott att undertrycka revolutioner, men icke att förekomma deras utbrott genom att undanrödja deras orsaker. Der en gammal konstitutionel monarki fans eller hade upkommit med Wienerkongressens begifvande t. ex. i de Tyska staterna der kunde man vara viss att den heliga alliansen höll vakt. Ingalunda fick en ny konstitutionel författning upkomma genom någon rörelse från folkets sida. Nu kom sådan sak väl icke i fråga inom de stora monarkierna, Ryssland, Österrike, Preussen, men om der blef fråga derom i något annat land då var den heliga alliansen genast färdig med sitt veto. Derigenom fick alliansen ett styggt lyte,

1) Frankrike fick sin konstitutionella karta 1814, men oktrojerad af konungen. — Kejsar Alexander gaf en representativ författning åt konungariket Polen. — Tyska Förbundsakten innehöll att i alla tyska stater skulle finnas landtständer. — Nederländska monarkien blef konstitutionel — De schweiziska republikerna fingo ega bestånd. — Sveriges och Norges konstitutionella författningar tåldes.

2) Af kejsar Napoleon III.

att stater, som hade rätt att vara sjelfständiga, icke voro säkra för den heliga alliansens inblandning i deras inre statskick. Det var detta fel, som gjorde den heliga alliansen så illa anskrifven hos dem, som älskade politisk frihet. Det var verkligen så att de stater, som icke hörde till Europas stormagter, saknade full handlingsfrihet eller hade svårare än vanligt att bevara den samma.

Men nu hade ju äfven dessa stater ingått i alliansen? Ja på det sätt att de hade samtyckt till de fromma fraserna, men ingalunda så som skulle de hafva bundit sig att lyda stormagterna i afseende på tillämpningen. Desse åter förstodo sin ställning på det sättet, att de skulle vara solidariskt förenade att hålla sin hand öfver Europa, att ej ordningen må rubbas, den ordning, som var bestämd mellan staterna genom Wienerkongressakten och öfriga 1814 och 1815 års fördrag samt likaså den ordning, som på den tiden var beståndande inom hvarje särskildt stat.

Det nämndes nyss att den heliga alliansens tid icke blef särdeles lång. Dess historia kan omöjligen utsträckas längre än till år 1830. Under denna tid inträffade vissa politiska förhållanden och tilldragelser, som böra tagas i betraktande, först sådana som beteckna den heliga alliansens sätt att sköta Europa medan alliansen befann sig i sin välmagts dagar, och derefter sådana, som voro tidens tecken att dessa den heliga alliansens goda dagar nalkades sitt slut.

Kongressen i Aachen (Aix la Chapelle) 1818.

Den första statshandling, hvarigenom den heliga alliansen gaf sin anda och mening till känna utöfver hvad de heliga fraserna innehöllo, var *fördraget d. 20 nov. 1815*, som afslutades mellan Ryssland, Österrike, England och Preussen, samtidigt med att fred ingicks af dessa magter med Frankrike. Detta fördrag var ett helt annat än det egentliga heliga alliansfördraget och hade hvad det andra saknade, ett politiskt innehåll. Den allians, hvari dessa magter hade varit förenade mot Napoleon, hade nu upnått sitt

mål och var således i formelt afseende uplöst. Ändamålet med det nya fördraget var att för framtiden förnya och befästa det dittils beståndande förbundet för den händelse att nya oroligheter kunde upstå, som störde den allmänna freden [1]). Frankrike var ännu alltid det misstänkta landet, alliansen var ett verkligt förbund mot detta land i fall revolutionen derstädes ännu en gång upreste sig. Men såsom förbundet icke var ett förbund mot Frankrike i dess närvarande skick, Frankrike med dess legitime konung, men blott mot franska revolutionen, förklarade sig de fyra magterna i fall den olyckliga händelsen inträffade, vilja med »Hans Allra Kristligaste Majestät» (konungen af Frankrike) öfverlägga om tjenliga mått och steg [2]). Med denna förklaring förenades en öfverenskommelse att tid efter annan sammanträda till förnyade kongresser för att taga Europas angelägenheter i öfvervägande. Detta fördrag fick sin första tillämpning på kongressen i *Aachen 1818.*

Denna kongress och de förhandlingar, som der förehades, voro af följande betydelse och innehåll.

1. *Frankrikes* förhållande till de öfriga magterna bestämdes. Det kan synas såsom skulle detta förhållande varit klart och afgjordt genom Pariserfreden 1815. Det var så äfven men på det sätt att Frankrike stod ett steg på sidan om de öfriga magterna. Pariserfreden innehöll betungande vilkor, 700,000,000 fr., som skulle betalas, 150,000 man [3]) främmande trupper, som skulle underhållas. Och dessa 150,000 man skulle hålla vakt om Frankrike, vakt mot revolutionen. Fördraget af den 20 nov. 1815 var ett förbund i hvilket Frankrike ej var fördragslutande part, förbundet kunde sägas vara en förening till skydd för Frankrike, nämligen det legitima Frankrike mot revolutionen, napoleonisk eller republikansk, men samma förening kunde också kallas ett förbund mot Frankrike, beräknadt för vissa möjligen inträffande händelser. Frankrike betraktades såsom ett föremål, farligt för den allmänna säkerheten i Europa. — Men

---

1) »la tranquillité generale».

2) de Martens: Nouveau recueil, T. II, p. 734.

3) Detta antal var dock ett maximum.

från och med kongressen i Aachen tog detta förhållande slut. Ett fördrag blef inganget mellan de förenade magterna och Frankrike (d. 9 okt. 1818) att det franska landet nu skulle utrymmas af de främmande trupperna och en upgörelse gjordes angående det, som ännu återstod att betala af de 700 millionerna, hvilken återstod nu bestämdes till 265,000,000. Efterskänkt blef summan icke och att trupperna utrymde landet var en tillämpning af Pariserfredens innehåll, som stadgade att efter tre års förlopp skulle tagas i öfvervägande huru vida militärbevakningen kunde uphöra. Detta skedde nu, Frankrike slapp förödmjukelsen att stå under främmande bevakning och en formlig inbjudning blef utfärdad till Frankrike att med de öfriga magterna deltaga i den allmänna upsigt, som de hade företagit sig att hålla öfver Europa.

2. *Protokollet i Aachen d. 15 nov. 1818* innehöll en slags förklaring af de fem stormagterna — Frankrike deltog nu lika med de öfriga — inför hela Europa och var af ett ganska besinningsvärdt innehåll. Den första och andra punkten i protokollet innehöllo nämligen att de på kongressen församlade magterna hade öfverenskommit att oryggligt vidhålla den eniga samverkan, de hittills hade iakttagit, så i förhållanden sins emellan som till andra stater för att upprätthålla den allmänna freden och fördragsmässiga bestämmelsers helgd. En hänsyftning på det heliga alliansfördraget saknades icke, här yttrades några ord om att enigheten vore blifven ouplöslig genom det band af »kristeligt broderskap», som suveränerne hade bildat. Det egentliga innehållet af denna förklaring var att Europa fick veta att de fem stormagterna voro såsom en för alle och alle för en, den som hade att göra med en af dem, hade att göra med allesamman. Var der någon, i hvars land de fem tyckte att freden var störd på ett sätt, som för Europas lugn kunde vara betänkligt, hade det landet den heliga alliansen öfver sig. Detta förhållande var väl icke obekant förut, den förklaring, som nu blef gifven, var blott en enkel tillämpning af grundsatserna i fördraget d. 20 nov. 1815, men saken blef nu förnyad och bestämdare uttryckt, som skedde genom en särskildt artikel om de i 1815 års fördrag omtalade kongresserna. Protokollet innehöll nämligen att om på sådana

möten skulle förekomma frågor, som angingo andra stater än de fem, skulle kongressen icke samlas utan särskildt inbjudning från den stat, hvilken saken anginge och denna stat skulle då vara berättigad att i kongressen deltaga.

Således blef nu bestämdt uttaladt att de fem magterna ansågo sig berättigade att ur synpunkten af Europas allmänna interessen taga befattning äfven med andra staters förhållanden. Visserligen blef en inskränkande förklaring gifven genom det förbehåll, som medgafs, att kongress blott skulle hållas på den statens begäran, som saken angick, hvarutaf efter ordalydelsen måste följa att den, som trodde sig kunna umbära den heliga alliansens mellankomst, skulle vara derifrån befriad. Men detta var väl mera ord än sak. De fem magterna ämnade visst icke låta Europas interessen, på sätt de upfattade dem, löpa fara derföre att en inbjudning till kongress uteblef. Med eller utan inbjudning, med eller utan kongress kunde man vara viss att den heliga alliansen alltid var färdig med sina råd och sin bemedling, hvilken lätteligen kunde blifva så som ordspråket säger: »när jag beder, befaller jag».

Väl bifogades också en förklaring att den stat, som saken anginge, skulle få röst och stämma i kongressen. Detta var väl det minsta, som kunde begäras, och synes väl bort varit sjelfskrifven sak. Det anmärkningsvärda ligger deruti att en sådan förklaring ansågs behöflig, dermed var således kungjordt att under andra förhållanden ingen annan stat än de fem hade någon stämma i rådet. Snarare blef det åt de öfriga staterna förunnadt såsom en förmån att de i sådana saker, som särskildt angingo dem sjelfve, skulle få hafva sin röst. Att de stora magterna togo Europa om hand för sig allena utan samråd med de öfrige var väl icke något aldeles nytt. Det samma hade skett i Pariserfrederna och Wienerkongressens verk var i sjelfva verket deras såsom ock nu i Aachen ingen annan hade varit kallad till rådplägning, men nu blef detta förhållande stadgadt såsom folkrättslig häfd, hvarom alla Europas stater underrättades genom en dem tillstäld förklaring[1]).

---

1) Fördraget med Frankrike och protokollet samt notväxling mellan Frankrike och de fyra staterna läsas flerestädes, hos DE MARTENS: l. c. T. IV, p. 549 o. f. GHILLANY: l. c. T. I, p. 405 o. f.

Sålunda blef på kongressen i Aachen skilnaden mellan *stormägter* och andra stater i Europa ovägerligen bestämd. Det kan väl dock frågas om någon särdeles stor nyhet derigenom blef införd i Europas folkrätt. Skilnaden bestämde sig i verkligheten sjelf och har så gjort i alla tider. Det är icke en egen sak för nittonde seklets Europa, men det är en allmän mensklig sak, att den store, den mägtige betyder mera i verlden än den, som ej så stor magt besitter. Athen och Sparta voro stormagter i det gamla Grekland och det kunde väl förtjena en undersökning i hvad mån likartade eller olika förhållanden förefunnos i den klassiska forntidens statsystem jämfördt med det moderna Europas. Rom och Karthago voro stormagter på sin tid och bland Asiens länder med tillägg af Egypten, hvilka Rom hvar efter annan underlade sig, fans visserligen en ganska tydlig skilnad mellan stormagter och andra. Den anglonormandiska monarkien med Englands rike och de stora besittningarne i Frankrike var visserligen en stormagt gent emot de smärre feodalfurstarne och värre stormagt har aldrig funnits än de Tyske kejsarena under medeltiden hade anspråk att vara. Vid sextonde seklets början ser man stormagterna, Spanien och Frankrike, kämpa med hvarandra om öfvermagten öfver Italiens länder, som icke hade någon stormagt. Under trettioåra kriget voro Frankrike, Sverige och Tyske kejsaren stormagter i Tyskland, hvilka lade sin hand ganska tung öfver hela mängden af mindre magter, furstar och riksstäder. Det vore ingen svår upgift att ur Europas historia upvisa huru en skilnad mellan stormagter och andra har gjort sig oupphörligt gällande och annorlunda kan ej vara, denna skilnad ligger i sakernas innersta väsende. Ingenstädes, der sjelfständiga personligheter samverka, ser man dem, som besitta magtens medel i öfverlägset mått, låta sig öfverröstas af dem, som sakna dessa medel. Likaledes lärer väl det nu lefvande Europa nogsamt känna att, fastän den heliga alliansen långt för detta har blifvit död och graflagd, finnes skilnaden mellan stormagter och de öfriga lika klar och bestämd i alla fall. Men frågan, hvilken är stormagt och hvilken icke, beror ej på diplomatiskt aftal, men på praktiska förhållanden, saken måste bero på hvars och ens förmåga att göra sig

gällande, intet diplomatiskt aftal kan hindra att en stormagt kan sjunka och en annan kan stiga till magt och välde så att den samma ovilkorligt blifver en stormagt. Så t. ex. när Italien blef en enda stat blef denna en stormagt, utan att dertill behöfdes något fördrag eller diplomatiskt protokoll.

Det som på kongressen i Aachen verkligen skedde var att just desse fem, Ryssland, England, Frankrike, Österrike och Preussen förklarade sig vara stormagter. Och visserligen voro desse de mägtigaste i Europa, kongressprotokollet svarade mot verkliga sakförhållandet. Men väl må erkännas att skilnaden blef förklarad på ett mera skarpt och bestämdt sätt än kanske någonsin förut hade skett.

Att dessa magter ville vara stormagter bör ej dem förebrås, ty dermed ville de ej vara något annat än hvad de verkligen voro. Frågan om Europa fick något att beklaga sig öfver dem, berodde derpå, huru de brukade sin stormagtställning.

Karlsbaderbesluten 1819 och Wiener-Slutakten 1820.

Åtskilliga saker lära sysselsatt kongressen i Aachen ehuru blott ofvannämnda blefvo föremål för någon offentlig handling. Ett land i Europa gaf mer än andra kongressen bekymmer, nämligen Tyskland. Der rörde sig de s. k. «demagogische Umtriebe», som hade framträdt i dagen i synnerhet på det vilda studentmötet i Wartburg 1817. Sinnesstämningen innehöll oroliga ämnen och Tyskland var i den heliga alliansens ögon ett mycket osäkert land. Nu tillkom en förfärande tilldragelse, Kotzebues mord. Mannen, som mördades, var Tysk till börden, men anstäld i rysk tjenst eller bar åtminstone en rysk embetstitel, bodde i Tyskland och ansågs vara en politisk partigängare i rysk sold. Mördaren, som dräpte Kotzebue, var en tysk student, Sand, och gerningen ett uttryck af fanatiskt svärmeri ej utan en glödande fosterlandskärlek, men som aldeles förvirrades af öfverspända känslor och saknade allt stöd af sedliga begrepp.

Tysklands oro blef föremål för två särskildta kongresser, hvilka likväl icke höllos af samtliga stormagterna, men

af de tyska staterna sins emellan, naturligtvis de båda stormagterna, Österrike och Preussen, inberäknade. Sakerna behandlades såsom enskildt tyska frågor, men i full öfverensstämmelse med den heliga alliansens politik. Den första kongressen hölls i Karlsbad 1819, den andra i Wien 1819—20, frukterna blefvo de s. k. *Karlsbaderbesluten samt Wiener-Slutakten* eller, såsom den officiella titeln på tyska lyder: »Die Schlussakte der über Ausbildung und Befestigung des deutschen Bundes zu Wien gehaltenen Ministerial-konferenzen».

Dessa handlingar tillhöra egentligen Tysklands inre förhållanden, men äro mycket betecknande för andan och syftningen af det politiska system, som utfördes i Europa under den tid, då den heliga alliansen hade magten i sin hand.

Karlsbaderbesluten innehöllo sådana saker som att en s. k. »provisorisk exekutionsordning» blef antagen för att bereda en bättre verkställning af förbundsförsamlingens beslut rörande Tysklands yttre och inre säkerhet, d. v. s. ett kraftigare motstånd mot revolutionära rörelser. Provisorisk kallades inrättningen emedan en definitiv exekutionsordning icke så hasteligen kunde stiftas, men behofvet ansågs trängande. Vidare innehöll Karlsbaderbesluten stränga föreskrifter om tryckpressen, censur för skrifter under 20 ark och rättighet för förbundsförsamlingen att förbjuda förgripeliga skrifter, som ej upgingo till detta arktal. Meningen måste således varit att skrift, som censuren hade låtit passera, kunde af förbundsförsamlingen undertryckas. Arktalet, som bestämdes, häntyder på smärre skrifter, hvaremot större böcker lära ansetts mindre farliga, men gränsen sattes oerhördt hög, så att icke blott tidningar och ströskrifter men äfven böcker af ett icke obetydligt omfång inbegrepos under de stränga föreskrifterna. För öfrigt förordnades i Karlsbaderbesluten åtskilligt om bevakning öfver universiteterna, hvilka ansågos såsom en härd för »demagogische Umtriebe» och en särskildt s. k. »Central-Behörde» eller allmän tysk undersökningskommission inrättades för att efterspana dessa illa beryktade »demagogische Umtriebe». — Slutligen blef en slags förklaring i monarkisk anda (»nach dem Sinne des monarchischen principes») gifven rörande 13 art. i förbunds-

akten, som innehöll att i alla tyska stater skulle finnas landtständer. De representativa församlingarne skulle inskränkas inom vederbörliga skrankor[1]).

Dessa s. k. Karlsbaderbeslut voro från början blott en sammanfattning af diplomatiska förhandlingar, som ej kunde utgöra någon bindande lag förr än de blifvit af förbundets lagstiftande magt d. ä. förbundsförsamlingen antagna. Men detta skedde, Karlsbaderbesluten förvandlades till lag genom förbundsförsamlingens beslut d. 20 sept. 1819.

Wiener-Slutakten åter är en ganska vidlyftig urkund, mycket större till omfång än sjelfva förbundsakten af 1815 och utgör en ny grundlag för Tyska Förbundet, hvilken blef gällande jämte 1815 års förbundsakt[2]). Wiener-Slutakten var således en hufvudsaklig urkund för den tyska statsrätten under den efterföljande tiden. Innehållet är strängt monarkiskt såsom kan inhemtas t. ex. af 57 art. som säger att »såsom Tyska Förbundet med undantag blott af de fria städerna består af suveräne furstar, måste hela statsmagten förblifva samlad hos statens öfverhufvud och suveränen kan genom en ständerförfattning blott i utöfningen af vissa särskildta rättigheter bindas vid ständernas medverkan». Denna ordalydelse är väl icke aldeles den lättaste att begripa, huru all statsmagt kunde finnas hos suveränen när det likväl erkändes att samme suverän kunde i vissa fall bindas vid ständernes medverkan, men den allmänna syftningen är tydlig att öfvervigten skulle ligga hos den monarkiska regeringen. Hela artikeln liknar för öfrigt mera en principförklaring än ett bestämmande lagbud. Bestämdare uttryckt var den 58 art. att »ingen bland de suveräne furstarne kunde genom någon ständerförfattning förhindras eller inskränkas i upfyllandet af sina pligter såsom förbundsledamot». Ständerförsamlingarnes sjelfständighet i de särskildta staterna blef således i väsendtlig mån begränsad af förbundsförsamlingens magt, hvilken åter låg i regeringarnes hand, ty af dem utgjordes förbundsförsamlingen. Det kan dock

---

1) Jfr. framställningen hos KALTENBORN: Geschichte der deutschen Bundesverhältnisse und Einheitsbestrebungen von 1806 bis 1856, T. I, p. 393.

2) ZACHARIÄ: Die deutschen Verfassungsgesetze, p. 15 o. f.

frågas om ej en sådan inskränkning i de särskildta staternas sjelfständighet är oundviklig så vida verklig enhet och sammanhang skall finnas i ett statsförbund. Men med den inrättning det Tyska Förbundet hade fått låg visserligen i denna inskränkning för de särskildta staterna en stor utsträckning af den monarkiska magten aldenstund denna herskade i förbundet, men ej var obegränsad i staterna.

Kongresserna i Troppau och Laibach (1820—1821).

Om Tyskland fick reglera sina angelägenheter sjelf och allena och ingen europeisk kongress blef hållen så hade detta sin naturliga förklaring deruti att bland stormagterna två voro tyska magter, Preussen och Österrike. Under deras ledning kunde saken utföras, så mycket mera som de tyska frågorna rörde helt och hållet Tysklands inre förhållanden. Men deremot blefvo Italiens oroligheter tagna om hand af den heliga alliansen i dess helhet, som skedde på kongresserna i Troppau och Laibach.

De politiska missnöjena i åtskilliga länder på denna tid må varit mer eller mindre grundade, grundlösa voro de visst icke, i synnerhet i Spanien och Italien, men de voro af ett särdeles våldsamt lynne, förenade med vilda och grymma passioner, hvilka framträdde i dagen på ett hemskt och fasaväckande sätt. Sand mördade Kotzebue, Louvel mördade hertigen af Berry, Thistlewood med sine stallbröder ämnade mörda hela engelska ministeren. Samtidigt med dessa rörelser utbröto revolutioner i Spanien och Portugal, i Neapel och i Piemont. En och annan blick måste egnas åt dessa saker för att den heliga alliansens handlingsätt må framstå i sin rätta dager.

Mordet på Kotzebue var helt och hållet ett uttryck af en svärmisk och öfverspänd sinnesstämning. Det deltagande, som från många håll i Tyskland visades mördaren, utmärkte att månge funnos, hvilka betraktade hans gerning såsom en patriotisk hjeltebragd och hans person såsom fäderneslandets martyr. I sjelfva verket var han en förryckt menniska. Men utan tvifvel hade Sand månge sine likar i lifvet, en massa af politisk tokenskap torde nog verkligen funnits

sammanhopad i de tyske studenternes «Burschenschaften», fastän icke alle voro så modige som Sand. Ty någon pultron var han dock ej.

Mordet på hertigen af Berry förhöll sig på följande sätt. På Frankrikes thron satt Ludvig XVIII, en till åren kommen herre och barnlös; thronarfvingen var konungens broder, grefven af Artois, hvilken äfvenledes var en gammal man, men fader för tvänne söner. Den äldre af dem, hertigen af Angouleme, var sedan många år tillbaka gift men barnlös; den yngre brodren, hertigen af Berry, var förmäld och ingen anledning fans att icke han skulle kunna blifva fader för en thronarfvinge. Han hade väl blott en dotter och Frankrikes krona var icke ärftlig på qvinnolinien, men händelsen var mycket möjlig att en manlig ättling kunde komma att födas. På hertigen af Berry berodde således dynastiens framtid. Nu hände en afton, då prinsen bevistade operan, att en man ur hopen stack en dolk i hans sida och såret var dödligt. Mördaren, hvars namn var Louvel, blef gripen och gerningen befans vara gjord af fanatiskt hat, grundadt på republikanska fantasier. Mannen var en gengångare från Jakobinernes tid, från Marats och Robespierres dagar. Han inbillade sig göra en förtjenstfull gerning då han afskar konungadömets hopp[1]).

Kotzebue hade legat i sin graf icke fullt ett år († d. 23 mars 1819) och Sands dödsdom var ännu icke verkstäld[2]) i Tyskland när hertigen af Berry mördades i Frankrike (d. 13 febr. 1820) och några få dagar derefter var hela engelska ministerens dödsdag bestämd. Den 22 febr. 1820 var dagen då ett band af politiske banditer — anstiftaren hette Thistlewood — hade föresatt sig att begagna tillfället då man visste att ministerens ledamöter skulle samlas till middagsmåltid. Meningen var att intränga i rummen och låta hela samlingen förgås i en allmän massaker. Anläggningen up-

1) Detta misslyckades dock, ty hertigens gemål var välsignad med lifsfrukt och födde efter sin makes död en son, som är den s. k. grefven af Chambord, för närvarande (1875) legitim pretendent till Frankrikes thron.

2) Sand afrättades d. 20 maj 1820.

täcktes genom förräderi af en bland de sammansvurne, ministrarne blefvo vid lif och Thistlewood fick dö på afrättsplatsen[1]). Äfven detta tillämnade dåd var ett uttryck af politisk fanatism. Ministeren, som skulle dödas, hörde till Torypartiet och saknade hvad man kallar allmän popularitet. Ministrarne beskylldes att nog mycket likna den heliga alliansen i politiska grundsatser och nu hade kort förut ett ohyggligt upträde inträffat i England, att ett allmänt folkmöte, som var samladt för att gifva en politisk meningsyttring, sprängdes af en militärstyrka, dervid åtskilliga menniskolif spilldes. Efter denna »Manchester massacre» följde nu »Cato Street conspiracy» såsom denna nyss nämnda sammansvärjning mot ministrarnes lif brukar på engelska benämnas. Det var för öfrigt betecknande för statskickets olikhet, att medan mordvapnet i Frankrike riktades mot konungahuset, ville man i England mörda ministrarne.

Medan dessa tilldragelser timade i England och Frankrike, befann sig Spanien i revolutionstillstånd, den ytterst demokratiska grundlagen af 1812 var utropad och konungen tvungen att låta dervid bero, senare på samma år 1820 utbryter en likartad rörelse i Portugal och i Neapel.

Den heliga alliansen hade nu att besinna sig på allt detta. Verkliga förhållandet var att revolutionerna i Spanien och Italien hade sin grund i en mycket ytlig upfattning af politiska förhållanden och 1812 års spanska grundlag, som nu var de revolutionära partiernas lösen, var ett foster af abstrakta theorier, för hvilka knappt fans någon användbarhet i dessa länder. Denna grundlag var skrifven på den tiden då Spaniorerne kämpade sin frihetstrid mot Napoleon och liknade ett genljud från franska nationalförsamlingens tankar och tal i början af den republikanska revolutionen. Uti Italien var revolutionen gjord under inflytelse af de s. k. Carbonari, ett vidt utgrenadt, politiskt sällskap. Men ehuru omoget och opraktiskt allt samman må varit, måste det likväl varit en rättighet för dessa länder och folk att försöka sin lycka på sätt som dem tycktes bäst vara. Frågan var om den heliga alliansen skulle tillåta detta.

---

1) ALISON: l. c. T. II, p. 423 o. f. Anläggningen kallas vanligen *Cato street-conspiracy.*

För alliansens ögon måste det, som tilldragit sig, förefalla såsom den värsta styggelse och i hög grad vådligt för Europas lugn. Kotzebues mord, mordet på hertigen af Berry och mordförsöket mot engelske ministrarne voro tidens tecken att revolutionens hydra lefde och såsom samme andes verk framstälde sig de politiska rörelserna i Spanien, Portugal, Italien. Frankrikes och Englands regeringar voro dock fullkomligt herrar öfver rörelsen i sina länder, så äfven regeringarne i Tyskland, men på pyreneiska halfön var den heliga alliansens mellankomst högeligen af nöden. Spörsmålet var blott om denna mellankomst rätteligen kunde ega rum.

Här var ju intet brott begånget mot Europas fred, ingen rubbning gjord i staternas yttre ställning, ingen öfverträdelse af 1815 års fördrag. Det som hade skett var blott att Spanien, Portugal och Neapel hade ändrat sin författning. De må varit berättigade att så göra.

Detta skulle väl icke heller blifvit dem förnekadt om det hade skett med monarkernes verkligt fria samtycke. Hade 1812 års grundlag blifvit gällande såsom en gåfva af konungens nåd, då kunde väl den heliga alliansen ansett den nåden vara gifven i otid, men handlingens legitimitet hade icke kunnat bestridas. Men nu förhöll sig saken på helt annat sätt. Dessa upträden, som hade timat, voro lika förhatliga för konungarne i Spanien och Neapel som någonsin för den heliga alliansen sjelf. Samtycket, som desse konungar hade gifvit, var dem aftvingadt, nära nog med knifven öfver deras hals. Deras ställning liknade Ludvig XVI:s i Frankrike på den tid, då nationalförsamlingen i Paris omstörtade monarkien i verkligheten men ännu lät namnet ega bestånd. Var det så att den heliga alliansen lade sin hand på Spanien och Neapel, så var detta en handling till konungarnes befrielse. Detta måste den heliga alliansen göra så kärt det för den samma var att upprätthålla det monarkiska systemet i Europa oförkränkt.

Saken måste hafva framstält sig för den heliga alliansen såsom ett upror, som borde undertryckas och om rikets konung ej förmådde göra detta med egen magt, kunde bunds-

förvandterne erbjuda sin hjelp. Dertill må de varit berättigade. Nu hade likväl den heliga alliansen i sitt protokoll på kongressen i Aachen förklarat sig icke skola taga under behandling andra staters angelägenheter utan inbjudning. Men sådan inbjudning må konungarne i Spanien och Neapel varit berättigade att låta utgå. Eger en stat att ostörd af andre bestämma sitt statskick, så eger väl också samma stat eller dess öfverhufvud att anlita främmande hjelp för att hindra statskickets omstörtning när hans egen magt är otillräcklig. Den moraliska halten af en sådan handling må vara tvetydig och den politiska klokheten likaså, men formelt oberättigad kan handlingen icke vara.

Det, som nu hade inträffat, var just sådant, som hade sväfvat för föreställningen när protokollet på kongressen i Aachen författades. En kongress på inbjudning af konungarne i Spanien och Neapel skulle varit på sin plats.

Men nu voro desse konungar icke i tillfälle att kunna inbjuda den heliga alliansen till någon kongress, de hade gifvit sitt formella bifall till det, som gjordt var, saken var upgjord mellan dem och deras folk. Den heliga alliansen måste antingen låta sin gerning vara ogjord eller förgripa sig mot en sjelfständig stats frihet.

Det handlingsätt, som nu följdes, var följande.

Spanien och Portugal lemnades tills vidare å sido, men icke så Neapel. På samma gång en demokratisk nationalförsamling höll sitt möte i Neapel, höllo monarker och ministrar sin kongress i *Troppau*.

En bland stormagterna nämligen Österrike befann sig i en egen ställning till Italien. Österrike var ju sjelf en italiensk magt och slägtskapen med secundogenitur-dynastierna i Toscana, Modena och furstinnan, som regerade i Parma, både utvidgade Österrikes interessen och förstärkte dess inflytande. Österrike ansåg sig hafva fått på sin lott att bevaka Italien. Denna mening uttalas ganska tydligt i en officiel skrifvelse, som österrikiska kabinettet aflät till de tyska hofven, hvaruti yttras att kejsaren af Österrike var genom den sakernas ordning, som uprättades 1815, kallad att vara »den naturlige vårdaren och beskyddaren af Italiens

lugn»[1]). Och samma föreställning om ett österrikiskt förmynderskap för Italien hemtade ökad styrka af ett mellan Österrike och Neapel afslutadt fördrag d. 12 juni 1815, hvaruti verkligen fans ett förbehåll att konungen i Båda Sicilierna icke skulle i sina stater införa »sådana förändringar, som voro oförenliga med det gamla, monarkiska statskicket eller med de grundsatser, som kejsaren af Österrike hade antagit för den inre styrelsen i sina italienska provinser». Nu kunde visserligen ordalydelsen så tydas att denna förbindelse för konungen af Neapel endast gälde för tidpunkten 1815 då han återtog sitt rike, men ej sedermera under förändrade förhållanden[2]. Men ett sådant sätt att tolka fördraget kunde visst aldrig medgifvas från Österrikes sida och meningen hade visst icke varit sådan. Lemnar man nu denna tolkning i sitt värde, så var fördraget sådant som en lagbunden monark aldrig skulle kunnat ingå eller vore det en uppenbar pligtförgätenhet, och en enväldig monark, som ingick en sådan förbindelse, kunde väl sägas hafva förnedrat sig ganska djupt, men om nu konungens af Båda Sicilierna känsla för sin egen värdighet icke var mera granlaga än att han ville på detta sätt bortskänka sin handlingsfrihet rörande sitt rikes enskildta angelägenheter, så var nu löftet gifvet och hans pligt var att ej bryta sitt ord. Detta hade han icke heller gjort, han hade visst icke uprättat det nya statskicket i Neapel, han hade blott låtit ske det, som han ej kunde förhindra, och Neapels folk eller det revolutionära partiet ansåg sig visst icke bundet genom denna handling af ett regeringsystem, som just nu omstörtades. Men för österrikiska kabinettets ögon torde saken visat sig annorlunda. Österrike ansåg sig berättigadt att upträda med tvingande magt mot Neapel[3]).

---

1) »le gardien naturel et le protecteur de la tranquillité publique en Italie» DE MARTENS: l. c. T. V, p. 566.

2) Detta fördrag omtalas i en skrifvelse från neapolitanska kabinettet till Europas hof d. 1 okt. 1820 med denna förklaring, hvilken åter skulle stödja sig derpå att konungen lofvade icke införa sådana förändringar »en reprenant le gouvernement de son royaume», DE MARTENS: l. c. T. V, p. 573.

3) Detta är tydligen uttaladt i den ofvanför omtalade noten till de tyska hofven ehuruväl 1815 års fördrag med Neapel icke nämnes.

Men det lärer befunnits nödigt att icke förbigå de öfriga magterna. En kongress blef hållen i staden Troppau (i österrikiska Schlesien).

Kongressen samlades i okt. 1820 men uträttade ej mycket. Det synes hafva mött en viss svårighet att något företaga så länge konungen i Neapel icke deltog i förhandlingarne. Saken var nog den samma i alla fall, att kongressen inträngde i en sjelfständig stats inre angelägenheter, men formen var dock bättre om detta skedde i samråd med statens egen monark. Och denna form var så mycket mera nödig att iakttaga som bland de fem magterna voro två, nämligen England och Frankrike, hvilka funno sig förhindrade att godkänna det som förehades. Sålunda var här icke full öfverensstämmelse. Väl var skiljaktigheten icke sådan, att sakens gång i det hela förhindrades, men det lärer dock befunnits nödigt att låta utförandet anstå till att bero af förnyade underhandlingar, hvilka man hoppades kunna företaga i närvaro af konungen i Neapel, i samråd med honom. Kongressen i Troppau slutade med en inbjudning till konungen af Neapel att vara monarkerne till mötes till en ny eller fortsatt kongress i staden Laibach (i österrikiska landet Krain).

Men kongressen i Troppau bar likväl andra frukter. Europas hof fingo emottaga tvänne märkvärdiga skrifvelser rörande det, som i Troppau hade förevarit. Dessa skrifvelser voro märkvärdiga redan derföre att de voro två, ej en gemensam. Den heliga alliansen skulle vara ett ouplösligt broderskap och sådan hade alliansen varit ännu i Aachen. Från den kongressen utgick ett gemensamt protokoll, de fem talade alle med en tunga, men från Troppau hördes tvänne stämmor och det ena talet var det andra motsatt. Det såg ut som den heliga alliansen skulle blifva »ett rike, som söndrade sig mot sig sjelf». Den ena af dessa skrifvelser var en »circulärdepesch» från Ryssland, Österrike och Preussen åtföljd af en »kort öfversigt af de första resultaterna utaf underhandlingarne i Troppau»[1]; den andra skrifvelsen var en »circulärdepesch» från engelska kabinettet,

1) »Court aperçu des premiers resultats des conferences de Troppau».

som innehöll Englands protest mot de grundsatser, hvilka voro af de nyss nämnda magterna antagna.

Den först nämnda skrifvelsen innehöll en förklaring hvarföre kongressen hade sammanträdt. Detta hade skett för att öfverlägga om medel och sätt att bekämpa revolutionen, som nu åter hade uprest sitt hufvud, och det var en naturlig sak att medel och sätt måste blifva de samma som blifvit begagnade med lysande framgång i den minnesvärda strid, som hade afgjort Europas befrielse. I dessa ord låg redan en ganska tydlig förklaring att nu mot Neapels revolution skulle brukas samma magtens medel som nyligen hade brukats mot den franska revolutionen och Napoleon, våld och härsmagt. Omständigheterna voro dock himmelsvidt olika, striden mot Frankrike och Napoleon hade varit en verklig frihetstrid för Europa, en strid till försvar; det som nu ämnades mot Neapel var ett angrepp och en jämförelsevis mycket lätt och ringa sak, det var ingen svårighet att öfvervinna Neapel om blott man kunde anse sig berättigad att angripa detta land. Men den skilnad, som fans mellan försvaret mot Napoleon och magtspråket mot Neapel, lemnades å sido.

Meningen uttalades ännu bestämdare i den följande förklaringen att »magterna ansågo sig obestridligen berättigade att vidtaga gemensama säkerhetsmått mot sådana stater, der en uprorisk omstörtning, om också blott såsom ett farligt exempel, måste föranleda ett fiendtligt förhållande mot hvarje stadgad ordning och legitim regering»[1]).

Enligt dessa grundsatser förklarade sig de tre magterna vilja förfara mot Neapel och för att bereda utförandet hade nu inbjudning afgått till konungen af Neapel att taga del i en kongress i Laibach.

Det egentliga innehållet af hela denna förklaring var att Österrike, Ryssland och Preussen kungjorde såsom af-

1) »un droit incontestable en s'occupant de prendre en commun des mesures de sureté contre des etats, dans lesquels le renversement du gouvernement operé par la revolte, ne dut il consideré que comme un exemple dangereux, devait avoir pour suite une attitude hostile contre toutes les constitutions et les gouvernemens legitimes».

gjord grundsats att Europas magter egde rätt att ingripa i särskildta staters inre statskick så snart saken gälde att undertrycka en revolution eller med andra ord här stadgades »interventionsprincipen». Steget togs ett stycke längre än i Aachen, der hade talats om öfverläggningar rörande någon särskildt stat efter dess egen inbjudning, nu nämnes icke detta vilkor och nu talas icke blott om öfverläggningar med särskildta stater rörande deras angelägenheter, här talas om mått och steg »fredliga eller tvångsmedel» [1]), som magterna voro berättigade att vidtaga. Detta uttalades såsom allmän regel, första tillämpningen skulle göras på Neapel.

Men regeln att saken skulle göras i samråd med landets regering var dock ej aldeles öfvergifven. Någon bestämd förbindelse att icke företaga »interventionen» utan sådant samråd uttalades icke, men tillämpningen gjordes på det sätt att man sökte bereda en gemensam behandling af saken med det ifrågavarande landets monark. Såsom orsak att så skedde upgafs att man ville »befria denne monark från allt yttre tvång och bereda honom ställningen af en medlare mellan sitt förvillade folk och de stater, hvilkas lugn och säkerhet hotades af det förvillade folket» [2]). Blott med konungen men ej med en styrelse, bildad genom öppet upror, kunde magterna underhandla. Således blott för att på ett värdigare sätt föra underhandlingen och lättare komma till slut med saken blef konungen inbjuden men icke derföre att ej magterna skulle varit berättigade att under alla omständigheter ingripa med egen magt.

Visserligen var med allt detta förenad en bestämd förklaring att alls ingen tanke fans på inblandning i staternas inre angelägenheter, men blott att »bevara freden, befria Europa från revolutionens plågoris och motverka de olyckliga följder, som måste upstå, der samhällsordningens och sedlighetens grundsatser öfverträddes» d. v. s. der den heliga alliansen tyckte att dessa grundsatser öfverträddes. Då

---

1) »mesures pacifiques ou coercitives».

2) delivrer S. M. de toute espece de contrainte exterieure et de constituer ce monarque mediateur entre ses peuples egarés et les etats dont ils menacaient la tranquillité».

skulle alliansen ingripa, icke eljest, men gränsen var godtycklig.

Läser man nu såsom svar på detta talet den engelska »cirkulärdepeschen» får man lära sig helt andra läror. Först och främst att här uttalade grundsatser voro rakt motsatta mot Englands statsförfattning, hvarföre också engelska regeringen var förhindrad att i dem instämma. Men äfven om denna grundsatsernas oförenlighet med Englands statsförfattning icke funnes, vore engelska regeringen i alla fall öfvertygad att dessa grundsatser kunde leda till en mycket större inblandning i staternas inre angelägenheter än som vore de höge monarkernes mening, grundsatserna voro således vådliga, de kunde leda till missbruk, oförenliga med »oberoende monarkers verkliga sjelfständighet och värdighet» [1]). Engelska regeringen ansåg ingen sådan rättighet, som här var i fråga, för magterna finnas på grund af nu befintliga fördrag och ej heller att de egde att tillvälla sig genom nya diplomatiska aftal en så utomordentlig myndighet. Den samma skulle innebära en med andra staters rättigheter oförenlig öfvermagt. Skulle man till och med förutsätta staternas eget samtycke, kunde följden endast blifva ett system, som måste verka förtryckande för Europa och skulle icke blott visa sig fruktlöst för det ändamål som söktes, men äfven leda till de svåraste olägenheter [2]). Engelska regeringen vägrade bestämdt att samtycka till den af de tre magterna utfärdade förklaringen.

På samma gång ville dock engelska regeringen i fullständigaste mått erkänna hvarje stats rättighet att ingripa i det fall att dess egen omedelbara säkerhet eller vigtiga

---

1) »l'autorité reelle et la dignité des souverains independans».

2) »Le gouvernement de S. M. ne croit pas que d'aprés les traités existans les alliés aient le droit d'assurer aucuns pouvoirs generaux de cette espece, et il ne croit pas davantage qu'ils puissent s'arroger des pouvoirs aussi extraordinaires en vertu d'aucune nouvelle transaction diplomatique entre les cours alliés sans s'attribuer une suprematie incompatible avec les droits d'autres etats ou meme en acquerant ces pouvoirs du consentement special des dits etats, sans introduire en Europe un systeme federatif oppresseur et qui non seulement serait inefficace dans son objet, mais encore pourrait avoir les plus graves inconveniens».

interessen sväfvade i fara i följd af tilldragelser inom en annan stat, men ett sådant förfarande kunde endast af det yttersta nödtvång rättfärdigas, det borde aldrig upställas såsom allmän regel i afseende på hvilka revolutionära rörelser som helst eller ingå såsom allmän grundsats i folkrätten. — England kungjorde således »non interventions principen» såsom sin grundsats, men medgaf möjligheten af undantag för eget sjelfförsvar i tvingande nödfall.

Hvad angick tillämpningen i nu föreliggande fall hade Engelska regeringen från första stunden ogillat tilldragelserna i Neapel, men ville icke tillstyrka någon de främmande magternas inblandning.

Sammanlägger man dessa motsatta förklaringar, blifver slutsatsen att den heliga alliansens system stadfästades, utvecklades, förstärktes på kongressen i Troppau, men blott af tre magter bland de fem. England afvek från dessa tre och Frankrike deltog ej heller med dem. De fem voro ej fullt enige.

Men i sjelfva verket var oenigheten ej mycket stor. Ty England, på samma gång det uttalade sina afvikande grundsatser, erkände också att frågan om Neapel kunde för andra stater, särdeles Österrike och de italienska magterna, visa sig helt annorlunda med afseende på deras ställning och England ämnade icke »lägga något hinder för hvad dessa stater kunde finna skäl att företaga för sin egen säkerhet»[1]. Svårligen kunde England annorlunda göra, England medgaf ju att undantagsfall kunde finnas, då non interventionsprincipen ej var hållbar, nämligen i stort nödfall der egen säkerhet stod på spel. Sådant nödfall kunde ju vara för handen denna gång för Österrike och de italienska staterna.

Således, om Europa hade fått veta att den för andra staters sjelfständighet vådliga grundsatsen icke var enhälligt antagen, fingo också de magter, som hade antagit denna grundsats, veta att de i närvarande fall icke hade att befara något hinder från den motsatta sidan. Men att England af-

1) England ville icke »intervenir dans la marche que tels etats pourraitent juger convenables d'adopter pour leur propre sureté».

vek från de öfrige i sjelfva grundsatsen var dock för framtiden en icke ovigtig sak. Den engelska ministere, genom hvilken konungen af England utgaf denna förklaring motsatt mot den heliga alliansen, var den samma, som hemma i sitt land beskyldes att likna samma heliga allians, den samma som det sammansvurna bandet hade velat mörda. Man ser hvad det konstitutionella regeringssättet i England betyder, denna ministere, lord Castlereagh m. fl. var ingalunda hvad man kallar »liberal», men der var dock en skilnad mellan den och den absolutistiska magtens innehafvare på kontinenten, t. ex. furst Metternich.

Att Österrike, Ryssland och Preussen skulle upträda mot revolutionen i Neapel var emellertid afgjordt men verkställningen berodde på en ny kongress, der man hoppades få se konungen af Båda Sicilierna närvarande.

Den nya kongressen sammanträdde i *Laibach* (jan. 1821) och konungen af Båda Sicilierna var på platsen. Han hade före sin afresa från Neapel förklarat sig ämna använda allt sitt bemödande för att så bemedla saken att en konstitutionel författning kunde uprätthållas i Neapel [1]). Historieskrifvare må besvara frågan huru detta löfte blef hållet, säkert är att bemödandet, i fall det användes, blef fruktlöst. Prinsregenten i Neapel, konungens son, fick emottaga ett bref af sin fader, dateradt Laibach, af innehåll att konungen hade funnit de i Laibach församlade suveränernes beslut oryggligt att icke fördraga det nya statskicket i Neapel. Med godo eller ondo skulle revolutionens verk tillintetgöras, med härsmagt i fall Neapel ej hörsamade goda ord och rådslag [2]).

---

1) Konungens budskap till Båda Siciliernas parlament d. 7 dec. 1820 innehåller vissa grundsatser, som konungen ville uprätthålla i den konstitutionella författningen, men 1812 års författning oförändrad, sådan den samma nu efter Spaniens mönster var antagen, omtalas icke. Man synes således i Neapel beredt sig på vissa förändringar.

2) Detta bref är skrifvet i en sådan ton såsom skulle konungen blott gifvit vika för tryckande tvång. Allt skylles på de främmande magterna. Brefvet är dateradt d. 28 jan. 1821, men i en senare kungörelse, daterad den 23 febr., sedan det var bekant att Neapel ämnade göra motstånd, talades ganska stränga ord.

De följande händelserna blefvo nu sådana att det neapolitanska parlamentet vägrade att underkasta sig, österrikiska trupper inryckte i landet och gjorde en ganska lätt eröfring, Neapel var oförmöget till allvarsamt försvar. Konungen vid sin återkomst från Laibach återstälde det gamla regeringsystemet.

Medan den heliga alliansen på sådant sätt gjorde sig gällande i Neapel både började och slutades ett revolutionsförsök i Piemont af samma art som tilldragelserna i Neapel. Men rörelsen i de sardiniska staterna var svagare och undertrycktes af konungen i Sardinien med egen härsmagt i förening med österrikiska trupper. Händelserna åtföljdes af en thronförändring, regerande konungen Victor Emanuel nedlade kronan och efterträddes af sin broder Carl Felix Josef, men denna personalförändring betydde ej mycket [1]).

Kongressen i Verona.

Om kongressen i Laibach var en fortsättning af kongressen i Troppau, så kan kongressen i Verona på visst sätt kallas en fortsättning af kongressen i Laibach. Föremålet var icke samma land, men det var samma sak, revolutionernas undertryckande i södra Europa. Frågan handlade nu om Spanien.

Detta land med sina förhållanden påminde mycket om Neapel. En omstörtning hade skett på revolutionär väg och konungen hade för nöd och tvång antagit 1812 års grundlag. Han befann sig i en ofri ställning, en mellankomst af de främmande magterna skulle i sjelfva verket varit att räcka honom en hjelpsam hand. Men då skulle också alliansen sätta sig till domare öfver ett sjelfständigt folk. Allt detta var lika i Spanien såsom i Neapel. Hade det skett på ett ställe kunde det ske på ett annat.

---

1) Åtskilliga urkunder rörande kongresserna i Troppau och i Laibach läsas hos DE MARTENS, T. V, p. 562—665 och till en stor del hos GHILLANY: Dipl. Handb., T. II, p. 417 o. f.

Men åtskilliga förhållanden voro dock något olika. Österrikes magt var ej så nära till hands och den magt, som var den närmaste, Frankrike, tvekade mycket. Englands politik var nu motsatt mot de öfriges på ett mycket allvarsamare sätt än i Troppau och Laibach. Der hade England blott ogillat grundsatsen, men icke lagt hinder mot tillämpningen. Nu deremot var England färdigt att med all sin magt motsätta sig inblandningen i Spanien och om England icke gjorde detta, var orsaken att England saknade medel dertill och ej vedervågade ett europeiskt krig. Men Englands affall från den heliga alliansen var afgjord sak. Denna förändrade ståndpunkt, som den engelska politiken intog, var följden af en ministerförändring i England. Lord Castlereagh, som hade varit Englands minister för utrikes ärendena, var död och hans efterträdare, Canning, var den heliga alliansens vedersakare på fullaste allvar. — Slutligen hade också den heliga alliansen fått ännu en revolution att bekymra sig öfver, Grekernes upresning mot Turkiet var började och freden mellan Ryssland och Turkiet var osäker.

Den ena frågan inverkade på den andra. Den grekiska revolutionen hade sina egna sidor, som gjorde den samma mera svårhandterlig än de öfriga att af den heliga alliansen behandlas och fredens bevarande mellan Ryssland och Turkiet var ett föremål af mycket stort intresse, kanske allra mest för Österrike. Den spanska frågan åter berodde hufvudsakligen på hvad Frankrike kunde besluta sig att företaga medan åter Englands motsträfvighet i afseende på Spanien var en betänklig sak på samma gång Englands medverkan att bemedla freden mellan Ryssland och Turkiet kunde vara högst behöflig. På detta sätt blef ställningen invecklad och kongressen fann sig icke i tillfälle att besluta någon gemensam åtgärd mot Spanien. Något annat skedde ej än att de tre magterna Österrike, Ryssland och Preussen upmanade Spanien att afskaffa den på revolutionärt sätt antagna grundlagen och när detta icke skedde afbröto dessa magter sina diplomatiska förbindelser med Spanien. Detta innebar visserligen en fiendtlig handling, men som ej hindrade att sakerna i Spanien gingo sin egen gång.

Men Frankrike befann sig för granskapets skull i en

egen och mycket grannlaga ställning. Fruktade man att revolutionen i Spanien skulle inverka störande på andra länders fred, var Frankrike närmast blottställdt likasom Österrike hade varit i förhållande till Neapel. Och Frankrike var försäkradt om de tre magternas bästa välönskningar i fall Frankrike beslöt sig att upträda. Från England voro de skarpaste protester att motse, England förhöll sig icke nu såsom förra året då denna magt blott ogillade interventionen såsom allmän grundsats, men medgaf att den samma kunde för andra magter vara tvingande nödvändig. Nu deremot erkände England alls icke att något sådant nödtvång fans för Frankrike, men erbjöd sin bemedling mellan Frankrike och Spanien. I Frankrike åter fick krigspartiet öfverhand i regeringen och »interventionen» egde rum (1823). Denna handling var således i formelt afseende Frankrikes enskildta sak, men i full öfverensstämmelse med de tre magternas, man kan säga den heliga alliansens politik.

Utgången blef den samma som i Neapel, mot Frankrikes härsmagt var Spanien värnlöst, den vilda tapperhet, det okufveliga hjeltemod, hvarmed Spaniens folk hade motstått Napoleons öfvermagt, var nu aldeles försvunnet. Den konstitutionella regeringen dukade under, grundlagen afskaffades, det gamla regeringsättet återstäldes (1823). England gick ej ända derhän att för »interventionens» i Spanien skull upväcka ett europeiskt krig.

I Portugal åter blef den revolutionära grundlagen afskaffad genom en kontrarevolution inom landet (1823), ingen mellankomst behöfdes.

Såmedelst syntes den heliga alliansen ännu allt jämt ganska stark och lyckosam i sin politik. Men Englands skilsmässa från alliansen var aldeles afgjord, ett djupt svalg skilde en stormagt från de öfriga [1]).

---

1) Jfr. skrifvelsen från engelske utrikes ministern Canning till engelske ministern i Paris d. 31 mars 1823, som läses hos GHILLANY: Dipl. Handbuch, T. II, p. 460 o. f.

Den grekiska revolutionen.

Kongressen i Verona var den sista kongress, som den heliga alliansen höll. Intill den tiden hade Europa erfarit den heliga alliansens sätt att utföra sitt väktarekall, efter denna tid fick Europa se huru den heliga alliansen gick sin uplösning till mötes.

Skilnaden mellan den senare delen af 1820-talet och den föregående tiden från 1815 var den, att de stora magterna utgjorde en samlad enhet så att alle talade med samma stämma. Sådan var meningen när 1815 års förbund blef ingånget och förklaringen gifven i protokollet från kongressen i Aachen. Denna eniga sammanhållning var hufvudsaken. Förenade voro de fem stormagterna oemotståndliga i Europa. Men tiden nalkades, då sådan sammanhållning icke mera fans.

Närmare betraktadt låg det i sakens natur att så skulle gå. All förening mellan sjelfständigt handlande personer måste bero på likhet i åsigter, gemensamhet i interessen. Sådan likhet, sådan gemensamhet fans år 1815, men tio år senare fans den samma icke. Förutsättningen var att uprätthållandet af 1815 års fördrag och motståndet mot hvarje sådan företeelse, som bar revolutionens drag eller, om det ock vore blott på långt afstånd, påminde derom, skulle vara en omsorg så vigtig, att ingen meningarnes olikhet derom kunde finnas och att detta interesse skulle öfverväga alla andra. Men det kunde dock ej hindras att hvar och en af de mägtige hade sina egna särskildta interessen vid sidan af de gemensama och det var ingen säkerhet att dessa särskildta interessen läto sig underordnas. Det kunde hända att någonting tilldrog sig i Europa, som icke stämde öfverens med den gemensama grundsatsen, men kunde blifva ganska fördelaktigt för någon viss bland de stora magterna. Det kunde visa sig att någon bland dem kunna finna sin stora fördel icke dervid att 1815 års fördrag uprätthöllos i alla delar, men just dervid att de i någon del förändrades. Och der kunde upstå olikhet i åsigter om grundsatsernas tillämpning. Sådan olikhet hade redan visat sig i Troppau

och Laibach då England vägrade sitt samtycke till tvångsåtgärderna mot Neapel. Den gången blef denna olikhet ej praktiskt vigtig, men andra tidsomständigheter kunde komma då skiljaktigheten i åsigter kunde blifva af stor vigt. Denna skiljaktighet framträdde fortfarande och mycket bestämd på kongressen i Verona och såsom den samma hade en mycket stark grundval i motsatsen mellan Englands statsförfattning och stormagternas på fasta landet, Frankrikes inbegripen, hvarest det konstitutionella regeringsättet icke hade på långt när samma betydelse som parlamentsförfattningen i England, så var all sannolikhet att motsatsen ej skulle kunna häfvas. Så länge England stod allena och dessutom ej gjorde annat än undandrog sin medverkan, men icke upreste något positivt hinder för de öfrige att handla efter sitt sinne, kunde de fyra eller om de ock blott voro de tre, oberäknadt Frankrike, bilda en sammanhållning, som ännu var ganska mägtig och den heliga alliansen kunde ega bestånd. Men om nu det inträffade att det affälliga England bestämdt upträdde i handling på motsatt sätt mot de öfrige och ännu mera i fall särskildta interessen gjorde sig gällande hos någon af dem, då var sammanhållningen uplöst, den heliga alliansens dagar voro räknade. Allt detta inträffade i den *grekiska* frågan.

Denna fråga var mycket egnad att sätta den heliga alliansens enighet på prof, så som lätt visar sig om man något eftersinnar hvad saken innebar.

Grekernes upresning mot Turkiet var i flera afseenden olik statsförändringarne i södra Europa. Men vid första anblicken synes dock såsom borde denna upresning betraktas på samma sätt som de öfriga. Här var ju ett upror, det borde enligt den allmänna grundsatsen undertryckas. Den heliga alliansen kunde hafva så mycket större skäl att vara sträng mot Grekerne som deras revolution icke blott afsåg en förändrad statsförfattning, men ett fullkomligt affall från den monarki de tillhörde. En stat i Europa, Turkiet, skulle förlora en del af sina länder, en ny stat, Grekland, skulle upstå, statsystemets sammansättning rubbas. Här kunde icke samma inkast göras som i Neapel och Spanien, att monarkens majestät var äfven efter den nya författningen okränkbart.

Deremot var det icke afgjord sak att Sultanen behöfde någon handräckning. Han befann sig icke i revolutionens våld såsom konungarne i Neapel och Spanien, det kunde hända att han sjelf var mägtig att betvinga sitt olydiga folk. I sådant fall egde den heliga alliansen blott att låta saken gå sin gång. Men var det så att Sultanen hemstälde sin sak att af magterna understödjas, då var det sakernas skick för handen att kongress borde hållas enligt protokollet i Aachen. Att sultanen ej var formligen intagen såsom medlem i den heliga alliansen skulle nog ej gjort något hinder.

Ett sådant sätt att betrakta den grekiska saken var dock i hög grad ofullständigt. Här fans först och främst en omständighet, som behöfde besinnas. Grekerne voro kristne, Turkiske Sultanen var mohamedan. Stormagternas förbund skulle ju vara en helig allians, helig i ordets kristna mening, kristna religionen skulle vara politikens regel. Den frågan kunde göras om det kunde passa för en sådan allians att räcka sin hand till att undertrycka det kristna folket, som reste sig upp mot en okristen magt.

Nu kunde väl dock åtskilligt härom sägas både för och emot. Visserligen skulle den heliga alliansen vara ett förbund i kristendomens anda, men en förening af kristne missionärer hade den heliga alliansens magter dock icke utgifvit sig att vara. De hade icke föresatt sig att drifva de otrogne ut ur Europa. Politikens handlingsätt skulle bestämmas enligt den kristna sedoläran, som bjuder att göra hvar man rätt ehvad han vore kristen eller okristen, sådan var meningen. Fans der en magt i Europa, som icke var kristen, men dock erkänd såsom legitim medlem i statsystemet, måste dess rätt vara lika okränkbar som de kristnes.

Så kunde sägas, men om den heliga aliansen verkligen hade något allvar med sin helighet, måste alliansen anse mycket beklagansvärdt att en sådan magt funnes, och deremot mycket önskvärdt att det kristna folket befriades från en sådan öfverherre. Den heliga alliansen borde anse såsom ett dyrbart interesse att befordra upkomsten af en magt, som kunde, lika med den heliga alliansen sjelf, sätta den kristna sedoläran till handlingarnes rättesnöre. Ett sådant förfarande som att bidraga dertill att Grekerne undertrycktes

måste innebära att den politiska grundsatsen fick öfverväga den religiösa, men dermed hade alliansen också bortlagt den religiösa omklädnaden och affallit från läran, som var skrifven i det heliga fördraget.

Låter man åter den heliga alliansens kristendom vara sådan han var och betraktar den grekiska upresningen såsom hvarje annan politisk företeelse, så hade den samma två sidor, de der visade utsigter, den ena helt olik den andra. På ena sidan såg man ett folk, som upreste sig mot förtrycket af det råaste barbari, ett folk, som kunde blifva ett kulturfolk, begärde sin frihet i strid med en magt, som genom hela sitt innersta väsende stod i oförenlig strid med hela den europeiska kulturen. Ryktet om Grekernes frihetstrid gick genom länderna och väckte de lifligaste medkänslor hos Europas folk. Förfärliga berättelser voro gängse om Turkarnes rysliga grymhet, den grekisk-turkiska striden utmärktes verkligen af förskräckliga menniskoslagterier, som uprörde mensklighetens känslor. Den allmänna rösten i Europa var högt ljudande att Grekernes strid mot Turkarne var mensklighetens strid mot barbariet.

Detta var sant och kunde väl tåla att af de mägtige besinnas, men deruti låg blott den ena sidan af saken. Här fans äfven en annan. Ett folk fans i Europa, hos hvilket medkänslan för Grekerne var ännu starkare än hos något annat. Detta folk var det ryska. För Ryssarne voro Grekerne trosförvandter på ett annat sätt än för Europas öfriga folk och Grekernes befrielse var icke blott en sak för det menskliga deltagandet, men handlade äfven om fäderneslandets förkofran i storhet och magt. Den menniska var mycket enfaldig, som icke begrep att Greklands affall från Turkiet måste blifva Rysslands vinst. Det behöfdes icke och det kunde icke ske att Grekland, när det gick bort *från* Turkiet, skulle gå *till* Ryssland på det sätt att Grekland skulle blifva en rysk provins, men ett sjelfständigt Grekland skulle dock ovilkorligt blifva en bundsförvandt för hvar och en, som gerna såg Turkiets aftagande och fall. Att befria Grekland var att försvaga Turkiet, att försvaga Turkiet var att förstärka Ryssland; Grekland, befriadt, kunde ej blifva en starkare stat än att det alltid behöfde ett stöd, Ryssland

kunde aldrig bättre begära än att få gifva detta stöd. Det är en berättelse att kejsarinnan Katharina II, när hon lät anlägga den nya staden Cherson vid Dnieprfloden, lät sätta en inskrift på stadsporten: »här går vägen till Constantinopel». Sin andre sonson kallade hon med namnet Constantin, en kejsare i Petersburg, en annan i Constantinopel, så kunde det vara. Nu kunde tiden vara kommen att rycka fram på den vägen, som bar till Constantinopel. Att befria Grekland kunde vara att bilda en lydstat i Medelhafvet för Rysslands räkning.

Detta, att uprätthålla turkiska riket, var dock ett europeiskt interesse. Att göra Ryssland ännu mägtigare än detta rike redan var kunde väl vara minst sagdt onödigt. Menniskovännerne i Europa, hvilka svärmade för Grekernes befrielse, begrepo icke alltid detta sammanhanget. Men för kabinetternas statsmän var saken klar.

Och icke minst för de ryske. Man hade sett Englands åsigt om politikens grundsatser skilja sig från de öfrigas, nu såg man Rysslands interessen i en dylik motsats.

Men denna motsats framträdde icke genast i yttre handling. De motsatta sidorna af den grekiska saken framstälde sig äfven för kejsar Alexander. Han såg dessa saker icke med uteslutande ryska ögon, men äfven ur den synpunkt, som tillhörde honom såsom en hufvudman för stormagternas förbund mot revolutionerna. Hade Grekerne räknat på Rysslands bistånd, så svek deras hopp, kejsar Alexander ogillade högt den grekiska upresningen. Men aldeles följdriktig var han likväl icke i sin politik. Ty han antog sig dock till en viss grad Grekernes sak, han talade godt för dem hos Sultanen, han förehöll Turkiet dess pligt att erkänna sine kristne undersåtars rätt. Detta skulle aldrig kejsar Alexander och aldrig någon af de förbundna stormagterna hafva gjort till förmån för ett upror i någon annan stat.

Den ställning Ryssland intog i den grekiska frågan var långt ifrån ren och bestämd. Turkiet hade klagomål att anföra öfver understöd, som blef Grekerne gifvet i Ryssland, och åtgärder vidtogos från turkiska sidan, hvaraf Ryssland fann sig förnärmadt ända derhän att krig mellan Ryssland och Turkiet var nära att utbrista (1821). Ett sådant krig,

om också börjadt utan någon afsigt af Ryssland att föra kriget för Grekernes räkning, måste dock hafva inverkat på de grekiska sakerna och med sådan påföljd, som skulle hafva försatt Ryssland i en aldeles falsk ställning, så vida denna magt ville vara trogen stormagternas antagna system. Nu lyckades det att undanskjuta kriget, Grekerne lemnades åt sitt öde och deras ombud blef icke mottaget vid kongressen i Verona.

Således höll den heliga alliansen ännu tillsamman oaktadt de stötestenar för enigheten, som kunde finnas i den grekiska frågan. Men med tiden skulle likväl denna fråga spränga sönder föreningen. Den motsats, som fans mellan England och de öfriga magterna, utvecklade sig mer och mer och icke minst i afseende på Grekerne. Denna motsats fick sitt uttryck äfven på ett annat sätt då England, ännu alltid under ledning af Canning, offentligen erkände de *spansk-amerikanska republikerna* d. ä. Spaniens uproriska kolonier såsom sjelfständiga stater (jan. 1825). Engelska regeringen hade redan på kongressen i Verona [1]) låtit förstå att en sådan handling förestod och den samma fullbordades ett par år senare. Och likaledes intog England en från de öfriga magterna aldeles afskild ställning i den grekiska frågan. Greklands egenskap af sjelfständig stat blef väl icke offentligen erkänd, men Engelska regeringen vägrade icke att ingå i förbindelser med den grekiska styrelsen. Skilnaden mellan Englands politik och de öfriga magternas är mycket bestämdt uttryckt i en från Grekerne sjelfve utgången statshandling nämligen en af grekernes nationalförsamling afgifven förklaring att den grekiska nationen stälde sin frihet och sjelfständighet [2]) under Stor-Britanniens beskydd. I denna handling fördes bitter klagan öfver det obilliga bemötande, som Grekerne hade rönt från andra håll, men Stor-Britanniens regering vore den enda, som hade iakttagit en »verklig neutralitet.»

---

1) ALISON: l. c. T. II, p. 629.

2) Jfr. BÄCKSTRÖM: Öfversigt af de Europeiska Staternas historia sedan år 1815, T. I, 603. »le depot sacré de sa liberté, de son independance nationale et de son existence politique», DE MARTENS, l. c. T. VI, p. 783.

Denna handling, som utgick från Grekland den 2 aug. 1825, föranledde väl icke genast något afgörande steg från Englands sida. Det som Grekerne hemstälde till England att göra, nämligen att afgjordt och ovilkorligen taga dem under sitt särskildta beskydd, innebar något mera än som kunde vara rådligt för England att företaga. Det skulle varit att göra Grekland till en slags lydstat under England medan de europeiska magternas politik och Englands deribland var i högsta grad angelägen att Grekland icke skulle blifva en lydstat under Ryssland. Men att den engelska politiken var färdig att befordra sakerna till ett fördelaktigt slut för Grekerne och aldeles icke ämnade öfvergifva dem, detta blef af de följande händelserna klart. Ty redan det följande året 1826 begyntes från Englands sida de förhandlingar, som verkligen skulle leda till Greklands befrielse.

Men att sådant kunde göras berodde på en förändring, som timat i Ryssland. Kejsar Alexander dog (d. 1 dec. 1825) och kejsar Nikolai steg på thronen. Med honom kom den nationelt ryska politiken till magt i Rysslands rådslag, det ryska interesset blef bestämmande och den heliga alliansens grundsats fick vika undan. Kejsar Nikolai var visst icke den, som gynnade och hjelpte revolutioner i allmänhet, den beskyllningen har väl ingen menniska gjort honom, men med den grekiska revolutionen var ett eget förhållande, den revolutionen var mycket nyttig för Ryssland, derföre räckte Nikolai sin hand åt Canning eller tog emot den hand, som Canning bjöd.

De handlingar, genom hvilka den grekiska frågan bragtes till slut, voro följande:

a) *Protokollet i S:t Petersburg d. 4 april 1826*, som innehöll Englands och Rysslands aftal, var af följande innehåll: Konungen af Stor-Britannien skulle erbjuda sin bemedling hos Ottomanniska Porten på sådant vilkor att Grekland skulle förblifva beroende af Porten, men endast såsom skattskyldig stat och med skattskyldigheten en gång för alla fördragsmässigt bestämd till viss summa. Grekerne skulle ega att sjelfve välja sin styrelse dock med förbehåll att valet ej skulle vara aldeles oberoende af Turkiet. Grekerne skulle njuta fullständig religionsfrihet och sjelfständighet i

afseende på sin handelsrörelse samt hela den inre styrelsen[1]). Och för att åtskilja nationerna och förekomma stridigheter skulle »Grekerne inköpa Turkarnes egendomar i Grekland.» I denna bemedling, om den samma af Turkiet antogs, ville ryske kejsaren förena sina bemödanden med England. Men nu kunde lätteligen hända att Turkiet icke antog bemedlingen. För denna händelse fans en artikel i protokollet, skrifven med all möjlig diplomatisk omtänksamhet, så att meningen lemnade full frihet att handla så som omständigheterna kunde föranleda. Det hette nämligen att nu angifna vilkor skulle ligga till grund för hvarje upgörelse, som genom de båda magterna, vara sig förenade eller särskildt af någondera, kunde åstadkommas och de båda magterna ville för detta ändamål använda alla sina bemödanden. Detta kunde ske genom väpnad mellankomst eller genom framdeles förnyade underhandlingar. Det blef icke sagdt på hvad sätt det skulle ske, hvardera magten hade sin handlingsfrihet, men föremålet att eftersträfva var klart och bestämdt — Greklands halfsuveräna ställning. Och gränserna, huru långt den halfsuveräna staten skulle sträcka sitt område på fasta landet och på öarne skulle framdeles bestämmas.

Det, som genom denna öfverenskommelse var afgjordt, bestod således icke i en bestämd föresats att sätta sig till domare öfver Grekland och Turkiet eller truga och tvinga de stridande parterna, men blott att söka åstadkomma ett godt slut till det sig upresande folkets förmån. En mellankomst mellan Grekland och Turkiet var dock på detta sätt beslutad och detta af två bland stormagterna, icke af alle i förening. Handlingen var både i form och sak en helt annan än den skolat vara enligt den heliga alliansens grund-

---

1) Hos GHILLANY: Dipl. Handbuch, T. II, p. 387 står att Grekerne »dérigeraient exclusivement leur gouvernement *exterieur*», men i den engelska texten hos DE MARTENS, T. VII, p. 40 står »internal government», hvaremot den franska texten äfven derstädes har ordet »exterieur». Att Grekland skulle blifva sjelfständigt i sina yttre förhållanden kunde knappt vara meningen då landet dock skulle stå i ett visst beroende af Turkiet, hvaremot den inre sjelfständigheten just var det, som fördraget med hela sin anda och mening åsyftade.

satser. Protokollet innehöll visserligen att England och Ryss-lands beslut skulle meddelas hofven i Wien, Berlin och Paris för att erhålla deras garanti för det fördrag, som kunde kom-ma att afslutas rörande fred mellan Grekland och Turkiet, men England och Ryssland bestämde emellertid sitt hand-lingsätt oberoende af de öfrige.

Rysslands och Englands sätt att uttrycka sig i proto-kollet var olika. Ryske kejsaren talade om »religionen, rätt-visan och menskligheten» såsom bevekelsegrunder, England åter åberopade Grekernes begäran att England skulle medla för dem och England var också den magt, som skulle göra framställning hos Porten. Rysslands handlingsätt stämde godt öfverens med den heliga alliansens grundsats att »in-tervention» i revolutioner kunde och borde ega rum och talet om »religionen, rättvisan och menskligheten» liknade också den heliga alliansens vanliga talesätt, men skilnaden var den, att »religionen, rättvisan och menskligheten» brukade vara den heliga alliansens skäl att undertrycka revolutioner, men icke att befordra deras framgång såsom Ryssland nu gjorde. Kejsar Nikolai's politik var såsom ordstäfvet lyder: »när jag gör det, så är det rätt».

Och nästan det samma kunde England säga. Canning med engelska politiken hade ju fått från sin företrädares tid, från tiden, då kongresserna höllos i Troppau och Laibach, den läran att stormagterna icke skulle »intervenera». Och samma tal hade Canning sjelf fört på kongressen i Verona. Och nu intervenerade likväl England. Att detta skedde på grund af den ena partens begäran förändrade ej saken, ty denna part — Grekerne — utgjorde icke en i Europas stat-system erkänd, sjelfständig magt, men en affällig del af en sådan magt. Skulle non-interventionsprincipen gälla när frå-gan var om att undertrycka en revolution, skulle väl prin-cipen varit lika giltig när frågan var om att förhjelpa en revolution till seger och framgång. I sjelfva verket var lik-väl Englands stridighet med sin egen lära mera skenbar än verklig, ty England hade dock alltid medgifvit att non in-terventionsprincipen kunde hafva sina undantag. Ett sådant kunde ju vid detta tillfälle vara för handen.

Här var i sjelfva verket ett exempel att det verkligen icke går an att upställa en sådan naken grundsats såsom allmän regel, hvarken en interventions- eller non interventionsprincip. Den enda grundsats, som orygglígen bör gälla, är just det, som ryske kejsaren sade, »religionen, rättvisan och menskligheten», men intervention eller non intervention kan förhålla sig helt olika till dessa heliga föremål vid olika tillfällen.

b) *Fördraget i London d. 26 juli 1827* mellan England, Ryssland och Frankrike, som nu äfven deltog. Detta fördrag innehåller en stadfästelse på protokollet i Petersburg, men det innehåller väl äfven något mera. De två nu mera tre magterna ryckte fram ett stycke längre på vägen och gåfvo en bestämd förklaring om orsaken, hvarföre interventionen måste göras. Nu talas om anarkien i Grekland och på arkipelagens öar, om sjöröfverierna, som blottstälde Europas handel och förorsakade förluster samt kostsamma åtgärder till motvärn [1]). De europeiska staternas egen säkerhet, gjorde interventionen nödvändig, den fordrades för ordning och fred i Europa. Här kunde England således säga att ett undantagsfall, då non interventionsprincipen icke dugde, var för handen.

Nu öfverenskommo de tre magterna att alla tre gemensamt skulle erbjuda sin bemedling på de i Petersburgerprotokollet bestämda vilkoren. Dessa uprepades i Londonfördraget. Men dertill lades en särskildt artikel beräknad för den händelsen att Turkiet icke antog bemedlingen. Här gafs icke blott en allmän förklaring att de tre magterna skulle använda alla bemödanden, men bestämdes tillika: 1) att Turkiet skulle underrättas att de tre magterna ämnade sätta sig i förbindelse [2]) med Grekerne medelst att hos dem anställa konsuler och emottaga sådane embetsmän från Grekland, detta land skulle således betraktas såsom en folkrättsligt erkänd stat och detta skulle ske i trots af Turkiets afslag. — 2) Bemedlingsanbudet skulle åtföljas af ett förslag till stillestånd mellan de krigande och om detta icke

1) »de mesures onereuses de surveillance et de repression».

2) »se rapprocher des Grecs».

antogs, skulle den tredskande parten, Turkiet eller Grekerne eller bägge, om bägge tredskades, tvingas att låta vapnen hvila. Det hette visserligen att de allierade magterna icke skulle taga del i fiendtligheterna, men det sades dock att de skulle använda alla uptänkliga medel[1]) att bringa vapenhvilan till stånd och förekomma hvarje sammandrabbning mellan de stridande. Det är svårt att se huru detta skulle tillgå utan att med väpnad magt träda emellan. Och der talades äfven om flottor i Levanten, som skulle erhålla förhållningsordres. — 3) Om dessa mått och steg ej ledde till ändamålet skulle de allierade magterna icke desto mindre fortsätta sina bemödanden och vidare bestämma sitt handlingsätt.

Här var således meningen att göra en »intervention» af den kraftigaste art. Två stridande parter skulle, om de ej togo skäl, tvingas att nedlägga vapnen och en sjelfständig monark, turkiske Sultanen, skulle tillhållas att gifva fred åt sitt affälliga folk på vilkor, som af främmande magter föreskrefvos.

c) *Fredsfördraget i Adrianopel d. 14 sept. 1829.* Efter fördraget i London följde den ryktbara sammandrabbningen, som vanligen kallas *sjöslaget vid Navarino (okt. 1827)* der den turkiska sjömagten nedergjordes af Englands, Rysslands och Frankrikes förenade flottor. Denna händelse var icke beräknad, snarare förefaller hela drabbningen såsom skulle stridens början hafva berott på ett missförstånd, hvarefter dess fortgång icke lät sig hejdas. Men hela innehållet af fördraget i London var sådant som ganska lätt kunde föranleda en sådan ytterlighet i fall turkiske Sultanen var omedgörlig såsom han det var. På händelsernas gång i Grekland hade slaget vid Navarino icke någon afgörande inverkan, ty den turkiska härsmagten i Grekland var icke dermed afväpnad. Men ett medelbart inflytande måste denna händelse dock hafva haft så vida som Turkiets magt i det hela var försvagad. Följande året (1828) blef en bestämdt fiendtlig handling företagen af de allierade magterna mot Turkiet då en fransk armé *fördref den turkisk-egyptiska*

---

1) »tous les moyens, que les circonstances suggereront a leur prudence». — DE MARTENS: Nouveau Recueil, continué par SAALFELD T. VII, p. 465 o. f. GHILLANY: Dipl. Handb., T. II, p. 389.

krigshären från halfön Morea, och då nu äfven krig utbröt mellan Ryssland och Turkiet kunde den grekiska stridens slut emotses.

Detta rysk-turkiska krig slutades genom *freden i Adrianopel d. 14 sept. 1829*, som innehöll Turkiets samtycke till Londonfördragets vilkor [1]). Detta samtycke var icke förut gifvet, men frampressades nu genom de ryska vapnens öfvermagt i kriget. Ryssland blef således den magt, som genom sin öfverlägsenhet öfver Turkiet genomdref Greklands befrielse. Men dock blott såsom halfsuverän stat, sådan var Londonfördragets mening, och ett särskildt aftal var träffadt mellan de tre magterna d. 22 mars 1829 angående närmare bestämmelser rörande utförandet af fördraget i London och den grekiska statens gränser. Äfven till det, som innehölls i detta aftal, gaf Turkiet nu sitt bifall.

d) *Protokollet d. 3 febr. 1830.* På denna ståndpunkt blef den grekiska frågan icke länge stående. Då nämligen nu intet hinder mötte för den slutliga upgörelsen skredo de tre allierade magterna till verket, men dervid gjorde sig en i viss mån förändrad åsigt gällande. Man öfvergaf Londonfördragets bestämmelse om Grekland såsom halfsuverän, skattskyldig stat och beslöt att i stället erkänna detta lands fullkomliga sjelfständighet. Men då nu denna förändring innebar en ny upoffring från Turkiets sida borde någon ersättning hembjudas åt denna magt. Denna ersättning bestod i en för Turkiet mera fördelaktig gränsbestämning än som innefattades i öfverenskommelsen d. 22 mars 1829. Den grekiska staten skulle inskränkas inom snäfvare gränser, men blifva fullkomligt suverän. Till dessa förändrade bestämmelser gaf Turkiet sitt bifall d. 24 april 1830. Dermed var Greklands sjelfständighet afgjord, en ny suverän stat stod färdig att inträda i Europas statsystem.

e) *Thronbesättningen i Grekland och fördraget i London d. 7 maj 1832* satte i egentligaste mening kronan på verket. En särskildt sak var att bestämma den nya statens författning eller åtminstone sjelfva statsformen. I sjelfva verket var den saken afgjord genom öfverenskommelsen d. 3 febr. 1830, som innehöll att Grekland skulle blifva en mo-

---

1) GHILLANY: l. c. T. II, p. 285.

narki, ej republik. Men för monarkien återstod att finna en monark. Äfven denna omsorg öfvertogs af de allierade magterna och Greklands konungakrona blef af dem bjuden åt en med engelska hofvet mycket nära förbunden furste *prins Leopold af Sachsen-Koburg* (1830). Men denne furste undanbad sig den grekiska kronan, hvarefter följde en längre tids »interregnum» i Grekland, till dess de tre magterna, som nu en gång för alla hade tagit Greklands öde i sin hand, lyckades öfverenskomma om en annan throninnehafvare, hvilken också emottog den erbjudna kronan. Denne furste var konungens *af Bayern yngre son, Prins Otto.* Saken upgjordes under formen af ett fördrag mellan England, Ryssland och Frankrike samt konungen af Bayern såsom målsman för sin son. Detta fördrag af d. 7 maj 1832 blef bestämmande i flera afseenden. Kronan blef erbjuden åt prins Otto af Bayern och för hans räkning emottagen med arfsrätt för prins Ottos manliga efterkommande och dernäst för prins Ottos yngre bröder, prins Luitpold och prins Adalbert med deras ättelinier och för qvinnolinierna efter samtliga dessa manslinier utgång. Grekland blef således en sekundogenitur inom bayerska konungahuset. Rörande gränsregleringen voro underhandlingar å bane med Turkiet för närmare bestämning af de i protokollet d. 3 febr. 1830 upgjorda hufvudgrunder och ett bestämdt fördrag skulle åvägabringas mellan Grekland, Turkiet och de tre magterna. — Ett regentskap af tre personer skulle af konungen i Bayern förordnas under den nye konungens minderårighet, hvilken bestämdes att räcka till år 1835, då han skulle fylla sitt tjugonde år, och likaledes skulle grekiska regeringen ega att värfva ett visst antal krigsfolk, som skulle aflösa de allierade magternas trupper, hvilka nu funnos i Grekland. — Vidare utlofvades de tre magternas garanti för ett statslån af 60,000,000 francs, som den grekiska regeringen kunde komma att uptaga[1])

---

1) Kejsaren af Ryssland gaf sin garanti. Konungen af Stor-Britannien lofvade att upmana sitt parlament och konungen i Frankrike sina »kamrar» att försätta monarkerne i tillfälle att ingå garantiförbindelsen. — Fördraget läses hos GHILLANY l. c. T. II, p. 392 och hos DE MARTENS: Nouveau recueil, continué par MURHARD: T. X, p. 550.

och samma regering skulle ega att i sin tjenst anställa bayerske officerare för att bilda en inhemsk grekisk militärstyrka.

Det må tillhöra dem, som beskrifva det grekiska befrielseverkets historia, att utreda alla dessa tilldragelsers sammanhang. Men till en öfversigt af det europeiska statsystemets förändringar hörer det att anteckna dessa bestämmande fakta, som beteckna upkomsten af en ny stat i Europa. En anmärkning framställer sig då ovilkorligt, att allt gjordes genom de trenne stormagterna, de handlade såsom de skulle varit förmyndare för ett minderårigt barn. Det var icke Grekland, som bjöd sin krona åt prins Leopold af Sachsen-Koburg och prins Otto af Bayern, de tre stormagterna utbjödo den grekiska kronan i Grekernes stad och ställe. Grekland bestämde icke thronföljdsordningen, icke förmyndarregeringen, dettå gjorde de tre stormagterna och konungen af Bayern. Vill man kalla detta ett obehörigt intrång på grekiska folkets frihet, så är likväl dervid åtskilligt att besinna. Grekiska folket hade ingen frihet, det var just fråga om att Grekerne skulle blifva ett fritt folk; här var icke ett intrång i en sjelfständig stats inre angelägenheter, här var en medlande verksamhet af trenne skyddsmagter för att bereda för framtiden en sjelfständig ställning åt ett förut undertryckt folk. Och detta folk var icke i tillfälle att vinna detta mål med egna medel. Hade icke dessa magter, som ingingo fördraget i London, uträckt sin beskyddande hand öfver Grekland, skulle efter all mensklig sannolikhet Grekland icke vunnit sin frihet. Grekerne hade icke förstört den turkiska flottan vid Navarino, detta hade de tre skyddsmagterna gjort, en af dem hade fördrifvit fienden från Morea, en annan hade tvingat Turkiet genom freden i Adrianopel att medgifva Greklands frihet. Den, som står under en annans beskydd, blifver af honom beroende, den som ej mägtar att stå på egna fötter måste tåla att sjelfständigheten lider ett intrång. Sådan var Greklands ställning, detta land var aldeles beroende af sina skyddsmagter. Hurudan ställningen var visar sig bäst af det, som fördraget innehöll om de värfvade trupperna från Bayern samt statslånet på 60,000,000. Grekland hade lefvat i anarki under revolutionstiden och hela den föregående tidrymden

under århundradens lopp med turkisk despotregering hade varit på intet sätt egnad att förbereda Grekerne för politisk frihet och befordra utvecklingen af ett civiliseradt samhälle. Allt måste göras till nyes, här fans t. ex. icke ett ordnadt landtförsvar, inga reglerade finanser. Främmande trupper behöfdes, främmande kredit, skyddsmagterna voro Greklands enda tillflykt, Grekland hade gifvit sig under dem. Derföre heter det också uti inledningen till fördraget med Bayern att England, Ryssland och Frankrike erbjödo den grekiska kronan åt prins Otto af Bayern, »i kraft af den magt, som blifvit dem updragen af grekiska folket»[1]).

Men af dessa förhållanden måste blifva en nödvändig följd att den grekiska staten, så visst den samma erkändes såsom suverän magt, dock måste i sjelfva verket stadna i en af skyddsmagterna beroende ställning.

För Europa blef exemplet gifvet att en ny stat upstod på revolutionens väg, beskyddad, understödd, till framgång förhjelpt af tre bland Europas stora magter, allt på ett sätt som rakt stridde mot de grundsatser, hvilka stormagternas förening förut under de första åren efter 1815 hade kungjort och följt.

---

2. **Juliirevolutionen 1830** betecknar i flera afseenden nya förhållanden, hvilka skulle tillhöra oss att utreda om här vore fråga om att beskrifva Europas historia. Nu hörer juliirevolutionen till vårt ämne blott så vida som anmärkas bör huru vida denna statshvälfning i sig sjelf eller med sina följder inverkade på statsystemets sammansättning, dess beståndsdelar och deras ställning såsom sjelfständiga stater.

Erinre man sig först huru juliirevolutionen tillgick och hvaruti statsförändringen bestod. Hufvuddragen voro:

a) de *s, k. Ordonnancerna* som utfärdades af regeringen, kon. Carl X med furst Polignac såsom förste minister, och

---

1) En grekisk nationalförsamling lärer sedermera (aug. 1832) hafva gifvit sitt formella samtycke och i jan. 1833 anlände kon. Otto till Grekland.

innehöllo egenmägtiga förordningar i strid med den gällande grundlagen, 1814 års karta;

b) *upproret i Paris* med anledning af regeringens grundlagsbrott, hvilket upror slutade med thronens omstörtning och konungafamiljens flygt, (juli 1830);

c) *konungahusets afsättning* och *hertigens af Orleans Ludvig Philips upstigande på thronen* genom den konstitutionella representationens — kamrarnes — beslut (aug. 1830). Kon. Carl X hade i sista stunden afsagt sig kronan och öfverlemnat sina anspråk åt sin sonson, hertigen af Bordeaux, men detta erkändes icke;

d) *vissa förändringar i den förut gällande grundlagen — 1814 års karta* — hvilka ändringar dock ej voro på långt när sådana, som skulle bildat en helt ny statsförfattning.

Här var således en från regeringens sida företagen »statskupp», som misslyckades genom en revolution från folkets sida. Det som skedde bestod i den äldre bourbonska dynastigrenens afsättning och en yngre ättegrens upstigande på thronen. Men sjelfva den monarkiska statsformen bibehölls och den nye konungen var af ätten Bourbon lika väl som det gamla konungahuset. Så väl i detta afseende som i de förändringar, hvilka gjordes i författningen, var der en stor skilnad mellan denna revolutionen och den stora statshvälfningen, som begyntes år 1789, att *hela samhällsordningen icke denna senare gången uprördes*, men revolutionen begränsades ganska snart och samhällskicket blef öfver hufvud sådant det var d. v. s. sådant det hade blifvit efter den förra, den stora revolutionen.

Men en märkelig förändring hade dock timat, en af Europas stormagter gaf sjelf exemplet af en segrande revolution, en störtad konungaätt. Hade England förut varit en affälling från den heliga alliansens politiska läror samt Ryssland och äfven Frankrike tillåtit sig ett afsteg i den grekiska frågan, så stälde sig Frankrike nu på rakt motsatt grund och botten mot hela det gamla systemet. Nu, om någonsin, måste väl den heliga alliansen vara aldeles söndergången.

En förändrad riktning var gifven åt Frankrikes rådslag, Frankrike var nu åter revolutionens land och en gemensam

stormagternas politik mot sådana rörelser i andra länder var så helt och hållet omöjlig, att snarare för hvarje sådan rörelse det kunde finnas ett hopp att Frankrike skulle blifva dess beskyddare.

För legitimitetens ögon var Ludvig Philip en inkräktare ej bättre än Napoleon hade varit. Om nu den heliga alliansen icke hade varit en f. d. allians skulle väl ett stort härtåg hafva företagits mot Frankrike efter exemplet af åren 1814 och 1815. Här, om någonsin, var ett föremål för »intervention». Men derpå var ej att tänka för de magter, som skulle gjort den saken, Frankrike var dem för tungt att handtera. Och ingen magt var nödtvungen att draga svärdet denna gången. Kriget 1814—15 var Europas försvarskrig, men nu hade Frankrike icke angripit någon.

Ty detta var det andra, utmärkande draget hos juliirevolutionen, att han *icke var, såsom den förra revolutionen hade varit, "aggressiv" mot Europa.* Han kunde så blifvit om han råkat i ovarsama händer, men nu ville lyckan d. ä. Försynen, att denna nya, franska revolution icke blef »af ovana händer vilseförd mellan bråddjup och branter», men »under säker ledning inskränkt inom den banade stråten»[1]). Att så skedde är kon. Ludvig Philips everldliga förtjenst.

Härutaf följer att juliirevolutionen icke i och för sig rubbade statsystemets ordning eller upref 1815 års fördrag. Men förändrad var dock magternas ställning. Frankrikes röst var motsatsen mot de tre öfriga magternas på kontinenten. Och Englands stämma liknade Frankrikes, ty samma år, som var juliirevolutionens i Frankrike, blef också tidepunkten för Toryregeringens fall i England. Canning hade dött år 1827, hertigen af Wellington och Sir Robert Peel hade efter den tiden stått i spetsen för engelska regeringen, men nu var tiden kommen att deras grundsatser, de konservativa torygrundsatserna, ej längre hörsamades af parlamentet. Den nya ministeren, hufvudsakligen en Whigministere under ledning af lord Grey, lord Palmerston m. fl. satte till sin bestämmelse att genomföra den s. k. parlamentsreformen,

---

1) Jfr. det allmänna yttrandet af grefve Gustaf Lagerbjelke i *Svenska Akad. Handlingar, från 1796; T. XV, p. 48.*

hvarigenom Englands statskick erhöll en utveckling, som godt öfverensstämde med de grundsatser, hvilka nu voro gällande i Frankrike.

En förändring i den franska magtens sammansättning var dock gjord kort före juliirevolutionen, en tillväxt vunnen, som bör anmärkas emedan den samma i sin mån innebar en förändring i statsystemets beståndsdelar. Frankrike hade eröfrat *Algier*, hvilken besittning Frankrike allt sedermera har behållit. Algier i norra Afrika hade varit en lydstat under Turkiet och blef nu en fransk besittning. Frankrikes kolonialbesittningar ökades med ett nytt område, hvilket sedermera har blifvit ganska betydligt. Men detta gjordes oberoende af revolutionen, det var gjordt förut, det var den förra regeringens sista bedrift.

Men om således juliirevolutionen icke utgjöt sig med eld och svärd öfver länderna och icke försökte att upresa ett eröfrarevälde likt Napoleons, väckte dock Frankrikes revolution sitt genljud öfver Europa. Der blef oro, der blefvo upresningar, några misslyckades, men dock ej alla. Ordningen fordrar att öfverskåda de förändringar i Europas statsystem, som voro å bane i följd af den upväckelse, som Frankrikes exempel föranledde.

1. **Italien.** Folkresningar egde rnm flerestädes, i Kyrkostaten, i Modena, i Parma och en revolutionär nationalförsamling sammanträdde i Bologna, men dessa rörelser undertrycktes ganska snart och lätt af Österrikes härsmagt (1831). Dervid lät Frankrike bero, hade det revolutionära partiet i Italien satt något hopp till Frankrike så var detta en fullkomlig missräkning. Kon. Ludvig Philip lärer väl ansett Europas fred allt för dyrbar att störas af dessa enstaka rörelser. Men för att icke lemna Österrike ensamt all magt öfver Italien lät franska regeringen franska trupper besätta Ancona i Kyrkostaten (1832) och der qvarstadna i flera år. — Österrike kunde i dessa saker handla såsom de italienska regeringarnes bundsförvandt, snarare har Frankrikes företag att besätta Ancona en i formelt afseende svagare folkrättslig grund. Någon afsigt att räcka handen åt revolutio-

nerna fans icke deri, dessa voro redan undertryckta och att upväcka dem å nyo låg visst icke i franska regeringens plan. Här var blott en »demonstration» för att beteckna Frankrikes anspråk att i möjligtvis förekommande fall göra sitt inflytande gällande[1]). Handlingen betecknar den motsatta ståndpunkt Frankrike intog mot f. d. heliga alliansens politik.

2. **Tyskland.** Oroligheter utbröto hufvudsakligen på följande ställen:

a) I kon.riket *Sachsen* blef den regerande monarken kon. Anton Clemens föranlåten att antaga sin brorson, prins Fredrik August, till medregent (1830) och en ny konstitutionell grundlag kom till stånd genom underhandling mellan regeringen och ständerna (1831). Den regerande konungen var en mycket gammal man och närmaste thronföljaren, som var konungens broder, hertig Maximilian, likaledes till hög ålder kommen. Denne furste afsade sig thronföljden och hans son, prins Fredrik August, trädde i spetsen för regeringen, men dock utan att den gamle konungen störtades eller afsade sig thronen; den nye regenten titulerades medregent.

b) I hertigdömet *Braunschweig* var upresningen riktad bestämdt mot regentens person, hertig Carl, hvars personliga oförmögenhet att på ett förnuftigt sätt regera landet lärer varit aldeles uppenbar. Hertig Carl blef fördrifven ur landet och hans broder hertig Wilhelm öfvertog styrelsen (1830) samt blef af Tyska Förbundsförsamlingen erkänd regerande hertig (1830), såsom ock familjens agnater dertill gåfvo sitt samtycke. Regementsförändringen var revolutionär i sjelfva verket, men blef af Tyska Förbundet »legali-

---

1) Meningen uttryckes träffande i GUIZOTS ord i Memoires pour servir a l'histoire de mon temps T. II, p. 297: »C'etaient l'Autriche et la politique de repression materielle, qui prevalaient. Si on en restait lá, si le gouvernement français ne se montrait pas sensible a cet echec et prompt a le reparer, il n'avait plus en Italie ni consideration, ni influence; en France il ne savait que repondre aux attaques et aux insultes de l'opposition. — — -- Il n'y avait là pour la France point d'interet materiel et direct; mais il y avait une question de dignité et de grandeur nationale, peut-etre aussi de repos interieur».

serad» med formelt iakttagande af den feodala statsrättens former. Tyska Förbundsförsamlingen förklarade sig endast upmana hertig Wilhelm att tills vidare föra styrelsen, det afgörande beslutet berodde på familjens medlemmar, de arfsberättigade agnaterne. Genom deras beslut förklarades hertig Carl oförmögen att regera och den hertigliga regeringen updrogs åt hertig Wilhelm (1831). Så blef den legitima formen bevarad och saken fick utseende af en inom familjen vidtagen reglering [1]).

c) *I Hessen-Kassel* blef i följd af inträffande oroligheter en ny grundlag antagen genom underhandling mellan kurfursten och landständerne, och kurfursten antog sin son kurprinsen Fredrik Wilhelm till medregent.

Händelserna i Tyskland stadnade således vid vissa förändringar af författningen i en och annan stat samt hertigens af Braunschweig afsättning och medregentskaperna i Sachsen och Hessen-Kassel. Allt var till formen legitima handlingar utom att den braunschweigske hertigen störtades. Att Tyska Förbundet godkände en genom folkets upresning utförd regementsförändring var mycket olikt den heliga alliansens politik, men då detta afsteg från legitimiteten ej kunde förhindras gaf man åt handlingen en legitim form i det att den samma behandlades såsom en familjeangelägenhet.

För öfrigt gjorde sig juliirevolutionens intryck nog kändt äfven på andra ställen i Tyskland och likaledes i Schweiz, hvarvid betydliga förändringar i kantonernas inre författning genomfördes, men någon sådan förändring, som skulle rubbat det schweiziska förbundets beståndsdelar eller dess ställning inom Europas statsystem egde icke rum.

3. **Polens** upror var deremot i fullaste mening en europeisk fråga. Saken handlade om Polens fullkomliga skilsmässa från Ryssland och skulle således, i fall upresningen haft framgång, medfört en ganska betydlig rubbning af staternas system, sådant det samma var organiseradt genom 1815 års fördrag. En mellankomst af främmande magter mellan Ryssland och Polen skulle icke varit ett intrång i

---

1) Klüber: Öffentliches Recht des Teutschen Bundes und der Bundesstaaten; p. 361.

en stats inre angelägenheter, men en handling för uprätthållandet af fördragsmässigt bestämda vilkor aldenstund å ena sidan Polens förening med Ryssland, å den andra åter vissa åt Polen betingade förmåner, en i viss mån sjelfständig ställning, innefattades i den fördragsmässigt antagna Wienerkongressakten. En mellankomst skulle här kunnat komma i fråga af dubbel art allt efter som händelsernas gång kunde blifva, antingen så att Wienerkongressens magter gåfvo sin handräckning åt kejsaren af Ryssland att uprätthålla sitt och deras gemensama verk, Polens förening med Ryssland, eller ock på aldeles motsatt sätt, att de magter, som hade undertecknat Wienerkongressakten, tillhöllo kejsaren af Ryssland att, om han undertryckte uproret i sitt polska land, hvilket ej kunde förmenas honom att göra, då ej missbruka sin magt på ett sätt, som kränkte Polens i Wienerkongressakten erkända fri- och rättigheter. En mellankomst af förra slaget behöfdes ej, kejsaren af Ryssland var mägtig nog att sköta Polackarne sjelf; en mellankomst af senare slaget var deremot mycket behöflig. Han uteblef icke heller, men sträckte sig icke längre än till skriftväxlingar mellan Frankrike och England å ena sidan samt Ryssland å den andra. Någon europeisk kongress blef icke hållen, intet svärd blef draget. Att svärdet icke drogs hade sin orsak deri, att kon. Ludvig Philip i Frankrike och engelska regeringen i sitt land höllo Europas fred mera dyrbar än Polens frihet. Dessutom var här ett ömsesidigt förhållande. Medan kejsar Nikolai underkufvade Polen voro Frankrike och England sysselsatta att uprätta Belgien till en sjelfständig stat, hvilket innebar en mycket större rubbning i Wienerkongressens faststända ordning än allt hvad kejsar Nikolai kunde företaga sig med Polackarne. Skulle detta verket bringas till slut utan att ett europeiskt krig upväcktes, var nödvändigt att akta freden på den andra sidan. En mellankomst af Ryssland eller — hvilket skulle varit det samma — af Österrike eller Preussen i Belgien kunde ur synpunkten af 1815 års fördrag varit lika berättigad som en mellankomst af Frankrike och England i Polen. Så den ena som den andra »interventionen» skulle icke kunnat aflöpa utan ett stort europeiskt krig. En fransk-engelsk

krigsmagt skulle icke kunnat befria Polen lika behändigt, som Österrike på sin tid undertryckte Neapels konstitutionella grundlag (1821) och Frankrike Spaniens (1823). Här gälde saken en af Europas stormagter, det var något annat än att »intervenera» i en stat, som sjelf var magtlös. Och redan den geografiska belägenheten var ett hinder. En fransk eller engelsk krigsmagt kunde ej komma till Polen utan att marschera genom Preussens eller Österrikes länder, der vägen utan tvifvel skulle varit spärrad. Annat än ord och föreställningar hade Polens vänner icke att använda och ord och föreställningar sparades icke, men dermed uträttades intet, ty kejsar Nikolai hörde ej på dem.

För att vidare bestämma händelsernas halt och beskaffenhet fordras att sammanställa de afgörande fakta, som betecknade den polska revolutionens början, fortgång och slut.

a) *Upresningen i Warschau* och ståthållarens, storfursten Constantins aftåg med de ryska trupperna (nov. 1830). Den ryska styrelsen blef således af upresningen i dess första anlopp öfverväldigad.

b) *General Chlopickis diktatur* och underhandlingar med Ryssland (dec. 1830 — januari 1831). Den ryska styrelsen var nu störtad och en revolutionär regering stod i spetsen för Polen. Denna regering öfvergick till formen af en diktatur i en enda persons hand, general Chlopicki. Men denna diktatur var naturligtvis helt och hållet provisorisk och dess ändamål var att försöka om en försoning med Ryssland kunde åvägabringas. Revolutionen befann sig nu på den ståndpunkt, då man ännu underhandlar, motsatsernas oförenlighet, om också i sjelfva verket afgjord, var icke uppenbart ådagalagd. En beskickning afgick till Petersburg med vilkor, som Polen framstälde, önskningar, på hvilkas upfyllande försoningen skulle bero. Men kejsar Nikolai svarade ett bestämdt nej.

c) *Huset Romanows afsättning* från Polens thron beslutad af polska riksdagen (jan. 1831). Underhandlingens tid var nu förbi och för Polen fans blott valet mellan ovilkorlig undergifvenhet eller strid på lif och död. Nu beslöt polska riksdagen huset Romanows afsättning d. v. s. fullkomlig skilsmässa från Ryssland.

d) *Krig mellan Polen och Ryssland (febr. 1831)* med drabbningar vid Grochow (febr.) och Ostrolenka (maj) samt Warschaus eröfring af Ryssarne (sept. 1831), hvarmed Polens undergång afgjordes. Fälttåget räckte således från februari till september och Polen underkufvades först efter hård kamp. Till dess olycka bidrog de revolutionära partiernas vilda strider i Warschau. Chlopicki var ej mera i spetsen för styrelsen, Polens armé fördes af generalerne Radziwill, Skrzynecki, Dembinski m. fl., den ryska härsmagten åter af segraren i det turkiska kriget (1828—29) Diebitsch samt efter honom af furst Paskiewitsch sedan Diebitsch aflidit i choleran, som härjade i lägret. Den, som stod i spetsen för revolutionsregeringen när Warschau intogs, var general Krukowiecky.

e) *Det s. k. organiska statutet d. 26 febr. 1832* utfärdadt af ryske kejsaren, hvarigenom Polens ställning till Ryssland för framtiden bestämdes. Detta »statut» innehåller en slags grundlag för Polen, men en helt annan än den konstitutionella grundlag, som Polen under de föregående åren efter 1815 hade haft, stiftad af kejsar Alexander. Den polska riksdagen var och förblef uphäfd, men Polen fortfor icke blott att kallas med ett eget namn, kon.riket Polen, det fick äfven behålla en särskildt styrelse och egna lagar. Allmän nationalrepresentation fans icke mera, men provincialständer skulle finnas. En närmare förening med Ryssland blef dock i vissa fall fastständ enkannerligen genom det att Polens armé införlifvades med Rysslands, så att Polen icke mera hade ett eget nationalförsvar[1]).

Det är nödigt att man tager kännedom om dessa de allra allmännaste dragen af det organiska statutets innehåll för att rätt uppfatta betydelsen af ryska regeringens handlingsätt.

Ställer man sig på den fördragsmässigt bestämda rättens ståndpunkt så egde Wienerkongressens magter att fordra det allt, som innehölls i kongressakten, blef iakttaget, men

---

1) Organiska statutet likasom den före revolutionen gällande grundlagen af 1815 läsas hos PÖLITZ: Die europäischen Verfassungen seit dem jahre 1789, T. III.

något mera än som stod skrifvet i kongressakten egde dessa magter icke att fordra. Och iakttagandet af Wienerkongressaktens innehåll måste inför deras ögon varit en ömsesidig pligt, polska folkets och ryske kejsarens.

Nu var det, som stod i Wienerkongressakten,

a) en förbindelse för Polen att »i och genom sin författning» vara förenadt med Ryssland;

b) en rättighet för Polen att i denna förening likväl besitta en representativ författning och »nationella inrättningar», således vara en egen stat, ej en rysk provins[1]. Häraf följer att om Polen bröt föreningen med Ryssland egde Wienerkongressens magter icke att godkänna en sådan handling, och ett understöd, af dem gifvet åt Polen, skulle varit ett handlingsätt i strid med det af dem sjelfve ingångna fördraget. På samma sätt om kejsaren af Ryssland uphäfde den representativa författningen och de nationella inrättningarne d. v. s. gjorde Polen till en rysk provins egde Wienerkongressens magter att betrakta detta såsom ett fördragsbrott.

Men härvid mötte en betänklig omständighet att Wienerkongressaktens föreskrift var så lös och obestämd att tillämpningen kunde blifva snart sagdt hvilken som helst utan att ändock det kunde bevisas att föreskriften var öfverträdd. Den representativa författningen, de nationella inrättningarne kunde göras till former med ringa innehåll.

Vidare vill det synas såsom skulle saken blifva något olika före och efter den dag, då polska riksdagen förklarade huset Romanow afsatt. Förr än detta skedde, då intet annat hade timat än att ryska ståthållarregeringen i Polen var störtad och revolutionsregenten underhandlade med Ryssland var hela frågan en inre fråga mellan polska folket och dess regerande monark. Ville Wienerkongressens magter föra någon talan medan saken befann sig på denna ståndpunkt, kunde detta blott ske på den grund att kejsaren af Ryssland icke skulle hafva upfyllt sin förbindelse att låta Polen besitta en representativ författning och nationella inrättningar, men detta kunde icke sägas, der fans, der hade

---

1) Jfr. ofv. p. 43—48.

funnits under den föregående tiden en polsk riksdag och Polen styrdes såsom ett eget land. Om det styrdes väl eller illa, om polska riksdagen fick njuta sin fulla rätt eller icke, allt sådant var en sak mellan polska folket och dess regering, men det var icke någon sak för de främmande magterna. Ryske kejsaren befann sig i juridiskt afseende i samma ställning som de konstitutionella regeringarne i Neapel och Spanien hade befunnit sig till den heliga alliansen, det faktiska tillståndet var himmelsvidt olika, men rättigheten må varit den samma, att vara herre i sitt hus. — Något annorlunda vill saken visa sig sedan polska riksdagen hade förklarat huset Romanow hafva uphört att regera i Polen. Ty dermed hade Polen brutit det band, som var Polen pålagdt, att hålla förening med Ryssland. Dertill må polska folket varit berättigadt, ty detta folk hade visst icke undertecknat Wienerkongressakten, men Polen var icke berättigadt att fordra något understöd af de främmande magterna. Gerningen, som gjordes, gjorde Polen på sin risk, frågan förblef ännu alltid en fråga mellan polska folket och ryske kejsaren.

Det vill således synas att frågan ställer sig ännu fördelaktigare för Ryssland sedan saken var kommen i detta skick. Men sedermera förändrar sig saken åter igen när den tid var kommen, då upresningen var undertryckt och frågan blef huru segraren brukade sin magt. Då kunde de främmande magterna tala om Wienerkongressakten och representativ författning och nationella inrättningar. Men om de det ville göra, hade de emot sig den svårigheten att Wienerkongressaktens föreskrift var så lös, så föga sägande, så obestämd.

Frågan måste då handla om det organiska statutet, huru vida detta innehöll en representativ författning och nationella inrättningar. Kejsaren af Ryssland kunde säga att fastän allmän riksdag icke fans, funnos provinsialständer, således en representativ författning, och en särskildt regering fans, nationella inrättningar saknades icke.

Och äfven om detta svaret icke godkändes, efter som representationen och de nationella inrättningarne väl voro mera form än sak, kunde ännu ett inkast göras från ryska

sidan att nämligen Polackarne, genom det att de hade brutit föreningen med Ryssland, också hade förverkat sin rätt, ty lika visst som det var deras rätt att ega en representativ författning och nationella inrättningar var det ock deras pligt att hålla förening med Ryssland. Hade de förklarat sig qvitt sin förbindelse till kejsaren såsom deras konung, så vore han också qvitt sin förbindelse till dem. Detta skulle icke utan skäl kunnat sägas i fall kejsaren talade till Polackarne, men om han talade till de främmande magterna var det talet icke på sin plats. Ty det, som dessa magter hade skrifvit i sitt fördrag, det var skrifvet icke blott såsom en förmån för Polen, men såsom ett stadgande af allmänt, europeiskt interesse. De hade icke blott för Polens skull, men för sin egen räkning slutit fördrag att Polen icke skulle med Ryssland införlifvas. De kunde fordra att fördraget, som Ryssland med dem hade ingått, skulle hållas ehvad än Polen hade felat och syndat.

Visserligen hade således de främmande magterna under vissa förhållanden en rättighet att tala för Polen, men om de ville noga hålla sig vid Wienerkongressakten hade de ej mycket att säga. Ryssland behöfde icke vara svarslöst. Ett inkast gjorde lord Palmerston att Wienerkongressakten uttryckte sig olika angående konungariket Polen, om hvilket yttrades, att det skulle vara förenadt med Ryssland »genom sin författning» [1]), hvaraf följde att detta land skulle hafva en författning, en konstitution, och angående de öfriga polska länderna om hvilka blott sades med en allmän fras, att de skulle hafva en »representation och nationella inrättningar». Härutaf ville nu lord Palmerston draga en slutsats att ryske kejsaren icke egde rätt att uphäfva konstitutionen i konungariket Polen, hvilket dock nu hade skett. Men mot denna engelska slutledning satte grefve Nesselrode en rysk, som lydde så: Wienerkongressakten bjuder att Polen skall genom sin författning vara förenadt med Ryssland, detta och intet annat är hvad kongressakten innehåller om Polens författning. För öfrigt talas blott om representation och nationella inrättningar, sådana som de polska ländernas regeringar funno lämpliga. Nu hade kejsar Alexander utfärdat en

1) »par sa constitution».

grundlag, som han hade funnit lämplig, men denna grundlag hade Wienerkongressens magter aldrig garanterat. Kejsar Nikolai uphäfde denna grundlag, ty han fann den samma nu mera icke lämplig[1]).

På detta sätt stälde sig den engelska och den ryska logiken mot hvarandra. Det må hvar och en för sig afgöra hvilkendera slutkonsten han vill anse vara den starkare.

En annan sak skulle visserligen varit om England och Frankrike hade aldeles öfvergifvit Wienerkongressaktens ståndpunkt och betraktat saken endast ur synpunkten af Europas politiska intressen. Men dermed hade också handsken varit kastad till ett stort, europeiskt krig. Polens olyckliga öde må varit en hög sak för Europa, men Europa hade äfven andra saker att tänka på. Polen hade ingen rätt att fordra det Europa ovilkorligen för dess räkning skulle offra sin frid.

För öfrigt finner man i den polska frågan likasom förut i den grekiska magternas fordna sammanhållning aldeles uplöst. Frankrike och England handlade eller, rättare sagdt, talade helt och hållet på sidan om de öfrige likasom, när det gälde Grekland, dessa magter, då förbundna med Ryssland, hade skött sakerna utan förening med Österrike och Preussen. För öfrigt var förhållandet helt olika, den gången handlade saken om ett folk, som befriades, nu deremot om ett folk, som undertrycktes.

Genom det slut, som den polska upresningen sålunda erhöll, blef emellertid Rysslands ställning inom statsystemet oförändrad. Polens förhållande till Ryssland blef icke det samma som förut, föreningen blef hårdare tillknuten och den konstitutionella grundlagen afskaffad, men dessa förändringar angingo den inre författningen, icke ländernas ställning i Europa.

4. **Belgien.** Här fans i Europa ett annat land, hvars ställning vid denna tid erbjöd flera jämförelsepunkter med Polens, fastän sakernas utgång blef en helt annan. Detta land var Belgien.

---

1) Urkunderna i samlingen »Recueil des Traités, Conventions et actes diplomatiques concernant la Pologne 1762—1862 par le Comte D'ANGEBERG, p. 904, 921.

Belgierne voro väl icke såsom Polackarne ett undertryckt folk i ett förloradt fädernesland, men Belgiens folk var likasom Polens bundet vid ett annat folk i en förening i hvilken Belgierne icke trifdes. De bröto föreningsbandet och afföllo från konungaätten. Föreningen var gjord af Wienerkongressen, men blef nu med bifall af Wienerkongressens magter uplöst.

En annan motsvarighet mellan Belgien och Polen fans äfven. Belgien kunde likasom Polen räkna på bistånd af Frankrike och England i mån som dessa magter något förmådde. Skilnaden var att Frankrike och England förmådde ganska mycket i afseende på Belgien medan de voro nästan magtlösa i afseende på Polen. Det nära granskapet försatte dem i tillfälle att verksamt understödja Belgien likasom ländernas belägenhet försvårade all den undsättning, som skulle kunnat räckas åt Polen. Här var likasom ett utbyte af försakelse och framgång. Frankrike och England hade sin viljas framgång i Belgien medan de måste låta ske att Polen undertrycktes. Å andra sidan medan Ryssland i godt förstånd med Österrike och Preussen underkufvade Polen, måste dessa magter lida att England och Frankrike förhjelpte Belgien till att upnå sitt mål. Det var så långt ifrån att detta kunde hindras, att snarare det kunde för de öfriga magterna, England inbegripet, räknas för en vinst att saken stadnade dervid och Frankrike åtminstone icke aldeles med sin revolution införlifvade den belgiska och gjorde Belgien till en fransk provins. Sig sjelf lemnadt skulle Belgien efter all anledning dukat under, ty det visade sig att den holländska krigsmagten var den belgiska öfverlägsen. Nu blef slutet att Belgien inträdde såsom en egen stat och en helt ny i det europeiska statsystemet med konstitutionel monarkisk statsform. Men dermed gjordes ett stort inbrott på 1815 års fördrag, ty Belgiens förening med Holland hade varit en hufvudsak för Wienerkongressen. Att uprätta en stat, som kunde utveckla en någorlunda betydlig styrka vid sidan af det oroliga Frankrike, sådan var meningen [1]).

---

1) Detta uttalas t. ex. i en skrifvelse af Englands d. v. utrikesminister Lord Aberdeen, d. 19 sept. 1830, som läses i Murhards fortsättning af de Martens samling, T. X, p, 64.

Denna stat uplöste sig nu och Wienerkongressens magter läto den gerningen göras.

För att upfatta dessa förhållanden fordras nu åter att, likasom vid frågan om Polen, först samla de afgörande fakta, som beteckna händelsernas gång.

a) *Uploppet i Brüssel (aug. 1830)* samt i flera andra städer. Thronföljaren, prinsen af Oranien, anländer till Brüssel och med honom öpnas en slags underhandling. Talet handlar icke om fullkomligt affall från all förening med Holland och från konungahuset, men om en särskildt ställning för Belgien såsom egen stat, så att Holland och Belgien skulle utgöra *ett statsförbund i stället för en helstat.* Till en sådan förändring gaf thronföljaren för sin del ett slags samtycke, men då saken ej kunde bero på honom, var dermed ingenting afgjordt. Frågans vidare behandling måste ankomma på den för Holland och Belgien gemensama representationens — Generalstaternas — beslut samt konungens bifall. Generalstaterna beslöto Belgiens skilsmässa från Holland i lagstiftning och förvaltning. Under detta första skede af den belgiska revolutionen var sakernas utseende sådant som skulle allt kunna stadna vid förändringar i den inre författningen utan att monarkien uplöstes. Men denna utsigt var mera sken än verklighet, den ständpunkt, på hvilken revolutionen nu befann sig, blef mycket snart öfvergifven.

b) *Ny upresning i Brüssel* och blodig strid mellan folkmassan och de kungliga trupperna under befäl af konungens andre son, prins Fredrik af Nederländerna. Trupperna utrymma staden och en i Brüssel uprättad provisorisk regering förklarar Belgien för en egen stat. En nationalkongress sammankallas. — Ännu kunde den fullständiga skilsmässan från Holland och monarkiens uplösning icke anses oåterkalleligen afgjord ty Belgien såsom egen stat kunde vara förenad med Holland, men utsigten till en sådan sakernas utgång var nu mycket svag. Det följande måste bero af den hållning, som den belgiska nationalkongressen kunde komma att intaga. Men denna nationalkongress var en helt och hållet revolutionär församling och Belgien styrdes af en provisorisk regering. Den legitima styrelsen var störtad och

tills vidare åtminstone var Belgien fullkomligt skildt från Holland och från konungahuset (slutet af sept. 1830).

c) *Belgiska nationalkongressen* besluter att Belgien skall utgöra en *egen stat med monarkisk konstitutionel statsform*, men *huset Oranien vara uteslutet från Belgiens thron* (nov. 1830). Härmed var således all tanke på ett statsförbund med Holland öfvergifven och revolutionen hade inträdt i ett nytt skede. Det, som i första begynnelsen syntes kunna vara en möjlighet, var nu för sent och den förenade nederländska monarkiens uplösning afgjord så framt det icke lyckades för Holland att underkufva Belgien. Dessa länder kunde nu anses befinna sig i krigstillstånd med hvarandra. En holländsk krigsmagt innehade fästningen vid Antverpen och ett blodigt upträde egde rum, då holländske generalen Chassé från fästningen bombarderade staden Antverpen (slutet af oktober). Nationalkongressen hade ännu icke sammanträdt när Antverpens bombardement egde rum, men samlades kort derefter och fattade då de nyss nämnda besluten, hvarigenom Belgien upträdde med anspråk att vara en aldeles egen, fristående stat i Europa.

d) *Den belgiska grundlagens antagande (febr. 1831)* samt *konungavalet* betecknade statsförändringens fullbordan. Grundlagen stiftades af nationalkongressen och antogs d. 25 febr. 1831, konungavalet åter egde visserligen rum redan ännu tidigare (d. 3 febr.), men det val, som då gjordes, blef utan påföljd och den belgiska thronen förblef obesatt till dess genom ett nytt val i början af juni s. å. prins Leopold af Sachsen-Koburg blef till konung utkorad och kort derefter (juli 1831) emottog regeringen.

Men under det Belgierne på detta sätt anordnade sin ställning i hvad på dem sjelfve ankom voro de stora magterna sysselsatta med behandlingen af den belgiska revolutionen såsom en europeisk fråga.

Dertill hade de all möjlig anledning alldenstund Belgiens förening med Holland var af dem sjelfve beseglad genom Wienerkongressakten och icke blott personalunionen men äfven föreningen till en helstat. Således om också den belgiska statsförändringen hade inskränkt sig till ett statsförbund i stället för en helstat, skulle konungen af Neder-

länderna icke kunnat medgifva detta utan samråd med sine bundsförvandter, Wienerkongressens magter. Fördraget mellan honom och dem innehöll nämligen att Belgien skulle vara förenadt med Holland till en enda stat med den då gällande holländska grundlagen [1]). — Sedermera när Belgien gjorde det samma som Polen, bröt all förening och afsatte den regerande konungaätten, blef förhållandet lika som i Polen, att konungen egde påkalla sine bundsförvandters bistånd i fall han kom i behof deraf.

Ställde sig nu de europeiska magterna fortfarande på Wienerkongressaktens ståndpunkt hade de all anledning att gifva sin handräckning åt konungen af Nederländerna. Ett sådant handlingsätt skulle varit fullkomligt öfverensstämmande med det af dem ingångna fördraget. Deremot att gifva understöd åt Belgierne och förhindra konungen af Nederländerna att undertrycka upproret i sitt land skulle varit en handling i strid med det mellan Europas magter gällande fördraget, Wienerkongressakten, och tillika i strid med »non interventionsprincipen». Några i kongressakten beseglade förbindelser, som konungen af Nederländerna kunde sägas hafva brutit, förefunnos icke. Belgiens folk egde icke någon fördragsmässig rätt att påkalla främmande magters understöd. Detta folk må ansett sig berättigadt att göra hvad det nu gjorde, men gerningen gjordes på egen risk.

Konungen af Nederländerna var också den, som påkallade de främmandes mellankomst. De kommo icke sjelfkallade, icke objudne, de anmodades af den ena parten, nämligen den legitima regeringen. Den första begäran som framstäldes, afsåg just ett sådant samråd, som nämndes, rörande förändring af grundlagen med afseende på de belgiska provinsernas organisation afskilda från Holland, men med bibehållande af en personalunion. Och på samma gång begärdes äfven militäriskt bistånd af engelska trupper. Denna

---

1) Jfr. ofv. p. 63. Visserligen fans ett förbehåll att grundlagen kunde blifva »modifiee d'un commun accord d'apres les nouvelles circonstances», men detta förbehåll måste afsett de förhållanden, som på den tiden (1814—15) förefunnos, och kunde icke hafva tillämpning på en så genomgripande förändring, som att förvandla monarkien från en helstat till ett statsförbund.

sistnämnda begäran möttes med ett undvikande svar af engelska regeringen, hvilken åberopade den allt öfvervägande omsorgen om Europas fred. Man ser tydligen af den engelska ministerskrifvelsen att en väpnad mellankomst befarades skola föranleda stor fara för den allmänna freden i Europa. Tanken på en mellankomst i motsatt syftning från Frankrike ligger nära till hands. Men en diplomatisk bemedling nekades visst icke.

Denna den första framställningen från kon. i Nederländerna följdes snart af en annan, hvaruti talas om den fiendtliga ställning Belgien hade intagit och om konungens lifliga önskan att bespara sitt folk det borgerliga krigets olyckor, han begärde nu ej någon väpnad mellankomst, men blott en bemedling af stormagterna, som i första rummet skulle afse ett stillestånd, så att krig och blodsutgjutelse måtte undvikas medan underhandlingar öpnades under stormagternas bemedling [1]).

Här blef nu en europeisk kongress, i det yttre mycket lik den heliga alliansens kongresser. Konferensen, såsom rådplägningen nu kallades, åberopade äfven protokollet i Aachen [2]) med förklaring att magterna hade i öfverensstämmelse med hvad i detta protokoll öfverenskommet var, inbjudit det nederländska sändebudet att taga del i öfverläggningen. Formen var aldeles såsom på den heliga alliansens dagar, eller såsom enligt Aachenprotokollet ämnadt var, den monark, hvars land saken angick, deltog i stormagternas råd. Denna gång hade denne monark verkligen begärt att kongress skulle hållas, det kan dock vara ganska troligt att kongressen skulle kommit till samman äfven utan sådan begäran.

Men om formen var snarlik den heliga alliansen var anden en annan. Londonkonferensen angående Holland och Belgien blef icke en kongress för att upräthålla 1815 års fördrag, det, som konferensen gjorde, blef tvärtom att den samma aldeles utplånade ett stort stycke af dessa fördrag.

---

1) Diplomatiska skrifvelser n:o 3, 5, 6 bland *Actes et documens diplomatiques relatives a la separation de la Belgique d'avec la Hollande* i Murhards fortsättning af de Martens Nouveau recueil, T. X.

2) Jfr. ofv. p. 171.

Man kunde fråga: hade de fem magterna rätt att så göra? Ja, visserligen, i fall de kommo öfverens och konungen af Nederländerna derjämte. Ett fördrag får ej brytas, men det kan uplösas, det kan ändras medelst gemensam öfverenskommelse. Detta var det, som skedde [1].

Underhandlingarnes gång framträder i följande hufvudpunkter, till hvilka händelserna anknyta sig.

a) *Protokollet d. 20 dec. 1830.* Konferensens första omsorg hade varit att bereda ett stillestånd, så att alla krigsrörelser af Holland och Belgien skulle uphöra. Härtill samtyckte båda parterna, men rörande stilleståndets vilkor behöfdes underhandlingar, som uptogo en tid af några veckor, konferensens första protokoll är dateradt d. 4. nov. och det protokoll, hvaruti stilleståndet omtalas såsom afgjord sak, af bägge parterna öfverenskommen, bärer datum d. 20 dec. Samma protokoll innehåller en bestämd förklaring att den senaste tidens händelser hade bevisat huruledes »den fullständiga införlifningen af bägge länderna med hvarandra» [2], som hade varit meningen i 1815 års fördrag, icke hade lyckats och nu mera var blifven omöjlig, hvarutaf vore en följd att sjelfva ändamålet med Belgiens och Hollands förening måste anses förloradt. Genom denna förklaring måste anses afgjordt att stormagterna erkände Belgiens skilsmässa från Holland. Men på samma gång ville konferensen vara betänkt på andra sätt och medel att ernå detta mål, för hvilket föreningen mellan Holland och Belgien hade varit beräknad. Konferensen ville sysselsätta sig med att öfverväga huru Belgiens oberoende ställning skulle förenas med gällande fördrag och med andra magters säkerhet samt bevarandet af Europas jämvigt. Underhandlingen med konungen

---

1) Det enda, som kunde anmärkas, vore att de stater, som hade undertecknat Wienerkongressen jämte stormagterna, nämligen Spanien, Portugal och Sverige, icke hade del i konferensen, men detta förhållande var icke annorlunda nu än det hade varit under hela den föregående tiden. Jfr. protokollet d. 4 nov. n:o 7 hos Mushard l. c.

2) »Cet amalgame parfait et complet, que les Puissances vouloieut operer entre ces deux pays.» — Det ifrågavarande stilleståndet var i sjelfva verket blott en vapenhvila, men något fullständigt fördrag om stillestånd blef knappt afslutadt.

af Nederländerna skulle fortsättas och provisoriska regeringen i Belgien anmodades att skicka ett ombud till London. — Detta protokoll var likväl icke undertecknadt af holländska ministern, men bemöttes deremot från Hollands sida med en protest [1]), som likväl icke hindrade att konferensen fortsatte sina öfverläggningar under den nu afgjorda förutsättningen af ländernas skilsmässa. Vid den tid då protokollet i London d. 20 dec. blef skrifvet, hade händelserna i Belgien kommit derhän att all förening med Holland var upsagd och Oraniska husets afsättning kungjord. Detta hade Belgierne gjort utan att afvakta konferensens samtycke; protokollet innebar att konferensen lät bero vid det, som gjordt var.

b) *Protokollet d. 20 jan. 1831* innehöll konferensens förslag till gränsbestämning mellan Holland och Belgien, nämligen att till Holland skulle höra alla de länder och områden, som hade tillhört republiken Förenta Nederland år 1790; allt det öfriga landet skulle utgöra Belgien, *dock med undantag af storhertigdömet Luxemburg*, hvilket skulle fortfarande förblifva i det skick det var såsom konungens af Nederländerna särskilda land och medlem af Tyska Förbundet. Samma protokoll innehöll också en förklaring om beständig neutralitet för Belgien. Till det, som i detta protokoll innehölls, gaf konungen af Holland sitt samtycke (d. 18 febr.) men Belgien protesterade (d. 1 febr.) [2]). Gränsbestämningen var sådan, som i allmänhet bestämde sig sjelf, men här fans en tvistefråga, Luxemburg och Limburg. Belgien gjorde anspråk på dessa länder och dessutom protesterade belgiska nationalkongressen mot hvarje handling, hvarigenom Belgiens område och upgörelsen af dess t. ex. financiella förhållanden till Holland skulle komma att bero af konferensens beslut. Allt sådant vore en främmande inblandning i strid med non interventionsprincipen, som Belgien nu förehöll Frankrike och England att dessa magter hade förklarat

---

1) N:o 23, 24 hos MURHARD l. c.

2) N:o 37, 41, p. 181; n:o 50. Wienerkongressaktens stadgande om fri segelfart på de gemensama floderna stadfästades och ett utbyte skulle göras af enklaver, som hvardera landet kunde ega inom det andras område.

sig vilja upprätthålla. Belgien höll strängt på sin rätt såsom sjelfständig stat, konferensen åter såg sakerna ur europeisk synpunkt, konungariket Nederländerna hade upkommit genom fördrag af Europas magter och var bildadt med afseende på Europas allmänna intressen, dess uplösning borde ej ske utan att samma magter dervid egde att tillgodose de europeiska interessena. Onekligen hade Belgien rätt i fall meningen var att föreskrifva konferensens beslut såsom bindande lag och ej blott framställa det samma såsom bemedlingsförslag, men konferensen var i sin goda rätt om den samma bestämde de vilkor, hvarunder Europas magter ville erkänna Belgien såsom sjelfständig medlem af statsystemet. Belgien egde sin frihet att sätta sig emot de af konferensen framstälda vilkor, men med risk att då varda af konferensen öfvergifvet.

c) *Protokollet d. 1 febr. 1831* om Belgiens *konungaval* eller, rättare, *om thronkandidaturen.* Man befann sig nu — början af februari — vid den tid då belgiska nationalkongressen stod i begrepp att hålla konungaval. Den nya staten egde att bestämma sin författning, detta var gjordt, Belgien hade beslutit att blifva en monarki, monarkien måste välja en monark, de främmande magterna hade ingen rättighet att utnämna en konung i Belgien och de gjorde det icke heller. Men det kunde icke vara dem likgiltigt hvem den fursten var, som blef konung i Belgien. De hade ett interesse, sitt eget och Europas, att bevaka. Och deras rätt var att lika sjelfständigt bestämma sitt handlingssätt i förhållande till Belgien och dess nye monark, som Belgien med full sjelfständighet gjorde sitt val. Belgien kunde fritt välja hvilken som heldst, men med risk att den som valdes icke blef af Europas magter såsom legitim monark erkänd.

Det interesse, som konferensen egde att bevaka, fordrade att den nye konungen icke skulle vara en person i sådana förhållanden, som skulle binda Belgien allt för nära vid någon af de stora magterna sjelfva. Den verkliga fara, som fans, var att Belgien blef ett bihang till Frankrike, en fransk prins, någon af kon. Ludvig Philips söner, ville de öfriga magterna icke fördraga på Belgiens thron. Och ett sådant konungaval af Belgiens nationalkongress var likväl

ganska sannolikt. Belgiens revolution och den nyss förut timade juliirevolutionen i Frankrike sammanhängde mycket nära, juliimonarkiens Frankrike var den nya belgiska statens närmaste bundsförvandt och stöd.

Men nu var äfven, utom de franska prinsarne, en annan person ifrågasatt, hertigen af Leuchtenberg, hvars person var för konung Ludvig Philip i Frankrike lika outhärdelig som en fransk prins för de öfriga magterna. Ty hertigen af Leuchtenberg var en napoleonid, son af prins Eugene Beauharnais.

Under dessa förhållanden gick konferensen i London till väga på följande sätt. Först blef i protokollet d. 20 jan. en högtidlig förklaring gifven att ingen af de fem stormagterna skulle söka för sin enskildta räkning i Belgien något »tillägg till sitt område eller någon ovilkorligt gällande inflytelse eller enskildt fördel» [1]). Derefter blef i ett nytt protokoll d. 1 febr. 1831 denna förklaring åberopad och såsom en gifven tillämpning derutaf ett beslut fattadt att ingen af de fem stormagterna skulle för någon ledamot af sin dynasti emottaga Belgiens krona i fall sådant anbud gjordes. På detta sätt skulle den franska thronkandidaturen uteslutas såsom inbegripen i den gemensama afsägelsen. Man undvek att upträda på något för Frankrike stötande sätt, man behöfde icke nämna de franske prinsarne, man uteslöt dem icke mera än hvarje engelsk eller preussisk prins, österrikisk erkehertig eller rysk storfurste, men hela saken gälde i sjelfva verket konungens af Frankrike familj, ty bland de öfriga stormagtdynastierna var visst ingen påtänkt. — Detta protokoll blef till en början icke undertecknadt af franske ministern, som förklarade sig böra inhemta konungens sin herres vilja. En liten påminnelse var emellertid i protokollet intagen, att de tre skyddsmagterna för Grekland

---

1) N:o 37, 39, 42 hos MURHARD. I n:o 37, prot. af den 20 jan. är saken så uttryckt, att ingen af de fem magterna skulle söka »aucune augmentation de territoire, aucune influence exclusive, aucun avantage isolé». — I prot. d. 27 jan. talas om den blifvande suveränen i Belgien att han borde »necessairement repondre aux principes d'existence du pays lui-meme, satisfaire par sa position personnelle a la surete des etats voisins.»

och således äfven Frankrike hade gifvit ett motsvarande exempel när frågan handlade om den grekiska thronen. Det dröjde ej heller många dagar till dess att franske ministern meddelade sin konungs samtycke. Genast erinrade sig konferensen att ett föregående protokoll d. 27 jan. innefattade en förklaring att den person, som blef Belgiens monark, borde vara en furste, »hvars personliga ställning vore tillfredsställande för angränsande staters säkerhet» och såsom tillämpning af denna grundsats förklarades nu att om Belgiens krona blef erbjuden åt hertigen af Leuchtenberg och af honom emottagen skulle han icke af någon bland de fem magterna erkännas såsom Belgiens konung, d. v. s. att en furste af napoleoniskt ursprung finge ej bestiga en thron i Frankrikes närmaste granskap [1]).

Betraktar man ett sådant handlingsätt af den europeiska diplomatien i förhållande till sjelfständiga staters rätt, så var den gemensama afsägelsen deras fullkomliga rättighet och innebar ingenting förnärmande för Belgiens frihet. Konferensen tillmätte sig ingen magt att föreskrifva för Belgierne hvem de skulle välja, de blott förklarade att, om någon furste af deras dynastier valdes, skulle valet icke emottagas. Den senare handlingen åter, som var riktad mot hertigens af Leuchtenberg val, innebar medelbarligen ett intrång på Belgiernes handlingsfrihet, men knappt oberättigadt. Deras rätt må varit att bestämma hvem de ville eller icke ville erkänna såsom legitim monark, allt med full frihet för Belgierne att välja t. ex. hertigen af Leuchtenberg med risk att deras konung icke blef af Europas suveräner erkänd såsom deras jämlike. Det kunde vara ovisst hvilka följder deraf skulle upstå, det var ingen omöjlighet att han kunnat regera Belgien i alla fall, de stora magterna hade ingalunda sagt att de ville påföra Belgien krig för hans skull. Men en gifven följd skulle väl dock blifvit, att de fem magterna hade undandragit Belgien sitt mägtiga stöd, hvaraf Belgien var i stort behof, och allra mäst skulle Frankrikes regering känt sig förolämpad, hvilken magt dock var Belgiens närmaste vän. Så medelst kan sägas att de stora

1) N:o 44 hos MURHARD.

magterna lade medelbarligen ett tvingande band på Belgiens fria val. De handlade efter sitt fria interesse, Belgien hade sin frihet att handla efter sitt.

Med belgiska konungavalet gick nu så att belgiska nationalkongressen verkligen valde till konung en fransk prins, kon. Ludvig Philips andre son, hertigen af Nemours, men hans fader vägrade att emottaga kronan för sin son. Detta egde rum och det nekande svaret från Frankrike blef gifvet nästan samtidigt med konferensens protokoll [1]). Sedan således hertigen af Nemours var blifven omöjlig och hertigen af Leuchtenberg ej heller rimligtvis kunde vidare komma i fråga, förflöt en längre tid till dess nytt konungaval blef företaget, som skedde i början af juni månad. Då valdes prins *Leopold af Sachsen-Koburg*, hvars personliga ställning var följande. Prins Leopold hade varit förmäld med Englands thronarfvinge, kon. Georg IV:s dotter, prinsessan Charlotta, men denna furstinna var nu död och ingen bröstarfvinge efterlefde. Sålunda skild från den engelska thronföljden fortfor dock prins Leopold att befinna sig i mycket nära förbindelse med de magtegande i England och var äfven oafsedt sitt giftermål beslägtad med engelska konungahuset, prinsessan Victoria, som vid denna tid (1831) var Englands thronarfvinge, var tillika prins Leopolds systerdotter. Denne furste kunde snarast anses såsom engelsk thronkandidat, men var likväl icke medlem af engelska konungahuset och således icke inbegripen i de fem magternas afsägelse. Sedan han tillträdt regeringen i Belgien förmälde han sig med en dotter af kon. Ludvig Philip och kom således att genom sina personliga förbindelser beteckna Belgiens allians med de båda magter, som genom sin medverkan hade befordrat Belgiens sjelfständighet.

d) *Protokollet d. 26 juni 1831 och Hollands fiendtliga angrepp mot Belgien.* Skilsmässan från Holland var afgjord, Belgiens nya grundlag antagen och konungavalet fullbordadt,

---

1) Hertigen af Nemours valdes d. 3 febr. och Frankrike gaf d. 7 febr. sitt samtycke till protokollet samt den 17 febr. det nekande svaret till Belgierne. N:o 49 hos MURHARD. I kon. Ludvig Philips förklaring vid detta tillfälle uttalas ganska tydligt att orsaken, hvarföre konungen icke emottog de belgiska kronan för sin son, var omsorgen om Europas fred.

men åtskilliga förhållanden återstodo att afgöra, gränsbestämningen mellan de båda länderna var ogjord och i sammanhang dermed tvisten om Luxemburg oafslutad. Konferensens protokoll af den 20 jan. förutsatte att Luxemburgs ställning skulle förblifva oförändrad, Belgien åter kräfde Luxemburg och äfven Limburg samt Schelde-flodens venstra strand. Det förslag, som i detta protokoll innehölls, var af Holland antaget, men af Belgien förkastadt. Nu följer ett nytt protokoll af konferensen d. 26 juni [1]), ämnadt att utgöra preliminärvilkor för ett blifvande fredsfördrag mellan Holland och Belgien. I detta senare protokoll blef *frågan om Luxemburg hänskjuten till blifvande underhandling* mellan konungarne i Belgien och Holland. Konferensen antog således icke nu mera såsom afgjord sak att Luxemburg icke skulle höra till Belgien; frågan om Luxemburg erkändes vara en öppen fråga, men hvars afgörande äfven måste bero på underhandlingar med Tyska Förbundet. — Detta förslag af konferensen bemöttes på aldeles motsatt sätt af hvardera parten; det blef af Belgien antaget, men afslogs af Holland [2]). Och konungen af Holland icke blott afslog konferensens föreslagna vilkor, men lät äfven sina trupper inrycka i Belgien. Mot detta angrepp var Belgien, i hvad på egen förmåga berodde, aldeles värnlöst; de träffningar som egde rum, utföllo med afgjord öfverlägsenhet för Holländarne, men deras framsteg hejdades af en fransk armé, hvarjemte en engelsk flotta infann sig utanför kusten och fälttåget slutades mycket snart med Holländarnes återtåg (aug. 1831).

Här blef således en verklig beväpnad »intervention» och som utgick just från samma magter, England och Frankrike, som eljest plägade tala om »non interventionsprincipen», konungen af Holland förhindrades från utförandet af det, som måste varit hans obestridliga rätt, att undertrycka uproret i sina stater. Så skulle man visserligen kunnat säga med saken betraktad ur holländsk synpunkt. Men från andra sidan kunde svaras att Belgien numera knappt var en del af

---

1) N:o 83 hos Murhard, l. c. T. X.

2) Konf. prot. d. 12 och 25 juli hos Murhard, T. XI, p. 210 o. f. jämte den holländska ministerskrifvelsen af d. 12 juli.

konungens i Holland stater. Konungen hade sjelf samtyckt till skilsmässan ehuru icke till de senast upgjorda vilkoren, men afgjordt var att Belgien skulle blifva en egen stat. Och äfven om konungen af Holland ansåg sig ej vara bunden af sitt gifna samtycke sedan de följande vilkoren ej befunnits för honom antagliga, hade dock saken en annan beskaffenhet inför konferensens ögon. De främmande magternas beslut att erkänna Belgien såsom sjelfständig stat behöfde icke lida någon rubbning derföre att konungen i Holland möjligen ansåg sig qvitt det samtycke han gifvit. Under antagande att Belgiens egenskap af egen stat var afgjord sak, kunde en beväpnad intervention icke anses såsom en inblandning i en stats inre angelägenheter, men blott såsom en bundsförvandts handräckning åt en stat under dess krig mot en annan stat. Någon sådan handräckning var konferensen vid denna tid icke på grund af någon ingången förbindelse skyldig att gifva åt Belgien, men konferensens magter måste i denna del hafva haft sin sjelfständighet att handla efter godtfinnande. Och konferensen hade allt skäl att uprätthålla Belgien mot det fiendtliga anfallet från Holland. Konferensen hade ju från första stund föresatt sig såsom ett af Europas allmänna interesse påkalladt föremål att bemedla den holländsk-belgiska stridsfrågan på sådant sätt att Europas fred ej måtte blifva störd. Nu stördes denna fred af konungen i Holland, vapenhvilan, som konferensen hade tillvägabragt mellan Holland och Belgien, blef från holländska sidan bruten, Europas interesse, konferensens föremål, måste då vara att detta fredsbrott hejdades och vapenhvilan återställdes. Konungen i Holland hade inför konferensen förklarat att han ansåg de af honom antagna vilkoren, som innefattades i konferensens protokoll d. 20 och 27 jan., bindande för Belgien och att han derföre såsom sin fiende ansåg den furste, som tog besittning af Belgiens krona utan att hafva antagit dessa vilkor[1]). Men om kon. af Holland betraktade saken på detta sätt och handlade i öfverensstämmelse dermed, kunde konferensen betrakta

1) Jfr. slutet af den holländska ministerskrifvelsen d. 12 juli hos MURHARD, T. XI, p. 222 och skrifvelsen d. 1 aug. p. 226.

saken på annat sätt. Dessa af Holland men icke af Belgien antagna vilkor voro nu ej mera konferensens regel, de senare vilkoren i protokollet af d. 26 juni voro de, vid hvilka konferensen egde att hålla sig, dessa vilkor, som voro antagna af Belgien, men icke af Holland. Om konferensen icke var berättigad, såsom den samma väl icke vid denna tidpunkt var, att med vapenmagt tvinga kon. af Holland till att antaga dessa vilkor, så var väl dock konferensen berättigad att med vapenmagt förhindra honom från att betvinga Belgien. För konferensens ögon var frågan ännu en fråga för underhandlingar, de der ej borde få genom ett brinnande krig förstöras. Och för Europas allmänna interesse kunde ett krig mellan Holland och Belgien bära följder af oberäkneligt omfång. Ett sådant krig kunde lätt blifva allmänt, europeiskt.

Nu gick konferensen till väga på följande sätt. En skrifvelse blef gifven till holländska kabinettet med förmaning att afstå från fiendtligheterna (d. 5 aug.). Dagen derefter (d. 6 aug.) tillkännagåfvo Englands och Frankrikes ministrar i konferensen, att engelska regeringen hade afsändt sin flotta för att medverka till vapenhvilans upprätthållande och att Frankrike hade afsändt en krigshär för att utdrifva den holländska krigsmagten ur Belgien, men med afsigt att derefter återföra den franska armeen ur Belgien [1]). Denna sist nämnda förklaring var af stor vigt, ty om Frankrikes mellankomst var nödvändig för att afvärja det holländska angreppet, var lika nödvändigt, lika vigtigt för Europas allmänna interesse och den allmänna freden, att Frankrikes mellankomst icke sträckte sig längre, icke utvidgades till ett angrepp mot Holland eller till att hålla Belgien fortfarande besatt med franska trupper. Också förbehöll sig konferensen eller »tog för afgjord sak» [2]), att krigsrörelsernas utsträckning och tiden, huru länge de franska trupperna skulle qarstadna i Belgien, vore ett föremål för konferensens gemensama beslut. Så skedde och Frankrikes mellankomst

---

1) Bilaga till 30:de prot., MURHARD, T. XI, p. 231.

2) — — »il est resté entendu», 31:sta prot. d. 6 aug., MURHARD, T. XI, p. 234.

i Belgien blef således icke att anse såsom ett särskildt företag af Frankrike, men såsom en handling för konferensens gemensama ändamål. Samma förklaring gälde äfven den engelska flottan.

e) *Protokollet d. 14 okt. och fördraget den 15 nov. 1831.* Med detta holländska fälttåg blef således ingenting väsendtligt uträttadt för den slutliga upgörelsen, men Belgiens oförmåga att med egna krafter häfda sin sjelfständighet var i dagen lagd, det holländska angreppet var tillbakaslaget, men blott genom Frankrikes öfvermagt. För öfrigt stod saken på samma punkt som förut och konferensen fortsatte sin bemedling, hvilken slutligen ledde till ett protokoll d. 14 okt. 1831, som innehöll ett nytt förslag till upgörelse mellan Holland och Belgien på i viss mån förändrade vilkor i jämförelse med protokollet af d. 26 juni, men förändringen var snarare till Belgiens förmån än till Hollands. Den vigtiga frågan om Luxemburg blef nämligen så upstäld att *Luxemburg skulle delas* mellan bägge länderna. Man ser huru Belgiens interesse allt mer och mer fick öfvertag i konferensens rådslag; protokollet d. 20 jan. antydde ingen förändring i Luxemburgs ställning, protokollet d. 26 juni hänskjöt frågan om Luxemburg till blifvande underhandlingar, protokollet d. 14 okt. antog såsom afgjord sak hvad slutet skulle blifva af dessa underhandlingar nämligen att blott en del af Luxemburg skulle förblifva i sin gamla ställning såsom egen stat i personalunion med Holland, men den öfriga delen ingå i Belgien. Och likaledes skulle Limburg delas[1]). Detta förslag framstäldes på ett sätt som antydde att konferensen icke ville emottaga ett nekande svar. Först och främst bifogades en förklaring att de vilkor, som nu föreslogos, innehöllo de fem magternas »bestämdt afgjorda och oåterkalleliga beslut» [2]) och att dessa magter ämnade sjelfve »åvägabringa deras fullständiga antagande» [3]) af den bland de tvänne parterna, som möjligen voro sinnad att icke samtycka. Dessa artiklar, som innehållas i protokollet, skulle,

1) 49:de prot. MURHARD XI, p. 323—335.

2) — — »decisions finales et irrevocables».

3) — — »amener elles-memes l'acceptation pleine et entiere — —.

så snart de af båda parterna blifvit antagna, erhålla formen af ett fördrag mellan Holland och Belgien under de fem stora magternas garanti. Verkställningen af det, som nu beslutadt var, garanterades af magterna på konferensen. Vidare bifogades en allvarsam förmaning till hvardera parten att låta sig nöjas med de förmåner, som voro på hvardera sidan beviljade, och om endera parten antog, men den andra afslog dessa vilkor, som nu bjödos, förbundo sig de fem magterna att utverka den tredskande partens samtycke. Och slutligen förklarade de fem magterna sitt bestämda beslut att med alla medel de hade i sin magt motsätta sig hvarje förnyelse af Hollands och Belgiens strid med hvarandra.

Detta konferensens protokoll är verkligen ett slags domslut af Europas stormagter i en tvist mellan tvänne stater af andra ordningen. Men om en sådan handling under vanliga förhållanden vore något egenmägtig får dock erkännas att närvarande förhållanden icke hörde till de vanliga. Här var fråga om en ny stat, som just befann sig i görningen att från en provins eller en statsdel förvandlas till en egen stat, hvilken då skulle taga sin egen plats inom Europas statsystem och denna förvandling innebar en ganska väsendtlig rubbning af statsystemets sammansättning, sådan denna var bestämd genom högtidliga fördrag, i hvilka dessa stormagter hade varit fördragslutande parter och hvilka de således voro förbundne att uprätthålla eller som blott efter öfverenskommelse mellan dem kunde förändras. Hade deras skiljedomaremagt icke gjort sig gällande skulle sannolikt de båda parterna bringat förderfvets hela ryslighet öfver hvarandra i ett ödeläggande krig, hvilket lätt nog kunnat kasta brandfacklan ut öfver Europa. Vill man att Europa skall betraktas såsom ett sammanhängande helt och att de mäktiges magt skall vara ordningens värn och ofredens hämnare, får man också finna sig dervid att denna magt under vissa förhållanden blifver ett tvingande band ej blott på roflystnaden hos en stor magt, men också på egensinnigheten hos en liten.

En sådan liten magt, men särdeles egensinnig, var Hollands då regerande konung. De vilkor, som bjödos honom i protokollet d. 14 okt. kunde ej vara för honom rätt be-

hagliga. Derpå undrar ingen, en stor del af hans rike skulle gå från honom och han skulle mista till och med en del af sin egen familjbesittning, Luxemburg. Också höll han sig mycket hårdt vid det, som han ansåg för sin rätt, och sade sitt bleka nej till konferensens protokoll. Han trotsade hela konferensen, protokollet var dock sådant, att om det tillämpades ordagrant, hade den vägrande parten att motse ett krig med alla fem stormagterna. Också gaf Belgien sitt samtycke, hvilket denna stat gerna kunde göra, ty protokollet faststälde Belgiens sjelfständighet och för denna sin tillvaro såsom sjelfständig stat hade Belgien helt och hållet stormagterna att tacka.

Belgiens samtycke till de 24 artiklarne, såsom protokollet af d. 14 okt. brukar kallas, kom dock icke aldeles oförtöfvadt konferensen till handa. Här var såsom gemenligen brukar vara när två parter föra tvist och en medlare skall jämka anspråken, att ingendera parten blifver rätt belåten. Konferensen hade sagt till både Holland och Belgien att artiklarne innehöllo »all den förmån som hvardera parten kunde rättvisligen begära» [1]). Holland och Belgien lära tyckt annorlunda. Belgien lät sig dock beqväma att åtnöjas med det, som afgjordt var, men konungen i Belgien uttalar ganska tydligt och bestämdt att det samtycke han gaf blef gifvet blott för nödtvång. Men detta samtycke blef dock gifvet och på samma gång en begäran framställd att de 24 artiklarne måtte erhålla formen af ett fördrag mellan de fem magterna och Belgien, hvarefter Belgien och dess konung skulle ega att »intaga sin plats i kretsen af erkända stater och styrelser i Europa» [2]). Denna begäran, som blott var erinringen om en vid protokollet bifogad förklaring, blef också ofördröjligen upfyld. De fem stormagterna ingingo ett formligt fördrag med Belgien d. 15 nov. 1831, hvaruti de 24 artiklarne uprepades och deras verkställning garanterades af de fem magterna [3]).

---

1) Konferensens skrifvelse d. 15 okt. MURHARD, XI, p. 334—335.

2) Belgisk ministerskrifvelse d. 14 nov. MURHARD, XI, p. 355.

3) MURHARD, T. XI, p. 390 o. f. Fördraget läses på tyska språket bland bilagorna till den tyska öfversättningen af boken: Leopold I König der Belgien von THEODOR JUSTE.

Härmed var den belgiska frågan afgjord utom blott att Konungens af Holland bifall saknades. Men Belgien tog sin plats bland Europas stater, obekymrad om hvad konungen af Holland tyckte och tänkte. Mellan Holland och Belgien funnos tvistefrågor oupgjorda, konungen af Holland hade samtyckt till ländernas skilsmässa, men icke till gränsbestämmelsen och hvad protokollet d. 14 okt. för öfrigt innehöll.

f) *Englands och Frankrikes tvångsåtgärder* mot konungen af Holland. Det som återstod var således att utverka konungens af Holland samtycke, hvilket mötte stora svårigheter. Konferensen var i verksamhet största delen af året 1832. Tvisten var nu mera i sig sjelf en fråga blott mellan Holland och Belgien aldenstund konferensen hade garanterat verkställningen af de 24 artiklarne. En sådan förbindelse måste efter all rimlig tolkning af ordalydelsen inneburit att om ej annat hjelpte skulle konferensen tvinga konungen af Holland. Det skulle ock visa sig att annan utväg icke fans. Konungen i Holland var så långt ifrån att foga sig efter den »europeiska nödvändigheten» att konferensen till och med befarade det nya fiendtligheter skulle börjas från Hollands sida. Det befans nödigt att en engelsk flotta stationerades utanför holländska kusten för att gifva akt på hvad den holländske konungen kunde företaga sig [1]). Konferensen var fast i sitt beslut att förhindra hvarje krigsrörelse. Men en annan sak var att icke blott afhålla konungen i Holland från att angripa Belgien, men äfven angripa honom sjelf för att framtvinga hans samtycke till fördraget. Tvångsåtgärder af sådan art lärer konungen af Holland hafva trott sig i det längsta kunna undslippa. Och för denna sin förhoppning hade han ett stöd så vida som Ryssland, Österrike och Preussen förklarade sig ej vilja deltaga i något företag att med härsmagt betvinga konungen af Holland, såsom ock dessa trenne magter mycket länge dröjde med sin ratifikation af fördraget d. 15 nov. Såsom orsak till dröjsmålet upgafs att de trenne magterna förut ville bemöda sig att utverka konungens af Holland samtycke [2]). Slutligen

1) 50:de prot. d. 24 okt. 1831. Murhard, XI, p. 336.

2) Ministerskrifvelse 10—12 mars 1832. Murhard, T. XII, p. 383. 56:te prot. prot. d. 5 apr. 1832. Murhard, XII, p. 384.

d. 4 maj 1832 blefvo ratifikationerna utvexlade[1]), men tvångsåtgärderna mot Holland fördröjdes under hela sommaren, medan underhandlingar med Holland fortgingo utan frukt och framgång. Slutet blef att konferensen delade sig mellan två olika rådslag, Frankrikes och Englands, som yrkade tvångsåtgärder mot Holland, å andra sidan åter Österrikes, Rysslands och Preussens, som förklarade sig icke kunna taga del i sådana åtgärder, men föreslogo att ännu en gång vända sig till konungen af Holland på underhandlingens väg. Dessa magter, som genom hela sitt politiska system voro snarare Hollands vänner än Belgiens, hade dock samtyckt till Belgiens affall från Holland, de hade erkänt Belgien såsom sjelfständig stat, de hade godkänt de 24 artiklarne, men så långt som att med härsmagt betvinga konungen af Holland ville dessa magter icke gå. Det är dock svårt att se huru de kunde derifrån undandraga sig sedan de hade ratificerat fördraget af d. 15 nov. 1831 med Belgien. Må hända kunde de anse sig hafva gjort nog när de ej lade hinder för de åtgärder, som af Frankrike och England företogos. Under sådan olikhet i meningar var lönlös möda att längre fortsätta konferensen. Det protokoll, som innehåller dessa de särskildta motsatta förklaringarne, blef det sista. Det var det sjuttionde protokollet i ordningen och dess datum är d. 1 okt. 1832[2]). Det slutar med en förklaring af England och Frankrike att dessa magter förbehöllo sig sin frihet att vidtaga sådana åtgärder, som kunde finnas nödiga för att bringa till utförande de öfverenskommelser, som deras regering hade ingått, d. v. s. fördraget af d. 15 nov. 1831.

De åtgärder, som Frankrike och England nu vidtogo, voro således icke handlingar å konferensens vägnar, men helt och hållet enskildta företag af dessa båda magter, ehuru grundade på de förbindelser England och Frankrike hade såsom medlemmar af konferensen åtagit sig. De voro dertill af Belgien upfordrade och deras ställning var sådan, att tvångsåtgärderna verkligen hade blifvit för dem en nöd-

---

1) 59:de prot. d. 4 maj 1832 hos MURHARD T. XII, p. 391.

2) MURHARD: T. XII, p. 526 o. f.

vändighet. Läser man nämligen den skrifvelse hvarmed Belgiska regeringen upmanade England att enligt den åtagna garantiförbindelsen draga försorg om verkställning af det utaf Belgien antagna fördragets innehåll visar sig temligen klart hvilka faror här förestodo. Belgiska regeringen talade icke blott om fruktlösheten af alla underhandlingar med Holland, icke blott om den billiga förväntan Belgien hyste att det af stormagterna garanterade fördragets vilkor verkligen skulle upfyllas, men här blef äfven den utsigt öpnad, att om från stormagternas sida intet gjordes för saken, blefve konungen af Belgien nödsakad att gripa verket an med egna medel. Den kraft, som skulle drifva honom dertill var folkopinionen i Belgien. Förgäfves hade Belgiens folk nu väntat, hela våren, sommaren, hösten var till en stor del förfluten och ännu var ingenting uträttadt för utförandet af ett fördrag, som dock var högtidligen beségladt. Belgien kunde icke vänta längre. Snart skulle de lagstiftande kamrarne sammanträda. Regeringen för sin värdighets skull och om den ville bevara sitt inflytande inom landet[1]) måste nödvändigt ådagalägga att dess bemödanden icke varit fruktlösa. I värsta fall vore det belgiska regeringens beslut att med egna medel skrida till utförandet, d. v. s. Belgien skulle gripa till vapen mot Holland. Det samma som konungen af Holland hade gjort mot Belgien under det förra året skulle Belgien nu göra mot honom. När han grep till vapen hejdades han af England och Frankrike, skulle der nu vara något allvar med den opartiska bemedlingen och det rättrådiga skiljedomarekallet, måste England och Frankrike upträda på samma sätt mot Belgien om detta land bröt vapenhvilan. Men derigenom måste Frankrike och England försätta sig i en aldeles falsk ställning då nämligen dessa magter just voro Belgiens beskyddare och vänner. Och detta krig mellan Holland och Belgien, som konferensen hade föresatt sig att med all magt förhindra, stod för dörren.

---

1) MURHARD: T. XIII, p. 47. — — pour que le gouvernement conserve la force et la dignité, dont il sent le besoin d'etre entouré» — —.

Denna skrifvelse från Belgiens minister i London är daterad d. 24 oktober, två dagar förut d. 22 okt. underteck-nades ett särskildt fördrag mellan Frankrike och England af följande innehåll. Holland och Belgien skulle ömsesidigt upmanas att senast d. 2 nov. förklara sig beredda att d. 12 nov. utrymma de platser, som de höllo med sina trupper besatta i hvarandras land. Förhållandet var nämligen att så väl konungen i Holland hade i sitt våld fästningen vid Antverpen med flere orter inom Belgiens gräns som äfven Belgien några orter inom den holländska gränsen. Der någondera parten undandrog sig att efterkomma denna upmaning skulle den tredskande af Frankrikes och Englands härsmagt tvingas dertill, holländska kusten blokeras, en fransk armé inrycka i Belgien för att utdrifva de holländska trupperna. För att icke på något sätt förnärma Belgiens sjelfständighet gjordes likväl ett förbehåll att Franska trupperna icke skulle inrycka förr än konungen af Belgien begärde att så skulle ske. Och slutligen förband sig Frankrike att, så snart ändamålet vore vunnet, de holländska trupperna utdrifna, skulle den franska krigsmagten ofördröjligen utrymma Belgien.

Fördragets ordalydelse var, såsom lätt synes, en opartisk skiljedomares tal, det gälde Holland, det gälde Belgien hvem som tredskades. På den punkt saken stod var detta fördrag en handräckning åt Belgien. Derföre finner man der icke något tal om att blokera Belgiens kust eller drifva ut Belgierne ur Holland, hvar och en visste att detta icke behöfdes[1]).

Belgien gaf genast sitt samtycke att utrymma de holländska orterna, men från Holland kom ett undvikande svar med åberopande af de hittils pågående underhandlingarne och nödvändigheten att behålla de belgiska platserna såsom en underpant för erhållande af förmånliga vilkor vid den slutliga upgörelsen med Belgien[2]). Korteligen sagdt, konungen i Holland afslog Englands och Frankrikes upmaning.

---

1) Fördraget hos MURHARD T. XIII, p. 39.

2) Skrifvelsen hos MURHARD T. XIII, p. 43—45.

Följden blef att den franska arméen inryckte. Den förutsättning, att konungen i Belgien skulle uttala sin önskan om en sådan mellankomst, blef lätt upfyld, ett formligt fördrag afslöts mellan Frankrike och Belgien, som bestämde föremålet för Frankrikes medverkan nämligen att Holländarne skulle fördrifvas från fästningen i Antverpen och att detta skulle uträttas med Frankrikes magt utan att Belgien deltog i krigsrörelserna[1]).

På detta sätt kom nu den holländsk-belgiska tvisten att antaga gestalten af en väpnad »intervention» från Frankrikes sida eller, om man så vill säga, ett krig mellan Frankrike och Holland. Långvarigt blef kriget icke, det bestod blott i belägringen af Antverpens fästning, men som försvarades med mycken ihärdighet af holländske befälhafvaren Chassé. Slutligen efter några veckors belägring blef dock försvaret omöjligt, Antverpens fästning kapitulerade (d. 23 dec.) och Holländarne utrymde det belgiska området. Englands bidrag till tvångsåtgärderna bestod i blokad af holländska kusten och embargo på holländska fartyg i Englands hamnar[2]).

g) *Fördraget i London d. 21 maj 1833* och *Belgiens förklaring d. 1 juni s. å.* Med eröfringen af Antverpens fästning var den sak gjord, som göras skulle, franska arméen återgick ur Belgien och konungen af Holland var nu ändtligen betvingad. Men några månader fingo dock förflyta innan formligt fördrag, man ville säga fredsfördrag blef afslutadt, som dock skedde omsider d. 21 maj 1833. Men detta fördrag var likväl icke en öfverenskommelse mellan Holland och Belgien, det var ett fördrag mellan Holland, England och Frankrike, hvartill Belgien gaf sitt samtycke. Innehållet var att alla tvångsåtgärder instäldes, embargo, som var lagdt på de holländska fartygen, uphäfdes, konungen i Holland deremot förband sig att ej angripa Belgien med fiendtligheter oaktadt tvistefrågorna mellan bägge länderna voro oafgjorda. Längre lät han sig ej bevekas att

---

1) Fördraget d. 10 nov. 1832 hos MURHARD T. XIII, p. 59.

2) Dessa åtgärder voro gemensama af England och Frankrike och bemöttes med motsvarande mått och steg från Hollands sida. MURHARD T. XIII, p. 53—57.

gå oaktadt den erfarenhet han inhemtat. Det, som genom detta fördrag uträttades, var blott att freden försäkrades, men konungen af Holland hade sina anspråk och naturligtvis Belgien sina. Det tillstånd, som nu upkom, var, för att begagna ett uttryck, som stundom brukas i det diplomatiska språket, en »modus vivendi», ett sätt att hjelpa sig fram under tiden, då man icke vill eftergifva sina anspråk men icke heller kan utkräfva dem.

Ställningen var nu sådan att Belgien hade fått besittning af Antverpens fästning och segelfarten på floderna Schelde och Maas var blifven fri, men omtvistade besittningar funnos ännu. Holland hade qvar ett par platser, på hvilka Belgien gjorde anspråk, Lillo och Liefkenshoek, men deremot innehade Belgien motsvarande delar och väl mera dertill i Limburg och Luxemburg, konungen af Belgien gaf också genom en förklaring d. 10 juni sin förbindelse att icke skrida till fiendtligheter mot Holland, detta dock under förbehåll att Belgien finge verkligen åtnjuta de förmåner, som fördraget innehöll, enkannerligen den fria segelfarten på Schelde och Maas. Belgien erkände icke att fördraget af d. 15 november 1831 var aldeles till fullo verkstäldt, men lät bero vid det, som vunnet var [1]).

h) *Fredsfördrag mellan Holland och Belgien d. 19 april 1839.* Det tillstånd, som nu hade kommit till stånd, skulle komma att fortfara flera år. Fördraget af d. 21 maj 1833 hänvisade till nya underhandlingar för den slutliga upgörelsen under Englands och Frankrikes bemedling, hvaruti Ryssland, Österrike och Preussen skulle anmodas att deltaga. Men dessa underhandlingar drogo långt på tiden. Det dröjde ända till år 1839 innan allt var klart mellan Holland och Belgien. Tvistefrågorna voro dock nu mera att anse blott såsom affärsförhållanden mellan tvänne från hvarandra fullkomligt afskilda stater. Belgiens egenskap af fullkomligt fristående europeisk magt var hvad man kallar ett »fait accompli». Slutligen blefvo d. 19 april 1839 tvänne fördrag afslutade i London, det ena mellan de fem stormagterna och Holland, det andra mellan Holland och Belgien. I fördraget med stormagterna gaf konungen af Holland sin bestämda

---

1) Murhard, *T. XIII, p. 97 o. f.*

förklaring att föreningen mellan Holland och Belgien var uplöst och sin förbindelse att genast i formligt fördrag med Belgien intaga vissa nu under stormagternas bemedling öfverenskomna vilkor. Fördraget mellan Holland och Belgien undertecknades samma dag. Luxemburg delades och likaledes Limburg, nämligen så att på samma gång Limburg nämndes såsom en beståndsdel af Belgien, erhöll konungen i Holland vissa delar af Limburg såsom ersättning för den del af Luxemburg, som han afstod. Belgiens beständiga neutralitet försäkrades och bestämmelser gjordes om statskuldens delning m. m.[1]).

i) *Luxemburgs förhållande till Tyska Förbundet* var föremål för en särskildt fråga, som måste upstå såsom en följd af det sätt, hvarpå den nya staten Belgiens gränser bestämdes. Då nämligen Luxemburg delades kom ett stycke af Tyska Förbundets hittils varande område att höra till Belgien. Följden måste blifva antingen att Tyska Förbundets land minskades eller också att Belgien blef ledamot af Tyska Förbundet för sin andel likasom konungen af Holland för sin. Detta sist nämnda förhållande synes ej varit ifrågasatt, det torde väl ansetts olämpligt, men då Tyska Förbundet ej kunde vara skyldigt att lida något afdrag upstod fråga om ersättning åt Tyska Förbundet. Denna fråga åter behandlades såsom en sak mellan konungen af Holland och Tyska Förbundet. Han, som var storhertig af Luxemburg, måste vara den, till hvilken Tyska Förbundet egde att vända sig att han måtte hålla förbundet skadeslöst. Denna fråga var mycket väl ihågkommen hos konferensen i London. Tyska förbundsförsamlingen updrog åt Österrike och Preussen att hos konferensen bevaka förbundets interessen med förbehåll af förbundets beslutande rätt öfver de förslag, som kunde göras angående Luxemburg. Och ett särskildt förbehåll blef tillagdt att i alla händelser den vigtiga fästningen Luxemburg skulle fortfarande tillhöra förbundet[2]). Detta sitt updrag upfylde Österrike och Preussen på det sätt att de 24

1) Fördragen läses hos Ghillany: Diplom. Handbuch T. II, p. 555 o. f. jämte fördraget af d. 15 nov. 1831.

2) Förbundsförsamlingens protokollsutdrag d. 9 sept. 1831 hos Murhard, T. XII, p. 274.

artiklarne och fördraget med Belgien d. 15 nov. 1831, som var ämnadt att blifva ett fördrag äfven med Holland, kom att innehålla en artikel att konungen af Holland egde att öfverenskomma med Tyska Förbundet angående Luxemburg. Och sättet huru denna öfverenskommelse kunde upgöras, blef nog äfven antydt genom det, som stadgades, att Belgien skulle medelst en del af Limburg hålla konungen af Holland skadeslös för den del af Luxemburg, som han förlorade. Detta skadestånd, som han skulle erhålla af Belgien, kunde i sin ordning blifva skadestånd åt Tyska Förbundet[1]).

Hela denna fråga berodde likväl derpå att Luxemburgs delning verkligen gick i fullbordan, hvilket åter i det längsta fördröjdes genom konungens af Holland hårdnackade motstånd. Och ännu i fördraget d. 21 maj 1833 förblef frågan om Luxemburg oafgjord. Kon. af Holland upgaf icke sina anspråk mot Belgien och hade således icke medgifvit Luxemburgs delning.

Dessutom måste saken äfven bero derpå att Tyska Förbundet gaf sitt samtycke att åtnöjas med skadeersättningen. Denna del af frågan torde dock ej varit särdeles svår att upgöra, men så länge hela tvisten mellan Holland och Belgien var oafgjord, var också frågan om Luxemburg en öppen fråga. Under tiden bragtes den samma dock något närmare sitt slut genom en förklaring af Tyska Förbundet d. 18 aug. 1836, hvarigenom Förbundet gaf sitt bifall till afträdelsen af den belgiska andelen i Luxemburg under förutsättning att Förbundet erhölle ersättning i Limburg. Sedermera när sent omsider fördraget mellan Holland och Belgien kom till stånd d. 19 april 1839 blef Tyska Förbundets samtycke uprepadt genom förklaring af Österrike och Preussen på Förbundets vägnar, hvilken förklaring godkändes af Tyska förbundsförsamlingen d. 11 maj 1839[2]).

Men frågan om ersättningen återstod. Denna fråga var nu en sak mellan Tyska Förbundet och konungen af Holland såsom storhertig af Luxemburg. I sjelfva verket behöfde Tyska Förbundet icke oroa sig för den saken. För-

---

1) Art. 1—4 i fördraget d. 15 nov. 1831.

2) Förbundsförs. prot. hos GHILLANY: Dipl. Handbuch T. II, p. 565 o. f.

utsättningen var afgjord att konungen af Holland skulle bjuda ersättning åt förbundet i den del af Limburg, som han egde att behålla. Skyldigheten att gifva ersättning var redan af konungen i Holland erkänd genom en förklaring d. 15 juni 1838 och då Förbundet nu, på samma gång det medgaf afträdelsen af den belgiska andelen i Luxemburg, upmanade konungen af Holland att i öfverensstämmelse med sin förklaring d. 15 juni 1838 närmare förklara sig rörande ersättningen, meddelade konungen af Holland genom en förklaring d. 16 augusti 1839 sitt anbud af de holländska andelarne af Limburg såsom ersättning för den bortkomna delen af Luxemburg. — Dermed förklarade sig Tyska Förbundet belåtet och erkände sig genom förbundsförsamlingens beslut d. 5 sept. 1839 hafva erhållit nöjaktig ersättning för den afträdda delen af Luxemburg. Förändringen bestod således deruti att i stället för det odelade storhertigdömet Luxemburg hörde nu mera till Tyska Förbundet samma storhertigdöme Luxemburg med förminskad omkrets men derjämte äfven den holländska delen af Limburg[1]).

Men nu var Tyska Förbundet icke den ende rättsinnehafvare, som Luxemburgsfrågan angick. »Agnaterne» af huset Nassau, det oraniska husets anförvandter, hade äfven interessen, som berördes af denna fråga. Deras rätt var också erkänd så väl i fördraget d. 15 nov. 1831 som i det senare af d. 19 april 1839 mellan Holland och Belgien, och i Tyska Förbundets beslut d. 11 maj 1839, likasom också hertigen af Nassau hade påmint derom[2]). Denna fråga var egentligen en familjangelägenhet mellan grenarne af det Nassauiska huset och hade redan långt förut år 1834 varit föremål för underhandlingar mellan de interesserade parterna, men blef först nu år 1839 upgjord genom en öfverenskommelse mellan konungen af Holland och hertigen af Nassau, på det sätt att den hertigliga Nassauiska ättegrenen emottog en ersätt-

1) Holländska budskåpet till Tyska Förbundet d. 16 aug. 1839 och förbundsförsamlingens beslut s. å. d. 5 sept. hos GHILLANY: Diplom. Handbuch, T. II, p. 574 o. f. jfr. för öfrigt KLÜBER, Öffentliches Recht des Teutschen Bundes und der Bundesstaaten, Zusätze, p. 927—28.

2) Nassau's votum i förbundsförsamlingen d. 11 maj 1839 hos GHILLANY: l. c. T. II, p. 572.

ning i penningar för sin »eventuella» arfsrätt till den bortkomna delen af Luxemburg med bibehållande af denna sin arfsrätt till den återstående delen af Luxemburg. Men till Limburg erhöll således denna ättegren ingen arfsrätt. Detta land var och förblef en del af konungariket Nederländerna, men med egenskap af tyskt förbundsland. Luxemburg med Limburg blef medlem af Tyska Förbundet, men huset Nassaus arfsrätt blef inskränkt till Luxemburg i dess förminskade område, och med penningersättning för det öfriga[1]).

---

3. **Revolutionerna år 1848** höra till vårt ämne egentligen blott så vida som förändringar i staternas beståndsdelar och yttre ställning åsyftades, men betraktelsen kan icke göra sträng skilnad mellan det inre statskickets förändringar och de som angingo ställningen inom statsystemet. Stadnar man vid statsystemets sammansättning af särskildta stater, så är sant att just icke några förändringar då genast kommo till stånd, det var just ett utmärkande drag hos 1848 års statshvälfningar, att deras magt, ehuru mycket vidsträckt och mycket våldsam i sitt första anlopp, dock ganska snart lät sig undertryckas. År 1848 på våren var revolutionen oemotståndlig, men innan årets slut begynna reaktionens tecken visa sig och år 1849 var denna reaktion ganska stark. Men det, som år 1848 var i fråga, har sitt nära sammanhang med saker, hvilka sedermera verkligen hafva kommit till stånd, t. ex. Tysklands enhet och Italiens.

Derföre torde det vara nödigt för den följande öfversigten af statsystemets nuvarande sammansättning att förut vända upmärksamheten till de stora rörelserna år 1848. Och äfven om allt, som då var i görningen, hade blifvit fruktlöst, voro likväl dessa rörelser så vidsträckta och så stora att de i och för sig måste tagas i betraktande om också blott såsom misslyckade försök.

1. **Frankrikes** revolution var icke den, som började omstörtningen i Europa. Italien var redan förut i rörelse och borgerligt krig hade varit i Schweiz år 1847. Men re-

---

1) Klüber, l. c.

volutionen i Frankrike gaf en starkare fart åt händelserna i Italien och väckte upp stormen i hela Tyskland, Preussen, Österrike. Det, som förut hade tilldragit sig i Schweiz och i Italien, var af enskildt natur för dessa länder, rörelsen var så att säga lokaliserad, men händelserna i Frankrike gjorde revolutionen europeisk. I och för sig var februariirevolutionen i Frankrike dock mera en inre statshvälfning än en rörelse utåt. Frankrike kastade icke ut sina härmassor öfver Europa såsom på 1790-talet. Europeisk blef revolutionen genom exemplets hänförelse, men icke genom omedelbart angrepp från Frankrike. Den förändring, som revolutionen innebar i och för sjelfva Frankrike, bestod i en *förändrad statsform från konstitutionel monarki till demokratisk republik*, men denna republik var hvarken större eller mindre till omfång och gränser än monarkien hade varit. Kejsar Napo leon III:s kejsardöme hade visserligen sin förberedelse i 1848 års demokratiska republik, men de förändringar, som kejsarregeringen föranledde i Frankrikes yttre ställning, höra icke till 1848 års revolutioner, de låta sig bättre betraktas i öfversigten af Europas nuvarande beståndsdelar. — Händelsernas gång i Frankrike var följande.

a) *Uploppet i Paris i slutet af februari 1848* med konungens afsättning. Republiken utropas och en provisorisk regering uprättas med Lamartine till ordförande. Tilldragelserna liknade juliirevolutionens deruti att sakernas gång bestämdes genom blodig strid på hufvudstadens gator och nu, likasom då, afsade sig konungen kronan för egen del, men sökte bevara thronföljden åt sin närmaste arfvinge, som var sonsonen, grefven af Paris, likasom kon. Carl X:s närmaste arftagare (1830) var hans sonson hertigen af Bordeaux. De båda konungafamiljernas öde blef det samma att nödgas fly ur landet. Men 1848 års statshvälfning var mera vidsträckt än juliirevolutionen, aldenstund den samma omstörtade ej blott den regerande konungaätten men äfven hela den monarkiska statsformen.

b) Oroligheter i Paris i april och maj månader, stort uplopp i juni månad, som dock undertrycktes, hvarefter general *Cavaignac träder i spetsen för regeringen (juni 1848)* efter updrag af den i Paris församlade nationalförsamlingen.

c) *Republikens grundlag* antogs d. 4 nov. och prins *Louis Napoleon Buonaparte valdes till republikens president* och tillträdde regeringen i december 1848. Grundlagen var utarbetad af en på allmän valrätt grundad representation, nationalförsamlingen, som den första provisoriska regeringen hade sammankallat. Den förut gällande grundlagen, den konstitutionella kartan med de förändringar, som gjordes efter revolutionen 1830, d. v. s. juliimonarkiens karta betraktades således såsom afskaffad och den nya republiken stälde sig genast på ren, demokratisk grund och botten. Men den nya grundlagen blef likväl icke underkastad omröstning af hela folkmassan; nationalförsamlingen utöfvade den grundlagstiftande magten [1]). Enligt denna grundlag utgjorde Frankrike en enda, odelbar republik med en lagstiftande nationalförsamling, grundad på allmän valrätt likasom den konstituerande nationalförsamlingen hade varit, af hvilken grundlagen stiftades. — Republikens regering updrogs åt en president, som skulle väljas genom allmän omröstning omedelbarligen af alle röstegande i landet, således icke af nationalförsamlingen men af hela folkmassan. Röstegande vid val till nationalförsamlingen och presidentvalet voro alle, som upnått tjuguett års ålder och befunno sig i besittning af medborgerliga rättigheter [2]). Presidentvalet egde ofördröjligen rum och prins Napoleon Buonaparte valdes. Hans ställning var för öfrigt sådan att han var brorson af kejsar Napoleon I och hufvudman för den buonaparteska ätten samt hade lefvat i landsflygt från Frankrike under den föregående tiden. Såsom hufvudman för familjen var han innehafvare af den napoleoniska kejsarvärdighetens anspråk, men lät nu välja sig af republiken till dess president.

d) *Statstrecket i Paris d. 2 dec. 1851*, hvarigenom presidenten inkräktade envåldsmagten tills vidare. Förloppet var följande. Presidenten förklarade nationalförsamlingen

1) Jfr. Berriat-Saint-Prix: Theorie du droit constitutionnel français. Esprit de la Constitution de 1848. p. 80—82. Sjelfva grundlagen kan läsas hos Kaiser: Französische Verfassungsgeschichte von 1789—1852, p. LXXXVIII.

2) »jouissants de leur droits civils et politiques», art. 25, 46.

uplöst och tog besittning af envåldsmagten. Men detta skedde dock endast tills vidare, till dess att franska folket hunnit tillkännagifva sin vilja genom omröstning af alle röstegande i hela landet. För dessa folkmassor blef nu af presidenten en fråga förelagd, huruvida franska folket ville: a) bekräfta honom Louis Napoleon Buonaparte i utöfningen af regeringsmagten och b) gifva honom updrag att utfärda en grundlag i öfverensstämmelse med vissa af honom i en den 2 dec. utgifven förklaring kungjorda grundsatser. Dessa frågor besvarades jakande, hvarefter presidenten utfärdade den nya grundlagen. d. 14 jan. 1852 [1]).

Den första af dessa handlingar, nationalförsamlingens uplösning, var en revolutionär handling af presidenten, ty han egde icke enligt grundlagen den magt, som vanligen tillhör regeringen i en konstitutionel monarki, att uplösa nationalrepresentationen d. v. s. anbefalla nya val. En sådan handling som att uplösa nationalförsamlingen var i grundlagen förklarad för högförräderi. Den andra handlingen, att presidenten vädjade till allmän omröstning af franska folket i massa, var likaledes ett steg på sidan om grundlagen, hvilken förskref en helt annan form för grundlagsförändringar, nämligen att sådan lagstiftning skulle utföras af en för detta ändamål särskildt vald nationalförsamling sedan den ordinarie nationalförsamlingen först hade beslutit att grundlagens förändring skulle sättas i fråga [2]). Det handlingssätt presidenten nu följde var dock en naturlig följd af den föregående handlingen, hvarigenom han uplöste nationalförsamlingen. Den grundlagsenliga formen var derigenom bruten och kunde ej i afseende på den nya grundlagstiftningen iakttagas. Hela saken stäldes på revolutionär ståndpunkt.

Det sätt hvarpå presidenten gick till väga innebar dock att han, ehuru godtyckligt han fortfor vid omstörtningen af den gamla författningen, dock erkände folkets suveränetet och begärde att för framtiden få mottaga sin magt af folkets

---

1) Handlingarne i Annuaire des deux mondes 1851—52, p. 949 o. f.

2) Art. 51, 68, III.

val. Han grep en revolutionär diktators välde för tillfället, men gjorde dess fortfarande bestånd beroende af det suveräna folkets bifall. Detta bifall blef gifvet genom franska folkets beslut, icke af dess representanter, men af hela folket omedelbarligen i allmän omröstning, hvarigenom den revolutionära statsförändringen legaliserades [1]).

Denna statsförändring bestod åter deruti att en ny grundlag trädde i stället för grundlagen af 1848. Och denna nya grundlag var långt skild från den demokratiska karakter, som utmärkte 1848 års republik. En lagstiftande församling vald med allmän valrätt, skulle visserligen finnas, men derjämte också en Senat af personer, som innehade vissa höga värdigheter eller som af presidenten utnämndes till senatorer och denna senat var beklädd med en magt, som betydligt inskränkte den folkvalda lagstiftande församlingens. Presidenten regerade med ministrar, som ej voro ansvarige inför lagstiftande församlingen. En särskildt egenhet för denna författning var också att presidenten egde att vädja till franska folket, d. v. s. mot folkets representanter till folket sjelf. Öfver hufvud låg en sådan öfvervigt hos presidenten att denna grundlag kunde sägas innebära en öfvergång till monarki ehuru namnet republik ännu bibehölls.

e) *Kejsardömets uprättande i Frankrike* följde efter ett års förlopp och var egentligen blott en fortsättning af den förändring, som var gjord genom statstrecket och den nya grundlagen. Saken gjordes på grundlagsenlig väg enligt de uti den nya grundlagen föreskrifna former för grundlagsförändringar. Dessa voro sådana, att senaten egde att med förbehåll af presidentens samtycke besluta förändringar i grundlagen, dock så att om förändringen angick »författningens hufvudgrunder» [2]) skulle senatsbeslutet underkastas allmän omröstning. Franska folket i massa hade således ett veto, men dess representation, lagstiftande församlingen, hade ingen röst. — Dessa former iakttogos, senaten beslöt kejsar-

---

1) Uti inledningen till 1852 års grundlag upgifves antalet röster, som gåfvos för bifall, hafva utgjort 7,500,000.

2) »bases fondamentales de la constitution», art. 31, 32.

värdighetens återuprättelse för Louis Napoleon Buonaparte och hans manliga efterkommande med rättighet för honom att i brist af egne bröstarfvingar adoptera andre afkomlingar af kejsar Napoleon I:s bröder. Detta senatsbeslut underkastades allmän omröstning, som utföll med 7,824,189 ja mot 253,145 nej och 63,326 blanka sedlar [1]. Med statsformens förändring från republik till monarki följde väl också vissa förändringar i 1852 års grundlag, men som icke uphäfde hufvudgrunderna. Kejsar Napoleon III:s kejsardöme var således grundadt på det suveräna folkets val och hade icke karakter af fullständigt envälde. Lagstiftande församlingen och senaten bibehöllos.

Senatsbeslutet är dateradt d. 7 nov. och den nye kejsarens kungörelse om omröstningens förlopp utgafs d. 2 dec. 1852. Från den dagen var Frankrike kejsardöme [2].

---

2. **Stor-Britannien** hörde icke till de länder, der revolutioner utbröto. Oroligheter förekommo, som föranleddes af ekonomiskt betryck bland de arbetande klasserna, och anläggningar voro å bane af det ultrademokratiska partiet, de s. k. chartisterne, men något svårt utbrott egde icke rum och samhällsordningens vanliga gång förblef orubbad [3].

3. **Ryssland** lyckades äfvenledes helt och hållet utestänga revolutionen.

---

4. **Tyskland** deremot uprördes på det våldsamaste sätt. Den tyska revolutionen var dubbel, dels Tysklands gemensama revolution, dels revolutioner i de särskildta staterna. Den först nämnda afsåg en omstörtning af den tyska förbundsfattningen (förbundsakten år 1815 och Wiener-Slutakten af år 1820) och Tyska Förbundets förändring i sådan

1) — — »bulletins nuls».

2) Hit hörande handlingar i Annuaire des deux Mondes 1852—53, p. 887 o. f.

3) Jfr. t. ex. ALISON: History of Europe from the fall of Napoleon in 1815 to the accession of Louis Napoleon in 1852, T. VII, p. 363 o. f.

riktning att de särskildta staterna skulle sammanslutas i en närmare förening och med en efter demokratiska grundsatser utbildad gemensam författning. De särskildta staternas revolutioner afsågo likaledes en förändring i demokratisk riktning af dessa särskildta staters författningar.

A) *Tysklands gemensama revolution* kan i sin början, fortgång och slut anses fästad vid följande hufvuddrag: [1])

a) *Förparlamentet* (d. 31 mars—3 april). Utgångspunkten synes varit hos en församling af personer, femtioen till antalet, från olika delar af Tyskland, hvilka samlades i Heidelberg (5 mars) och beslöto att vidtaga erforderliga mått och steg för att åstadkomma en allmän tysk konstituerande församling, hvars ändamål åter skulle blifva att bereda inrättningen af en allmän representation. Det upgifna föremålet var således att ombilda förbundsförfattningen. För att förbereda saken valdes ett antal af sju personer såsom ett verkställande utskott. Längre synes saken icke hafva kommit genom mötet i Heidelberg än att ordet var utsagdt och visse bestämde personer funnos, som besörjde sakens vidare gång.

Desse sju utfärdade nu en upmaning (d. 12 mars) till alle, som hade varit eller nu voro medlemmar af de lagstiftande församlingarne i Tyskland, med inbegrepp af Ost- och Westpreussen samt »Schleswig-Holstein», att samlas i Frankfurt d. 30 och 31 mars. Och till församlingen skulle äfven inbjudas visse andre personer, som ansågos ega tyska folkets förtroende, men dock ej hade varit medlemmar af någon lagstiftande församling. Detta sammanträde i Frankfurt kom till stånd på utsatt tid och var den församling, som har benämningen *Förparlamentet*. Det som der gjordes var att församlingen kom öfverens om vissa grundsatser för en ny förbundsförfattning och att för dess vidare beredning ett nationalparlament borde sammanträda i Frankfurt d. 1 maj.

Af detta nationalparlament skulle den nya författningen utarbetas. Detta angick Tysklands inre författning, men derjämte förklarade parlamentet att Ost- och Westpreussen samt

---

1) En kortfattad öfversigt finnes t. ex. hos Zoepfl: Grundsätze des allgemeinen und Deutschen Staatsrechts Vierte ausgabe, T. I, p. 418 o. f.

»Schleswig» skulle ofördröjligen uptagas i förbundet. Slutligen bestämdes valsystemet för den tillämnade konstituerande nationalförsamlingen. Efter att inom några dagar hafva fattat dessa beslut åtskildes förparlamentet men qvarlemnade ett utskott af femtio personer för att stå vid förbundsförsamlingens sida med fullmagt att i händelse af behof åter sammankalla förparlamentet.

Betraktar man dessa mått och steg samt personerne, af hvilka saken gjordes, finner man ännu icke någon våldsam upresning, men allt gjordes dock på revolutionär väg. De femtioen i Heidelberg, de sju som utvaldes af de 51, samt hela förparlamentet och de 50, som qvarlemnades, alla dessa församlingar voro helt och hållet enskildta samfund, utan något updrag af de officiella statsmagterna. Och hela deras verksamhet åsyftade förbundsförfattningens ombildning på helt annat än grundlagsenligt sätt. Den tillämnade nationalförsamlingen hade för sin tillkomst ingen anledning i den gällande förbundsförfattningen. Till förbundsförsamlingen, som var Tyska Förbundets officiella magt, intog förparlamentet en sådan ställning att det blott underrättade förbundsförsamlingen om de vidtagna åtgärderna, men utan att på något sätt hänskjuta saken till förbundsförsamlingen.

b) *Förbundsförsamlingen* och *de sjutton förtroendemännen.* Denna församling åter var fullkomligt öfverraskad af den hastigt utbrytande revolutionen och blef af den samma genast öfverväldigad. Redan innan förparlamentet hade sammanträdt hade förbundsförsamlingen gått den revolutionära rörelsen till mötes genom att hos regeringarne anhålla om biträde af vissa s. k. *förtroendemän* — de skulle vara sjutton — för att i samråd med dem företaga en granskning af förbundets författning (d. 10 mars). Meningen måste varit att förbundsförsamlingen skulle taga rörelsens ledning i sin egen hand, för hvilket ändamål en förstärkning skulle erhållas genom de sjutton förtroendemännen. Det synes dock ganska snart hafva blifvit för sent att på denna vägen kunna uträtta något väsendtligt, förbundsförsamlingen fann sig föranlåten att upmana de tyska regeringarne att låta välja »nationalrepresentanter» för att bringa författningsarbetet till stånd. Dermed hade förbundsförsamlingen inträdt på en ny

bana, den samma som förparlamentet skulle för sin del utstaka. Beslutet fattades i förbundsförsamlingen samma dag förparlamentet sammanträdde (d. 30 mars). Då nu således bägge dessa församlingar anbefallde samma sak var således afgjordt att ett nationalparlament skulle sammanträda. Den officiella statsmagten hade fogat sig efter intrycket af den revolutionära folkrörelsen och förparlamentets anmälan om sina beslut besvarades med förbundsförsamlingens förklaring om sin beredvillighet att gå förparlamentet till mötes. Och under tiden infunno sig de sjutton förtroendemännen.

c) *Mellantiden från förparlamentets sammankomst till nationalparlamentets* (d. 4 april—17 maj). Tre rådplägande myndigheter funnos nu i Frankfurt: *förbundsförsamlingen*, som var Tyska Förbundets officiella organ enligt dittills gällande förbundsförfattning; *de sjutton*, som skulle vara förbundsförsamlingens medhjelpare, och *de femtio*, som förparlamentet hade qvarlemnat och hvilka voro en helt och hållet revolutionär församling. Den formelt lagliga myndigheten tillhörde förbundsförsamlingen, men svårigheten att behålla en verkligt sjelfständig ställning var mycket stor under den ständiga påtryckningen från de femtio och denna svårighet blef så mycket större, som förbundsförsamlingen saknade all verkställande magt. Denna brist i 1815 års förbundsförfattning, som Wiener-slutakten 1820 icke hade afhjelpt, att en verklig förbundsregering icke fans, blef nu mycket känbar. Bland förbundsförsamlingens omsorger var nu att genom de tyska regeringarnes försorg helt hasteligen åstadkomma en sådan inrättning för den nuvarande kritiska tiden. Men detta lyckades icke. Deremot blef ett förslag till ny förbundsförfattning utarbetadt af de sjutton på begäran af förbundsförsamlingen [1]). Med detta förslag ämnade förbundsförsamlingen möta det sammanträdande nationalparlamentet och på detta sätt göra ett försök att taga initiativet i sin hand.

d) *Nationalparlamentet i Frankfurt* och *Förbundsförsamlingen* (d. 18 maj—12 juli). Från den dag, då parlamentet

---

1) Förslaget läses hos MURHARD och PINHAS: Archives diplomatiques generales des années 1848 et suivantes, T. II.

sammanträdde (d. 18 maj), funnos två magtegande församlingar vid sidan af hvarandra: förbundsförsamlingen, som ännu alltid utgjorde Tyska Förbundets officiella myndighet, samt parlamentet, som var en ur den revolutionära rörelsen utgången församling, men hvars tillkomst dock var af de tyska regeringarne medgifven. Föremålet för denna nationalförsamling skulle nu vara att åstadkomma en ny förbundsförfattning (ny grundlag), parlamentet var således en s. k. »konstituerande» församling. Men för en sådan församling ligger alltid frestelsen nära att utsträcka sin verksamhet utöfver det egentliga föremålet och tillvälla sig på förhand all den beslutande magt, som vanligen tillhör en organiserad folkrepresentation. En sådan inkräktning kan svårligen förhindras. En församling, som är beklädd med magten att vara »konstituerande», d. v. s. att utarbeta och stifta en ny grundlag, blifver oundvikligen en mycket stark, en nästan oemotståndlig magt. Här blef nu förbundsförsamlingens förmåga att gent emot parlamentet behålla en sjelfständig ställning hardt när ingen. Efter någon tid beslöt parlamentet att en verkställande »centralstyrelse» skulle uprättas d. v. s. en förbundsregering, nämligen provisorisk för den nuvarande öfvergångstiden till dess den nya förbundsförfattningen hade trädt i tillämpning. Denna förbundsregering skulle bestå af en *Riksföreståndare*, sjelf oansvarig, men omgifven af ansvarige ministrar. Deremot skulle förbundsförsamlingen aldeles uphöra (d. 28 juni) [1]. Nationalparlamentet gick således i förväg för den nya författningen och företog sig att genast organisera en provisorisk förbundsförfattning med åsidosättande af de formelt lagliga organerna, förbundsförsamlingen och de tyska regeringarne. För denna revolutionära inkräktning gaf förbundsförsamlingen vika och uplöste sig (d. 12 juli). — De sjutton förtroendemännen hade redan förut (d. 5 juni) erhållit sitt afsked [2].

---

1) Hithörande handlingar hos MURHARD och PINHAS, T. II, p. 291 o. f.

2) Utdrag ur förbundsförs. prot. hos MURHARD och PINHAS: Archives diplomatiques generales des annees 1848 et suivantes, T. II, p. 249 (utgörande en af fortsättningarne utaf DE MARTENS stora samling), p 298 hvarest läses förbundsförsamlingens beslut att öfverlemna sin magt åt riksföreståndaren.

e) *Nationalparlamentet* och *Riksföreståndaren.* Från den dag, då förbundsförsamlingen uplöstes, hvilken var samma dag, då Riksföreståndaren tillträdde regeringen, fans ingen annan faktiskt gällande förbundsmyndighet än de revolutionära inrättningarne, parlamentet och den af parlamentet valde riksföreståndaren, det förra såsom beslutande nationalrepresentation, den senare såsom konstitutionel regent. Ty sådan var den provisoriska ordning, som parlamentet uprättade, att Tyska Förbundet blef en konstitutionelt monarkisk stat. Till riksföreståndare valdes erkehertigen Johan af Österrike. Det mål, som eftersträfvades, Tysklands enhet, var tills vidare i viss mån upnådt genom denna inrättning af en verklig förbundsregering och en representation af tyska folket. Men allt detta hade skett under revolutionens påtryckning och berodde för sitt bestånd derpå att revolutionen behöll sin öfvermagt öfver de tyska regeringarne, som endast nödtvungne hade låtit sakerna ske. Och i alla fall var framtiden oviss så länge den nya förbundsförfattningen icke var färdig och i verket satt. — Med utarbetningen af denna nya grundlag var parlamentet sysselsatt. Först utarbetades de s. k. *grundrechte* (grundrättigheterna), som innehöllo vissa allmänna grundsatser samt fri- och rättigheter, som skulle i den blifvande grundlagen intagas [1]). Detta arbete blef färdigt mot slutet af året och kungjordes af riksföreståndaren såsom afgjord sak (dec. 1848). Derefter fortgick arbetet med den nya grundlagen, som ändtligen efter häftiga partistrider och under stor olikhet i meningar blef färdig och af en mycket svag majoritet antagen (d. 28 mars 1849).

f) *Riksförfattningen d. 28 mars 1849* innehöll Tyska Förbundets förvandling till ett Tyskt rike med en ärftlig kejsare och en riksdag på två kamrar, ett demokratiskt »Volkshaus» och ett s. k. »Staatenhaus», hvars ledamöter skulle dels väljas af de särskildta staternas landständer dels

---

1) Innehållet kan inhemtas hos ZOEPFL, l. c. T. II, p. 219 o. f. samt i korthet hos KALTENBORN: Geschichte der deutschen Bunderverhältnisse und Einheitsbestrebungen von 1806 bis 1856, T. II, p. 108. Hos MURHARD och PINHAS, l. c. T. II, p. 348 läses sjelfva urkunden i fransk öfversättning.

utnämnas af regeringarne. Den monarkiska statsformen skulle således bibehållas och Tyska riket utgöra en förbundstat, men med mycket större enhet och mindre sjelfständighet hos de särskildta staterna än enligt den gamla författningen. Och kejsarens magt i förhållande till riksdagen skulle blifva mycket begränsad. — Sedan denna riksförfattning var antagen valdes konungen af Preussen till Tyska rikets kejsare.

Sakens vidare framgång berodde nu derpå om konungen af Preussen antog kejsarvärdigheten jämte grundlagen. Och dessutom fordrades att de öfriga regeringarne läto bero vid det, som nu gjordt var. Ingendera delen inträffade, kon. af Preussen först upskjöt sitt beslut (d. 3 apr.) under afvaktan af de öfriga regeringarnes samtycke och sedan det visat sig att icke alla regeringarne erkände den nya författningen gaf Preussen ett bestämdt nekande svar (d. 28 apr.) [1]. Dertill bidrog äfven att parlamentet icke ville medgifva vissa förändringar i grundlagen, hvilka af Preussen äskades.

g) *Nationalparlamentets uplösning.* Under sådana förhållanden var hela arbetet misslyckadt. Väl fortfor parlamentet att betrakta sin grundlag såsom gällande och var betänkt på att utskrifva en riksdag, sådan som grundlagen föreskref samt insätta en riksståthållare tills vidare, lik den hittils varande riksföreståndaren, men parlamentet mägtade ej mera göra sig åtlydt. Reaktionen i de särskildta staterna hade redan vunnit öfverhand, folkupresningar, som företogos, blefvo undertryckta, tiden nalkades, som vanligen inträffar efter stora folkrörelser, att militärmagten hotar att öfverväldiga de rådplägande, mycket ordrika revolutionära församlingarne. De tyska regeringarne begynte hemkalla sina länders ledamöter i parlamentet och inom denna församling var partiernas splittring nu sådan att ledamöterne i stor mängd aflägsnade sig. Slutligen återstod blott ett jämförelsevis ringa antal, som nu beslöt att förlägga parlamentets församling till Stuttgart (d. 30 maj). En anledning till denna flyttning var att parlamentet befarade att af preussiska trupper

---

1) Urkunder hos MURHARD och PINHAS, l. c. T. II, p. 456 o. f., 488 o. f.

fördrifvas från Frankfurt. Det visade sig snart att säkerheten icke var större i Stuttgart. Den Würtembergiska regeringen lät besätta samlingsrummet med militärvakt, hvarefter den återstod, som ännu fans qvar af parlamentet, helt och hållet skingrade sig (d. 18 juni). Meningen lärer varit att ännu försöka en sammankomst i Karlsruhe, men sedan äfven detta visat sig omöjligt utgaf parlamentets ordförande en kungörelse att tid och ort för vidare sammankomster skulle framdeles bestämmas.

Riksföreståndaren åter hade icke deltagit i flyttningen till Stuttgart och den återstående delen af parlamentet, församlingen i Stuttgart, förklarade honom afsatt, men såsom denna församling saknade alla medel att göra sina beslut gällande, förblef riksföreståndaren ännu i sin befattning ehuru denna nu mera ej kunde vara af synnerlig vigt. Men riksföreståndaren var dock ännu en erkänd central myndighet och den enda som nu fans.

h) *Tre-konunga-förbundet d. 26 maj 1849.* Med Frankfurterparlamentets uplösning inträder det tyska revolutionsarbetet i ett aldeles nytt skede. Man kan urskilja tvänne helt olika tidskiften, det ena då tyska förbundsförfattningen var under omarbetning af det demokratiskt revolutionära Frankfurterparlamentet; det andra då samma sak var under beredning af de tyska regeringarne. Det först nämnda tidskiftet var nu afslutadt, det senare begynner. Försöket att på demokratisk revolutionär väg ombilda förbundsförfattningen var misslyckadt, det återstod att förnimma huru vida samma sak skulle lyckas bättre för regeringarne. Arbetet uptogs af dem. Man tog således ingalunda för afgjordt att den gamla förbundsförfattningen skulle återställas.

Det första steget på den nya vägen var det s. k. *Tre-konunga-förbundet*, så kalladt emedan det var en öfverenskommelse mellan trenne konungariken, Preussen, Sachsen och Hannover. Ett fjerde, nämligen Bayern, hade deltagit i underhandlingen, men deltog icke i sjelfva fördraget, och Sachsens samt Hannovers bifall var förenadt med vilkor och förbehåll, så att detta s. k. Tre-konunga-förbund egentligen var att anse såsom Preussens förslag rörande grunderna för

en ny förbundsförfattning. Meningen var att bilda en förbundstat på de grunder, som funnos i Frankfurterparlamentets tillämnade grundlag, men dock med vissa väsendtliga förändringar. Den öfvervägande magt, som enligt den nyss nämnda grundlagen skulle tillhöra riksdagen, var betydligen inskränkt, men en riksdag skulle dock finnas och Preussen stå i spetsen dock utan kejsartitel, benämningen skulle vara »Reichsvorstand» och riksregeringen skulle utöfvas af Preussen i samråd med ett »fursteråd», i hvilket samtliga regeringarne med undantag af Österrike voro representerade, men dock ej så att hvar och en hade sin egen röst; rösternas antal var blott sex. En väsendtlig sak var att Österrike ej skulle i förbundet deltaga. Detta förslag var ämnadt att föreläggas för en tysk riksdag, att af den samma antagas, meningen var således att den nya förbundsförfattningen skulle stiftas på fördragsmässigt sätt och ej af regeringarne oktrojeras. För den närmaste tiden skulle centralregeringen utöfvas af Preussen med biträde af ett »förvaltningsråd» som de öfriga regeringarne skulle tillsätta. Tre-konunga-förbundet var således icke af något afgörande innehåll, det var blott ett förslag, som framstäldes. Dess egentliga betydelse består deruti att det innehöll den preussiska politikens plan, för hvars utförande Preussen sedermera oaflåtligen arbetade.

i) *Interim (d. 30 sept. 1849).* Frågan var nu om det skulle lyckas Preussen att erhålla de öfriga regeringarnes samtycke så att den tillämnade riksdagen skulle komma till stånd. De underhandlingar, som härtill fordrades, gingo ej fort och under tiden var behofvet af en central myndighet i förbundsärenden mycket trängande. En sådan myndighet fans till namnet, nämligen riksföreståndaren, men hans magt, upkommen ur revolutionen, som nu var öfverväldigad, nära förbunden med Frankfurterparlamentet, som ej mera fans, passade ej för den förändrade ställningen. Nu öfverenskommo Preussen och Österrike att öfvertaga centralstyrelsen för den närmaste tiden, så att dessa båda magter skulle gemensamt representera förbundet. En sådan öfverenskommelse måste dock naturligtvis bero af de öfriga staternas samtycke och meningen var att detta s. k. *Interim* blott skulle räcka

en kort tid till den 1 maj 1850 medan underhandlingarne om en stadigvarande förbundsförfattning fortgingo. Denna provisoriska anordning gick i fullbordan, öfverenskommelsen upgjordes mellan Österrike och Preussen d. 30 sept. och de öfriga staterna gåfvo hvar efter annan sitt bifall, så att den österrikisk-preussiska samregeringen kom till stånd i dec. och erkehertig Johan nedlade sin befattning såsom riksförestândare. — Med detta »Interim» var för det slutliga afgörandet ingenting uträttadt, men det som derigenom var vunnet bestod deri att en provisorisk förbundsregering nu fans. Och dervid förtjenar anmärkas att denna styrelse bestod af Tysklands båda stormagter, hvilka således handlade gemensamt. Den starka spänning, som snart skulle upstå mellan dem och hvartill början redan hade visat sig, var således ännu icke tillräcklig att förhindra deras samverkan. De båda stormagterna stodo likväl icke aldeles allena, de öfriga staterna egde att hålla fullmägtige hos den preussisk-österrikiska förbundskommissionen, hvilken hade sitt säte i Frankfurt.

j) *Unionsparlamentet i Erfurt* (d. 20 mars—29 apr. 1850) och *motförslaget från München* (d. 27 febr. 1850). Om det kan sägas att frågan om förbundsförfattningens reform hade inträdt i ett nytt skede när de tyska regeringarne togo den samma ur Frankfurterparlamentets hand, så kan också sägas att frågan på denna nya ståndpunkt framstälde sig under formen af en oförenlig motsats mellan Österrikes och Preussens interessen. Det förhållande, som fans, att Tyska förbundet innehöll *två* stormagter, hade alltid varit en betänklig sak, men som dock under hela tiden före 1848 ej hade vållat någon stor svårighet, ty båda stormagterna hade varit öfver hufvud eniga och sammanslutningen mellan staterna hade varit så lös att hvardera stormagten hade fria händer. Men nu deremot när frågan handlade om en närmare, en fastare förbundsförening, blef en fullständig likställighet mellan dessa magter icke möjlig och deras interessen framträdde såsom oförenliga motsatser. Preussens politik syftade derhän att aldeles utesluta Österrike ur förbundet eller åtminstone att blott en viss lösare förbindelse skulle ega rum med Österrike, men det öfriga Tyskland förenas till ett förbund med Preussen till öfverhufvud. Detta var meningen med

tre-konunga-förbundet. Det kom nu derpå an om det kunde lyckas Preussen att genomföra en sådan plan i strid med Österrike.

Dermed gick nu på följande sätt. Den preussiska organisationsplanen var i synnerhet obehaglig för de större staterna, denna plan måste leda till en viss underordnad ställning för dem under Preussen, hvilken dessa stater, som kunde tycka sig vara tillräckligt stora att intaga en verkligt sjelfständig ställning, icke gerna kunde vilja underkasta sig. Snarare kunde det preussiska förslaget vara antagligt för de smärre staterna, Bayern och Würtemberg vägrade sitt samtycke, Sachsen och Hannover, som hade deltagit i tre-konunga-förbundet, drogo sig tillbaka derifrån så att detta förbund snart nog kunde anses aldeles uplöst. Flera smärre stater undveko äfven att samtycka, men de flesta småstaterna ingingo på det preussiska förslaget och Preussen beredde sig att utföra sin plån. Ett s. k. »förvaltningsråd» af ombud från de stater, som hade samtyckt, var samladt i Berlin och utfärdade kallelse till en riksdag att samlas i Erfurt. Meningen bestämdes närmare genom en af »förvaltningsrådet» utgifven s. k. additional-akt d. 26 febr. 1850, att de stater, som förenat sig om det preussiska förslaget, ämnade utgöra en s. k. *union*, en närmare förening inom Tyska förbundet, sjelfständig för sig, men i en viss lösare förbindelse med de öfriga staterna.

Å andra sidan deremot framstäldes ett motförslag, aftaladt i *München d. 27 febr. 1850* mellan Bayern, Würtemberg och Sachsen. Enligt detta förslag skulle hela Tyskland med inbegrepp af Österrike bilda ett statsförbund med en förbundsregering, sammansatt af de större staterna, sju till antalet, de smärre skulle ega att efter eget val ansluta sig till någon af de sju i förbundsangelägenheter. Vid sidan af denna förbundsregering skulle finnas en representation, vald af de särskildta staternas landständer. — Detta förslag, som icke inrymde något företräde åt någondera stormagten, vann Österrikes bifall.

De tyska staterna voro nu således delade i två partier, de, som antogo den preussiska unionen och de, som anslöto sig till förslaget från München, de båda partierna betecknade

Preussens och Österrikes motsatta ståndpunkter. Under dessa förhållanden sammanträdde nu det af det preussiska partiets förvaltningsråd utlysta *unionsparlamentet* och der blef det preussiska förslaget antaget (d. 20 mars—29 april 1850). Dermed var ställningen derhän bringad att Preussen med dess bundsförvandter måste anse saken afgjord, hvilket deremot ingalunda kunde erkännas af det motsatta partiet.

k) *Furstekongressen i Berlin (d. 8—15 maj 1850)* och *Plenarförsamlingen i Frankfurt (d. 10 maj 1850).*

Med dessa tilldragelser var söndringen mellan de tyska staterna uppenbar. Tyskland var deladt mellan två partier, man kan säga ett preussiskt och ett österrikiskt, hvilka uppträdde med sjelfständig handling, det ena oberoende af det andra. Preussen sammankallade sitt parti till en *furstekongress i Berlin* (maj) för att låta den i Erfurt antagna unionsförfattningen af regeringarne stadfästas. Österrike åter inbjöd samtliga staterna till en s. k. *plenarförsamling i Frankfurt* för att underhandla om den blifvande nya förbundsförfattningen. Dessa motsatta företag måste så förstås, att Preussen afsåg att bringa den redan afgjorda saken till utförande och betraktade sig med sina bundsförvandter såsom redan utgörande en ordentligen stiftad union. Österrike åter erkände icke att någon sådan union lagligen fans, men att hela frågan ännu vore öppen och borde bringas till slut genom gemensam underhandling af alla staterna. Den österrikiska inbjudningen innebar i sjelfva verket att den gamla förbundsförfattningen skulle träda till samman för att inom sig bereda en ny förbundsförfattning. Detta åter kunde icke af Preussen och unionstaterna medgifvas. Hvartdera partiets företag måste af det andra partiet betraktas såsom handlingar utan all laglig kraft och verkan. Och då nu äfven tiden var inne då det s. k. *Interim* tog slut (d. 1 maj) fans således ingen allmänt erkänd förbundsmyndighet, Tyska Förbundet befann sig i fullkomlig uplösning. Sakernas gång blef nu sådan att *furstekongressen i Berlin* icke ovilkorligen bragte saken till slut, der fans ej full enstämmighet angående de särskildta delarne af unionsförfattningen ehuru hufvudsaken att dessa stater utgjorde en egen union ansågs såsom afgjord. Och unionstaterna för-

klarade sig icke obenägna att träda i underhandling med plenarförsamlingen i Frankfurt, dock under förutsättning att deras union erkändes. — *Plenarförsamlingen i Frankfurt* åter blef icke fullständig, i den samma deltogo endast de stater, som icke hörde till unionen d. v. s. det österrikiska partiet. Denna församling beslöt nu att provisoriskt återställa den gamla förbundsförsamlingen och inbjöd unionstaterna att deruti deltaga för att sedermera genom sjelfva förbundsförsamlingen en ny förbundsförfattning måtte bringas till stånd. — Denna inbjudning kunde icke af Preussen och unionstaterna hörsamas, aldenstund de ansågo sin union redan utgöra en stadgad och afgjord förening. Men det österrikiska partiet skred till verket och öpnade en på *det gamla sättet organiserad förbundsförsamling (sept. 1850).* Denna församling blef dock i sin sammansättning ofullständig så vida som den samma icke besöktes af Preussen och unionstaterna. Men denna ofullständiga förbundsförsamling betraktade sig såsom utgörande Tyska Förbundets lagliga organ, berättigad att handla i förbundets namn, hvilket åter af Preussen och unionstaterna bestriddes.

l) *Mötet i Olmütz (nov. 1850).* Nu berodde utgången derpå hvilketdera partiet förmådde göra sig faktiskt gällande. Detta åter måste visa sig så snart något ärende förekom, som var af natur att Tyska Förbundet måste upträda i handling. Sådana ärenden voro nu för handen. Preussen hade å förbundets vägnar ingått fredsfördrag med Danmark, detta fredsfördrag måste nu ratificeras och fredsvilkoren bringas till utförande. På samma gång inträffade en sådan brytning inom en af förbundets stater, Hessen-Kassel, att denna stat befann sig i fullkomligt revolutionstillstånd och hessiska regeringen anmälde behofvet af mellankomst från förbundets sida. Lyckades det nu förbundsförsamlingen af det österrikiska partiet att taga dessa båda angelägenheter i sin hand, så var dermed denna församlings egenskap att vara Tyska Förbundets organ faktiskt ådagalagd. Preussen och unionstaterna åter måste göra allt för att förhindra detta. Sakens gång blef nu sådan att förbundsförsamlingen ratificerade freden med Danmark, det kunde ej af Preussen förhindras att ratifikationsurkunderna utfärdades. Mera ovisst

var hvem skulle få den hessiska frågan om hand. Ty denna berodde på vapenmagt, en militärisk mellankomst i Hessen-Kassel var nödvändig, men derom handlade frågan, huruvida denna mellankomst skulle blifva utförd af denna förbundsförsamling, hvars kompetens det preussiska partiet icke erkände. Förbundsförsamlingen skickade trupper till Hessen, men Preussen skickade äfven trupper dit (okt.—nov. 1850). Båda partierna stodo med dragna svärd mot hvarandra och krigets utbrott kunde ögonblickligen väntas. Men nu i yttersta timman gaf Preussen vika. Ett möte mellan Preussens och Österrikes ombud hölls i *Olmütz* (nov.), hvars resultat blef att Preussen och Österrike förenade sig derom att den hessiska frågan och de holsteinska angelägenheterna, d. v. s. verkställningen af fredsvilkoren med Danmark skulle utföras af alla tyska regeringar gemensamt och »ministerial-konferenser» skulle öpnas i Dresden för att bringa frågan om förbundsförfattningen till afgjordt slut. Härmed hade Preussen således öfvergifvit den s. k. unionen och Österrike med sitt parti hade segrat [1]).

m) *Ministerial-konferenserna i Dresden* (dec. 1850—maj 1851). Så mycket var vunnet genom Preussens eftergifvenhet att krig ej behöfde föras, men frågan om förbundsförfattningen var ännu alltid oafgjord. Den form, hvarunder denna fråga nu var bestämd att behandlas, var en underhandling mellan samtliga regeringarne, men på sidan om den gamla förbundsförsamlingen. Sådana underhandlingar öpnades på utsatt tid i Dresden, men fåfängt. Fem månader räckte öfverläggningarne, men efter den tiden åtskildes kongressen med en gemensam förklaring att det som för närvarande kunde göras vore att alla Tysklands stater förenade sig om den gamla förbundsförsamlingen i Frankfurt, d. v. s. att den förra författningen återstäldes. Detta hindrade icke att ju en granskning, en omarbetning af förbundsförfattningen kunde af förbundsförsamlingen företagas. Men vid en sådan möjlighet fick saken bero. Misslyckade voro för närvarande alla försök att ombilda Tyska Förbundets

---

1) Öfverenskommelsen (»punktationen») i Olmütz läses hos KALTENBORN, l. c. T. II, p. 244.

författning, förgäfves hade nationalparlamentet i Frankfurt arbetat och sträfvat, förgäfves de tyska regeringarne. Ingen utsigt fans till en förändrad organisation af Tyska Förbundet, intet hopp om Tysklands enhet. Och klippan, på hvilket allt strandade, var den oförenliga motsatsen mellan de båda stormagterna, Preussen och Österrike. Den saken var uppenbar, att så länge bägge dessa magter funnos i Tyskland, var Tysklands enhet omöjlig.

Från midten af år 1851 var således 1815 års förbundsakt jämte Wienerslutakten af 1820 åter Tyska Förbundets erkända grundlag. Men behofvet af en förändring var icke derföre uphäfdt. Alla dessa rörelser 1848—51 voro blott öfvergående händelser, men dessa händelser voro bebådande tecken för en annan tid. Det, som misslyckades åren 1848—51 och det som lyckades år 1866 förklarar det ena det andra.

B) *Revolutionära rörelser i de särskildta tyska staterna utom Preussen och Österrike.*

a) *Bayern.* Folkförsamlingar med politiska adresser och oroliga upträden inträffade i början af mars månad, hvilka efterföljdes af en kunglig kungörelse om förslag till förändringar i sådan riktning, som önskades, hvilka förslag skulle meddelas de sammanträdande riksständerna. Kort derefter d. 20 mars 1848 kungjorde regerande konungen Ludvig I sitt beslut att nedlägga regeringen, hvilket skedde. Efterträdaren, kon. Maximilian II, genomförde i förening med ständerna åtskilliga lagstiftande åtgärder, men någon stor omstörtning af den förut gällande statsförfattningen egde icke rum. Oroligheter förekommo flera gånger under åren 1848—49, men från och med det sist nämnda året kunde revolutionen anses öfvervunnen.

b) *Würtemberg.* Oroligheter föreföllo, men här, likasom i Bayern, blef den beståndande ordningen icke omstörtad och ingen thronförändring inträffade. Att reaktionen ganska snart hade kommit till styrka i Würtemberg visar sig redan deraf, att den würtembergska regeringen var i stånd att med militärmagt förhindra nationalparlamentets sammanträde i Stuttgart i juni 1849. Men en konstituerande riksförsamling var likväl samlad senare på samma år för att ombilda Wür-

tembergs egen grundlag, hvilket dock ej lyckades. Förhandlingarne fortsattes under det följande året med häftiga stridigheter och den konstituerande församlingen blef gång efter annan uplöst och omvald. Slutligen, när regeringen för tredje gången uplöste denna församling, blef tillika en förklaring gifven (d. 6 nov. 1850) att någon konstituerande församling ej vidare skulle sammankallas. Würtembergs gamla författning förblef således gällande.

c) Kon.-riket *Sachsen*. Förhållandet var det samma som på de flesta ställen år 1848 att en stormande folkvilja måste besvärjas med eftergifter åt demokratien, en ny demokratisk vallag för ständerförsamlingen blef antagen, men ej länge beståndande. Ett stort uplopp i Dresden måste med militärmagt och blodig strid undertyckas (maj 1849), men följande året 1850 var reaktionen så stark att regeringen under kon. Fredrik August II fann sig ega tillräcklig magt att aldeles åsidosätta den nya vallagen. Sachsens statskick blef således i det hela oförändradt.

d) *Hannover* var i visst afseende mycket väl förberedt för revolutionen. Dess statsrätt befann sig i ett tvetydigt skick. Regerande monarken, konung Ernst, hade vid sitt tillträde till regeringen år 1837 helt egenmägtigt undertryckt den under de näst föregående åren gällande grundlagen, som var stiftad år 1833. Denna handling ansågs såsom en statskupp och saken var föremål för bittert klander. Nu var tillfälle att återfordra denna grundlag eller framtvinga en annan i likartad riktning eller ännu mera demokratisk. Sådana fordringar framstäldes, men det, som verkligen uträttades, bestod af vissa förändringar i den före 1848 gällande grundlagen.

e) Storhertigdömet *Baden* måste erfara mycket häftiga skakningar. Början var den vanliga, folkförsamlingar, uplopp och demokratiska lagstiftningsåtgärder, som utfördes under intryck af en tygellös folkvilja. Snart nog gick rörelsen ännu längre, folkresningar utbröto med rent republikanska syften, verkligt upror och borgerligt krig, första gången i april 1848, då likväl de republikanska friskarorna snart nog besegrades, andra gången i september s. å. med

enahanda utgång, men tredje gången — i maj 1849 — var det revolutionära partiet så mägtigt att storhertigen måste lemna hufvudstaden, en revolutionär, provisorisk regering uprättades och en konstituerande församling sammanträdde. Men äfven denna upresning blef i längden fruktlös. En preussisk krigsmagt inryckte i landet och återstälde ordningen, hvarefter reaktionen begynte (juli 1849).

f) Storhertigdömet *Hessen (Hessen-Darmstadt)* genomgick revolutionstiden väl icke utan oroliga upträden, men dock utan större omstörtning än att åtskilliga lagstiftningsåtgärder genomfördes under intryck af den uprörda folkviljan.

g) Kurfurstendömet *Hessen (Hessen-Kassel)* var ett bland de länder som häftigast uprördes särdeles år 1850 då reaktionen var på väg att göra sig gällande men revolutionen ännu gjorde motstånd. Händelsernas gång var i början den vanliga att regeringen, öfverväldigad af den revolutionära rörelsen, medgaf åtskilliga förändringar (1848), men år 1850 inträdde en stark och våldsam reaktion som i sin ordning föranledde en ny upresning, hvilken den kurfurstliga styrelsen var fullkomligt oförmögen att undertrycka. Den hessenkasselska revolutionen blef då en mycket vigtig sak för hela Tyskland emedan Tyska Förbundets mellankomst var oumbärlig, men tidepunkten var nu den då Preussen och Österrike täflade om hvilkendera skulle göra sin vilja gällande och närmaste tvistefrågan var just den hessen-kasselska revolutionen, nämligen huru vida det österrikiska partiet, som räknade sig för Tyska Förbundets lagliga organ, skulle få i denna egenskap upträda i Hessen-Kassel. Saken afgjordes i sammanhang med öfverenskommelsen i Olmütz och ordningen blef återstäld i Hessen genom bayersk och österrikisk härsmagt.

I de smärre tyska staterna uprepades här och hvar de vanliga upträdena, folkrörelser och antagande af demokratiska lagförändringar, hvilkas bestånd dock visade sig mycket ovaraktigt sedan med 1850-talets början reaktionen i allmänhet hade fått öfverhand. Bland dessa småstater funnos dock tvänne, hvilkas ställning ända derhän förändrades att de aldeles försvunno ur staternas antal nämligen furstendömena

Hohenzollern-Hechingen och *Hohenzollern-Sigmaringen*. Här såsom öfverallt frambröt revolutionen med öfvervägande magt i mars 1848 och senare på året (sept.) blef till och med republik proklamerad i Sigmaringen. Detta tillstånd egde väl icke bestånd, men deremot beslöto de båda regerande furstarne att afträda sina små länder till sin mägtige anförvandt, konungen af Preussen. Förhållandet var nämligen att det preussiska konungahuset och desse furstar af Hohenzollern tillhörde särskildta grenar af samma furstliga ätt och länderna räknades såsom familjbesittningar. Nu lära furstarne funnit det ej vara någon fördel att behålla egenskapen af suveräne regenter när besittningarne voro så obetydliga. En lysande ställning såsom privatpersoner med furstlig rang återstod för dem i alla fall. Länderna afträddes till konungen af Preussen d. 7 dec. 1849 och blefvo följande året införlifvade med preussiska monarkien.

Slutligen fans en bland Tyska Förbundets stater, som gaf hela Tyskland oändligt bekymmer och hvars revolution blef en europeisk fråga, nämligen hertigdömet *Holstein*. Dit hörande händelser och förhållanden egna sig dock bäst att öfverskådas i sammanhang med händelserna i Danmark.

Den föregående öfversigten har visat huru de tyska staternas folk hade två särskildta revolutioner att sköta på en gång, sin egen och hela Tysklands derjämte. Händelsernas gång är temligen enformigt lika, hastiga utbrott, våldsam framfart och snar återgång sedan regeringarne vunnit tid att samla sina krafter och revolutionerna att uttömma sig i opraktiska svärmerier och tygellösa utsväfningar, som förmådde de bättre bland folket att vända bort allt deltagande från revolutionens verk, och lätt kunde förleda mången välsinnad man att misskänna den fond af sanning och rätt, som dock här fans. Öfverallt så snart man slår upp dessa årens tideböcker träffar man i mars månad hastiga ministerförändringar, sedermera ett och annat regentombyte, lagstiftande församlingar, som sammanträda, demokratiska regeringsformer, som antagas eller äro under arbete. Går man deremot något längre fram i tiden får man snart nog se

helt andra företeelser, de lagstiftande församlingarne uplösta, de nya grundlagarne afskaffade i fall dessa lagar ens någonsin hunno träda i verket. Och den magt, med hvilken detta uträttades, är *militärmagten*. Folkupresningen i folkupviglarenas hand faller till stoft för sabelväldet i monarkernes. Och allt detta har medhunnits på en tid af tre år, efter början af år 1851 lönar ej mödan fråga efter revolutionerna, historien har då att förtälja reaktionens bedrifter. Det hörer till hvarje lands särskildta historia att upvisa huru denna reaktion dock ej utrotade alla spåren af revolutionens färd genom länderna, men åtskilligt blef qvar af de lagstiftande arbetena och staterna kunde ej styras på samma sätt efter år 1850 som före år 1848. Detta gäller ej blott om Tyskland, det samma gäller om alla länder, hvarhelst revolutionen hade sträckt sin färd. Den demokratiska folkupresningen i Tyskland hade lagt i dagen sin fullkomliga oförmåga att åstadkomma Tysklands enhet och de monarkiska regeringarnes förmåga hade visat sig vara lika klen, men efter denna tid var Tysklands enhet likväl en fråga, som »ej kunde falla», hon låg allt jämt såsom en bottensats under de yttre händelserna till dess denna sak omsider bragtes till verkställning (1866) på ett sätt, som ganska mycket påminner om enhetsarbetena från 1848—50. Och för att låta ögat stadna vid de statsrättsliga frågorna har väl 1848 års gränslösa folkvälde förblifvit dödt och begrafvet, men den konstitutionella monarkien har visat sig vara en nödvändighet. Detta gäller om Tyskland såsom ett helt, det gäller också om stormagten Preussen.

---

5. *Preussen.* — Den preussiska revolutionen — om man vill lära känna vore det ock blott dess allmännaste drag — förutsätter en blick på den preussiska statens tillstånd under den närmast föregående tiden[1]).

Preussens historia under första hälften af nittonde seklet har fästat sig vid tvänne tidpunkter åren 1806—07 och

1) För den följande framställningen jfr. Rönne: Das Staatsrecht der preussischen monarchie, T. I, p. 11 o. f.

1813—15. De först nämnda årtalen beteckna den preussiska statens förnedring, de senare dess upprättelse. Preussen dukade under för Napoleons svärd i det olyckliga kriget 1806 och blef af segervinnaren på det grymmaste sätt misshandladt genom fredslutet i Tilsit 1807. En stor del af den yttre magten gick förlorad, stora stycken af monarkien bortrycktes och Preussen var icke mera en stormagt. Men olyckans tyngd verkade icke förtryckande på det inre lifvet, snarare med en härdande och upryckande magt. Från denna tidpunkt härledde sig en ny utveckling af den preussiska statens inre samhällsskick. Regeringen arbetade med all flit att gifva åt staten en inre styrka så mycket mera oumbärlig ju mera den yttre storheten var kringskuren och aldeles förlorad. Denna inre styrka sökte man i förvaltningens förbättrade organisation och den ekonomiska lagstiftningens utveckling, näringarnes förkofran samt den allmänna folkbildningens och hela den andliga odlingens framsteg. Men landets statsrätt lemnades oförändrad, konungen af Preussen regerade sitt rike såsom enväldig monark.

Emedlertid randades andra dagar. Napoleon återkom flyende från Ryssland och nalkades branten af sitt fall. Nu reste sig Preussen och dess andel i de stora händelserna 1813—1815, då Napoleon störtades, var mycket betydlig, hvarföre äfven, sedan saken var afgjord, Preussen, såsom det hade mycket att återfordra, också erhöll mycket, sina förlorade besittningar tillbaka eller andra i deras ställe och mera dertill, Preussen blef åter en stormagt, sådan blef Preussens ställning inom Tyska Förbundet, sådan i Europa och såsom ledamot af den Heliga alliansen. Och i jämbredd med denna yttre storhet, som var återvunnen, fortgick den inre samhällsutvecklingen med en stigande kultur i alla riktningar, en ymnig materiell förkofran och en vidt utbredd, rik och mångskiftande själsodling, hos hvilken tidehvarfvets onda och goda inflytelser blandade sig med hvarandra. Här fans ytlighet och flärd, här funnos flacka och lättsinniga fantasier, särdeles af politisk art, men här funnos äfven öfvertygelser af den grundligaste halt och ett verkligt behof af förändrade former för det politiska lifvet. Envåldsmonarkien var icke mera den rätta statsförfattningen, den

preussiska staten var mogen för en öfvergång till större politisk frihet. Och de, som längtade efter en sådan förändring, trodde sig hafva en rättighet att ej längre behöfva vänta derpå, ty en sådan utveckling af monarkiens statsrätt hade länge varit förebådad från regeringens sida, men utförandet dröjde. Fyratio år voro nu förflutna sedan den preussiska statens folk hade förnummit det första ordet från sin regering om införandet af en representativ författning.

a) *Tiden 1808—1815.* Detta ord uttalades år 1808 väl icke under formen af någon lagstiftande handling, men dock såsom en offentlig förklaring, utfärdad af konungarikets dåvarande förste minister, friherre von Stein. Till en början gjordes intet mera än ett tillkännagifvande om grundsatser, som skulle följas, men ett och annat steg blef verkligen taget, som utmärkte att grundsatserna, som uttalades, ej voro ämnade att stadna vid toma ord. Under de första åren efter olycksfallen 1806—07 var regeringen synbarligen betänkt på en utveckling af monarkiens statsrätt i konstitutionell riktning. Någon fast och bestämd organisation gjordes väl icke, men en viss medverkan från folkets sida anlitades vid vissa tillfällen. Der funnos i de preussiska provinserna gamla s. k. landständer, hvilkas praktiska betydelse under de senare tiderna hade varit hardt när ingen, men dessa gamla inrättningar uplifvades nu. En fråga var å bane om afyttring af statsdomäner, hvilka enligt gamla fördrag eller privilegier ej kunde afyttras utan landständernas medgifvande och vid denna frågas behandling blefvo deputerade från ständerna verkligen tillkallade och saken afgjordes i fördragsmässig form (1808). — Genast derefter (dec. 1808) förordnades en ny organisation af provinsförvaltningen enligt hvilken ett antal deputerade af landständerna skulle arbeta i samråd med den byråkratiska provinsförvaltningen. Afsigten var tydlig, att upväcka den gamla ständerförfattningen till nytt lif och utveckla en slags provinsialrepresentation. — Och äfven en allmän representativ författning för hela monarkien var icke främmande för regeringsystemet. Regeringen på samma gång en allmän förordning om beskattningsväsendet utfärdades (1810) tillkännagaf sin bestämda afsigt att inrätta en nationalrepresentation och en

slags förberedande representativ församling lärer verkligen varit i verksamhet år 1811. Men af allt detta spordes ej mycken frukt. Någon verklig grundläggning för en stadigvarande representativ författning gjordes icke och den nyss nämnda inrättningen af ständerdeputerade i provinsstyrelsen uphäfdes år 1815.

b) *Kungörelsen d. 22 maj 1815.* Men regeringen fortfor dock ännu att tala om en representativ författning och när Tyska Förbundet organiserades skedde det icke genom preussiska regeringens inflytande, men snarare i strid med dess mening, att förbundsförfattningen icke kom att innehålla mera än en allmän sats att landständer skulle finnas i hvarje tysk stat. Ett förslag hade varit af Preussen framställdt att förbundsförfattningen skulle fastställa ett visst minimum af fri- och rättigheter, som skulle tillkomma ständerna i de särskildta staterna. Detta förslag blef ej i och för förbundsförfattningen antaget, men för sitt eget rike utfärdade konungen af Preussen en *förordning d. 22 maj 1815* om en tillämnad nationalrepresentation.

Denna 1815 års förordning var mycket klar och bestämd. Den innehöll icke blott en naken grundsats eller ett obestämdt löfte, men vissa hufvuddrag af den nya författningen voro angifna och sättet, huru denna författning skulle komma till stånd, var tydligen antydt. Utförandet syntes vara när för handen aldenstund kommissionen, som skulle utarbeta grundlagen, förklarades skola sammanträda redan d. 1 sept. 1815. Så det ena som det andra, så väl den uttalade grundsatsen att representationen skulle väljas af provinsialständerna, således icke genom allmänna folkval, som äfven sammansättningen af den grundlagsberedande kommissionen, som skulle vara en af regeringen förordnad kommitté, men icke en grundlagstiftande nationalförsamling, allt detta antydde visserligen att här icke var fråga om en författning på bred demokratisk grundval, men snarare en s. k. oktrojerad grundlag sådan som kunde anstå den preussiska regeringen att utfärda, men en representativ författning var likväl på det bestämdaste sätt utlofvad.

Denna 1815 års kungörelse har vunnit en betydlig ryktbarhet. Dess rykte beror icke derpå att något väsendt-

ligt uträttades på grund af denna förordning, ryktbarheten är af aldeles motsatt natur, den består deruti att det, som utlofvadt var, icke gick i fullbordan. Men emellertid fans förordningen, han fans, men han verkstäldes icke, hvarutaf föranleddes bittra klagomål öfver oupfylda löften, bedragna förhoppningar. Huru vida denna klagan var grundad skall visa sig vid en blick på hvad regeringen under de några och trettio åren 1815—1848 hade vid saken gjort eller underlåtit att göra.

c) *Kungörelsen d. 17 jan. 1820.* Först och främst fördröjdes kommissionens sammanträde. Dag var utsatt till d. 1 sept. 1815 men denna dagen kom och ingen kommission var sammankallad. Dagar och månader gingo, hela det följande året förflöt utan att något afhördes. Slutligen blef dock kommissionen sammankallad, som skedde genom ett kungligt bref d. 30 mars 1817. Sammansättningen var helt och hållet byråkratisk, kommissionen bestod af vissa högre embetsmän, det hette visserligen i det kungliga brefvet att kommissionen skulle med sig förena insigtsfulle män i provinserna, men detta skedde icke genom att inkalla sådane personer till gemensama öfverläggningar, det enda, som gjordes, var att kommissionens ledamöter gjorde resor i provinserna för att samla underrättelser. Hvad denna kommission uträttade var ej mycket, åtminstone blef ej något bekant, ingen grundlag utfärdades, intet af kommissionen utarbetadt förslag blef bekant. Nära två års tid var förfluten förr än kommittéen sammankallades, yttermera trenne år fingo förflyta utan att något vidare spordes. Men slutligen *d. 17 jan. 1820* utkom en kunglig förordning, som utmärkte att frågan dock icke var aldeles död och begrafven.

Förordningen handlade om statskulden och innehöll en förklaring att om framdeles *ett nytt statslån behöfde uptagas, skulle detta icke ske utan samråd med en blifvande riksständerförsamling* och under dess garanti. Här var således åter ett tecken gifvet att regeringen ännu hade sina tankar på en representativ författning. Om dess sammansättning fick man intet veta, om dess tillämnade magt och beslutande rätt intet mera än att dit skulle statskuldaffärerna höra och om tiden huru snart den nya författningen skulle träda i verket

blef intet vidare sagdt än att detta skulle ske så snart ett statslån behöfde uptagas. Frågan var nu blott huru snart eller sent ett sådant behof kunde upstå.

d) *Provinsialständerna.* Efter denna tid förflöto ytterligare trenne år, något statslån lärer väl icke blifvit uptaget, men någon riksständerförsamling blef icke heller inrättad. Deremot utkom nu d. 5 juni 1823 en förordning om inrättningen af *Provinsialständer.*

Sådana funnos förut, åtminstone i vissa provinser, men deras praktiska betydelse var mycket ringa, den nya förordningen afsåg att upkalla de gamla inrättningarne till nytt lif och låta organisationen jämkas efter den nyare tidens behof. Här blef således icke någon aldeles ny inrättning gjord, men ett steg blef dock taget på vägen till en representativ författning.

Särdeles stort och afgörande var detta steget icke. De nydanade ständerförsamlingarne blefvo alls icke bildade efter den nyare konstitutionella statsrättens vanliga grundsatser, genom samfäldta folkval, de blefvo i egentligaste mening ständerförsamlingar, bestående af representanter för vissa stånd och klasser, valde, såsom det i Sverige kallas, genom ståndsval eller klassval [1]). Och deras magt och beslutande rätt blef temligen snäft begränsad, deras befattning sträckte sig knappt längre än till att gifva betänkanden rörande lagförslag, som af regeringen blefvo dem förelagda, samt att petitionsvis frambära önskningar och besvär. De utgjorde hvad man kallar rådgifvande ständer, blott i provinsernas kommunala angelägenheter synes deras beslutande rätt varit något mera vidsträckt, men dock med förbehåll af regeringens veto. Och slutligen var hela inrättningen provinsiell. Det som genom denna inrättning blef gjordt var att i hvarje provins fans en församling, som egde att vara organ för provinsens önskningar och behof. Men den allmänna riksständerförsamlingen stod ännu alltid i ett obestämdt fjerran. Att sådana provinsiella ständerförsamlingar funnos var likväl ingen ovigtig sak och en lös antydning om en allmän representativ författning blef äfven denna gången gifven. Det hette i förordningen om provinsialständerna att

1) Rönne: l. c. T. I, p. 550 o. f.

konungen förbehöll sig att framdeles bestämma när en församling af *allmänna* landständer kunde befinnas erforderlig och huru den samma då skulle framgå ur provinsialständerna. Således blef så mycket bekant att när de allmänna landtständernas tid en gång vore kommen skulle deras organisation utvecklas ur provinsialständerna. Meningen måste varit att om en gång en allmän representation kom till stånd, skulle den samma grundas på stånds- eller klassval.

Sjutton år förflöto från provinsialständerförfattningens införande till dess att kon. Fredrik Wilhelm III med döden afgick (1840). Regentombytet föranledde kanske ej större förhoppningar om någon vidare utveckling af författningsfrågan, men gaf dock anledning att låta önskningarne yttras med ökad liflighet. Ständerne i provinsen Preussen framträdde med en påminnelse om förordningen af d. 22 maj 1815 och det löfte, som deruti innehölls. Men framställningen bemöttes först med ett undvikande och snart derefter med ett afgjordt nekande svar. Den nye kon. Fredrik Wilhelm IV följde samma handlingsätt som hans fader hade iakttagit, att se tiden an, lemna den representativa riksförfattningen ogjord och låta bero vid provinsialständerinrättningen.

e) *Ständer-Utskott.* Men åt denna stiftelse blef en ny utveckling gifven under formen af s. k. *ständer-utskott.* Regeringen lät de särskildta provinsialständerna yttra sig rörande en sådan inrättning (1841) och sedan ständerne i hufvudsaken instämt i regeringens framlagda lagförslag blefvo förordningar utfärdade för de särskildta provinserna (1842) om s. k. ständer-utskott. Betydelsen af denna inrättning var att ur de särskildta ständerförsamlingarne skulle väljas utskott med hvilka regeringen egde att öfverlägga rörande sådana saker, som varit föremål för en större olikhet i meningar mellan de särskildta ständerförsamlingarne. Meningen var således icke att sätta utskotten i de fullständiga ständerförsamlingarnes ställe, men att genom dessa utskott bereda en sammanjämkning mellan olika meningar. Och likaså förbehöll sig regeringen att af ständerutskotten inhemta betänkanden rörande nya frågor, som kunde upstå vid behandlingen af saker, hvilka redan förevarit hos provinsialständerna, såsom ock att rådfråga utskotten angående

saker, som eljest ej plägade hemställas till provinsialständerne. Någon ökad konstitutionell beslutande rätt innefattades icke i utskottsinrättningen, men så vida som dessa utskott väl måste utgöra en gemensam församling blef här ett litet steg taget till en allmän riksständerförsamling.

f) *Förenade Landtdagen.* Ständerutskotten trädde i verksamhet och en tid af fyra och ett halft år fick åter igen förflyta, men efter den tiden inträffade en förändring. En kunglig förordning utfärdades *d. 3 febr. 1847 om en förenad landtdag och ett förenadt ständerutskott.*

Denna förordning innehöll först och främst att så ofta för statens behof fordrades nya statslån eller ökad beskattning, vare sig genom nya skatter eller förhöjning af de gamla, ville konungen sammankalla en förenad landtdag d. v. s. alla de åtta provinsialständerförsamlingarne i gemensam sammankomst. Här skulle således blifva en riksrepresentation och med beslutande magt öfver dessa båda frågor, statslån samt ny eller ökad beskattning. Men längre sträckte sig ej den förenade landtdagens beslutande magt. Fullständig beskattningsrätt fans här visst icke, då ingenting nämndes om någon landtdagens magt att bestämma statsutgifterna. Lagstiftande magt skulle landtdagen ej innehafva i större mått än provinsialständerna hade haft, men petitionsrätten blef något vidsträcktare så vida som den samma hos en för hela monarkien gemensam landtdag ej kunde inskränkas till blott provinsiella angelägenheter. — Lägger man härtill att ingenting stadgades om periodiskt återkommande landtdagsmöten, men det fick bero af omständigheterna huru ofta landtdagen kunde komma att sammankallas, så var här ej mycket vunnet för utvecklingen af en konstitutionell statsrätt. Och för de vanliga begreppen om en representativ författning var inrättningen så mycket mera otillfredsställande som den nya landtdagen blott var en förening af de särskildta provinsialständerna, således en stånds- eller klassrepresentation, men icke grundad på allmänna folkval. — För öfrigt skulle de förenade ständerutskotten fortfarande finnas och för dem bestämdes verkligen periodiskt återkommande sammankomster, hvart fjerde år. Dessa utskott måste således varit ämnade att utgöra den

regelmässigt verksamma inrättningen, men den fullständiga landtdagen beräknades för utomordentliga tillfällen.

Längre var den preussiska regeringen icke sinnad att för närvarande gå. Den förenade landtdagen, som nu sammanträdde, underlät icke att erinra om behofvet af vissa förändringar i den nya lagstiftningen af d. 3 febr. 1847. Enkannerligen begärdes ett stadgande om periodiskt återkommande landtdagsmöten. Men denna framställning blef ej i större mått beviljad än att konungen lofvade att nästa förenade landtdag skulle sammankallas inom fyra år. För öfrigt förklarades att 1847 års lagstiftning vore i sina grunddrag oryggligt gällande, men dock ej så att den icke kunde blifva föremål för en vidare utveckling. Men på samma gång uttalades mycket bestämdt att det verk, som nu utfördt var, vore en handling af konungens fria magt (machtvollkommenheit), således en gåfva af konungen åt folket förunnad och som innehöll en fullständig fullbordan af det, som lofvadt var, och väl mera än detta.

Så menade konungen af Preussen, men bland Preussens folk torde väl de fleste fattat saken på annat sätt. Helt annorlunda hade man tänkt sig den representativa författning, som lofvades år 1815. Men i det hela betraktadt borde dock ej sägas att preussiska regeringen hade aldeles afvisat tidens anspråk eller varit sitt ord och löfte fullkomligt otrogen. Mycket långsamt hade saken gått och utförandet var ofullständigt, men preussiska staten var likväl stadd på en utveckling till konstitutionell statsrätt. Man kan icke veta hurudan fortsättningen kunnat blifva om allt fått gå sin orubbade gång. En representation med ringa befogenhet från början kan småningom tränga sig fram allt längre och längre, särdeles när den samma lefver och rörer sig under inflytelsen af en tidsanda sådan som nittonde seklets.

Nu fick den förenade landtdagen ej mycket visa om han egde den lefvande kraft, som erforderlig var. Dess tid blef mycket kort. Stunden var inne, då ingen förenad landtdag, inga ständerutskott längre skulle göra till fyllest. Året 1848 ingick, budskapet kom om revolutionen i Paris.

Från den stunden blef ingen fråga mera om en förenad landtdag, icke om en nationalrepresentation utvecklad ur

provinsialständerinrättningen, icke om förenade ständerutskott. Hvarje sådan ståndpunkt var öfvervunnen, det var för sent, magten föll ur regeringens hand, den preussiska revolutionen begynner.

De nu följande tilldragelserna samla sig under följande hufvuddrag.

a) *Upproret i Berlin (mars 1848).* Det förenade ständerutskottet var samladt sedan d. 17 jan., det hade sammanträdt medan ingen menniska ännu tänkte på revolution hvarken i Preussen eller något annat land, men utskottet var ännu qvar när budskapet kom från Paris. Den första frukt man nu fick erfara var en kunglig skrifvelse d. 5 mars 1848 af följande innehåll. Regeringen tillkännagaf sitt beslut att det som i 1847 års förordning var stadgadt, att ständerutskottet skulle samlas på periodiskt återkommande tidpunkter, hädanefter skulle tillämpas äfven på den förenade landtdagen samt likaledes att ständerutskottets verksamhet skulle inskränkas på sätt den förenade landtdagen hade begärt.

Erinrar man sig det föregående visar sig genast hvad detta betydde. Den förenade landtdagen hade begärt periodiskt bestämda sammankomster, denna begäran var besvarad på ett undvikande sätt. Landtdagen hade också begärt att ständerutskottets verksamhet skulle inskränkas, hvilket naturligtvis skulle hafva till följd att åtskilliga ärenden, som nu kunde afgöras medelst ständerutskott, måste hänskjutas till allmän landtdag och denna således erhålla en ökad vigt och betydelse; äfven detta var undvikande besvaradt. Men nu beviljas så det ena som det andra. Och på samma gång förklarades att regeringen ämnade före nästa förenade landtdag vidtaga vissa förändringar i 1847 års förordningar. Regeringen talar ett annat tal efter revolutionen i Paris än det som talades förut. De myndiga befallningarnes tid är slutad, »concessionernas» begynner.

Med detta besked hemförlofvades ständerutskottet (d. 6 mars). Men om preussiska regeringen trodde sig kunna med dessa mycket måttliga »concessioner» besvärja stormen, blef denna tro mycket snart förskingrad. Våldsama folkrörelser utbröto, adresser, petitioner om mycket vidsträckta förändringar i demokratisk syftning beslötos af politiska folksamlin-

gar i Berlin, i Köln, i Aachen, i Düsseldorff, i Königsberg, blodiga sammandrabbningar mellan folkskarorna och militären föreföllo. Allt utmärkte att staten befann sig på branten af en allt omstörtande statshvälfning. Kungörelsen af d. 5 mars var blifven en småsak, något mera måste göras. Nu följer en kungörelse af d. 14 mars, med kallelse till den förenade landtdagen att sammanträda d. 27 april och tillika en förklaring att preussiska regeringen ville i förening med den österrikiska arbeta för Tyska förbundsförfattningens reform. Åtta dagar hade knappt förflutit sedan den första »concessionen» gjordes (d. 5 mars) och den andra, som nu blef gifven, kom redan för sent. Dagen derefter, d. 15 mars, inlopp underrättelse om revolutionen i Wien, samma dag utbryter blodigt uplopp i Berlin, några dagar senare, d. 18 mars, utfärdas en kungörelse, hvarigenom den förenade landtdagens sammanträde påskyndades genom kallelse till d. 2 april i stället för d. 27.

Men allt kom ouphörligen för sent. Samma dag, då denna kungörelse utfärdades, utbryter det stora uproret i Berlin med blodig strid på hufvudstadens gator, som slutas dermed att regeringen faller helt och hållet i revolutionens våld. Förändringen betecknas af en ny kungörelse hvaruti talas om »verkligt konstitutionella författningar med ministeransvarighet» m. m. i alla tyska stater. Längre än till allmänna fraser kunde man icke ögonblickligen komma, men man var äfven med dessa dock nu under revolutionens påträngande fart längre kommen under tre veckor än förut under trettio år. Hvad vidare skulle följa måste i första rummet bero på den förenade landtdagen, hvars sammanträde var nära för handen.

b) *Nationalförsamlingen i Berlin (maj 1848).* Landtdagen sammanträdde på utsatt dag d. 2 april och fick genast förnimma att den var kallad till en stor bestämmelse nämligen att förbereda en helt ny statsförfattning för preussiska monarkien. Mera än förberedelser skulle ej på landtdagen ankomma, dess föremål var att bereda rum för sin efterföljare, den preussiska nationalförsamlingen. Ty derhän var man nu kommen att en konstitutionell grundlag måste utarbetas och att detta arbete ej fick, ej kunde under när-

varande förhållanden göras på annat sätt än genom en konstituerande, demokratisk nationalförsamling. Men för att en sådan skulle komma till stånd fordrades ett valreglemente och för att detta skulle erhållas i form af lag måste det af den förenade landtdagen antagas. De oktrojerade lagarnes tid var förbi, den representation som fans, måste låna sin hand till att organisera den representation, som skulle komma att finnas, men dess egna dagar voro räknade.

Här blef nu genast ett förslag till vallag för en blifvande nationalförsamling framlagdt och tillika en förklaring om vissa grunddrag af den tillämnade grundlagen, som nationalförsamlingen skulle utarbeta.

I sjelfva verket var allt detta blott saker »pro forma». Regeringen gjorde ej hvad den ville, men hvad den måste göra och den förenade landtdagen hade ej annat val än att säga ja till det som förelades. Revolutionens tryckande tyngd låg öfver dem båda. På några dagar var allt färdigt, d. 6 april utkom kungörelsen om vissa grunddrag för den tillämnade författningen och d. 8 apr. utfärdades vallagen.

Dess innehåll var i hög grad demokratiskt, samfäldta val, allmän valrätt med förbehåll blott af 24 års ålder och att vara i besittning af medborgerliga rättigheter, valbarheten likaledes allmän vid 30 års ålder. Medelbart valsätt blef föreskrifvet, men ingen delning på två kamrar. Och om nationalförsamlingens bestämmelse blef så skrifvet att denna församling skulle i förening med »kronan» fastställa den blifvande statsförfattningen. Här skulle således blifva en »konstituerande» nationalförsamling, men dock under medverkan af regeringen. Och under tiden var församlingen beklädd med den magt och myndighet, som den förenade landtdagen hade haft [1]).

Den 22 maj 1848 sammanträdde nationalförsamlingen och dess arbete blef ganska långvarigt. Ett utkast till grundlag blef väl genast af regeringen framlagdt, men öfverläggningarne uptogo hela sommaren och hösten. Nationalförsamlingen i Berlin var ej mera fortfärdig än parlamentet i Frankfurt, som nu arbetade för hela Tyskland samtidigt med

---

1) Så måste orden förstås; »die seitherigen reichsständischen Befugnisse».

detta arbete, som fortgick för Preussens enskildta räkning. Och nationalförsamlingen arbetade under fortfarande oroliga uppträden bland folkmassorna i Berlin. Men medan dagarne gingo nalkades redan den tid, då reaktionen skulle begynna. Revolutionerna i en del af de österrikiska länderna blefvo under loppet af hösten undertryckta och detta exempel verkade i Preussen. Det skulle snart visa sig hos dessa 1848 års revolutioner, att så våldsam deras kraft hade varit i sitt första anlopp, så blef den samma temligen snart uttömd· I början af november månad voro sakerna derhän komna att preussiska regeringen lärer ansett sig ej kunna motse något lyckosamt slut af nationalförsamlingens förhandlingar, men tillika kände sig nog stark att taga magten ur nationalförsamlingens hand och i sin egen. Nu blef d. 9 nov. 1848 en dagen förut daterad kunglig befallning utfärdad att konungen hade funnit för godt förlägga nationalförsamlingens säte från Berlin till staden Brandenburg, således från hufvudstaden till en provinsstad af måttlig storlek. Afsigten måste varit att skilja den rådplägande församlingen från inflytelsen af de revolutionära elementer, som rörde sig i den stora hufvudstaden. Der hade sådana uppträden förefallit att regeringen kunde anse nationalförsamlingen ej vara i besittning af sin fulla frihet. Uproriska folkhopar hade med hotande åtbörder omgifvit nationalförsamlingens samlingsrum o. s. v.

Den åtgärd regeringen sålunda vidtog bar sin frukt ehuru icke sådan den samma enligt ordalydelsen skolat blifva. Någon verklig flyttning från Berlin till Brandenburg kom ej att ega rum, men hela församlingen blef aldeles söndersprängd. Regeringens handling betraktades af de fleste såsom ett egenmägtigt streck, en olaglighet eller hvad man kallar en statskupp. Och de som så ansågo saken vägrade att lyda. Största delen af församlingens medlemmar qvarstadnade i Berlin och fortsatte sina förhandlingar med trots mot regeringens befallning, men ett mindre antal instälde sig i staden Brandenburg på den utsatta dagen, som var d. 27 nov. Följden blef en fullkomlig förvirring. Regeringen förklarade den i Berlin qvarblifna församlingen oberättigad att något förhandla och besluta (d. 11 nov.).

Församlingen åter svarade med ett försök att genom en skattevägran göra den närvarande regeringen magtlös. En förklaring blef gifven att regeringen vore oberättigad att upbära skatteupbörden och förfoga öfver statens medel så länge församlingen ej fick ostörd fortsätta sina förhandlingar i Berlin (d. 15 nov.). Slutet blef att regeringen lät genom militärmagt förhindra församlingen att fortsätta sina sammankomster. Men i staden Brandenburg blef icke heller någon fortsättning. Den del af nationalförsamlingen, som der sammanträdde, var ej så talrik, som enligt ordningstadgan fordrades för att fatta beslut. Nationalförsamlingen var således helt och hållet sönderssprängd. Oväntad borde en sådan utgång icke varit och var må hända ingen annan än som af regeringen var beräknad. Ty det sista slutet måste nu blifva att hela nationalförsamlingen blef en omöjlighet. Detta slut blef nu af regeringen besegladt genom en kungörelse, hvarigenom nationalförsamlingen uplöstes (den 5 dec. 1848).

Den formella lagligheten af dessa handlingar, så väl regeringens företag att först förvisa nationalförsamlingen från ort till annan och sedermera aldeles uplösa den samma, som äfven Berlinerförsamlingens skattevägran, var mycket tvetydig och derom kunde åtskilligt sägas om ett sådant tal till något tjenade. Verkliga förhållandet var att den preussiska staten nu befann sig i det tillstånd, som under våldsamt uprörda tidsförhållanden stundom inträffar, att sakerna icke längre kunna bestämmas efter strängt lagliga former, men hela samhället rörer sig och lefver på revolutionär grund och botten. Grundlagsarbetet skulle utföras i samråd af regeringen och nationalförsamlingen, men spänningen mellan motsatta grundsatser och interessen var blifven sådan att en samverkan mellan de tvänne magterna var blifven omöjlig. En sådan revolutionär brytning inom en stat påminner om ett krigstillstånd mellan särskildta stater. »Inter arma silent leges» d. v. s. rättstillståndet uphör och den som mägtigast är befaller. Ett slut var vunnet, att en hvar kunde se det försöket att grundlägga statsförfattningen på den väg, som beträdd var, hade misslyckats, det som återstod var att förnimma om något slut

stod att ernå sedan regeringen hade blifvit nationalförsamlingen qvitt. Den, som vill fälla en dom öfver det djerfva streck, som preussiska regeringen nu hade gjort, eger att först taga kännedom om hvad denna regering vidare gjorde sedan den samma nu var blifven ensam på platsen.

c) *Den oktrojerade författningen d. 5 dec. 1848.* Den kungörelse, som innehöll nationalförsamlingens uplösning, kom icke ensam, den åtföljdes af en *oktrojerad grundlag (d. 5 dec. 1848)*, d. v. s. att regeringen tog sig den magten att ensam af egen magtfullkomlighet förordna om monarkiens författning i stället att denna grundlagstiftning skolat göras af nationalförsamlingen och regeringen i samråd. Så var skrifvet i vallagen för den konstituerande nationalförsamlingen och under sådan förutsättning hade denna församling arbetat. Nu företog sig regeringen att åsidosätta hela den en gång antagna ordningen och stifta lag enväldigt. Men lagen, som stiftades, var en konstitutionell grundlag.

Den formella lagligheten af ett sådant handlingsätt var hvarken bättre eller sämre än att regeringen först bortvisade nationalförsamlingen från Berlin och sedermera uplöste denna församling. Så det ena som det andra betecknade att regeringen icke längre ansåg sig bunden af det som efter händelserna i mars månad beslutadt och förklaradt var. Tänker man sig till baka till den statsrättsliga ställning, som preussiska monarkien hade haft före mars månad, var regeringen i sin goda rätt. Den tiden fans ju blott regeringen å ena sidan och den förenade landtdagen å den andra enligt 1847 års förordning, som var af regeringen gjord och kunde af regeringen förändras. Något hinder fans visst icke att ju den förenade landtdagen kunde af regeringen förläggas från ort till annan och äfven uplösas, så ock ny grundlag stiftas af regeringen. Ny grundlag, som inskränkte regeringens magt, var icke stiftad, det var just en sådan, som skulle stiftas, men som icke hade kommit till stånd. Nu var likväl sättet, huru denna grundlagstiftning skulle göras, bestämdt genom förklaringarne efter mars månad och genom vallagen på ett helt annat sätt än som nu (dec.) skedde. Det gamla regeringsättet kunde anses öfvergifvet efter mars månad och ett konstitutionellt regeringsätt redan på förhand

infördt med den konstituerande nationalförsamlingen i den förenade landtdagens ställe. Detta regeringsätt blef nu af regeringen egenmägtigt öfvergifvet. Det lönar ej mödan begagna juridisk advokatur för att försvara eller fördöma ett sådant handlingsätt. Handlingen stod utanför den juridiska rätten, dess grund och botten var revolutionens rätt om man kan säga att revolutionen har någon rätt. Sakens verkliga natur var mycket enkel, regeringen hade funnit nationalförsamlingen så oefterrättlig, att ingenting med den samma kunde uträttas. Det enda praktiska sättet, som fans, var att göra sig nationalförsamlingen qvitt och i de konstitutionella formernas ställe upresa den monarkiska diktaturen. Folkmassan hade gjort sin revolution i mars månad, regeringen gjorde sin i december.

Detta är en vanlig sakernas gång i stora statshvälfningar, att ur folkväldet utgår diktaturen. Men denna gång var der icke revolutionens anförare, som gjorde sig till diktator, statens vanliga regering, samma regering, mot hvilken revolutionen hade uprest sig, var den magt, som tog diktaturen och lade tygel på revolutionen.

Men denna tygel var dock ej mera sträng än att regeringen sjelf gjorde det som revolutionens nationalförsamling hade haft sig förelagdt att göra, men icke hade gjort, icke hade mägtat göra. Regeringen begagnade sin diktatur att utföra revolutionens verk. Detta skulle ju vara att stifta en konstitutionell grundlag, en sådan blef nu stiftad.

Här var en reaktion, men ingalunda sådan, som skulle bringat ställningen till baka till det skick, som hade varit före mars månad. Detta var omöjligt. Så långt var man kommen att revolutionen kunde tämjas, men icke att han kunde omintetgöras. Detta såg, detta kände regeringen och försökte icke att göra det omöjliga. En kunglig kungörelse var utfärdad redan d. 11 nov. då spänningen var allra hårdast mellan regeringen och nationalförsamlingen, som tredskades att stadna i Berlin, en kungörelse som innehöll regeringens bestämda förklaring att afsigten alls icke vore att öfvergifva det konstitutionella grundlagsarbetet. Detta löfte inlöstes genom den oktrojerade grundlagen d. 5 dec.

Preussiska monarkien fick således det som den skulle få, en konstitutionell grundlag, men visserligen en annan än den skolat få af nationalförsamlingen och en grundlag stiftad på annat sätt.

I sjelfva verket var här knappt en oktrojerad grundlag. Ty sjelfva grundlagen innehöll att den samma skulle underkastas en revision, som skulle utföras af den genom samma grundlag inrättade nationalrepresentationen. Regeringen fordrade således icke att denna af regeringen sjelf ensidigt utfärdade grundlag skulle blifva allt framgent gällande. Det medgafs åt den nu blifvande nationalrepresentationen att underkasta denna grundlag en närmare granskning och föreslå förändringar. Granskningen skulle utföras under form af lagstiftning, således under samverkan af representationen och regeringen. Grundlagen, i det skick den samma utfärdades, var således egentligen blott provisorisk och det slutliga afgörandet skulle ske på sätt, som ämnadt var från början, skilnaden var blott att den representation, som skulle komma att behandla saken, icke blef den revolutionära nationalförsamlingen, men en representation, hvars sammansättning regeringen i den nya grundlagen och dermed följande vallagar föreskref.

Men visserligen var denna skilnad ganska betydlig. I stället för en enda församling, vald genom nästan oinskränkt allmän valrätt, skulle nu komma en representation på tvänne kamrar och med en annan sammansättning, än den förra församlingen hade haft.

d) *Den reviderade författningen d. 31 januari 1850.* Det arbete, som nu förestod, var att låta den omtalade granskningen utföras. Den nya representationen sammanträdde d. 26 febr. 1849 och skred genast till verket. Men med ringa framgång. Så mycket fans ännu qvar af revolutionens magt, att något rätt fruktbärande verk icke lät sig åstadkommas genom samverkan af de nyvalda kamrarne å ena sidan och regeringen å den andra. Slutet blef att regeringen uplöste den ena af kamrarne, hvarmed också följde att den andra kammaren åtskildes (d. 27 apr. 1849).

Till en sådan åtgärd var regeringen obestridligen berättigad, så vida som den oktrojerade författningen innehöll

kronans rättighet — den vanliga i konstitutionella monarkier — att uplösa kamrarne. Hade sjelfva utfärdandet af den oktrojerade författningen varit i formelt juridiskt afseende en tvetydig handling kunde det samma icke sägas om denna uplösning af den ena kammaren och att den andra åtskildes.

Deremot kan en sådan anmärkning göras angående det sätt, hvarpå regeringen gick till väga då nya val nu skulle anställas. Den oktrojerade författningen innehöll att om någondera kammaren uplöstes, skulle nya val ega rum inom 40 dagars tid och kamrarne sammanträda inom 60 dagar. Men detta skedde icke, en längre tid fick förflyta. Och de nya valen fingo ej hållas efter den vallag, som stadgad var i sammanhang med den oktrojerade författningen. Denna vallag måste varit att anse såsom gällande lag, men blef af regeringen godtyckligt åsidosatt, en ny vallag (d. 30 maj) oktrojerades för de nya valen. Hade regeringen ansett sig kunna ensidigt utfärda en vallag, följde icke att regeringen egde att lika ensidigt förändra samma vallag, då i den af regeringen sjelf oktrojerade författningen var skrifvet att lagstiftande magten tillhörde regeringen och kamrarne i förening. Samma oktrojerade författning innehöll väl en provisorisk lagstiftande magt hos regeringen »i trängande fall», men svårligen kunde denna magt så förklaras att regeringen egde förändra den gällande vallagen. Förhållandet är mycket lätt att förstå, skulle något väsendtligt uträttas genom kammarens uplösning, måste de nya valen så beredas att icke den nya kammaren, som nu skulle väljas, blef allt för mycket lik den förra, som uplöstes.

Den 7 aug. sammanträdde kamrarne och det afbrutna arbetet återtogs. Kamrarne läto bero vid det som gjordt var, de erkände vallagen af den 30 maj såsom gällande med förbehåll af revision och dröjsmålet med de nya valen erkändes likaledes såsom af omständigheterna påkalladt. Och denna gång lyckades man komma till målet. Den oktrojerade grundlagen af d. 5 dec. 1848 blef genomgången, granskad och i vissa delar förändrad genom kamrarnes och regeringens sammanstämmande beslut, hvarefter den såmedelst förändrade grundlagen kungjordes såsom gällande lag (d. 31 jan. 1850).

Dermed var preussiska monarkien framkommen till det mål, hvartill 1848 års händelser skulle leda. Denna 1850 års grundlag eger bestånd, väl icke oförändrad, men de särskildta förändringar, hvilka sedermera blifvit gjorda, äro blott sådana jämkningar, som under tidens gång kunna finnas behöfliga, men som icke uphäfva lagstiftningens allmänna karakter. Den utveckling till konstitutionell statsrätt, som begyntes helt sakta och varligt efter år 1808 och mera bestämdt utlofvades år 1815, kan sägas hafva nått sin fullbordan genom 1850 års grundlag.

6. **Österrike.** Den österrikiska monarkiens länder och folk genomskakades på det förskräckligaste sätt och det yttre af händelserna hade åtskilligt, som erinrade om det, som tilldrog sig i Tyskland och särskildt i Preussen, samma häftighet i angrepp och oemotståndlighet i det första utbrottet, samma oförmåga att i längden hålla stånd mot reaktionen eller sammanhålla krafterna till något enigt sträfvande. Men dessa hvälfningar inom de österrikiska länderna hade också åtskilligt, som var för dem egendomligt, härledande sig ur den österrikiska monarkiens särskildta beskaffenhet. Denna monarki var icke *ett* land och beboddes icke af *ett* folk, men utgjorde en sammanfattning af många särskildta länder, som knappt hade något annat gemensamt än den öfver dem alla regerande dynastien och dessa länder innehöllo flera olika befolkningar, som sågo hvar och en hos de andre blott främmande folk. Dessa folkslag åter hade icke sina hemvister så fördelade att mot ett folk svarade ett land, men i samma land lefde olika folkslag sammanblandade med hvarandra. Följden blef att de motsatser, som sammandrabbade i revolutionen, voro icke blott motsatta politiska partier och striden handlade icke blott om statens författning och om medborgerlig rätt, men äfven om det ena folkslagets rätt i bredd med det andra. Och deraf följde vidare en stor olikhet mellan Österrikes revolutioner och Tysklands, att medan den tyska revolutionens syftemål var Tysklands enhet och uphäfvandet af den sönderdelning, som var ett utmärkande drag i Tysklands statskick, oaktadt det s. k. Tyska Förbundet, så hade de österrikiska revolutionerna till syftemål att uphäfva en för-

ening eller sammanblandning, som kändes onaturlig. De särskildta folksslagen eftersträfvade hvart och ett för sig en sjelfständig ställning, som var omöjlig att upnå inom den gemensama monarkien. I sjelfva verket var denna oberoende ställning för de särskildta nationaliteterna lika omöjlig äfven om den samma skolat köpas för priset af monarkiens fulkomliga uplösning. Men ett sådant slut var ingalunda osannolikt, ty med detta sträfvande ej till sammanslutning i en starkare enhet, men till sjelfständighet för hvar och en särskildt del måste följa en mer eller mindre afgjord liknöjdhet för monarkiens ostyckade bestånd och väl mera än detta, en benägenhet för söndring och fullkomlig skilsmässa, så att i vissa länder, Ungern och Italien, revolutionen utbröt ej blott i omstörtningar af det inre samhällskicket, men äfven i affall från monarkien. Och med dessa förhållanden förband sig äfven en annan för Österrike egendomlig sak, att revolutionen föranledde krig med en främmande magt, Sardinien, aldenstund Lombardiet afföll från Österrike till Sardinien. Å andra sidan var den ungerska revolutionen så stark, att den österrikiska regeringen icke mägtade underkufva den samma, hvarföre en främmande magts understöd, nämligen Rysslands, måste anlitas. Den främmande magten deltog såsom regeringens bundsförvandt i det borgerliga kriget. — Och under tiden hade äfven en thronförändring inträffat, då kejsaren Ferdinand I öfverlemnade kronan åt sin brorson Frans Josef (d. 2 dec. 1848).

De österrikiska revolutionerna kunna öfverskådas under följande hufvuddrag.

A) *De tyska länderna samt frågan om en helstatsförändring.*

a) *Upror i Wien d. 13 mars 1848 och den oktrojerade grundlagen d. 25 april s. å.* Den österrikiska statsföreningen var äfven oafsedt nationaliteternas motsatser ganska väl förberedd för revolutionen. Regeringsystemet var i hög grad fiendtligt mot tidens demokratiska sträfvanden, den styrande förste ministern furst Metternich betraktades såsom den mest obeveklige motståndaren till all politisk folkfrihet och var kanske den, som mäst följdriktigt bland de mägtige i Europa tillämpade den heliga alliansens grundsatser, ehuru

han visst icke var uphofsman till sjelfva det formliga allians-fördraget med de religiösa fraserna. Mot den regering, hvars ledande hufvudman han nu en mycket lång tid genom sin kejsares oinskränkta förtroende hade varit, utbröt nu *uproret i Wien d. 13 mars*, som efter en blodig sammandrabbning mellan folkmassan och trupperna hade till följd att furst Metternich hastigt flydde från hufvudstaden och begaf sig vidare ur landet till England, hvarefter en kejserlig kungörelse utfärdades (d. 15 mars) med löfte om tryckfrihet och att förberedande åtgärder skulle vidtagas till införande af en konstitutionell författning. Den plan, som nu blef tillkännagifven, var att grundlagsarbetet skulle utföras genom de gamla landständerna, som funnos i monarkiens särskildta länder, och den s. k. central-congregationen, som utgjorde ett slags representerande utskott inom de österrikisk-italienska länderna. Men denna plan blef snart öfvergifven och i dess ställe utfärdades en *oktrojerad grundlag d. 25 apr.* som innehöll de vanliga i konstitutionella monarkier förekommande föreskrifterna samt en representation på två kamrar [1]). Författningen utgick från förutsättningen att de österrikiska länderna skulle utgöra en oskiljaktig enhet, men som dock var ofullständig, så vida som den nya författningen icke var ämnad att omfatta de ungerska och italienska länderna. Tillståndet i dessa länder var icke sådant att en gemensam helstatförfattning kunde komma i fråga att der införas. Den författning, som utfärdades, var således en helstatsförfattning för de icke ungerska länderna och med undantag af de italienska.

b) *Den konstituerande riksdagen i Wien d. 22 juli 1848.* Österrikiska regeringens försök att genom den oktrojerade författningen af d. 25 april besvärja stormen var fullkomligen misslyckadt. De revolutionära elementerna i den österrikiska hufvudstaden voro särdeles mägtiga och den nya grundlagen var för dem alls icke tillfredsställande. Nya oroligheter i Wien föranledde kejsaren att lemna staden och begifva sig till Insbruck (d. 17 maj). Derifrån utfärdas en

---

1) Författningen läses hos MURHARD och PINHAS, Nouveau recueil, T. XII, p. 523.

kejserlig kungörelse (d. 3 juni) att den riksförsamling, som på grund af den oktrojerade grundlagen d. 25 april var sammankallad, skulle blifva en konstituerande församling. Regeringens plan var således förändrad, den oktrojerade grundlagen skulle endast gälla provisoriskt och monarkiens blifvande författning skulle komma att bero på en konstituerande församling. Härmed hade regeringen helt och hållet gifvit sig i revolutionens våld, hvilket också för närmaste tiden torde varit oundvikligt. Ty den revolutionära rörelsen hade blifvit aldeles öfvermägtig.

Den konstituerande riksdagen sammanträdde i Wien d. 22 juli, tillhopakommen ur monarkiens olika länder och således sammansatt af mycket olika beståndsdelar. Dess upgift var ytterligt svår, att bilda en gemensam författning för en statskropp, der ingen inre enhet fans. Emellertid var nu ordningen så mycket återstäld att kejsaren fann sig föranlåten att återvända till Wien (d. 12 aug.).

c) *Upror i Wien d. 6 okt. och Wiens belägring.* Den konstituerande riksdagen begynte sina arbeten, men var långt från deras fullbordan då ett nytt upror i Wien försatte sakerna i en förändrad ställning. Denna förnyade upresning hade ett inre sammanhang med händelserna i Ungern. Der funnos förbindelser mellan de revolutionära partierna i Ungern och i Wien. En upresning på det ena stället kunde ej annat än vara fördelaktig för revolutionens gång på det andra genom nödvändigheten, som upkom för österrikiska regeringen att dela sina krafter. Nu inträffade att förhållandet mellan österrikiska regeringen och ungerska riksdagen blef mycket spändt, regeringen förklarade denna riksdag uplöst och genast derefter utbryter uproret i Wien, hvilket nu kom såsom en handräckning åt Ungern. Wiens upresning var för tillfället oemotståndlig, kejsaren lemnar hufvudstaden — det var nu andra gången han så gjorde — och begifver sig till Olmütz (d. 7 okt.) hvarefter revolutionen herskar oinskränkt i Wien. Men dess herravälde skulle ej blifva långvarigt. Det tillstånd af anarki, som nu rådde i den österrikiska hufvudstaden, betecknade i sjelfva verket, att revolutionen nu hade upnått sin yttersta gräns och reaktionen var nära för handen. Saken hade kommit derhän

att utgången måste bero på borgerligt krig mellan kejserliga regeringen och det revolutionära partiet. Och dermed var revolutionens öde afgjordt. Ty dess krigsmagt var svag mot den kejserliga. Det fogade sig så att två särskildta armeer funnos till regeringens tjenst, den ena under furst Windisch-Grätz, som redan hade undertryckt revolutionen i Böhmen, den andra under Banen (Ståthållaren) i Kroatien, som var regeringens man mot upresningen i Ungern. Banen Jellachich stod under vapen mot Ungrarne, men då nu den närmaste och mäst tvingande omsorgen måste vara att betvinga upresningen i Wien blef Ungern lemnadt på sidan och Jellachich med Kroaterne anryckte mot Wien från ett håll medan Windisch-Grätz nalkades från ett annat, hvaremot den ungerska riksdagen, som hade gemensam sak med de uproriske i Wien, ej var i tillfälle att räcka dem något verksamt bistånd. Slutet blef att furst Windisch-Grätz eröfrade Wien (d. 31 okt.) och med denna tilldragelse var revolutionen i Österrikes tyska länder undertryckt.

d) *Riksdagen i Kremsier och den oktrojerade grundlagen d. 4 mars 1849.* Från denna tid begynner reaktionen. Dess öfvervigt visar sig i den konstituerande riksdagens flyttning från Wien till staden Kremsier (i Mähren). Den konstituerande riksdagen hade under den sista tiden efter uproret d. 6 okt. helt och hållet hängifvit sig åt revolutionens tjenst men befann sig nu i den kejserliga regeringens våld. Det handlingsätt regeringen iakttog var det samma, som kort derefter följdes i Preussen, att bortflytta riksdagen från den oroliga hufvudstaden till en provinsstad. En sådan befallning var utfärdad redan några dagar före Wiens eröfring (d. 25 okt.) och verkstäldes nu, hvarefter förhandlingarne fortsattes i Kremsier. Församlingen erkände visserligen icke regeringens rätt att förlägga dess sammankomster från ort till annan, men fogade sig dock derefter. Men reaktionens magt var nu så långt kommen, att regeringen kände sig tillräckligt stark att följa den preussiska regeringens exempel och göra sig qvitt hela riksförsamlingen. Riksdagen i Kremsier förklarades uplöst (d. 7 mars) och på samma gång utfärdades en oktrojerad grundlag för hela den österrikiska ländermassan således äfven för de ungerska och italienska

länderna i förening med de öfriga. Grundlagen var daterad d. 4 mars 1849. Förhållandet var det samma som i Preussen, regeringen tog den grundlagstiftande magten egenmägtigt i sin hand, men grundlagens innehåll var en konstitutionel statsrätt.

Under den följande tiden blef deremot sakernas gång helt olika mot förhållandet i Preussen, der blef den oktrojerade grundlagen med vissa förändringar verkligen gällande, men den österrikiska författningen blef aldrig något annat än en s. k. papperskonstitution. Denna grundlag blef nämligen snart nog aldeles åsidosatt af regeringen och till slut formligen uphäfd (d. 31 dec. 1851). Att detta kunde ske må vara ett bevis att reaktionens magt vid den tiden var starkare i Österrike än den samma någonsin blef i Preussen.

Det slut, hvartill de österrikiska ländernas revolutioner ledde, var således att den gamla envåldsregeringen återstäldes. Men under tiden hade den regerande kejsaren Ferdinand I nedlagt spiran (d. 2 dec. 1848) och kejsar Frans Josef var blifven Österrikes monark.

Denna sakernas gång, reaktionens fullständiga seger, var gemensam för hela österrikiska monarkien, men utgjorde frukten af flere särskildta statshvälfningar i de särskildta länderna, hvilka måste hvar för sig betraktas.

e) *Upresningen i Böhmen* utgjorde ett sådant särskildt stycke af de tyska ländernas revolution och framträdde från två sidor, nationaliteternas motsats och begäret efter förändringar i samhällskicket på det vanliga sättet i demokratisk riktning. Der sammanträffade således två revolutionära elementer och revolutionen innebar på en gång en upresning af folket mot regeringen och tillika af ett folk mot ett annat. Dessa dubbla sträfvanden måste föranleda en ytterligt stor svårighet att sätta ordning och sammanhang i rörelsen och på samma gång måste möjligheten att undertrycka upresningarne blifvit underlättad. Emellertid var dock rörelsen i början ganska våldsam och mägtig. Början var den vanliga, folksamlingar med adresser till regeringen om stora förändringar i författningen (mars 1848). Fordringar framstäldes, »concessioner» gjordes eller utlofvades. I dessa rörelser framträdde ett mycket synbart bemödande att åt de

böhmiska länderna förverfva en särskildt, sjelfständig ställning inom monarkien. Man får om den saken begagna benämningen de bömiska länderna, ty frågan angick äfven Mähren och österrikiska Schlesien, hvilka länder på grund af historiska förhållanden och nationaliteternas beskaffenhet kunde tagas i anspråk för en förening med Böhmen. Men saken var långt ifrån att omfattas med allmänt bifall inom dessa samma länder och innan något afgjordt slut var ernådt steg den revolutionära oron så högt, att en egen af den kejserliga regeringen oberoende styrelse organiserade sig i Prag (slutet af maj månad). Denna handling var af revolutionär natur så vida som den samma icke var af monarkiens gemensama öfverhet medgifven, men afsigten var likväl icke egentligen uprorisk — kejsarens bifall söktes — och saken kunde hafva sin förklaring i det orediga tillstånd, hvaruti hela monarkien befann sig. Emedlertid blef denna böhmiska regering icke af kejsaren erkänd och en ny befälhafvare för trupperna, furst Windisch-Grätz, afsändes till Böhmen för att med militärmagt bevaka ordningen. Härefter följde nu en stor upresning i Prag på det vanliga sättet med blodig strid på stadens gator (d. 12 juni) men i denna strid segrade militärmagten och dermed kunde revolutionen i Böhmen anses undertryckt.

Det stora uproret i juni månad sammanhängde nära med motsatsen mellan nationaliteterna. Det var hufvudsakligen gjordt af Czecherne — den slaviska befolkningen — och hela den revolutionära rörelsen i Böhmen hade icke blott en böhmisk eller österrikisk, men äfven en panslavistisk karakter. Det parti, som ifrade för den Czechiska nationalitetens sjelfständighet, åsyftade en samverkan af alla slaviska folkslag och en slags kongress af ledamöter från en mängd särskildta folkgrenar af den slaviska folkstammen var samlad i Prag (maj—juni), men utan att kunna åstadkomma något verkligt resultat. Svårigheten lärer varit mycket stor i följd af de särskildta slaviska folkens olikhet sins emellan och efter revolutionens nederlag i den blodiga striden på gatorna i Prag förföll äfven det panslavistiska arbetet. Senare på året (aug.) framträder frågan om nationaliteterna från en motsatt sida då en kongress af Tyskar

sammanträder i staden Töplitz med mycket bestämd fordran på politisk skilsmässa — så vidt sig göra lät — från Czecherne, men någon egentlig upresning egde dock ej rum. Böhmens revolution var bland dessa hvälfningar i de österrikiska länderna den, som först undertrycktes. När den stora upresningen i Wien utbröt (okt. 1848) var revolutionen i Böhmen redan besegrad.

B) *Revolutionen i österrikiska Italien.* En lärdom var att hemta från det böhmiska revolutionsförsöket, nämligen att motsatsen mellan de olika folkslagen var en stötesten, på hvilken de österrikiska ländernas fred och lycka lätt kunde aldeles sönderbrytas. Samma erfarenhet skulle äfven den österrikisk-italienska revolutionen gifva vid handen. Men en skilnad var att i dessa länder icke fans en sådan blandning af olika folkslag som Tyskarne och Czecherne i Böhmen. Det italienska folket stod ensamt i sitt land gent emot en icke italiensk regering. Det nationella sträfvandet blef en upresning mot en styrelse, som för Italienarena kändes såsom ett främmande herravälde. Derigenom blef ställningen mindre invecklad än i Böhmen, der olika folkslag trängdes med hvarandra om platsen, men frågan om den italienska nationalitetens sjelfständighet blef en fråga om fullkomligt affall från österrikiska monarkien. Detta affall från Österrike förenades med anslutning till en annan magt, som var rent italiensk, Sardinien. En förbindelse *med* Sardinien var för Italienarena en lika naturlig sak som affallet *från* Österrike. För österrikiska regeringen åter blef den italienska revolutionen i och med det samma äfven ett krig med den främmande magten Sardinien.

a) *Upror i Milano och Venedig* (mars 1848) utgjorde sidoordnade stycken till upresningen i Wien och med samma påföljd som öfverallt i dessa 1848 års statshvälfningar att revolutionen öfverväldigade regeringen. De österrikiska trupperna under den gamle fältherren Radetzky utrymde Milano och enahanda utgång tog äfven upresningen i Venedig. Provisoriska revolutionsregeringar uprättas och den styrelse, som på detta sätt kom till stånd i Milano, stälde sig genast i *förbindelse med konungen af Sardinien,* hvilken också lät sina trupper inrycka i Lombardiet.

b) *Kriget mellan Österrike och Sardinien* utbröt genast (apr.) och öfvervigten visade sig ligga på Österrikes sida, men dock ej med så snabb och afgörande framgång att upresningen genast kunde undertryckas. Fälttåget fortgick under våren och sommaren, under tiden afföll Lombardiet helt och hållet från österrikiska monarkien och föreningen med Sardinien blef beslutad (juni), hvarefter äfven Venedig beslöt förening med Sardinien (juli). Men innan sommaren hade gått till ända var allt förändradt. *Milano eröfrades* af österrikiska armeen (aug.) och upresningen i Lombardiet blef således undertryckt. Men icke så i Venedig, der hade revolutionen ännu öfverhand, och Milanos fall hade den verkan att förbindelsen med Sardinien blef öfvergifven och *republiken utropades (aug.)*.

c) *Fältslaget vid Novara (mars 1849)* blef slutligen afgörande. Det som för Österrike nu återstod var att afväpna Sardinien och underkufva Venedig. Intetdera lät sig utföras under 1848 års fälttåg, men följande året (1849 i mars månad) blef Sardiniens krigsmagt fullkomligt öfvervunnen genom slaget vid *Novara*, hvarefter underhandlingar öpnades, hvilka slutligen ledde till ett fredsfördrag i Milano (aug.). Sardinien afstod från alla anspråk på utvidgadt område och Österrike var således nu åter försäkradt om Lombardiets besittning. — Kort derefter eröfrades *Venedig* och revolutionen i österrikiska Italien var dermed undertryckt.

C) *Revolutionen i Ungern* var den största och mägtigaste bland dessa skakningar, som den österrikiska monarkien genomgick. Den ungerska revolutionens karakter bestämdes hufvudsakligen af vissa för detta land egna förhållanden. Blandningen af olika folkslag var mycket stor och nationaliteternas motsatser hade således tillfälle att framträda mycket skarpt och i stort omfång, så mycket mera som här icke fans blott ett folk mot ett annat såsom Tyskar och Czecher i Böhmen, men här funnos Magyarer, Tyskar, Slaver, desse sist nämnde åter delade på flera särskildta grenar af samma hufvudstam. Härigenom måste svårigheten blifva mycket stor att upräthålla ordning och sammanhang i rörelsen, den ungerska revolutionen var mycket tillgänglig för söndring

och blottställd för faran att förlamas genom slitningen mellan stridiga beståndsdelar. Detta förhållande framträdde i synnerhet i början af revolutionen, sedermera lyckades det temligen att sammanpressa krafterna och det var icke för denna inre svaghet, som revolutionen dukade under. — En annan sak var egen för Ungern att detta land hade haft sedan långliga tider tillbaka en *egen författning med lagbunden rätt och representativa former*, en riksdag, som icke var en föga betydande provinsständerförsamling, men en verklig representation med beslutande magt. Ungern behöfde således icke fordra en ny statsrätt, det som den ungerska revolutionen åsyftade, var icke en omstörtning af ett gammalt statskick och inrättningen af ett nytt, hvars art och sammansättning var svår att finna, syftemålet var tvärtom att på samma gång den gamla författningen i vissa delar förändrades, försäkra dess bestånd i det hela, d. v. s. Ungerns sjelfständighet såsom egen stat. Detta behöfde icke innebära ett fullkomligt affall från österrikiska monarkien, ty ett statsförbund mellan det sjelfständiga Ungern och de öfriga länderna var visserligen tänkbart. Men i fall en sjelfständig ställning inom monarkien icke stod att erhålla var Ungern färdigt att fullkomligt affalla och fordra sin plats i Europas statsystem såsom en aldeles egen fristående stat. Och Ungern var så stort, så folkrikt land att en sådan ställning ganska väl borde kunna upprätthållas likasom också Ungerns historia talade om tider då Ungern hade varit en aldeles egen stat i Europa. Nu blef sakernas gång sådan att just denna fordran framstäldes, den ungerska revolutionen, om den samma hade lyckats, skulle hafva medfört österrikiska monarkiens uplösning.

a) *Ungerska riksdagens underhandlingar med österrikiska regeringen (mars—sept. 1848).* Ungerska riksdagen var samlad i Pressburg när budskapet om Frankrikes revolution anlände. Det kan vara möjligt att det, som nu skedde i Ungern, hade skett i alla fall, men tidsordningen blef nu sådan att rörelsen framträdde samtidigt med budskapet från Frankrike eller strax derefter. Det första var att ungerska riksdagen beslöt en framställning till kejsaren, att Ungern

måtte erhålla en egen inhemsk regering, en särskildt ministere med konstitutionel ansvarighet inför ungerska riksdagen. På samma gång begärdes äfven mycket annat, tryckfrihet och vissa förändringar i sjelfva riksdagens organisation m. m. Det, som begärdes, var en utveckling af Ungerns särskildta författning till större sjelfständighet och en bestämdare konstitutionel karakter, men något affall från monarkien sattes icke i fråga. Hade förändringarne stadnat vid detta, som ungerska riksdagen nu begärde, skulle Ungerns ställning till de öfriga länderna blifvit snarast lik Norges ställning till Sverige. — Dessa önskningar från Ungerns sida framburos af en stor deputation, som anlände till Wien samtidigt med upresningen derstädes. Framställningen blef af kejsaren bifallen (mars), hvarefter ungerska riksdagen utarbetade den nya lagstiftning, som skulle innehålla tillämpningen af de nu antagna grundsatserna och dessa s. k. *1848 års lagar* stadfästades af kejsaren d. 11 april.

Härmed syntes nu såsom skulle allt vara klart och afgjordt, men den följande tiden skulle snart visa att så ej förhöll sig. Stridigheten mellan nationaliteterna trädde i dagen och på denna söndring berodde händelsernas fortgång till full revolution. De mot hvarandra motsatta folkstammarne voro Magyarer och Slaver. Den nu antagna lagstiftningen var hufvudsakligen ett verk af Magyarerne men långt ifrån att vinna allmänt bifall hos de slaviska folken. Det magyariska partiets sträfvande gick nämligen derhän att med det egentliga Ungern förena vissa andra länder, som Ungrarne (Magyarerne) ville räkna såsom hörande till ungerska kronan ehuru de icke voro med det egentliga Ungern införlifvade. Dessa länder, Kroatien, Slavonien, Siebenbürgen, hade en talrik slavisk befolkning, för hvilken en förening med Magyarerne i Ungern var i hög grad motbjudande. Likasom Magyarerne sökte en sjelfständig ställning för Ungern inom den kejserliga monarkien framträdde också en rörelse bland en del af Slaverne till skilsmässa från Ungern och att bilda en egen slavisk stat inom den österrikiska statsföreningen. Sådana framställningar gjordes af Serberne i Slavonien och af Kroaterne, hvilkas syftemål

var att bilda en egen stat af Kroatien, Slavonien och Dalmatien. Denna motsats mellan Magyarer och Slaver egnade sig mycket väl att begagnas i fall den österrikiska regeringen ville göra sig qvitt dessa medgifvanden, som voro gjorda åt Ungern under tryckningen af det revolutionära tillståndet i monarkiens särskildta länder.

Ställningen blef nu sådan att landtdagen i Siebenbürgen verkligen ingick på föreningen med Ungern, men det slaviska motpartiet i Kroatien under ledning af Banen (ståthållaren) Jellachich vägrade all lydnad åt den ungerska regeringen. En sådan motsträfvighet kunde af ungerska riksdagen ej annorlunda betraktas än såsom ett laglöst handlingsätt, ett verkligt upror och riksdagen fordrade att kejsaren skulle på det bestämdaste sätt upträda mot Jellachich. Detta kunde den österrikiska regeringen icke egentligen neka, aldenstund Jellachichs och Kroaternes förfarande verkligen var ett trots mot den lagstiftning i Ungern, hvartill kejsaren hade gifvit sitt samtycke. Men verkliga förhållandet var att Kroaternes fiendtlighet mot Ungern banade vägen för Österrikiska regeringen att under den oenighet, som upstod, göra sin magt gällande likasom också den kroatiske partichefen Jellachich ingalunda ville anses såsom den der gjorde upror mot kejsaren, monarkiens herre. Den kroatiska upresningen, till formen ett upror, tjenade i sjelfva verket den österrikiska regeringen.

Emellertid hade denna regering börjat samla sina krafter, revolutionen i Böhmen var undertryckt och i Italien eröfrades Milano, österrikiska regeringen kände sig ej längre nödsakad att underkasta sig allt hvad Ungern kunde fordra och vägrade att upträda mot Jellachich på ett så afgörande sätt, som ungerska riksdagen yrkade. En framställning från ungerska riksdagen möttes med ett undvikande svar och kort derefter gick Jellachich med en krigshär öfver ungerska gränsen (sept.). Borgerligt krig utbröt, men intetdera partiet befann sig egentligen i upror mot den gemensama regeringen.

En så skef och tvetydig ställning kunde ej länge fortfara och sakernas gång icke gerna blifva någon annan än att den inre öfverensstämmelse, som fans mellan kejserliga

regeringen och Jellachich med Kroateme, trädde i dagen, hvarmed måste följa en fullkomlig brytning mellan regeringen och Ungrarne. Detta skedde, kejsaren förklarade ungerska riksdagen uplöst och utnämnde Jellachich till ståthållare öfver Ungern med oinskränkt magt (d. 3 okt.). Ungerska riksdagen åter vägrade att underkasta sig kejsarens befallning, såsom den der vore grundlagsvidrig. Jellachich, af kejsaren utnämnd till hans egen ställföreträdare i Ungern, blef af ungerska riksdagen förklarad för rikets förrädare.

b) *Kriget i Ungern (1848—1849).* Härmed kunde den ungerska revolutionen anses vara färdig. Det som förut hade tilldragit sig kunde knappt kallas en revolution, ungerska riksdagen hade utfört vissa lagstiftande arbeten och kejserliga regeringen hade samtyckt. Dessa arbeten hade visserligen varit af en mycket genomgripande beskaffenhet och tillståndet var sådant, som mycket lätt kunde öfvergå till full revolution, men den formella rätten hade likväl varit bevarad och den legitima regeringen erkänd. Men detta som nu skedde att kejserliga regeringen helt öppet tog Ungerns fiender i sin tjenst och ungerska riksdagen vägrade lydnad åt monarkens bud måste innebära att Ungern var försatt i fullkomligt revolutionstillstånd. Det följande måste derpå bero, hvem var den starkaste i krigsmagten, Ungrarne på sin sida eller kejserliga regeringen med Kroaterne och Jellachich.

Krig mellan Österrike och Ungern måste blifva den form, hvarunder den ungerska revolutionen fortgick. Och härmed sammanträffade nu uproret i Wien (okt.), hvilket måste blifva af stor betydelse för Ungern. Ungerska riksdagen och den revolutionära riksförsamlingen i Wien voro naturliga bundsförvandter. Men något synnerligt bistånd lärer dock ej kommit revolutionspartiet i Wien till godo från Ungern. Deremot erfor Ungern en fördel deraf att Jellachich med sin krigshär gick bort från Ungern för att gifva sin handräckning åt kejserliga regeringen att undertrycka revolutionen i Wien. Men sedan detta var utfördt begynner det österrikisk-ungerska kriget (dec. 1848).

Detta krig fördes med oafgjord framgång under vintern 1848—49. Den ungerska riksdagen fann sig nödsakad att

förlägga sitt säte från hufvudstaden Pesth till annan ort staden Debreczin (dec.) och Pesth blef intagen af österrikiska härsmagten (jan. 1849), men under fälttågets fortgång visade sig den ungerska krigsmagten så stark, att kejsaren af Österrike fann sig nödsakad att påkalla bistånd af en främmande magt, *Ryssland.* Ryska trupper hade redan i februari månad gifvit handräckning åt den österrikiska härsmagten i Siebenbürgen, men från april och maj månad begynner egentligen Rysslands deltagande i kriget, då en betydlig rysk armé inryckte.

Och ungefär vid samma tid tog ungerska riksdagen det afgörande steget att aldeles affalla från österrikiska monarkien. Detta hade ända ditintills icke skett. Ännu vid den tid, då ungerska riksdagen försatte sig i ett tillstånd af verkligt upror (okt. 1848), förnekades icke österrikiske kejsarens legitima rätt såsom konung. Revolutionen bar gestalten af en strid om statsförfattningen, men utan thronförändring. Partianföraren Kossuth var beklädd med styrande magt såsom Ungerns regent, men blott provisorisk. Och österrikiske kejsarens thronafsägelse (dec. 1848) blef på ett besynnerligt sätt betraktad i Ungern. Kejsarens rätt att afsäga sig den ungerska kronan bestriddes och den nye konungen af Ungern, kejsar Frans Josef, erkändes icke, men den gamle kejsaren — konungen — blef icke derföre afsatt, han ansågs fortfarande såsom Ungerns monark oaktadt han sjelf hade afsagt sig regeringen. Emedlertid utkom den oktrojerade grundlagen (mars 1849), hvarigenom alla österrikiska länder, Ungern inbegripet, förklarades skola utgöra en enda gemensam stat. En sådan handling var den afgjordaste förnekelse af det, som låg Ungrarne allra mäst om hjertat, deras egenskap af ett sjelfständigt folk, en egen stat. Det är möjligt att den handling, som Ungerska riksdagen nu gjorde, hade förr eller senare blifvit gjord äfven om den oktrojerade författningen icke hade funnits, men denna författning innehöll i sjelfva verket en utmaning till Ungern, som under närvarande förhållanden kunde föranleda det som nu omsider skedde, att ungerska riksdagen förklarade *regerande dynastien*, *huset Habsburg-Lothringen ungerska kronan förlustig* (april 1849). Den möjlighet, som hade funnits, att

ett statsförbund kunde upprättas mellan Ungern och de öfriga länderna, blef således nu bortkastad och revolutionens erkända syftemål måste nu blifva att tillkämpa åt Ungern en egen plats bland Europas stater. Men om den blifvande statsförfattningen, monarki eller republik, blef intet afgörande beslutadt, revolutionsanföraren Kossuth blef fortfarande provisorisk regent.

Men på samma gång inryckte den ryska härsmagten. Revolutionens magt och medel i Ungern hade visat sig jämt upp tillräckliga mot Österrikes magt allena, mot Österrikes och Rysslands förenade magt voro de otillräckliga. Dock var utgången icke genast afgjord. Ungrarne lyckades åter komma i besittning af hufvudstaden (maj) och ungerska regeringen tog derstädes å nyo sitt säte. Men blott för en kort tid. Pesth måste åter utrymmas och regeringen flytta till staden Szegedin, (jul) och i slutet af juli samt början af augusti månad ledo Ungrarne det ena nederlaget efter det andra, krigets medel voro uttömda och slutet blef att regenten Kossuth öfverlemnade sin magt åt generalen Görgei (d. 11 aug.) hvilken genast begagnade denna magt på det sätt att han med sin armé sträckte gevär för Ryssarne genom *kapitulationen i Vilagos (d. 13 aug.)* — Enstaka krigsrörelser fortsattes en liten tid på andra håll af andra befälhafvare men afstadnade snart, revolutionen var undertryckt.

Och med det samma äfven Ungerns gamla författning. Icke blott »1848 års lagar» voro nu förlorade men äfven den gamla ungerska riksförfattningen. Man kan icke egentligen säga att den ungerska revolutionen gick upp i reaktion så vida med detta namn betecknas en återgång till det statskick, som förut hade funnits. Så skedde icke här, Ungern före 1848 hade haft en egen riksförfattning, Ungern efter 1849 var blott en provins i den österrikiska helstaten.

7. **Italiens** statshvälfningar under åren 1848—49 voro så många som Italiens stater med undantag af republiken San Marino. Syftemålet var dels ett förändradt statskick inom de särskildta staterna, dels också befrielse från Österrikes öfvermagt, hvarjämte äfven tanken på Italiens enhet hade sin del i rörelsen, ehuru denna tanke icke vid denna tid framträdde så bestämmande och afgjord som den samma

sedermera har visat sig vara. Den ställning, hvaruti Italien befann sig till Österrike genom det att Österrike innehade en stor del af norra Italien och sidogrenar af den österrikiska dynastien regerade i Toscana och Modena likasom en österrikisk furstinna hade nyligen under en följd af år innehaft hertigdömet Parma, måste blifva bestämmande för revolutionen och reaktionen. Den förra måste ikläda sig gestalten af ett krig med den främmande magten Österrike. Den senare åter framträdde under formen af beväpnad mellankomst från Österrike. De italienska revolutionerna voro för öfrigt likasom de öfriga särdeles våldsamma, häftigt frambrytande samt förenades på flera ställen med de regerande dynastiernas afsättning och statskickets förvandling till republik. En sak var egen för Italien att revolutionen derstädes utbröt förr än i Frankrike och var således i sitt utbrott oberoende af det franska exemplet.

1. *Sardiniens* statsförändring var olik de öfriga deruti, att den samma lät sig begränsas inom måttliga gränser så att förändringen stadnade vid införandet af ett konstitutionelt statskick och detta så beskaffadt att det kunde ega bestånd. Derföre blef också utgången en annan än i det öfriga Italien, ty reaktionen sträckte sig icke till Sardinien, hvilket var en sak af mycket stor vigt under de nya rörelser, som i den följande tiden upväcktes i Italien. Den sardinska staten med sin konstitutionela författning sedan år 1848 egnade sig då mycket godt att bilda en fast medelpunkt, till hvilken Italien med sina bemödanden för frihet och förening till ett helt kunde ansluta sig.

Sardiniens statsförändring var afgjord redan innan man hade någon föreställning att en revolution skulle utbryta i Frankrike, konungen af Sardinien tillkännagaf införandet af en konstitutionel författning redan d. 8 febr. 1848. Författningen blef väl först d. 5 mars utfärdad i fullfärdigt skick således ej förr än Frankrikes revolution var bekant, men att Sardiniens statskick skulle förändras var afgjordt förut. Och den konstitutionella grundlag, som kungjordes, var af helt annan art än 1848 års revolutioners vanliga grundlagstiftningsförsök. Här var ingen fråga om demokratien i sin ytterlighet, man skulle kunnat tänka sig att här nu åter

kunnat blifva fråga om spanska grundlagen af 1812, som på sin tid hade varit de ultrademokratiska partiernas program i södra Europa, men så skedde icke, den sardinska grundlagen bildades efter en helt annan förebild, den franska kartan, juliimonarkiens grundlag. Och vid denna grundlag lät Sardinien bero oaktadt den republikanska rörelsen i det öfriga Italien. Sardiniens andel i de våldsama skakningarne skulle således blifvit ganska ringa om icke så varit att revolutionen i Lombardiet och äfven i Venedig hade påkallat Sardiniens stöd och bistånd, hvilket innebar ett allmänt italienskt interesse, befrielsen från den österrikiska öfvermaggten. Hade detta lyckats skulle följden blifvit att hela norra Italien förenat sig till en enda stat under den i Sardinien regerande konungaätten. Nu blef intet af allt detta. Sardinien mägtade ej hindra att Österrike återtog Lombardiet, slaget vid Novara blef ett afgörande nederlag, men freden i Milano lemnade dock Sardiniens eget område oförminskadt och dess konstitutionella statskick orubbadt. Men deremot hade en thronförändring inträffat. Kon. Carl Albert nedlade regeringen strax efter slaget vid Novara och efterträddes af sin son, kon. Victor Emanuel (mars 1849).

2. *Modena* upreste sig under den allmänna hänförelsen (mars 1848) och hertigen flydde ur landet. Revolutionens gång blef sådan att om den samma egt framgång skulle hertigdömet Modena blifvit aldeles uplöst. Förhållandet var att Modenas område hade helt nyligen blifvit ökadt med vissa orter, som förut hade hört till Toscana. Detta berodde på ett stadgande i Wienerkongressakten, att så snart hertigen af Lucca kom till besittning af något annat land i stället för det lilla Lucca, skulle detta lilla land förenas med Toscana, men Toscana på samma gång afträda vissa namngifna orter till Modena[1]). Detta hade nu helt nyligen gått i fullbordan och dessa orters invånare, som mot sin vilja hade blifvit skilda från Toscana, sökte nu en återförening med detta land. Vissa andra delar af Modena begärde likaledes en förening med Toscana, medan åter ännu en del af hertigdömet fans, som vände sig till Sardinien att med detta

---

1) Se ofv. p. 73, 78—79.

land förenas. Men altsamman var en omöjlighet så länge Österrikes magt i Italien ej var bruten. Framgången måste således bero derpå att Sardinien i förbund med revolutionen i österrikiska Italien besegrade Österrike. Nu inträffade motsatsen, Milano intogs och fälttåget slutades på ett sådant sätt att Sardinien ej mägtade beskydda Modena. Österrikiska trupper återförde hertigen, (aug.). Reaktionen kom således ganska snart.

3. *Parma* befann sig på visst sätt i en annan ställning än de öfriga länderna. Hertigdömet hade nyss uplefvat en thron- och dynastiförändring. Erkehertiginnan Marie Louise, hertigdömet Parmas herskarinna, hade nyligen med döden afgått i slutet af år 1847 och hertigen af Lucca hade efter hennes död tagit Parma i besittning enligt aftal, som var gjordt sedan lång tid till baka[1]). Hertigdömet hade således återfått sin gamla dynasti af ätten Bourbon, men den nye hertigen var ej mera välkommen i sina fäders land än att en upresning utbröt, som störtade hans regering ehuru denna var så nyligen började att ej synnerligen mycket hvarken godt eller ondt hade medhunnits att uträtta. Parmas öde likasom Modenas blef nu helt och hållet beroende af sakernas gång i norra Italien. Parma stälde sig under konungens af Sardinien beskydd och en förening med detta land hade troligen inträffat om Sardinien hade blifvit herre öfver Österrike i det norditalienska kriget. Nu då motsatsen inträffade blef revolutionen i Parma lika vanmägtig som i Modena. Hertigens regering återstäldes med österrikisk härsmagt (aug.). Regerande hertigen nedlade väl kort derefter regeringen (1849) och efterträddes af sin son, men detta var blott en namnförändring.

4. *Toscana* och *Lucca* voro nu förenade på sätt som ske skulle, att hertigen af Lucca, när han kom till besittning af Parma, skulle afträda Lucca till Toscana. Revolutionens färd genom Toscana blef något olik det, som timade i Modena och Lucca ehuru slutliga utgången blef den samma. Först och främst var här likasom i Sardinien en statsförändring utförd redan förr än den franska revolutionen hade

---

1) Se ofv. p. 77.

inträffat. Storhertigen hade gjort sitt medgifvande åt den påträngande folkviljan och en konstitutionel grundlag var i Toscana utfärdad d. 15 febr. 1848. Denna grundlag liknade den sardinska och var formad efter franska juliimonarkiens karta. Toscanas ställning till de utbrytande revolutionerna var således lik Sardiniens i det att saken kunde anses redan afgjord. Men deruti var sakernas vidare gång olika att det lyckades i Sardinien fasthålla rörelsen vid det mål, som upnådt var, men i Toscana läto sig de revolutionära passionerna icke tämjas, der blef en verklig revolution. Emellertid var dock så mycket vunnet att regeringen i Toscana icke blef en bland dem, som störtades i mars månad, den konstitutionella grundlagen förblef gällande under året 1848 och ordningen någorlunda uprätthållen. Men den storhertigliga regeringen bevarade sin tillvaro blott för det priset att den samma gaf sig i revolutionens tjenst. Storhertigen måste låta sina trupper deltaga i Sardiniens krig mot Österrike samt emottaga den del af Modena, som ville gifva sig åt Toscana. Och reaktionen i Modena och Parma sträckte sig icke till Toscana. Denna stat stod qvar på den ståndpunkt, som upnådd var genom den konstitutionella grundlagen. Men sinnesstämningen var dock i hög grad uprörd och i början af följande året (1849) blef spänningen sådan att storhertigen lemnade landet (febr.), den konstitutionelt-monarkiska grundlagen blef nu öfvergifven och det revolutionära partiet i Florenz utropade *republiken*. I sjelfva verket synes likväl den republikanska rörelsen i Toscana varit ganska svag, det behöfdes icke Österrikes mellankomst för att störta republiken. Detta skedde genom en motsatt folkrörelse inom landet (april 1849) och storhertigen återkallades. Men vid sin återkomst var han åtföljd af en österrikisk armékorps och med detsamma begyntes en fullständig reaktion. Icke blott republiken var nu förbi, men den konstitutionella grundlagen, som kanske kunnat bevaras här lika väl som i Sardinien i fall revolutionen velat låta sig af den samma begränsas, blef nu aldeles åsidosatt och efter några års förlopp (1852) formligen uphäfd. — Denna revolution var således olik upresningarne i Modena och Parma äfven deruti att någon anslutning till Sardinien icke egde rum, hvilket

väl icke heller rimligen kunnat ske, då revolutionen i Toscana icke inträffade förr än vid samma tid då Sardiniens underlägsenhet i kriget redan var afgjord.

5. *Rom* befann sig i en egen ställning. Redan den högst egendomliga beskaffenheten af kyrkostatens statsform måste göra utvecklingen af ett statskick i den moderna tidens anda ytterst svår, ja väl omöjlig. En valmonarki, der monarken valdes af ett samfund utaf kyrkans prelater utan att folket hade någon röst, en monarki, hvars öfverhufvud fordrade att omgifvas af en halft gudomlig helighet och der regeringsystemet var bestämdt af den katholska hierarkiens interessen och traditioner, för en sådan stat fans och finnes ej någon plats så vida den nuvarande tidens politiska begrepp skola något betyda. Men nu befann sig likväl kyrkostaten i ett så besynnerligt tillstånd att påfven hade gjort försök att vara »liberal». Påfven Pius IX hade vid sitt tillträde till påfvedömet (1846) gått den allmänna folkmeningen till möte med ett i viss mån förändradt regeringsystem, men som dock var långt ifrån att tillfredställa de fordringar, som nu gjordes. Derföre blef också kyrkostaten ett bland revolutionens länder. Och ju mera oförenligt det gamla statskicket var med tidens anspråk, desto vildare utsväfningar voro nu att motse, hvilka ej heller uteblefvo.

Den allmänna påtryckningen i mars månad bar till en början den frukt att påfven utfärdade en slags *konstitutionel grundlag*, (mars 1848) som trädde i tillämpning och kyrkostaten skulle nu således vara en konstitutionel monarki. Men snart visade sig att påfvens sjelfständiga ställning mellan den påträngande demokratien och Sardiniens krig mot Österrike i norra Italien samt ropet om Italiens enhet, allt detta på ena sidan och på den andra Österrikes magt och de påfliga grundsatserna, som svårligen kunde fördraga det nya statskicket, var mycket svår att uprätthålla. Slutligen utbryter ett uplopp i Rom och den påfliga regeringen blef aldeles öfverväldigad af det demokratiskt-revolutionära partiet ehuru påfvens egenskap af kyrkostatens regent ännu till namnet erkändes. Upresningen var förenad med blodiga upträden, den påflige ministern Rossi mördades o. s. v.

Efter dessa upträden *aflägsnade sig påfven från Rom och begaf sig till Gaeta i kon.riket Neapel (nov. 1848).*

Från denna stund hemföll Rom åt revolutionen. Det politiska tillståndet var i högsta grad förvirradt, en styrelse fans i Rom, af påfven utnämnd, en annan förordnades af den representerande församlingen, som fans enligt den nya författningen sedan mars månad, påfvens regering var således nu mera icke erkänd. Och på samma gång blef Rom nu medelpunkten för den allmänna revolutionära rörelsen i Italien. En slags konstituerande församling, helt och hållet revolutionär, sammanträdde i Rom med afsigt att organisera hela Italiens enhet. Denna revolutionära kongress beslöt nu afskaffandet af påfvens politiska magt och *Rom förklarades för republik (febr. 1849).*

Men svagare republik än denna kunde väl icke finnas. Den påfliga magten, så oförenlig han må vara med tidehvarfvets föreställningar, har dock ett mägtigt stöd i den allmänna folktron bland nationerna af katholsk trosbekännelse och är genom sin ställning såsom den katholska kristenhetens öfverhufvud sjelfskrifvet berättigad till de katholska magternas bistånd så länge dessa icke hafva öfvergifvit den rättrogna katholicismens grundsatser eller också äro af öfvermägtiga hinder nödsakade att låta grundsatsernas tilllämpning hvila. Sådan var ej nu de katholska magternas ställning. Österrikiska regeringen var nu herre öfver revolutionen i Wien, i Böhmen, i Lombardiet, kriget i Ungern återstod, men detta, ehuru vidlyftigt och osäkert till sin utgång, hindrade icke Österrike att göra sig gällande i Italien. Påfven både såsom påfve och såsom italiensk furste kunde räkna på Österrikes beskydd. Frankrike bygde och bodde väl ännu alltid på revolutionens grund och botten, men den republikanska regeringen var dock en ordentlig statsmagt. Prins Louis Buonaparte regerade och ju mera hans regering var grundad på folktron och folkviljan i Frankrike — såsom den samma visserligen var — desto mera blef det för honom ett afgjordt interesse att beskydda påfven förutom att en mellankomst från Frankrikes sida var erforderlig för den franska ärelystnaden på det icke Österrikes magt skulle få aldeles ensam gälla i Italien. Från

Spanien var äfven bistånd att vänta och likaledes från Neapel, der revolutionen nu var undertryckt. Så inträffade nu att härskaror från dessa fyra olika håll sammanträffade på kyrkostatens mark för att återställa påfvens verldsliga magt. Något egendomligt kunde det förefalla att Frankrike, som sjelf nyss hade gjort sitt eget statskick republikanskt, drog svärdet mot republiken i Rom. Men detta förhållande upvägde icke de skäl, som talade för saken. För denna mellankomst af de katholska magterna sönderföll den romerska republiken, påfvens magt uprättades åter (juli 1849), reaktionen blef fullständig, den konstitutionella författningen från det föregående året kom ej vidare i fråga.

6. *Båda Siciliernas* revolution var började före den franska, men tog ny och häftigare fart efter det franska exemplet. För öfrigt hade skakningarne i det syditalienska konungariket sin egen karakter bestämd derutaf att detta rike bestod af tvänne länder, Neapel och Sicilien. Revolutionen var dubbel och med olika syftemål på hvardera stället.

Den *neapolitanska* revolutionen var af den vanliga arten, demokratiens upresning mot det förut gällande statskicket. Början var att konungen måste bevilja en konstitutionell författning, hvilket skedde redan i februari 1848 innan händelserna i Paris hade timat. Men sedan dessa blefvo bekanta upstod i Neapel ett häftigt rop på mera vidt gående förändringar i demokratisk riktning. Oron var mycket stor och regeringen tvungen att lyda revolutionens kommando och skicka trupper till att förstärka Sardiniens här mot Österrike. Snart nog utbryter ett uplopp i hufvudstaden, men som efter blodig strid undertryckes af regeringens militärmagt (maj 1848). Och efter den tiden var regeringens magt öfverlägsen. Den konstitutionella grundlagen tillämpades ännu någon tid, men dock ej längre än under det följande året 1849. Efter den tiden inträder en fullständig reaktion. I allmänhet vill synas att revolutionens magt i Neapel var mindre än i det öfriga Italien. Främmande magts bistånd behöfdes ej, konungens thron omstörtades icke.

Den *sicilianska* revolutionen hade sin egen karakter deruti att medan eljest Italiens enhet var ett allmänt rop

satte revolutionen på Sicilien till sitt mål att *skilja Sicilien från Neapel*. Uproret utbröt redan i Januari 1848, händelsernas gång påminner om Ungern och Österrike. En sjelfständig, sidoordnad ställning i statsförbund med Neapel var det, som först fordrades, men sedermera gick upresningen längre, den regerande dynastien förklarades afsatt. Sicilien skulle blifva en fullkomligt fristående stat i Europa. Den revolutionära nationalförsamling, som upträdde på detta sätt, var ett parlament, utvaldt efter 1812 års grundlag d. v. s. icke den mycket omtalade spanska grundlagen af samma år, men den författning, som blef införd på Sicilien genom engelskt inflytande under den tid, då konungen af Båda Sicilierna, fördrifven ur Neapel af Napoleon, lefde på Sicilien under beskydd af England. Upresningen fortfor till våren 1849, men blef då undertryckt af konungen i Neapel, (april 1849).

8. **Schweiz** hade visserligen att genomgå starka skakningar och daterar en helt ny förbundsförfattning från året 1848, men denna statsförändring var på väg redan under de föregående åren och således icke framkallad af den allmänna rörelsen i Europa. Statskickets förändring i Schweiz utgjorde en sak för sig men i sitt innersta väsende beslägtad med den allmänna rörelsen. Förändringen innebar en utveckling af förbundsförfattningen till en starkare enhet, en närmare sammanslutning af kantonerna och en fastare organiserad centralstatsmagt. Utförandet gjordes icke utan våldsama partistrider ända till borgerligt krig. Men kriget var kort och utfördes redan innan någon annan revolution hade utbrustit.

Detta krig fördes mellan det s. k. *Sonderbund* och de öfriga kantonerna. Benämningen Sonderbund betecknar en förening, som vissa kantoner ingingo för att försvara sin sjelfständiga ställning inom Schweiziska förbundet. De partier, som här sammandrabbade till strid, synas haft sitt ursprung i motsatsen mellan kantonernas gamla sjelfständighet å ena sidan och å den andra behofvet af närmare sammanslutning och förbundsförfattningens förändring efter modernt demokratiska grundsatser, dels också i den religiösa motsatsen mellan det katholska och det protestantiska Schweiz.

Sonderbund bestod af sju kantoner, hvilka förbundo sig att med all magt, äfven med vapen i hand, försvara det katholska interesset. En sådan förening, ett förbund inom förbundet, om det också hade sin lätt förklarliga anledning i ett våldsamt förfarande från det motsatta partiets sida, kunde svårligen stå tillsamman med den gällande statsförfattningen. Sonderbund fans redan år 1846, men blef år 1847 öfverväldigadt och uplöst[1]. Följande året (1848) blef en ny förbundsförfattning antagen af sådan beskaffenhet att Schweiz visserligen fortfar att utgöra ett statsförbund, men med närmare sammanslutning än förut. Och i ett afseende förändrade detta förbund äfven sin yttre ställning och sin sammansättning, nämligen genom den lilla statshvälfning, som timade i furstendömet Neufchatel, då konungens af Preussen monarkiska regering störtades, som skedde d. 29 febr. 1848[2], hvilken förändring verkligen kom att ega bestånd.

9. **Nederländerna (Holland)** undergick väl icke någon våldsam omstörtning år 1848, men väl utmärktes detta år af en genomgripande förändring i rikets statsförfattning. Grundlagen af år 1815, som efter skilsmässan från Belgien hade fortfarit att vara gällande i Holland och år 1840 hade undergått vissa förändringar i särskildta delar, var nu föremål för en allmän omarbetning. Regeringen hade till en tid afböjt detta företag, men slutligen år 1847 blef afgjordt att en granskning af grundlagen skulle få ega rum. Saken var således på väg innan revolutionerna i Europa utbröto. Det intryck, som från dem utgick, kunde icke vara utan inflytelse, men föranledde likväl icke någon våldsam brytning. Regeringen och Generalstaterna öfverenskommo i laglig ordning om en ny grundlag år 1848[3]. Och samtidigt härmed försiggick ett dylikt arbete äfven i storhertigdömet Luxem-

---

1) Bluntschli: Geschichte des schweizerischen Bundesrechtes. T. I, p. 513.

2) Schulze: Die Staatsrechtliche Stellung des fürstenthums Neuenburg, p. 207 o. f.

3) Schubert: Verfassungsurkunde und Grundgesetze; T. II, p. 227—229.

burg, hvilket sålunda erhöll en på laglig väg utarbetad ny grundlag[1]).

10. **Belgien** blef oberördt af revolutionerna, hvartill mycket bidrog att den närbelägna, franska republikens politik icke var ställd på eröfringar. För exemplet från Frankrike befans Belgien icke tillgängligt och den enda förändring, som der skedde, bestod i en eller annan partiell grundlagsförändring[2]).

11. **Spanien.** Den pyreneiska halfön är, såsom halföar måste blifva, genom sin belägenhet temligen afskild från de öfriga länderna. Denna geografiska ställning har sin motsvarighet i Spaniens politiska lif, hvilket under det tidehvarf, som för Spanien begyntes med året 1808, har varit i yttersta grad uprördt och genomskakadt af statshvälfningar, men dessa hvälfningar hafva rört sig på sidan om det allmänna europeiska lifvet. I Spanien har varit buller och ofred, borgerligt krig och våldsama kastningar mellan olika statskick på samma tid då ofreden har varit måttlig i det öfriga Europa och deremot har den allmänna oron, när den var allra häftigast, ej särdeles mycket återverkat på Spanien. Detta land hade borgerligt krig på 1830-talet, men utan sammanhang med juliirevolutionen och nu deremot, då Tyskland, Frankrike, Italien uprördes af den väldiga stormen år 1848, var Spanien jämförelsevis lugnt.

12. **Portugal.** Det samma, som kan sägas om Spanien, gäller äfven om Portugal. Der hade varit våldsama thronförändringar och hvälfningar af och an mellan olika regeringsätt, men just vid denna tiden (1848) var tillståndet temligen stadgadt och någon portugisisk revolution inträffade icke.

13. **Grekland** var likaledes föga berördt af 1848 års allmänna ofred. Ordningen i detta land var ej sämre och ej annorlunda beskaffad än vanligtvis. En nybildad stat — den grekiska var knappt tjugu år gammal — och hvars folk från en trälbunden ställning på en gång upstiger till sjelfständighet behöfver sin runda tid förr än ordning och skick

---

1) Schubert: l. c. T. II, p. 284.
2) Schubert: l. c. T. II, p. 340.

kan blifva ovägerligen stadgadt. Detta bevisade sig i Grekland så mycket mera som folkbildningen var svag. Greklands ställning är för öfrigt betänklig äfven derföre att staten är nästan för liten att vara fullt sjelfständig. Men vid denna tidpunkt (1848) gick allt i Grekland sin gång på samma sätt som eljest.

14. **Turkiet och Donaufurstendömena.** Det samma kan icke sägas lika oinskränkt om de turkiska länderna i fall man derunder inbegriper de s. k. Donaufurstendömena. Dessa länders ställning var sådan att de styrdes af lydfurstar under turkisk öfverhöghet, men tillika under ryskt beskydd, ty Ryssland egde en genom formligt statsfördrag erkänd rättighet att bevaka deras interessen hos Turkiet. Dessa länder kunde således sägas lyda under två herrar medan de likväl egde att i sina inre angelägenheter styra sig sjelfve. Ett sådant halffritt land måste vara mycket öppet för inblandning från suveränens sida och från skyddsmagtens. Detta visade sig i händelsernas gång inom *Wallachiet.* Der blef ett revolutionärt utbrott, men som kufvades genom Rysslands och Turkiets gemensama mellankomst. Händelsernas gång var den vanliga att en folkrörelse frambringar en hastig förändring i statsförfattningen. Den regerande fursten trugas att antaga en honom förelagd ny grundlag i konstitutionell, demokratisk anda (jun. 1848). Förändringen i författningen åtföljdes af en personalförändring, ty fursten lemnade landet och en revolutionär regering tillsattes. Men denna hade ej länge regerat förr än både ryska och turkiska trupper inryckte i landet och hufvudstaden Bucharest intogs. Följande året bestämdes furstendömets ställning genom det s. k. fördraget i *Balta Liman* mellan Ryssland och Turkiet, hvilka magter således förfogade öfver Wallachiet såsom ett dem underlydande land. Åtskilliga förändringar infördes i furstendömets författning, men den halfsuveräna ställningen fortfor [1]. — I furstendömet *Moldau* hade liknande tilldragelser varit på väg att utbryta, men

---

1) Fördraget läses hos DE MARTENS et DE CUSSY, Recueil de traités T. VI, p. 291 samt hos SAMWER, Recueil generale de traités T. I, p. 378.

blifvit af fursten med egen magt undertryckta. Sedermera blef Moldau lika med Wallachiet föremål för de båda magternas öfverenskommelse genom fördraget i Balta Liman.

15. **Danmark** var under och efter år 1848 föremål för en dubbel, mycket genomgripande rörelse, på ena sidan konungarikets öfvergång från envåldsmonarki till konstitutionel författning genom antagandet af 1849 års grundlag, på den andra sidan åter striden mellan konungariket och det tyska partiet i hertigdömena Slesvig och Holstein, hvilken strid genom Tysklands mellankomst utvidgades till ett krig med en främmande magt. Den först nämnda frågan, grundlagsarbetet, var en sak af största vigt för den inre författningen, men rörde icke Danmarks ställning såsom europeisk stat. Den senare åter handlade om monarkiens sönderstyckning och rörde således i väsendtlig mån landets yttre förhållanden. Händelsernas gång var följande.

A) *Grundlagen* blef utarbetad och antagen i samråd af regeringen och en för detta ändamål sammankallad nationalförsamling. Allt gick i laglig ordning och icke med brådstörtad fart, en viss betänksamhet iakttogs. Riksförsamlingen sammanträdde ej förr än i oktober 1848 och grundlagens datum är d. 5 juni 1849. Men om således någon revolution icke egde rum i det inre samhällskicket på 1848 års vanliga sätt var dock förändringen, som gjordes, föranledd af en mycket stark påtryckning från folkets sida. Revolutionen skulle sannolikt utbrutit om icke regeringen hade gått den allmänna meningen till mötes. Hela denna statsförändring i Danmark skulle ock troligtvis inträffat i alla fall ty saken var förberedd och regeringen hade sjelf tagit första steget (jan.—febr. 1848) redan innan revolutionen i Frankrike hade inträffat, kon. Christian VIII hade aflidit och den nye konungen Fredrik VII kungjorde genast sin afsigt att införa en konstitutionel författning. Men visserligen var den grundlag, som slutligen antogs, något annorlunda beskaffad än den, som utlofvad var. Grundlagsförändringen i Danmark var således samtidig med de stora revolutionerna, men icke af dem föranledd.

B) *Den slesvig-holsteinska striden.*

a) *Upproret i hertigdömena (mars 1848)* hade en mycket djup rot i motsatsen mellan två särskildta folkslag i samma

land, Danskar och Tyskar i hertigdömena. De båda folken fördrogo icke hvarandra och Tyskarne längtade till skilsmässa från Danmark. Förhållandet var att Holstein och Lauenburg voro rent tyska länder, Slesvig var danskt, men befolkningen blandad med Tyskar. Det tyska partiet påstod att Slesvig var genom gamla privilegier ouplösligen förenadt med Holstein, men att intetdera hertigdömet vore oskiljaktigt från Danmark. Arfspretendent till hertigdömena var hertigen af Augustenburg, som tillhörde en sidogren af den i Danmark regerande dynastien. Men kejsaren af Ryssland, såsom hufvudman för en annan sidogren, den holstein-gottorpska, kunde äfven hafva anspråk. Meningen var nu att af Slesvig och Holstein bilda en gemensam stat. Denna stat skulle upkomma på grund deraf att den gällande thronföljdsordningen påstods vara olika i hertigdömena och i konungariket. Olikheten åter skulle bestå deri att endast manlig arfsrätt vore gällande i hertigdömena, men både manlig och qvinlig arfsrätt gälde i konungariket. Blef denna åsigt gällande måste länderna åtskiljas så snart den regerande grenen af konungahuset på mansidan utslocknade, hvilket var att motse vid den nyss på thronen upstigne konungens Fredrik VII:s framtida bortgång ur lifvet. — Men riktigheten af alla dessa påståenden bestriddes från danska sidan.

b) *Krig med Tyskland* (april 1848) i följd deraf att Tyskland understödde uproret, hvilket Tyskland gjorde under åberopande af Tyska Förbundets rätt och pligt att tillvaratoga Holsteins rättigheter emedan Holstein var medlem af Tyska Förbundet. Detta krig utfördes af Preussen för Tyska Förbundets räkning, men var egentligen ett krig af den tyska revolutionen och hade sin grund i den tyska folkfanatismen.

c) *Stilleståndet i Malmö* under svensk bemedling (aug. 1848) betecknade slutet af första årets fälttåg. — Det andra årets krig slutades med *fredspreliminärerna i Berlin* (jul. 1849). — På tredje året följde *freden i Berlin* (jul. 1850). Genom detta fredslut blef likväl intet vidare afgjordt än att sjelfva kriget mellan Danmark och Tyskland uphörde och Tyskland samtyckte att uproret undertrycktes, men sjelfva rättsfrågan lemnades öppen och thronföljden oafgjord.

d) *Uprorets slut i Slesvig* genom slaget vid *Idsted*, der Danskarne segrade öfver den schleswig-holsteinska krigsmagten (jul. 1850) och i *Holstein* genom *Preussens och Österrikes mellankomst*, som undertryckte upresningen (jan. 1851). De tyska magterna uppträdde således nu på motsatt sätt mot förut. Förhållandet var följande. Freden i Berlin innehöll att konungen af Danmark egde att undertrycka uproret i Slesvig, hvilket land icke hörde till Tyska Förbundet, men deremot skulle konungen af Danmark söka Tyska Förbundets mellankomst för att undertrycka uproret i Holstein. Detta uppror skulle således undertryckas, men Tyska Förbundet förbehöll sig att sjelf göra detta; konungen af Danmark egde icke att bruka sin magt mot Holstein så vida icke Tyska Förbundet undandrog sig att lemna den handräckning, som begärdes.

e) *Den kungliga kungörelsen d. 28 jan. 1852* bestämde konungarikets och hertigdömenas ställning till hvarandra sådan man på den tiden föreställde sig att den samma för framtiden borde vara. Danska monarkien skulle utgöra en helstat men med särskilta provinsförfattningar för hvardera hertigdömet och för konungariket. Detta sätt att ordna förhållandet bestämdes på grund af underhandlingar mellan Danmark samt de tyska stormagterna Preussen och Österrike.

f) *Protokollet i Warschau (1851)* och *fördraget i London (1852)* reglerade den omtvistade thronföljdsfrågan. Protokollet i Warschau innehöll ett aftal mellan Danmark och Ryssland om huru thronföljden skulle bestämmas med afsigt att erhålla en regerande dynasti, hvars thronföljd kunde af bägge parterna erkännas. Orsaken, hvarföre Rysslands medgifvande behöfdes, var den att ryske kejsaren var hufvudman för den hertigliga ätten Holstein-Gottorp, hvilken hade anspråk på Holstein för den händelse att thronföljden var olika der och i konungariket. Ändamålet trodde man sig hafva uppnått på följande sätt. Prins Christian af Holstein-Glücksburg erkändes för thronföljare med arfsrätt för sine manliga efterkommande af sin dåvarande gemål, prinsessan Louise af Hessen-Kassel. Orsaken hvarföre just denne furste erkändes var, att hos honom och hans familj kunde de motsatta arfsanspråken förenas. Prinsessans familj var nämli-

gen arfsberättigad till danska konungariket och enligt Danskarnes påstående äfven berättigad till hertigdömena. Nu blef prinsessan genom sine äldre syskons afsägelser närmaste thronarfvinge. Men hennes arfsrätt till hertigdömena kunde aldrig erkännas från den tyska sidan. Hennes gemål, prins Christian, erhöll nu genom afträdelse af ryske kejsaren det Holstein-gottorpska husets arfsrätt till Holstein, med hvilket enligt den schleswig-holsteinska läran Slesvig skulle vara förenadt. Det holstein-glücksburgska fursteparet blef således innehafvare af bägge de motsatta anspråken, men för att detta förhållande skulle för framtiden ega bestånd fordrades att arfsföljden bestämdes på ett sätt, som uteslöt all möjlighet att anse arfsordningen vara olika i hertigdömena och i konungariket. Fördenskull ändrade Danmark sin thronföljdsordning på det sätt att arfsrätten inskränktes till manliga linien. — Fördraget i London var ett fördrag mellan Danmark och alla fem stormagterna, samt Sverige och Norge, hvarigenom dessa magter gåfvo sitt erkännande åt den tillämnade thronföljdsbestämmelsen sådan denna var gjord genom protokollet i Warschau. — Derefter följde den nya thronföljdlagen, som antogs af danska riksdagen år 1853 [1]).

Dessa nu anförda tilldragelser kunna anses beteckna hufvuddragen af den slesvig-holsteinska striden så vida som den samma utgjorde ett sidostycke till 1848 års revolutioner. Försöket att rubba Danmarks ställning såsom europeisk magt blef således för den gången misslyckadt. De händelser och förhållanden, hvilka sedermera hafva ledt sakerna till en

---

1) Här åberopade statshandlingar läsas flerestädes t. ex. hos SAMWER: Nouveau Recueil de Traités, stilleståndet i Berlin 1849, T. I, p 544, freden i Berlin, T. II, p. 340 o. f. hvarest äfven finnas åtskilliga urkunder rörande underhandlingar mellan Danmark och de båda magterna Österrike och Preussen 1851 så ock rörande uprorets undertryckande i Holstein af de tyska magterna. Dersammastädes läses äfven kungörelsen d. 28 jan. 1852, T. II, p. 407. Protokollet i Warschau läses, T. IV, 2, p. 308, jämte åtskilliga urkunder och fördraget i London, p. 313. Den nya thronföljdslagen kan läsas t. ex. hos LARSEN: Forfattnings- og Valglove for det danske monarkie og dets enkelte landsdele *p. 2 o. f.* Jfr. Aktstykker om det Tydske Forbunds intenvention i Holstein 1851 —52 i *Nyt Historisk Tidskrift, T. VI, 2, p. 600 o. f.* samt *Riksdagstidenden* på hit hörande ställen.

helt annan utgång, höra till en senare betraktelse nämligen den, som afser de förändringar, som det europeiska statsystemet verkligen har undergått.

16. **Sverige** och **Norge** lyckades hålla sig nästan alldeles otillgängliga för den yrsel, som utgick från Frankrike. Den enda verkan, som den allmänna rörelsen i Europa kan anses hafva utöfvat i Sverige, bestod i ett lifligare arbete med den oafgjorda frågan om representationsförändringen, reformsällskap voro i verksamhet och ett kungligt förslag till ny riksdagsordning blef för rikets Ständer framlagdt (maj 1848), men allt behandlades i lugn och laga ordning. Representationsfrågan kunde nog innebära revolutionens frö, men det visade sig att svenska folket icke var färdigt till ett sådant utbrott likasom sjelfva saken icke heller var mogen för något afgörande slut. Det kungliga representationsförslaget blef afslaget på den följande riksdagen 1850.

Sammanfattar man slutsatserna, visar sig att Frankrike, Tyskland, de Österrikiska länderna samt Italien voro de stycken af Europa, hvilka i synnerhet uprördes af revolutionerna. Och till antalet får man vidare lägga Donaufurstendömena och Danmark, men på ena stället blef den revolutionära rörelsen snarligen hejdad och på det andra upgick hela statshvälfningen i ett krig med främmande magt. Men ingenstädes i dessa många revolutioner uträttades det, som tillämnadt var. Frankrikes republik förvandlades till kejsardöme, Tysklands enhet blef ogjord, Österrike fogade åter till samman sina sönderfallande landsdelar, Italiens furstar återtogo sina länder, Schleswig-Holstein blef icke någon egen stat och furstendömet Wallachiet fick väl en ny grundlag, men såsom skänk af sine öfverherrar. Mycket misstoge man sig likväl om man ansåge dessa statshvälfningar hafva varit fruktlösa. Åtskilligt bland det, som förstördes, lät sig icke af någon reaktion återställas. Forskar man i de revolutionerade ländernas lagstiftningsverk, torde nog visa sig att om de politiska hvälfningarne icke höllo stånd, var dock i ekonomisk och finansrättslig lagstiftning åtskilligt uträttadt som blef beståndande och äfven de politiska frågorna kommo ett stycke närmare sin utredning. Republiken i Frankrike, så visst den samma afskaffades 1851—52, är dock nu åter-

ställd. Österrikes konstitutionella monarki har sin rot i 1848 års misslyckade försök, i Preussen har den konstitutionella formen blifvit orubbad och Tysklands enhet, nu mera verkliggjord, saknar ej sammanhang med Frankfurterparlamentets arbeten samt Preussens unionsplaner år 1849. För Italiens framtid var en mycket vigtig sak vunnen genom det att Sardinien icke hemföll under reaktionen.

VI.

Förändringar efter år 1815 i Europeiska statsystemets beståndsdelar.

Det sätt, hvarpå 1848 och de näst följande årens händelser togo slut, var sådant som icke mycket förändrade staternas yttre skick och ställning inom statsystemet. Men vissa förändringar hafva sedermera timat, som jämte dem hvilka före 1848 hade egt rum, enkannerligen upkomsten af de båda konungarikena Grekland och Belgien, hafva verkat derhän, att statsystemet nu för tiden är i vissa delar ett annat än som danades år 1815. Förändringarne hafva för hvarje särskildt land varit följande.

1. **Stor-Britannien** är i hvad beträffar moderlandet oförändradt, men har i sina kolonier och aflägsnare besittningar på åtskilligt sätt förändrat sitt område.

a) i *Europa* har England afträdt sitt skyddsherravälde öfver *Joniska öarne*, som skedde år 1863 då öarne förenades med Grekland. Förhållandet var följande. Det engelska förmynderskapet var alls icke öarnes folk till nöjes. Folket hade grekisk nationalitet, grekisk religion och allt engelskt var för detta folk fullkomligt främmande. Men förmågan att utverka en skilsmässa från England var allt för ringa i strid mot den mägtiga skyddsmagten och Joniska öarnes republik var för liten att intaga en fristående ställning i Europa. Deremot sedan konungariket Grekland hade fått sin frihet i början af 1830-talet var en förening med detta land det syftemål, hvartill Joniska öarnes folk sträfvade.

Under tiden jämkade sig äfven tänkesättet i England till förmån för Jonierne. De engelske statsmännen lära insett att England knappt hade någon nämnvärd fördel af denna besittning. Den egentliga vinsten skulle vara att ön Corfu utgjorde en vigtig station, som jämte Malta gaf säkerhet åt Englands magt i Medelhafvet, men denna fördel upvägde knappt olägenheterna af en aflägsen besittning, som blott af nödtvång lydde Englands välde. Saken kunde uttryckas på ett vackert sätt, såsom skedde i engelska utrikes ministerns (Lord Russell) förklaring till stormagterna angående Englands beslut att afstå från öarne, att nämligen »begäret efter en oberoende ställning i förening med ett beslägtadt folk (Grekerne) eger i och för sig ett anspråk på erkännande af ett folk (det engelska), som sjelf berömmer sig af sin frihetskärlek» [1]). Nu inträffade thronförändringen i Grekland, då kon. Otto blef fördrifven, en ny konung af Grekland skulle tillsättas och på samma gång erkändes behofvet att på något sätt förstärka den svaga, grekiska staten. Konungen af Danmark lärer äskat en sådan förstärkning i fall kronan skulle mottagas af hans son [2]). Nu förklarade sig England vilja afträda skyddsherremagten i fall öarnes nationalförsamling uttryckte sin önskan att förenas med Grekland och fördrag afslutades af de fem stormagterna, de samma som hade ingått det förra fördraget år 1815, hvarigenom öarne hade blifvit öfverlemnade åt England. Detta 1815 års fördrag uplöstes nu och öarnes förening med Grekland ingick såsom en artikel i det fördrag, hvarigenom den danske prinsen erkändes såsom konung af Grekland [3]). — På samma gång försäkrades öarne om beständig neutralitet.

---

1) Ægidi und Klauhold: Das Staasarchiv. Sammlung der officiellen Actenstücke zur Geschichte der Gegenwart, T. VII, n:o 1710.

2) Protokollet d. 5 juni 1863 i konferensen mellan Greklands trenne skyddsmagter samt Danmark innehåller att kon. af Danmark emottog den grekiska kronan för sin son med »uttryckligt förbehåll att Joniska öarne skulle förenas med det grekiska konungariket.» Das Staatsarchiv, l. c. T. V, n:o 939.

3) Ett särskildt fördrag angående öarnes förening med Grekland blef äfven ingånget. Das Staatsarchiv, T. V, n:o 940 och T. VII, n:o 1713.

b) i *Asien* har det engelska området blifvit på flera sätt förändradt. Först och främst blef ett fördrag afslutadt d. 17 mars 1824 mellan England och Holland angående utbyten af besittningar mellan de båda magterna. Holland afträdde till England alla besittningar på Indiens fasta land och halfön Malakka samt alla anspråk på ön Singapore. Deremot afträdde England till Holland alla besittningar på ön Sumatra och anspråk på öarne söder om Singapore. När man läser fördraget visar det sig tydligt att stridiga anspråk hade funnits om hvardera folkets rättighet att, ostördt af det andra, få utbreda sina kolonialanläggningar öfver de ost-asiatiska länderna. Tvistigheterna bilades på det sätt att Holländarne lemnade åt Engelsmännen fria händer öfver Asiens fasta land och likaledes Engelsmännen åt Holländarena öfver öarne med undantag af ön Singapore. Betraktar man Asiens karta visar sig att fördraget egentligen handlar om östra indiska halfön samt de s. k. Sunda öarne. I dessa trakter af den asiatiska verlden sammanträffar det engelska och det holländska kolonialarbetet, hvaremot på vestra Indiska halfön och landet norr om denna halfö Engelsmännen voro, såsom de ännu äro, nästan allherskande allena. Men då fördraget utan all närmare bestämning nämner »Indien», så ifall Holland egde några enstaka platser i vestra Indien, måste dessa varit inbegripna. Men att östra Indien var det land, som egentligen menades, visar sig deraf, att halfön Malakka uttryckligen nämndes, hvilken halfö utgör en från östra indiska halfön utskjutande del och strax utanför Malakka ligger ön Singapore. Öarne »söder om Singapore» äro just dessa öar, som kallas Sunda öarne, de, som ligga närmast äro den stora ön Sumatra med smärre angränsande öar. Några bland dessa äro namngifna med uttrycklig försäkran att Engelsmännen icke skulle vara Holländarne till hinder derstädes. Fördraget afsåg icke så mycket ett utbyte af verkliga besittningar, men mera en bestämning af eganderätten till omtvistade orter och länderier, och hufvudsaken var att de båda folken icke skulle gå i vägen för hvarandra vid det fortgående koloniseringsarbete, som kunde komma i fråga. Saken är ganska betecknande för den europeiska civilisationens förhållande till den asiatiska och Europas magt

på planeten Tellus. Två stater i Europa delade sig emellan Asiens länder icke blott sådana, som de redan innehade, men äfven dem, som de möjligen kunde komma att förskaffa sig. Programmet för sydöstra Asiens framtid tecknas af Englands och Hollands diplomater i den europeiska staden London [1]).

Men oafsedt denna delning med Holland har England befästat sin magt i Asien på flera sätt:

1. Det stora riket i *Indien* har ökats med länder, som ur de asiatiska magternas hand har öfvergått i Englands.

2. Den lilla ön *Labuan*, belägen nära det stora ölandet Borneo, förverfvades genom fördrag med Sultanen i Brunei (ett rike på ön Borneo) år 1846. Detta förvärf saknar icke sin betänklighet vid sidan af 1824 års fördrag med Holland. Ty besittningstagandet af Labuan innebär verkligen att England tränger in på de asiatiska öarne i Indiska hafvet. Men efter ordalydelsen blef fördraget icke öfverträdt, ty Labuan, belägen vid nordvestra kusten af Borneo, kan icke sägas ligga söder om Singapore.

3. En liten halfö, benämnd *Aden*, förvärfvades år 1839 genom fördrag med en arabisk höfding. Orten är nämligen belägen på kusten af Arabien i det land, som kallas Yemen nära till sundet Bab-el-Mandeb, som bildar öfvergången från Röda hafvet till Indiska oceanen [2]).

4. Ön *Hongkong* utanför kusten af China erhölls efter slutadt krig med det chinesiska riket genom freden i Nanking år 1842 [3]).

5. Åtskilliga smärre öar hafva i senare tider blifvit tagna i besittning, dels belägna i den Indiska oceanen, dels

---

1) Föıdraget läses hos DE MARTENS et DE CUSSY l. c. T. III, p. 587. Ett nyare fördrag d. 5 febr. 1871 med ett tillägg d. 2 nov. 1871 lärer hafva närmare bestämt vissa förhållanden rörande Holländarnes besittningar på ön Sumatra. Jfr. BEHM und WAGNER i Petermanns Mitheilungen, Ergänzungs heft. n:o 33, p. 35.

2) BRAUER und PLATH: Handbuch der Geographie und Statistik von Asien, utgörande en afdelning i den af WAPPÄUS utgifna Handbuch der Geographie und Statistik, p. 526, 405, 954. Året, då Aden förvärfvades, upgifves äfven till år 1837, BEHM und WAGNER, l. c. n:o 35, p. 80 not.

3) Fördraget läses hos DE MARTENS et DE CUSSY, l. c. T. V, p. 215

utanför Arabien. Bland öarne i Indiska oceanen har England tagit om hand: a) *Nikobariska* öarne, belägna norr om Sumatra och vester om halfön Malakka. Dessa öar hafva varit räknade såsom danska besittningar, men sedan Danmark öfvergifvit sina kolonialanläggningar i Asien har England intagit dessa öar, hvilket lärer skett år 1869. Samma öar kunna genom sin belägenhet icke inbegripas bland dem, hvilka England genom 1824 års fördrag uplät åt Holland. Deremot är förhållandet tvetydigt med b) *Keelings-* eller *Colos*-öarne, som äfven finnas uptagna bland Englands besittningar. — Utanför Arabien har England intagit a) *Kuria-Muria (Churian-Murian)* öarne söder om fasta landet — b) ön *Perim* vid ingången till sundet Bab-el-Mandeb — c) ön *Mosha* söder om Perim — d) *Kamaran*, en ö i Röda hafvet utanför vestra Arabien. — Vigten och betydelsen af dessa öar i de arabiska farvattnen så väl som sjelfva halfön Aden måste bero af den stora segelfart, som nu mera genomgår dessa farvatten sedan Röda hafvet allmänt begagnas för den lifliga förbindelse, som England underhåller med Indien [1]).

c) I *Afrika* har England utvidgat sitt kolonivälde i tvänne riktningar, dels i södra Afrika genom att med Capkolonien förena nya områden och genom att utbreda kolonisationen äfven på afstånd från det egentliga Caplandet, dels också på Guineakusten der nya besittningar blifvit förvärfvade. Så har England i södra Afrika ökat sina besittningar med:

1. *British-Kaffraria (Britiska Kafferlandet)* som utgör ett kustland på Afrikas sydöstra kust vid Indiska oceanen.

2. *Basuto*-landet, som består af ett kontinentalt beläget område innanför Kaffraria.

3. *Griqua*-landet (Griqua territory) beläget ännu längre in i den afrikanska verldsdelen, vester om Basutolandet.

4. Ön *Ichaboe* och hafsviken *Angra Pequeña* på sydvestra kusten vid Atlantiska hafvet.

---

1) Behm und Wagner, l. c. n:o 35, p. 80 not. p. 35.

5. *Natal* utgör sedan 1840-talet en engelsk besittning, bestående af ett land på sydöstra kusten vid Indiska hafvet.

På Guineakusten har England genom köp förvärfvat de orter, som Holland förut innehade och för öfrigt utvidgat sig på flera sätt.

1. *Lagos*, en handelsplats på södra kusten af Guinea.

2. Åtskilliga platser och områden i trakten af *Sierra Leona* kolonien samt på *Guldkusten* och vid floden *Gambia* norr om det egentliga Guinealandet.

3. Ön *Ascension*, belägen långt ut i Atlantiska hafvet lärer blifvit tagen i besittning kort efter år 1815.

4. Ön *Tristan da Cunha* i Atlantiska hafvet på Caplandets bredd lärer blifvit intagen under åren näst efter 1815[1]).

d) *I Amerika* har den engelska kolonisationen blifvit i verkligheten utvidgad genom odlingar i de stora länderna innanför den stora hafsviken Hudson Bay, men på samma gång hafva de med dessa länder sammanhängande besittningarne vid Stilla hafvet blifvit minskade genom det s. k. *Oregon*-fördraget, som innehöll en gränsbestämning mellan England och Förenta Staterna. Här var ett i viss mån likartadt förhållande som i Asien mellan England och Holland att bägge folken möttes med sina kolonialarbeten i det aflägsna landet och tvist upstod om eganderätten. Tvisten bilades genom ett fördrag i Washington år 1846 på det sätt att England erkände Förenta Staternas besittningsrätt till landet söder om 49° nordl. lat. som bestämdes till gränslinie. Det land, hvarom tvisten handlade, hade en sträckning genom sju latitudgrader 42°—49° vester om den bergsrygg, som kallas på engelska språket Rocky mountains. Men fri segelfart på floden Columbia, som med sitt öfra lopp tillhör de engelska länderna och fortsätter sin bana genom det nu mera afgjordt amerikanska landet, blef åt Engelsmännen tillerkänd[2]). Detta land, som nu blef det nordamerikanska

---

1) Jfr. Behm und Wagner, l. c. p. 80. Klöden, Handbuch der Erkunde, T. III, p. 740, 764, 752, 886—887. Daniel: Handbuch der Geographie, T. I, p. 464.

2) de Martens et de Cussy, l. c. T. V, p. 662. Jfr. Wappäus, Handbuch der Geographie und Statistik von Nordamerika, utgörande en del af det under Wappäi ledning utgifna stora verket, p. 306.

statsförbundets erkända tillhörighet, utgör numera staten Oregon samt territorierna Washington och Idaho. Deremot har England inom kretsen af sitt kolonialherravälde intagit de i bredd med sydligare delen af Södra Amerika (Patagonien) i Atlantiska hafvet belägna *Falklandsöarne*. Dessa öar hafva sedan äldre tider varit intagne ömsom af Spaniorer, Fransoser och Engelsmän samt i nyare tid äfven af Argentinska republiken, men tillhöra nu England. Öarnes historia är i korthet följande. Första uptäckten gjordes af en Engelsman, John Davis, år 1592, hvarefter öarne åtskilliga gånger besöktes af sjöfarande utaf olika nationer, men någon kolonisation begyntes icke förr än på 1760-talet och då af Fransoserne och Engelsmännen samtidigt. Men snart uppträdde en tredje magt Spanien och kräfde dessa öar såsom ett tillbehör till de spanska länderna i Södra Amerika och erhöll äfven en upgörelse med Frankrike, hvarigenom Frankrike upgaf Falklandsöarne mot en penningersättning. Någon tid derefter blefvo öarne äfven af Engelsmännen utrymda och voro sedermera att anse såsom spanska besittningar, men som af Spanien ej begagnades. Slutligen sedan de spanska länderna på Syd-Amerikas fasta land affallit från moderlandet företog sig en af dessa syd-amerikanska republiker att träda i Spaniens ställe och bemägtiga sig Falklandsöarne. Ett sådant företag utgick från Buenos Ayres år 1820. En nybyggesanläggning blef sedermera gjord, men som råkade i strid med nordamerikanske sjöfarande och blef af dem förstörd år 1831, hvarefter öarne åter voro i sjelfva verket ett herrelöst land till dess England år 1835 tog dem i besittning och begynte en nybyggesanläggning. — Öarne kallas af Fransoserna *Isles Malouines*.

e) I *Australien* hafva de engelska kolonierna utvecklat sig till mycket stort omfång. Förhållandet är annorlunda här än i de öfriga verldsdelarne. England är ensamt på platsen, ingen tvist om bättre rätt kan upstå och just icke något hinder från infödingarnes sida. En hel verldsdel ligger öppen utan andra svårigheter än som af naturförhållanden föranledas. Här har nu den ena kolonien efter den andra upstått. Englands kolonier år 1815 voro två till antalet

New South Wales (Nya Syd-Wales) och *Tasmania*, som äfven kallas *Van Diemens land.* Flera nya kolonier hafva tillkommit.

---

2. **Ryssland** är likt England deruti att det icke endast är en magt i Europa, men äfven i andra jordklotets delar. Nu mera sedan Ryssland har till Förenta Staterna öfverlemnat sina nordamerikanska besittningar eger Ryssland, utom sina länder i Europa, besittningar blott i en bland de öfriga verldsdelarne, nämligen Asien. Men i denna verldsdel har den ryska magten utvidgat sig ganska betydligt, hvaremot den samma i Europa har nödgats i någon mån, ehuru ej mycket, inskränka sina gränser.

a) I *Europa* har Ryssland förlorat en del af *Bessarabien* genom Pariserfreden 1856. Händelsernas sammanhang har på följande sätt utvecklat sig.

Gränsen mellan Ryssland och de turkiska länderna, nämligen furstendömet Moldau och det turkiska land, som kallas Dobrudscha, hade efter *fredslutet i Bucharest år 1812* varit floden Pruth till dess inlopp i Donau och derifrån Donaus nedersta lopp till mynningen af denna flod i Svarta hafvet. Gränsbestämningen i Bucharestfreden var sådan att Ryssland egde venstra stranden af Pruth och Donau till den s. k. *Kilia*-mynningen. De i denna flodarm belägna öar skulle väl, så vida de lågo närmare till venstra stranden, höra till Ryssland, men samma öar skulle icke få befästas, knappt bebyggas. Det säges om dessa öar i fredsfördraget att de hade varit obebodda och skulle fortfarande förblifva öde samt endast begagnas såsom stationer för fiske och skogshygge. Betraktar man kartan så blifver det tydligt att Ryssland blott egde ena stranden af den till ryska sidan närmast liggande Donaumynningen jämte hälften af vattnets bredd. Donau under sitt nedersta lopp bildar ett s. k. Deltaland, der vattnet delar sig på tre flodgrenar och bland dessa skulle två med sina stränder på ömse sidor tillhöra Turkiet, men blott en af de tre var med sin ena strand rysk. Lägger man härtill stadgandet om de obebygda öarne, är klart att Ryssland icke beherskade Donaus utlopp. Till yttermera visso fans också ett stadgande i fredsfördraget att ryska

krigsskepp ej fingo besegla Donau längre upp än till Pruthflodens inlopp [1]).

Annorlunda beständ blef saken genom senare fördrag. I Bucharestfördraget omtalades utom de smärre öarne, som skulle vara obebodda, äfven tvenne större öar, som skulle tillhöra Turkiet och vara på en viss del af sin omkrets obebodda, men en viss gränslinie skulle der updragas. Utförandet af denna gränsbestämning lärer mött så stora svårigheter att saken måste regleras genom diplomatisk underhandling, som slutades med ett protokoll i Constantinopel d. 21 aug. 1817, hvilket lärer varit af sådant innehåll, som utsträckte Rysslands herravälde till stranden af den medlersta flodgrenen, den s. k. *Sulina*-mynningen. Detta protokoll i Constantinopel bekräftades yttermera genom *fördraget i Akjerman år 1826* [2]).

Kort derefter följde kriget mellan Ryssland och Turkiet (1828—29), som slutades genom *freden i Adrianopel* d. 14 sept. 1829. Krigets gång hade icke varit sådan att Ryssland behöfde göra någon eftergift, snarare kunde ökade förmåner begäras. En sådan blef också vunnen genom fredsfördraget, som bestämde att gränsen skulle följa den tredje flodgrenen, den s. k. *S:t Georg*, och att alla öarne skulle tillhöra Ryssland. Genom denna utsträckning blef Ryssland herre öfver hela Donaus utlopp och Turkiet egde blott den ena stranden af den vattenarm, som låg närmast till den turkiska sidan. Turkiets ställning blef nu den samma som Rysslands hade varit efter freden i Bucharest. Men det vilkor, som fans i Bucharestfreden, att ryska krigsfartyg icke skulle färdas längre upp i Donau än till Pruthflodens inlopp blef dock bibehållet och Ryssland förband sig att inga befästningar eller andra anläggningar än karantänsanstalter skulle finnas på öarne, hvaremot äfven turkiska stranden skulle till ett visst afstånd från floden förblifva obebodd [3]).

---

1) Fördraget läses hos GHILLANY: Diplomatisches Handbuch, T. II, p. 270 och hos MARTENS: Nouveau recueil, T. III, p. 397.

2) Fördraget i Akjerman, som för öfrigt innehåller åtskilligt om de turkiska lydländerna, läses hos DE MARTENS: Nouveau recueil, T. VI, p. 1053 samt hos GHILLANY: Dipl. Handbuch, T. II, p. 277.

3) DE MARTENS och SAALFELD: Nouveau recueil, T. VIII, p. 143. GHILLANY l. c. T. II, p. 285.

Ryssland hade således steg för steg stigit fram till herraväldet öfver Donaus utlopp. Besittningen var vigtig för den stora flodens skull, som är vägledaren för Ungerns, Österrikes, Tysklands förbindelser med östern. Denna Rysslands magt öfver Donaumynningarne blef också en hufvudsak i det sista rysk-turkiska kriget eller om man vill säga Englands och Frankrikes krig mot Ryssland såsom bundsförvandter åt Turkiet, i hvilket krig Österrike väl icke egentligen deltog, men dock upträdde i underhandlingar på ett mycket bestämdt sätt mot Ryssland. *Freden i Paris år 1856* medförde en stor förändring. Ryssland medgaf »en gränsreglering i Bessarabien», men denna reglering innebar att Ryssland afträdde ett stycke land, så att gränsen icke mera blef Donaus mynningar och nedra delen af floden Pruth, men blef en landgräns intill en viss punkt vid öfra Pruth på betydligt afstånd från inloppet i Donau. Ryssland steg till baka icke blott från den ståndpunkt Ryssland hade innehaft efter freden i Adrianopel, icke blott från den gräns, som var bestämd genom fördraget i Akjerman och protokollet i Constantinopel, tillbakaskridandet stadnade icke en gång vid Bucharestfredens gränslinie, Ryssland afträdde alla Donaumynningarne och behöll icke en gång den yttersta stranden. Fredsfördraget uttrycker sig så att Ryssland gjorde denna afträdelse i utbyte mot Sebastopol, Balaklava m. fl. orter, som fienden hade på annat håll eröfrat. Och att meningen må vara klar blef i fördraget skrifvet att gränsregleringen (afträdelsen) skulle göras för att försäkra segelfartens frihet på Donau [1]).

b) I *Asien* deremot har Ryssland utvidgat sig.

1. Provinserna *Erivan* och *Nakhitchevan* i de transkaukasiska länderna erhöllos genom afträdelse från Persien enligt *freden i Turkmanschai (febr. 1828)*.

2. En gränsreglering mellan Ryssland och Turkiet egde rum genom *freden i Adrianopel* 1829 på det sätt att Ryss-

---

1) »rectification de sa frontiere en Bessarabie». SAMWER: Recueil general des Traités, T. II, p. 777. GHILLANY: l. c. T. III, p. 40; jfr. fördrag om närmare bestämningar rörande gränsen i Bessarabien samt om Donau-mynningarne och sjöfarten på Donau d. 19 juni och 7 nov. 1857 hos SAMWER, l. c. T, III, 2, p. 11, 75.

land erhöll några nya platser och områden. Fredsfördraget beskrifver den nya gränslinien och nämner staden Akhaltzik och fästningen Akhalkalaki såsom orter, hvilka stadnade på ryska sidan.

3. *Amurlandet* erhölls genom fördrag med China år 1858. Floden Amur är en bland de stora floderna i Asien och genomflyter en mycket lång landsträcka samt utfaller i Stilla hafvet. Flodområdet tillhörde det chinesiska riket, men var svagt befolkadt, föga upodladt, ehuru mycket tillgängligt för kolonialanläggningar. Ryssar begynte nedsätta sig i Amurlandet och det lyckades Ryssland att genom ett fördrag med China erhålla besittningsrätten till ett mycket stort landområde. Fördraget ingicks d. 28 maj 1858 i staden Aighoun och innehåller att venstra stranden af Amur från en biflod vid namn Arg-Roun intill mynningen i Stilla hafvet skall tillhöra Ryssland, högra stranden ofvanför bifloden Oussuri skall höra till China, men landet mellan Oussuri och hafvet skulle vara gemensamt till dess att gränsbestämning blifvit gjord. Ett nytt fördrag, afslutadt i staden Tian-Tsin d. 13 juni 1858, således strax efter fördraget i Aighoun, omtalar en tillämnad gränsreglering, som ofördröjdt skulle göras och denna gränsreglering blef också gjord genom ett fördrag i Peking d. 14 nov. 1860 på det sätt att Ryssland kom i besittning af bägge Amurstränderna nedanför Oussuri [1]).

4. I *Central-Asien* utvidgas Rysslands besittningar tid efter annan, men sättet huru detta sker och tidpunkten när hvart och ett nytt landområde intages samt i allmänhet hela det förhållande, som eger rum mellan Ryssland samt mellersta Asiens furstar och folk är så föga kändt bland Europas allmänhet att man blott med stor osäkerhet kan yttra något derom. Hela sammanhanget kan blott utredas i förbindelse med Sibiriens historia, hvilken åter knappt kan studeras

---

1) Detta vill följa af den beskrifning öfver gränslinien, som förekommer i fördraget i Peking, tryckt hos SAMWER, l. c. T. IV, 2, p. 181. Fördragen i Aighoun och i Tian-Tsin läsas hos SAMWER, l. c. T. IV, 1, p. 1 och T. III, 2, p. 128 o. f. Jfr. kartor t. ex. hos WENJUKOW: Die russisch-asiatischen Grenzlande.

annorlunda än ur ryska källor. Från den tid då Rysslands Tsarer läto sitt folk öfverstiga Ural och Sibiriens dels eröfring dels kolonisation begyntes (slutet af 1500-talet) har den ryska magten oaflåtligen utbredt sig i två riktningar, dels öster ut till dess Behringsundet upnåddes, dels söderut in i mellersta Asien. I den ena riktningen stadnade Ryssland icke en gång vid Behringsundet, der Asien slutar, detta sund öfverseglades och ett stort land i norra Amerika intogs. På den södra sidan åter kom Ryssland i beröring så väl med dessa trakters barbarfolk, Kirgiser, som äfven med det inre Asiens på sitt sätt civiliserade stater, till en stor del med mohamedansk kultur i Turkestan och de länder, som fordom kallades Turan. I dessa stora landrymder öster om Kaspiska hafvet fram till sjön Aral och ännu längre fram till sjön Balkasch har Ryssland haft ett ymnigt fält att med vapen, handelsförbindelser och kolonisation utbreda sitt inflytande och stadga sin öfvermagt. Längst bort i öster har Ryssland sammanträffat med den chinesiska magten och med samma påföljd. Besittningstagandet af Amurlandet utgör ett stycke af Rysslands arbete för utbredningen af sin magt långt utanför det egentliga Sibirien.

c) I *Nord-Amerika* egde Ryssland ett stort till större delen ouppodladt land af icke mindre än 27,158 geogr. qv.-mil, men denna besittning har Ryssland afhändt sig genom fördrag med Förenta Staterna år 1867 mot en penningsumma. Landet kallas nu mera af sine nye egare territoriet Alaschka[1]).

---

3. **Frankrike** har likasom Ryssland och England utvidgat sitt herravälde i andra verldsdelar och i Europa har Frankrike haft bättre lycka än Ryssland, ty medan den ryska magten har lidit en förlust utan motsvarande vinst på annat håll, nämligen förlusten af Donaumynningarne och landet vid Pruth, har Frankrike väl förlorat vissa delar af Elsas och Lothringen, men deremot vunnit Savoyen och Nizza. Frankrikes egen eröfringslust har haft god framgång på den italienska sidan, men deremot har Frankrikes

1) Klöden, l. c. T. III, p. 1287.

magt befunnits för svag till sitt eget försvar mot Tyskland. — Förändringarne kunna samlas under följande hufvuddrag.

a) Föreningen af *Savoyen* och *Nizza* med Frankrike var en följd af det sätt, hvarpå Frankrike uppträdde i förbund med Sardinien mot Österrike, hvilken magt det italienska folket betraktade såsom sin fiende. Genom Frankrikes segrar öfver Österrike i fälttåget 1859 blef Italiens enhet och den österrikiska magtens fall i detta land betydligt förberedd. Men på samma gång Frankrike gaf en sådan handräckning åt Italien tyckte sig Frankrike äfven kunna begära någon förmån för sig sjelf. Blef en stormagt uprättad i Italien och magtförhållandet mellan staterna således på ett väsendtligt sätt förändradt var det för Frankrike en sak af vigt att förstärka sina gränser på den italienska sidan. Nu var väl på denna tiden (1859) frågan om hela Italiens förening till en stormagt blott en fråga för det italienska folket och den sardinska regeringen, men icke erkändt föremål för Frankrikes politik och de europeiska magternas underhandlingar. Frankrike kunde således icke offentligen upgifva detta skäl såsom rättfärdigande förklaring öfver sitt begär att åtkomma Savoyen. Men en förändring i Italien var likväl redan gjord genom det sätt, hvarpå kriget mot Österrike var genom Frankrikes öfvermagt slutadt, nämligen att Lombardiet nu var förenadt med Sardinien. Redan den tillväxt, som Sardinien på detta sätt hade erhållit, blef en anledning för Frankrike att eftersträfva något motsvarande. Från Italiens sida betraktad innebar denna fråga visserligen en förlust, så vida som Savoyen räknades såsom en del af Italien, och särskildt för Sardinien hade Savoyen en egen historisk betydelse emedan denna landsdel var den, som hade utgjort grundläggningen för sardinska monarkien, alla de öfriga landsdelarne voro tillägg, som hertigarne af Savoyen hade tid efter annan förvärfvat och från de gamle hertigarne af Savoyen härstammade det sardinska konungahuset. Men å andra sidan var Savoyen, ehuru i politiskt och historiskt afseende en del af Italien, likväl i hvad på folkets nationalitet ankom, icke rent italienskt. Folkspråket lärer vara det franska eller en blandning af franska och italienska språken. Italien eller, egentligen sagdt, Sardinien

— ty på Sardinien berodde afgörandet och saken angick Sardinien närmast — kunde ur politiska skäl svårligen afvisa Frankrikes anspråk efter den goda hjelp Sardinien hade erhållit från Frankrike och den stora tillväxt Sardinien hade vunnit genom Frankrikes medverkan, hvartill också kom att Sardinien under dåvarande förhållanden, medan Italiens enhet ännu var ogjord, icke besatt tillräcklig magt att afvärja Frankrikes angrepp i fall frågan skulle förvandlat sig från en vänlig underhandling till uppenbar strid. Och det mål, som nu förelåg för Sardinien och för hela Italien, att bereda Italiens enhet, var så stort att det väl kunde anses ej för dyrköpt så vida upoffringen af Savoyen kunde medföra Frankrikes bifall till de stora förändringar, som italienska folket stod i begrepp att företaga med Italiens enhet till syftemål.

Under inflytande af dessa förhållanden blef frågan om Savoyen lätt nog afgjord genom ett *fördrag mellan Frankrike och Sardinien, afslutadt i Turin d. 24 mars 1860.* Sardinien afträdde Savoyen och Nizza [1]).

Således äfven *Nizza.* Frankrike behöfde detta landskap och det fick åtfölja Savoyen.

Men så den ena som den andra afträdelsen begärdes och gjordes under förbehåll af befolkningens samtycke. Man ville icke synas följa den gamla kabinettspolitikens sätt att förfoga öfver länder och folk med enväldig magt. Allmän omröstning blef hållen och utföll både i Savoyen och Nizza med stort flertal af röster för förening med Frankrike [2]).

---

1) Samwer, l. c. T. III, 2, p. 539, och Ghillany, Dipl. Handbuch, T. III, p. 104.

2) Omröstningen skall hafva utfallit på följande sätt:

Savoyen:		Nizza:	
a) den civila befolkningen:		a) den civila befolkningen:	
röstegande	135,449	röstegande	30,706
röstande	130,839	röstande	25,933
nedlagda röster 4,610		nedlagda röster . 4,773	
för Frankrike	130,533	för Frankrike	25,743
mot Frankrike	235	mot Frankrike	160
kasserade röster	71	kasserade röster	30
	130,839		25,933
b) militären:		b) militären:	
för Frankrike	5,847	för Frankrike . . . . . . ,	1,200
mot Frankrike	290	mot Frankrike	186
kasserade röster	26		

Det kan visst sättas i fråga huru vida denna omröstning var något annat än en formalitet eller om Fransmännens kejsare skulle låtit sitt anspråk falla för ett nekande svar från befolkningen. Men omröstningen utvisar att en öfvergång från Italien till Frankrike icke var för dessa befolkningar motbjudande. Rösterna må varit mer eller mindre fria, mer eller mindre påverkade af tryckande tidsförhållanden, men hade föreningen med Frankrike varit föremål för hat och vedervilja skulle omständigheternas kraf icke hafva mägtat göra omröstningen nära nog enhällig.

Helt stilla och fredligt blefvo således Savoyen och Nizza förvandlade från provinser i konungariket Sardinien till provinser i Frankrike. Denna förändring var dock i sin djupaste grund en eröfring så vida som hela saken berodde på Frankrikes segrar i kriget mot Österrike 1859. Det låter sig sägas att Savoyen och Nizza eröfrades vid Magenta och Solferino.

Frågan om Savoyen var likväl icke endast en fråga mellan Frankrike och Sardinien, denna fråga angick äfven *Schweiz*. En del af Savoyen var nämligen enligt Wienerkongressakten inbegripen under den åt Schweiz tillerkända neutraliteten. Denna egenskap var en förmån för Schweiz, men deremot en inskränkning för Sardinien, nu var frågan om Frankrike skulle underkasta sig samma inskränkning. Neutraliteten var i Wienerkongressakten så förklarad att i händelse af ett krig mellan angränsande stater skulle konungen af Sardinien utrymma det neutrala området och detta skulle ej få besättas med andra trupper än schweiziska [1]. Landets monark egde således icke att i krigstid begagna

---

Således inalles i bägge länderna:

röstegande	173,704
för Frankrike	163,323
mot Frankrike	871
nedlagda eller kasserade röster	9,510
	173,704

Detta enligt upgift hos GHILLANY: Europäische chronik, T. II, p. 526—527.

1) Wienerkongressakten art. 92. Neutraliteten gälde för »les provinces de Chablais et du Faucigny et tout le territoire de Savoie au nord d'Ugine».

sitt land med full frihet. Samma förbindelse borde väl nu öfverflyttas på Frankrike, men det var ingen säkerhet att Frankrike lät sig dertill förmås. Fördraget, som nu ingicks mellan Frankrike och Sardinien, var i detta afseende något obestämdt. Der stod att konungen af Sardinien icke kunde afträda de neutrala områdena med annan rätt än han sjelf hade besutit dem och egde således Fransmännens kejsare att om saken öfverenskomma med Wienerkongressens magter och Schweiziska förbundet. Franske kejsaren hade således icke bestämdt iklädt sig den ifrågavarande förbindelsen. Ett sätt att lösa frågan skulle varit att undantaga de neutrala områdena från det öfriga Savoyen och låta dem införlifvas med Schweiz. Detta var ifrågasatt och Frankrike innan fördraget med Sardinien afslutades hade gifvit anledning att anse en sådan lösning af frågan möjlig. Men sedan folkomröstningen hade försiggått med ofantlig röstöfvervigt för en förening med Frankrike, lät sig Frankrike ej bevekas att låta någon delning af Savoyen ske. Såsom skäl upgafs att landets folk ej ville medgifva en sådan sönderdelning[1]).

Savoyen och Nizza såsom franska provinser återfinnas i departementerna *Savoie*, *Haute Savoie* och *Alpes maritimes*.

b) Furstendömet *Monaco* med en sådan belägenhet att det lilla landet aldeles omslutes af den nya franska besittningen Nizza har ej kunnat undgå att erfara följderna af dessa förändringar, som timat i de fransk-italienska gränsländerna. Monacos ställning såsom Sardiniens skyddsförvandt var ganska naturlig så länge Nizza hörde till Sardinien, men sedan denna besittning har blifvit fransysk måste Monaco blifva beroende af Frankrike. Kort efter sedan Frankrike hade förvärfvat Savoyen och Nizza blef också ett fördrag afslutadt mellan Fransmännens kejsare och fursten af Monaco, hvarigenom fursten mot en penningsumma afträdde till Frankrike tvänne orter, Mentone och Roccabruna (1861)[2]).

1) Diplomatisk skrifvelse hos Aegidi und Klauhold: Das Staatsarchiv. T. I, n:o 28, jfr. upgifter hos Ghillany: Europäische Chronik; T. II p. 516—517, 520, 523, 525 och Arnd: Geschichte der Jahre 1860—67, T. I, p. 127. Ghillany: Diplom. Handbuch, T. III, p. 101.

2) Fördraget år 1861 hos Samwer: l. c. T. IV, 2, p. 55.

C) *Elsas* och *Lothringen.* Mot Savoyen och Nizza samt de båda orterna, som erhöllos från Monaco, svarar förlusten af vissa delar utaf *Elsas* och *Lothringen (Alsace* och *Lorraine).* Dessa förluster betecknade slutet af Frankrikes krig mot Tyskland 1870—71 och afgjordes genom *preliminärerna i Versailles d. 26 febr.* och *fredsfördraget i Frankfurt d. 10 maj 1871* [1]). Gränslinien bestämdes i preliminärerna, men jämkades något i fredsfördraget, och ytterligare jämkningar hafva sedermera blifvit gjorda genom en öfverenskommelse, ingången i Berlin d. 12 okt. 1871, hvarigenom Tyskland återlemnade några orter till Frankrike och slutligen genom gränsregleringen, som upgjordes genom ett fördrag d. 5 aug. 1872, då ett och annat utbyte af orter på gränsen egde rum [2]). De afträdelser Frankrike gjorde voro följande:

1) hela departementet *Bas-Rhin (Nedra Rhen),*

2) största delen af departementet *Haut-Rhin (Öfra Rhen)* hvilka departementer utgjorde landskapet Elsas,

3) största delen af departementet *Moselle,*

4) en mindre del af departementet *Meurthe,*

5) en mindre del af departementet *Vosges,* hvilka departementer hörde till landskapet Lothringen, men under denna landskapsbenämning inbegripes äfven departementet *Meuse,* som Frankrike fick helt och hållet behålla.

Förlusten var betydlig, men dock i jämförelse med krigets olyckliga gång temligen måttlig. Efter ett krig, som utmärktes af förnyade nederlag, armeerna slagna, regerande monarken tillfångatagen, hufvudstaden eröfrad, sedan fienden inträngt i hjertat af landet, skulle visserligen mycket större förluster af land och provinser kunnat komma i fråga.

Jämför man Frankrikes vinst genom Savoyen och Nizza med förlusten när dessa delar af Elsas och Lothringen afträddes framställer sig förhållandet i följande siffror [3]):

---

1) AEGIDI und KLAUHOLD: Das Staats archiv, T. XX, n:o 4441, 4443.

2) AEGIDI und KLAUHOLD l. c. T. XXI, n:o 4615 art. 10. BEHM und WAGNER, l. c. n:o 35, p. 11.

3) BEHM und WAGNER l. c. n:o 33, p. 21, 35, p. 15 och om Savoyen samt Nizza p. 27—28 då folkmängden i de tre departementerna Savoie, Haute Savoie och Alpes Maritimes sammanräknas.

Storlek: Elsas och Lothringen, de afträdda delarne	14493 : 37	
Savoyen och Nizza, som erhöllos	13915 : 35	
Större förlust än vinst	578 : 2	(kil.carrés)
Folkmängd: Elsass och Lothringen, de afträdda delarne	1549587	(år 1871)
Savoyen och Nizza	740022	(år 1872)
Förlust	809565	

Frankrike har således förlorat till Tyskland en betydligt större folkmängd än Frankrike hade erhållit från Italien några år förut.

d) Slutligen må äfven anmärkas en gränsreglering, som har egt rum mellan Frankrike och Schweiz. Der finnes i gränstrakterna ett område, som kallas *Val de Dappes (Dappenthal)*, hvilket har sedan lång tid tillbaka varit föremål för tvistiga anspråk af Frankrike och den schweiziska kantonen Waadt (Pays de Vaud). Tvisten blef bilagd genom ömsesidiga utbyten af orter på gränsen (1862) [1]).

Vänder sig åter betraktelsen från det europeiska Frankrike till de franska besittningarne i andra verldsdelar, så hafva följande förändringar inträffat.

a) I *Afrika* har Frankrike förvärfvat:

1. *Algier* och det land, som kallas *Algerien*, hvilket förut med hufvudstaden Algier utgjorde ett mohamedanskt herravälde under en furste med titeln Dey. Till Europas statsystem räknades Algier icke utom blott i den mån denna stat utgjorde ett lydland under Turkiet. Sådan var Algiers statsrättsliga ställning, men i sjelfva verket regerade Deyen såsom sjelfständig furste. Algier utgjorde en bland de s. k. Barbareskstaterna på Afrikas norra kust, hvilka befunno sig i ett slags beständigt krigstillstånd med det kristna Europa genom det sjöröfveri, som dessa afrikanska magter bedrefvo på Medelhafvet. Slutligen blef Algier af Fransoserne eröfradt år 1830. Misshälligheter hade egt rum och Deyen hade upträdt på ett särdeles trotsigt och utmanande sätt. Må

---

1) DANIEL: l. c. T. III, p. 182, not. ARND: Geschichte der Jahre 1860—67, T. I, p. 129 jfr. hit hörande urkunder hos AEGIDI und KLAUHOLD l. c. T. I, n:o 141, T. II, n:o 258—263.

hända var dock fiendskapen ej större än att striden kunnat biläggas, om franska regeringen det velat. Men nu begagnades denna strid med Algier för ett politiskt ändamål inom Frankrike. K. Carl X:s regering befann sig i ett spändt förhållande till representationen, stort missnöje rådde i landet, juliirevolutionen stod för dörren. Då blef kriget mot Algier ett beräknadt medel att med en lysande eröfring aflägsna missnöjet och besvärja stormen. Det lyckades verkligen att eröfra Algier, men icke att undgå revolutionen. Algier intogs i början af juli och i slutet af samma månad utbröt uproret i Paris (1830). Juliimonarkien fick emottaga Algier såsom en gåfva af den fallna regeringen och gåfvan blef hållen till godo, Frankrike behöll Algier.

Algiers eröfring utgör en bland de vigtigare tilldragelserna i det nu löpande seklet. Frankrike har satt sin magt i stället för den afrikanske barbarfurstens och europeisk civilisation i stället för mohamedanismen. Dermed har ett nytt tidehvarf upgått för norra Afrika och en särskildt sak är för Europa vunnen, att barbareskstaternas magt, som gjorde sjöfarten på Medelhafvet osäker, är bruten. Eröfringen innebar nämligen att staten Algier aldeles uphörde att finnas och ett nytt Frankrike upväxer genom kolonisation i norra Afrika. Den franska besittningen består nu mera icke blott af det område, som intogs år 1830, men har under den följande tiden blifvit mycket utvidgad genom strider med de afrikanska folken under deras Emirer särdeles den ryktbare höfdingen Abd-el-Kader, hvilken slutligen blef underkufvad år 1847[1]).

2. De franska besittningarne vid floden *Senegal* i vestra Afrika synas hafva undergått åtskilliga förändringar i senare tider, nya områden blifvit af Fransoserne intagna, men

---

1) Kapitulationsfördraget, hvarigenom Deyen öfverlemnade Algier åt Fransmännen, läses i DE MARTENS Nouveau recueil de Traités, fortsatt af SAALFELD, T. VIII, p. 362 daterad d. 5 jul. 1830. I T. XI af MURHARDS samling finnas diplomatiska urkunder m. m. rörande kriget mellan Frankrike och Algier. Jfr. de korta underrättelserna hos GHILLANY Europ. Chronik. T. II. p. 92 samt BLOCK: Statistique de la France, T. II, p. 563.

åter öfvergifna, så att dessa besittningar endast utgöras af några enstaka platser[1]).

3. *Mayotte och Nossi-Bé* utgöra en del af de s. k. Comorerne, med hvilket namn betecknas en grupp af små öar, belägna i hafsfjärden mellan Madagascar och Afrikas fasta land. Benämningarne innefatta jämte de båda öarne Mayotte och Nossi-Bé äfven några smärre öar eller holmar och sjelfva de båda namngifna öarne äro af obetydlig storlek. De synas hafva blifvit franska besittningar på 1840-talet och likaledes finner man en annan ö i östra Afrikas haf, *S. Marie de Madagascar (Nossi Ibrahim)* omtalad såsom en i senare tider förvärfvad besittning, från 1820-talet. Denna ö lärer dock redan sedan äldre tider (1600-talet) varit af Fransoserne tagen i besittning, må hända är förhållandet att förstå på det sätt att det franska herraväldet i senare tider har vunnit större säkerhet och stadga[2]).

b) I *Asien* har Frankrike fattat fast fot på östra Indiska halfön genom eröfring af vissa delar utaf det land, som kallas *Cochinchina (Ko-Tschin-Tsching)*. Landet hörde till det asiatiska rike, som kallas *Annam*, men Frankrike har haft en viss besittningsrätt till några orter på grund af ett fördrag mellan franska regeringen under Ludvig XVI och en asiatisk herskare vid namn Ghia-Long (1787). Så väl detta fördrag, som de verkliga eröfringar Frankrike sedermera har gjort, stå i förbindelse med det kristna missionsarbetet i dessa länder. Fördraget år 1787 afslöts af en från Annam fördrifven furste, hvilken sökte Frankrikes bistånd och sjelf synes varit gynsamt sinnad mot de kristne missionärerne. Samma fördrag, som tillerkände Frankrike vissa besittningar i landet, innehöll äfven religionsfrihet för kristendomen. Fursten (Ghia-Long) kom till besittning af sitt rike, men Frankrikes upmärksamhet blef under den stora revolutionen bortvänd från detta aflägsna land och orterna, som Frankrike skulle ega, blefvo aldrig tagna i besittning. Emellertid lärer det kristna missionsarbetet fortgått eller

---

1) Block: Statistique de la France; T. II, p. 600. Behm und Wagner, l. c. n:o 33, p. 45 och n:o 35, p. 82 not. Klöden l. c. T. III, 740 och Daniel: l. c. T. I, 458.

2) Klöden: l c. T. III, p. 666, 848. Daniel: l. c. T. I, 503, 505

blifvit förnyadt, men under mycket osäkra förhållanden. Religionsfriheten, som var beviljad i 1787 års fördrag, blef icke iakttagen, grymma förföljelser anstäldes mot de kristne i senare tider (1840—50-talet) till dess att Frankrike i förening med Spanien upträdde med härsmagt (1858). Det krig, som då upkom, slutades omsider genom ett fördrag (1862), hvarigenom till Frankrike afträddes vissa provinser. Kort derefter skall äfven riket *Cambodja* i granskapet af Cochinchina hafva gifvit sig till skyddstat under Frankrike[1]).

c) I *Oceanien,* med hvilket namn man betecknar hela mängden af öar i Stilla hafvet mellan Asien och Australien på ena sidan och Amerika på den andra har Frankrike planterat sin fana i senare tider dels med verkligt herravälde dels såsom skyddsmagt.

1. *Marquesasöarne* lära erhållits år 1842 genom fördrag med öboerne såsom fransk besittning eller skyddsland.

2. *Nya Caledonien* och de i dess granskap belägna s. k. *Logaltyöarne* togos i besittning år 1853.

3. *Gambieröarne* och ön *Wallis* kommo under Frankrike såsom skyddsland 1843—44.

4. Ön *Tahiti (Otaheiti)* med flera öar blefvo 1842 franska skyddsländer efter krig och slutligen fördrag med öboerne[2]).

---

4. **Tyskland** och särskildt **Preussen.** Den stora förändring, som Tysklands politiska organisation har undergått under de sista tio åren, angår väl egentligen de tyska staternas ställning till hvarandra eller Tysklands inre författning då man betraktar detta land såsom ett helt, men förändringen har varit sådan som äfven medfört en annan ställning än Tyskland förut innehade bland Europas magter. Tyska Förbundet aldeles uplöstes, vissa delar af Tyskland, de österrikiska samt det lilla Liechtenstein, ställdes al-

1) Block: l. c. T. II, p. 597. Brauer und Plath: l. c. Wappäi verk, p. 434—435. Klöden: l. c. T. III, p. 261. Daniel: l. c. T. I, 327—328. — Fördraget med Annam läses hos Samwer: Nouveau recueil general de traités, T. IV, 2, p. 169.

2) Block: l. c. T. II, 603. Daniel: l. c. T. I 893.

deles utanför all förbundsförening; vissa andra delar, Bayern, Würtemberg och Baden, inträdde i en viss lösare förening med de öfriga, hvilka åter sins emellan bildade en helt ny förening, aldeles olik den förra, och slutligen har denna förening, det Nord-Tyska förbundet, i sin ordning fått lemna rum för en annan organisation, det Tyska riket, hvilket omfattar hela Tyskland utom de österrikiska länderna och Liechtenstein. Dessa förändringar hafva åter mycket nära förbundit sig med den ställning, som stormagten Preussen intager i Europa.

Den stora förändringen i Tyskland inträffade, såsom bekant är, år 1866, men Tyska Förbundet var redan förut icke alldeles det samma som det hade varit år 1815.

A) *Förändringar i Tyska Förbundets sammansättning före år 1866.* Förbundet bestod från början (1815) af 38 stater, de voro ej fullt så många när föreningen uplöstes år 1866. Antalet var minskadt till 34. — Sex stater hade försvunnit och antalet skulle således blifvit 32, men nu hade också två nya stater tillkommit, summan blef således 34, då man räknar Luxemburg och Limburg såsom en gemensam stat.

a) *Stater, som försvunnit,* voro:

1. hertigdömet *Saxen-Gotha.* Den regerande hertigliga ättegrenen utslocknade år 1825. Arfvingar voro de ättegrenar, som regerade i Meiningen, Koburg och Hildburghausen. Dessa upgjorde nu ett arfskifte år 1826, hvilket icke blott innefattade en delning af Saxen-Gothas land, men äfven ett utbyte af andra saxiska områden. Skiftet gjordes på det sätt, att hertigdömet Saxen-Gotha aldeles uplöstes och dessa hertigdömens antal minskades från fyra till tre. De hade varit:

Sachsen-Gotha,
Sachsen-Koburg,
Sachsen-Meiningen,
Sachsen-Hildburghausen,

de blefvo nu: Saxen-Koburg-Gotha,
Sachsen-Meiningen-Hildburghausen,
Sachsen-Altenburg[1]).

---

1) KLÜBER: Öffentliches Recht des Teutschen Bundes und der Bundes Staaten, p. 123 not. jfr. BRACHELLI: Deutsche Staatenkunde; T. II, p. 107, 129, 150.

2. hertigdömet *Sachsen-Hildburghausen* försvann på samma gång men denna förändring berodde blott på ett utbyte af besittningar och titlar. Arfskiftet gjordes på det sätt, att hertigen af Sachsen-Hildburghausen med förändradt landområde antog titeln hertig af *Sachsen-Altenburg*.

3. hertigdömet *Anhalt-Köthen* försvann på samma sätt som Sachsen genom det att den hertigliga ätten utdog år 1847. Landet ärfdes af de i Dessau och Bernburg regerande ättegrenarne, men delades icke. Hertigen af Anhalt-Dessau öfvertog regeringen ensam såsom hufvudman för hela ätten och några år senare blef Köthen genom fördrag mellan Dessau och Bernburg helt och hållet förenadt med Anhalt-Dessau (1853)[1].

4. hertigdömet *Anhalt-Bernburg* försvann genom det att hertigliga ätten utslocknade år 1863, hvarefter äfven detta land hemföll till Anhalt-Dessau. De anhaltska hertigdömenas antal minskades således från tre till ett[2].

5. furstendömena *Hohenzollern-Hechingen* och 6. *Hohenzollern-Sigmaringen* försvunno ur staternas antal på det sätt att de regerande furstarne öfverlemnade sina länder till sin anförvandt, konungen af Preussen (1849). Dessa små stater ingingo således i den preussiska ländermassan[3].

b) *Stater, som hade tillkommit före 1866*, voro:

1. landtgrefskapet *Hessen-Homburg* hade genom Rhenförbundet blifvit ställdt i undersåtligt förhållande till storhertigen i Hessen-Darmstadt, men återfick sin oberoende ställning genom en artikel i Wienerkongressakten och tillförsäkrades på samma gång en förstärkning medelst ett område med 10000 invånare[4]. Men landtgrefven kom icke att in-

---

1) BRACHELLI: T. II, p. 351. Hos BLUNTSCHLI und BRATER: Deutsches Staatswörterbuch. T. I, p. 242 upgifves att Anhalt-Köthen kom under gemensam regering af Dessau och Bernburg (1847—53), hvilket, jämfördt med upgiften hos Brachelli att hertigen af Anhalt-Dessau regerade ensam, förmodligen är så att förstå att denne fursten var den egentlige regenten eller förvaltaren af det oskiftade arfvet.

2) Jfr. *Alm. de Gotha* 1864, p. 3—4.

3) Jfr. ofv. p. 267.

4) Jfr. ofv. p. 54.

träda i Tyska Förbundet genast vid dess stiftelse. Han synes hafva stått såsom ett enstaka undantag till dess han år 1817 blef intagen såsom medlem. Efter denna tid var landtgrefven af Hessen-Homburg en egen förbundsledamot till dess den siste landtgrefven dog d. 24 mars 1866 samma år då de stora förändringarne i Tyskland inträffade. Men landtgrefvens död inträffade tidigare på året. Denne furste var den siste af sin ättegren och landet gick i arf till storhertigen af Hessen-Darmstadt, som likväl samma år måste afträda denna besittning till Preussen[1]).

2. hertigdömet *Sachsen-Altenburg* blef genom det sachsiska arfskiftet år 1826 en stat i stället för Sachsen-Hildburghausen.

Men utom dessa förändringar hade Tyska Förbundet lidit en förlust genom *Luxemburgs* delning då en del af detta land kom att tillhöra Belgien, men å andra sidan var en ny beståndsdel tillkommen genom hertigdömet *Limburg*, som var en ersättning för den bortkomna delen af Luxemburg. Staternas antal ändrades dock icke genom detta utbyte af länder, ty Limburg och Luxemburg, ehuru eljest särskildta länder — Limburg var en provins i kon.riket Nederländerna, hvilket Luxemburg icke var — utgjorde såsom förbundsländer en gemensam enhet. Förhållandet var icke heller såsom med Saxen-Altenburg att det ena kom i stället för det andra, Luxemburg hade nämligen icke försvunnit ur förbundet, det qvarstod med förminskadt område och med denna qvarvarande del förenades Limburg[2]).

B) *Tyska Förbundets uplösning år 1866.* Tyska Förbundets organisation var strängeligen öfverklagad och visserligen var hela inrättningen i flera afseenden otillfredställande. En bristfällighet var att förbundet icke innehöll någon verklig förening af hela Tyskland till en gemensam enhet ehuru det visserligen omfattade hela landet. Ett annat föremål för missnöje var att Tyska folket saknade all andel

---

1) KLÜBER: l. c. p. 123—124. Jfr. fredsfördraget hos ÆGIDI und KLAUHOLD: Das Staatsarchiv, T. XI, n:o 2375.

2) Jfr. ofv. p. 242—244.

i förbundsärendens behandling. Tysklands enhet, beseglad genom en starkare förbundsförening och en representation af Tysklands folk med beslutande magt, sådant var syftemålet, som eftersträfvades. — En annan betänklig sida hos Tyska Förbundet var oundviklig så länge förbundet skulle omfatta hela Tyskland, att nämligen der funnos tvänne stormagter, hvilkas inflytande måste blifva mycket öfvervägande huru som helst än rösternas fördelning må varit i förbundsförfattningen bestämd. Hade blott en stormagt funnits skulle saken varit enkel, denna magt hade då blifvit öfvervägande och detta förhållande att der hade funnits en mägtig centralmagt skulle då hafva bestämt förbundsföreningens politiska karakter. Men nu var svårigheten att stormagterna voro två. I detta förhållande låg söndringens frö så snart de två uphörde att vara ense. Den faran var ingen så länge den heliga alliansen höll broderskapet vid magt. Och äfven den förändrade ställning, som Europa iråkade sedan den heliga alliansens dagar voro gångna, syntes just icke medföra någon söndring mellan Österrike och Preussen. Men med revolutionen år 1848 förändrades allt och motsatserna framträdde. Denna revolution var väl i sig sjelf något helt annat än en sammandrabbning mellan Österrike och Preussen, hvälfningarne framböto ur folkmassornas djup och syftemålet var Tysklands enhet under en demokratisk författning, statsförbundets förvandling till en förbundstat och förbundsförsamlingens förändring från en ministerkongress till en nationalförsamling. Men om Tyskland skulle vara en verklig enhet kunde icke två stormagter, men blott en stå i spetsen. För en sådan ställning egnade sig Preussen vida bättre än Österrike. Ty Preussen hörde med största delen af sina länder till Tyskland och de preussiska provinser, som stodo utanför förbundet, voro, äfven de, halft tyska länder och genom sin belägenhet och hela arten af sitt samhällskick sådana som kunde införlifva sig med Tyskland. Österrike deremot hade mycket större länder utanför Tyska Förbundet än inom det samma och dessa delar af den österrikiska magten, som icke hörde till Tyska Förbundet, de ungerska, de italienska, de polska länderna samt Dalmatien och Bukowina voro fullkomligt otyska länder och till och

med de österrikiska besittningar, som hörde till förbundet, voro, såsom tyska landsdelar betraktade, af en mycket tvetydig beskaffenhet, ty deras befolkning bestod till en stor del af Slaver. Preussen var i sitt innersta väsende en tysk magt; Österrike deremot var lika mycket en slavisk, magyarisk, italiensk magt som en tysk. Detta förhållande upfattades ganska riktigt af det tyska nationalparlamentet i Frankfurt då denna församling med antagandet af en tysk riksförfattning under form af ärftlig monarki updrog kejsarvärdigheten åt konungen af Preussen. Tysklands enhet såsom ett *tyskt rike med Preussens konung såsom rikets öfverhufvud, Tysk kejsare,* detta var det slut vid hvilket den revolutionära nationalförsamlingen stadnade (1848—49) [1].

Nu blef af denna riksförfattning ingenting, ty Preussens konung gaf ett nekande svar, han ansåg ej rådligt emottaga kejsarvärdigheten och kort derefter gick Frankfurtparlamentet sina färde, söndersplittradt i partier, bortjagadt af würtembergska soldater ur sin sista tillflyktsort [2]. Men enhetstanken var icke derföre öfvergifven, utförandet blott öfvergick i andra händer, regeringarnes i stället för den revolutionära nationalförsamlingens. Och under de förhandlingar, som nu egde rum, träffades stötestenen, som var omöjlig att undvika och lika omöjlig att undanrödja, oförenligheten mellan Preussens och Österrikes interessen. Konungen af Preussen hade undanbedt sig kejsarkronan, när hon bjöds honom af den revolutionära församlingen och under utsigt att mötas af protester från en stor del af Tysklands furstar och folk, men samme konung var icke derföre hugad

1) Beslutet lydde väl icke så att konungen af Preussen skulle vara sjelfskrifven kejsare, men då konungen af Preussen nu valdes till kejsare och författningen innehöll att kejsarmagten skulle gå i arf sedan den förste kejsaren blifvit utkorad, så skulle i fall konungen af Preussen hade mottagit och lyckats behålla kejsarkronan, följden blifvit att denna värdighet hade för framtiden stadnat hos Preussens konung. Det bör öfrigt erkännas att kejsarvalet afgjordes långt ifrån enhälligt. Antalet, som röstade på konungen af Preussen, var 290, men 248 afhöllo sig från omröstningen. ZÖPFL: Grundsätze des allgemeinen und deutschen Staatsrechts T. I, p. 454—55. KALTENBORN: Geschichte der deutschen Bundesverhältnisse und Einheitsbestrebungen, T. II, p. 137. Jfr. ofv. p. 255.

2) Jfr. ofv. p. 256.

att afstå från den ställning, som för honom måste visa sig såsom den enda naturliga, att Preussen skulle stå i spetsen för Tyskland. Ur denna synpunkt utgingo Preussens bemödanden att åstadkomma den *s. k. Unionen (1849—50).* Men att medgifva en sådan ställning åt Preussen var för Österrike omöjligt. Så kom frågan om Tysklands enhet och förbundsförfattningens ombildning att ikläda sig formen af en strid mellan de båda stormagterna. Denna strid afgjordes på ofvan omtaladt sätt[1]) genom öfverenskommelsen i Olmütz. Af Preussens ordförande befattning i Tyskland blef ingenting och af Tysklands enhet icke heller någonting.

På denna ståndpunkt blef Tyska Förbundet stående till dess i början af 1860-talet frågan om Tysklands enhet åter blef ett föremål för lifliga meningsutbyten inom folket och underhandlingar mellan regeringarne. Den afgjorda slutsatsen visade sig lika klar och tydlig nu som under åren 1849—50 att Preussen och Österrike icke kunde lefva tillsamman i ett verkligen förenadt Tyskland, en af de två måste vika. Men dermed följde också att frågan ej kunde lösas på mera än ett sätt, med »blod och jern» (»Blut und Eisen») såsom orden lydde.

Utgången är allbekant, kriget år 1866. Preussens härar nederslogo Österrikes och den segrande magten bestämde Tysklands författning.

Men de två stormagterna voro ej allena på platsen. Äfven det öfriga Tyskland tog sin del i striden, några stater på Preussens sida, andra på Österrikes. Preussens bundsförvandter måste varit ense om den preussiska organisationsplanen, Österrikes måste finna sig i de öfvervundnes öde. Detta blef icke det samma för alle. Några införlifvades i den preussiska staten med krigets rätt såsom eröfrade provinser, andre fingo sluta fred och ingå såsom medlemmar i det nya förbund, som Preussen uprättade, andra åter fingo fred utan detta vilkor och blefvo blott mera löst fästade vid förbundet genom ett alliansfördrag. Det nya förbund, hvars författning dikterades af Preussen, kallades *Nord-Tyska Förbundet.*

---

1) Jfr. ofv. p. 262.

Sådan var i allmänhet sakernas gång när Tyska Förbundet uplöstes och Tysklands enhet gjordes till en verklighet. Det inre sammanhanget mellan dessa händelser och det verk, som var på väg åren 1848—50, är sådant, att en återblick på dessa äldre tilldragelser ej borde utelemnas fastän samma saker här ofvan hafva varit föremål för framställning.

Händelsernas utveckling kan samlas under följande hufvuddrag.

a) *Upkomsten af politiska föreningar af enskildte medborgare* med ändamål att verka för Tysklands enhet och förbundsförfattningens förändring. Yttre händelser i Europa väckte dessa tankar till nytt lif. Frankrike hade utfört sitt segerrika fälttåg i Italien, det franska förstoringsbegäret, kejsar Napoleon III:s eröfringspolitik, stod i begrepp att gifva sig sjelf ett vittnesbörd inför Europa genom införlifningen af Savoyen och Nizza, som väl ännu icke hade skett, men kunde med visshet motses. Det som nu vederfors Italien medelst förlusten af Savoyen och Nizza, kunde en annan gång gälla Tyskland och Rhengränsen. Den tyska nationalkänslan kände sig otrygg och man hade sett Österrikes härar falla för Frankrikes. Blott ett med starkare band förenadt Tyskland kunde bestå mot den fara, som hotade, man kunde icke veta huru snart eller sent. Behofvet af en förändrad förbundsförfattning kändes öfverhängande, oafvisligt. Ur en sådan sinnesstämning utgick nu en liflig rörelse inom tyska folket, att genom patriotiska föreningar arbeta för att bilda en allmän mening, nog stark att göra sig hörd af Tysklands lagstiftare och styresmän. En sådan förening var *Der deutsche Nationalverein*, som bildades år 1859 med afsigt att arbeta för en förbundsförfattning i samma riktning som Frankfurterparlamentet år 1848. Föreningen, om också i sin upkomst främmande för preussiska regeringen, arbetade i sjelfva verket för det preussiska interesset, riktningen var sådan, som i fall målet nåddes, måste leda till ett preussiskt principat. — Vid sidan af Der Nationalverein stälde sig några år senare en annan förening med namnet *Der Abgeordnetenverein* (1862) så benämnd emedan föreningen bestod af medlemmar utaf landtdagsrepresen-

tationer i de särskildta staterna och denna sammansättning bestämde föreningens karakter. Meningen var att bilda en sammanhållning mellan ledamöter af de särskildta landtdagarne för att bilda en planmässig, likartad verksamhet inom de särskildta representationerna med afseende på det gemensama syftemålet, Tysklands enhet. Det sätt, hvarpå Der Abgeordnetenverein upfattade sakerna, synes varit ungefär det samma som hos Der deutsche Nationalverein. — Detta kan deremot icke sägas om en tredje förening, som uppträdde (1862) under benämningen *Deutsche Reformverein* och visserligen arbetade för det gemensama ändamålet, Tysklands enhet, men under en centralregering med kollegial form således alls icke ett preussiskt principat. Det kan icke sägas att dessa föreningar gingo ovilkorligen den ena Preussens och den andra Österrikes ärenden, men öfver hufvud famträdde hos dem de båda stormagternas olika sätt att uppfatta sakerna. — Dessa föreningar bearbetade det allmänna tänkesättet under de första åren af 1860-talet, deras verksamhet betecknade att frågan om Tysklands enhet, som efter de misslyckade försöken 1848—50 hade förefallit förlorad och aldeles bortkommen, nu åter var upväckt till lif inom tyska folket[1].

b) *De tyska regeringarnes underhandlingar.* Medan enskildta föreningar arbetade för att bilda en samlad folkmening och den vigtiga frågan behandlades man och man emellan i tal och tryck, var samma fråga äfven föremål för öfverläggningar mellan Tysklands regeringar och hos förbundsförsamlingen. Frågan trängde sig ovilkorligt till behandling så väl för sin egen stora betydelse som i följd af den påtryckande folkmeningen, hvilken, ehuru visst icke enhällig rörande sättet, dock gjorde sig påmind med ett lifligt interesse för sjelfva saken. Men svårigheten att komma öfverens var mycket stor för de tyska regeringarne.

Svårigheten berodde icke endast på en ovärdig split och oenighet, men äfven derpå att sakens natur var sådan, som nödvändigt måste framkalla de skarpaste motsatser.

---

1) KLÜPFEL: Geschichte der deutschen Einhetsbestrebungen; T. I, p. 204 o. f. ARND: Geschichte der Jahre 1860—1867, T. I. p. 1—4.

Den svåra stötestenen var det preussiska principatet, som låg bakom alles tankar äfven om det icke offentligen framstäldes. Preussens öfvermagt inom förbundet måste förefalla i hög grad vidrigt för åtskilliga bland de öfriga staterna. Ty om det å ena sidan var en stor lycka för Tyskland, att inom sig ega en stormagt, som, i hela sin natur rent tysk, förträffligt egnade sig att sammanhålla de många splittrade delarne till ett helt, måste en så beskaffad sammanhållning medföra att dessa splittrade delar, de särskildta staterna, underordnades under stormagten, deras suveränetet sväfvade i fara. En sådan farhåga måste i synnerhet låta sig erfaras hos de större och medelstora staterna, som voro af sådant omfång och sådan styrka att de verkligen kunde göra sig gällande med en viss sjelfständig magt, hvaremot de små hertig- och furstendömena aldrig i någon händelse kunde tänka på att intaga någon betydande plats. För dem kunde förlusten ej blifva synnerligen stor.

Betraktar man nu de hufvudsakliga, allmänt kända handlingar, som beteckna underhandlingarnes gång, visar sig hos de större och medelstora staterna ett tydligt bemödande att undvika det preussiska principatet, hvaremot en anslutning till Österrike snarare kunde förenas med deras interessen, ty dermed behöfde icke nödvändigt följa ett österrikiskt principat sådant det preussiska måste blifva. Den österrikiska sidans förslag åsyftade en centralstyrelse, sammansatt af båda stormagterna med tillägg af en eller annan af de öfriga, således en jämvigt mellan stormagterna och båda arbetande till samman. Härmed följde också såsom gifven sak, att förbundet skulle omfatta hela Tyskland och den tanken var icke främmande för den österrikiska politiken att utsträcka förbundsföreningens förbindelser äfven till österrikiska monarkiens icke tyska länder. — Deremot framträdde från den preussiska sidan en tanke på en viss närmare förening af en del stater under Preussens ledning, ett slags förbund inom förbundet. Denna tanke, som innebar en delning af Tyskland i två stora stycken, det preussiska förbundet och det öfriga Tyskland, kan knappt annorlunda förklaras än såsom ett sätt att delvis verkliggöra det preussiska principatet under förutsättning att det samma icke lät

sig utföras öfver hela Tyskland. En hufvudsak för den preussiska politiken var att undvika all gemensamhet med Österrike, hvarföre också den tanken fans att aldeles utesluta Österrike, hvilket åter var omöjligt för Österrike att medgifva och äfven för de öfriga staterna, särdeles de större, i hög grad vidrigt, ty dermed följde farån för dem att falla i Preussens våld.

Otvifvelaktigt var det preussiska principatet den statsform, som bättre än någon annan kunde försäkra Tysklands enhet, dess storhet och magt, men med de särskildta staternas fullständiga suveränetet var denna statsform oförenlig. Nu hade denna suveränetet varit mycket väl tillgodosedd i den förut gällande förbundsförfattningen. Det preussiska systemet förutsatte således mycket stora förändringar. Den motsatta sidans tankar kunde lättare ansluta sig till den förut befintliga ordningen och voro mindre förnärmande för de särskildta staternas anspråk på sjelfständighet, men på bekostnad af hela Tysklands gemensama fördel. Knappt skulle någon verklig enhet kunnat åstadkommas genom den föreslagna samregeringen. Skulle staternas suveränetet förblifva oinskränkt, var Tysklands enhet omöjlig; var der åter fullt allvar med denna enhet, måste de suveräna staterna beqväma sig till upoffringar. Denna tanke ligger på botten af den preussiska politiken, som var ren och bestämd, den österrikiska åter var ett försök att förena det oförenliga. — Och två stormagter i samarbete kunde aldrig gifva samma stadga åt föreningen som en enda stormagt i spetsen för det hela.

Man igenkänner lätt i dessa stridiga sträfvanden samma motsatser, som hade framträdt åren 1849—50, de återkommo nu, men skulle leda till ett helt annat slut än förra gången.

1. *Konferensen i Würzburg (1859)* och *Preussens förslag angående förbundets krigsförfattning.* Regeringarnes arbeten afsågo från början icke en fullständig ny förbundsförfattning, men blott förändringar i vissa delar. Detta är lätt att förstå. De särskildta staternas rädsla att deras enskildta suveränetet skulle lida något intrång var mycket stor. Detta interesse synes varit det högsta de kände, Tysklands enhet kom i andra rummet. Der Nationalverein

var derföre ett föremål för mycket olika omdömen ej utan en viss ansats till förföljelse. En genomgripande förändring var knappt af de flesta regeringarne önskad, men den allmänna folkmeningen var mycket påträngande, förbundsförfattningens brister voro aldeles påtagliga, något måste göras. Man företog sig derföre att förbereda icke en ny förbundsförfattning, men en utveckling af den gamla genom vissa nya inrättningar, som skulle innefatta en större gemensamhet, man ville gå ett och annat steg på vägen till Tysklands enhet. Ett sådant förfarande kunde äfven hafva ett skäl i den stora svårigheten att i förbundsförsamlingen förena de skilda meningarne och på den vägen utverka någon större, genomgripande förändring. Under sådana förhållanden företogo sig de tre staterna, Sachsen, Würtemberg och Baden att inbjuda öfriga, med undantag af stormagterna, till en sammankomst *i Würzburg*. Derifrån utgick ett förslag till förändring af förbundsförfattningen i dess helhet. Detta förslag var riktadt mot den preussiska politiken och mot Der Nationalverein, man ville undvika den ena och motverka den andra. Såsom deltagande i sammanträdet i Würzburg nämnas Bayern, Würtemberg, kon.-riket Sachsen, Hessen-Darmstadt, Hessen-Kassel, Nassau, Mecklenburg-Schwerin, Sachsen-Meiningen, Sachsen-Altenburg, således icke, såsom meningen säges hafva varit, alla utom stormagterna, de flesta småstaterna saknades och bland de större äfven Hannover och Baden oaktadt den sist nämnda skall hafva deltagit i inbjudningen [1]).

Preussen åter, som förmodligen ansåg för tidigt att framträda med sin stora, vidt omfattande organisationsplan och omöjligt att hos förbundsförsamlingen genomföra den samma, gick deremot nu Würzbergerstaterna till mötes med ett annat förslag rörande en viss del af förbundsförfattningen,

1) Hos KLÜPFL l. c. T. I, p. 209 nämnas de tre staterna, Sachsen, Würtemberg och Baden såsom de från hvilka inbjudningen utgick, men då samma inbjudning tillika framställdes såsom frukten af föregående öfverläggningar i München, gifves en anledning att anse äfven Bayern hafva deltagit deri. Denna stat nämnes äfven hos GHILLANY: Europ. Chronik, T. II, p. 509 bland dem som togo del i öfverläggningarne i Würzburg.

nämligen det stycke, som rörde krigsmagten. Preussens afsigt kan icke varit att bereda någon vidsträcktare utveckling af den närvarande förbundsförfattningen, hvilken Preussen deremot ville aldeles omstörta, men då en så stor förändring icke genast lät sig göras, lärer Preussen ansett en förbättrad organisation af förbundets krigsmagt så trängande behöflig att åtminstone ett försök i denna del måste göras. Det preussiska förslaget afsåg en starkare krigsmagt, men på ett sätt, som inskränkte de särskildta staternas fria magt och lade befälet vid utbrytande krig helt och hållet i stormagternas hand, så att vissa bland de särskildta staterna med sina trupper skulla stå under Österrikes befäl, andra under Preussens [1]. — Om detta förslag underhandlades hos förbundsförsamlingen under de första månaderna 1860, men utan framgång och lika litet bar Würzburgerstaternas förslag någon frukt.

2. Följande året 1861 framstälde *den kungliga Sachsiska* regeringen ett förslag till en mera allmän förändring af förbundsförfattningen. Förslaget, som var utarbetadt af den sachsiska ministern von Beust, afsåg dels inrättningen af en verkställande centralregering, dels en s. k. Abgeordneten-Versammlung, d. v. s. en representation af tyska folket vid sidan af förbundsförsamlingen, som skulle fortfarande ega bestånd. Der skulle således finnas tre centrala myndigheter, förbundsförsamlingen af regeringarnes ombud, abgeordnetenversammlung, som skulle bestå af utskott ur de särskildta landtdagarne, samt en verkställande centralstyrelse, som skulle utgöras af Österrike och Preussen såsom sjelfskrifne medlemmar jämte en tredje stat, som erhölle de öfriges fullmagt. På detta sätt skulle förbundet erhålla det, som nu saknades, en centralregering (»Bundes-executiv-gewalt») och tyska folket skulle få en röst i förbundets angelägenheter. Men största magten skulle dock stadna hos den af regeringarnes ombud bestående förbundsförsamlingen. Die abgeordnetenversammlung skulle endast ega att behandla ärender, som af förbundsförsamlingen förelades och endast sammanträda på kallelse af förbundsförsamlingen. Men sedan

---

1) KLÜPFEL, l. c. T. I, p. 211.

detta skett skulle abgeordnetenhaus visserligen besitta en viss beslutande magt öfver lagförslag, som af förbundsförsamlingen framstäldes. Då abgeordnetenversammlung skulle sakna initiativ och ej vara försäkrad att få sammanträda på bestämda tider skulle likväl dess betydelse såsom representation af tyska folket blifvit ganska inskränkt. Förbundsförsamlingen åter skulle icke vara beständigt samlad, men sammanträda tvänne gånger om året och då ega att fortsätta sina sammankomster högst fyra veckor med Preussen och Österrike skiftesvis såsom ordförande och löpande ärenden under mellantiden skulle skötas af de båda stormagterna samt en tredje medlem (Bundes-executiv-gewalt) [1]).

Denna plan var ingalunda egnad att vinna bifall hos Preussen, hvars mening alltid var att bilda en närmare förening af vissa stater om ej af hela Tyskland under preussisk ledning, och den inskränkta ställning, som skulle anvisas åt abgeordnetenversammlung, kunde icke vara tillfredställande för den tyska folkmeningen. Äfven Österrike hade sina betänkligheter; skulle ordförandeskapet delas med Preussen fordrade Österrike att hela österrikiska monarkien, äfven de icke tyska länderna, skulle innefattas i förbundet [2]). Under de underhandlingar, som föranleddes af detta sachsiska förslag, uppträdde Österrike jämte flera andra bland staterna inom förbundet på ett mycket bestämdt sätt mot den preussiska politiken [3]), särskildta öfverläggningar höllos i Wien, uti hvilka Preussen undvek att deltaga, och från dessa rådplägningar utgick åter ett nytt förslag att uptaga till behandling vissa delar af förbundsförfattningen, nämligen en gemensam civillagstiftning och en förbundsdomstol, hvilka inrättningar skulle beredas af förbundsförsamlingen i samråd med en s. k. »delegirtenversammlung» af utskott ur de sär-

1) Den sachsiska skrifvelsen d. 15 okt 1861 hos ÆGIDI und KLAUHOLD, l. c. T. I, n:o 164.

2) Österrikisk ministerskrifvelse d. 5 nov. 1861 hos ÆGIDI und KLAUHOLD, l. c. T. II, n:o 223 och skrifvelse från Preussen d. 20 dec. 1861, T. II, n:o 177.

3) Ministerskrifvelse från Österrike, Bayern, Hannover, Würtemberg, Hessen-Darmstadt och Nassau d. 2 febr. 1862. ÆGIDI und KLAUHOLD, T. II, n:o 229.

skildta landtdagarne. Ett sådant behandlingsätt framstäldes såsom en lämplig inledning till en framdeles blifvande utveckling af en representativ förbundsförfattning [1]). Det synes i sjelfva verket skolat blifva en slags tillämpning på förhand af det sachsiska förslaget om ett abgeordnetenversammlung. Men Preussen för sin del afböjde äfven detta förslag och så väl det sachsiska förslaget som frågan om delegirtenversammlung förföll genom förbundsförsamlingens beslut (1862—63).

3. *Fursteförsamlingen i Frankfurt* (aug. 1863). Med detta namn betecknar man ett sammanträde, som egde rum i Frankfurt på inbjudning af Österrikes kejsare för att öfverlägga om förbundsförfattningen. Meningen var att Tysklands furstar skulle sammanträda för att i personlig öfverläggning öfverenskomma angående vissa hufvudgrunder. En stor mängd furstar hade infunnit sig, men en och annan saknades och ibland dem konungen af Preussen, som hade afböjt inbjudningen [2]). Denna höga församling fick nu emottaga ett från Österrike ingånget förslag, hvilket gjordes till föremål för granskning af furstarne personligen närvarande, samt de fyra städernas ombud. Åtskilliga jämkningar gjordes, men i hufvudsaken vann det österrikiska förslaget bifall af de fleste, ehuru ej enhälligt. Slutet blef att det förelagda förslaget med vissa förändringar blef antaget af 24 stater bland 30, som deltogo i omröstningen. De sex, som gåfvo nekande svar, voro Baden, Sachsen-Weimar, Mecklenburg-Schwerin, Luxemburg-Limburg, Waldeck och Reuss yngre linien. Men från det stora flertalet utgick nu det antagna förslaget såsom deras gemensama mening. Beslutande magt i förbun-

---

1) Österrikisk ministerskrifvelse d. 5 aug. 1862 hos ÆGIDI und KLAUHOLD, T. III, n:o 414 o. f. och prot. d. 18 dec. 1862 och d. 22 jan. 1863, T. VIII, n:o 1749—1750.

2) Närvarande enligt protokollet vid sammankomsten voro 25 furstar samt representanter från de fyra fria städer, inalles 29 stater. De som saknades voro Preussen, Holstein-Lauenburg (Danmark), Hessen-Homburg, Lippe och fursten af Reuss äldre linien. I sista omröstningen afgåfvos röster äfven af Hessen-Homburg och Reuss ä. l., men deremot icke af Sachsen-Altenburg. Prot. hos ÆGIDI und KLAUHOLD, l. c. T. VIII, n:o 175.

dets namn hade denna fursteförsamling icke, sådan magt tillhörde blott förbundsförsamlingen.

Hvad genom furstarnes öfverläggningar var uträttadt, bestod således deri att ett fullständigt formuleradt förslag nu förelåg, beledsagad af samtycke från ett stort antal regenter.

Hufvuddragen voro följande: a) Ett *direktorium* för den verkställande magten, sammansatt af Österrike, Preussen, Bayern såsom sjelfskrifne ledamöter samt en af konungarne i Sachsen, Hannover, Würtemberg efter öfverenskommelse dem emellan eller turvis med årligt ombyte, och slutligen skulle i direktorium finnas två andra stater, som dertill valdes af de öfriga. Här skulle således blifva en stadigvarande centralregering med kollegial sammansättning af sex förbundstater — b) ett *Bundesrath* af ombud från de särskildta staterna d. v. s. från regeringarne — c) en församling af s. k. *Bundesabgeordneten*, som skulle bildas genom val ur de särskildta landtdagarne, således en slags folkrepresentation — d) en *fursteförsamling* af alla Tysklands regerande furstar samt ombud från de fria städerna — e) en gemensam *förbundsdomstol*. På samverkan af dessa myndigheter skulle nu förbundsangelägenheternas behandling bero. Lagstiftande magten skulle tillhöra Bundesrath och Bundesabgeordneten i förening; således regeringarnes råd och den folkvalda församlingen. Denna församling skulle sammanträda hvart tredje år, således på bestämda tider och efter slutet af hvarje sådan om man får säga riksdag skulle fursteförsamlingen sammanträda för att i öfverläggning mellan furstarne personligen behandla de från Bundesabgeordneten inkomna andraganden och förslag. Förbundsdomstolen skulle vara skiljedomare mellan särskildta stater eller mellan en stat och förbundet m. m. [1]). Afsigten måste varit att genom den nu afslutade förberedningen af furstarne personligen och deras på förhand gifna samtycke försäkra det öfverenskomna förslaget om framgång och då flertalet af Tysklands regeringar

1) Förslaget läses hos ÆGIDI und KLAUHOLD, T. VIII, n:o 1760 hvarest i noter anmärkas de förändringar, genom hvilka detta förslag skiljer sig från det, som ursprungligen förelades af Österrike. Jfr. SCHULZE: Einleitung in das deutsche Staatsrecht, p. 337 o. f.

hade gifvit sitt samtycke syntes utsigten vara god. Svårigheten var blott att bland dem, hvilka icke hade samtyckt, var äfven stormagten Preussen. Det antagna förslaget meddelades åt konungen i Preussen, men besvarades af honom med ett bestämdt afslag (sept. 1863) och för detta motstånd från Preussens sida förföll hela saken.

4. *Öfverläggningarne i Nürnberg* utgjorde ett motstycke till fursteförsamlingen i Frankfurt med motsatt utgångspunkt. Dessa öfverläggningar hade till föremål vissa af konungen i Preussen framstälda grundsatser för en förändrad förbundsförfattning. På samma gång det nekande svaret blef gifvet till fursteförsamlingens förslag framstäldes från Preussen väl icke ett utarbetadt förslag, men vissa allmänna vilkor, som Preussen fordrade såsom en förutsättning för allt vidare arbete med förbundsförfattningens förändring. Dessa vilkor voro: a) ett veto hos Preussen och Österrike mot hvarje förbundsbeslut att börja krig utom till omedelbart försvar — b) likställighet för Österrike och Preussen i ledningen af förbundsangelägenheterna — c) en nationalrepresentation grundad på omedelbara val och således icke bestående af utskott ur landtdagarne, samt försedd med vidsträckt beslutande magt. Preussen föreslog nu att öpna ministerkonferenser och sådana lära äfven blifvit hållna i Nürnberg (okt. 1863) men med ingen framgång. De preussiska grundsatserna befunnos lika oantagliga för Österrike m. fl. som fursteförsamlingens förslag hade varit för Preussen [1]).

c) *Krigets utbrott (1866).* Dessa förhandlingar, som blefvo hvar efter annan fruktlösa, ega nu mera ej något annat interesse än att i dem ådagalades omöjligheten för stormagterna att komma öfverens samt i och med det samma Tyska Förbundets oförmåga att på fredlig väg, i laglig ordning reformera sig sjelf. Och nu inträffade kort efter fursteförsamlingen i Frankfurt och konferenserna i Nürnberg en händelse, som skulle göra söndringen mellan stormagterna ännu mera ohjelplig. Denna händelse var kon. Fredrik VII:s i Danmark död med det, som deraf följde, arfstvisten om

1) Kon. af Preussen skrifvelse hos ÆGIDI und KLAUHOLD, T. VIII, n:o 1768. Jfr. GHILLANY: Europ. Chronik, T. II, p. 619—20.

Schleswig-Holstein och kriget med Danmark. Detta krig skulle möjligen kunnat inträffa i alla fall, ty de förhållanden i Danmark, som föranledde kriget, voro icke nödvändigt beroende af konungens död, men tvisten om arfsrätten berodde derpå att arfvet var blifvet ledigt genom kon. Fredrik VII:s bortgång. Motsatsen mellan Österrike och Preussen framträdde naturligtvis icke under sjelfva kriget aldenstund de båda magterna voro bundsförvandter mot Danmark, men sedan kriget slutats med en gemensam eröfring af Schleswig-Holstein eller om man vill säga Slesvig och Holstein, framträdde de motsatta interessena på det skarpaste och mäst oförsonliga sätt just i afseende på användandet af den gemensama eröfringen. Preussens afsigt var att behålla Schleswig-Holstein för egen räkning, hvilket Österrike aldrig kunde medgifva. Och en arfspretendent fans, hertigen af Augustenburg, hvars anspråk kunde upväga Preussens. Omöjligheten att förena de båda stormagternas interessen i fråga om förbundsförfattningen var förut ådagalagd, den fråga, som nu upstod om Schleswig-Holstein, var en särskildt sak, en annan än förbundsförfattningens reform, men i denna särskildta sak visade sig nu, huru söndring och uplösning kunde drabba Tyskland i följd af stormagternas oenighet. Ty ett krig mellan Preussen och Österrike om Schleswig-Holstein syntes knappt kunna undvikas.

Med frågan om Tyska förbundsförfattningens reform kom den Schleswig-Holsteinska tvistefrågan i förbindelse då Preussen, sedan tvisten med Österrike om Schleswig-Holstein var kommen på sin yttersta spets, framträdde hos förbundsförsamlingen i Frankfurt med ett andragande om att inledande steg skulle tagas till förbundsförfattningens ombildning. Saken kan rätteligen så uttryckas, att inledande steg skulle tagas, men dessa voro visserligen af en mycket bestämd och afgörande beskaffenhet. Preussen meddelade icke något utarbetadt förslag till ny förbundsförfattning, men blott ett förslag om sättet huru ett sådant förslag skulle åvägabringas och sedermera föras till afgjordt slut. Detta skulle ske på det sätt att *de tyska regeringarne skulle öfverenskomma om ett gemensamt förslag*, hvilket derefter skulle framläggas för en genom omedelbara val efter allmän

rösträtt från hela Tyskland församlad *nationalförsamling*. Den nya författningen skulle således beredas genom underhandlingar mellan Tysklands regeringar och folk och i dessa underhandlingar skulle icke de särskildta staterna upträda såsom sjelfständiga parter, men ett af de särskildta regeringarne öfverenskommet förslag skulle i alla regeringarnes namn framläggas icke för de särskildta staternas landtdagar, men hos en för hela Tyskland gemensam nationalförsamling. Det österrikiska förslaget eller fursteförsamlingens hade väl afsett en slags representation af tyska folket, men blott under formen af utskott ur landtdagarne, det preussiska förslaget afsåg man visste icke hvad, men sjelfva sättet och formen, som föreslogs, var sådan som blott kunde leda till en representation, som skulle omfatta Tyskland i dess helhet såsom ett gemensamt land och icke såsom en lös förening af särskildta stater. Man ser att det preussiska förslaget gjorde fullt allvar af Tysklands enhet och en stor skilnad mellan detta förslag och det föregående som hade utgått från Österrike och likaså det sachsiska [1]) var också att den nya förbundsförfattningen skulle beredas genom en konstituerande nationalförsamling. Preussens politik gick i en bestämd tysk nationell och folkelig riktning.

Men visserligen på samma gång i en riktning till ett preussiskt principat. Ty ju mera de särskildta staternas suveränetet trängdes undan och Tyskland öfvergick från att vara ett statsförbund till att blifva en förbundstat — för att nu tala med den tyska terminologien — desto mera måste Preussen, såsom den afgjordt mägtigaste rent tyska staten, blifva öfvervägande. Derhän syftade det preussiska förslaget. Men denna Preussens öfvervigt var icke en på magtspråk grundad tillställning, dess grund låg i Tysklands hela art och beskaffenhet och var en nödvändig följd af alla faktiska förhållanden så framt Tysklands enhet skulle blifva en verklighet. Men med Österrikes interesse och med de öfriga staternas begär efter en särskildt suveränetet var denna politik fullkomligt oförenlig.

Detta visste man ganska väl i Berlin och det kunde icke finnas någon tanke hos preussiska regeringen att det

---

1) Jfr. ofv. p. 349, 351.

andragande Preussen nu gjorde skulle vinna allmänt bifall, mindst Österrikes. Besinnar man nu tidepunkten, då förslaget gjordes, när brytningen mellan Preussen och Österrike redan var afgjord rörande frågan om Schleswig-Holstein och tiden var nära för handen, då Österrike och Preussen skulle komma att upgöra denna sak sig emellan »med blod och jern», så vill det blifva synbart att det af Preussen framstälda förslaget blott afsåg att bringa frågan om förbundsförfattningen till afgjordt slut i sammanhang med det krig, på hvilket Preussen nu var beredt.

Mot detta preussiska förslag gjordes genast den anmärkning att innehållet af den från Preussens sida tillämnade förbundsförfattningen var alldeles obekant, men staterna upfordrades att sammankalla en allmän tysk nationalförsamling innan man ännu visste hvilket förslag man hade att för denna nationalförsamling framlägga. Men detta var åter en hufvudsak i det preussiska förslaget att först sedan en nationalförsamling var till bestämd tid sammankallad, skulle de tyska regeringarnes öfverläggningar begynna. Ty då vore genom beslutet att sammankalla en nationalförsamling ett band regeringarne pålagdt, som skulle drifva dem till att komma öfverens. Så länge en sådan nödvändighet icke förefans, var der ingen utsigt att komma till något slut i regeringarnes öfverläggningar. Detta uttalades mycket bestämdt i en preussisk skrifvelse, som meddelades de tyska regeringarne, och derföre var nu Preussens mening att icke meddela innehållet af sitt förslag till ny förbundsförfattning förr än förbundsförsamlingen sammankallat nationalförsamlingen.

Detta andragande från Preussens sida är dateradt d. 9 april 1866 och d. 27 april gaf Preussen sin ytterligare förklaring af nu anfördt innehåll [1]).

Under de följande veckorna utvecklade sig det spända förhållandet mellan Preussen och Österrike mer och mera, oenigheten rörande Schleswig-Holstein gjorde krigets utbrott mer och mera sannolikt, förslag om en bemedling af de neutrala stormagterna ifrågasattes utan framgång och hos förbundsförsamlingen kom intet afgörande beslut till stånd.

1) Urkunder hos ÆGIDI und KLAUHOLD, T. XI, n:o 2268, 2294.

Det tillämnade innehållet af det preussiska grundlagsförslaget var emellertid ingen hemlighet. Dess hufvuddrag kunde lätt gissas, ty den allmänna riktningen af Preussens politik var känd och ett och annat blef under hand meddeladt af Preussen [1]. Slutligen i första hälften af juni månad inträffade den afgörande krisen.

Preussen hade i en skrifvelse d. 27 maj meddelat några grunddrag af den tillämnade förbundsförfattningen, hvilka framstäldes med mycken hofsamhet under försäkran om Preussens goda vilja att i de följande underhandlingarne vara så tillmötesgående som möjligt. Det som Preussen nu föreslog innebure en inskränkning af Preussens fordringar till det minsta möjliga mått. Men om ett fredligt slut kunde ernås vore Preussen villigt att stadna vid det, som nu föreslogs. Ej förr än alla bemödanden för en vänlig öfverenskommelse rörande de »nödtorftigaste medgifvanden» blifvit uttömda ämnade Preussen »utvidga sitt program». Således var likväl tillkännagifvet att om det, som nu begärdes, icke blef medgifvet, ämnade Preussen framträda med större fordringar. En sådan förklaring var väl en antydning att Preussen var beredd på alla ytterligheter, vore det ock att draga svärdet. Ty om icke en gång dessa »nödtorftiga medgifvanden» erhöllos var väl ingen rimlighet att större fordringar skulle beviljas. Men nu hade Preussen likväl sagt, att just i den händelse att de mindre fordringarne icke beviljades, skulle de större framställas.

Dessa Preussens »nödtorftiga» förslag afsågo inrättningen af en tysk nationalrepresentation med beslutande magt och periodiska bestämda sammankomster samt för öfrigt åtskilliga bestämmelser, som afsågo en utvidgad gemensamhet rörande en mängd vigtiga samfundsinrättningar såsom tull- och handelslagstiftningen, kommunikationsanstalterna, krigsmagten m. m. [2].

Det »utvidgade programmet» skulle ej länge uteblifva. Preussen fann sig föranlåtet att meddela det samma d. 10 juni. Brytningen med Österrike angående Schleswig-Holstein

1) Jfr. om förhållandet under denna tid näst före krigets utbrott. Klüpfel, l. c. T. II, p. 31 o. f.

2) Das Staatsarchiv, T. XI, n:o 2296.

var nu sådan att krigets utbrott icke gerna kunde uteblifva och hos förbundsförsamlingen var ingenting beslutadt om de nyligen meddelade smärre fordringarne. Nu framträder Preussen med en utvidgad plan till ny förbundsförfattning, hvars första artikel lydde så att förbundets område skulle utgöras af de stater, hvilka hittills varit medlemmar af samma förbund »med undantag af de kejserlig-österrikiska och kunglig nederländska landsdelarne». *Österrike skulle således uteslutas ur förbundet.*

En sådan framställning kunde icke gerna komma i fråga till något annat svar från Österrikes sida än en krigsförklaring. Att framställningen gjordes måste varit tecken att Preussen nu ansåg alla den fredliga öfverenskommelsens medel uttömda och tiden vara inne att svärdets magt skulle dömma mellan Österrike och Preussen. Men för de öfriga staterna var valet fritt. Det handlade om en förbundsförfattning, ovisst hurudan, med både Österrike och Preussen i fall Österrike segrade eller en förbundsförfattning utan Österrike, således med Preussen såsom ensam stormagt i fall Preussen segrade. På dem ankom nu att med sina medel göra hvad de förmådde att förhjelpa den ena eller andra magten till seger.

Dagen då denna framställning från Preussens sida gjordes, hvilket skedde under formen af skrifvelser till de tyska regeringarne, var d. 10 juni; följande dagen d. 11 juni fick förbundsförsamlingen emottaga en upfordran från Österrike, hvilken väl icke var ett svar på den nyssnämnda från Preussen, men i sjelfva verket voro dessa handlingar hvarandra motsvarande. Österrike anklagar Preussen att hafva brutit gällande fördrag rörande Schleswig-Holstein; art. 19 af Wienerslutakten åberopas, som ålägger förbundsförsamlingen att förhindra våldsama strider mellan förbundets medlemmar och att upträda mot den, som bryter freden, nu vore fredsbrott begånget af Preussen i Schleswig-Holstein; Österrike upmanar förbundsförsamlingen att ofördröjligen försätta i krigstillstånd alla de fördelningar af förbundsarmeen, som icke utgjordes af preussiska trupper. Österrike således äskar att förbundsförsamlingen skall besluta *krig mot Preussen.*

Öfver denna framställning från Österrike hade förbundsförsamlingen att fatta sitt beslut och på samma gång hade de tyska regeringarne att besinna sig på den preussiska framställningen.

Beslutet fattades d. 14 juni. Preussen protesterade mot att den österrikiska framställningen skulle uptagas till behandling, men förbundsförsamlingen uptog frågan, Preussens protest lemnades utan afseende och en omröstning blef hållen, som utföll med en öfvervigt på Österrikes sida af nio röster mot sex.

För att förstå beskaffenheten af detta förhållande mellan rösternas antal fordras att känna röstberäkningen. Denna var enligt Tyska Förbundsakten så beskaffad att de större staterna hade hvardera en röst, men de mindre voro förenade flere om en röst, som gälde gemensamt för dem alle. På detta sätt blef rösternas antal endast sjutton medan staternas antal var några och trettio. Nu hade dessutom en röst försvunnit derigenom att Holstein och Lauenburg icke kunde utöfva sin rösträtt aldenstund landets (Schleswig-Holsteins) hela statsrättsliga ställning var helt och hållet obestämd. Rösterna skulle således varit sexton, men genom det att Preussen icke deltog i omröstningen, kunde rösternas antal endast blifva femton. Och då nu vissa röster voro gemensama för flera stater blifver antalet stater på hvardera sidan ett annat än antalet röster. En närmare granskning af omröstningsprotokollet utvisar också att de särskildta stater, som skulle afgifva gemensam röst, icke i alla dessa s. k. curier voro af samma mening. Så t. ex. utgjordes en curie af de sachsiska hertigdömena hvilka voro af delade meningar, Meiningen för Österrike, de öfriga deremot röstade mot Österrikes förslag och den gemensama rösten blef afgifven i öfverensstämmelse med deras mening, men Meiningen hörde till det motsatta partiet. Rösterna åtföljdes af förklaringar öfver motiverna. Denna motivering var olika inom olika curier och öfver hufvud så beskaffad att slutsatsen icke hos alla blef ett enkelt ja eller nej. Särdeles var bifallet af dem, som röstade för det österrikiska förslaget, icke oinskränkt, såsom bäst visar sig af det sätt, hvar-

på beslutet formulerades. Räknar man nu staterna på hvardera sidan finner man dem på följande sätt fördelade: [1])

för Österrike:
Bayern,
Würtemberg,
kon.-riket Sachsen,
Hannover,
Hessen-Kassel,
Hessen-Darmstadt,
Sachsen-Meiningen,
Nassau,
Liechtenstein,
Reuss ä. l.,
Schaumburg-Lippe,
staden Frankfurt;

mot Österrike:
Baden,
Luxemburg-Limburg,
Sachsen-Altenburg,
Sachsen-Weimar,
Sachsen-Koburg-Gotha,
Braunschweig,
bägge Mecklenburg,
Oldenburg,
Anhalt,
bägge Schwarzburg,
Reuss y. l.,
Lippe,
Waldeck,
städerna:
Lübeck,
Hamburg,
Bremen.

Flertalet af staterna röstade således mot Österrike, nämligen 18 mot 12, men genom den röstberäkning, som var i förbundsförfattningen föreskrifven, upkom ett flertal röster för Österrike, nio mot sex. Och om man närmare betraktar hvilka de stater voro, som röstade å ena och andra sidan, visar sig genast att alla de större staterna, med undantag af storhertigdömet Baden, röstade på Österrikes sida. Räknar man staternas storlek på hvardera sidan, visar sig att staterna, som röstade *för* Österrike, innehade en folkmängd 13,241,644, staterna, som röstade *mot* Österrike . . . . 4,670,427. De stater, som utgjorde, om man får säga det österrikiska partiet, innehöllo således en mycket större del af tyska folket än staterna på den motsatta sidan [2]).

---

1) Staternas antal i denna räkning är 30. Dertill komma de båda motsatta parterna Österrike och Preussen samt Holstein-Lauenburg och Hessen-Homburg, för hvilka ingen röst kunde afgifvas. Hessen-Homburg hade nämligen nyss förut uphört att vara egen stat. Jfr. ofv. p. 339—340. Om Holstein-Lauenburg se här ofvanför.

2) Räkningen är gjord efter folkmängdsupgifterna som finnas i *Alm. de Gotha* år 1866, p. 502.

Denna omröstning blef afgörande för Tysklands öde. Ty sedan omröstningens utslag var kungjordt tog Preussens sändebud ordet och gaf i sin regerings namn en förklaring af hufvudsakligen följande innehåll. Preussen erinrade om den protest, som Preussen hade på förhand inlagt mot hvarje behandling af det österrikiska förslaget. Denna protest blef nu ytterligare motiverad med en bevisning att Österrike skulle genom sjelfva företaget att hos förbundsförsamlingen göra denna framställning hafva brutit förbundsförfattningen. Samma framställning jämte det beslut, som förbundsförfattningen nu hade fattat, innebure en krigsförklaring mot en medlem af förbundet (Preussen). En sådan handling kunde enligt förbundets grundlagar (nach dem Bundesrechte) icke grundlagsenligt göras. Preussen förklarade sig anse förbundet genom denna handling brutet (den Bundesbruch vollzogen) och förbundsfördraget ej längre bindande. Tyska Förbundet vore att anse såsom utslocknadt och uplöst. Men Preussen erbjöd sig att ingå ett nytt förbund med de tyska regeringar, som ville räcka sin hand dertill. — Efter att hafva meddelat denna förklaring afträdde det preussiska sändebudet ur församlingen, hvarefter »Præsidium» d. v. s. Österrike såsom ordförande ingaf en protest mot Preussens företag att träda ut ur förbundet, varande det efter förbundets grundlagar ingen medlem tillåtet att skilja sig från förbundsföreningen. Tyska Förbundet vore ingalunda utslocknadt och uplöst, dess rätt- och skyldigheter egde fortfarande sin fullt gällande kraft. I denna förklaring instämde flertalet af de särskildta rösterna och Preussen förklarades ensamt bära ansvaret för följderna. — Efter den dagen begynte kriget [1]).

d) *Kriget mellan Preussen och Österrike (juni—aug. 1866).* På utgången af detta krig måste nu författningsfrågan bero. Och på denna utgång behöfde man ej länge vänta. Detta preussiskt-österrikiska krig gick mycket hastigt.

Det folkrättsliga förhållandet var följande. Den framställning Österrike hade gjort och det beslut förbundsförsam-

---

1) Skrifvelser och protokoll hos ÆGIDI und KLAUHOLD, l. c. T. XI, n:o 2310—11, 2317.

lingen hade fattat innebar verkligen en krigsförklaring mot Preussen. Denna magt hade fullt skäl att såsom fiender, med hvilka Preussen befann sig i krig, betrakta Österrike och likaledes alla de stater, som hade deltagit i förbundsförsamlingens beslut. De krigförande magterna voro således på ena sidan alla dessa magter jämte Österrike, på den andra sidan Preussen. Det österrikiska partiet ansåg sig ännu alltid utgöra Tyska Förbundet, från hvilket Preussen hade olagligen affallit. Segrade detta parti, egde man att motse Tyska Förbundets fortfarande bestånd med sin gamla författning till dess annorlunda beslutadt blef. Preussen ansåg Tyska Förbundet redan vara tillintetgjordt genom det fiendtliga förbundsbeslutet mot Preussen. Segrade denna magt hade man att motse uprättelsen af ett nytt förbund på helt andra grunder, nämligen sådane som Preussen kunde komma att föreskrifva.

Krigsrörelser egde rum på flera håll, men hufvudsaken afgjordes genom Preussens och Österrikes fälttåg i Böhmen. Kriget begyntes från och med senare hälften af juni och d. 3 juli stod fältslaget vid Königgrätz (Sadowa), som afgjorde Preussens öfvermagt. Den 26 juli afslötos fredspreliminärerna i Nikolsburg och d. 23 aug. freden i Prag, som lemnade Preussen fria händer i Tyskland. — Förbundsförsamgen hade under tiden flyttat från Frankfurt till Augsburg d. 11 juli, men sedan krigets utgång var afgjord uplöste sig församlingen d. 24 aug. 1866. Från den dagen fans icke längre Tyska Förbundet [1]).

C) *Nord-Tyska Förbundet (1866—71).* Det är en allmänt bekant sak huru Preussen begagnade sin öfvermagt. Några af de öfvervunna staterna och derjämte Schleswig-Holstein införlifvades i den preussiska staten såsom eröfrade provinser; med andra åter afslutades fredsfördrag och sedan detta skett uprättades ett nytt statsförbund med annan organisation än det Tyska Förbundet hade haft och med annat namn. För att förstå dessa förändringar fordras att man eftersinnar beskaffenheten af denna handling, hvarigenom vissa stater införlifvades med Preussen samt innehållet

---

1) GHILLANY: Eur. Chronik, T. III, p. 292, 358.

af dessa fredsfördrag, som ingingos. Den först nämnda handlingen lärer huru det kan tillgå när ett land varder eröfradt i krig, ända derhän att eröfraren har i sin magt att helt och hållet förfoga öfver dess öde.

a) De stater, med hvilka intet fredsfördrag blef afslutadt, men som *helt och hållet införlifvades med Preussen* och således *försvunno ur staternas antal*, voro:

1. Kon.-riket *Hannover.*
2. Kurfurstendömet *Hessen-Kassel.*
3. Hertigdömet *Nassau.*
4. Staden *Frankfurt am Main.* Alla dessa länder och stater befunno sig i samma ställning, de voro suveräna magter, som hade fört krig med Preussen och i detta krig blifvit underkufvade. För dem gälde folkrättens regel, att den krigande magt, som eröfrar det fiendtliga landet, blifver landets herre, ankommande det på honom att behålla landet eller genom fredsfördrag afstå derifrån. Besluter han att med sitt land förena det eröfrade landet, så är detta en handling af hans egen, ensamt beslutande magt och det beror på den besegrande magtens statsförfattning, huruvida en sådan sak kan utföras såsom en regeringshandling eller om den samma skall bära formen af en lagstiftning af regeringen och folkets representanter. Men något fördrag med annan magt eller med den stat, som eröfrades, behöfver ej komma i fråga, det behöfves endast att eröfraren tillkännagifver sitt beslut. Det folk eller den regent, hvars land eröfrades, eger icke att besvära sig deröfver att eröfraren behåller landet, han skulle sjelf haft samma magt i fall han gått med seger ur striden och intagit det land, hvars öfvermagt nu intog hans. Den segrande magten eger således att låta det eröfrade landets införlifning med det land, som denna magt förut innehade, verkställas utan att afvakta folkets erkännande eller regentens afträdelse. Men den öfvervunnes rätt är att motsätta sig eröfringen så länge han det förmår och att återaga, folket sin sjelfständighet, så länge det icke har erkänt den nya öfverheten, och regenten sitt förlorade land så länge han icke afträdt sin rätt. Eröfringens bestånd är således icke försäkradt mot de förra rättsanspråken förr än erkännandet är gifvet eller afträdelsen är

gjord. Det vanliga är att erkännandet åtföljer eröfringen såsom en nödvändighet ty om folket vägrar sitt erkännande måste det vara betänkt på att försvara sin rätt och om det förmådde göra detta skulle eröfringen aldrig skett och införlifningen ej kommit i fråga. Det andra, som nämndes, regentens afträdelse, förhåller sig på samma sätt, men förändrade omständigheter kunna göra den vanmägtige mägtig och en regent, så länge han icke med sin egen person befinner sig i eröfrarens våld, kan undanhålla den uttryckliga afsägelsen under väntan på bättre tider.

På sådant sätt förfor t. ex. konungen af Danmark, då han fördref hertigen af Holstein-Gottorp ur Slesvig, konungen förenade hertigdömet med danska kronan (1721) utan att afvakta hertigens afträdelse, hvilken ej blef gifven förr än genom ett fördrag efter många års förlopp (1773). Under hela femtio års tid satt konungen af Danmark i besittning af landet och ansåg sig vara rättmätig innehafvare, men var icke säker för rättsanspråk från hertigens sida förr än afträdelsen gjordes. Och dessa rättsanspråk från hertigens sida voro aldeles vanmägtiga så länge anspråket endast tillhörde en ur sitt land fördrifven hertig, som blott innehade en del af Holstein, hans magt förmådde intet mot Danmarks konung. Men samma anspråk blefvo mycket farliga för Danmark när tidens omständigheter så förändrade sig att den fördrifne hertigens efterkommande blefvo thronföljare och kejsare i Ryssland. Det var med ryska riket Danmark måste underhandla om afsägelsen (1773)[1]).

På samma sätt tillgick när Finland förenades med Ryssland. Landet eröfrades, föreningen med den eröfrande magten verkstäldes och erkändes af finska folket genom dess ständer på landtdagen i Borgå (mars 1809) innan ännu konungen af Sverige hade afträdt landet, hvilket sedermera skedde genom fredslutet i Fredrikshamn (sept. 1809)[2]).

---

1) Falck: Sammlung der wichtigsten Urkunden welche auf das Staatsrecht der Herzogthümer Schleswig und Holstein Bezug haben, p. 276 o f., p. 330, 338 o. f.

2) Storfurstendömet Finlands grundlagar jämte till dem hörande statshandlingar. Helsingfors 1861, p. 233 o. f.

Eröfringen af de ofvan nämnda länderna i Tyskland hade tillgått på följande sätt. Samtliga dessa stater hade deltagit i det af förbundsförsamlingen på Österrikes begäran fattade beslutet, hvars innehåll var sådant, som i sjelfva verket innebar en krigsförklaring mot Preussen. Denna magt hade således allt skäl att betrakta dessa stater såsom fiender. Nu förfor preussiska regeringen på följande sätt. *Hannover* erhöll en upmaning från Preussen att ställa sina trupper på fredsfot och samtycka till sammankallandet af ett tyskt parlament d. v. s. Preussen fordrade Hannovers bifall till det af Preussen föreslagna sättet att genomföra förbundsförfattningens reform. Deremot erbjöd sig Preussen att garantera åt konungen af Hannover besittningen af hans land och hans suveränetet. På dessa vilkor ville Preussen sluta förbund med Hannover; att Hannover skulle upträda såsom krigande magt mot Österrike omtalas icke. Hannover skulle således blifvit neutralt i sjelfva kriget, men förbundet med Preussen i afseende på frågan om förbundsförfattningen; Hannover skulle öfvergå från Österrikes sida till Preussens. Blef denna fordran från Preussen icke af Hannover bifallen förklarade konungen af Preussen att Hannover i och med det samma hade försatt sig i krigstillstånd mot Preussen. Svar begärdes innan dagens utgång. — Denna upfordran från Preussen framstäldes d. 15 juni och besvarades samma dag. Svaret var ett afslag. Hannoverska regeringen frånsade sig all fiendtlig afsigt mot Preussen, dess votum i förbundsförsamlingen hade icke varit så menadt; Hannover erkände icke ens att dess trupper befunno sig på krigsfot; frågan om ett tyskt parlament berodde på förbundsförsamlingens beslut, Hannover kunde icke ingå i något aftal om den saken på sidan om förbundsförsamlingen; den af Preussen erbjudna garantien för Hannovers suveränetet vore ej tillfredställande aldenstund den samma inskränkte sig till den suveränetet, som kunde finnas enligt det preussiska reformförslaget. Korteligen sagt. Hannovers svar på Preussens upfordran var sådant som Preussen hade förklarat sig skola anse såsom en krigsförklaring. Efter den dagen inryckte nu preussiska trupper i Hannover, en träffning hölls vid Langensalza (27 juni), i

hvilken de hannoverska trupperna behöllo slagfältet, men befunno sig i ett så försvagadt tillstånd att denna fördel till intet gagnade. Större fiendtliga truppmassor voro att ofördröjligen emotse och fälttåget slutades helt hastigt genom kapitulationen vid Langensalza d. 29 jun. der hannoverska arméen sträckte gevär. Hannover var nu ett eröfradt land [1]. Konungen lemnade landet.

Hessen-Kassel hade erhållit samma upfordran som Hannover och gaf nekande svar, hvarefter preussiska trupper inryckte, landet intogs och kurfursten blef krigsfånge (jun.) [2].

Nassau kom i krigstillstånd mot Preussen på det sätt att hertigen hade låtit sina trupper ingå i den mot Preussen fiendtliga förbundsarmén, hertigen af Nassau upträdde således såsom angripande fiende mot Preussen. Preussiska trupper inryckte i landet och hertigen begaf sig till förbundsarmén (d. 15 jul.) [3].

Staden *Frankfurts* andel i kriget berodde derpå att staden hade tagit del i det mot Preussen fiendtliga beslutet, som förbundsförsamlingen hade fattat på Österrikes inrådan. För öfrigt befann sig Frankfurt i en egen, mycket ömtålig ställning såsom utgörande förbundsförsamlingens residens, denna förbundsförsamling, från hvilken Preussen hade skilt sig och som nu mera icke af Preussen erkändes. Under krigets fortgång och sedan Preussens öfvervigt var afgjord genom fältslaget vid Königgrätz (Sadowa) bortflyttade förbundsförsamlingen d. v. s. de mot Preussen fiendtliga staternas kongress från Frankfurt, preussiska trupper inryckte (d. 16 jul.) och staden behandlades såsom eröfrad, fiendtlig ort [4].

Sedan de fyra staterna sålunda med krigets rätt hade kommit i Preussens våld, bestämdes deras ställning på föl-

---

1) Preussens upfordran och Hannovers svar hos ÆGIDI und KLAUHOLD i *Das Staatsarchiv*, T. XI, n:o 2322—23 kon. af Hannover proklamation om kapitulationen, n:o 2341.

2) KLÜPEEL: l. c. T. II, p. 63, 70.

3) GHILLANY: Europ. Chronik T. III, p. 263, 269. — *Das Staats-Archiv*, T. XI, n:o 2361.

4) GHILLANY: Europ. Chronik T. III, p. 295, 300, 307.

jande sätt. Preussiska regeringens afsigt var att införlifva dessa länder och orter med den preussiska staten, men Preussens konstitutionella grundlag innehöll att statens gränser blott genom *lag* kunde förändras. De eröfrade besittningarnes införlifning måste således ske genom en lagstiftande handling af de preussiske kamrarne jämte konungen. Så skedde, preussiska regeringen aflät ett kungligt budskap till kamrarne (d. 16 aug.) — vi skulle i Sverige säga en kunglig proposition — om kamrarnes bifall att med Preussen förena Hannover, Hessen-Kassel, Nassau och staden Frankfurt. Om rättigheten att så göra talades intet, denna rättighet förutsattes således såsom aldeles afgjord. Det talades blott om »en politisk nödvändighet, som tvingade konungen att icke åt dessa länders regeringar återlemna den magt, som genom den preussiska krigsmagtens seger i kriget hade blifvit dem afklädd». Nödvändigheten berodde derpå att dessa länders samt staden Frankfurts geografiska belägenhet vore sådan att en fiendtlig eller om också blott tvetydig politik å deras sida kunde bereda stora svårigheter för Preussens politik, särdeles i krigstid (»militärischer action»). Den afsigt konungen hyste att förena dessa stater med Preussen vore grundad på omsorgen om Preussens egen säkerhet och behofvet af en »bredare och fastare grundval för Tysklands nationella ombildning». Befolkningarnes tänkesätt i dessa stater vore tvetydigt, regeringen ville göra full rättvisa åt deras trohet mot sina förut varande regenter och deras interesse för sina sjelfständiga samhällsinrättningar, men regeringen hoppades att deltagandet i den gemensama nationella utvecklingen (»fortschreitende Entwickelung des nationalen Gemeinwesens») i förening med ett skonsamt förfarande i afseende på deras egendomliga förhållanden skulle underlätta den förändring, som oundvikligen förestod[1]. — Således på grund af krigets rätt och föranledd af politiska skäl skulle saken ske, att inhemta befolkningens bifall sattes icke i fråga.

Med detta budskap följde ett lagförslag af motsvarande innehåll, hvilket af det preussiska »Abgeordnetenhaus» — andra kammaren — hänvisades till ett utskott. Utskottets

1) *Das Staatsarchiv*, T. XI, n:o 2387.

betänkande innehöll ett samtycke till lagförslaget, men enskildta röster inom utskottet hade ansett eröfringens magt icke medföra någon rättighet att så som nu föreslaget var förfara och en tanke synes hafva funnits att befolkningarne borde höras, men detta ansågs af utskottets flertal vara en opraktisk sak. En annan invändning gjordes att preussiska regeringen hade förklarat det kriget fördes blott mot regeringarne och icke mot folken, och de kommenderande generalernes kungörelser åberopades, hvilka handlade blott om att landet intogs »tills vidare» och att den gällande författning skulle hållas i helgd. Men till denna invändning svarades att sådana kungörelser under brinnande krig blott afsågo det handlingsätt, som skulle iakttagas medan kriget varade. Lagförslaget blef af kamrarne antaget med vissa redaktionsförändringar och lagen i detta förändrade skick af konungen utfärdad d. 20 sept. 1866[1]). — Från den dagen hafva således Hannover, Hessen-Kassel, Nassau och staden Frankfurt uphört att vara egna, sjelfständiga stater, de tre länderna äro preussiska provinser och Frankfurt en preussisk provinsstad.

Hvad nu vidare beträffar folkens erkännande af den nya statsförbindelsen och regenternes afträdelser af sina anspråk, har dermed på följande sätt tillgått. — Folket, fritt eller tvunget, fogade sig i den nya ordningen. — Konungen af *Hannover* deremot utfärdade en protest (d. 23 sept. 1866), hvaruti Preussens förfarande stämplades med de strängaste uttryck och konungen förklarade sig aldrig skola afstå från sin rätt såsom suverän monark öfver Hannover. Men ej långt derefter (d. 6 okt. 1866) frikallade han alle sine undersåter och särdeles alle civile tjenstemän såsom ock de, hvilka voro anstälde i kyrklig tjenst eller läraresysslor (Lehramte) från deras undersåtliga förbindelse och trohetsed så vida som dessa deras äldre förbindelser råkade i strid med de fordringar, som nu ställdes till dem å konungens af Preussen vägnar[2]). Vid denna förklaring äro dock tvänne omständigheter att märka, den ena att frikallelsen från under-

---

1) Utskottets betänkande, lagförslaget och den slutligen antagna lagen läsas i *das Staatsarchiv*, T. XI, n:o 2388 o. f.

2) *Das Staatsarchiv*, T. XI, n:o 2406, 2408.

såtlig förbindelse och trohetsed endast gälde under tiden så länge konungen eller någon hans arfsberättigade efterträdare icke hade åter kommit i besittning af konungarikets regering. Der så hände att detta inträffade skulle de gamla förbindelserna åter träda i full gällande kraft. Den förklaring konungen af Hannover nu gaf innebar således icke någon afsägelse af hans eget rättsanspråk men endast ett tillstånd, för hans undersåter att tills vidare foga sig efter omständigheterna. Men så länge konungen af Hannover eller hans rättsinnehafvare icke förmå att göra sin rätt gällande, eger frikallelsen från den undersåtliga förbindelsen och trohetseden sin fulla kraft, d. v. s. huru länge som helst, troligtvis för all framtid. — Den andra omständigheten, som förtjenar anmärkas, består deruti att civile och kyrklige tjenstemän samt de, hvilka tjenade i läraresysslor, särskildt nämndes, men icke militärer. Visserligen då samma förklaring gälde »alle undersåter i konungariket» kunde tjenstemännen, äfven de som tjenade vid armén, anses inbegripne i den allmänna frikallelsen. Men då nu icke desto mindre civile tjenstemän m. fl. särskildt nämndes, men deremot krigsfolket icke omtalades, vill det synas, såsom ville konungen af Hannover ännu anse arméns tjenstskyldighet till honom utgöra ett hinder för krigsfolket och krigsbefälet att tjena sin nya öfverhet. Denna öfverhet lärer emellertid icke underlåtit att göra sig påmint med fordran på den hannoverska arméns tjenst såsom preussisk armékorps. Denna fordran måste varit mycket svår att motstå och för konungen af Hannover måste det visat sig såsom en afgjord omöjlighet att till sin tjenst behålla en egen armé i ett land, der hans magt och myndighet nu var jämt upp ingen. Också blef snart nog — d. 24 dec. 1866 — en kungörelse utfärdad af innehåll att hela arméns personal egde att erhålla afsked ur konungens tjenst i fall dertill hörande personer »i anseende till de förhållanden, hvaruti de befunno sig»[1]) önskade entledigas ur tjensten.

På nu beskrifvet sätt hade konungen af Hannover skilt sig från sitt folk, men blott under förutsättning att åter in-

---

1) »wegen ihrer Verhältnisse». *Das Staatsarchiv*, T. XI, n:o 2444.

träda i sin kungliga rätt i fall tidens omständigheter förändrades. Följande året gick han ännu ett steg längre och inlät sig i underhandlingar med konungen af Preussen, hvilka ledde till ett fördrag mellan båda monarkerne. Men äfven denna handling innehöll icke någon thronafsägelse. Der fans en sak, som kunde vara ett tvingande band på konungen af Hannover att söka ernå ett aftal med Preussen och samma sak kunde i Preussens hand begagnas såsom ett medel att framtvinga en thronafsägelse. Denna sak var frågan om konungens privata förmögenhet, som fans i Hannover och således nu, var i Preussens våld. Om detta förhållande handlade fördraget, som afslöts d. 29 sept. 1867. Dess innehåll var sådant som tydligen utmärker huru konungen af Preussen verkligen begagnade sin magt. Der står nämligen att vissa domäner, slottet Herrenhausen och domänen Calenberg skulle — det senare likväl emot »skäligt æquivalent» — tillhöra kon. Georg (af Hannover), men förblifva under preussisk förvaltning till dess kon. Georg för sig och efterkommande hade uttryckligen afsagt sig den hannoverska konungakronan. Detta fördrag lärer verkligen vara af kon. Georg ratificeradt, men någon thronafsägelse innehölls icke i fördraget och har, så vidt oss bekant är, icke heller sedermera blifvit gifven. Men så långt gick konungen af Preussen icke som att rent af plundra den fallne konungen på hans privata förmögenhet. Ty oberäknadt Herrenhausen och Calenberg, hvilkas framtida besittning i sin egares hand gjordes beroende af en thronafsägelse, blefvo åtskilliga såsom det synes ganska betydliga penningsummor åt kon. Georg tillförsäkrade[1]).

Kurfursten af *Hessen-Kassel*, som var preussisk krigsfånge, inlät sig genast i underhandlingar och ett fördrag afslutades mellan honom och konungen i Preussen d. 17 sept. 1866, genom hvilket kurfursten försäkrades om besittningen af sin privata förmögenhet samt åtskilliga inkomster

---

1) *Das Staatsarchiv*, T. XIV, n:o 3286. Ännu i *Almanach de Gotha 1875* p. 31 omtalas detta fördrag såsom det der icke har kommit till verkställighet. Fördraget nämnes i Almanach de Gotha dateradt efter ratifikationsdagen d. 18 okt. jfr. SCHULTHESS: Europäischer Geschichtskalender 1867, p. 162 och år 1868, p. 56.

från sitt förra land dock under uttryckligt förbehåll att han skulle från deras trohetspligt frikalla sine fordne undersåter och särdeles trupperna samt civile tjenstemän och hoftjenare. Sådan frikallelse blef också ofördröjligen utfärdad[1]). Men någon afsägelse af sin rätt för all framtid gaf kurfursten icke och han har sedermera till och med utgifvit en offentlig förklaring — d. 24 sept. 1868 — deruti han förbehåller sig sina anspråk.

Hertigen af *Nassau* fogade sig ganska snart i sitt öde. Han utfärdade redan d. 8 sept. 1866 en kungörelse, hvarmed han tog farväl af sin lilla armé och upmanade sine krigare att, när de nu funno sitt fädernesland intaget af preussiska trupper, icke begynna någon strid, men villigt underkasta sig det öde, som ej ändras kunde, såsom ock han (Hertigen) sjelf ämnade göra. Någon bestämd afsägelse af sina rättigheter för all kommande framtid hade hertigen likväl icke gjort genom denna handling. Ej heller innehålles någon sådan afsägelse i det fördrag, som hertigen sedermera afslöt med konungen af Preussen. Ett fördrag blef nämligen afslutadt d. 18 sept. 1867, hvarigenom hertigens ekonomiska ställning reglerades. Slottet Bibrich med mera af gods och familjedomäner samt penningkapitaler tillförsäkrades honom. Det förbehåll, som gjordes i fördraget med kurfursten af Hessen-Kassel att han skulle frikalla sine tjenare och undersåter från deras trohetsförbindelse, återfinnes icke i detta fördrag, förmodligen derföre att sådan frikallelse redan var gifven, åtminstone i afseende på militären, genom den nyss nämnda kungörelsen. Och om också fördraget icke innehåller någon bestämd afsägelse af alla rättsanspråk står der likväl att konungen af Preussen öfverlemnade till hertigen af Nassau vissa i fördraget omtalade gods och penningkapitaler »för att ersätta och utjämna alla anspråk, som hertigen och den hertigliga ätten af Nassau nu eller framdeles kunde hafva rörande den förmögenhet i domäner, som nu med alla rätt- och skyldigheter hade ingått i kronan

---

1) *Das Staatsarchiv*, T. XIV, n:o 3284; T. XI, n:o 2409. — SCHULTHESS: l. c. år 1868, p. 96.

Preussens statsegendom»[1]). Så vida nu hertigen erkänner detta fördrag, måste han således hafva erkänt Preussens besittningsrätt och förklarat sig hafva fått nöjaktig ersättning. Fördraget handlar väl endast om familjegodset, icke om hertigdömets suveränetet, men dessa båda saker kunna svårligen åtskiljas. Erkände hertigen att familjegodsen nu mera utgjorde preussisk statsegendom, måste han väl äfven hafva erkänt att hertigdömet, der godsen äro belägna, var blifvet ett preussiskt land. Men, såsom nyss yttrades, någon formlig afsägelse af suveräneteten är icke uttryckligen uttalad i fördraget.

Staden *Frankfurts* ställning var en annan än de öfriga staternas, som införlifvades med Preussen. Frankfurt var en republik, der fans således icke någon suverän furste, som hade anspråk att bevara eller att afträda, var det så att stadens menighet gaf sig under eröfraren och iklädde sig de nya undersåtliga och medborgerliga förbindelser, som ålades, så var saken afgjord. Detta skedde, väl icke utan protest, men det skedde dock. Protesten innehåller en förklaring att Frankfurts införlifning i den preussiska staten »icke kunde ur rättvisans synpunkt godkännas och ej heller för politiska orsaker anbefallas såsom nyttig»[2]). Saken stämplades således såsom en handling af våld och orätt, men någon förklaring att man icke ämnade underkasta sig detta våld blef icke gifven och lönade icke mödan att gifva då nu allt motstånd var omöjligt. Denna protest blef icke heller framställd af staden Frankfurts styrelse i hela samhällets namn, den var blott en uttalad mening af ett antal personer, de skola varit nära 3000. Tiden då samma protest uttalades var i september månad 1866 innan den preussiska regeringen ännu var installerad i Frankfurt och i protesten yttras visserligen att Frankfurts befolkning ville »bevara sin terri-

---

1) »zur Befriedigung und Ausgleichung aller Anspräche an das mit allen Rechten und Verpflichtungen in das Staats-eigenthum der Krone Preussen übergegangen Nassauische Domainen Vermögen» *Das Staatsarchiv, T. XIV, n:o 3285.* jfr. T. XI, n:o 2411.

2) »weder vom Standpunkt des Rechts gut geheissen noch auch aus politischen Rücksichten empfohlen werden kann». *Das Staatsarchiv, T. XII, n:o 2480.*

toriala sjelfständighet och intill sista stunden fasthålla denna förhoppning». Men om nu den territoriala sjelfständigheten gick faktiskt förlorad och förhoppningen omintetgjordes, var icke sagdt att Frankfurts befolkning ej skulle erkänna det nya rättstillstånd, som då inträdde. När sedermera den preussiska styrelsen installerade sig i Frankfurt — d. 8 okt. 1866 — anmälde stadens Senat ett slags förbehåll för Frankfurterborgerskapets fri- och rättigheter, men som icke skall innehålla någon protest mot föreningen med Preussen. Tvärtom blef en kungörelse af Senaten utfärdad, hvaruti visserligen den nu timade förändringen omtalades såsom en beklagansvärd händelse, nämligen att Tyska Förbundets nydanade skick icke lät sig genomföras utan upoffring af Frankfurts sjelfständighet, men allt detta omtalades såsom en afgjord nödvändighet och Senaten ville gerna hoppas det bästa för framtiden[1]).

5. *Schleswig-Holstein*, som äfven införlifvades med Preussen, befann sig i helt andra förhållanden än Hannover, Hessen-Kassel, Nassau och Frankfurt. Här var icke en sjelfständig stat, som uphörde att finnas, här voro provinser, eröfrade från en främmande magt, Danmark, och öfver hvilka Preussen förfogade på sätt som skedde. Men Preussens rätt att så göra var mycket tvetydig.

Må hända vill man säga att blott Schleswig (Slesvig) hade varit dansk provins, men Holstein en egen tysk stat. Verkliga förhållandet var dock att denna tyska stat hade utgjort en del af danska monarkien. Konungen af Danmark befann sig i visst afsende i en likartad ställning med konungen af Hannover, kurfursten af Hessen-Kassel och hertigen af Nassau, men i ett annat afseende var ställningen olika. Likheten låg deruti att konungens af Danmark land hade blifvit honom fråntaget, men der var dock en stor skilnad deruti att detta icke gälde hela hans land, men blott vissa delar, det tyska landet Holstein med Lauenburg och den danska provinsen Slesvig. I hvad beträffade dessa länder eller landsdelar var förhållandet enahanda som med Hannover, Hessen-Kassel och Nassau att förre innehafvarens,

1) GHILLANY: Europ. Chronik, T. III, 417.

konungens af Danmark afträdelse fordrades för att eröfringens rättmätiga bestånd skulle vara försäkradt. — Men denna afträdelse var gjord, konungen af Danmark hade genom fredsfördraget i Wien d. 30 okt. 1864 afsagt sig all sin rätt till Slesvig, Holstein och Lauenburg.

Derigenom hade den schleswig-holsteinska frågan nu mera blifvit en helt annan sak än hon förut var. Denna fråga hade ända sedan år 1848 och väl redan före den tiden sysselsatt den europeiska politiken och i synnerhet den tyska. Saken var från början en dansk fråga, hon rörde förhållanden inom danska monarkien, men samma fråga var af sådan natur att hon mycket lätt kunde blifva, såsom hon också blef, en fråga mellan Danmark och Tyskland. Nu var saken kommen på en sådan ståndpunkt, att Danmark var skildt derifrån, den schleswig-holsteinska frågan var helt och hållet en tysk fråga. Hertigdömena voro med tysk härsmagt, preussisk-österrikisk, från Danmark eröfrade, af Danmark afträdda genom formligt fredsfördrag. Frågan handlade nu blott om den ställning dessa länder, såsom nu mera afgjordt tyska, skulle komma att i Tyskland intaga.

Frågan om Danmarks eller Tysklands bättre rätt i hela den föregående striden angår oss således icke nu. Denna fråga är, i förbigående sagdt, en af de mäst invecklade, man kan säga krångliga frågor bland de många, som den europeiska politiken i den nyaste tiden haft att behandla. Och saken har visst icke blifvit enklare gjord genom de mångfaldiga försök till utredning, för hvilka den samma har varit föremål, och det ymniga förråd af advokatorisk konstfärdighet, som på den samma blifvit använd. Men allt detta hörer icke nu till vårt ämne. Rätt eller orätt var nu saken afgjord, att hertigdömena för framtiden skulle höra till Tyskland, icke till Danmark. Den statshandling, hvarigenom detta afgjordes, fredsfördraget i Wien d. 30 okt. 1864, måste blifva betraktelsens utgångspunkt.

Freden i Wien var, såsom fredsfördrag ofta äro, i sina hufvudpunkter afgjord genom preliminärerna, som innehöllo att konungen i Danmark afträdde hertigdömena Slesvig, Holstein och Lauenburg till konungen af Preussen och kejsaren af Österrike. Denna bestämmelse, afgjord i prelimi-

närerna, uprepad i fredsfördraget[1]), är den, som nu i första rummet sysselsätter vår betraktelse.

Afträdelsen var således gjord till bägge de krigförande magterna gemensamt utan all vidare bestämmelse huru med länderna skulle förfaras. Detta berodde på de båda magterna, Preussen och Österrike, att sinsemellan öfverenskomma, men öfverenskommelsen var mycket svår att bringa till stånd, ty interessena voro motsatta och saken rörde äfven tredje och fjerde mans påstådda rätt, förutom att Tyska Förbundet kunde bestrida Preussens och Österrikes rätt att öfver dessa länder förfoga, aldenstund det ena af dem, Holstein med Lauenburg, utgjorde en af staterna i förbundet.

Motsatserna förhöllo sig på följande sätt. Österrike kunde icke gerna tänka för egen räkning behålla dessa besittningar, deras geografiska läge var icke sådant och ur samma skäl kunde någon delning mellan Preussen och Österrike icke komma i fråga. All Österrikes nitälskan måste blott syfta dertill, att länderna icke skulle blifva en förstärkning åt Preussens magt, hvilken redan torde varit i Österrikes ögon allt för stor. Men detta var just Preussens mening, att taga hertigdömena sjelf. Svårigheten var blott att Preussens rättighet att så göra var temligen svag då nämligen icke Preussen ensamt, men Preussen och Österrike gemensamt hade gjort eröfringen och fått sig besittningsrätten af förre innehafvaren tillerkänd genom fredsfördraget.

Och nu funnos äfven andre, som tyckte sig hafva bättre rätt än både Preussen och Österrike. *Hertigen af Augustenburg ansåg sig arfsberättigad till Schleswig-Holstein* sedan med kon. Fredrik VII:s i Danmark död (1863) den i hertigdömena regerande grenen af oldenburgska huset var på mansidan utslocknad och nu framträdde äfven *storhertigen af Oldenburg med samma anspråk.* Var det nu så att någon af desse furstar måste anses såsom rätt arftagare efter kon. Fredrik VII, måste rättsfrågans ställning blifvit följande. Kon. Christian IX i Danmark, som hade efterträdt kon. Fredrik VII, var den, som hade afträdt hertigdömena till Preussen och Österrike, men om nu så förhöll sig att icke

---

1) Bägge dessa urkunder läsas i *Das Staatsarchiv*, T. VII, n:o 1682, 1728.

kon. Christian IX men hertigen af Augustenburg eller storhertigen af Oldenburg var rättmätig arftagare efter kon. Fredrik VII, måste följden blifva att afträdelsen till Preussen och Österrike var gjord af orättmätig innehafvare och dessa magters besittningsrätt måste vika för tredje mans bättre rätt. De små furstarne af Augustenburg och Oldenburg hade visst ingen magt att göra sina påstådda eller förmenta rättigheter gällande mot de båda stormagterna, hvilka suto i faktisk besittning af länderna, men om rätt skulle vara rätt och någonderas af de båda arfspretendenternes anspråk befans grundadt, måste Preussen från sin önskan afstå. Preussens interesse var således att bevisa det arfsanspråken icke voro grundade, för Österrike åter måste dessa augustenburgska och oldenburgska anspråk varit mycket användbara till att motväga de preussiska planerna. Derom handlade nu trätan antingen Schleswig-Holstein skulle blifva ett hertigdöme under hertigen af Augustenburg eller storhertigen af Oldenburg, antagligen i personalunion med denne furstes förut innehafvande storhertigdöme, eller om det verkligen skulle lyckas Preussen att behålla detta krigsbyte sjelf.

De bättre eller sämre rättsgrunder, som kunde finnas för de augustenburgska eller oldenburgska arfsanspråken, behöfva ej uptaga vår tid[1]). De augustenburgska anspråken hade under den föregående tiden varit grundligen skärskådade i deras förhållande till Danmarks gamla rätt, hvilken nu innehades af Preussen samt Österrike, och Danskarne ansågo sig hafva grundeligt vederlagt dessa anspråk. De oldenburgska skulle visst icke heller blifvit af Danskarne godkända. Men nu var Danmarks rätt afträdd, hela frågan stod på tysk botten och var en fråga mellan Augustenburg, Oldenburg och de båda stormagterna. Och man kan tillägga *Tyska Förbundet. Förbundsförsamlingen i Frankfurt kunde fordra att saken blefve behandlad såsom ett förbundsärende*

1) Rörande dessa rättsanspråk må hänvisas till tvänne bilagor, som åtfölja *Das Staatsarchiv* von ÆGIDI und KLAUHOLD, den ena med titel *Das Erbfolgerecht Herzogs Friedrich VIII auf die herzogthümer Schleswig-Holstein*, den andra åter med titel *Begründung der successionsansprüche seiner kön. hoh. der grossherzogs Nicolaus Friedrich Peter von Oldenburg auf die herzogthümer Schleswig-Holstein.*

och icke såsom en fråga mellan de särskildta parterna allenast.

För att fatta sammanhanget torde vara nödigt att gå tillbaka till begynnelsen af det krig, som hade slutat med att bringa hertigdömena i Preussens och Österrikes våld. Detta danska krig (1864) hade två sidor eller med andra ord, här funnos två särskildta krigsanledningar. Den ena hade sin grund i hertigdömenas, i första rummet Holsteins statsrättsliga ställning inom danska monarkien. Preussen och Österrike påstodo att Danmark hade handlat i strid med vissa förbindelser, som Danmark skulle hafva iklädt sig rörande hertigdömenas ställning inom monarkien. Den handling, hvarigenom Danmark skulle hafva åtagit sig dessa förbindelser, innefattades i vissa underhandlingar, som hade varit förda mellan Danmark och de båda tyska stormagterna år 1851 efter det första schleswig-holsteinska krigets slut. Nu påstodo Preussen och Österrike att Danmark hade brutit dessa förbindelser och derföre skulle Danmark med härsmagt betvingas. Detta var den ena krigsanledningen. Den andra åter upkom ur de augustenburgska arfsanspråken efter kon. Fredrik VII:s död. Dermed förhöll sig så att Europas magter, äfven Österrike och Preussen, hade genom fördraget i London d. 8 maj 1852 erkänt den nye konungen Christian IX:s successionsrätt till hela danska monarkien, Schleswig-Holstein inbegripet. Österrike och Preussen kunde således icke föra krig mot Danmark för det augustenburgska anspråkets skull. Men bland de öfriga staterna i Tyskland funnos åtskilliga, som icke erkände fördragets i London bindande kraft för Tyska Förbundet. Deras mening måste varit att förbundsexekution väl skulle ega rum, d. v. s. Danmark med härsmagt tvingas att upfylla Tysklands fordringar, men huru vida dessa fordringar och deras upfyllande skulle leda derhän att hertigen af Augustenburg insattes i besittning af det omtvistade landet, detta måste bero på det beslut förbundsförsamlingen kunde komma att fatta sedan hertigens rättsanspråk blifvit af förbundsförsamlingen undersökta. Då nu emellertid denna undersökning kunde utfalla till hertigens förmån, var det en sak af största vigt för detta parti inom Tyska Förbundet, att icke något

steg måtte tagas, som kunde innebära ett erkännande af Londonfördraget och kon. Christian IX:s successionsrätt.

Preussen och Österrike på sin sida och det motsatta partiet i förbundsförsamlingen ville båda två föra krig mot Danmark, men med rättsfrågan olika uppstäld. För Preussen och Österrike var hertigens af Augustenburg arfsrätt ingenting värd, de båda magterna kunde icke erkänna någon annan arfsrätt till de omtvistade länderna än kon. Christian IX:s. Blefvo länderna från honom eröfrade och af honom afträdda skulle de komma att anses såsom f. d. provinser i danska monarkien, hvilka rätte innehafvaren, kon. Christian IX, afträdde till de mot honom krigande magterna, som derefter egde att öfver dessa länder förfoga. På detta sätt skulle det augustenburgska och hvarje annat anspråk, som kunde finnas, blifva aldeles underkändt, men Preussen och Österrike enväldiga domare öfver hertigdömena. Detta ville icke det andra partiet inom förbundsförsamlingen, detta parti ville nog föra krig mot Danmark, men ett helt annat krig, ett krig eller s. k. förbundsexekution, som afsåg att från Danmark eröfra dessa länder, som ansågos icke tillhöra Danmark, och som derföre, i fall de från Danmark eröfrades, skulle tillerkännas åt den innehafvare, som befans vara den rätte arftagaren, antagligen hertigen af Augustenburg. Ett sådant sätt att behandla saken måste aldeles afskära den plan, som var Preussens innersta mening, med Österrikes interessen synes detta sätt att gå till väga icke oförenligt, men Österrike var genom sin andel i föregående förhandlingar, särdeles genom sitt biträde till Londonfördraget förhindradt att ingå på någon annan förutsättning än att länderna nu tillhörde konungen af Danmark. Så länge frågan handlade om att eröfra dessa länder från Danmark måste Österrike således göra gemensam sak med Preussen.

Under brytningen mellan dessa motsatta synpunkter blef saken på följande sätt behandlad. Österrike och Preussen föreslogo (d. 28 dec. 1863) att Tyska Förbundet måtte besluta att till Danmark framställa vissa fordringar och, i fall dessa icke upfyldes, låta med tysk krigsmagt besätta hertigdömet Slesvig såsom en underpant för Tysklands anspråk. Detta förslag måste inneburit att i fall Danmark upfylde

fordringarne fans ingen anledning till krig, men Schleswig-Holstein skulle fortfarande blifvit en del i danska monarkien. Vägrade Danmark deremot att upfylla fordringarne, skulle Slesvig militäriskt besättas »såsom en underpant», men således icke nödvändigt från Danmark skiljas. Här låg en bestämd förutsättning till grund att hertigdömena ännu vid denna tiden rättmätigt hörde till danska monarkien. — Österrikes och Preussens förslag var således för dem, som utgingo från den andra synpunkten, oantagligt.

Det blef icke heller af förbundsförsamlingen antaget. Men deremot sedan förbundsförsamlingen gifvit sitt nekande svar, förklarade Österrike och Preussen (d. 14 jan. 1864) att såsom deras ställning i denna sak vore på ett eget sätt bestämd och afgjord genom föregående förhandlingar åren 1851—52 då Tysklands rätt i afseende på Slesvig hade blifvit erkänd och bestämd, hvilken rätt nu ansågs vara af Danmark förnärmad, ansågo Preussen och Österrike nu för sin pligt att med sin egen magt omedelbarligen göra denna rätt gällande och sålunda taga sakens utförande i sin egen hand [1]).

Härefter följde nu det preussisk-österrikiska kriget mot Danmark, hertigdömena eröfrades, afträddes, togos i besittning såsom danska monarkiens provinser, de der nu blefvo Preussens och Österrikes krigsbyte, med hvilket hertigen af Augustenburg och andre anspråksinnehafvare, som kunde finnas, hade intet att skaffa.

Nämligen i fall Österrikes och Preussens rätt att så förfara, som de förfarit hade, skulle af Tyska Förbundet erkännas. Men i den punkten var en tvistefråga öppen.

Förhållandet med storhertigens af Oldenburg anspråk var följande. Storhertigen tillhörde den holstein-gottorpska ättegrenen af den oldenburgska ätten, denna ättegren hade gamla anspråk på Holstein, men dessa anspråk tillhörde ättens hufvudman, som var kejsaren af Ryssland. Nu hade kejsaren afträdt sin rätt till prins Christian af Glücksburg. Den statshandling, som innehöll denna afträdelse, var protokollet i Warschau (1851), yttermera bekräftadt genom för-

---

1) *Das Staatsarchiv, T. VI, n:o 1040, 1042.*

draget i London (1852). Men afträdelsen var gjord under tvänne förbehåll, det ena att prins Christian af Glücksburg tillika skulle förvärfva successionsrätt till Danmarks krona, hvilken ingalunda berodde på kejsaren af Ryssland att förskaffa honom, det andra förbehållet var att danska monarkien skulle fortfarande ega bestånd, ostyckad. Det först nämnda förbehållet var upfyldt, prins Christian af Glücksburg var blifven thronföljare och satt nu på Danmarks thron (Christian IX); det andra förbehållet gick deremot nu förloradt, då hertigdömena genom Preussens och Österrikes vapen bortrycktes från Danmark. I samma stund hade ryske kejsarens afsägelse förlorat all kraft och verkan, det måste nu varit kejsaren obetaget att kräfva Holstein för sin räkning och enligt det påstående, som alltid gjordes från Tysklands sida, skulle väl Slesvig då åtföljt Holstein ehuru kejsarens anspråk i sig sjelf endast rörde Holstein. Men nu öfverflyttade kejsaren af Ryssland sin rätt på sin anförvandt, storhertigen af Oldenburg[1]).

Det oldenburgska anspråket var således af helt annan art än det augustenburgska, men stod i full öfverensstämmelse med den upfattning af rättsförhållandet, som Preussen och Österrike hade gjort gällande, nämligen att hertigdömena rätteligen hörde till danska monarkien ända till dess de af Preussen och Österrike från denna monarki eröfrades. Först sedan detta var gjordt men ej förr kunde detta anspråk ega någon betydelse[2]). Det blef icke heller framställdt förr än

---

1) *Das Staatsarchiv*, T. VII, n:o 1671.

2) Storhertigen af Oldenburg hade likväl inlagt en protest redan förut mot kon. Christian IX:s tillträde till regeringen i hertigdömena, hvilken protest skulle grunda sig derpå att den nya thronföljdsordningen inom danska monarkien icke var af hertigdömenas ständer bekräftad. Protesten läses i *Das Staatsarchiv*, T. VI, n:o 1033. Bil 4. — För öfrigt kan den anmärkning göras att genom ryske kejsarens afträdelse af sin rätt till storhertigen af Oldenburg en person blef förbigången, nämligen f. d. kronprinsen af Sverige, den s. k. prinsen af Wasa. Det holstein-gottorpska huset bestod af tre ättelinier: a) kejserliga familjen i Ryssland — b) f. d. svenska linien, som nu utgjordes af Prinsen af Wasa — c) storhertigliga familjen i Oldenburg. Kejsaren af Ryssland öfverlemnade sin rätt åt den yngsta ättelinien med förbigående af den mellanliggande.

eröfringen var gjord gerning, framställningen gjordes d. 23 juni 1864 sedan ryska sändebudet vid de europeiska magternas konferens i London hade (d. 2 juni) tillkännagifvit ryske kejsarens beslut att öfverlemna sin rätt åt storhertigen. Men sedan detta skett och det holstein-gottorpska anspråket, som varit nedlagdt genom Warschau-protokollet och London-fördraget, nu var åter upväckt, var detta anspråk visserligen en sak att taga i öfvervägande då hertigdömenas framtida ställning skulle bestämmas. Detta holstein-gottorpska anspråk, som nu innehades utaf storhertigen af Oldenburg, stod i strid å ena sidan mot det augustenburgska anspråket och å den andra mot Preussens plan att behålla hertigdömena för egen räkning.

Dessa arfsanspråk, det augustenburgska och det oldenburgska angingo hela Schleswig-Holstein, men nu framträdde dessutom andre anspråksinnehafvare med särskildta påståenden rörande en del af detta land, nämligen hertigdömet Lauenburg. Sådana anspråk framställdes af en prins *Fredrik Wilhelm af Hessen-Kassel* samt de regerande ättegrenarne i de *sachsiska* länderna och slutligen äfven af hertigen utaf *Anhalt*, således från tre särskildta håll. — Den *hessiske prinsen* befann sig i följande ställning. Hans moder hade varit en kunglig dansk prinsessa, syster till förre konungen Christian VIII af Danmark och arftagerska till Danmarks krona sedan manliga linien utslocknat med hennes brorson, k. Fredrik VII. Prins Fredrik Wilhelm var denna sin numera aflidna moders rättsinnehafvare, men såväl modren som sonen hade afsagt sig sin arfsrätt till förmån för en yngre dotter och syster, som var förmäld med prins Christian af Glücksburg, nu mera kon. Christian IX af Danmark. Men dessa afsägelser voro gjorda under förutsättning att danska monarkiens ostyckade bestånd skulle försäkras genom den hessiska prinsessans och hennes gemåls, nu mera kon. Christian IX:s besittning af Danmarks krona och hertigdömena derjämte. Nu var denna förutsättning omintetgjord genom det att hertigdömena voro från Danmark eröfrade af Österrike och Preussen. Med afseende derpå förklarade sig prinsen af Hessen ej längre bunden af sin afsägelse. Den arfsrätt han således ansåg sig kunna kräfva måste afsett

konungariket Danmark, men kunde i denna del icke blifva föremål för någon pröfning af Tyska Förbundet. Deremot såsom Lauenburg var en dansk provins angick rättsanspråket äfven detta land, hvilket nu var från Danmark eröfradt och hörde till Tyskland. Prins Fredrik Wilhelm af Hessen-Kassel begärde nu att blifva erkänd för rättmätig hertig af Lauenburg [1]. Detta påstående blef hos Tyska Förbundsförsamlingen framställdt d. 4 aug. 1864. Att påståendet icke utsträcktes till Slesvig och Holstein hade sin naturliga förklaring deruti, att den hessiska prinsen icke kunde upvisa någon arfsrätt till dessa länder så vida de skulle betraktas såsom tyska länder, oberoende af den danska thronföljdsordningen. Och detta betraktelsesätt var nu det enda, som gälde i Tyskland. Såsom danska provinser skulle dessa besittningar kunnat tagas i anspråk af den hessiske prinsen, men det anstod honom icke såsom tysk furste att erkänna det Slesvig och Holstein voro danska provinser. — De *sachsiske hertigarnes* anspråk på Lauenburg grundades på rättsförhållanden från äldre tider, hvilka också hade blifvit under de föregående åren åberopade [2] och voro af sådant innehåll att desse sachsiske hertigar ansågo sig vara rätta innehafvare af Lauenburg efter kon. Fredrik VII:s död [3]. Påståendet framställdes för Tyska Förbundsförsamlingen d. 7 dec. 1863. — Hertigens af *Anhalt* anspråk var af enahanda natur som de sachsiske hertigarnes, grundadt på gamla fördrag om arfs- och successionsrätten samt i senare tider bevakadt hos Tyska Förbundet [4]. Hertigen framställde sin fordran i förbundsförsamlingen d. 28 nov. 1863.

Hertigen af Augustenburg åter hade genast efter kon. Fredrik VII:s död tillkännagifvit hos förbundsförsamlingen sitt tillträde till regeringen såsom hertig af Slesvig och Holstein [5] (d. 16 nov. 1863).

---

1) Handlingar i *Das Staatsarchiv. T. VII, n:o 1670.* Jfr. n:o 1684.

2) Skrifvelser från de sachsiska hofven till danska kabinettet år 1852, *Das Staatsarchiv*, T. VI. n:o 1010, 1020.

3) Das Staatsarchiv, T. VI, n:o 1036, p. 122.

4) Das Staatsarchiv, T. VI, n:o 1035, p. 104.

5) *Das Staatsarchiv*, T. VI, n:o 1033. Bil. 2.

På detta sätt stodo de olika rättsanspråken mot hvarandra och på följande sätt blef saken behandlad. Förbundsförsamlingen tog frågan under sin pröfning och hänvisade de särskildta anspråken till juridisk undersökning, men derjämte framträder Preussens syftemål att taga de omtvistade länderna för egen räkning och i sammanhang dermed låter preussiska regeringen sjelf anställa en särskildt undersökning af preussiske statsrättslärde jurister, för hvilka förelades att också undersöka huru vida äfven preussiska konungahuset kunde göra anspråk på arfsrätt. Preussens fordran skulle således icke endast blifva den att såsom eröfrare få behålla ett eröfradt land, men äfven att erhålla samma land såsom rättmätigt arf [1]). Denna undersökning ledde till den slutsats att kon. Christian IX af Danmark hade varit rättmätig innehafvare af hertigdömena och sedan han nu afträdt sin rätt till Preussen och Österrike egde dessa båda magter att öfver hertigdömena förfoga och Tyska Förbundet egde i den saken ingen röst och stämma. Under antagande af denna slutsats förlorade alla öfriga rättsanspråk all vigt och värde; äfven det anspråk på arfsrätt, som preussiska regeringen hade ifrågasatt, blef således lemnadt åsido [2]). De lärde juristernes utlåtande blef deremot en bekräftelse på Preussens fordran att kunna behålla hertigdömena såsom preussiska provinser. Nämligen om Österrike medgaf, ty denna magt var lika mycket som Preussen egare till det eröfrade landet. Ställer man nu detta preussiska eller preussisk-österrikiska anspråk emot de öfriga rättsanspråken, måste det för sakens utgång varit en omständighet af stor vigt att Preussen och Österrike suto i faktisk besittning af landet, men dervid var åter en vigtig sak att denna besittning var gemensam för dem båda och deras interessen voro sins emellan motsatta, Österrike medgaf visst icke att Preussen skulle få behålla Schleswig-Holstein. Att taga landet ur de båda stormagternas våld måste för sådane anspråksinnehafvare, som hertigen af Augustenburg, storhertigen af Oldenburg, de Sachsiske hertigarne och hertigen af Anhalt varit

1) Ghillany: Europ. Chronik, T. II, p. 717—18.

2) Klüpfel: l. c. T. I. p. 368—369.

aldeles omöjligt, deras magt räckte ej dertill och äfven Förbundsförsamlingens förmåga var dertill otillräcklig. Men genom söndringen mellan Preussens och Österrikes interessen öpnade sig visserligen en möjlighet att bereda framgång för någon af de öfrige pretendenterne. Nämligen om Preussen lät sig förmås att heldre på något sätt jämka sin fordran än vedervåga ett krig med Österrike, ty detta hade Preussen att motse om dess fordran skulle i hela dess vidd genomdrifvas.

Ett jämkningsförslag blef verkligen framstäldt från Preussens sida (d. 22 febr. 1865) under form af vissa vilkor och förbehåll, som Preussen fordrade i fall Schleswig-Holstein skulle blifva en egen stat i Tyskland. Preussen var således färdigt att medgifva det Schleswig-Holstein finge blifva en egen stat, således icke en preussisk provins, men för detta sitt medgifvande upstälde Preussen åtskilliga förbehåll. Preussen fordrade att staten Schleswig-Holstein skulle ingå ett oupplösligt krigsförbund med Preussen till anfall och försvar, Preussen åtaga sig hertigdömets försvar mot hvarje fiendtligt angrepp, Schleswig-Holstein åter ställa all sin krigsmagt till Preussens förfogande och denna krigsmagt organiseras enligt den preussiska krigsförfattningen. Det som Preussen fordrade var i sjelfva verket att Schleswig-Holstein i militäriskt afseende skulle helt och hållet införlifvas med den preussiska krigsmagten. Vidare fordrades afträdelser af vissa orter, hvilka skulle helt och hållet tillhöra Preussen, nämligen staden Sonderburg jämte ett område på hvardera sidan om sundet mellan Slesvig och ön Als och likaså fästningen Friedricksort jämte några platser vid Kielerbugten och slutligen äfven ett visst område vid ändpunkterna af en kanal, som skulle anläggas mellan de båda hafven Nordsjön och Östersjön, hvilken kanal också skulle byggas af Preussen efter den plan Preussen bestämde och stå under preussisk upsigt. — En annan fordran var att Schleswig-Holstein skulle för all framtid ingå en tullförening med Preussen, så att Schleswig-Holstein icke blott skulle tillhöra den allmänna tyska tullföreningen, men äfven inom denna tullförening vara införlifvadt med det preussiska tullväsendet. — Slutligen skulle post- och telegraf-inrättningarne i Schleswig-Holstein

införlifvas med de preussiska. — En särskildt fordran var att Schleswig-Holstein skulle medgifva det staden Rendsburg finge blifva förbundsfästning [1]).

Det är lätt att se huru dessa förbehåll syftade derhän att Schleswig-Holstein med namn af egen stat skulle blifvit ett preussiskt vasallhertigdöme, men visserligen kunde t. ex. hertigen af Augustenburg på detta sätt kunnat få blifva en vasallhertig med namn af suverän furste, i verkligheten en preussisk lydregent.

Knappt kunde man i Berlin föreställa sig att de i saken närmast interesserade parterna, som voro Österrike samt hertigen af Augustenburg, skulle ingå på dessa vilkor. Detta gjorde de icke heller, förslaget meddelades åt österrikiska regeringen, som gaf ett undvikande svar och likaså gjorde hertigen af Augustenburg, som äfven blifvit underrättad om förslagets innehåll. Hertigens yttrande var dock mycket tillmötesgående, han visade sig synbarligen angelägen att komma öfverens med Preussen, men de stora fordringarne rörande hertigdömets krigsmagt biföll han icke [2]).

Bland de särskildta rättsanspråken var emellertid det augustenburgska det som skulle haft den bästa utsigten att blifva godkändt om blott Preussens planer icke hade varit. Visserligen kunde Österrike från sin ståndpunkt omöjligen erkänna någon arfsrätt hos den augustenburgske hertigen, men om nu det visade sig att denna hans påstådda rätt hade mägtiga stöd inom förbundsförsamlingen kunde Österrike allt för gerna medgifva det han finge blifva Schleswig-Holsteins hertig genom frivilligt medgifvande af Schleswig-Holsteins nuvarande egare d. v. s. Österrike sjelf och Preussen. Att saken upfattades på detta sätt af den österrikiska regeringen blef också klart af det sätt, hvarpå Österrike yttrade sig inom förbundsförsamlingen.

Der blef nämligen ett förslag framställdt i motsats mot den preussiska politiken. Trenne Tyska stater, nämligen

---

1) Das Staatsarchiv, T. VIII, n.o 1841. Bil. 1.

2) Hertigens instruktion för sitt ombud i Berlin, dateradt Kiel d. 31 mars 1865, tryckt i *Das Staatsarchiv*, T. VIII, n:o 1842, hvaruti anmärkes att Österrike hade afböjt det preussiska förslaget. Om detta Österrikes svar se GHILLANY; Europ. Chronik, T. II, p. 740—741.

Bayern, kon.-riket Sachsen och storhertigdömet Hessen-Darmstadt väckte en fråga (d. 27 mars 1865) att förbundsförsamlingen skulle uttala sin förväntan det Preussen och Österrike måtte öfverlemna hertigdömet Holstein åt hertigen af Augustenburg att dess förvaltning måtte af honom öfvertagas (»in eigene Verwaltung») under förbehåll af framdeles blifvande bestämdt beslut (»unter vorbehalt weiterer beschlusfassung»). Meningen måste varit att hertigen af Augustenburg skulle blifva provisorisk regent medan rättsfrågan ännu var oafgjord. Förslaget angick Holstein, antagligen äfven Slesvig, hvilket land alltid i Tyskland betraktades såsom oskiljaktigt från Holstein, men om Lauenburg innehöll detta förslag blott en begäran att Österrike och Preussen måtte meddela förbundsförsamlingen sina afsigter med detta land (»unter ihnen getroffenen Vereinbarungen»).

Ett sådant förslag var så augustenburgiskt, som det möjligen vara kunde, det förefaller såsom en anticipation på en ännu oafgjord sak, en slags mannamån för hertigen af Augustenburg framför andre anspråksinnehafvare och innehöll en bestämd syftning att undandraga hertigdömena den preussiska magten. Men då förslaget icke innehöll någon bestämd förnekelse af Österrikes och Preussens nuvarande eganderätt kunde förslaget framställas med anspråk att af dessa magter tagas i betraktande. Och med utsigt att af den ena bland dem, Österrike, bifallas.

Detta inträffade äfven. De tre staternas förslag understöddes af Österrike, men besvarades af Preussen med en bestämd protest mot en sådan öfverraskning (»überstürzung»). Preussen yrkade en allsidig pröfning af alla särskildta rättsanspråk. Men förbundsförsamlingen skred till omröstning, hvilken utföll med pluralitet för de tre staternas förslag och till denna pluralitet hörde Österrike med sin röst. Men från Preussen hördes ett lika afgjordt nej [1]) (d. 6 apr. 1865).

Härmed hade således förbundsförsamlingen så att säga gifvit på hand åt hertigen af Augustenburg, att han skulle få hertigdömena, och härtill hade Österrike samtyckt, men

---

1) Förbundsförsamlingens protokoll i *Das Staatsarchiv*, T. VIII, n:o 1838, 1839.

hela saken strandade på Preussens bleka nej. Här var nämligen icke ett beslut att förbundsförsamlingen skulle insätta hertigen i hertigdömet, det skulle varit en löjlighet om förbundsförsamlingen hade fattat ett sådant beslut då förbundsförsamlingen saknade alla medel att göra beslutet gällande mot Österrike och Preussen, som hade den faktiska besittningen. Beslutet, som förbundsförsamlingen hade fattat, innehöll blott en önskan, en förväntan att Österrike och Preussen skulle besluta på det upgifna sättet. Sakens framgång måste således derpå bero om Österrike och Preussen upfylde denna önskan och förväntan. Detta var Österrike för sin del villigt att göra, men icke så Preussen. Förbundsförsamlingens önskan blef således fruktlös.

Den kunde endast i ett fall burit frukt ehuru af en mycket osäker art, nämligen om Österrike hade velat trotsa Preussen. Men detta gjorde icke Österrike, tiden var ej dertill mogen. Österrike förklarade sig visserligen redan kort efter fredslutet med Danmark hafva gjort Preussen ett förslag att öfverlemna magten öfver hertigdömena åt hertigen af Augustenburg utan att derigenom gå i förväg för andres rättigheter, som kunde finnas, d. v. s. ungefär samma förslag, som nu gjordes, men detta förslag hade då blifvit af Preussen afböjdt. Äfven nu vore Österrike hugadt för en sådan åtgärd »i fall Preussen ville räcka sin hand dertill», men således icke i trots af Preussen. Österrike förklarade sig lägga stor vigt derpå att den schleswig-holsteinska frågan måtte bringas till afgjordt slut utan att rubba den goda öfverensstämmelsen mellan Österrike och Preussen (»ohne störung des zwischen ihm und Preussen bestehenden Einverständnisses»). Båda stormagterna förklarade sig icke vilja afstå från sin besittningsrätt förr än ett med deras åsigter öfverensstämmande slut blifvit ernådt [1]).

---

1) Österrikes och Preussens förklaringar till förbundsförsamlingens protokoll d. 6 april, *Das Staatsarchiv*, T. VIII, n:o 1839 p. 375. Hvad Preussen angick var der en särskildt omständighet att Preussen hade sjelf på konferensen i London (1864) under danska kriget ifrågasatt att lemna Schleswig-Holstein i hertigens af Augustenburg hand. En viss tvetalan kunde således förebrås Preussen. Mot sådan beskyllning försvarade sig Preussen dermed att tidens omständigheter voro helt och hållet för-

Således var nu allt ännu oafgjordt och efter de förklaringar, som nu voro gifna, måste afgörandet bero på de båda stormagterna. Men för dem hade det sig mycket svårt att komma öfverens. Längre kommo de ej än till provisoriska bestämningar, som gjordes i den bekanta statshandling, hvilken kallades *fördraget i Gastein (d. 14 aug. 1865).* Hufvudsumman af detta fördrag var, att den gemensama styrelsen öfver hertigdömena skulle uplösas, Preussen öfvertaga förvaltningen af Schleswig och Österrike förvaltningen af Holstein. Men denna öfverenskommelse gjordes med förbehåll af bägge magternas rätt till bägge hertigdömena gemensamt (»unbeschadet der fortdauer dieser rechte beider mächte an der gesammtheit beider herzogthümer»). Gasteiner-fördraget var således blott provisoriskt, hvarken hade Preussen afstått från sin plan att förvärfva bägge hertigdömena ej heller Österrike medgifvit något åt Preussen. Här bestämdes blott — för att bruka det bekanta uttrycket, som stundom förekommer i det nyare diplomatiska språket — ett »modus vivendi», ett sätt att hjelpa sig fram medan man ej kom öfverens om ett afgjordt slut. Men visserligen kunde detta »modus vivendi» komma att räcka länge nog, dess tid var aldeles obestämd och åtskilliga punkter i Gasteiner-fördraget synas antyda att man tänkte sig det provisoriska tillståndet såsom fortfarande för en, ovisst huru lång framtid. Der talades t. ex. om sådana saker som den s. k. Nordsjö—Östersjö-kanalen, som Preussen skulle anlägga och hvilken väl icke kunde hasteligen utföras [1]). I en punkt var likväl fördraget i Gastein icke provisoriskt, men bestämdt afgörande. Österrike afträdde sin rätt öfver hertigdömet *Lauenburg* till Preussen mot en penningsumma.

Men likasom fördraget i Gastein kunde blifvit långvarigt, så kunde också hända att det samma ganska snart tog slut. Dess bestånd berodde på sämjan, hvilken var mycket dålig

---

ändrade. Förslaget på London-konferensen framstäldes på en tid, då kriget ännu icke var slutadt, eröfringen icke afgjord, Danmarks rättigheter ännu icke afträdda till Preussen och Österrike. *Das Staatsarchiv,* T. VIII, p. 354.

1) *Das Staatsarchiv,* T. IX, n:o 2011. Fördraget i Gastein läses äfven i *Historisk tidskrift,* tredje række, T. V, 2, p. 696.

och blef allt sämre och sämre, hvarföre också Gasteinerfördraget tog slut inom första året. Förslaget afslöts i augusti 1865 och kriget mellan Österrike och Preussen utbröt i juni 1866.

Den föregående öfversigten af den schleswig-holsteinska frågans behandling efter freden i Wien 1864 har velat synas erforderlig för att i allmänna drag upvisa de tyska staternas ställning till denna fråga och de olika synpunkter, som i statsrättsligt afseende der kunde finnas. De fortfarande stridigheter, som gjorde söndringen mellan Preussen och Österrike mer och mer oförsonlig samt omsider aldeles söndersleto fördraget i Gastein, utgöra detaljer i Tysklands historia, hvilka i en allmän öfversigt icke hafva någon plats. En sak, en mycket bestämmande, låg deruti att stridigheterna om Schleswig-Holstein voro samtidiga med den lika brännande frågan om tyska förbundsförfattningens reform. Båda gemensamt blefvo orsakerna till kriget år 1866. Det spända förhållandet mellan de båda magterna i Schleswig-Holstein blef slutligen sådant att Preussen lät trupper inrycka i Holstein, hvilket land dock skulle lyda under Österrike. Detta steg från Preussens sida åberopades af Österrike såsom grund för den anfordran Österrike stälde till Tyska Förbundsförsamlingen att försätta förbundets armé på krigsfot för att möta våld med våld (d. 11 juni. 1866) hvilket åter af Preussen uptogs såsom en krigsförklaring [1]). Så blef striden om Schleswig-Holstein den gnista, som tände elden, hvilken låg färdig i och för striden om Förbundsförfattningens reform. Båda dessa saker samverkade. Och såsom Schleswig-Holstein var en anledning till kriget blef också Schleswig-Holsteins öde afgjordt genom detta krig. Preussen tog landet med segrarens rätt och införlifvade det samma med sina öfriga länder.

Och Österrike fick bära den öfvervunnes lott, att samtycka. Preussen lät skrifva uti preliminärerna i Nikolsburg och freden i Prag att kejsaren af Österrike afträdde till konungen af Preussen all den rätt, som kejsaren innehade till Schleswig och Holstein på grund af freden med Dan-

---

1) Jfr. ofv. p. 358.

mark. Blott ett förbehåll gjordes, att norra Slesvig skulle återlemnas till Danmark i fall befolkningen genom allmän omröstning uttryckte sin önskan att så skulle ske. Lauenburg åter behöfde icke afträdas, ty den saken var redan gjord. I denna punkt var fördraget i Gastein verkligen afgörande. Kejsaren af Österrike hade genom detta fördrag afträdt till Preussen sin rätt öfver Lauenburg mot en penningsumma 2,500,000 danska riksbankdaler.

Härmed var saken kommen på redig fot. Preussen egde nu sin fulla rätt att, ostördt af Österrike, förfoga öfver Schleswig-Holstein; Augustenburgs och Oldenburgs anspråk och de öfriga, som kunde finnas, voro väl icke nederlagda af kanonerna vid Sadowa, men de voro vordne vanmägtiga. Saken berodde ej längre på juridiska rättsundersökningar och ändlösa underhandlingar, men på kanonerna och svärden eller för att bruka det preussiska uttrycket blod och jern (»Blut und Eisen»). Schleswig-Holstein hade varit ett krigsbyte från Danmark, det var nu, såsom så mycket annat, ett krigsbyte i Preussens våld från Österrike och blef såsom krigsbyte behandladt. Preussiska regeringen förelade kamrarne ett lagförslag (d. 6 sept. 1866) af innehåll att Holstein och Schleswig skulle införlifvas i preussiska monarkien med undantag blott af ett litet område, som skulle tilldelas storhertigen af Oldenburg, hvarjämte äfven talades om afträdelsen af norra Schleswig till Danmark. Men såsom denna fråga ännu var något sväfvande så länge befolkningen icke hade hållit omröstningen kunde frågan icke i sjelfva lagförslaget tagas i betraktande, men var en sak för en framdeles blifvande särskildt behandling.

Det kungliga lagförslaget hänvisades af det preussiska »Abgeordnetenhaus» (andra kammaren) till ett utskott och blef der föremål för mycket olika omdömen. Utskottets betänkande innehåller en mycket sakrik utveckling af de särskildta synpunkter, som här kunde finnas. Förhållandet var icke aldeles det samma som med Hannover, Hessen-Kassel, Nassau och Frankfurt. Rättigheten att införlifva Schleswig-Holstein bestriddes på den grund att Preussen icke hade fört krig mot Schleswig-Holstein, men kriget hade varit för att *befria* Schleswig-Holstein från det danska oket. Deraf

skulle följa att Schleswig-Holstein icke vore att anse såsom ett eröfradt fiendeland, men såsom en fri och sjelfständig stat, som egde att sjelf besluta om sitt öde, befolkningen borde höras. På samma gång vill äfven synas att hertigen af Augustenburg hade vänner i det preussiska riksdagsutskottet. Då nämligen den mot Preussen fiendtligt sinnade hertigen af Augustenburg jämfördes med konungen i Hannover, Kurfursten af Hessen-Kassel och hertigen af Nassau, hvilka hade ohjelpligen förlorat sina länder, anmärktes å andra sidan att Preussen aldrig hade fört något krig mot hertigen af Augustenburg såsom Preussen det hade gjort mot de öfrige furstarne. Den för hertigen af Augustenburg gynsama meningen ernådde likväl icke pluralitet inom utskottet, betänkandet blef i hufvudsaken tillstyrkande.

Dock med ett och annat förbehåll. Utskottet ansåg något undantag af vissa orter för storhertigen af Oldenburg icke böra i lagen ingå, men göras till föremål för framdeles blifvande särskildta beslut. Frågan om norra Schleswigs afträdelse till Danmark synes väl icke hafva behöft af utskottet uptagas aldenstund densamma icke hade någon plats i lagförslaget, men såsom denna fråga dock var omtalad i motiverna till lagförslaget blef hon äfven i utskottets betänkande vidrörd och på ett egendomligt sätt, nämligen så att utskottet uttryckte sin förhoppning att det måtte lyckas för regeringen att aldeles åsidosätta (»ganz zu beseitigen») den punkt i Pragerfreden, som handlade om norra Slesvig eller åtminstone inskränka folkomröstningen till den nordligaste delen. — Vidare uttryckte utskottet sin mening att äfven Lauenburg måtte blifva föremål för en lag om införlifning i den preussiska staten, hvilket dock skulle ske genom ett särskildt lagstiftande beslut.

I öfverensstämmelse med dessa utskottets anmärkningar blef nu lagförslaget af kamrarne antaget, således med den förändring att något undantag för storhertigen af Oldenburg icke nämndes (d. 24 dec. 1866).

Någon folkomröstning blef således icke hållen, Schleswig-Holsteins folk tillfrågades icke om de ville blifva Preussare. Hade den frågan blifvit dem gjord och svaret varit fritt kan vara ovisst huru detta svar hade kommit att lyda.

Der omtalas nämligen i utskottsbetänkandet att petitioner hade inkommit från en mängd orter i Schleswig-Holstein med ett antal 5,139 underskrifter, som uttalade sig *mot* införlifningen i Preussen utan samtycke af Schleswig-Holsteins ständer (»die Landesvertretung»). Visserligen förefunnos äfven petitioner af motsatt innehåll *för* införlifningen, men med ett mycket ringa antal underskrifter. Efterser man hvilka de orter i Schleswig-Holstein voro, från hvilka petitionerna hade utgått, så träffar man äfven sådana, som alls icke tillhörde den dansksinnade delen af Slesvig, men voro belägna i sjelfva Holstein, sådana som Glückstadt, Kiel, Neumünster, Itzehoe samt den på gränsen af Schleswig och Holstein belägna staden Rendsburg. Petitionerna för införlifningen med Preussen utgingo deremot en från den i medlersta delen af Schleswig belägna staden Apenrade (Aabenraa) och en annan från några i Hamburg och Altona bosatte personer, som härstammade från sjelfva norra Schleswig. Antalet underskrifter på dessa petitioner var dock mycket ringa, 12 på den ena och 14 på den andra. Förhållandet utmärker att oviljan mot föreningen med Preussen icke berodde på danska »sympatier», men på augustenburgiska. De fjorton från Nord-Slesvig, som begärde förening med Preussen, och de tolf i Apenrade kunna varit Tyskar, men äfven om de voro Danskar är deras afsigt mycket lätt att förstå. Det kunde nämligen för den dansksinnade delen af befolkningen vara saker af mycket underordnad vigt och bero af tycke och smak, hvilketdera skulle anses värre, antingen att blifva Preussare eller att blifva »Schleswig-Holsteinare» under en furste af det i Danmark förhatliga namnet Augustenburg [1]).

Den fransyska sedvänjan, som var kejsar Napoleons upfinning, att i länder, som voro dömde till att »annekteras», hålla folkomröstning, så att våldets verk skulle öfverskylas med ett sken af frihet, blef således icke af Preussen iakttagen. De preussiska »annekteringarne» gjordes på det gamla sättet, så att verkligheten framträdde så hård, så rå, så svår,

---

1) Jfr. lagförslaget och utskottsbetänkandet i *Das Staatsarchiv*, T. XI, n:o 2391—92 och sjelfva lagen n:o 2440.

så bister han må vara. Segraren tog sitt pris, eröfraren sitt byte. — »Væ victis!»

Det, som nu återstod, var att komma öfverens med storhertigen af Oldenburg. Det lärer icke funnits rådligt att så aldeles trampa under fötterna det oldenburgska anspråket, som man hade gjort med det augustenburgska. Något måste göras för att tillfredställa storhertigen af Oldenburg, måhända lände det honom till nytta, att detta anspråk, som han hade, var i sjelfva verket en mägtigare herres, kejsarens af Ryssland, af hvilken storhertigen hade fått hela sin rättighet till skänks. Saken upgjordes mellan Preussen och storhertigen genom ett fördrag [1]) (d. 27 sept. 1866), hvarigenom kon. af Preussen afträdde till storhertigen ett område af Holsteins land och bekräftade vissa privilegier, som voro fästade vid de holstein-gottorpska fideikommissgodsen, samt förband sig dessutom att betala 1,000,000 preussiska thaler. Storhertigen deremot afträdde alla anspråk han för öfrigt kunde hafva. — För detta pris inlöste Preussen således det oldenburgska anspråket. Hertigen af Augustenburg deremot fick ingenting. Hans ställning påminner om Hannovers, Hessen-Kassels och Nassaus dethroniserade regenter, dock med den olikhet att han aldrig hade varit i besittning af det land han ansåg sig hafva orättvisligen förlorat. Han gaf icke heller någon afsägelse af sin rätt, han blott utfärdade en kungörelse, hvaruti han frikallade Schleswig-Holsteins folk alle i gemen och hvar och en i synnerhet från den tro- och huldhetsförbindelse han menade sig hafva att af dem fordra [2]) (d. 2 jan. 1867).

Hertigdömet *Lauenburg* synes verkligen icke blifvit formligen införlifvadt med Preussen. Man finner det lilla landet

---

1) Detta fördrag blef för de preussiska kamrarne förelagdt och af dem godkändt. I regeringens förklaring vid detta tillfälle uttalades mycket bestämdt att de åt storhertigen beviljade förmånerna icke innebuto ett erkännande af någon hans rättighet, men blott en handling af »politisk försigtighet» med afseende på förvecklingar, som möjligen kunde i en framtid upstå. *Das Staatsarchiv*, T. XI, n:o 2443.

2) *Das Staatsarchiv*, T. XII, n:o 2455. Kungörelsen läses äfven hos Ghillany: Europäische Chronik, T. III, p. 491.

ännu i de nyaste beräkningar öfver Tysklands stater uptaget såsom ett särskildt land i personalunion med Preussen [1]).

b) De *fredsfördrag*, som Preussen afslöt med de krigförande staterna, voro följande.

1. Freden med *Österrike* afgjordes genom preliminärerna i Nikolsburg d. 26 juli, och bestämdes närmare genom fredsfördraget i Prag d. 23 aug. 1866. Innehållet, så vidt det rörde Tysklands förhållanden [2]), kan sammanfattas under följande hufvudpunkter.

a) *Österrikes bortförvisning ur Tyskland.* Detta var hufvudsumman af flera särskildta bestämmelser, som gjordes. Österrike erkände Tyska Förbundets uplösning och medgaf den tyska statsföreningens ombildning utan att Österrike skulle deruti deltaga. Österrike blef således *uteslutet ur de tyska staternas förening* och förklarade sig dervid låta bero. — Men detta var icke nog, Österrike förband sig äfven att erkänna den närmare förbundsförening, som Preussen kunde komma att uprätta mellan staterna norr om floden Main. Österrike samtyckte likaledes att staterna söder om Main skulle ega att bilda ett eget förbund, hvars »nationela förbindelse med det nordtyska förbundet skulle blifva föremål för närmare öfverenskommelser» [3]). Härmed hade Österrike således gifvit *Preussen fri hand att organisera Tyskland*, och detta medgifvande sträckte sig ända derhän att Österrike ovilkorligt erkände de »territorialförändringar», som genom Preussens inflytande kunde komma att företagas i norra Tyskland (norr om Main). Österrike gaf Preussen således full frihet att »annektera» länder, utstryka stater ur staternas antal, stycka sönder och fördela norra Tysklands länder huru som heldst. Här kunde dock en fråga göras huru vida detta preussiska envälde äfven gälde södra Tyskland (söder

1) Se t. ex. Behm und Wagner: Die Bevölkerung der Erde, Ergänzungsheft n:o 41 till Petermanns Mitheilungen, p. 72. Neumann: Das deutsche Reich in geographischer, statistischer und topographischer Beziehung, T. II, p. 520.

2) Der fans äfven en artikel om Österrikes italienska land, Venetien.

3) »Dessen nationale Verbindung mit dem norddeutschen Bunde der nähern Verständigung zwischen beiden vorbehalten bleibt», *art. 4 i fredsfördraget.*

om Main). Man kunde tänka sig att då Österrikes egna tyska länder lågo till största delen söder om Main, skulle Österrike kunna deltaga i den förening, som omtalades mellan de södra staterna, och sålunda den österrikiska magten intaga en ställning i södra Tyskland liknande den, som Preussen intog i det norra. Men sådan kan meningen icke varit, ty oberäknadt att Preussen visst icke unnade en sådan ställning åt Österrike, står der äfven att läsa med uttryckliga ord, att Österrike icke skulle deltaga i *Tysklands* ombildning, således icke blott *norra* Tysklands. Men på det ställe i fördraget, hvarest talas om de förändringar, som kunde komma att af Preussen göras, territorialförändringar och annat, nämnes endast »Nord-Tyskland». Förhållandet var förmodligen att Preussen icke ämnade företaga några förändringar i södra Tyskland och behöfde således icke fordra Österrikes samtycke i vidsträcktare mått än som angick norra Tyskland. Men för öfrigt gjordes endast ett förbehåll, hvilket Preussen medgaf, nämligen att kon.-riket Sachsen skulle få behålla sitt närvarande omfång (art. 6 i fredsfördraget).

b) Afträdelsen at *all Österrikes rätt till Schleswig och Holstein*, den rätt, som Österrike hade fått gemensamt med Preussen genom eröfringen från Danmark och freden i Wien (1864). Genom denna afträdelse, sammanstäld med det allmänna samtycket till möjligen blifvande territorialförändringar i norra Tyskland, var således Preussen bemyndigadt att utan motsägelse från Österrike förfoga öfver dessa länder och således äfven att, såsom Preussen verkligen gjorde, med sig införlifva dem. Men i denna artikel uti fredsfördraget fans det bekanta förbehållet att norra Slesvig skulle afträdas till Danmark i fall befolkningen genom sin omröstning gaf till känna sin önskan, att förenas med den danska staten (art. 5).

c) Betalning af *40,000,000 preussiska thaler, som Österrike förband sig att erlägga till Preussen såsom krigskostnad.* Af denna summa behöfde dock endast hälften erläggas kontant, den andra hälften qvittades medelst motfordringar, som Österrike hade. Förhållandet var att fredsfördraget i Wien (1864) då Slesvig och Holstein afträddes från Danmark till

Österrike och Preussen, innehöll att dessa magter skulle låta sina krigskostnader betalas af hertigdömena (Slesvig och Holstein). På denna grund hade Österrike en fordran på 15,000,000 hos Schleswig-Holstein och då nu detta land öfverlemnades åt Preussen befans denna fordran brukbar såsom motfordran mot den summa Österrike nu skulle erlägga. Motsvarande 15,000,000 blefvo således afskrifna och likaså 5,000,000 såsom ersättning för preussiska arméns fria förplägning i de österrikiska länderna [1]). Den summa som Österrike måste kontant betala, var således 20,000,000 preussiska thaler. *Men af sina länder afträdde Österrike intet* [2]).

2. Freden med *Bayern* afslöts i Berlin d. 22 aug. 1866 och innehöll Bayerns samtycke till samma vilkor, som funnos uti preliminärerna i Nikolsburg rörande Tysklands framtida organisation d. v. s. att Preussen fick fria händer. Derjämte afträdde Bayern ett litet landområde för att bereda en lämplig gränsreglering och betalade 30,000,000 gulden.

3. Freden med *Würtemberg* afslöts i Berlin d. 13 aug. och innehöll att Würtemberg betalade 8,000,000 gulden och biträdde preliminärerna i Nikolsburg.

4. Freden med *Baden* afslöts i Berlin d. 17 aug. Baden betalade 6,000,000 gulden och biträdde preliminärerna i Nikolsburg.

5. Freden med *Hessen-Darmstadt (Hessen und bei Rhein)* afslöts i Berlin d. 3 sept. Hessen-Darmstadt betalade 3,000,000 gulden och biträdde preliminärerna i Nikolsburg, samt afträdde landtgrefskapet Hessen-Homburg, som nyss förut hade tillfallit storhertigen i Hessen-Darmstadt såsom arf efter den siste landtgrefven. För öfrigt gjordes ömsesidiga afträdelser d. v. s. en gränsreglering så att vissa områden, som hade hört till Hessen, kommo nu till Preussen och vissa preussiska orter blefvo hessiska besittningar. Hvad beträffar den stora frågan om Tysklands organisation befann sig

1) Den fria förplägningen måste afsett tiden sedan krigsrörelserna uphört och till dess att länderna utrymdes. Der står i fördraget »bis zum Friedenschlusse» (*art. 11*).

2) Preliminärerna i Nikolsburg och fredsfördraget i Prag. *Das Staatsarchiv*, T. XI, n:o 2364 och n:o 2369.

Hessen-Darmstadt i en egen ställning emedan storhertigdömet var beläget på båda sidor om floden Main. Den antagna grundsatsen att denna flod skulle vara gräns mellan det tillämnade nordtyska förbundets länder och de sydtyska staterna blef nu på det sätt tillämpadt att Hessen-Darmstadt inträdde såsom ledamot i nordtyska förbundet i och för den del af landet, som låg norr om Main. För den öfriga delen af landet blef storhertigdömet oberördt af förbundets rätt- och skyldigheter.

6. Freden med kon.-riket *Sachsen* afslöts i Berlin d. 21 okt. och innehöll att Sachsen betalade 10,000,000 samt inträdde såsom medlem i Nordtyska Förbundet under erkännande af preliminärerna i Nikolsburg.

7. Freden med *Sachsen-Meiningen* afslöts i Berlin d. 8 okt. och innehöll det vanliga vilkoret att preliminärerna i Nikolsburg erkändes och Sachsen-Meiningen inträdde i Nordtyska Förbundet. Derjämte afträddes till Preussen den sachsiske hertigens suveränetetsrätt äfven ett litet område, en by Abt Löbnitz, men någon penningbetalning omtalas icke.

8. Freden med fursten af *Reuss*, *äldre linien*, afslöts i Berlin d. 26 sept. Reuss inträdde i Nordtyska Förbundet med erkännande af preliminärerna i Nikolsburg och betalade 100,000 thaler till en invalidkassa för preussiska armén med åtföljande enke- och pupillkassa.

Kastar man en blick öfver dessa särskildta fredsfördrag, finner man dem temligen liknande hvarandra, penningbetalningar, en och annan liten landafträdelse, egentligen gränsregleringar, men framför allt erkännandet af den nya förbundsorganisationen. De stater, som lågo norr om Main, fingo sig förelagdt att ingå i det nya förbundet, men för de sydtyska staterna kom detta ej i fråga. Af dessa fordrades blott att låta gerningen göras, men af de öfriga att äfven i samma gerning deltaga [1]).

c) *Nord-Tyska Förbundets stiftelse.* Genom segrarne i kriget och fredsfördragen, som deraf blefvo en följd, var grund och botten vunnen för den nya samhällsbygnad, som

---

1) Fredsfördragen i *Das Staatsarchiv*, T. XI, n:o 2372 o. f. n:o 4230, n:o 2432, 2434.

Preussen ämnade upföra. Och huru skulle tillgå sedan Preussen nu fått magten i sin hand var ingen hemlighet. Den beskyllningen behöfver den preussiska politiken icke lida, att den skulle hafva lemnat Tysklands stater och folk i okunnighet om det öde, som skulle blifva dem beskärdt. Preussen hade förklarat sin afsigt genom sina förslag hos den gamla förbundsförsamlingen d. 9 april och d. 10 juni 1866. Genom förklaringen d. 9 april hade Preussen uttalat sin mening om *sättet huru den nya förbundsförfattningen skulle beredas*, nämligen af regeringarne i samråd med ett allmänt nationalparlament, således icke genom ett statsfördrag af regeringarne allena, men på konstitutionel väg under medverkan af tyska folket. I förklaringen af d. 10 juni hade Preussen meddelat grunddragen af den nya *författningens tillämnade innehåll*, hvilket var sådant som under dåvarande förhållanden ej kunde annorlunda af Österrike besvaras än med en krigsförklaring [1]), på hvilken Preussen åter var mycket väl beredd. Nu deremot var kriget afgjordt, Preussen hade sin fulla frihet, intet motstånd kom i fråga från Österrike och ej mycket från något annat håll. Verkställningen gjordes på följande sätt.

Förbundet mellan Preussen och åtskilliga tyska stater d. 18 aug. 1866 utgör inledningen till Nord-Tyska Förbundets stiftelse. Detta föregående förbund d. 18 aug. hade i sin ordning på följande sätt tillkommit. Preussen, i samma stund då dess härsmagt drog i fält, utgaf en upmaning d. 16 jun. till de nordtyska staternas regeringar att ingå ett förbund med Preussen på sådana grunder, som kunde komma att fastställas i samråd med ett parlament, som skulle sammankallas. Då förbundets innehåll och vilkor sålunda hänskjötos till underhandlingar med en folkrepresentation kan meningen med detta förbund icke varit blott en tillfällig samverkan för det utbrytande kriget, förbundet var ämnadt att blifva en stadigvarande förening i stället för det Tyska Förbundet, hvars fortfarande tillvaro Preussen icke erkände. Men på samma gång upmanade Preussen de särskildta staterna att ställa sina trupper på krigsfot under konungens af

1) Jfr. ofv. p. 353 o. f.

Preussen befäl till gemensamt försvar samt deltaga i parlamentets sammankallande så snart Preussen lät saken företagas. Denna upmaning afsåg den närmaste tiden och den hållning Preussen fordrade att dessa stater skulle iakttaga under kriget. Staterna skulle föra krig såsom Preussens bundsförvandter och på ett af Preussen helt och hållet beroende sätt, de skulle helt enkelt ställa sina trupper till konungens af Preussen tjenst [1]). Parlamentet skulle sammankallas när Preussen så fann för godt och då skulle staterna deri deltaga, d. v. s. låta riksdagskallelsen, som Preussen utgaf, efterkommas i deras stater, val hållas o. s. v. Staterna skulle ställa sig såsom lydländer under preussiskt befäl. Men om de så gjorde tillförsäkrade Preussen dem deras oafhängighet och deras land oförminskadt, d. v. s. de skulle slippa införlifvas i Preussen, de skulle få njuta sådan oafhängighet, som kunde finnas i öfverensstämmelse med Preussens förklaring till förbundsförsamlingen d. 10 juni.

De stater, till hvilka dessa fordringar ställdes, voro Mecklenburg-Schwerin, Sachsen-Weimar-Eisenach, Mecklenburg-Strelitz, Oldenburg, Braunschweig, Sachsen-Meiningen, Sachsen-Altenburg, Sachsen-Koburg-Gotha, Anhalt, Schwarzburg-Sondershausen, Schwarzburg-Rudolstadt, Waldeck, Reuss äldre linien, Reuss yngre linien, Schaumburg-Lippe, Lippe, Lübeck, Bremen, Hamburg. Allesamman hörsamade upmaningen med undantag af Sachsen-Meiningen och Reuss äldre linien, hvilka för denna sin motsträfvighet fingo plikta med den påföljd kriget medförde [2]).

Jämsides med krigsrörelserna fortgingo nu skriftvexlingar rörande särskildta punkter och i början af augusti månad, sedan krigets utgång var afgjord, slaget vid Königgrätz (Sadowa) hade stått, preliminärfördraget i Nikolsburg var undertecknadt, Österrike afväpnadt, öfversände Preussen ett formulär till förbundsfördrag att af hvarje stat undertecknas. Formuläret utgjorde en omskrifning af de vilkor, som förekommo i skrifvelsen d. 16 juni, så att detta innehåll

1) »ihre truppen ungesäumt auf die kriegsfuss zu setzen und seiner Majestät dem König zur vertheidigung ihrer unabhängigkeit und ihrer recht zur verfügung zu halten».

2) Jfr. ofv. p. 397, fredsfördragen med dessa båda stater.

nu ikläddes formen af ett ordentligt fördrag med tillägg af en och annan närmare bestämning. Fördraget underteck-nades i Berlin d. 18 aug. 1866 utaf alla de nyss nämnda staterna så många som hade hörsamat Preussens upmaning, med undantag af de båda storhertigdömena Mecklenburg, hvilkas biträde till förbundet dock inträffade redan inom några få dagar (d. 21 aug.) — Innehållet var att samtliga dessa stater ingingo ett »offensivt och defensivt förbund för att bevara sin oafhängighet och integritet samt yttre och inre säkerhet» under ömsesidig garanti. — Förbundets ändamål skulle vidare försäkras genom en förbundsförfattning, grundad på det preussiska förslaget d. 10 juni. — Denna förbundsförfattning skulle fastställas under samverkan med ett gemensamt parlament. — Detta parlament skulle väljas enligt den vallag, som Frankfurterparlamentet år 1849 hade antagit. — Men dessförinnan skulle underhandlingar föras i Berlin för att närmare bestämma det förslag till förbunds-författning, som skulle föreläggas för parlamentet.

Detta fördrag var, såsom innehållet tydligen utmärker, en förening för den närmaste tiden och det krigstillstånd, som hade egt rum, betraktades såsom ännu fortfarande. Fördraget innehöll nämligen en punkt att trupperna skulle stå under konungens af Preussen befäl. En annan punkt innehöll att förbundet skulle gälla till dess det nya för framtida bestånd tillämnade förbundsförhållandet hade kommit till stånd, d. v. s. förbundsförfattningen blifvit i samråd med parlamentet afgjord, hvilket antogs kunna ske inom ett år. Fördraget d. 18 aug. var således en slags provisorisk nordtysk förbundsförening.

Så långt var Preussen kommet genom aftal med sine bundstörvandter innan fredsfördragen afslötos med fienderna. För dessa blef nu förelagdt såsom ett stående vilkor i fredsfördragen dels att lemna oanfäktade detta förbund och de vidare åtgärder, som kunde följa, dels att i förbundet inträda. Det först nämnda vilkoret ålades de sydtyska staterna, som voro ämnade att få stadna utanför nordtyska förbundet, det senare var fredsvilkor för dem, hvilka Preussen ämnade intaga i detta blifvande Nord-Tyska förbund[1]).

1) *Das Staatsarchiv*, T. XI, n:o 2417, n:o 2378.

Det andra steget till Nord-Tyska förbundets stiftelse bestod i antagandet af den *Vallag*, som skulle följas vid valen till det blifvande nationalparlamentet. Frankfurterparlamentets tillämnade vallag af d. 12 april 1849 var visserligen angifven såsom den der skulle begagnas, men detta var endast så att förstå, att denna urkund skulle läggas till grund, men förändringar kunde göras i särskildta punkter. En särskildt ny vallag utarbetades under formen af en lagstifstiftande handling utaf regeringarne och representationerna i de särskildta staterna. Hvar och en stat fattade beslut om vallagen för sin egen räkning. Men grundläggningen för detta arbete var 1849 års vallag. Tiden då dessa särskildta vallagar utarbetades var hösten 1866, före årets slut var vallag antagen i alla staterna[1]).

Det som vidare förestod var att regeringarne skulle öfverenskomma om ett gemensamt förslag till en ny förbundsförfattning, som skulle för parlamentet föreläggas. För detta ändamål anstäldes *konferenserna i Berlin d. 15 dec. 1866 — d. 7 febr. 1867.* Då nämligen en grundlag skulle stiftas för det förenade Tyskland och en för hela Tyskland gemensam nationalförsamling skulle behandla denna fråga å tyska folkets vägnar, var det af nöden att äfven de tyska staternas regeringar upträdde såsom en gemensam enhet. Det skulle varit i högsta grad opraktiskt om hvarje stats regering skulle egt att föra underhandling med den för hela Tyskland gemensama nationalförsamlingen och att låta grundlagsarbetet utföras särskildt af hvarje stat i samråd af dess regering och folk skulle varit att aldeles sönderslita hela frågan. Ur denna synpunkt utgick den plan, som dikterades af Preussen. En slags kongress af ombud från regeringarne i de stater, som voro ämnade att taga del i Nordtyska Förbundet, sammanträdde i Berlin. För denna kongress förelades ett af preussiska regeringen framstäldt förslag till förbundsförfattning, hvilket blef med några detaljförändringar antaget. Det, som genom dessa konferen-

---

1) Dessa särskildta vallagar finnas samlade hos GLASER; Archiv des Norddeutschen Bundes. häft. 2. Den för Preussens räkning antagna vallagen läses äfven i *Das Staatsarchiv*, T. XI, n:o 2395.

ser uträttades, var således att ett gemensamt grundlagsförslag fans, som på alla de särskildta regeringarnes vägnar kunde framställas för parlamentet.

Men då nu således alla regeringarne skulle uppträda såsom en gemensam statsmagt i förhållande till parlamentet, blef också nödigt att de förenade regeringarnes talan fördes af något dertill befullmägtigadt ombud. Detta kunde icke gerna blifva något annat än kronan Preussen, som var »primus motor», hade satt hela verket i gång och bestämt hela riktningen. Nu blef också i konferenserna det beslut fattadt att kronan Preussen egde att i förhållande till parlamentet intaga samma ställning, som enligt det nu öfverenskomna grundlagsförslaget skulle tillkomma Nord-Tyska förbundets Præsidium och Bundesrath i förhållande till den i samma Nord-Tyska förbund tillämnade riksdagen[1]). Dessa »befugnisse», hvilka således updrogos åt Preussen, voro helt och hållet af formell natur och bestodo deruti att Præsidium d. v. s. kronan Preussen egde att sammankalla, öpna och afsluta parlamentet. Preussen blef således de särskildta regeringarnes gemensama organ i förhållande till det konstituerande parlamentet.

D. 24 febr. 1867 öpnade konungen af Preussen *det Nord-Tyska förbundets konstituerande riksdag i Berlin.* Så kan det eljest s. k. parlamentet benämnas. Det var hvad som vanligen benämnes en konstituerande riksdag, d. v. s. en nationalförsamling, hvars föremål är att stifta grundlag för ett tillämnadt statskick, således en helt annan art af lagstiftande verksamhet än den, som afser utvecklingen af ett redan färdigbildadt statskick. En sådan konstituerande riksförsamling var 1809 års riksdag i Sverige, en dylik var norska Storthinget i Eidsvold år 1814 och danska riksförsamlingen, som antog 1849 års grundlag; en sådan var denna nordtyska riksdag.

---

1) Beslutet lydde så, att till kronan Preussen updragas »die in den artikeln 14 und 15 des von der krone Preussen vorgelegten Verfassungsentwurfs bezeichneten, dem Præsidium sowohl wie dem Bundesrath eingeräumten befugnisse soweit sich dieselben auf den Reichstag beziehen». — Konferensprotokoll i *Das Staatsarchiv*, T. XII, n:o 2725.

Dess arbeten blefvo ej mycket långvariga, de måste varit betydligt underlättade genom det att samtliga regeringarnes magt var samlad i en punkt, deras talan fördes af Preussen och det grundlagsförslag, som framstäldes, var ett uttryck af alles gemensamma vilja. Regeringarnes ställning eller om man vill säga Preussens å ena sidan och riksdagens å den andra måste varit så att förstå att riksdagen egde att med beslutande magt antaga eller afslå grundlagsförslaget eller ock föreslå förändringar, hvilka då berodde af regeringarne att antaga eller afslå. Sådana förändringar blefvo af riksdagen beslutade, en stor mängd, hvilka af regeringarne antogos. Riksdagens andel i grundlagstiftningen var således icke en tom formalitet, Nordtyska Förbundets grundlag blef stiftad såsom ett gemensamt verk af Tysklands regeringar och tyska folkets representanter. Från slutet af februari till midten af april hade öfverläggningarne fortgått, den 17 april meddelades regeringarnes förklaring att Nordtyska Förbundets författning vore af dem antagen i det skick, hvaruti den samma nu framgick ur riksdagens förhandlingar[1]).

Men en sak återstod, att också de särskildta staternas representationer skulle gifva sitt samtycke. Då nämligen de, som afslöto förbundet, voro sjelfständiga stater och förbundets författning måste inverka på de särskildta staternas författningar, måste det varit en rättighet hos hvarje stat att för sin del fatta beslut. Den konstituerande riksdagen hade således icke en afgörande magt, dess beslut underkastades särskildt pröfning af representationen i hvarje särskildt stat. Det lärer icke varit regeringarnes mening att så skulle tillgå, den konstituerande riksdagen var ämnad att besluta med fullt afgörande magt. Men det preussiska »abgeordnetenhaus» kräfde sin rätt att preussiska kamrarne skulle för Preussens räkning hafva sista ordet och samma fordran framstäldes äfven i andra stater. Saken kunde vara

1) Protokollsutdrag i *Das Staatsarchiv, T. XII,* n:o 2727—28. Sjelfva författningen läses dersammastädes jämte upgift om de skiljaktigheter, som funnos mellan regeringarnes förslag och författningen, sådan densamma blef af riksdagen antagen, n:o 2729.

betänklig genom det dröjsmål, som derigenom måste föranledas, och en större fara fans, att genom olika beslut i de särskildta staterna hela verket kunde sönderslitas. Men denna fara var i sjelfva verket mera skenbar än verklig. Det af hela Tysklands gemensama riksförsamling antagna beslutet egde genom detta sitt uphof en så stark »moralisk auktoritet» att ett afslag utaf någon särskildt stat knappt var tänkbart. Något sådant inträffade icke heller, regeringarne medgåfvo att grundlagen, sådan den samma var af den allmänna riksförsamlingen antagen, blef för de särskildta staternas representationer förelagd och desse gåfvo hvar för sig sitt bifall. Derefter blef den sålunda fullständigt antagna grundlagen utfärdad d. 25 juni 1867 och trädde i tillämpning d. 1 juli s. å. — Nord-Tyska Förbundet var stiftadt[1]).

d) *Nordtyska Förbundets förhållande till staterna i södra Tyskland.*

Tyska Förbundets mycket omtalade reform var således afgjord och på ett sätt, som ledde på vägen till Tysklands enhet, men denna enhet var likväl långt ifrån fullständig ty södra Tysklands stater saknades. Deras ställning efter de förändringar, som nu timat, var följande. Præliminärerna i Nikolsburg och freden i Prag innehöllo i afseende på dessa stater två särskildta punkter, den ena att Österrike medgaf det staterna söder om Main egde att, om de så ville, bilda ett eget förbund, den andra att en »nationel förbindelse» (nationale verbindung) kunde uprättas mellan detta sydtyska förbund och det nordtyska, nämligen om först ett förbund mellan staterna i södra Tyskland kom till stånd, hvilket åter berodde af sydstaterna sjelfva, det blef dem icke med tvång ålagdt. Frågan om ett blifvande sydtyskt förbund var således helt sväfvande och oafgjord. Och deraf följde att äfven frågan om den »nationella förbindelsen» måste blifva lika sväfvande och oafgjord. Dessutom var också det blifvande innehållet af den nationella förbindelsen eller hvaruti denna förbindelse skulle bestå fullkomligen obestämdt.

---

2) Jfr. SCHULZE: Einleitung in das deutsche Staatsrecht p. 419 o. f. HOLZENDORFF und BEZOLD: Materialien der deutschen Reichsverfassung, T. II, p. 717.

Om ett sydtyskt förbund bildades återstod den öpna frågan huru vida de båda förbunden kunde öfverenskomma om någon nationel förbindelse sins emellan. Men åter igen då de sydtyska staterna egde hvar för sig sin fulla sjelfständighet kunde det icke vara dem förmenadt att genom särskildta fördrag förbinda sig med nordtyska förbundet i fall de så ville och nordtyska förbundet samtyckte. Allt var således obestämdt, men afsigten var tydlig, att tanken på hela Tysklands enhet icke skulle vara öfvergifven. Denna tanke lät sig icke under närvarande förhållanden utföras i vidsträcktare mått än som hade skett genom stiftelsen af Nord-Tyska Förbundet, men man ville dock ej stadfästa Tysklands sönderslitning i tvänne stycken, man ville hålla möjligheten öppen för en slags förbundsförening mellan det inom sig förenade norra Tyskland samt de öfriga delarne af samma land och folk. Och det var icke något hinder i nordtyska förbundets författning att ju de södra staterna kunde rent af ingå i förbundet och detta således utsträckas öfver hela Tyskland. Der fans till och med i författningen en artikel, som just afsåg en sådan möjlighet (art. 79). Men så länge någon förbindelse med de sydtyska staterna icke var ingången kunde det icke undvikas att Nord-Tysklands enhet innebar en söndring från södra Tyskland. De sydtyska staterna stodo för närvarande aldeles fristående hvar för sig såsom europeiska magter.

Men det låg visserligen icke i deras interesse att så skulle vara så vida Tysklands enhet var dem kär och ej heller kunde detta tillstånd vara Nord-Tysklands fördel. Tanken på ett sydtyskt förbund och på en nationel förbindelse med norra Tyskland voro tankar att besinna sig på. Och dessa tankar blefvo icke ofruktbara, något sydtyskt förbund kom väl icke till stånd, men väl en förbindelse med Nordtyska Förbundet. Preussen hade dragit omsorg om den saken. Då nämligen fredsfördragen ingingos med Bayern, Würtemberg, Baden och Hessen-Darmstadt bifogades ett särskildt fördrag om ett anfalls- och försvarsförbund mellan hvar och en af dessa stater å ena sidan samt Preussen å den andra. Fördraget innehöll en ömsesidig garanti för staternas områden och att i händelse af krig hvardera sta-

ten skulle bistå den andra med hela sin krigsmagt och öfverbefälet tillhöra konungen af Preussen. Fördraget innebar således att fastän de sydtyska staterna icke voro medlemmar af Nord-Tyska Förbundet, skulle dock krig och fred vara gemensama. Fördragen voro väl afslutade endast med Preussen, ej med det Nord-Tyska Förbundet, som på den tid, då dessa fördrag ingingos, icke fans (aug. 1866), men då Preussen snart derefter blef såsom europeisk magt aldeles införlifvadt med Nord-Tyska Förbundet, fingo dessa de sydtyska staternas fördrag aldeles samma kraft och verkan som i fall samma fördrag hade varit ingångna i Nord-Tyska Förbundets namn[1]). Hvad saken betydde fick Europa erfara under kriget mot Frankrike då hela Tyskland stod såsom en man.

De sydtyska staternas förbund med Preussen voro till en början en hemlighet, men blefvo snart allmänneligen kungjorda och ej långt derefter (okt. 1867), formligen erkända af Nord-Tyska Förbundets riksdag[2]).

e) *Nord-Tyska Förbundets beståndsdelar och de öfriga tyska staterna efter storlek och folkmängd.* — De stora förändringar, som Tyskland nu hade undergått, rörde närmast den inre författningen, men på ett sätt, som väsendtligen inverkade på den yttre ställningen i det europeiska statsystemet. Tyskland efter år 1866 är en helt annan magt i Europa än förut. Konungen af Preussen, den mägtigaste tyska statens monark, sjelfskrifven hufvudman och anförare för hela Tyskland[3]) med afdrag blott af de österrikiska länderna och med full magt och myndighet att i verkligheten utföra anförarskapet, hela Tysklands krigsmagt förenad i en enda härmassa under gemensamt öfverbefäl, detta och hvad mera Tysklands enhet innehåller är dock något helt annat för Europa att se och för politiken att taga i beräkning än

---

1) *Das Staatsarchiv, T. XII,* n:o 2734, 2738. Fördraget med Hessen-Darmstadt afslöts något senare d. 11 apr. 1867 och angick naturligtvis den del af storhertigdömet, som icke hörde till Nord-Tyska Förbundet.

2) THUDICHUM: Verfassungsrecht des norddeutschen Bundes und des deutschen zollvereins, p. 29 o. f.

3) Man kan så säga då man erinrar sig fördragen med sydstaterna.

det gamla Tyska Förbundet med sin lösa sammansättning, sina två stormagter, som kunde slita och draga Tyskland hvardera åt sitt håll och de många små staterna, som kunde göra sin lilla politik hvar och en på sitt sätt, dervid det berodde på en slump om någon enhet, något sammanhang fans. En stor sak var att genom Nord-Tyska förbundets författning nu fans en allmän tysk riksdag, en gemensam folkrepresentation för en mycket stor del af Tysklands folk. Tyska folket trädde i besittning af full beslutande magt i sådant, som angick Tysklands gemensama interessen. Nord-Tyska Förbundet var icke såsom 1815 års Tyska Förbund hade varit, blott ett förbund mellan regeringarne, det var en konstitutionel förbundstat.

Deremot hade de särskildta staterna fått underkasta sig betydliga inskränkningar i sin sjelfständighet. Dessa stater äro visserligen ännu alltid suveräna stater, men denna deras egenskap är i verkligheten mycket begränsad. Tyskland har smält tillsamman med Preussen eller, om man vill uttrycka saken på ett annat sätt, Preussen har gått upp i Tyskland, men såsom Preussen är ojämförligt mägtigare än någon annan tysk stat, betecknar förändringen Preussens öfvervigt.

Den nya fördelningen af Tysklands hela land efter Nord-Tyska Förbundets stiftelse visar sig af följande öfversigt.

Nord-Tyska Förbundets stater med deras storlek och folkmängd[1].

	Storlek g. qv.m.
1. Preussen[2]) med Lauenburg	6392 : 27
2. Kon.riket Sachsen	273 : 07
3. Mecklenburg-Schwerin	244 : 12
4. Oldenburg	116 : 15
5. Braunschweig	67 : 16

Folkmängd år 1867.	Folkmängd.
1. Preussen med Lauenburg	24,027,431
2. Kon.riket Sachsen	2,426.193
3. Mecklenburg-Schwerin	560,732
4. Oldenburg	315,936
5. Hamburg	306,507

---

1) Brachelli: Statistische Skizze des Norddeutschen Bundes, der süddeutschen Staaten und des Grossherzogthums Luxemburg, p. 1—2 och pag. 38.

2) Preussen ingick med hela sitt område i Nord-Tyska Förbundet således äfven provinserna Preussen och Posen, som icke hade hört till Tyska Förbundet.

6. Sachsen-Weimar-Eisenach	65 : 61
7. Del af Hessen-Darmstadt	60 : 00
8. Mecklenburg-Strelitz	49 : 49
9. Anhalt	44 : 25
10. Sachsen-Meiningen	43 : 00
11. Sachsen-Koburg-Gotha	36 : 04
12. Sachsen-Altenburg	24 : 00
13. Lippe	21 : 00
14. Waldeck	20 : 36
15. Schwarzburg-Rudolstadt	17 : 47
16. Schwarzburg-Sondershausen	15 : 63
17. Reuss yngre linien	15 : 06
18. Schaumburg-Lippe	8 : 00
19. Hamburg	7 : 62
20. Reuss äldre linien	7 : 00
21. Lübeck	5 : 25
22. Bremen	4 : 68
	7537 : 23

6. Braunschweig	301,966
7. Sachsen-Weimar-Eisenach	283,044
8. Del af Hessen-Darmstadt	257,899
9. Anhalt	197,050
10. Sachsen-Meiningen	181,483
11. Sachsen-Koburg-Gotha	166,313
12. Sachsen-Altenburg	141,399
13. Lippe	112,062
14. Bremen	111,411
15 Mecklenburg-Strelitz	99,433
16 Reuss yngre linien	88,007
17. Schwarzburg-Rudolstadt	75,149
18. Schwarzburg-Sondershausen	68,076
19. Waldeck	57,509
20. Lübeck	49,183
21. Reuss äldre linien	43,889
22. Schaumburg-Lippe	31.814
Tillkommer bergsamtet Goslar [1], som hörde till Preussen och Braunschweig gemensamt	653
	29,903,139

Nord-Tyska Förbundets Bundsförvandter.

1. Bayern	1381 : 55
2. Würtemberg	354 : 29
3. Baden	278 : 06
4. Del af Hessen-Darmstadt	79 : 60
	2093 : 50

1. Bayern	4,824,421
2. Würtemberg	1,778,479
3. Baden	1,434,970
4. Del af Hessen-Darmstadt	565,745
	8,603,615

Staternas antal i Tyska Förbundet hade till slutet varit 34, då Luxemburg och Limburg räknas såsom samma stat, de blefvo i Nord-Tyska Förbundet 22, hvartill kommo fyra bundsförvandter, bland hvilka likväl en, nämligen Hessen-Darmstadt var både medlem i förbundet med en del af sitt

1) Goslar hade varit gemensam besittning för Hannover och Braunschweig och var således nu gemensam besittning för Preussen och Braunschweig, sedan Hannover var blifven preussisk provins. NEUMANN: Das deutsche Reich, T. II, 452.

område, landet norr om Main, och bundsförvandt för den öfriga delen.

Stater, som hade funnits i Tyska Förbundet, men icke återfunnos i den nya fördelningen, voro:

1. Österrike, som var uteslutet,
2. Hannover,
3. Hessen-Kassel,
4. Nassau,
5. Frankfurt am Main,
6. Holstein med Lauenburg,
7. Hessen-Homburg[1]), hvilka allesamman hade upphört att vara egna stater och nu voro införlifvade med Preussen
8. Luxemburg-Limburg, som icke mera hörde till Tyskland
9. Liechtenstein.

Vid denna beräkning får dock erinras att dessa delar verkligen funnos i Nord-Tyska Förbundet med undantag af Österrike, Liechtenstein och Luxemburg-Limburg; alla de öfriga voro införlifvade med Preussen och funnos således i förbundet såsom preussiska provinser eller provinsdelar. De stycken af Tyskland, som icke hade någon plats i förbundet eller stodo i allians förbindelse dermed, voro:

	g. qv.m.		folkmängd.	
1. Österrikes[2]) f. d. förbundsländer . .	3588 : 33	1. Österrikes f. d. förbundsländer . .	13,640.219	år 1865
2. Luxemburg-Limburg[3])	86 : 80	2. Luxemburg-Limburg	427,650	år 1864
3. Liechtenstein[4]) .	2 : 90	3. Liechtenstein . .	8,367	år 1864
	3678 : 03		14,076,236	

Men till de österrikiska f. d. förbundsländernas folkmängd får tilläggas antalet i två smärre områden Auschwitz och Zator, som fordom hörde till österrikiska Schlesien, men

1) Om Hessen-Homburg se ofv. p. 339, 396.

2) Arealsiffran enligt Almanach de Gotha 1866, p. 418. Folkmängden uträknad enligt upgifter i *Statistisches Handbüchlein des Kaiserthum Österreich für das Jahr 1866, herausgegeben von der k. k. statistischen Central-Commission p. 2.*

3) *Almanach de Gotha 1866, p. 502.*

4) Brachelli: Statistische Skizze, p. 38.

numera voro förenade med Galizien och likväl fortfarande hade utgjort delar af Tyska Förbundet. Deras folkmängd beräknades år 1857 till 196,339 personer[1]).

Således i Nord-Tyska Förbundet g. qv.m.	7537 : 23	folkmängd	29,903,139
Bundsförvandter	2093 : 50		8,603,615
	9630 : 73		38,506,754
De öfriga länderna	3678 : 03		14,076,236

Furstendömet *Liechtenstein* synes blifvit lemnadt utan all upmärksamhet, hvilket också lätt kan förklaras, ty det lilla landet är så obetydligt och dess belägenhet sådan att detta land aldrig kan i verkligheten blifva något annat än en landtkommun i Österrike. Men denna landtkommun har likväl namn och värdighet af suverän stat. Liechtenstein är beläget långt in i de österrikiska länderna invid landskapet Vorarlberg, som hörer tillsamman med Tirol; på andra sidan gränsar Liechtenstein till Schweiz, nämligen kantonerna, Graubünden och S:t Gallen. Med en sådan belägenhet kunde Liechtenstein ej komma i fråga att intagas i Nord-Tyska Förbundet och något alliansfördrag var ej behöfligt. Det lilla furstendömet med ett område af 2 : 90 g. qv.m. och 8—9000 invånare utgör således i formelt afseende en alldeles fristående stat i Europa.

Luxemburgs och *Limburgs* förhållande till de stora förändringarne i Tyskland var följande. Konungen af Nederländerna såsom storhertig af Luxemburg och hertig af Limburg hade röstat mot Österrike i den afgörande voteringen inom förbundsförsamlingen d. 14 juni 1866 och Preussen hade således ingen anledning att räkna Luxemburg-Limburg såsom fiendtligt land. Men icke heller blef denna stat inbjuden att deltaga i Nord-Tyska Förbundet. Luxemburg-Limburg var icke något rent tyskt land, Limburg var en provins i Nederländerna, Luxemburg åter ett med denna provins i personalunion förenadt land och föreningen utsträckt öfver hela konungariket Nederländerna. En sådan ställning kunde blifva ganska obeqväm för Nord-Tyska Förbundet i fall Luxemburg-Limburg skulle höra dit. Det måste

1) *Alm. de Gotha*, p. 418 jfr. BRACHELLI: Deutsche Staatskunde T. I. p. 36.

ur synpunkten af Tysklands verkliga enhet och styrka varit mera ändamålsenligt att låta Luxemburg-Limburg stadna utanför förbundet. Så skedde, men detta hindrade icke att ju Luxemburg blef föremål för en mycket ömtålig fråga.

Förhållandet var att staden Luxemburg med dess fästningsverk hade under Tyska Förbundets tid utgjort en s. k. förbundsfästning och haft preussisk garnison. Detta förhållande var fullkomligt sådant det borde vara så länge Tyska Förbundet fans och Luxemburg var förbundsfästning, hvaraf måste följa att Tyska Förbundet för gemensam räkning, men icke den luxemburgska regeringen eller åtminstone icke denna regering ensam egde att hålla garnison i fästningen. Men nu då Tyska Förbundet icke mera fans och Luxemburg icke hade någon del i den nya förbundsförfattningen kunde med skäl fordras att den preussiska garnisonen utrymde fästningen.

Men här sammandrabbade stridiga interessen. Nederländernas högsta önskan måste vara att blifva qvitt den främmande besättningen och härmed förenade sig en främmande magts beräkningar, Frankrikes, som högst ogerna såg den preussiska garnisonen i en vigtig fästning helt nära Frankrikes gräns, men ganska gerna skulle velat tillegna sig Luxemburg för egen räkning. Å andra sidan var Preussen icke hågadt att utan nödtvång afstå från den förmån, som måste följa deraf att en i strategiskt afseende vigtig besittning befann sig i Preussens våld. Och man sökte från preussiska sidan bevisa att Preussens rätt skulle härleda sig från gällande fördrag, som icke berodde af den tyska f. d. förbundsförfattningen.

Om denna sak fördes underhandlingar mellan Nederländerna (Luxemburg) och Preussen ända från den tid då Preussen hade förklarat sig anse Tyska Förbundet uplöst (juni 1866) [1]), men dessa underhandlingar ledde icke till något afgjordt slut. Och under tiden framträdde en viss farhåga hos Nederländerna att tanken på Tysklands enhet kunde komma att utsträckas ända utöfver ej blott Luxemburg och

---

1) Jfr. skrifvelser från det nederländska kabinettet tryckta i *Das Staatsarchiv, T. XIII,* n:o 2744 o. f.

Limburg, men hela Nederländerna, man befarade en tysk-preussisk eröfringslystnad. Denna farhåga, om den hade någon grund, hade den samma också sin motvigt i en annan eröfringslystnad, nämligen Frankrikes. Kejsar Napoleon sträfvade efter motsvarande förkofran sedan Preussen vunnit så mycket och Nederländernas fruktan för det tyska förstoringsbegäret blef nu ett medel i Frankrikes hand att bereda framgång åt den franska eröfringslystnaden. För att undvika Preussens planer skulle konungen af Nederländerna afträda Luxemburg till Frankrike[1]). Det är visserligen något svårt att fatta huru förvecklingarne med Preussen skulle kunnat härigenom undanrödjas då utan tvifvel Luxemburgs förening med Frankrike måste varit lika outhärdlig för Preussen som den preussiska garnisonen i Luxemburg var för Frankrike omöjlig att fördraga. Men emellertid inlät sig den nederländska (luxemburgska) regeringen i underhandlingar med Frankrike om Luxemburgs afträdelse[2]). Utan öfverenskommelse med Preussen var likväl denna sak omöjlig att utföra och lika omöjligt att åstadkomma en sådan öfverenskommelse. Ur dessa stridiga interessen föranleddes en mycket stark spänning, och möjligheten af ett europeiskt krig framstod.

Under dessa förhållanden framstälde konungen af Nederländerna förslaget om en konferens mellan stormagterna för att behandla den luxemburgska frågan i gemensam öfverläggning. En sådan konferens blef också hållen i London (maj 1867) och der lyckades man verkligen undvika den ytterlighet, som hotade. Saken bringades till slut på fredlig väg genom ett fördrag (d. 11 maj 1867), hvarigenom tvisten bilades på följande sätt.

Storhertigdömet Luxemburgs besittning förblef hos huset Nassau-Oranien på samma sätt som förut och landet försäkrades om beständig neutralitet. Såsom en följd deraf förklarades att såsom i en neutral stat inga fästningsverk behöfdes, skulle staden Luxemburg uphöra att vara befästad

---

1) Franska ministerskrifvelser i *Das Staatsarchiv*, T. XIII, n:o 2748 o. f.

2) Jfr. t. ex. den nederländska ministerns betänkande tryckt hos KOLLER: Archiv des norddeutschen Bundes und des Zollvereins, T. I, p. 1057.

ort, fästningen skulle raseras och således den preussiska garnisonen aftåga. Här blef ett utbyte af planer och anspråk, Preussen afstod från att hålla militärisk besättning i Luxemburg, Frankrike åter måste öfvergifva tanken på att göra Luxemburg till en fransk provins. På samma gång förklarades och erkändes att med Tyska Förbundets uplösning hade Luxemburgs och Limburgs statsrättsliga förbindelse med Tyskland uphört, de båda länderna förblefvo för öfrigt såsom de varit hade, Luxemburg en egen stat i personalunion med Nederländerna, Limburg en provins i det nederländska konungariket[1]). Luxemburg och Limburg äro sålunda genom bestämdt, otvetydigt fördrag aldeles skilda från Tyskland.

D) *Tyska riket.*

På ofvan beskrifvet sätt var nu Tyskland organiseradt till nyes. Men denna organisation skulle ej blifva gammal. Nord-Tyska Förbundets begynnelseår voro årtalen 1866—1867 och redan med början af året 1871 hade förbundet lefvat ut sin tid. Förändringen, som timade, var likväl icke en uplösning, ännu mindre en återgång, han var en ombildning till nya former och till en viss grad ett nytt innehåll. Det var så långt ifrån att förbundet gick i sär, att snarare det blef ännu fastare tillknutet och dess omkrets utvidgad. Förbundet blef större, vidsträcktare och gaf sig ett annat namn, det Nord-Tyska Förbundet uphörde att finnas, men i dess ställe trädde *Tyska Riket.*

En sådan förvandling anslöt sig ganska naturligt till det statskick, som hade sitt uttryck i Nord-Tyska Förbundet. Detta förbund åsyftade ju Tysklands enhet, men hade icke vunnit sitt mål helt och fullständigt, södra Tyskland saknades. Men när man besinnar det starka interesse, hvarmed det stora målet, Tysklands enhet, måste omfattas af Tysklands folk samt den stora magt, som låg i Nord-Tyska Förbundets exempel, kunde utgången ej vara tvifvelaktig.

---

1) Fördraget läses i *Das Staatsarchiv*, T. XIII, n:o 2743 och äfven hos Glaser: Archiv des norddeutschen Bundes, h. IV, p. 125 och hos Koller: Archiv des norddeutschen Bundes und des Zollvereins, T. I, p. 1110, hvarest finnas, likasom i *Das Staatsarchiv* en mängd handlingar om den luxemburgska frågan.

Förbundets utsträckning öfver hela Tyskland kunde endast blifva, såsom det brukar kallas, en tidsfråga. Men huru snart den tiden skulle komma måste åter bero af omständigheter, som ej på förhand kunde beräknas. Nu kom den tiden ganska snart, ty händelser inträffade, som måste blifva i hög grad gynsama för verkliggörandet af Tysklands enhet. Det franska kriget förenade hela Tyskland, det norra och det södra, i ett gemensamt, stort företag, som gälde fäderneslandets säkerhet och välfärd, dess storhet och ära. Så blef Tyskland en enhet i verk och gerning innan enhetens bud var skrifvet i författningen. Det *franska* kriget lärde Tyskland sjelf och Europa, att Tyskland nu var ett; *segern öfver Frankrike* visade hvad ett förenadt Tyskland förmådde. Formförändringen, som gjordes, var egentligen ett nytt namn och en bestämd gestalt för en verklighet, som redan fans. Nord-Tyska Förbundet med bundsförvandterna från södra Tyskland gick in i franska kriget, men ut ur detta krig gick *Tyska riket.*

Gemensam strid och sträfvande förenar menniskor med band af ouplöslig styrka, segern gifver magt åt segraren. Den segrare, som slog Frankrike, som eröfrade dess hufvudstad och tog dess kejsare fången, var det förenade, det eniga Tyskland, enhetens tanke, föreningens magt blef från de dagarne oemotståndlig i Tyskland. Och när så var blef äfven namnförändringen naturlig, man återvände till den från fordna tider verldsberyktade benämningen, Tyska riket. Benämningen anslog tyska folkets hjerta, ty i det namnet talade historiens rikaste minnen. Och namnet var det rätta, Tyskland i sitt nyaste skick liknar mera ett rike än ett statsförbund.

Budskapen om segrarne i Frankrike verkade ögonblickligt, krigets slut afvaktades icke, statsformens förändring blef icke en följd af det afslutade kriget, men utfördes midt under det att striden brann, de tyska krigshärarnes eröfringar i Frankrike och de tyske statsmännens underhandlingar i Tyskland om Tyska Rikets stiftelse gingo i jämbredd.

Det första steget till öfvergång från *förbundet* till *riket* betecknas af *föreningsfördragen d. 15, 23, 25 nov. 1870* mellan Nord-Tyska Förbundet och de sydtyska staterna,

hvarigenom dessa staters inträde i förbundet afgjordes. Frågan väcktes af Bayern redan i september månad efter de första segrarne i Frankrike, underhandlingar öpnades mellan Preussen på Nord-Tyska Förbundets vägnar samt Bayern och i dessa underhandlingar deltog äfven Würtemberg. Snart nog förklarade också Baden och Hessen-Darmstadt sin önskan att inträda i förbundet och i senare hälften af oktober sammanträffade sändebud från alla dessa stater för att med Nord-Tyska Förbundets öfverhufvud, konungen af Preussen, öfvenskomma om sätt och vilkor. I dessa underhandlingar visade sig att öfverenskommelsen var temligen lätt att åstadkomma med Würtemberg, Baden och Hessen, men icke aldeles så med Bayern. Det låter sig lätt begripas att Bayern, som var en ganska betydlig magt med en folkmängd, som närmade sig till 5,000,000 (4,824,421) medan samtliga Nord-Tyska Förbundets stater, oberäknadt Preussen, blott räknade 5,875,708 (år 1867), kunde hafva sådana förbehåll att göra, som ej af de små hertigdömena i förbundet kunde sättas i fråga. De förbehåll, som Bayern gjorde, togos äfven i anspråk af Würtemberg, Baden och Hessen, aldeles handlöst gåfvo sig icke de sydtyska staterna åt Nord-Tyska Förbundet. Men förbundet gick dem till mötes, vissa jämkningar i förbundsförfattningen medgåfvos [1]). Dessa jämkningar må hafva haft sin betydelse för den inre statsrätten, men i afseende på förbundets yttre form och ställning såsom europeisk magt bestod betydelsen af dessa fördrag deruti att södra Tysklands stater blefvo ej blott såsom de förut hade, varit Nord-Tyska Förbundets bundsförvandter, men fullständiga medlemmar, så att förbundet utsträcktes öfver *hela Tyskland med undantag blott af de österrikiska länderna och det lilla furstendömet Liechtenstein.*

När detta skedde voro de tyska vapnen så långt komna på Frankrikes mark att dessa fördrag afslutades i Versailles [2])

1) Jfr. utom sjelfva fördragen som läsas i *Das Staatsarchiv, T. XX*, n:o 4184 o. f. samt hos von Held: Die Verfassung des deutschen Reiches, p. 242 o. f. äfven statsministern Delbrücks tal på den nordtyska riksdagen, tryckt i *Das Staatsarchiv, T. XX*, n:o 4191.

2) Fördraget med Würtemberg är visserligen dateradt Berlin, men Würtemberg hade deltagit i underhandlingarna i Versailles och en med

ty der hade nu konungen af Preussen sitt högqvarter. Saken må nu varit den samma på hvilken ort som helst, men det var dock ett betydelsefullt tecken för folkens och magternas ställning till hvarandra att underhandlingar mellan Tysklands stater om deras inbördes förhållanden kunde föras och fördrag afslutas i Frankrikes konungaresidens, ty den, som nu residerade der, var konungen af Preussen.

Erinrar man sig all den smälek Tyskland hade lidit af Frankrike i äldre tider, Napoleon I:s och Ludvig XIV:s öfvermod, slaget vid Jena och freden i Tilsit och »reunionerna» på Ludvig XIV:s tid, då landskap och städer roffades från Tyskland till Frankrike, vore man mer än förlåtligt tanklös och blind om man ej såge i det, som nu tilldrog sig, en märkvärdig lärdom att ingen lycka är säker i verlden, men högmod går för fall. En sägen finnes att den s. k. store kurfursten Fredrik Wilhelm af Brandenburg, då han pinades under den hårda tyngd, hvarmed Frankrikes öfvermagt under Ludvig XIV tryckte på Tyskland, skall hafva gifvit ett uttryck åt sin känsla i den romerska skaldens ord: »exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor» (en dag skall komma då hämnaren upstår). Den dagen var nu kommen, spådomen upfyld.

Men visserligen är det exempel, som Frankrikes öde nu erbjöd, äfven för Tyskland en sak att besinna för den okända framtid, som kommer.

De nyss nämnda fördragen voro statsfördrag, som af regeringarne ingingos; för att saken skulle vara fullständigt afgjord fordrades samtycke af Nord-Tyska Förbundets riksdag och af de sydtyska staternas representationer. Dessa samtycken inhemtades [1]) och sedan detta skett var således afgjordt att de tyska staternas förening icke mera var ett nordtyskt, men ett allmänt tyskt förbund. Den förra benämningen var blifven oegentlig och meningen var äfven att namnet skulle ändras. Fördragens ordalydelse var icke sådan att södra Tysklands stater ingingo i »Nord-Tyska För-

---

Würtemberg afslutad militärkonvention har dubbelt datum, Versailles d. 21 nov. och Berlin d. 25 nov.

1) *Das Staatsarchiv*, *XX*, n:o 4199 o. f.

bundet», men att dessa sydtyska stater bildade med de öfriga ett »Tyskt» förbund.

Men äfven detta namn skulle snart blifva bortlagdt, det var i sjelfva verket gammalmodigt redan när det antogs, det hann till och med knappt komma i bruk. En annan benämning låg redan på alles läppar, namnet Tyska riket, men den, som utsade ordet, var konungen af Bayern, som genom en furste af sitt hus lät till konungen af Preussen i Versailles öfverlemna en skrifvelse af innehåll att han den Bayerske konungen hade vändt sig till Tysklands furstar med upmaning att de, alle gemensamt, skulle hos konungen af Preussen anmäla sin önskan att »presidium» i förbundet måtte förenas med titeln Tysk kejsare.

De i Versailles tillstädesvarande furstarne instämde genast med konungen af Bayern, de öfriges samtycke lärer icke uteblifvit. Från Tysklands furstar utgick upmaningen att Tyskland skulle resa kejsarthronen. Längre än till en upmaning egde furstarne ej magt och rättighet att gå. Tysklands folk hade nu, tack vare Preussens politik och vapen, blifvit en magt i sitt fädernesland, det hade sin riksdag. För den nordtyska riksdagen framstäldes ett förslag från »Bundesrath» (de tyska regeringarnes rådsförsamling) i förening med Bayerns, Würtembergs, Badens och Hessen-Darmstadts regeringar, att förbundsförfattningen skulle på sådant sätt förändras att namnet »Tyska Förbundet» skulle utbytas mot namnet »Tyska riket» samt konungen af Preussen såsom innehafvare af presidium i förbundet bära titeln »Tysk kejsare». Denna framställning gjordes på riksdagen d. 9 dec. och blef följande dagen beseglad med riksdagens bifall. Från denna dag d. 10 dec. 1870 var således afgjordt att Tyskland skulle vara ett rike och dess regent kallas Tysk kejsare [1]).

Åtta dagar senare d. 18 dec. framträdde Tyska riksdagens deputation inför konungen af Preussen i Versailles och öfverlemnade riksdagens adress med begäran att konungen måtte antaga den tyska kejsartiteln. Adressen besva-

1) Das Staatsarchiv, T. XX, n:o 4194—96. Beslutet var nära enhälligt, blott sex ledamöter röstade nej.

rades af konungen med ett tal, hvaruti han hänvisade till de tyske furstarnes och fria ständernas samt tyska folkets enstämmiga önskan såsom den grundval, på hvilken han ville bygga sitt beslut. Konungen sade sig vara genom konungen af Bayern underrättad om denna de särskildta staternas enhälliga mening och att ett meddelande snart skulle komma honom till del [1]). Denna dag (d. 18 dec.) var likväl icke den, då konungen af Preussen antog kejsartiteln, ett upskof föranleddes af formella orsaker, officiella meddelanden från de särskildta staterna afvaktades. Men d. 14 jan. 1871 utfärdade konungen af Preussen sitt bref till Tysklands furstar och fria städer (Hamburg, Bremen, Lübeck) med tillkännagifvande att han efter deras begäran hade antagit den tyska kejsarvärdigheten och d. 17 jan. 1871 utgick kungörelse till Tysklands folk, att *Tyska riket* vore åter uprättadt och Tyska kejsarvärdigheten förnyad. — Från Frankrikes konungastad, nu af Tyskland eröfrad, utgingo dessa budskap [2]).

Aldeles blott en titelförändring var likväl icke det verk, som gjordes. Vissa förändringar i förbundsförfattningen voro nödvändiga, kanske ej så mycket i följd af förändringar från förbund till rike, men egentligen i följd af de sydtyska staternas inträde i statsföreningen. Men dessa förändringar rörde ej hufvudgrunderna, riket blef, såsom förbundet hade varit, en förening af suveräna stater, men med begränsad suveränetet under konungen af Preussen såsom sjelfskrifven Tysk kejsare vid sidan af en sjelfständigt beslutande Tyska folkets riksdag. Och rikets egenskap af förbundsrike, förbundstat är bestämdt uttalad i sjelfva riksförfattningen. Denna Tyska rikets grundlag framställer sig sjelf uti de inledande orden såsom en lag för ett förbund, afslutadt af konungen i Preussen i Nord-Tyska Förbundets namn samt konungarne af Bayern och Würtemberg och storhertigarne af Baden och af »Hessen och vid Rhen» (Hessen-Darmstadt). Men förbundet heter Tyska riket. Nord-Tyska förbundsförfattningen

1) Adressen samt konungens svar läsas i *Das Staatsarchiv*, T. XX, n:o 4197—98.

2) Brefvet och kungörelsen läsas i *Das Staatsarchiv. T. XX, p.* n:o 4 11—13.

blef således omskrifven med vissa förändringar och denna det *Tyska Rikets grundlag är daterad d. 16 april 1871* [1]).

När denna grundlag stiftades stod det nya riket i begrepp att äfven räkna sig till godo en annan förändring nämligen ett utvidgadt område. Fredspreliminärerna voro redan afslutade i Versailles d. 26 febr. 1871 och Frankrike hade afträdt *vissa delar af Elsas och Lothringen.* Fredsfördraget i Frankfurt am Main d. 10 maj 1871 beseglade afträdelsen [2]).

Genom denna tillväxt upkom ett egendomligt förhållande. Ett nytt land inträdde i förbundsriket, men detta land tillhörde ingen af staterna och var ej heller en egen stat. Elsas och Lothringen blefvo Tyska rikets besittning och på denna deras egenskap grundar sig den ställning dessa länder fått sig anvisad. Tysklands lagstiftande magt d. ä. kejsaren med »Bundesrath» och »Reichstag» förordnade att tyska riksförfattningen trädde i tillämpning inom Elsas och Lothringen d. 1 jan. 1873, men den regeringsmagt, som eljest tillhör hvarje stats regering, utöfvas i och för Elsas och Lothringen af kejsaren samt likaså all lagstiftande magt af Bundesrath och Reichstag i förening med kejsaren. Elsas och Lothringen intaga således en egen ställning inom Tyska riket, de hafva sin del i den politiska frihet, som riksförfattningen försäkrar, men de äro riksregeringen omedelbart undergifna. De utgöra ett s. k. *riksland.* — Denna bestämning om Elsas och Lothringen är gjord icke genom något med dem ingånget fördrag, men genom en af Tyska Rikets lagstiftande magt stiftad lag d. 9 juni 1871 [3]).

---

1) Författningen läses i flera särskildta uplagor t. ex. den af H. BIESTER utgifna uplagan: Verfassung des deutschen Reiches, så ock hos v. HELD: Die Verfassung des deutschen Reiches, p. 215 o. f. Jfr. den korta historiken hos WESTERKAMP: Uber die Reichsverfassung, p. 7—8.

2) Preliminärerna och fredsfördraget läsas flerestädes t. ex. hos HAHN: Der krieg Deutschlands gegen Frankreich und die Gründung des deutschen kaiserreichs, p. 749, 861. *Das Staatsarchiv,* T. XX, n:o 4441—45 o. f. samt tilläggsartikeln d. 12 okt. 1871, hvarigenom gränsen något litet jämkades, ib. T. XXI, n:o 4615—16. Jfr. BEHM und WAGNER, l. c. Ergänz. heft n:o 35 zu Petermans Mittheilungen, om gränsregleringsfördraget d. 5 aug. 1872, p. 11.

3) *Das Staatsarchiv, T. XX,* n:o 4450.

Tyska Rikets särskildta beståndsdelar efter storlek och folkmängd år 1871 äro följande: [1]).

	storlek, g. qv.-m.		folkmängd.
1. Preussen	6,304 : 888	1. Preussen	24,606,532
Lauenburg	21 : 290	Lauenburg	49,546
2. Bayern	1,377 : 759	2. Bayern	4,852,026
3. Würtemberg	354 : 207	3. kon.-riket Sachsen	2,556,244
4. Baden	273 : 778	4. Würtemberg	1,818,539
5. kon.-riket Sachsen	272 : 226	5. Elsas-Lothringen	1,549,738
6. Elsas-Lothringen	263 : 548	6. Baden	1,461,562
7. Mecklenburg-Schwerin	241 : 650	7. Hessen	852,894
8. Hessen	139 : 434	8. Mecklenburg-Schwerin	557,897
9. Oldenburg	116 : 170	9. Hamburg	338,974
10. Braunschweig	67 : 022	10. Oldenburg	312,596
11. Sachsen-Weimar	66 : 030	11. Braunschweig	311,764
12. Mecklenburg-Strelitz	53 : 203	12. Sachsen-Weimar	286,183
13. Sachsen-Meiningen	44 : 829	13. Anhalt	203,437
14. Anhalt	42 : 630	14. Sachsen-Meiningen	187,957
15. Sachsen-Koburg-Gotha	35 : 736	15. Sachsen-Koburg-Gotha	174,339
16. Sachsen-Altenburg	24 : 000	16. Sachsen-Altenburg	142,122
17. Waldeck	20 : 615	17. Bremen	122,402
18. Lippe (Detmold)	20 : 600	18. Lippe (Detmold)	111,135
19. Schwarsburg-Rudolstadt	17 : 110	19. Mecklenburg-Strelitz	96,982
20. Schwarzburg-Sondershausen	15 : 657	20. Reuss, yngre linien	89,032
21. Reuss, yngre linien	15 : 060	21. Schwarsburg-Rudolstadt	75,523
22. Schaumburg-Lippe	8 : 050	22. Schwarsb.-Sondershausen	67,191
23. Hamburg	7 : 396	23. Waldeck	56,224
24. Reuss, äldre linien	5 : 746	24. Lübeck	52,158
25. Lübeck	5 : 135	25. Reuss, äldre linien	45,094
26. Bremen	4 : 546	26. Schaumburg-Lippe	32,059
	9,818 : 315		41,010,150
		Trupper i Frankrike efter freden	48,642
		Marintrupper utanför riket	2,054
			41,060,846

1) Behm und Wagner, l. c. Ergänz. heft zu Petermanns Mittheil. n:o 41 uptaga för vissa länder icke aldeles samma siffror. som finnas hos Brachelli: Statistische Skizze des Norddeutschen Bundes; jfr. ofv. p. 407 och i samme författares Statistische Skizze des deutschen Reiches och hos Neumann: Das deutsche Reich. Bergsamtet Goslar, som var gemensam tillhörighet för Preussen och Braunschweig, sedan Preussen hade trädt i stället för Hannover, är nu mera deladt mellan Preussen och Braunschweig genom ett fördrag år 1874, dock så att vissa domäner äro fortfarande gemensama; jfr. Behm und Wagner: Erg. H. n:o 41, p. 69.

Staternas antal är således 26 i stället för 22 i Nord-Tyska Förbundet. Skilnaden beror derpå att de tre bundsförvandterne, Bayern, Würtemberg, Baden äro medlemmar i riket och rikslandet Elsas-Lothringen har tillkommit. Den fjerde bundsförvandten Hessen-Darmstadt var medlem äfven i Nord-Tyska Förbundet för en del af sitt land. Dess inträde i Tyska Riket för hela landet medför således icke någon tillväxt i staternas antal.

Jämförelsen med Nord-Tyska Förbundet utfaller på följande sätt:

	geogr. qv.-m.	folkmängd
Nord-Tyska Förbundet	7,537 : 23	29,903,139
Tyska Riket	9,818 : 315	41,060,846

Jämförelsen mellan Preussen och de öfriga staterna utfaller åter på följande sätt:

	geogr. qv.-m.	folkmängd
Preussen med Lauenb:g	6,326 : 178	24,656,078
De öfriga staterna . . .	3,492 : 137	16,404,768
	9,818 : 315	41,060,846

Preussen närmar sig till $^2/_3$ af hela rikets storlek och folkmängd. Denna ganska betydliga öfverlägsenhet skulle dock icke vara tillräcklig att fullständigt försäkra Preussens öfvermagt i fall återstoden vore fördelad på annat sätt än han är. Ett litet antal stater med 4—5,000,000 invånare hvardera vid sidan af Preussen med dess 24—25,000,000 skulle genast föranleda ett annat sakernas skick än som nu finnes. Men nu, då Preussen står på ena sidan med sin stora öfvervigt och det öfriga Tyskland är deladt på ej mindre än fyra och tjugu stater — oberäknadt Elsas-Lothringen — och bland dem endast fyra finnas, hvilkas folkmängd kan räknas till milliontal, men de öfriga äro icke större än provinser och flera bland dem så små att de knappt kunna mätas med detta mått, kan dessa små staters sjelfständighet ej blifva mycket annat än ett namn och fastän de äro underordnade icke under Preussen, men under det gemensama riket, måste dock ett mycket öfvervägande inflytande stadna hos den magt, som i så stort mått öfverväger dem alla tillsamman och hvilken magt har visat sig äfven dem förutan kunna vara en europeisk stormagt. De öfriga

staterna äro så små att med undantag af Bayern ingen af dem i storlek upnår de största länen i Sverige och äfven Bayern stadnar långt nedan om Norrbottens län. Würtemberg, som i storlek följer närmast efter Bayern, är obetydligt större än Gefleborgs län och upnår icke på långt när storleken af Kopparbergs län och de Norrländska länen. Femton stater i Tyskland finnas, som äro hvar för sig mindre än det minsta länet i Sverige. — Fäster man sig vid folkmängderna, utfaller visserligen jämförelsen med svenska förhållanden helt annorlunda, men i Sverige finnas dock endast fyra län, som icke hinna till 100,000 invånare [1]) medan i Tyskland finnas åtta stater af sådan litenhet. Och medan Preussen har 24—25,000,000 invånare finnas aderton stater i Tyskland, som icke hinna till en half million. Med en sådan sönderdelning gent emot den stora anförarestaten Preussen, måste slutsatsen blifva att Tysklands magt i öfvervägande mått samlar sig i Preussens hand.

Och deröfver må ingen klagan föras. Saken är först och främst ett oundvikligt öde. Der en sådan öfverlägsenhet finnes som Preussens bland de tyska staterna, gör sig öfvermagten ovilkorligt gällande huru som helst än grundlagen må skrifvas och de små suveräneteterna skriftligen erkännas. Det skulle ingen fyndighet förslå att utfundera en sådan sammansättning af Tysklands många stater att icke den mägtigaste ibland dem kom att betyda mäst. Och detta förhållande är vidare ingen olycka. I ett sönderstyckadt land behöfves en stark medelpunkt, som håller delarne till samman. Så sönderstyckadt som Tyskland fordom var är Tyskland icke nu, redan 1815 års Tyska Förbund framstälde Tyskland mindre sönderslitet än detta land hade varit under det fordna Tyska rikets tid [2]) och staternas antal i det nuvarande riket är betydligt mindre än i det nyss nämnda Tyska Förbundet. Men den sönderstyckning, som finnes, vore tillräcklig i alla fall att uplösa all politisk enhet och förlama Tysklands kraft om icke Tyskland egde

1) Om de svenska länens storlek och folkmängd se *Sveriges Officiella Statistik* och *Statistisk Tidskrift*.

2) Jfr. ofv. p. 134.

den lyckan, att en stor centralmagt finnes, som sammanhåller allt det öfriga. På detta förhållande beror Tysklands enhet, dess magt och storhet i Europa och det vigtiga resultatet för hela det europeiska statsystemet af de förändringar, som timat i Tyskland, är att detta land nu mera uppträder med en samlad magt, som det förut icke egde, och Tyskland, förenadt med Preussen, utgör en större stormagt i Europa än Preussen förut var.

Vill man kalla detta ett verk af preussisk hersklystnad, så gäller dock den allmänna regeln att omdömet om menskliga handlingars bevekelsegrunder är mycket osäkert, men bevekelsegrunderna må vara hvilka som heldst, kan verket, som utföres, dock bevisa sig vara nyttigt. Vill man säga att Preussen har eröfrat Tyskland och Tyskland har gått upp i Preussen, så kan lika gerna sägas, att Preussen har gjort Tyskland till ett helt, ett starkt och mägtigt land, i stället för ett land, hvars magt var sönderbruten i fragmenter. Dessa länder, som Preussen med sig införlifvade, blefvo ej trälbundna under ett främmande välde, de förlorade icke sitt fädernesland, de blott infördes i en större, en mägtigare samhällsförening inom ett gemensamt fosterland, blott regeringen förändrades. Det må berott på särskildta förhållanden antingen denna förändring kändes såsom en förlust eller en förmån, men här var dock en helt annan sak än t. ex. när Polen förgicks eller när kejsar Napoleon I slog länder till samman eller skilde dem åt aldeles godtyckligt. I allmänhet sagdt om här var någon förlust, gälde den samma de regerande furstarne mera än folken. För monarkerne, som måste ingå i Nord-Tyska Förbundet, kunde det kännas påkostande att afkläda sig en stor del af sin suveräna magt, men i sjefva verket hade de fleste icke mycket att förlora när man besinnar deras länders litenhet, hvaraf följde att deras magt var mycket ringa, bland Europas stater aldeles omärklig. Och den inskränkta ställning de nu måste intaga har dock icke gjort dem aldeles till lydfurstar, men till deltagare i Tyska rikets förbundsråd (»Bundesrath») med beslutande röster. Annorlunda förhåller sig dock saken för konungen af Hannover, kurfursten af Hessen-Kassel och hertigen af Nassau, som från regerande monarker förvandlades

till privatpersoner. Republikerna åter, Hamburg, Bremen och Lübeck kunna väl knappt beklaga sig öfver någon förlorad verklig sjelfständighet. Om republiken Frankfurt am Main gäller det samma som om de öfriga med Preussen införlifvade ländernas folk. Undantag får dock erkännas för den danska delen af Slesvig samt för Elsas-Lothringen, ty der blefvo folkafdelningar intrugade i samhällsförbindelser, som voro för dem främmande; förändringen innebar en uplösning af naturliga förbindelser och ett ok blef pålagdt. Men hvad beträffar det verkliga Tyskland kunde väl den frasen, att Tyskland har gått upp i Preussen, omvändas så att man säger att Preussen har gått upp i Tyskland, 16—17,000,000 menniskor utgöra ett underlägset antal mot 24—25,000,000, men om dessa äro öfvervägande, utgöra likväl de sexton eller sjutton millionerna en så stor mängd att deras röst och stämma ej kan föraktas.

E) *Preussiska monarkiens förändrade beståndsdelar.* Den ställning Preussen intager bland Tysklands stater påkallar en särskildt upmärksamhet åt sammansättningen af denna stat. De smärre jämkningar i omfång och gränser, som kunna egt rum mellan de öfriga staterna, torde kunna i en allmän öfversigt lemnas å sido, men förändringarne i den preussiska statens område böra anmärkas. De utgöras icke endast af de nyss omtalade eröfringarne år 1866.

a) *Landvinningar före åren 1865—66.*

1. Furstendömet *Lichtenberg* utgjorde en liten besittning af 9 : 76 qv.-mil, som genom länderfördelningen år 1815 hade tillfallit hertigen af Saxen-Koburg, men blef af honom år 1834 öfverlemnad till Preussen mot ersättning i penningar. Det lilla landet hörer nu till preussiska Rhenprovinsen och utgör der en egen s. k. »krets» eller provinsielt område med namn St. Wendel [1]). Invånarenas antal år 1871 upgafs till 42,881 [2]).

2. Furstendömena *Hohenzollern*, såväl *Hechingen* som *Sigmaringen* förvärfvades år 1849 på ofvan beskrifvet sätt [3])

---

1) Jfr. t. e. SCHUBERT: Handbuch der allgemeinen Staatskunde des preussischen Staats, T. I, p. 134, utgörande sjette delen af »Handbuch der allgemeinen Staatskunde von Europa» T. VI, der storleken upgifves till 10 : 5 qv.-m.

2) NEUMANN: Das deutsche Reich, T. II, p. 352.

3) Jfr. ofv. p. 267.

genom fördrag med de regerande furstarne. Storleken upgifves till 20 : 7408 qv.-mil med en folkmängd år 1871 af 65,558 inv. [1]).

3. *Jade*-gebitet kallas en liten landrymd på ömse sidor om en från Nordsjön inskjutande hafsvik, den s. k. Jadeviken, i hviken den lilla floden Jade utflyter. Platsen är belägen inom storhertigdömet Oldenburg och såldes af denna stat till Preussen år 1853. Preussens interesse att besitta det lilla området låg i dess användbarhet såsom örlogshamn. Nu mera har området blifvit något litet ökadt (1873) genom nya landbyten, men hinner i alla fall ej till mera än 0 : 0817 qv.-mil; invånarenas antal är deremot ganska betydligt, utgörande år 1871 en summa 5,970 [2]). Orten är införlifvad med provinsen Hannover.

b) *Landvinningar åren 1865—66.*

4. Hertigdömet *Lauenburg* blef genom fördraget i Gastein 1865 preussisk besittning. Landet var af Danmark afträdt till Preussen och Österrike gemensamt (1864), Österrike afstod mot en penningsumma sin besittningsrätt, hvilket bestämdes genom Gastein-fördraget (1865). Lauenburg blef således uteslutande preussisk besittning, oberoende af det sätt, hvarpå Slesvig och Holstein sedermera förvärfvades. Området upgifves till 21 : 290 qv.-mil med 49,546 inv. år 1871.

5. De fyra tyska staterna, *Hannover*, *Hessen-Kassel*, *Nassau* och *Frankfurt am Main* samt *Schleswig-Holstein* förvärfvades på ofvan beskrifvet sätt år 1866. Och dertill kommo vidare *en och annan liten afträde se från Bayern och Hessen-Darmstadt* i och genom fredsfördragen, som Preussen ingick med dessa stater. Bland besittningar, som Preussen erhöll, var landtgrefskapet Hessen-Homburg, som nu tillhörde Hessen-Darmstadt, men förut hade varit en egen liten stat. Af dessa nya besittningar bildades provinserna Hannover och Hessen-Nassau, hvilkas storlek och folkmängd (1871) upgifves på följande sätt:

---

1) BEHM und WAGNER, Ergänz. H. n:o 35, p. 13.

2) BEHM und WAGNER l. c., p. 12; jfr. NEUMANN l. c., T. II, p. 477, 576.

Hannover	698 : 817	qv.-m.,	1,963,618 inv.
Hessen-Nassau . . .	288 : 6786	»	1,400,370 »

Men om således Preussen har på flera sätt utvidgat sin omkrets, har Preussen också afträdt en besittning, som väl icke var en del af den preussiska staten, men dock befann sig i personalunion med Preussen. Denna besittning var furstendömet *Neufchatel (Neuenburg)*. Detta land, som utgjorde på en gång en liten monarki och tillika en medlem i ett republikanskt statsförbund, det schweiziska, kunde icke motstå den republikanska påtryckningen år 1848. Den monarkiska regeringen störtades och blef aldrig varaktigt återstäld. Ett försök till en monarkisk kontrarevolution år 1856 misslyckades och slutligen år 1857, sedan frågan om Neufchatel varit behandlad på en konferens i Paris mellan stormagterna och Schweiz, afträdde konungen af Preussen sitt anspråk på Neufchatel, hvilket land således nu mera är en republik bland de öfriga i Schweiz [1]).

Neufchatels storlek och folkmängd (1870) upgifves till 14 : 670 qv.-m. och 97,284 invånare [2]).

Sammanräknar man de särskildta upgifterna rörande storlek och folkmängd upkomma följande summor:

Storlek: a) Preussens landvinningar efter 1815.

1. Provinserna Hannover och Hessen-Nassau samt Schleswig-Holstein:

Hannover	698 : 817	qv.-m.	
Schleswig-Holstein	318 : 2335	»	
Hessen-Nassau	288 : 6786	»	1,305 : 7291 qv.-m.

1) Jfr. öfver hufvud om Neufchatel arbetet af SCHULZE: Die Staatsrechtliche Stellung des fürstenthums Neuenburg. GHILLANY: Europäische Chronik, T. II, p. 436, 449. Fördraget år 1857 läses hos GHILLANY: Diplom. Handbuch, T. III, p. 55.

2) Upgifterna om storlek och folkmängd för 1865—66 årens landvinningar återfinnas hos BEHM und WAGNER l. c. Erg. h. n:o 35, p, 12—13 samt för Neufchatel der sammastädes, Erg. h. n:o 33, p. 16 Hos SCHUBERT l. c, p. 134 upgifves Lichtenbergs storlek till 10 : 5 qv.-m. — Siffrorna öfverensstämma icke aldeles med dem, som förekomma hos BRACHELLI: Statistische Skizze des Norddeutschen Bundes p. 1.

2. Lauenburg	21 : 290	qv.-m.
3. Hohenzollern	20 : 7408	»
4. Lichtenberg	9 : 76	»
5. Jade-gebitet	0 : 0817	»
	1,357 : 6016	qv.-m.

b) Preussens förlust: Neufchatel (Neuenburg) 14 : 670 qv.-mil.

Folkmängd: a) Preussens landvinningar efter 1815.

1. Provinserna Hannover, Hessen-Nassau och Schleswig-Holstein:

Hannover	1,963,618 inv.		
Hessen-Nassau	1,400,370 »		
Schleswig-Holstein	995,873 »	4,359,861	inv.
2. Hohenzollern		65,558	»
3. Lauenburg		49,546	»
4. Lichtenberg		42,881	»
5. Jade-gebitet		5,970	»
		4,523,816	inv.
Preussens förlust: Neufchatel		97,284	»

---

5. **Österrike.** Den österrikiska monarkien har, ej mindre än den preussiska, undergått betydliga förändringar, men af motsatt beskaffenhet, dess område har minskats medan Preussens har tillväxt. Österrikes ställning såsom europeisk magt har dessutom lidit afbräck genom den nya organisationen, som Tyskland har erhållit, för hvilken det var en hufvudsak att Österrike blef uteslutet ur de tyska staternas förening. Man har således när talet handlar om Österrike i den nyaste tiden endast att förtälja förluster. Låter man räkningen gå tillbaka så långt som till 1840-talet kommer den samma visserligen att omfatta äfven en liten landvinning, men obetydlig mot förlusterna. Må hända skulle dock den meningen kunna ej oskäligt yttras att dessa förluster äro mera skenbara än verkliga. Österrike i den tyska statsföreningen hade ej mycket att förlora, den plats, som Österrike hade intagit enligt den Tyska förbundsförfattningen, var ordförandens plats i förbundet, nämligen en ord-

förande för sakernas formella behandling, men en sådan ordförandeplats, som Preussen nu innehafver, en ordförande, som tillika är en anförare, en regent öfver hela Tyskland i gemensama förbunds- eller riksärenden, en sådan ställning har Österrike aldrig haft inom Tyska Förbundet. Och det stora inflytande, som Österrike i sin egenskap af stormagt kunde utöfva inom Tyskland, försvagades betydligt genom de svårigheter, som måste upstå så snart Österrikes och Preussens interessen skilde sig åt. Må hända intager Österrike såsom en stor magt vid sidan af Tyskland en mägtigare och säkert en friare ställning än då Österrike var en stormagt *i* Tyskland, men ej *öfver* Tyskland.

En vigtig sak är likväl att en stor del af Österrikes länder hafva hört till Tyskland, en stor mängd af dess folk tillhöra den tyska nationen. Derigenom upkommer ett förhållande, som å ömse sidor icke saknar sin betänklighet. Österrike hörer icke till samman med Tyskland i någon statsrättslig förening, men Österrike hörer likväl med en stor del af sitt folk till den tyska afdelningen af Europas civilisation. S. k. sociala föreningsband finnas ännu alltid ehuru mycket än kanonerna vid Königgrätz må hafva sönderskjutit de politiska. Å andra sidan är Tysklands enhet ofullständig så länge de österrikiska länderna saknas. Här kan finnas, här kan upstå ett sträfvande till sammanslutning mellan Österrikes tyska länder och det öfriga Tyskland, hvilket sträfvande icke passar godt tillsamman med den från Tyskland afskilda ställning, som Österrike nu måste i politiskt afseende intaga. Men härvid möter en annan sak, som har sin stora vigt, att Österrikes tyska länder icke äro bebodda af idel Tyskar, befolkningen af slavisk stam är i dessa länder mycket talrik, summan upgifves i runda tal till 6,200,000 Slaver mot 7,000,000 Tyskar[1]) och denna icke

1) Siffrorna erhållas genom sammanräkning ur tabellen i *Alm. de Gotha 1875, p. 506*, då man bland de cisleithanska länderna utelemnar ur räkningen Galizien, Bukowina och Dalmatien, hvilka länder väl aldrig varit räknade till Tyskland. Jfr. andra upgifter hos Brachelli: Statistische Skizze der Oesterreich-Ungarischen Monarchie, p. 3. Oberäknadt Slaverne finnas i Österrikes tyska länder äfven andra smärre nationaliteter vid sidan af Tyskarne.

tyska befolkning måste väl hafva sitt sträfvande riktadt *bort från* Tyskland, men icke *till* detta land.

Den andra förlusten, som Österrike har lidit, består i de italienska ländernas affall och man kan tillägga den förenade italienska monarkiens uprättelse. Det är sant att Österrike egde rika besittningar i norra Italien, hvilka Österrike nu får umbära och Österrike intog i afseende på hela Italien en mycket mägtig ställning, som nu är förlorad. Men denna ställning saknade allt stöd af naturliga förhållanden, Österrike i Italien var icke, såsom Preussen i Tyskland är, en inhemsk stormagt, hvars sammanhållande förmåga satte insegel på nationens förening och försäkrade dess magt; Österrike i Italien var en främmande stormagt, hvars inflytande kändes hos italienska folket såsom en erinring om träldomens ok, det var icke Italiens enhet men Italiens söndring, som beseglades af Österrikes herravälde, icke Italiens storhet och lycka men Italiens vanmagt, som försäkrades genom Österrikes öfvermagt. Ett sådant tillstånd fördrages icke i längden af ett folk, som har upnått den styrka i civilisation, som det italienska folket har visat sig innehafva. Derföre måste en fiendtlig motsats upstå mellan Österrikes magt och hela det italienska folket, den österrikiska magten var stor i Italien, men utgjorde föremålet för ett allmänt hat. Under sådant förhållande måste Österrikes magtegande ställning i Italien blifva mycket osäker och de bidrag, som Lombardiet och Venetien skulle gifva till Österrikes stormagtselementer i Europa, blifva af mycket tvetydigt värde. Allt i en stat beror ej på landets omfång och folkmängdens siffror. Det händer att en stat med minskad omkrets och nedsatt folkmängdsiffra vinner en inre enhet och styrka som den samma förut saknade då all kraft måste ansträngas för att sammanhålla elementer, som sträfvade till skilsmässa. Nu kan visserligen sägas att Österrikes inre enhet är mycket ofullständig i alla fall, denna monarki är full af söndringens elementer, men de voro ännu flera innan Italien gick bort.

Den ställning, som den österrikiska monarkien hade kommit att intaga genom sin historiska utveckling, var blifven särdeles onaturlig, obeqväm och i längden ohållbar.

Österrike var ett hinder för Tysklands enhet, det var ett hinder för Italiens, Österrike måste gå ur vägen på bägge ställena.

Och Österrike må prisa sin lycka att upoffringen stadnade härvid. Knappt någon magt i Europa är så osäker för hela sin framtida tillvaro som den österrikiska. Ty hela denna stormagt är en sammansättning af olika folkslag, nationer, som måste lefva i samma land medan de icke förstå hvarandras språk och hela deras nationella sträfvande går till skilsmässa, ej till förening. Österrike har en olycklig fallenhet att gå sönder, ett eget konungarike Ungern, ett konungarike Böhmen är hos Ungerns och Böhmens folk en tanke, som för deras föreställning eger större värde än ett kejsardöme Österrike, hvars delar Ungern och Böhmen skulle vara. Och vid sidan af dessa båda länder och deras mycket blandade folkslag lefva de tyska beståndsdelarne i andra provinser och Dalmatiens folk och Polackarne i Galizien m. fl. alla med sina nationella önskningar och interessen. För intet af dessa folk är Österrikiska monarkien såsom en enhet något annat än en tillfällig sak, som fördrages för nödvändighetens skull.

Det måste vara en af statskonstens svåraste upgifter att sammanhålla sådana motsatser i en statsförening. Denna upgift var lättare fordomdags, då en enväldig kejsarmagt utgjorde ett af alle erkändt föreningsband. Men sedan denna magt har blifvit en antiqvitet och det politiska lifvet bestämmes af folkslagen sjelfva blifver upgiften ytterligt svår. Kanske likväl man skulle kunna säga att framgången underhjelpes något deraf att nationerna icke blott äro flera inom monarkien, men äfven sammanblandade inom hvarje särskildt land. Derigenom blifver skilsmässan omöjlig och nödvändigheten kräfver åtminstone en yttre enhet. Tyskar och Tschecher t. ex. kunna icke åtskiljas utan att slita sönder hela Böhmens land och detta kan dock ej vara någonderas mening.

Ur dessa inre motsatser hafva de väldiga skakningar utgått, som under de sista några och tjugu åren hafva genombäfvat den österrikiska staten. De hafva burit sin

frukt i stora förändringar inom det inre statskicket, men de hafva äfven haft sitt samband med de yttre tilldragelserna och Österrike såsom europeisk magt har erhållit en förändrad gestalt.

De förändringar, som den österrikiska monarkiens beståndsdelar verkligen hafva undergått, oberäknadt den allmänna uplösning, som var på väg år 1848, men förhindrades, äro följande:

a) *Lombardiets förlust.* Revolutionerna i Italien år 1848 hade slutats med fullständig reaktion och Österrikes hand låg tung öfver Italien med undantag af en bland de italienska staterna, konungariket Sardinien. Dit vände sig det italienska folkets hopp och Sardinien önskade intet bättre än att få ställa sig i spetsen för det nationella sträfvandet till befrielse från Österrikes öfvermagt. Jäsningen inom italienska folket var mycket stark under 1850-talet och en djupt fiendtlig spänning egde rum mellan Österrike och Sardinien. Men Sardinien allena var för liten magt att draga svärdet mot stormagten Österrike. Att fiendskapen utbröt i öppet krig berodde derpå att Fransmännens kejsare fann för godt att förbinda sig med Sardinien (1859).

Den afgörande brytningen betecknades af Österrikes s. k. »ultimatum» till Sardinien (april 1859), en upfordran att inom trenne dagar gifva en bestämd förklaring om Sardinien ville ställa sin härsmagt på fredsfot eller icke. Ett otillfredställande svar eller om svaret uteblef var att anse såsom en krigsförklaring, och att Sardiniens svar under förtröstan på aliansen med Frankrike ej skulle blifva tillfredställande kunde anses för afgjord sak. Så inträffade äfven och nu inryckte österrikiska armeen i det sardinska landet Piemont (slutet af april). Men der möttes nu icke blott Österrikes och Sardiniens krigsmagt utan äfven Frankrikes. Nu följde 1859 års fälttåg med Frankrikes och Sardiniens segrar vid Magenta och Solferino (juni), hvarefter kriget hasteligen afslutades genom preliminärerna i Villafranca (d. 11 juli) och det fullständiga fredsfördraget i Zürich (d. 10 nov. 1859). Det hufvudsakliga innehållet var att Österrike afträdde Lombardiet till Fransmännens kejsare med undantag af fästnin-

garne Peschiera och Mantua samt vissa orter, som bestämdes genom gränsregleringen. Till Frankrike således, ej till Sardinien, afträddes Lombardiet men på samma gång förklarade Fransmännens kejsare sin afsigt att till konungen af Sardinien öfverlemna det afträdda landet[1]). Österrikes förlust blef Sardiniens vinst, men Österrike slapp den förödmjukelse, som kunde ligga deri att nödgas omedelbarligen afträda sitt land till Sardinien, som var en mycket mindre magt än stormagten Österrike. Ville Österrike lägga någon vigt på detta förhållande såsom en hedersak, var dock ej mycket vunnet, ty redan i sjelfva fredsfördraget mellan Österrike och Frankrike var bestämdt uttaladt att Lombardiet skulle komma att tillhöra Sardinien och under samma förutsättning afslutades fredsfördraget med Sardinien, der förekomma åtskilliga bestämningar angående Lombardiet under tydlig förutsättning att detta land skulle höra till Sardinien. Men formen var den, att Lombardiets öfverlåtelse gick genom franske kejsarens hand. Om den hugnad, som derigenom kunde beredas Österrike, var obetydlig, måste deremot tillfredställelsen för franske kejsarens stolthet varit så mycket större. Han, skiljedomaren, segerherren, tog det eröfrade landet med ena handen och gaf bort det med den andra.

Österrike hade således förlorat Lombardiet, men hade qvar Venetien och intog ännu en ganska mägtig ställning i norra Italien, särdeles genom besittningen af Peschiera och Mantua i förening med de fasta platser, som funnos inom det venetianska landet. De förhoppningar det italienska folket hade hyst voro blott mycket ofullständigt upfylda.

b) *Venetiens förlust.* Freden i Zürich kunde i sjelfva verket aldrig blifva något annat än ett stillestånd. Sardinien eller om man vill säga Italien kunde ej stadna på vägen så länge en fotsbredd af Italiens jord var österrikisk.

---

1) Hit hörande handlingar läsas hos SAMWER: Recueil general de traités, T. III, 2, p. 506 o. f så väl det österrikiska ultimatum och Sardiniens svar m. m. som äfven preliminärerna och fördragen i Zürich mellan Österrike och Frankrike, Österrike och Sardinien samt Frankrike och Sardinien rörande öfverlåtelsen af Lombardiet. Fördragen i Zürich finnas äfven hos GHILLANY: Diplom. Handbuch, T. III, p. 77 o. f.

Sjelfva besittningen af Lombardiet måste göra Sardiniens, Italiens åtrå och längtan efter Venetien ännu häftigare och oemotståndlig. Lombardiets exempel talade om framgång, det hade visat sig att målet kunde vinnas. Österrike kunde besegras, det föreföll såsom skulle det endast berott af franske kejsaren att målet icke redan var upnådt, ett fortsatt krig eller till och med blott strängare fordringar från Frankrikes sida skulle kanske redan nu kunnat rycka Venetien lika väl som Lombardiet ur Österrikes våld. Åtminstone kunde patriotismen, som gerna är lättrogen på förhoppningar, lätt nog föreställa sig något sådant ehuru stark i strategiskt afseende Österrikes ställning var genom besittningen af den s. k. fästningsfyrkanten, Mantua, Peschiera, Verona och Legnago. Ju längre man är kommen på vägen desto lifligare blifver hågen och längtan att komma ända fram. Den italienska patriotismen, upfriskad af den framgång, som redan erhållits, lät sig icke nu mera återhållas, men den starka fart, hvarmed den samma störtade sig fram från ord till handling, bar likväl icke till något nytt angrepp omedelbarligen mot Österrike, den gick en annan väg, angreppet gälde de italienska regeringarne, hvilka lika som Österrike stodo i vägen för Italiens enhet och hvilkas throner den österrikiska magten nu mera icke var lika tillräcklig som förut att upprätthålla. Revolutionerna i Italien utbröto, Parma, Modena, Toscana, Neapel, Sicilien, en stor del af Kyrkostaten föllo bort från de legitime monarkerne och förenade sig med Sardinien, Italiens enhet gjordes nära nog färdig, blott Rom och Venetien fattades. Och allt detta mägtade Österrike icke hindra.

Efter sådana händelser i Italien måste begäret efter Venetien blifva nära nog omöjligt att återhålla, men för att detta begär skulle tillfredställas fordrades dock ett krig och ett segerrikt mot Österrike. Förr eller senare måste försöket göras, frågan om Venetien var blifven hvad man kallar en tidsfråga. Men ett krig mot Österrike hade dock alltid sin betänklighet. Lombardiet var vunnet med Frankrikes vapen, icke blott med Italiens egna, nu mera voro Italiens krafter visserligen större, ty de voro ej längre Sardiniens allena, men deras magt, om den mättes med Österrikes, var

dock mycket osäker, en bundsförvandt behöfdes. Rätta tidpunkten måste afpassas efter sakernas skick i det öfriga Europa, så att Italien måttade sitt hugg på samma gång Österrike befann sig af andra förhållanden förhindradt att bruka all sin magt mot Italien.

En sådan sakernas ställning i Europa inträffade när Preussen bröt sönder det Tyska Förbundet. Från den tid då denna händelse kunde förutses blef Italiens ställning till Österrike ren och klar. Italien räcker sin hand åt Preussen och Preussen sin åt Italien, de båda magterna sluta förbund och Preussens krig mot Österrike blef Italiens tillika [1]).

Men något olika blefvo krigets händelser, Preussen vann sin stora seger vid Königgrätz (Sadowa), Italien led nederlag, dess armé blef slagen vid Custozza i Venetien, dess sjömagt vid Lissa utanför Dalmatien, Österrikes nederlag i Tyskland motsvarades af segrar i Italien. Det blef för hvar mans ögon klart att Italien icke förmådde blott med egna krafter föra ut sin sak, men Italiens enhet kunde blott i sammanhang med allmänna europeiska förhållanden fullbordas.

Nu visade sig huru nyttigt för Italien det preussiska förbundet var. Så grundelig var Preussens seger i Tyskland att Venetiens afträdelse till förmån för Italien blef en följd deraf. Genast efter slaget vid Königgrätz (Sadowa) erbjöd sig Österrike att afstå Venetien och i den fred, som Preussen beviljade, freden i Prag, — ehuru detta fredslut blott var ett fördrag mellan Preussen och Österrike, men alls icke mellan Österrike och Italien — blef likväl skrifvet att Österrike samtyckte till Venetiens förening med konungariket Italien [2]). Här inträffade således det ovanliga förhållandet att den magt, som hade varit underlägsen i

---

1) Skrifvelse till italienska ministern i Berlin dat. d. 3 apr. 1866 angående förbundet med Preussen, *Das Staatsarchiv*, T. XII, n:o 2486. Om det fördrag, som skall blifvit afslutadt mellan Preussen och Italien d. 8 apr. 1866 men hållits hemligt jfr. underrättelserna hos SCHULTHESS: Europäischer Geschichtskalender, årg. 1866, p. 358.

2) Jfr. art. 6 i preliminärerna i Nikolsburg och art. 2 i Pragerfreden, Das Staatsarchiv, T. XI, n:o 2364, 2369.

kriget, vann sitt syftemål i fredslutet och segraren afträdde sitt land till den slagne.

Dock ej omedelbarligen till honom och ej heller till den mägtige segraren, Preussen. Fransmännens kejsare var nu åter den, genom hvars hand saken skulle gå, afträdelsen gick samma väg som förra gången då frågan handlade om Lombardiet, skilnaden var blott att Frankrike då var krigande magt, men nu fredsmedlare. Men kejsar Napoleon fick ännu en gång smickra franska folkets stolthet och sin egen, då han emottog den dyrbara skatten med ena handen för att med den andra genast bortgifva den samma. Frankrikes bemedling skulle väl dock aldrig kunnat uträtta sådan sak om ej de preussiska vapnens förkrossande magt hade varit. På slagfältet i Böhmen tappade Österrike Venetien.

Sammanhanget var följande. Kejsaren af Österrike efter slaget vid Königgrätz påkallade Frankrikes bemedling med tillägg att kejsaren af Österrike vore beredd att afträda Venetien till Fransmännens kejsare. Förklaringen hvadan det kom att Österrike erbjöd en sådan upoffring lärer man få söka deri att Venetiens afträdelse var priset för Frankrikes bemedling till Österrikes förmån vid fredsunderhandlingen med Preussen[1]). Djupaste orsaken var väl dock att efter nederlaget i det tyska kriget Venetiens besittning icke längre var hållbar och om upoffringen var oundviklig blef sättet mindre vedervärdigt om Venetien afträddes till den neutrala magten än om segraren skulle diktera Venetiens afträdelse såsom fredsvilkor. I sjelfva verket blef saken den samma att Österrike måste låta ske att Venetien tillföll den förhatlige fienden Italien, hvilken Österrike dock hade i kriget öfvervunnit.

Den bemedling Österrike begärde af Fransmännens kejsare blef med största beredvillighet beviljad. Ett telegram afsändes från Fransmännens kejsare till konungen af Italien med underrättelse om Österrikes anbud, hvarjemte Venetiens

---

1) En artikel i Monitören d. 5 jul. 1866 omtalar att kejsaren af Österrike afträder Venetien till Fransmännens kejsare »accedant aux idees emises par l'Empereur Napoleon». *Das Staatsarchiv*, T. XII, n:o 2579. Formligt fördrag om Venetiens afträdelse afslutades mellan Österrike och Frankrike d. 24 aug. *Das Staatsarchiv*, T. XII, n:o 2606.

öfvergång ur franske kejsarens hand till konungen af Italien blef antydd såsom en sak, hvarom desse båda furstar mycket lätt kunde komma öfverens. Och med detta anbud följde Frankrikes uppfordran till Italien att ingå på stillestånd och fredsunderhandling[1]).

Fredsfördraget mellan Italien och Österrike dröjde dock temligen länge. Afträdelsen af Venetien till Fransmännens kejsare var afgjord redan i början af juli månad[2]), men stilleståndet afslutades först d. 12 aug. och Italiens fredsfördrag med Österrike, — freden i Wien — var icke färdigt förr än d. 3 okt. 1866. Långt förut hade på den tyska sidan medhunnits både preliminärerna i Nikolsburg (d. 26 jul.) och freden i Prag (d. 23 aug.).

Dröjsmålet synes hafva berott på vissa svårigheter, som voro af italienskt ursprung. Den italienska regeringen var alls icke skyndsam att inlåta sig i stillestånd och fredsunderhandling oaktadt utsigten till Venetien. Förbundet med Preussen var till en början ett hinder. Den österrikisk-preussiska stridsfrågan var ännu oupgjord när franske kejsarens telegram anlände till italienska hofvet. En hastig uppgörelse med Österrike skulle varit ett föga värdigt handlingsätt af Italien mot dess bundsförvandt Preussen så mycket mera som följden kunde blifvit att Österrike fått sin i Italien befintliga krigsmagt ledig att brukas i Tyskland. Preussen försummade icke att härom erinra och italienska regeringen var också mycket angelägen att oryggligt fasthålla det preussiska förbundet[3]). Då likväl Preussen och Österrike snart nog öfverenskommo om sina fredsvilkor och Venetien för Italiens räkning dervid blef ihågkommet måste den nyss nämnda svårigheten blifvit undanröjd. Men Italien hade dess utom sina egna betänkligheter. Der fans en fruktan att den venetianska frågan skulle komma att sammanbindas med underhandlingar om Italiens allmänna förhållanden, konungarikets ännu alltid oupgjorda ställning till

1) *Das Staatsarchiv*, T. XII, n:o 2498.

2) Telegrammet från kejsar Napoleon till konungen af Italien är dateradt d. 4 eller 5 jul.

3) Jfr. italienska ministerskrifvelser i *Das Staatsarchiv*, T. XII, n:o 2499 o. f.

påfven o. s. v. En sådan utsträckning af fredsunderhandlingen ville Italien för ingen del medgifva. Slutligen funnos också olika meningar om hvad som borde förstås under benämningen Venetien. Italien begärde icke blott det land, som inom österrikiska monarkien innefattades under detta namn, men äfven det Tridentinska området, d. v. s. den rent italienska delen af Tyrolen. Detta landstycke var emellertid icke inbegripet i Österrikes afträdelse till Frankrike, huruvida Italien skulle erhålla detta det s. k. Trentino måste bero på särskildt underhandling och sådan eftergifvenhet af Österrike var så mycket mindre att påräkna som Italien i denna punkt icke egde att påräkna Frankrikes obetingade understöd[1]. Italien måste ock slutligen finna sig dervid att Trentino icke åtföljde Venetien. Fredsfördraget i Wien mellan Österrike och Italien d. 3 okt. 1866 innehåller Österrikes samtycke till »Lombardo-Venetianska konungarikets» förening med Italien, till detta s. k. konungarike hade Trentino aldrig hört och om det tridentinska området nämnes intet i fördraget, men deremot säges uttryckligen att riksgränsen skulle blifva den samma, som hade varit Lombardo-Venetianska konungarikets gräns. Deremot blefvo Italiens allmänna förhållanden och särskildt den romerska frågan likaledes ovidrörda; i den punkten fick Italien sin önskan upfyld[2].

c) *Österrike-Ungerns statsförbund.* Den förändring, som den österrikiska monarkien har undergått genom det österrikisk-ungerska statsförbundet angår väl närmast ländernas inre statsrätt, men är likväl af sådan art, att monarkien derigenom framställer sig bland Europas stater med en helt annan form och gestalt än förut. Skilnaden beror på förändringen från en helstat till ett statsförbund.

---

1) Jfr. instruktion för italienska ministern i Paris i *Das Staatsarchiv*, T. XII, n:o 2502 samt den utförliga framställningen i rapport från italienska fredsunderhandlaren Menabrea, hvilken söker bevisa att Österrike ej skulle hafva något interesse att behålla Trentino sedan det icke mera hade Venetien, *Das Staatsarchiv*, T. XII, n:o 2558. Af en skrifvelse från italienska ministern i Paris, l. c. p. 2526 visar sig att Frankrike väl icke sade ovilkorligt nej till Italiens anspråk på Trentino, men alls icke förband sig att ovilkorligt understödja det samma.

2) *Das Staatsarchiv*. T. XII, n:o 2559.

De misslyckade revolutionerna år 1848 hade just derföre att de misslyckades burit sin frukt på det sätt att de många olika länderna blefvo hårdare sammanbundna med hvarandra. Åtminstone var detta den österrikiska regeringens afsigt att sammanhålla alla länderna såsom provinser af en helstat. Det sammanhållande bandet skulle vara den kejserliga regeringen med enväldig magt sedan den under revolutionstiden år 1849 utfärdade grundlagen hade blifvit uphäfd d. 31 dec. 1851. Men med en sådan politik kom österrikiska regeringen i strid med nationernas sträfvande till sjelfständig ställning för hvar och en särskildt inom den gemensama monarkien. Svårigheten var mycket stor att hålla till samman i en gemensam stat dessa särskildta länder och folk, men faran också stor att monarkien skulle gå i stycken om de olikartade delarne fingo sin frihet.

Utvecklingen betecknas af följande hufvuddrag:

1) *Den kejserliga förordningen d. 31 dec. 1851, hvarigenom 1849 års grundlag uphäfdes.* Denna förändring var väl i och för sig ej mycket betydande, ty den grundlag, som afskaffades, hade aldrig haft någon praktisk betydelse. Österrikes grundlag af 1849 var icke något annat än en s. k. papperskonstitution, för nödtvång utfärdad under revolutionens påtryckning och uphäfdes mycket lätt sedan trycket uphört. Men att grundlagen uphäfdes var dock ett betecknande drag att regeringen aldeles öfvergaf de konstitutionella formerna. Deremot öfvergaf regeringen visst icke den grundsats, ur hvilken denna grundlag hade utgått, nämligen att alla länderna skulle utgöra en helstat med blott provinsiell sjelfständighet för de särskildta delarne. Och genom grundlagens uphäfvande betecknades att regeringens afsigt nu var att med enväldig magt organisera denna helstat.

2) *Ungerns underordnade ställning* efter kapitulationen i Vibagos[1]) 1849 utgjorde ett annat hufvuddrag i den österrikiska monarkiens statskick. Ungern hade haft en gammal privilegierad författning med en nationel representation, en riksdag. Då nu revolutionen var misslyckad och Ungern

---

1) Jfr. ofv. p. 300.

låg såsom ett underkufvadt land blef en gifven följd att den ungerska riksdagen afskaffades och konungariket behandlades såsom en provins i helstaten. Denna ställning måste för Ungerns folk blifva outhärdelig och kunde ej annorlunda fasthållas än med det hårdaste tvång. Det österrikiska helstatsystemet befann sig i oförsonlig motsats mot det nationella interesset och den allmänna folkviljan i det största bland monarkiens länder medan det stöd samma helstatsystem kunde räkna sig till godo i de öfriga länderna var ganska svagt.

3) *Det förstärkta Riksrådet (d. 5 mars 1860) och kejserliga diplomet d. 20 okt. 1860* beteckna en vändpunkt. Hela 1850-talet hade förflutit under mycket spända förhållanden och svårigheterna minskades icke, men väl ökades genom Österrikes motgång i det italienska kriget 1859. Med följande året 1860 ser man österrikiska regeringen vidtaga den ena åtgärden efter den andra i en förändrad riktning.

Riksrådet i Österrike var benämningen på ett högt rikskollegium, som hade blifvit inrättadt på grund af 1849 års grundlag och icke uphäfdt när denna grundlag i öfrigt uphäfdes. Riksrådet trädde tvärtom i verksamhet samma år (1851) då grundlagen med årets slut afskaffades [1]). Men riksrådets verksamhet synes ej varit särdeles ingripande. Det utgjorde endast en rådgifvande församling, hvars betänkande kejsaren kunde inhemta. Grundlagen 1849 innehöll väl att vid utnämningen af ledamöter skulle afseende fästas på de särskildta landsdelarne, men detta var endast en allmän grundsats, som regeringen tillämpade efter behag, ty ledamöterne utnämndes af kejsaren. Någon folkrepresentation var riksrådet alls icke.

---

1) Den oktrojerade grundlagen 1849 i *Parlamentarisches Taschenbuch.* H. III, p. 116. Jfr. o. HAUER: Übersicht der Veränderungen der österreichischen monarchie 1848—1851 p. 47 och samme författares *Neuere Uebersicht zu ende april 1853*, p. 9. Riksrådet sattes i verksamhet genom en förordning d. 13 apr. 1851 och bestämdes närmare genom en ny förordning d. 20 aug. s. å. Jfr. kejserliga kabinettskrifvelser i den år 1861 af FRIEDRICH MANZ utgifna samlingen: *Staatsgrundgesetze der österreichischen monarchie.*

Men nu *d. 5 mars 1860* utkom en kejserlig förordning, som väsendtligen *förändrade hela riksrådsinrättningen.* Ledamöternes antal ökades och en del af dem skulle hädanefter väljas af de särskildta ländernas landtdagar. Riksrådet erhöll nu hvad det icke förut hade haft, en viss karakter af en folkrepresentation ehuru såsom sådan temligen svag[1]).

Kort derefter *d. 20 okt. 1860* utfärdades det s. k. *oktoberdiplomet,* som innehöll inledningen till en konstitutionel författning för hela österrikiska monarkien. Kejsaren förklarade att en mycket stor del af den lagstiftande verksamheten så ock beskattningsfrågor och beslut om statens egendom skulle underkastas riksrådets beslutande rätt[2]). Och en viss pröfning af utgiftstaten samt granskning af finansförvaltningen blef åt riksrådet tillerkänd. Derjämte blef ledamöternes antal ytterligare ökadt så att landtdagarne egde att välja inalles 100 medlemmar. Genom denna förordning blef således riksrådet en verklig konstitutionel representation eller erhöll åtminstone de vigtigaste rättigheter, som pläga tillhöra en nationalförsamling. Antalet var dock, ehuru förstärkt, temligen ringa för en så folkrik statskropp som den österrikiska.

Och helstatsystemet bibehölls, men dock med någon jämkning. Vissa lagstiftande ärender skulle behandlas af de särskildta landtdagarne, således särskildt för hvarje land och hvad beträffade de ungerska länderna antyddes en återgång till äldre nationella inrättningar (»im Sinne ihrer früheren Verfassungen»). Ungerska riksdagen eller nu mera landtdagens fri- och rättigheter erkändes genom en särskildt skrifvelse (d. 20 okt.) dock med inskränkning till de ärenden, som icke tillhörde det förstärkta riksrådet. Ungern återfick således sin gamla författning, men endast såsom en provinsialförfattning. För Slavonien, Kroatien och Siebenbürgen anordnades förberedande åtgärder för att bilda en efter förändrade förhållanden afpassad landtdagsförfattning, hvilken naturligtvis kunde hvila på gammal grund såsom lofvadt var. — Genom det förstärkta riksrådet samt oktober-

---

1) Jfr. *Staatsgrundgesetze der österr. mon.* p. 53.

2) »nur mit zustimmung des Reichsrathes angeordnet werden».

diplomet hade envåldsmonarkien gjort betydliga medgifvanden och äfven helstatsystemet erfarit vissa inskränkningar, men så mycket af helstaten var i alla fall qvar just i och genom det gemensama riksrådet, att den organisation, som nu gjordes, var långt ifrån att tillfredställa de särskildta ländernas folk, allraminst Ungerns[1]).

4) *Grundlagen d. 26 febr. 1861* fulländade verket, som begyntes med det förstärkta riksrådet samt oktoberdiplomet. En fullständig, konstitutionel grundlag utfärdades. Namnet riksråd blef bibehållet, men inrättningen förändrades till en nationalrepresentation på två kamrar med samma belutande magt, som enligt oktoberdiplomet hade tillhört det förstärkta riksrådet. Och på samma gång utfärdades nya provinsförfattningar (Landesordnungen) för de särskildta länderna utom de ungerska, för hvilka oktoberdiplomet i detta afseende åberopades, såsom ock Venetiens provinsförfattning ännu icke var färdig, men skulle förberedas[2]).

Innehållet af den nya grundlagen kunde visserligen ur konstitutionel synpunkt blifva föremål för olika omdömen, men en lagbunden, representativ statsförfattning fans likväl i denna grundlag. Olyckan var blott att denna författning var en helstatsförfattning. Deruti låg dess svaga sida ty helstaten skulle snart visa sig ohållbar. Ungern, ett land tillräckligt stort att bilda en monarki för sig, var för stort att vara en provins och dess folk hade i allt för friskt minne den tid, då Ungern hade haft sin sjelfständiga författning. Den tiden var ej längre aflägsen än året 1848.

5) *Kejserliga förordningen d. 20 sept. 1865*, hvarigenom 1861 års författning tills vidare uphörde att tillämpas. Det hade visat sig omöjligt att genomföra denna författning i

---

1) Det förstärkta riksrådets utvidgade magt var redan bestämd genom en kejserlig skrifvelse d. 17 jul. 1860, men synes blifvit ännu vidare utsträckt genom oktoberdiplomet. — För Ungern var en återgång till den gamla organisationen antydd genom en särskildt kejserlig skrifvelse d. 19 april 1860. Jfr. urkunderna i *Staatsgrundges. der öst mon.* p. 2 o. f. p. 8, 14, 15, 54, 129.

2) Grundlagen så väl som de nya »Landesordnungen» läsas i den här ofvan anförda uplagan af *Staatsgrundgesetze der österreichischen monarchie.*

hela monarkien. De stridiga grundsatserna hade framträdt från flera sidor, men allra mest under formen af en motsats mellan de ungerska länderna och helstaten. Ungern undandrog sig all delaktighet i det gemensama riksrådet och fasthöll obevekligt sitt anspråk på en sjelfständig ställning. Helstatsförfattningen befans aldeles overkställbar i dessa länder. Då beslöt den kejserliga regeringen att med åsidosättande af hela denna författning ingå i underhandlingar med de ungerska länderna om en ny riksförfattning. Detta beslut kungjordes d. 20 sept. 1865[1]).

6) *Österrikes och Ungerns statsförbund år 1867* blef det slut, hvartill underhandlingen ledde. Meningen var icke från början att upgifva helstaten. Kungörelsen d. 20 sept. 1865 antyder en förutsättning att ungerska länderna skulle finna sig vid en organisation, som vore förenlig med rikets enhet (helstaten)[2]), men denna förutsättning upfyldes icke. Ungerns omedgörlighet, dess ovilkorliga fordran att utgöra en egen fullkomligt sjelfständig stat framträdde yttermera förstärkt genom de yttre tidsomständigheterna. Österrikes olyckliga år var inne — 1866 — dess krigsmagt låg slagen vid Königgrätz (Sadowa), dess inflytande i Tyskland var tillintetgjordt, dess sista besittning i Italien förlorad. Skulle Österrike fortfarande kunna vara en stor och mägtig stat, måste Ungern blifva stödjepelaren. Det var icke längre tid att tvista med det mägtigaste bland monarkiens länder om den inre författningen. Nu medgaf kejsaren att en egen riksregering, en särskildt ministere för Ungern uprättades (febr. 1867). Dermed var tecknet gifvet att Ungern ej skulle vara en landsdel i helstatsmonarkien, men en egen stat i förbund med de öfriga länderna. Det, som återstod, var att bestämma förhållandet mellan det sjelfständiga Ungern och de icke ungerska länderna. Detta skedde icke genom någon gemensam lagstiftning — vi skulle i Sverige och Norge säga en riksakt — men genom särskildta lagar, hvilka antogos af un-

---

1) De kejserliga kungörelserna i *Staatsgrundges. der österr. mon. Supplementheft. p. 22.*

2) »eine mit dem einheitlichen bestande und der machtstellung des reiches vereinbare modifikation der erwähnten gesetze».

gerska riksdagen och af det icke ungerska riksrådet, som var samladt enligt 1861 års författning, hvilken nu åter för detta ändamål tillämpades. Den ungerska lagen är daterad d. 28 juli 1867 och den icke ungerska eller om man vill säga den österrikiska bärer datum d. 21 dec. s. å. [1]). Härmed var monarkiens statsform bestämd, den var blifven ett statsförbund mellan två stater, de icke ungerska eller, såsom de kallas, cisleithanska länderna å ena sidan samt Ungern med de s. k. ungerska länderna, Kroatien, Slavonien, Siebenburgen å den andra. Monarkiens officiella benämning är den »Österrikisk-Ungerska monarkien», men monarken fortfar att bära titeln kejsare af Österrike jämte benämningen konung af Ungern [2]).

d) *Krakaus förening med Österrike.* Inrättningen af det österrikiska-ungerska statsförbundet har hvarken ökat eller minskat monarkiens beståndsdelar, men endast ställt dem i en förändrad ställning och derigenom gifvit monarkien en annan statsform än den samma förut hade. Det samma kan sägas om bortförvisningen ur Tyskland, att monarkiens hela ställning väsendtligen förändrades, men det geografiska området förblef orubbadt. Lombardiets och Venetiens bortgång inneburo förluster af land och folk, men deremot hade Österrike långt förut, dock under tidehvarfvet efter 1815, på ett annat håll förvärfvat en ny besittning, nämligen *f. d. republiken Krakau.* Detta förvärf kan väl icke skattas särdeles högt såsom en tillväxt till Österrikes magt och storlek, men sjelfva denna tilldragelse att Krakau förenades med Österrike är i stats- och folkrättsligt afseende en ganska anmärkningsvärd sak.

Staden Krakau med dess område var af Europas magter erkänd såsom en egen stat med republikansk statsform, men dock blott halfsuverän, ty denna stat stod under Rysslands, Österrikes och Preussens gemensama beskydd, d. v. s. öfverhöghet. Ett särskildt förbehåll fans, republiken Krakau

---

1) *Staatsgrundgesetze der österreichischen monarchie. Supplementheft.* p. 108, 213. — *Die neue Gesetzgebung Oesterreichs. erläutert aus den Reichsrathsverhandlungen*, T. I, p. 501 o. f. *Das Staatsarchiv*, T. XV, n:o 3322.

2) *Das Staatsarchiv*, T. XV, n:o 3479.

var försäkrad om beständig neutralitet, hvarmed följde tvänne bestämningar, den ena att aldrig någon väpnad styrka fick intränga i Krakau — de tre skyddsmagterna egde således icke att militäriskt besätta staden — det andra att det var strängeligen förbjudet för den halfsuveräna staten att lemna någon fristad åt rymmare, som flydde undan lagens arm i något af de tre skyddsmagternas länder; sådane personer skulle på begäran utlefvereras. Allt detta var skrifvet i Wienerkongressakten och Krakaus halfsuveräna ställning samt neutralitet var således fördragsmässigt erkänd och försäkrad af de magter, som hade deltagit i Wienerkongressen [1]).

Men neutraliteten befans mycket svår att iakttaga. Krakau var en polsk stad och egnade sig förträffligt just till det, som den staden icke skulle få vara, nämligen en tillflyktsort för politiska flyktingar från de polska länderna och en verkstad för politiska stämplingar af landsflyktige Polackar. Förhållandet blef ömtåligt i synnerhet efter den misslyckade revolutionen i Polen 1830. Den ställning, som Krakau intog till den polska upresningen, kunde svårligen undgå att blifva en helt annan än som öfverensstämde med den neutralitet, som Krakau var ålagd att iakttaga likasom äfven berättigad att åtnjuta. Följden blef att Ryssland, hvilken var den bland de tre skyddsmagterna, som närmast berördes af det, som timade, ansåg sig berättigadt att låta trupper inrycka i Krakau [2]) och sedan uproret i Polen var undertryckt blef Krakau föremål för vissa åtgärder från de tre skyddsmagternas sida, som ingrepo i republikens författning och privilegierade rätt enligt Wienerkongressen. De tre magterna afsatte den förut varande regeringen (senaten) i Krakau samt insatte en ny personal i styrelsen; republikens grundlag förändrades [3]) och den fria passagen öfver Weichselfloden blef spärrad. Dessa åtgärder voro i politiskt afseende af en betänklig natur aldenstund

---

1) *art. 6, 9 i Wienerkongressakten.*

2) ANGEBERG, Recueil des traités, conventions et actes diplomatiques, concernant la Pologne 1762—1862, p. 938.

3) Jfr. de hos PÖLITZ Die europäischen Verfassungen, T. III, p. 52—54 förekommande urkunder. Ny grundlag lärer blifvit gifven. ANGEBERG, l. c. p. 975.

Krakaus författning och fri passage öfver floden var i Wienerkongressen åt Krakau tillförsäkrad. Der ligger i närmaste granskapet af Krakau, men på andra sidan om Weichseln, inom det österrikiska landet Galizien en stad vid namn Podgorze, som i afseende på handel och rörelse befann sig i mycket nära förbindelse med Krakau. Nu var i Wienerkongressakten stadgadt[1]) att Podgorze skulle för all framtid ega sin samfärdsel med Krakau oberoende af den österrikiska tullinrättningen. Den oförhindrade förbindelse, som härigenom upstod fram och tillbaka öfver Weichselfloden, lärer nu visat sig vara en banad väg för sådane personer, som den österrikiska polisen velat förfölja t. ex. de politiska flyktingarne. De tre skyddsmagterna tillkännagåfvo för republiken att de funnit för godt tills vidare afskaffa den fria passagen mellan Podgorze och Krakau[2]). Rättigheten att så förfara i strid med Wienerkongressakten kunde dock möjligen hafva någon grund så framt bevisligt var att neutraliteten icke blifvit af republiken från dess sida iakttagen.

Detta tilldrog sig år 1833 och efter några få års förlopp (1836) blef Krakau åter föremål för skyddsmagternas ingrepp. Oroligheter hade egt rum och de nyss nämnda åtgärderna hade visat sig otillräckliga, Krakau var ännu alltid en tillflyktsort för polske flyktingar och andre misstänkte personer. Nu kommer från de tre magterna en upfordran till styrelsen i Krakau att inom åtta dagar ur staden bortförvisa samtlige personer, Polackar och andre, så månge som af skyddsmagterna angåfvos såsom misstänkte. I vidrigt fall ämnade de tre magterna med egen magt »utföra det som styrelsen i Krakau ej ville eller kunde sjelf åstadkomma», d. v. s. republiken hotades med militäriskt våld. Det, som begärdes, var i afseende på Polackarne icke blott en förvisning från Krakau, men en verklig utlefvering. Ty de polske flyktingarne skulle föras till viss upgifven ort, nämligen Podgorze och der afvakta sitt öde, antingen tillstånd att begifva sig till annan ort eller skulle de

---

1) *art. 8, Wienerkongressakten.*

2) ANGEBERG, l. c. p. 962.

öfverföras till Amerika. Senaten i Krakau förklarade sig beredvillig att efterkomma anmaningen, men gjorde föreställningar angående den allt för korta tiden, åtta dagar [1]).

De åtta dagarne förflöto och i stället för vidare upskof erhöll senaten i Krakau ett nytt meddelande af innehåll att aldenstund senaten endast hade företagit lama och fruktlösa åtgärder samt låtit den utsatta tiden förflyta utan att begagna det biträde, som de tre magterna hade erbjudit, vore nu klarligen ådagalagdt att senaten hvarken kunde eller ville efterkomma upmaningen. De tre magterna funno sig således föranlåtne att med egen magt utkräfva sina fordringar. Förhållandet var att den första upfordringen var förenad med anbud af militäriskt bistånd, om sådant behöfdes, för att utdrifva de misstänkte personerne, men detta anbud hade regeringen i Krakau icke begagnat. Nu blef tillkännagifvet att Krakau skulle komma att besättas af en militärisk garnison i de tre magternas namn och de misshaglige personerne på detta sätt utdrifvas, hvilket ock skedde, hvarefter Krakau fortfor att vara besatt af de tre magternas trupper under flera års tid ända till år 1841 [2]).

Detta förfarande har två sidor. Anmaningen att utvisa flyktingarne hade sin grund i de urkunder, som lågo till grund för republikens tillvaro, Wienerkongressakten och det i denna urkund åberopade [3]) fördraget mellan de tre magterna. Det var i dessa fördrag Krakau förbjudet att emottaga flyktingarne. Men der var det också förbjudet för skyddsmagterna att militäriskt besätta Krakau och detta skedde likväl. De tre magterna försvarade sin handling dermed att deras förbindelse blott gälde så länge republiken upfylde sin. Krakaus besättning med militärmagt skulle

---

1) Af den kungörelse, som senaten i Krakau utfärdade, inhemtas, att den stränga befallningen gälde utan afseende derpå att de främmande personerne kunde hafva erhållit medborgarerätt i republiken. ANGEBERG, l. c. p. 977.

2) Den första upfordringen meddelades under datum d. 9 febr. 1836, truppernas inryckande kungjordes d. 16 febr. Jfr. för öfrigt om dessa händelser och de anordningar, som vidtogos, urkunderna hos ANGEBERG, l. c. p. 974—990 och hos DE MARTENS et DE CUSSY, *T. V, p. 729 o. f.*

3) art. 118 Wienerkongressakten.

således vara en sådan handling, som enligt folkrätten en stat vidtager för att utkräfva sin rätt.

Efter denna tid förflöt ett årtionde, medan Europa icke hörde mycket om Krakau. Men år 1846 utbröt en häftig rörelse i de polska länderna, egentligen i det österrikiska landet Galizien, och man hade anledning misstänka att medelpunkten för allt samman var staden Krakau [1]). Der fans ett sammansvuret band, som förberedde en upresning. Skyddsmagterna hemstälde till senaten i Krakau, huru vida den samma trodde sig mägtig att uprätthålla ordningen. Svaret blef nekande och senaten öfverlemnade åt skyddsmagterna att vidtaga erforderliga mått och steg [2]). Nu inryckte österrikiska trupper, men befunnos för svaga mot revolutionspartiet. Upresningen utbröt, trupperna utrymde staden. Men blott för att återkomma med förstärkning. Under tiden befann sig Krakau i revolutionstillstånd. Men denna tid blef mycket kort, knappt en eller annan vecka var gången, då en starkare militärstyrka inryckte och upresningen undertrycktes (febr.—mars 1846) [3]).

Nu upstod frågan huru med Krakau skulle förfaras, hvilken fråga åter så afgjordes, att de tre skyddsmagterna genom ett fördrag d. 6 nov. 1846 uphäfde det fördrag de hade ingått d. 3 maj 1815, genom hvilket republiken Krakau hade blifvit upprättad [4]). Denna stat uphörde nu att finnas, Krakau införlifvades med Österrike [5]).

Detta var dock nog mycket. En i Wienerkongressakten erkänd stat tillintetgjordes, ett helt stycke af kongressakten öfverkorsades af de tre magterna utan samråd med de öfriga. Föreställningar mot ett sådant förfarande uteblefvo icke från de öfriga stormagterna England och Frankrike.

---

1) Skrifvelse från furst Metternich till österrikiske ministern i Paris, tryckt hos ANGEBERG, l. c. p. 1021.

2) Bil. till furst Metternichs not, ANGEBERG. l. c. p. 1022 samt senatens i Krakau kungörelse l. c. p. 1020.

3) Jfr. den korta öfversigten af händelserna hos ALISON, History of Europe, T. VII, p. 581 o. f.

4) Detta fördrag är i Wienerkongressakten åberopadt.

5) Fördraget d. 5 nov. 1846 läses hos ANGEBERG, l. c. p. 1047 och hos DE MARTENS och DE CUSSY, T. V, p. 740.

Den diplomatiska skriftväxlingen uplyser de motsatta synpunkterna. Redan sjelfva fördraget d. 6 nov. innehåller en motivering, hvars hufvudsumma är följande. Krakau hade genom de sista tilldragelserna försatt sig i ett slags krigstillstånd mot de tre magterna och kunde således behandlas enligt krigets rätt såsom en eröfrad stat. Men denna synpunkt var likväl icke den, ur hvilken de tre magterna ville förklara sitt handlingsätt. De ville ej bruka den starkares rätt vid ett tillfälle, der skilnaden i magt och styrka var så stor. Österrike, Ryssland och Preussen synas hafva ansett under sin värdighet att framställa sig såsom de der hade eröfrat det lilla Krakau. Det de nu gjorde, det gjorde de blott för att försäkra ordning och fred i Krakau samt beskydda sina egna länder mot ständigt fortfarande uprorstämplingar, för hvilka Krakau vore medelpunkten och som denna stat vore allt för svag att sjelf motstå eller förekomma. De förflutna årens erfarenhet hade ådagalagt att Krakaus tillvaro såsom egen stat vore oförenlig med de tre magternas säkerhet och lugn. Krakau hade erhållit sin egenskap af egen stat genom ett fördrag mellan dessa tre magter d. 3 maj 1815, det vilkor, som i denna statshandling var föreskrifvet — neutralitet å Krakaus sida — hade denna stat öfverträdt och likaså handlat i strid med sin egen grundlag af år 1833. På denna grund ville de tre magterna anse sig berättigade att förfoga öfver Krakau på sätt som nu skedde.

Detta sätt att betrakta den folkrättsliga sidan af saken utvecklades vidare i skriftväxlingen med England och Frankrike. Förhållandet var att Krakau hade vid Polens delningar fallit på Österrikes lott samt derefter utgjort en del af hertigdömet Warschau, men hade år 1815 blifvit en egen stat på grund af ett fördrag mellan Österrike, Ryssland och Preussen, hvilket fördrag var i Wienerkongressakten lika med åtskilliga andra statshandlingar åberopadt »såsom en intregerande del af kongressakten och med samma kraft och verkan som om det samma vore ord för ord intaget i denna akt.» Vissa artiklar af fördraget voro dessutom afskrifna i sjelfva kongressakten [1]). Rättsfrågan berodde nu derpå om detta de tre mag-

1) art. 6—10, 118 i Wienerkongressakten.

ternas sinsemellan ingångna fördrag skulle genom åberopandet i Wienerkongressakten och de artiklar, som der funnos rörande Krakau, hafva antagit karakteren af en allmän europeisk statshandling, som ej rätteligen kunde rubbas annorlunda än genom samtliga de magters beslut, som hade undertecknat kongressakten. Detta var Frankrikes och Englands mening, men bestriddes af de magter, som hade gjort sig till herrar öfver Krakau. Deras förklaring lydde så att fördraget må vara i kongressakten åberopadt, men uphörde icke derföre att vara de tre magternas enskildta sak, hvars fortfarande bestånd eller uplösning berodde af dem allena. Åberopandet i Wienerkongressakten vore endast en »registreringsåtgärd», som blott betydde att om olika meningar funnos mellan de tre magterna angående fördragets tillämpning eller om någon ensidigt öfverträdde fördraget egde de öfriga magterna sin röst och talan. Men att efter enstämmigt råd sinsemellan förfoga öfver Krakau, dertill ville de tre magterna anse sig berättigade. De hade gjort Krakau till en egen stat, de som hade stiftat den staten kunde också afskaffa den samma. Deras afsigt kunde aldrig varit att inrätta en uprorsverkstad invid gränserna af deras egna länder. Och såsom bevis att särskildta punkter i Wienerkongressakten kunde genom aftal mellan de stater, dem saken angick, förlora sin gällande kraft anfördes flera exempel af smärre länderutbyten mellan vissa tyska stater, senare än kongressakten, och slutligen ett stort exempel, Belgiens skilsmässa från Holland, som hade skett utan samråd af samtliga kongressmagterna [1]).

Mot dessa exempel kunde dock anföras att gränsregleringar mellan de tyska staterna och deras små utbyten af orter och områden berodde på fri öfverenskommelse mellan dessa stater, men Krakau hade visserligen icke samtyckt till sin egen tillintetgörelse och om Hollands och Belgiens skilsmässa hade skett utan bemedling af samtliga kongressmagterna, var den frågan dock behandlad enligt häfdvunnen praxis af samtliga stormagterna och de öfriga staterna hade

1) Skrifvelse af furst Metternich d. 9 jan. 1847, ANGEBERG, l. c. p. 1070 o. f. och de preussiska skrifvelserna, l. c. p. 1059 o. f., 1065 o. f.

låtit dervid bero och ej gjort anspråk på den röst och stämma de kunde ega. Men deraf följde icke att dessa magter, särdeles stormagterna England och Frankrike, denna gång skulle vara tyste åskådare.

De tre magternas slutledning vederlades på ett segrande sätt af lord Palmerston, som var Englands utrikes minister, och M:r Guizot, som beklädde samma plats i kon. Ludvig Filips regering. Från deras sida blef Wienerkongressaktens gällande kraft allvarligen framhållen. Bestämningarne angående Krakau, i kongressakten intagna, vore att anse såsom ett verk af hela kongressen. »Man hade aldrig hört att sjelfständiga stater, som underhandlade med fullkomlig jämlikhet angående gemensama interessen, brukade *inregistrera* handlingar och beslut, hvaruti de icke hade någon del. Dessa framställningar från England och Frankrike stadnade icke vid den folkrättsliga rättsfrågan, de angingo äfven frågan om det politiska nödtvång, som skulle varit orsaken, hvarföre Krakau måste tillintetgöras. Mr. Guizot bestridde helt och hållet ändamålsenligheten af en sådan åtgärd. Om den lilla staten Krakaus undergång skulle vara ett medel att undertrycka den revolutionära ofreden, måste ofredens orsak vara att söka i denna stat. Men detta vore ej förhållandet. Denna ofred hade sin rot i den våldsama förstöringen af ett stort rike (Polen) och kunde blott småningom öfvervinnas af en välvillig och god styrelse. Varnande och allvarsama ord talades i denna ton från den franska sidan: »ingenting vore sämre för den mägtige än att förklara sig sjelf oförmögen att upfylla — om det ock skulle ske blott småningom och långsamt — sina egna löften och förhoppningar, som han sjelf har upväckt». — Lord Palmerston åter hade svårt att begripa huru republiken Krakaus tillintetgörelse kunde vara erforderlig för de tre stora magternas säkerhet. Krakau vore så beläget att ingen menniska kunde komma dit eller derifrån utan att färdas genom något af de tre magternas land. Det berodde på deras polis att vakta gränserna. Vore åter polisen i sjelfva Krakau för svag kunde den saken hjelpas utan att undertrycka hela staten.

Slutligen framkastas i den fransyska framställningen några mycket eftertänkeliga ord, Guizot yttrar sig på följande sätt: »ingen stat kan slita sig lös från ingångna för-

drag utan att på samma gång frikalla andra från deras förbindelser. Frankrike har icke glömt de smärtsama offer, som 1815 års fördrag ålade det samma. Frankrike kunde göra sig en förmån af ett handlingsätt, som innebure en rättighet för detta land att hädanefter rådfråga endast sina egna interessen [1]).

Men Krakau blef sådant det var, gerningen var gjord och att börja ett europeiskt krig för Krakaus skull kunde dock ej vara Frankrikes och Englands mening. Stor skada var icke heller gjord, den sjelfständighet Krakau hade haft, var ej mycket värd, ödet att blifva en österrikisk provinsstad kunde vara lika godt som att bära namn af en egen stat under ett sådant förmynderskap som de tre magternas. Den preussiske utrikes ministern uttryckte denna sida af saken ganska riktigt då han i en skrifvelse förklarar förhållandet så, att man väl hade kunnat låta Krakau behålla skenet af en egen stat, men man ville icke spela en komedi [2]).

Krakau blef således en stad i Österrike och har så förblifvit. Men det tillägg, som Österrike erhöll till sina besittningar, var icke en eröfring, som Österrike gjorde för att förstärka sin magt, det innebar blott ett politiskt försigtighetsmått, som Österrike vidtog i samråd med sina bundsförvandter.

Öfversigt af Österrikes vinst och förlust i storlek och folkmängd: *vinst:* Krakau [3]) (staden år 1869): folkm. 49,835,

		storlek	folkmängd (1871)
förlust:	Lombardiet [4]) . . .	427 : 2715	3,460,824
»	Venetien	426 : 1258	2,642,807
		853 : 3973	6,103,631

1) De engelska och franska skrifvelserna tryckta hos ANGEBERG, l. c. p. 1055, 1062 o. f. DE MARTENS et DE CUSSY, T. V, p. 742 o. f.

2) ANGEBERG, l. c. p. 1060. Jfr. den österrikiska skrifvelsen l. c. p. 1076.

3) BEHM und WAGNER, l. c. Erg. H. n:o 41, p. 43.

4) Detta enligt BEHM und WAGNER, Erg. H. n:o 41, p. 83 och n:o 35, p. 30. Siffrorna afse Lombardiet och Venetien såsom beståndsdelar af kon.-riket Italien. Några smärre förändringar i den politiska indelningen kunna möjligtvis egt rum så att storleken kanske icke var alldeles den samma när länderna afträddes af Österrike.

6. **Italien.** Namnet Italien år 1815 och 1876 betecknar mycket olika föremål. Italien, så som detta land hade blifvit sönderdeladt i följd af äldre förhållanden och med sönderdelningen stadfästad af Wienerkongressen, var, såsom någon gång sades, blott ett »geografiskt begrepp», men Italien i närvarande stund är en stormagt i Europa.

Stora förändringar hafva således timat. Och dessa förändringar äro af sådan art att tanken ovilkorligen vänder sig till Tyskland för jämförelsens skull. Så som det sönderstyckade Tyskland har förenat sig, så ock Italien. Men sättet är olika, Tyskland har bildat ett statsförbund, Italien en helstat. Tysklands monarkier hafva fritt eller tvunget ingått i förbundet och räddat sin tillvaro utom de, hvilka underkufvades af Preussen; Italiens folk har fördrifvit sine furstar.

Alle utom två, konungen af Sardinien och Påfven. Den senares karakter såsom regerande monark var så egendomlig, att han verkligen ej kunde afsättas mera än till hälften, nämligen från den verldsliga magten, den andliga monarkien är orörd och påfven behåller sitt residens. — Sardinien var stödjepelaren för hela Italien såsom Preussen för Tyskland. Men dock på annat sätt. Preussen var tillräckligt starkt att ställa sig i spetsen för det förenade Tyskland, Sardinien åter har väl bildat stommen för Italiens enhet, men i det förenade Italien är Sardinien för liten magt att vara anföraren. Sardinien har gått upp i Italien.

A) *Sardiniens krig med Österrike och Lombardiets eröfring (1859)* omtalades nyss ur synpunkten af Österrikes förlust, det samma fordrar nu att betraktas med afseende på Italiens vinst.

Den tid, som efterföljde de förolyckade revolutionerna år 1848, var för Italien en tid af undertryckt oro och reaktionen herskade utom i Sardinien. Slutligen bryter sig ställningen när kejsar Napoleon upträder med Frankrikes magt, Österrike besegras, Lombardiet eröfras och blifver behållen vinst för Sardinien, men öfverflyttningen från Österrike gick genom Frankrikes hand.

Det som Sardinien vann, var en vinst för Italien, det Italien, som sträfvade till enhet. Lombardiets besittning be-

tecknade icke blott en ny landsdel i Sardiniens rike, men innebar äfven en stor förmån för hela Italien, ty Sardiniens magt att gifva stöd och hållning åt enhetsträfvandet var ökad, ett stort steg var taget på vägen, som bar till Italiens förening. Men visserligen återstod det mästa då allt i det öfriga Italien ännu var orördt och Österrike hade qvar Venetien.

Fredsfördraget i Zürich var likväl icke aldeles tystlåtet om det öfriga Italien. Der talades några ord om en ny idé nämligen ett *italienskt statsförbund.* Kejsaren af Österrike och Fransmännens kejsare öfverenskommo att »på allt sätt befordra» ett sådant förbund med påfven till hederspresident [1]). Italien skulle blifva ett statsförbund snarlikt det Tyska Förbundet. Påfvens ordförandeskap afsåg icke någon ledande och styrande magt hos honom, men blott en hyllning åt den egendomligt höga rang, hvarigenom han skilde sig från hvarje annan katholsk suverän.

Detta förbund skulle visserligen blifvit ett steg till Italiens förening, men en helt annan förening än den, som föresväfvade Italienarenas önskningar. Förbundet skulle hafva stadfästat de särskildta staterna i deras sjelfständiga ställning, någon verklig enhet skulle icke åstadkommits.

B) *Revolutionerna i Italien (1859—1861).* Kriget och segrarne vid Magenta och Solferino hade uträttat mycket mera än som kunde skrifvas i fredsfördraget. De hade upväckt en rörelse, som icke lät sig hejdas af det hastiga fredslutet och de båda kejsarenas tal om det italienska statsförbundet. Det förbund, som skulle verkligen förena Italien, måste vara italienska folkets förbund under en gemensam regering, men icke dynastiernas förbund med påfven till president. Kriget i norra Italien åtföljdes af folkresningarne i det mellersta. Händelsernas ordning var följande.

1. Upresningen i *Toscana* (d. 27 apr.). Storhertigen lemnar landet och utgaf sedermera (d. 21 juli) en thronafsägelse under förutsättning, att hans son skulle blifva efterträdare. Men detta aktades intet, en nationalförsamling i Toscana förklarar det regerande huset afsatt och besluter landets förening med Sardinien (d. 16 aug.).

1) »sous la presidence honoraire du Saint-Pere».

2. Upresningen i *Parma*. Regerande hertiginnan, som förde styrelsen för sin minderårige son, lemnar landet (d. 2 maj), och återkommer väl snart sedan österrikiska trupper inryckt, men måste efter en kort tid å nyo aflägsna sig (d. 7 juni). Något senare (d. 11 sept.) förklarar en nationalförsamling i Parma den regerande dynastien afsatt och besluter landets förening med Sardinien.

3. Upresningen i *Modena*. Hertigen lemnar landet (juni) och en representerande församling förklarar hertigen och dynastien afsatt samt besluter förening med Sardinien (20—21 aug.).

4. Upresningen i den del af Kyrkostaten, som kallas *Romagna* (juni). Sakernas gång blef den samma som på de nyss nämnda ställena, att en representerande församling beslöt förening med Sardinien (sept.).

Betraktar man tidsbestämmelserna, visar sig genast att dessa rörelser i mellersta Italien utbröto redan innan krigets gång i det norra var på långt när afgjord. Italienarne väntade icke på de stora slagen vid Magenta och Solferino, blotta vissheten att Österrike hade en mägtig fiende, Italien en bundsförvandt var tillräcklig att framkalla upresningen. Och syftemålet är det samma öfverallt, förening med Sardinien, d. v. s. Italiens enhet förmedlad genom den bland staterna, som redan kunde sägas föra det nationella interessets talan. Talet handlar icke nu om republik, man tänker sig ett förenadt Italien med monarkisk statsform under Sardiniens konungaätt. Vidare visar sig äfven att resningarne fortfara med oförminskad styrka sedan kriget i norra Italien var slutadt på ett sätt, som ingalunda kunde tillfredställa det italienska nationalinteresset. Något annat, något mera hade man väntat än blott Lombardiets befrielse. Men man aktar intet derom. Likasom Italienarena icke hade afvaktat händelserna vid Magenta och Solferino, så låta de sig icke hejdas i sin fart af preliminärerna i Villafranca. Der talades om ett italienskt statsförbund, men furstarne, som skulle bilda statsförbundet, afsättas från sina throner.

Den första anmärkning, som här framställer sig, angår den fullkomliga försvarslöshet, hvaruti de italienska regeringarne befunno sig så snart de ej hade de österrikiska

trupperna vid sidan. Det är en tydlig sak, att dessa upresningars framgång, dessa regeringars fall berodde derpå att Österrike nu mera ej kunde bevaka, ej mägtade beherska mellersta Italien på samma gång Österrike hade att bemöta Frankrikes angrepp i det norra. Vill man väga och värdera det italienska frihetsarbetet, så är detta en mycket bestämmande slutsats, att man ser de italienska regeringarne vara komne till den ståndpunkt att deras magt hvilade på främmande bajonetter mot deras eget folk. Det är icke så aldeles afgjordt som mången sig det kanske föreställer att alla dessa italienska regeringar voro så aldeles helt och hållet vållande dertill att deras ställning hade blifvit sådan, men sedan detta dock inträffat var tiden inne att platsen borde utrymmas. En regering, som ej kan regera sitt eget land utan främmande härsmagt, är ett politiskt oting. Hufvudsaken var att desse furstar i Parma, Modena och Toscana och påfven i sitt land stodo såsom hinder för tidens stora tanke, Italiens enhet.

Emellertid var denna enhet dock ännu långt ifrån afgjord. Preliminärerna i Villafranca pekade åt helt annat håll. Der talades ju om ett statsförbund i Italien och förutsattes att storhertigen af Toscana och hertigarne af Parma och af Modena skulle återtaga sina länder, det enda som betingades var att påfven skulle upmanas att införa »nödiga reformer». Hela det österrikiskt-franska fördraget hvilade på aldeles motsatt grund mot den, på hvilken italienska folket stod, utom blott i frågan om Lombardiet. Frankrikes understöd kunde icke påräknas så vida franske kejsaren hade allvar med ord, som han sade och fredsfördrag, som han skref. Men en stor sak var dock vunnen, Österrike var afväpnadt i Italien. Denna magt efter slagen vid Magenta och Solferino var icke mera Italiens förskräckelse. Hade Österrike segrat i det lombardiska fälttåget då skulle upresningarne i mellersta Italien utan allt tvifvel fått gå under oket. Större understöd behöfdes icke än det, som de italienska staternas folk hade fått när Frankrike befriade dem från Österrike. Det öfriga kunde de göra sjelfve. Kejsar Napoleon sade någon gång att han ville återgifva Italien åt sig sjelf. Detta var just

det han gjorde då han slog Österrike. Blott i en punkt hade kriget slutats på ett för Italien bestämdt ofördelaktigt sätt, nämligen i det att Venetien ännu var österrikiskt. Sina egne furstar förmådde Italienarena fördrifva, men att taga Venetien från Österrike förmådde de icke.

På denna punkt befann sig Italien under hösten 1859 medan Frankrike och Österrike underhandlade om freden i Zürich. I detta fredsfördrag uprepades talet om det italienska statsförbundet och de fördrifne furstarnes i Parma, Toscana, Modena legitima rätt erkändes uttryckligen, men någon uttrycklig öfverenskommelse att återställa dem i sina länder gjordes likväl icke. Italiens tillstånd blef också oförändradt in på följande året och det bör ej lemnas oanmärkt att det, som talades om det italienska statsförbundet och de fördrifne furstarnes rättigheter finnes endast i fredsfördraget mellan Österrike och Frankrike, men icke i fördraget mellan Österrike och Sardinien, hvilket afslutades på samma gång i Zürich [1]). Sardinien hade således fria händer.

Men oafgjordt var dock om Sardinien vågade inlåta sig på föreningen med de öfriga staterna i strid med de båda stormagternas uttalade mening. Emellertid lärer det dock med hvarje dag blifvit allt mera tydligt att en återuprättelse af de störtade furstethronerna, en verkställning af det omtalade statsförbundet var en omöjlighet. Staternas form och skick var nu sådant att Parma, Modena, Romagna och Toscana hade hvar och en sin nationalregering, mellan dem ingicks ett förbund (d. 20 aug. 1859) och något senare förenade sig de tre länderna Parma, Modena och Romagna under en och samma regering (d. 8 dec. 1859) samt antogo (d. 1 jan. 1860) ett gemensamt namn Emilien. Kort derefter blef Sardiniens konstitutionella grundlag formligen antagen d. 20 jan. 1860 i Toscana och d. 21 jan. i Emilien. Den fullständiga föreningen med Sardinien var ännu icke från Sardiniens sida utförd, men sardinska regeringen gaf oförställdt till känna att denna förening icke skulle möta hinder från Sardinien [2]).

---

1) SAMWER, l. c. T. III. 2, p. 531 o. f. GHILLANY, Diplomatisches Handbuch, T. III, p. 84 o, f.

2) Sardinska regeringens cirkulärskrifvelse d. 27 jan. 1860 i utdrag SCHULTHESS, Europ. Geschichtskalender 1860, p. 11.

Så kunde Sardinien handla utan risk och fara, ty jämsides med det som tilldrog sig i Italien gick underhandlingen om Savoyens och Nizzas öfverlåtelse åt Frankrike. För det priset köptes Frankrikes neutralitet. Och i de båda länderna, Emilien och Toscana, blef folkomröstning hållen, som utföll med ofantlig öfvervigt i röster för ländernas fullständiga förening med Sardinien [1]). Utgången anmäldes hos konungen af Sardinien, som gaf ett jakande svar och kungjorde Emiliens och Toscanas förening med Sardinien till en enda stat (d. 18 och 22 mars 1860).

Men ännu fattades dock ganska mycket för att Italiens förening skulle vara fullständig; Neapel och Sicilien fattades och Venetien och Rom.

5. *Neapel* och *Sicilien* skulle dock ej länge dröja. Der hade kon. Ferdinand II aflidit midt under den oroliga tiden 1859 och den nye regenten Frans II satt ännu orubbad på sin thron när Emiliens och Toscanas förening med Sardinien verkstäldes. Men i sjelfva verket stod Båda Siciliernas thron ej på starkare grundval än de öfriga. Händelsernas gång i dessa länder var följande.

a) *Siciliens eröfring genom Garibaldi.* Det, som skulle afgöra rörelsens framgång i södra Italien, var icke folkrörelsen hemma i landet, icke heller någon mellankomst från Sardinien med Emilien och Toscana, men det var Garibaldis ankomst med friskarorna. Så aldeles försvarslös som de öfriga regeringarne var Båda Siciliernas styrelse icke. En upresning på Sicilien var började, men utan synnerlig framgång (april 1860) och sedan Garibaldi anländt (den 11 maj) förestod ett litet fälttåg, träffningar höllos och en månad förflöt innan Garibaldi var herre öfver hufvudstaden Palermo (juni) samt ännu en månad innan hela ön var rensad från de kungliga trupperna (juli 1860). Men längre tid fordrades dock ej, mycket stark var motståndskraften icke.

---

1) Rösternas antal upgifves på följande sätt:

Emilien:	för föreningen	426,006,
	för Em. såsom egen stat	766.
Toscana:	för föreningen	366,571,
	för Tosc. såsom egen stat	14,925.

SCHULTHESS, l. c. p. 25.

b) *Garibaldis tåg till Neapel.* Medan detta tilldrog sig på Sicilien var jäsningen mycket stark i Neapel. Slutligen (d. 1 juli) lät konungen Frans II kungöra införandet af en konstitutionel grundlag, författningen af år 1848. Denna åtgärd, under närvarande förhållanden fruktlös, bör dock anmärkas såsom ett bidrag till revolutionernas lärdomar. Detta är en politik, som stundom användes i kritiska tider, att komma med eftergifter sedan allt är för sent. I augusti månad landsteg en afdelning af Garibaldis trupper, d. 19 aug. landsteg han sjelf och d. 7 sept. höll han sitt intåg i hufvudstaden. Dagen förut hade konungen afrest till fästningen Gaeta.

c) *Sardiniens fälttåg i Neapel.* Garibaldis snabba framgång synes utmärka att den motståndskraft, som hade funnits hos de kungliga trupperna på Sicilien, aldeles uteblef i Neapel. Men så var likväl icke förhållandet. Tåget till hufvudstaden synes gått mycket lätt, men vid Gaeta fans ännu en krigshär och ett fälttåg behöfdes. Men detta utfördes icke af Garibaldi allena med friskarorna. Konungens af Sardinien krigshär anryckte (okt.). Denne monark hade förut undvikit att officielt upträda mot Neapel. Men nu förklarade sardinska regeringen att sedan den neapolitanska styrelsens fall kunde anses afgjordt ämnade konungen af Sardinien besätta Neapel. I sjelfva verket var dock Neapels eröfring icke aldeles afgjord; afgörandet berodde på det fälttåg, som nu öpnades. I detta fälttåg stridde både Sardiniens armé och Garibaldis friskaror. Den sardinska armén öfvervann den neapolitanska i träffningen vid Garigliano (d. 3 nov.), fästningen Capua intogs (d. 2 nov.), men Gaetas belägring drog på tiden. Denna fästning gaf sig först i febr. 1861. Dermed var Neapels eröfring fulländad och f. d. konungen afreser till Rom.

d) *Neapels och Siciliens förening med Sardinien, Emilien och Toscana.* Italiens folk och Neapels deribland väntade icke på det neapolitanska konungadömets fullkomliga undergång. Garibaldi hade tagit riket i besittning i konungens af Sardinien namn, allmän folkomröstning var hållen i båda länderna, Neapel och Sicilien, redan d. 21 okt., med mycket stor öfvervigt i röster för en förening med Sardinien. D. 18

febr. 1861 öpnades det första allmänna, italienska parlamentet i Turin och beslöt att det förenade rikets benämning skulle vara *Konungariket Italien.* Den lag, som innehåller detta beslut, är daterad den 17 mars 1861 [1]).

6. *Umbrien och Markerna.* Detta konungarike omfattade då ej blott de förut förenade länderna med tillägg af Neapel och Sicilien, men äfven de stycken af Kyrkostaten, som kallas Umbrien och Markerna, hvilka hade affallit från påfven likasom förut Romagna. Umbriens och Markernas affall egde rum på hösten 1860 (sept.) och åtföljdes af ett kort fälttåg af sardinska trupper mot de påfliga. Påfvens krigshär tappade en träffning vid Castelfidardo och fästningen Ancona eröfrades. Landets eröfring gick ganska ledigt och senare på hösten blef folkomröstning hållen. Ett ofantligt flertal beslöt förening med Sardinien [2]).

C) *Konungariket Italiens ställning till det öfriga Europa.* Efter allt hvad som nu tilldragit sig kunde man anse Italiens enhet afgjord, hvilket också uttrycktes i sjelfva benämningen, det, som ännu fattades, för att verkligheten skulle fullständigt svara mot namnet, var icke mera än att det kunde räknas för undantag, som kunde försvinna. Så stor var förändringen att icke blott de italienska ländernas ställning var sins emellan omkastad, men en väsendtlig rubbning var gjord i det europeiska statsystemet, ej mindre än fyra särskildta stater hade uphört att finnas, Parma, Modena, Toscana, Båda Sicilierna, och en femte, Kyrkostaten, hade förlorat största delen af sitt land. Man skulle äfven kunna säga att en sjette stat hade försvunnit, konungariket Sardinien, men i stället för dessa stater af andra, tredje ordningen hade Europa fått en ny stormagt, ty sådan var konungariket Italiens storlek och folkmängd, sådana voro dess kraftelementer, att om denna stat egde bestånd måste för den samma en plats öpnas i stormagternas råd. En fråga kunde dock göras, om den nya ledamoten var välkommen i

---

1) *Das Staatsarchiv*, T. I, n:o 8.

2) Rösterna upgifvas på följande sätt:

Markerna:	133,783 ja,	1,212	nej.
Umbrien:	97,075 »	380	»

GHILLANY, Europ. Chronik, T. II, p. 547—548.

rådet eller, med andra ord, om Europa ville låta bero vid det, som tilldragit sig i Italien.

Hade allt varit i Europa nu såsom i förra tider skulle den saken varit mycket osäker. Den heliga alliansen på sin tid skulle visst icke fördragit något sådant. Men under den senare tiden hade Europas magter lärt att låta bero vid afgjorda saker och erkänna faktiska förhållanden ehuru obehagliga de må varit. Så hade Frankrikes juliirevolution fått passera oanfäktad, Grekland hade fått sin frihet och Belgien sin skilsmässa från Holland. Denna fördragsamhet hade sitt uttryck i den s. k. non-interventionsprincipen, enligt hvilken främmande magter icke borde inblanda sina rådslag och vapen i staternas inre angelägenheter. Samma grundsats hade väl icke blifvit alltid iakttagen, för den heliga alliansen hade den läran varit aldeles främmande och den kunde från motsatt sida anses öfvergifven just i afseende på Grekland och Belgien, men den hade all den kraft och verkan, som finnes hos en allmän grundsats ändock den samma stundom öfverträdes. Förhållandet vore icke det samma om grundsatsen icke funnes, om han öfverträdes den ena gången kan dess kraft och verkan göra sig gällande en annan gång. Här hade nu åtskilligt tilldragit sig, som i diplomatiens fordna dagar skulle visat sig mycket betänkeligt, folkens upror hade omstörtat monarkernes throner, en legitim regering, Sardiniens, hade räckt sin hand åt de uproriske och slutligen funnos revolutionära elementer ännu i rörelse inom Italien.

Icke desto mindre var för närvarande ingen anledning att befara det Europas magter skulle draga i härnad för att uppresa de fallna thronerna uti Italien, men en stormagt fans, som icke kunde kallas neutral, nämligen Österrike, och förhållandet blef så mycket mera ömtåligt som fiendskapen var ömsesidig. Frågan var icke blott om Österrike skulle fördraga konungariket Italien, men äfven om detta konungarike skulle fördraga Österrikes besittning af Venetien. Och härtill kom en annan fråga om Rom och påfvedömet. Påfvens aldeles egendomliga ställning bland Europas monarker försatte den romerska frågan i en helt egen ställning, som ej skulle funnits om kyrkostaten hade varit

ett vanligt hertigdöme eller konungarike. Men i alla händelser handlade frågan icke derom att Italien skulle fördraga Österrikes magt i Venetien och påfvens verldsliga herravälde i Rom, ty det visste hela verlden att Italien icke fördrog dessa båda magter längre än Italien var ovilkorligt tvunget att så göra, men frågan var den huru länge Italien skulle låta sig bindas af detta tvång eller, med andra ord, huru länge Italien skulle lemna Österrike i fred i Venetien och påfven i sina återstående besittningar. — Med dessa förhållanden sammanhängde nu frågan *om konungariket Italien skulle af de öfriga magterna erkännas.*

England erkände genast det nya konungariket, men Frankrike dröjde från mars till juni månad då Kejsar Napoleon omsider gaf sitt erkännande. Åtskilliga stater af andra ordningen visade sig mycket beredvilliga[1]), men de två stormagterna Preussen och Ryssland höllo sig på afstånd; från Österrike kunde intet erkännande väntas. Slutligen år 1862 blef konungariket Italien erkändt af Preussen och Ryssland. Det olika sätt, hvarpå dessa magter gingo till väga, uplyser huru det tillgick för konungariket Italien att taga sitt inträde i Europas statsystem och med det samma öpnar sig utsigten öfver dessa sväfvande frågor, den venetianska och den romerska, som ännu alltid gjorde Italiens ställning obestämd.

England gaf sitt erkännande utan alla förbehåll, engelska regeringen förklarade helt kort och bestämdt att Hennes Maj:t Drottningen »på grund af den aktning Hennes Maj:t hyste för de europeiska folkens sjelfständighet»[2]) vore sinnad mottaga den italienske ministern såsom konungens af Italien sändebud. Men om således England rent och fullständigt gaf sitt bifall hade dock en skriftväxling föregått och ett utbyte af förklaringar hade egt rum. Af en skrifvelse från Italiens förste minister Cavour till italienska sändebudet i London inhemtas att engelska regeringen hade yttrat sig ej vilja fästa mycket afseende på folkomröstnin-

---

1) *Das Staatsarchiv, T. I, n:o 9—11.*

2) »acting on the principle of respecting the independence of the nations of Europe».

garne i Neapel, Sicilien, Umbrien och Markerna, men ville innehålla sitt omdöme till dess nationens röst uttalat sig på ett regelbundet och formligt sätt i författningsenligt och fritt parlament. Cavour erinrar att detta, som engelska regeringen ville afvakta, nu hade inträffat, parlamentet var samladt och hade fattat sitt fria beslut i full öfverensstämmelse med folkomröstningarne. Vidare hade engelska regeringen också varit något osäker, huru vida den italienska regeringen vore mägtig »att upfylla sina förbindelser så väl i afseende på inre förhållanden som i afseende på främmande magter»[1]) d. v. s. att engelska regeringen vågade icke rätt lita på den italienska styrelsens förmåga att beherska de revolutionära elementerna och krigslystnaden mot Österrike. I detta afseende ville italienska regeringen bedja den engelska vara fullkomligt lugn, åberopande den sista tidens erfarenhet, att den borgerliga ordningen vore fast och säker i hela landet[2]). — En hufvudsak återstod, att tillfredställa engelska regeringen rörande Italiens sätt att fatta sin ställning till Österrike. Italienska regeringen erkände öppet att vänskapliga förbindelser med Österrike vore omöjliga så länge Venetiens »befrielse» vore ogjord. Men Italiens regering kände de högre interessen, som hindrade den samma att öfverlemna sig åt den nationella känslans intryck. Dess fasta föresats vore att icke på något sätt föranleda ett europeiskt krig, d. v. s. Italien skulle vänta tåligt till dess den allmänna meningen bland Europas statsmän hade fällt sitt utslag mellan Italien och Österrike. För närvarande vore ställningen sådan att Österrike hade förbehållit sig att när helst tillfälle yppades göra sina och de fördrifne furstarnes anspråk gällande. Österrike vore således en fiendtlig magt mot Italien, men verkligt krigstillstånd var icke för handen

---

1) »des forces morales et materielles necessaires pour remplir ses devoirs soit a l'interieur, soit dans ses rapports avec les autres puissances». *Das Staatsarchiv, T. I, n:o 25.*

2) Det erkändes visserligen att stora svårigheter för en ordnad förvaltning funnos i södra Italien, hvilket vore en oundviklig följd af den förut varande neapolitanska dynastiens dåliga regering, men någon syftning till statskickets omstörtning hade icke heller i denna del af Italien visat sig.

och Italien ämnade icke bryta freden. — Efter att hafva emottagit denna förklaring från Italien gaf England sitt ovilkorliga erkännande[1]).

Annorlunda uttryckte sig Frankrike. Först och främst gaf Frankrike sitt bifall till konungariket Italiens tillvaro först i juni månad sedan England hade gifvit sitt redan i mars. Och när Frankrike nu erkände konungariket skedde detta blott med åtskilliga allvarsama förmaningar. Franske kejsaren lät sin minister uttrycka sig på ett sätt, som ganska tydligt låter hvar och en läsa bakom raderna kejsarens missbelåtenhet med de senaste årens händelser i Italien. Kejsar Napoleon kunde icke heller vara belåten, dessa händelser hade ju dragit ett streck öfver hans egen politik med det italienska statsförbundet, som han hade högtidligt kungjort att han ville inrätta. Och kejsaren varnade Italien att icke störa den allmänna freden d. v. s. icke förgripa sig mot Venetien, non-interventionsprincipen ville Frankrike upprätthålla, men skulle aldrig godkänna en politik, som vore riktad till angrepp. — Slutligen fans en sak, som ej hade behöft göra någon svårighet för Englands protestantiska regering, men som var ömtålig för det katholska Frankrike — förhållandet till påfven. Franske kejsaren förklarade att då han nu ingick i officiella förbindelser med italienska regeringen vore detta icke så att förstå som skulle Frankrike underkänna påfvens rätt med afseende på de fiendtliga angrepp, som voro gjorda mot kyrkostaten, d. v. s. Romagnas, Umbriens, Markernas affall. Och Rom, der Frankrike nu höll garnison, ämnade Frankrike fortfarande hålla besatt med sina trupper, så länge full säkerhet icke var gifven för de interessen, som Frankrike der bevakade, d. v. s. påfvens verldsliga magt.

Italienska regeringen i sitt svar på denna förklaring från Frankrikes sida undvek att uttryckligen nämna den österrikisk-venetianska frågan likasom icke heller Venetiens namn förekommer i den franska skrifvelsen. Men Frankrikes varning blef icke derföre obesvarad. Orden lyda så att

1) Den italienska skrifvelsen är daterad d. 16 mars och Englands förklaring, hvarigenom konungariket erkändes, bär datum d. 30 mars.

italienska parlamentet »på samma gång det högtidligt upställde nationens rätt att fullständigt utföra sin förening»[1]) d. v. s. taga Venetien och Rom, hade uttryckt sin förhoppning att den allmänna meningen skulle med tiden låta sakerna ledas till det slut, som Italiens folk så lifligt efterlängtade d. v. s. Venetien och Rom hänskjötos till framtiden. Särskildt om Rom yttrades ganska öppet att Italien ville komma i besittning af sin »ärorika hufvudstad», men kyrkan och dess öfverhufvud skulle hållas i vördnad. Italienska regeringen ville gerna hoppas att Franske kejsaren efter någon tids förlopp skulle finna sig i tillfälle att låta sina trupper aflägsnas från Rom och ej neka sin medverkan (»ses bons offices») för att bereda en öfverenskommelse med påfven [2]).

Denna fråga om Rom, hvilken under de följande åren skulle visa sig ytterligt svår att lösa, var redan nu en stötesten mellan Italien och Frankrike. Man finner af en skrifvelse från kejsar Napoleons utrikes minister till de franska beskickningarne, att kejsaren hade ämnat låta sitt erkännande af konungariket Italien bero af den romerska frågans lösning [3]), hvilken således borde föregå. Men sedan Italien förlorat sin store statsman Cavour, hvilken nyss aflidit, befarade kejsaren att den kungliga regeringen i Italien skulle blifva öfverväldigad af de revolutionära elementerna, hvilket vore en så stor fara för den allmänna freden, att kejsaren ansåg sig böra skilja erkännandet af konungariket Italien från behandlingen af den romerska frågan, d. v. s. erkänna konungariket oaktadt frågan om Rom var oafgjord. Således för att med sitt vitsord gifva styrka och stöd åt den bestående ordningen i Italien gaf kejsaren sitt erkännande [4]).

Det språk Preussen förde var icke olikt Frankrikes. Det visar sig af en preussisk ministerskrifvelse att italienska regeringen hade förehållit den preussiska det stora interesse,

---

1) »se constituer dans sa complete unité.

2) De båda skrifvelserna finnas i *Das Staatsarchiv, T. I, n:o 13, 14.*

3) Nous comptions faire dependre des garanties de securitè, qui nous seraient offertes pour le territorie laissé au gouvernement pontifical notre resolution definitive».

4) *Das Staatsarchiv*, T. II, n:o 209.

som borde förena alla magter, att stärka och befästa den monarkiska ordningen på italienska halfön mot anarkien och de republikanska rörelserna. De stora magternas erkännande af sakernas skick i Italien skulle vara ett mägtigt medel att upphäfva den osäkerhet och oro, som uprörde sinnena och frestade till ytterligheter. Italiens regering framställer således sin sak ur samma synpunkt, ur hvilken kejsar Napoleon betraktade den samma. — Det preussiska svaret innehåller uttryck af belåtenhet med de fredliga försäkringar, som italienska regeringen också hade gifvit. Men frågan om Venetien låg Preussen nära om hjertat emedan ett angrepp från Italien mot Österrike lätteligen kunde sätta Tyska Förbundets säkerhet i fara. Och på samma gång låter sig bakom raderna läsas en viss betänklighet rörande Rom och påfven. Der finnas några ord, som måste afse den katholska befolkningen i Tyskland och dess ömtålighet om påfven[1]). Hufvudsumman var att om Italien gaf tillfredställande försäkringar angående Venetien och Rom ville Preussen icke undandraga sig att erkänna det nya konungariket. Sådana försäkringar blefvo gifna, hvarefter Preussen erkände det italienska riket, dock med uttryckligt förbehåll att denna handling icke innebure något godkännande af de händelser, som hade timat i Italien samt den politik, som den italienska regeringen hade följt och ännu mindre innehölle någon förbindelse i afseende på kommande händelser eller tredje mans rätt d. v. s. att Preussen erkände det konungarike Italien, som nu fans, men hade icke dermed gillat det sätt, hvarpå detta rike hade uppkommit och Preussen förbehöll sig full frihet att förfara efter omständigheterna i fall andra tider kommo[2]).

Denna skriftväxling mellan Italien och Preussen egde rum i juli 1862 och vid samma tid var hemställan gjord hos Ryssland genom franske kejsarens beredvilliga bemedling.

1) Der talades om försäkringar, som den italienska regeringen borde gifva af sådan natur, att de kunde »rassurer nos confederés et la partie de notre propre population, qui pourrait voir dans notre reconnaissance de ce qui est une reconnaissance anticipée d'evenements futurs, qu'elle apprehende».

2) *Das Staatsarchiv*, T. III, n:o 406—408.

Samma betänklighet hade funnits hos ryska regeringen som hos de öfriga att de revolutionära elementerna i Italien skulle blifva regeringen öfvermägtiga. Men de förklaringar dem italienska regeringen nu gaf åt Ryssland likasom åt de öfriga magterna befunnos tillfredställande och Ryssland lät sin betänklighet falla. Deremot hade Ryssland sina egna bekymmer. Der fans en mängd Polackar i Italien, det befarades att detta land skulle blifva en verkstad för onda stämplingar mot Ryssland, der fans ett eget läroverk för unge Polackar, hvilket af ryska regeringen betraktades med mycket misstänksama ögon. Men nu hade italienska regeringen den underrättelse att meddela att detta läroverk, som var en enskildt stiftelse, redan var i begrepp att uplösas, inrättningen hade icke burit sig. Fiendtliga stämplingar mot Ryssland ämnade italienska regeringen på intet sätt tillåta. — Efter dessa förklaringar från Italiens sida tog ryske kejsaren sitt beslut att mottaga en minister från Italien och anställa ett ryskt sändebud i Turin. Ryske utrikes ministern Gortschakoff i skrifvelse till de ryska beskickningarne förklarar den ståndpunkt Ryssland intog. Kejsaren ogillade revolutionerna i Italien, men frågan handlade icke nu om politisk rätt och orätt, men om monarkien och samhällsordningen i motsats mot revolutionen och anarkien. Italienska regeringens handlingsätt ingaf fullt förtroende och italienska parlamentets hållning utvisade att ordningen i Italien var starkare än anarkien. Under sådant förhållande ville kejsaren icke neka sitt »moraliska stöd» åt Italien i dess bemödande för ordningens sak, som vore ett gemensamt interesse för alla magter[1]).

Från denna tid, jul. 1862, har således konungariket Italien varit en af alla stormagterna utom Österrike erkänd medlem af Europas statsystem. Italiens tillvaro såsom ett gemensamt rike berodde ej deraf, men det folkrättsliga erkännandet af andra magter kunde dock ej vara en likgiltig sak. Ett folk må ega att sjelf bestämma sin statsform, men

1) Kejsaren ville gifva sitt »appui moral», det vore hans interesse att »maintenir et de fortifier la cour de Turin sur le terrain de l'ordre social ou tous les gouvernements sont solidaires». *Das Staatsarchiv*, T. III, n:o 403—405.

det är dock en helt annan ställning, en helt annan säkerhet för denna statsform om staten erkännes af de öfriga magterna såsom en inför allmän folkrätt rättmätigt gällande organisation än om den samma betraktas såsom ett tillfälligt inkräktningsvälde.

Betänkligheterna, som funnos hos de stora magterna, voro, såsom af det föregående har visat sig: a) att man icke genast kunde göra sig förvissad om samhällsordningens och den monarkiska statsformens styrka mot den påträngande revolutionära demokratien, b) att man fruktade det Italien med sitt begär efter Venetien och Rom skulle blifva brandfacklan, som skulle tända ett europeiskt krig. Men deremot visar sig ingen håg hos de stora magterna att för legitimitetens skull antaga sig de fördrifna dynastiernas sak. Dessa upror i Italien, dessa thronafsättningar voro mycket obehagliga saker. Sardiniens anfall mot Neapel och påfven, dess förbund med revolutionerna voro sådana saker, som kunde t. ex. förmå Ryssland att afbryta sina diplomatiska förbindelser med Sardinien och icke genast återställa dem med Italien, men allt detta kunde dock förlåtas, det fick gå på non-interventionsprincipens räkning, gjord gerning fick vara gjord, men det, som icke fick göras, var att Italien skulle öfverfalla Österrike i Venetien och fördrifva påfven från Rom. Det, som hittils hade skett, var rent italienska saker, men ett krig om Venetien kunde blifva europeiskt, ty den monarki, som Venetien tillhörde, var icke endast italiensk. — Frågan om Rom åter framstälde sig på olika sätt för England samt Ryssland, hvilka såsom kätterska magter ej höllo påfven helig, och å andra sidan det katholska Frankrike samt äfven Preussen, som ehuru en protestantisk magt dock måste hafva ena ögat på den stora mängden katholiker i de preussiska länderna. — Betänkligheterna sammanhängde, fick revolutionen öfvertag i Italien då blef det första man hade att emotse, ett härtåg mot Rom och Venedig. Det kunde hända att italienska regeringen blef nödtvungen att i trots af Europa företaga detta härtåg såsom enda sättet att besvärja den påträngande folkviljan, undvika revolutionen.

Italiens regering åter, när den samma skulle bemöta dessa betänkligheter, hade att hänvisa till den dagliga er-

farenheten att de krigiska och revolutionära elementerna verkligen läto sig tämjas och samhällsordningen var säker. Men öppet erkändes att Italiens fordran på Venetien och Rom var oeftergiflig, Italien beviljade blott anstånd på obestämd tid med dessa fordringsanspråk.

D) *Venetien och Rom.* Huru långvarigt detta anstånd skulle blifva måste nu bero på tidens omständigheter. Det vet hvar man huru dessa fogade sig till förmån för Italien. Det preussisk-österrikiska kriget (1866) gaf Venetien åt Italien och det preussisk-franska (1870) gaf Rom. Om det förra behöfver blott erinras att Italien i förbund med Preussen drog i härnad mot Österrike och väl icke sjelf eröfrade Venetien, men erhöll detta land i följd af Preussens seger i Tyskland. Sättet var sådant att *Venetien afträddes af Österrike till Fransmännens kejsare och blef af honom försatt i tillfälle att genom allmän folkomröstning besluta sin förening med konungariket Italien.* Allt detta är ofvanföre närmare beskrifvet. Men Rom fattades.

Den romerska frågan var likväl aldrig hvilande. Diplomatien arbetade med största flit, men ringa framgång. Italien kunde icke släppa tanken på Rom, Italien egde sig sjelf, men egde icke sin hufvudstad. Påfven åter kunde icke afsättas lik en vanlig furste och de stora katholska magterna kunde icke låta honom falla, ty bakom den helige fadrens namn stod de många millionerna katholikers folktro. Detta är den grundval, som gör påfvestolen stark mot de väldigaste angrepp, att påfvemagten hvilar på en andlig grund. Stor må motsatsen vara mellan tidehvarfvets frihetsrörelser å ena sidan och påfvedömet å den andra, men här gäller ordspråket: »les extremes se touchent» (motsatserna mötas), ty på båda sidorna ligger djupaste grundvalen i andens verld. Den heter på ena sidan den allmänna meningen, folkviljan, massornas känslor och passioner. Men på andra sidan ligger magtens grundval likaledes i en allmän mening, en folkvilja, man kunde säga folkfanatism. Det är en annan allmän mening, en annan folkvilja, der äro andra känslor, andra passioner på den ena och den andra sidan. Här talas om tankens frihet, ordets frihet, alles lika rätt och jämlikhet, der åter svaras med talet om den helige

fadrens af Gud förlänta magt och religionens helighet, oskiljaktig från Guds ståthållares person. Det är massornas tro på påfvens helighet, som går påfvestolen stark. Men denna tro behöfver en bärare, som upbärer den samma i den yttre verlden med sådana medel, som verldens magter behöfva för att bygga sina fästen. Detta embete att bära upp de katholska folkens folktro tog Fransmännens kejsare såsom sin bestämmelse och sökte troligen just deruti ett af de starkaste stöden för sitt eget herravälde. De franska bajonetterna i Rom höllo de italienska på afstånd. Men så snart det stödet föll blef Rom Italiens hufvudstad i trots af påfven. Orörd ligger dock grundvalen. En magt bland Europas regenter är påfven icke mera, men en magt är han dock öfver en stor del af de europeiska folkens andliga lif.

Den romerska frågans utveckling framträder under följande hufvuddrag.

a) *Underhandlingar angående Rom.* Vid den tid då det förenade Italien antog sin nya benämning och dermed gaf till känna att Italiens förening nu borde anses afgjord, hvarmed nödvändigt borde följa, att de undantag, som ännu funnos, borde uphöra befann sig den romerska frågan i följande skick. Påfven residerade i Rom med full besittning af sin verldsliga regeringsmagt öfver staden och en mindre del af landet. Påfvens förlust och den återstod han hade qvar upgifves på följande sätt:[1])

det förlorade landområdet	538	qv.m.	invånare	2,434,668
det återstående	»	214	»	»	690,000

Mellan påfven och det nya italienska riket rådde uppenbar fiendskap och påfven var så afgjordt underlägsen att Italien skulle när som helst kunnat taga Rom i besittning om ingen annan verldslig magt än påfvens hade funnits derstädes. Men nu höll Fransmännens kejsare sin hand öfver påfven, en fransk garnison bevakade Rom, ett angrepp mot Rom skulle blifvit ett krig mot Frankrike, för den risken drog sig Italien till baka. Men den franska garnisonen var påfvens enda skyddsvärn, Italiens enda hinder.

---

1) *Alm. de Gotha 1862, p. 710—711.*

Det närmaste målet för Italien måste nu vara att öfvertala franske kejsaren att draga bort sina trupper från Rom, men påfvens enda hopp var att dessa trupper skulle stadna qvar.

Må hända dock att påfven skulle kunnat motse ankomsten af andre beskyddare i fall Fransoserne försvunno. Att beskydda den helige fadren var ju hela den katholska kristenhetens dyraste pligt, två katholska magter funnos, Österrike och Spanien, som gåfvo till känna sin önskan att förena sina vapen med Frankrikes för den heliga stolens säkerhet, men Frankrike gaf blott undvikande svar. Det blifver ganska tydligt när man läser den diplomatiska skriftväxlingen, att franske kejsaren lade vigt derpå att de franska vapnen skulle vara de, som beskyddade den heliga stolen. Det gälde för kejsar Napoleon att för all verlden visa och i synnerhet för de katholska folken, att hans magt var den, på hvilken bland jordens magter den heliga stolen skulle bygga sin säkerhet. Och allt sedan han räckte sin hand åt Italien mot Österrike år 1859 synes han velat betrakta sig såsom en slags Försyn öfver Italien. Ur hans rådslag skulle Italien mottaga sitt ödes bud.

Nu hade likväl Italien tagit sig frihet att göra sina öden på egen hand och på helt annat sätt än franske kejsaren hade föreskrifvit. Han hade sagt att Italien skulle bilda ett statsförbund, men Italien gjorde på helt annat sätt, fördref furstarne, som skulle blifvit medlemmar i statsförbundet, och gjorde sitt land till en enda stat med undantag blott af de stycken, som franske kejsaren hade bestämdt förhindrat Italien att med det öfriga förena — Venetien och Rom.

Och denna Italiens olydnad hade franske kejsaren låtit passera. Han hade väl förkunnat sitt stora missnöje, men han hade icke låtit sina trupper draga svärdet till de italienske furstarnes försvar, ja han hade icke en gång låtit dessa trupper förhindra Italienarena att öfvervinna påfvens krigsmagt och Romagna, Umbrien, Markerna att falla bort från kyrkostaten. Allt detta tålde franske kejsaren, men mera än detta ville han icke tåla, icke att påfven beröfvades återstoden af sin verldsliga magt, icke att konungariket

Italien gjorde Rom till sin hufvudstad. Han erkände det nya konungariket men sina trupper behöll han i Rom.

Men huru länge skulle han då låta dem qvarblifva? Denna franska besättning hade icke nyligen kommit till Rom, den befann sig der nu på trettonde året, allt sedan år 1849 då påfven var i fara för den republikanska revolutionen hade franska trupper hållit läger i Rom. Och om franske kejsaren skulle hålla vakt om påfven så länge påfven behöfde sådan skyddsvakt var fara värdt att de franska trupperna aldrig fingo återvända från Rom. Men detta åter igen att i all framtid hålla Rom under militärisk bevakning kunde icke gerna vara franske kejsarens mening.

De särskildta magternas olika upfattning af frågan uttrycker sig på följande sätt.

Österrike talar i mycket stränga ord om den sardinska regeringens politik att vända sig revolutionerna till godo och särdeles att angripa påfven[1]). Österrike erbjuder sitt bidrag till påfvens fullkomliga uprättelse och uttalar sin mening att det enda rätta vore att återgå till fredsvilkoren i Zürich d. v. s. furstarnes sjelfständighet och ett italienskt statsförbund. Det visar sig ganska tydligt att endast franske kejsarens obenägenhet mot all vidare »intervention» afhöll Österrike från att upträda till påfvens och de legitime furstarnes försvar. Om Rom yttras att »den katholska verldens hufvudstad är de katholska folkens tillhörighet. Denna stad är påfvens residens och de katholska magternas skyldighet är att derstädes uprätthålla honom»[2]).

Spanien uttrycker sig icke med samma bitterhet om Sardinien och synes till och med velat låta bero vid att påfven försäkrades om de besittningar han hade qvar; någon återgång till fredsvilkoren i Zürich nämnes icke, men eljest förer Spanien samma språk som Österrike. Påfvemagtens fall skulle medföra »förskräckliga följder, som icke kunde afhjelpas. Det skulle rubba i sin grund den organisation,

---

1) Der talas om »les envahissements sacrileges du Piemont». Italiens afsigt att göra Rom till sin hufvudstad kallas ett »projet insensé» o. s. v.

2) *Das Staatsarchiv*, T. I, n:o 15—17.

som i så många sekler har utgjort den katholska kyrkans rättesnöre och de sanna grunderna för all samhällsordning skulle blifva skakade ända derhän att de blott med svårighet kunde åter uprättas»[1]). Den spanska regeringens mening vore att alla katholska nationer borde förena sig till påfvens bistånd. Spanien erbjöd sitt bidrag i fall franske kejsaren ansåg tiden vara inne för en sådan förening. Det röjer sig ganska tydligt en viss otålighet att få skrida till afgörande slut, en viss fruktan att under det närvarande obestämda tillståndet den romerska frågan skulle blifva undanskjuten till en obestämd framtid ehuruväl de båda magterna fullt förlitade sig att påfven för närvarande vore trygg under Frankrikes mägtiga beskydd. Likväl förklarar Österrike sin beredvillighet att vänta i fall Frankrike icke för närvarande medgaf en väpnad mellankomst, men Österrike beklagar de olyckliga följder, som måste upstå om det närvarande tillståndet skulle förlängas[2]).

I det svar, som Franska kabinettet aflät på dessa förklaringar från Spanien och Österrike framträder en i viss mån olika uppfattning. Franske kejsarens vördnad för den heliga stolen vore oryggelig, Frankrike skulle aldrig samtycka till någon sådan lösning af den romerska frågan, som vore oförenlig med den heliga stolens sjelfständighet, men Frankrike ansåg likväl att »ett värdigt bruk af högsta magten samt befolkningens samtycke vore i kyrkostaten likasom i andra länder de första vilkoren för magtens styrka och säkerhet». Frankrike ville lemna i sitt värde den åsigt, som ansåg kyrkostaten och Rom såsom en art oafhändelig besitt-

---

1) »Sein fall würde schreckliche und nicht gut zu machende Folgen haben. Er würde die organisation tief alteriren, welche seit so vielen jahrhunderten die katholische kirche geleitet hat und die heilsamen principien aller gesellschaft würden bei zu einem punkte erschüttert werden um sich nur schwer wieder aufrichten zu können». *Das Staatsarchiv*. T. I, n:o 71.

2) Österrike samtycker att »attendre un moment plus opportun, tout en deplorant les malheurs, qu'entraine la prolongation de l'etat des choses actuel».

ning[1]) tillhörande hela den katholska kristenheten. Historien gåfve intet stöd åt en sådan lära, det vore en känd sak att de icke katholska magterna England, Preussen, Ryssland och Sverige hade lika med de katholska, Frankrike, Österrike, Spanien och Portugal undertecknat Wienerkongressakten, som återgaf påfven hans på den tiden förlorade länder. Frankrikes ställning till Italien vore icke den samma som Österrikes och Spaniens. Utan att på något sätt godkänna det som tilldragit sig vore franske kejsaren likväl icke förhindrad att ingå i förbindelser med konungariket Italien. Kejsarens mening vore att non-interventionsprincipen uteslöt ännu alltid allt användande af våld och vapen, men deremot tänkte sig kejsaren en *"regularisation"* af dessa tilldragelser, som hade så väsendtligen förändrat ställningen på den italienska halfön[2]).

Nu kunde med skäl frågas huru denna »regularisation» skulle blifva beskaffad. Österrike sade sig icke kunna förstå »regularisationen» på annat sätt än såsom en återgång till fredsvilkoren i Zürich d. v. s. en fullkomlig reaktion. Franske kejsaren, som just nu stod i begrepp att erkänna konungariket Italien, kunde icke vara af samma mening.

Påfvens egen förklaring åter lydde så att »han innehade icke kyrkostaten såsom ett arf från sine föregångare och han egde icke att öfver denna besittning förfoga hvarken under sin lefnad eller efter sin död. Såsom Kristi ståthållare hade han fått dessa länder sig anförtrodda af Gud för den katholska verldens räkning och så som han fått dem vore han skyldig att lemna dem åt sin efterträdare enligt den ed påfven svärjer då han bestiger S. Petri stol. Och såsom Kristi ståthållare och vårdare af religion och sedlighet på jorden kunde påfven icke gifva sitt erkännande åt handlingar, som kränkte den allmänna sedlighetens och den lagliga rättens alla lagar. Och huru mycket hans hjerta må blöda hade han, såsom den katholska kyrkans öfverhufvud en pligt att upfylla, för hvilken han vore ansvarig inför

1) »proprieté de main-morte».

2) *Das Staatsarchiv*, T. I, n:o 16.

Gud allena i himmelen, men icke inför någon menniska på jorden» [1]).

Det kan icke nekas att påfvens ståndpunkt var den klaraste, den mäst afgjorda och bestämda bland allesamman och påfven, så värnlös han i sig sjelf var, så var han likväl i besittning af all den förmån, som en enkel och bestämd hållning medför. Alla de öfriges ställning var sväfvande, osäker, tvetydig. Österrike och Spanien ville bestämdt hjelpa påfven, men kunde ej, vågade ej göra det för franske kejsarens skull. Och denne monark åter, äfven han ville hjelpa påfven, men blott på ett visst sätt, till en viss grad, han ville hjelpa påfven att behålla det, som han hade qvar, men icke att återfå det, som han hade förlorat. Franske kejsaren ville vara påfvens beskyddare, men han ville också vara konungariket Italiens vän. Han ville icke tillåta att någon förhindrade Italiens förening eftersom nu den saken en gång var gjord, påfven fick umbära Romagna, Umbrien och Markerna, men Italien fick icke taga Rom. Franske kejsaren ville två motsatta saker, Italiens förening och påfvens magt öfver Rom. Må hända när man ser kejsar Napoleon III tala och handla på detta sättet får man ihågkomma att det, som Italien nu ville göra, var det samma som kejsar Napoleons höge ättefader Napoleon I på sin tid hade gjort, han hade verkligen beröfvat påfven all dess verldsliga magt, det passade icke rätt för arfvingen af den napoleoniska politiken att upställa kyrkostatens okränkbarhet lika ovilkorligt som Spanien och Österrike det gjorde. Och icke heller kunde han, som sjelf hade bygt sin kejserliga thron på folksuveränetetens grundval, binda sig så som Österrike och Spanien vid legitimitetens rätt. Men på samma gång har han dock beslutit att ej låta påfven aldeles falla. En politik, sådan som denna, som vill förena det oförenliga, kan ej i längden ega bestånd. För att åtminstone till en tid bevara sin ståndpunkt behöfver han en mycket stor och säker, befallande magt. En sådan magt trodde sig kejsar Napoleon ega och egde den verkligen på den tiden.

---

1) Påfvens svar genom Kardinal-Statsekreteraren Antonelli till engelske ministern i Rom d. 25 okt. 1862. *Das Staatsarchiv*, T. IV, n:o 513.

Lika osäker var Italiens ståndpunkt. Italien vill hafva Rom, det har föresatt sig att taga Rom, men Italien behöfver franske kejsarens vänskap. Italien vet hvad det vill, men kan icke utföra sin vilja.

Under sådana förhållanden var ej mycken utsigt att komma till afgjordt slut på underhandlingens väg. Emellertid gjorde dock italienska regeringen ett försök att nalkas påfven genom franske kejsarens mellanhand. Då ingen diplomatisk förbindelse fans mellan Italien och Rom kunde konungen af Italien icke låta sin regering omedelbarligen vända sig till påfven och den skrifvelse, som nu afgick, var till och med icke beseglad med konungens eget namn, men endast med hans ministers, ty det hade förut inträffat att påfven hade antingen lemnat konungens af Italien skrifvelser obesvarade eller besvarat dem på ett »för konungens värdighet stötande sätt». Det budskap, som nu var meningen att genom Frankrikes mellanhand frambära till påfven, innehöll ett förslag till öfverenskommelse mellan Italien och den heliga stolen. Förslaget innehöll ett oinskränkt erkännande af påfvens höga värdighet bland Europas suveräner samt öfverhöghet öfver den katholska kyrkan med, såsom det vill synas, ganska vidsträckt magt i kyrkostyrelsen samt ett »bestämdt och orubbligt underhåll»[1]), hvilket man tänkte sig grundadt på alla katholska staters gemensama bidrag. Men detta var också allt, som erbjöds. Kyrkostatens och staden Roms fullkomliga afträdelse nämndes väl icke uttryckligen, men var en sjelfskrifven förutsättning och var dessutom bestämdt utsagd i den skrifvelse, som meddelades franska kabinettet, hvarest talades om »italienska folkets obestridliga rättighet att ega Rom».

Detta förslag blef aldrig till påfven framburet. Franske kejsaren afböjde Italiens anhållan såsom fullkomligt fruktlös så länge båda parterna befunno sig på aldeles motsatta ståndpunkter. Kejsaren ville icke framställa för påfven ett

---

1) »dotation fixe et insaisissable». Italienska regeringens skrifvelse till sin minister i Paris samt ministern Ricasolis bref till kardinal Antonelli och till påfven jämte bilagor: *Das Staatsarchiv*, T. II, n:o 215.

förslag, om hvars framgång kejsaren icke kunde hysa någon förhoppning[1]).

Det får medgifvas att franske kejsaren hade fullkomligen rätt att förslaget var för påfven oantagligt. Man skulle väl också vara mycket okunnig i påfvedömets historia och obekant med påfvemagtens hela karakter om man föreställde sig att de föreslagna vilkoren skulle varit för påfven antagliga. Verkliga förhållandet var att intet förslag var för båda parterna antagligt. Detta förstod ingen bättre än påfven. Franske kejsaren upmanade honom att vara betänkt på en försoning, förestälde honom omöjligheten att återställa Italien till sina fordna förhållanden, erinrade att bland de katholska magterna voro Österrike, Spanien och Bayern nu mera de enda, som ännu icke hade erkänt konungariket Italien. Upmaningen åtföljdes af en mycket bestämd förklaring att »non-interventionsprincipen vore den antagna borgen för Europas fred och påfven kunde icke vänta att med något främmande understöd återfå sina förlorade provinser». — Men påfvens svar blef det obevekliga: »all öfverenskommelse är omöjlig mellan den heliga stolen och dem, hvilka hafva plundrat dess egendom. — Påfven har svurit och kardinalerne hafva gått samma ed att ingenting afstå af kyrkans jord»[2]).

Efter sådana förklaringar från påfvens sida var väl icke troligt att de förslag, som Frankrike kunde framställa, skulle blifva mera antagliga än de, som Italien från sin ståndpunkt hade satt i fråga. Men franske kejsaren var outtröttlig att råda och förmana så på ena sidan som på den andra. Den ofvan omtalade skrifväxlingen mellan Österrike, Spanien och Frankrike egde rum under sommaren 1861, det italienska förslaget framstäldes i september s. å. och de nyssnämnda orden yttrades af kardinal-statsekreteraren å påfvens vägnar i början af år 1862, senare på året förklarar franske kejsaren i en skrifvelse till sin utrikes minister Thouvenel sin uppfattning af den italiensk-romerska frågan och talar ganska

1) *Das Staatsarchiv*, T. II, n:o 216.

2) *Das Staatsarchiv*, skrifvelser till och från franske ministern i Rom, T. II, n:o 218—219.

märkeliga ord: »Italien» säger han »har såsom en ny stat till vedersakare alle, som hålla sig fast vid traditionerna från en förgången tid, och såsom en stat, som han kallat revolutionen till sitt bistånd, väcker Italien misstänksama känslor hos den stadgade ordningens vänner. Man tviflar om Italiens förmåga att undertrycka de anarkiska rörelserna, man vill icke lätteligen tro att ett samhälle kan befästa sin ordning genom samma elementer, som hafva störtat så många andra samhällsordningar. Slutligen har också Italien invid sin gräns en fruktansvärd fiende (Österrike), hvars magt och onda vilja mot Italien skall ännu länge innebära en öfverhängande fara. Dessa redan i och för sig mycket allvarsama motsatser blifva ännu mera betänkliga när de erhålla ett stöd i den katholska religionens interessen. Den religiösa frågan gör svårigheterna mycket större och ökar antalet af motståndare mot Italiens nya ordning. Det är icke länge sedan absolutismens anhängare voro dess enda vedersakare. Men nu har Italien fått till fiender största delen af det katholska Europas folkmassor och denna fiendtlighet icke blott lägger hinder för de välvilliga tänkesätten hos de styrelser, som genom sin religiösa tro äro fästade vid den heliga stolen, men motverkar äfven den gynsama stämningen hos de protestantiska eller schismatiska regeringar, hvilka måste fästa afseende på tänkesättet hos en stor del af sine undersåter[1]). Öfverallt verkar den religiösa frågan att aflägsna det allmänna tänkesättets bifall från Italien. En försoning med påfven skulle jämna många svårigheter och för Italiens sak vinna millioner menniskor, som nu äro dess motståndare. — Å andra sidan har den heliga stolen ett lika stort interesse, om ej större, att en försoning må komma till stånd, ty om den heliga stolen har till sitt stöd en brinnande nitälskan hos alle trogne katholiker, har den samma emot sig hela det liberala Europa. Man betraktar påfvedömet såsom ett uttryck af en förfluten tids fördomar och i Italien såsom frihetens fiende samt helt och hållet hängifven åt reaktionen. Så är också den heliga stolen omgifven af de afsatta dynastiernas ifrigaste anhängare och denna

1) Jfr. ofvan om Preussens betänkligheter.

omgifning egnar sig icke att vinna något bifall för påfven hos dessa folk, som hafva störtat samma dynastier. Emellertid är detta sakernas skick dock ännu farligare för påfven såsom religionens öfverhufvud än såsom regerande furste. I de katholska länder, der den nya tidens ideer besitta ett stort inflytande, finnas menniskor, som, på samma gång de äro upriktigt fästade vid deras religiösa tro, känna sina samveten oroade och tvifvel upstiga i deras själ för den ovisshet, hvari de befinna sig huru deras politiska öfvertygelse skall kunna förenas med sådana religiösa grundsatser, som synas fördöma hela den moderna civilisationen. Skall detta farliga tillstånd förlängas är fara värdt att politiska skiljaktigheter skola medföra söndringar äfven i den religiösa tron»[1]).

I dessa ord har kejsar Napoleon uttalat ganska mycken sanning, men af sådan art, som ej kunde bringa saken ett steg närmare sitt slut. Ty sådan var Italiens längtan efter Rom och sådan var påfvens omedgörlighet — bägge dessa sinnesstämningar ganska naturliga — att det förslag, som franska regeringen framstälde, måste blifva lika oantagligt som det, hvilket hade kommit från Italien. De vilkor för en förlikning, som Frankrike föreslog (maj 1862), åtföljdes af mycket bestämda förklaringar till påfven, så lydande: »kejsarens regering har aldrig sagt ett ord, som kunde gifva kabinettet i Turin den ringaste förhoppning att den katholska verldens hufvudstad kunde med Frankrikes bifall blifva tillika hufvudstad för konungariket Italien. Hvarje vår handling, hvarje vårt ord stämma öfverens i att ådagalägga vår fasta och stadigvarande vilja att bibehålla påfven i besittningen af den del utaf hans stater, som den franska fanans närvaro i Rom har åt honom bevarat. Jag förnyar denna försäkran, men jag uprepar också lika öppet att intet förslag, som förutsätter någon annan länderfördelning än den nuvarande kan vinna franska regeringens stöd och medverkan». Den helige fadren, hette det vidare, kunde nu, såsom

---

1) *Das Staatsarchiv*, kejsar Napoleons skrifvelse *d. 20 maj 1862, T. IV, n:o 475.*

han vid andra tillfällen hade gjort, förbehålla sig sin lagliga rätt på samma gång han skulle afstå från den faktiska utöfningen af sin styrande magt öfver andra delar af kyrkostaten än dem han hade i behåll. Påfven skulle således afstå från den del af kyrkostaten, som redan var bortkommen, hvaremot han skulle få behålla återstoden. Italien åter skulle afstå från sitt anspråk på Rom. För öfrigt ville franska regeringen yrka att Italien skulle öfvertaga största delen af kyrkostatens statskuld eller kanske hela skulden. Och såsom ersättning för påfvens minskade inkomster ville franske kejsaren föreslå de i Wienerkongressakten deltagande magterna eller åtminstone de katholska att erbjuda påfven en slags civillista. Slutligen förmanades påfven att tillfredställa sine undersåter genom väl beräknade reformer i statskicket [1]).

Detta förslag från Frankrike blef delgifvet åt påfven, men icke åt italienska regeringen [2]). Meningen må varit att först utverka påfvens bifall och derefter förevisa för Italien att en möjlighet fans att på de angifna grunderna komma till afgjordt slut. Men sådan möjlighet fans i sjelfva verket icke. Påfven afslog allt samman. — Kardinal Antonelli gaf i påfvens namn det vanliga svaret att påfven kunde icke samtycka till någonting, som medelbart eller omedelbart skulle gifva helgd och bekräftelse åt de plundringar han undergått. »Han kan icke afhända sig någon den ringaste del af det landområde, som utgör kyrkans och hela den katholska kristenhetens egendom. Hans samvete tillåter honom icke att så göra». Så noga var påfven att icke inlåta sig på någon handling, som kunde i någon den ringaste mån uttydas såsom ett medgifvande, att han till och med icke kunde finna sig dervid att kon. riket Italien öfvertog någon del af kyrkostatens statskuld, ty äfven detta skulle innebära

---

1) *Das Staatsarchiv. T. IV, n:o 476.*

2) Att så förhöll sig följer af kardinal Antonellis yttrande, att påfven förundrade sig det sådana förslag framstäldes »innan franska regeringen hade öfverenskommit derom med Piemont». Påfvens svar i den franska ministerskrifvelsen från Rom. *Das Staatsarchiv*, T. IV, n:o 479.

ett erkännande att detta konungarike vore egare till landet[1]). Med ett ord, påfven var aldeles obeveklig.

Men under det att diplomatiens oförmåga blef mer och mer i dagen lagd funnos andre, som ämnade bereda slut på saken under en helt annan form, nämligen så att den italienska revolutionen skulle eröfra sin hufvudstad. *Garibaldi med en friskara beredde sig till en marsch mot Rom,* naturligtvis utan delaktighet af italienska regeringen. Det må lemnas derhän huru Garibaldi tänkte sig att det skulle blifva möjligt för honom att med den styrka han hade öfverväldiga den franska garnisonen. Företaget utföll på det allmänt bekanta sättet att Garibaldis friskara blef slagen af den italienska regeringens trupper och han sjelf sårad och fången i träffningen vid Aspromonte (aug. 1862).

Förslaget var misslyckadt och italienska regeringen underlät icke att framställa exemplet huru som det ringa deltagande detta förslag hade rönt och den lätthet, hvarmed det undertrycktes, bevisade den lugna hållning, som fans hos italienska folket och styrkan hos regeringen. Sjelfva den stränghet, hvarmed man hade behandlat den man, som dock hade gjort Italien de största tjenster, vore ett sjelfförsakelsens prof, som ådagalade Italiens fasta vilja att blifva sina förbindelser trogen. Men på samma gång vore Italiens vilja fast och bestämd att ej afstå från Rom. »Hela nationen» — så lydde orden — »fordrar att komma i besittning af sin hufvudstad»[2]).

Sådan var den förklaring, som italienska regeringen lät tillställa de främmande magterna, men hos franska regeringen gjordes kort derefter en särskildt framställning att de franska trupperna måtte bortkallas från Rom. Den påfliga halsstarrigheten hade visat sig så oförbätterlig att man ej kunde hoppas att något uträtta. Den franska besättningen blott stärkte den påfliga regeringen i dess förhärdelse med hoppet att detta beskydd aldrig skulle tryta. Deremot hade utgången af Garibaldis försök bevisat Italiens förmåga att beherska sig sjelf och bevaka sin ordning. Italienska

---

1) »consentir a laisser attribuer au gouvernement usurpateur les dettes du gouvernement legitime, ce serait, de la part du Saint—Pere, reconnaitre la spoliation elle-meme».

2) *Das Staatsarchiv*, T. IV, n:o 484.

regeringen ville äfven anse den franska besättningen i Rom innebära en öfverträdelse af non-interventionsprincipen, som kejsar Napoleon eljest beständigt framhöll. — På denna framställning följde ett svar från Frankrike, som vittnade om en annan upfattning. Garibaldis företag vore just ett bevis att de revolutionära elementerna voro i rörelse. Och då nu dertill kom att italienska regeringen ännu alltid fasthöll sin förklaring att Italien måste hafva sin hufvudstad, kunde Frankrikes svar icke blifva något annat än ett afgjordt nej [1]) (okt. 1862).

b) *Fördraget mellan Frankrike och Italien d. 15 sept. 1864.* Den föregående framställningen uplyser den romerska frågan under den tid, som närmast efterföljde upkomsten af konungariket Italien. Ställningen skulle med tiden förändra sig. Den italienska regeringen jämkade något sina uttryck dock utan att öfvergifva sin grundsats. I denna mening måste man förstå det italienska kabinettets skrifvelse till sin minister i Paris d. 9 juli 1863, hvaruti talas om den romerska frågans lösning medelst »non-interventionsgrundsatsens tillämpning på kyrkostaten». Detta kunde icke hafva någon annan mening än å ena sidan att de franska truppperna utrymde Rom och å andra sidan Italiens regering och folk lemnade påfven orubbad [2]). På denna grundval var italienska regeringen nu beredd att underhandla. Detta var väl också det enda sättet att komma till rätta med Frankrike och på dessa grunder blef omsider *ett fördrag afslutadt mellan Italien och Frankrike d. 15 sept. 1864.*

Innehållet var följande. Italien förband sig: a) att icke angripa det område, som påfven innehade, men väl förhindra allt utifrån kommande angrepp [3]). Italien hade således icke förbundit sig att skydda påfven mot revolutioner och upror inom Rom. — b) Att icke motsätta sig att en påflig krigs-

1) Den italienska skrifvelsen och det franska svaret i *Das Staatsarchiv, T. IV,* n:o 485, 487.

2) *Das Staatsarchiv, T. VII, n:o 1718; jfr. n:o 1719.* — — »tout en maintenant sa declaration fondamentale relativement a Rome elle (l'Italie) se borne a demander que le principe de non-intervention soit aussi appliqué au territoire Romain».

3) »toute atteinte venant de l'exterieur»

magt måtte kunna bildas, skulle det ock ske genom värfning i främmande land, dock med förbehåll att samma krigsmagt ej finge brukas till angrepp mot konungariket Italien. — c) Att åtaga sig en del af kyrkostatens statskuld. — Frankrike åter förband sig att återkalla sina trupper från de påfliga staterna småningom i mån som den påfliga krigsmagten blefve organiserad, dock senast inom tvänne år. I ett särskildt protokoll, som utgjorde en bilaga till fördraget, bestämdes att detta fördrag icke skulle träda i tillämpning förr än konungen af Italien hade kungjort sitt beslut att förlägga konungarikets hufvudstad till någon annan ort än den nuvarande (Turin), hvilket skulle ske inom sex månader [1]).

Vid första genomläsningen vill det synas såsom skulle Italien varit mycket eftergifvande och aldeles hafva frångått sin förra ståndpunkt. Italien medgaf ju påfvens besittning af Rom, orden läto såsom skulle Italien aldeles hafva öfvergifvit tanken på sin »ärorika hufvudstad». En närmare kännedom om underhandlingarnas gång och de förklaringar, som voro gifna, skall utvisa huru detta fördrag egentligen var att förstå.

Det visar sig då först och främst att den ståndpunkt som Italien nu intog, aldeles icke var ny. Den betecknade i sjelfva verket en återgång till den politik, som den store statsmannen Cavour hade stått i begrepp att följa, men från hvars utförande han bortrycktes af döden (1861). Dessa vilkor, som nu bestämdes, hade Cavour ansett antagliga [2]), och en underhandling var redan då inledd, men hade sedan

1) Fördraget läses i *Das Staatsarchiv*, T. VII, n:o 1700. De sex månaderna skulle enligt fördragets ordalydelse räknas från den dag som var fördragets datum, men denna bestämning ändrades genom en senare förklaring så att de sex månaderna för hufvudstadens flyttning likasom äfven de två åren för franska truppernas aftåg skulle räknas från den dag, då konungen af Italien stadfästade italienska parlamentets lagstiftande beslut, rörande hufvudstadens flyttning. *Bil. till 1864 års fördrag.*

2) Jfr. ministerskrifvelser d. 9 juli 1863 och d. 17 juni 1864. *Das Staatsarchiv, T. VII, n:o 1718* och *n:o 1719* samt *n:o 1720.* Om den romerska frågans behandling under Cavours tid läses en ministerskrifvelse år 1870. *Das Staatsarchiv, T. XX, n:o 4290.*

mera blifvit hvilande. Må hända tviflade kejsar Napoleon på Italiens förmåga att upfylla förbindelser, så aldeles stridande mot det högljudda ropet om Rom. En »garanti» var förlorad genom Cavours bortgång ur lifvet och Italien hade ju också sedermera framställt helt andra förslag. Men nu var italienska regeringens afsigt att efter skrifvelsen den 9 juli 1863 uptaga den underhandling, som hade afstadnat efter Cavours död. Franska regeringen ansåg likväl icke tidepunkten lämplig och frågan blef hvilande ännu ett år, men i juni månad 1864 lärer tidepunkten ansetts vara lämplig och underhandlingen öpnades. De anbud, som Italien då gjorde, — samma vilkor, som innefattas i septemberfördraget — synas varit för Frankrike tillfredställande, blott ett fattades, Italien borde gifva någon »faktisk garanti» [1]), som kunde ingifva säkerhet att fördraget upfyldes. En sådan begäran var mycket billig, frågan var blott hvari den »faktiska garantien» skulle bestå. Då väckte en af de italienske underhandlarena den tanken att hufvudstadens flyttning från Turin men till annan ort än Rom kunde blifva den faktiska garanti, som Italien erbjöd. Man behöfver sätta sig in i den diplomatiska tankegången för att begripa huru en sådan handling kunde innehålla någon garanti. Denna tankegång synes varit följande. Italien hade alltid fört det talet att Rom skulle vara rikets hufvudstad, men om nu Italien förlade sin hufvudstad till annan ort än Rom, vore ett tecken gifvet för hela verldens ögon att Italien icke hade sin tanke oaflåtligt fästad på Rom. Hufvudstadens flyttning från Turin hade sina skäl äfven oafsedt Rom, men hade icke kunnat afgöras så länge frågan om Rom var sväfvande. Detta talet lärer behagat kejsar Napoleon och bemöttes med svar att om italienska regeringens mening vore sådan, kunde saken lätt vara afgjord. Så blef hufvudstadens flyttning priset för Frankrikes löfte att låta sina trupper utrymma kyrkostaten [2]).

---

1) »garantie de fait».

2) Skrifvelse från italienske ministern i Paris om underhandlingens gång. *Das Staatsarchiv, T. VII, n:o 1720.*

På detta sätt ville de interesserade parterne sjelfve förstå betydelsen af det fördrag de ingingo eller åtminstone ville de att fördraget skulle så anses af den europeiska allmänheten. Dertill fordrades dock att denna allmänhet skulle vara särdeles kortsynt, ty den »faktiska garantien» var mycket klen. Lika visst som Italiens hufvudstad nu flyttades från Turin till Florenz, hvilken stad blef den ort, som valdes, kunde ju en flyttning en annan gång göras från Florenz till Rom [1]), så som ock i sinom tid skedde. Det kunde vara ett föremål för förundran, att kejsar Napoleon åtnöjdes med en så tarflig »garanti de fait», men denna hans förnöjsamhet förklarar sig när man läser den skrifvelse han lät afgå till sin minister i Rom, af ett innehåll, som visar att Roms bevakning af franska trupper var i hög grad obeqväm för Frankrike, så att kejsaren på det högsta längtade att komma ifrån den saken. Der erkändes öppet att de franska truppernas vistelse i Rom stod i strid med non-interventionsprincipen, som kejsaren sjelf hade upstält såsom regel för sin politik i Italien, och saken vore derföre mycket svår för Frankrike att försvara. Kejsar Napoleon bekände således att han befann sig i strid med sin egen grundsats [2]). Det anbud, som Italien nu gjorde, öppnade tillfälle att på hederligt sätt komma ut ur en falsk ställning. Den italienska hufvudstadens flyttning kunde vara ett sken att förevisa för de katholska folkmängderna, som sörjde öfver påfven [3]).

---

1) Detta ville kejsar Napoleon alls icke erkänna. Jfr. hans framställning till senaten och lagstiftande korpsen i Paris. *Das Staatsarchiv, T. VIII, n:o 1774.*

2) Skrifvelse från franska kabinettet till franska ministern i Rom, *Das Staatsarchiv, T. VII, n:o 1699* — — »l'occupation constitue un acte d'intervention, contraire a l'un des principes fondamentaux de notre droit public et d'autant plus difficile a justifier pour nous, que notre but, en pretant au Piemont l'appui de nos armes, a eté d'affranchir l'Italie de l'intervention etrangere». Denna bekännelse gjordes naturligtvis endast i skrifvelse till kejsarens egen minister, men skrifvelsen var dock ämnad att visas för kardinal Antonelli, antagligen för att ådagalägga hvilken upoffring kejsaren gjorde af vördnad för påfven.

3) Kejsar Napoleon hade låtit sin minister tala om »l'opinion catholique», för hvars skull en »garantie de fait» fordrades. *Das Staatsarchiv*, T. VII, n:o 1720.

Det enda, som genom flyttningen till Florenz var ådagalagdt, bestod deri att Italien icke för närvarande hade för afsigt att sätta sig i besittning af Rom. Men framtiden var fri.

Detta var också Italiens mening, hvilken ingalunda förnekades i underhandlingen. Förbindelsen, som Italien åtog sig, gick ej längre än att ej med härsmagt angripa Rom d. v. s. att från sin sida tillämpa non-interventionsprincipen i afseende på Rom likasom franske kejsaren hade tillämpat denna grundsats i afseende på det öfriga Italien, men Italien hade icke derföre upgifvit sin tanke på Rom. Det hade endast hänskjutit denna tanke till framtiden i den förhoppning att den samma skulle göra sig erkänd genom sin egen sanning [1]). Att detta var Italiens mening var för kejsar Napoleon mycket väl bekant. Italienska regeringen hade förbjudit sine sändebud i Paris att i frågan om den faktiska garantien ingå på någonting, som medförde en förnekelse af denna Italiens framtidstanke [2]).

Den tid, då Italien kunde hoppas att denna tanke skulle blifva en verklighet, var emellertid mycket obestämd. Den kunde blifva lång, den kunde blifva kort, det visade sig sedermera att den tiden icke blef mycket långvarig. Men för närvarande var frågan om Rom i Italiens ögon hvad man kallar en tidsfråga. Och under tiden hade Italien vunnit den förmån att de franska trupperna aflägsnades från Italiens jord. Försakelsen, som Italien gjorde, att låta frågan om Rom ställas till framtiden, gjorde Italiens ställning ej sämre

---

1) Italienska utrikesministern Visconti-Venosta i skrifvelsen till italienske ministern vid franska hofvet Nigra yttrar om det fördrag Italien ville ingå att det »ne vise pas a resoudre immediatement le grand probleme des rapports du Saint-Siege avec le royaume d'Italie», men det innehölle »le seul moyen d'arriver graduellement a une solution de la question romaine par le lent et infaillible triomphe de ces forces morales auquel le parlement italien a fait appel dans ses votes c'est a dire par l'application progressive des principes du droit et des principes religieuses». *Das Staatsarchiv*, T. VII, n:o 1719.

2) *Das Staatsarchiv, T. VII, n:o 1720.* Föreskriften innehöll att förkasta hvarje förslag, som vore »contraire aux droits de la nation. Il ne pouvait donc etre question d'une renonciation aux aspirations nationales».

än den var förut. Ty om Italien efter de franska truppernas aftåg måste afhålla sig från Rom, var Italien lika mycket tvunget att så göra så länge de franska trupperna voro qvar.

Ställer man åter frågan på kejsar Napoleons ståndpunkt, var ej mycket vunnet. Denna fråga handlade ju om påfvens verldsliga magt. Denna magt, påfvens regering i Rom, var för Italien ett faktiskt tillstånd, som kunde och borde uphöra, men för kejsar Napoleon var samma sak en ovägerligt afgjord, oföränderlig grundsats. Ville Frankrike göra denna grundsats erkänd, så var afsigten förfelad, Italien hade icke erkänt grundsatsen. Ville Frankrike åtminstone ställa det faktiska tillståndet på en fast och säker botten, så var denna botten något sväfvande aldenstund Italien alls icke hade öfvergifvit tanken på Rom. Det erkändes också af franska regeringen i dess svar på anmärkningar, som gjordes från Österrike, att fördraget med Italien icke vore att anse såsom en lösning af den romerska frågan, men blott innebure, såsom orden lydde, ett »modus vivendi», ett sätt att hjelpa sig fram [1]).

Vänder man åter tanken till den tredje interesserade parten, honom om hvilken fördraget handlade, påfven, så var hans ställning sådan som för en regerande monark måste vara i högsta grad påkostande. Andra magter slöto fördrag om hans ve eller väl, men ingendera bekymrade sig derom hvad han sjelf kunde säga. Han kunde tacka franske kejsaren för det beskydd han hade haft, men nu stälde sig beskyddaren på afstånd och påfven berodde af Italiens ordhållighet. Må hända kunde dock en sannolik förhoppning föresväfva påfven att om de franska trupperna nu gingo bort, kunde de väl en annan gång återkomma. För öfrigt lönade ej mödan fråga hvad påfven skulle säga. Det vet hela verlden att påfven säger alltid nej, när frågan handlar om att afstå någonting.

c) *Besittningstagandet af Rom år 1870.* Frågan om Rom var således ställd till framtiden. Denna framtid skulle snart komma. Sex år, ej flera, hade förflutit då Rom verk-

---

1) *Das Staatsarchiv,* T. VIII, n:o 1793.

ligen blef Italiens hufvudstad. Den romerska frågan fick en sådan lösning som den franske kejsaren hade sagt att hon icke skulle få och Italien vann sina önskningars mål på ett sätt, som hvarken Italien eller franske kejsaren på den tid då fördraget ingicks, kunde sig föreställa. Målet upnåddes genom Frankrikes vanmagt att längre beskydda påfven.

Under tiden hade åtskilligt inträffat. Först och främst upfyldes fördraget, den italienska hufvudstaden förlades till Florenz, de franska trupperna lemnade Rom. Liqvid af den påfliga statskulden upgjordes mellan Frankrike och Italien [1]), oberoende af påfven. Der fans intet annat sätt i anseende till det högst ovanliga förhållande, som här inträffade, att gäldenären vägrade att blifva qvitt sin skuld. Om påfven lät Italien betala skulden skulle deruti, efter påfvens sätt att förstå saken, legat ett slags erkännande af Italiens besittningsrätt till de länder, vid hvilka skulden häftade [2]). Men så långt voro dock dessa magter komna med hvarandra att löpande angelägenheter afhandlades emellan dem omedelbarligen, väl icke den stora politiska frågan, men kyrkliga ärender [3]). På annat håll bar 1864 års fördrag den frukten, att de katholska magter, som ännu icke hade erkänt kon.-riket Italien, nu gjorde detta [4]), alla utom Österrike. Men tiden skulle snart komma då äfven Österrike skulle nödgas göra det samma, nämligen i följd af 1866 års krig. Och på samma gång blef Venetien vunnet.

Men deremot skulle det snart visa sig att 1864 års fördrag ej var oryggligen säkert. Italienska regeringens egen ordhållighet var orygglig, men icke så dess magt att beherska folkviljan, särdeles hos en sådan man som Garibaldi. För honom betydde ett afslutadt statsfördrag ingenting mot den stora tanken, Italiens enhet. Nu var Venetien vunnet,

---

1) Fördrag om den påfliga statskulden d. 7 dec. 1866. *Das Staatsarchiv*, T. XII, n:o 2613.

2) Jfr. ofv. p. 479—80.

3) Instruktion för ett italienskt sändebud i Rom. *Das Staatsarchiv, T. X, n:o 2187.*

4) Om Spaniens beslut att erkänna kon. riket Italien. Jfr. *Das Staatsarchiv, T. X. n:o 2194—2206.* Om Bayerns erkännande dersammastädes n:o 2225—2227.

skulle Italien då lida att Rom fattades? Och Garibaldis namn var en magt, som kunde resa landtstorm. Händelsernas förlopp blef följande. Garibaldi beredde sig att samla en friskara mot Rom, förslaget var ingen hemlighet, italienska regeringen lät arrestera Garibaldi [1]) och hänvisade honom att vistas under bevakning på ön Caprera (d. 24 sept. 1867), Garibaldi flyr från det anvisade stället (d. 14 okt.), friskaran är samlad och tåget mot Rom begynnes. Den påfliga krigsmagten, som nu var bildad, lärer varit otillräcklig [2]), men kejsar Napoleons öga vakade, en fransk arméfördelning landsteg och besatte Rom, af dessa trupper blef Garibaldi slagen vid den lilla orten Mentana (d. 3 nov.), företaget var misslyckadt, påfven räddad. *Garibaldis anlopp mot Rom hade till följd de franska truppernas återkomst (okt. 1867).*

Nu kunde frågan upstå huru vida genom dessa tilldragelser 1864 års fördrag kunde anses uphäfdt. Det, som enligt detta fördrag icke skulle få ske, hade skett, påfven var angripen, italienska regeringen hade icke »förhindrat ett utifrån kommande angrepp». Det må varit fullkomligt sant att detta angrepp icke var gjordt med regeringens vilja och bifall, Garibaldis företag var fullkomligen revolutionärt likt det, som några år förut tillintetgjordes genom träffningen vid Aspromonte, men om så var låg deruti beviset att Italiens regering icke under alla förhållanden var mägtig att upfylla sin förbindelse. Det ändamål, som den franska besättningen i Rom hade haft och som nu skulle försäkras genom 1864 års fördrag, var förfeladt. Kejsar Napoleon kunde då anse sig berättigad att återvända till sin förra ståndpunkt så mycket mera, som han ingalunda hade förbundit sig att aldrig mera besätta Rom. Fördraget innehöll att de franska trupper, som då funnos i Rom, skulle dragas derifrån, men alls icke att de aldrig skulle återkomma. Här

---

1) Garibaldi blef tagen på en ort benämnd Asinalunga (äfven Sinalunga kallad) i Toscana.

2) Franske ministern i Rom beräknade dock de påfliga truppernas styrka till 12,000 man, hvaraf 7--8,000 i tjenstbart skick. *Das Staatsarchiv*, T. XIII, n:o 2913. Garibaldi ansågs hafva 10,000 man, n:o 2949.

måste funnits en ömsesidighet i förbindelser, meningen måste varit att så länge 1864 års fördrag upfyldes från den italienska sidan, var Frankrike skyldigt att hålla sina trupper borta från Rom. Men det kunde icke nekas att fördraget var bokstafligen brutet af Italien.

Svårligen kunde Italien anses qvitt sin förbindelse under sådana förhållanden så vida de franska trupperna åter igen utrymde Rom. Men för närvarande var visserligen 1864 års fördrag faktiskt tillintetgjordt, det »modus vivendi» som fördraget innehöll, fans icke, den romerska frågan sväfvade åter obestämd och dunkel.

Det enklaste hade väl nu varit att återvända till 1864 års fördrag och dess »modus vivendi», d. v. s. att Frankrike hemkallade sina trupper och Italien tämjde Garibaldi. Men svårigheten var att kejsar Napoleon, efter det som nu tilldragit sig, icke trodde på italienska regeringens förmåga i den delen, hvaraf följde att han lät sina trupper qvarstadna. Från Italiens sida framstäldes af dess utrikes minister Menabrea (jan. 1868), ett förslag till ett nytt »modus vivendi» grundadt på 1864 års fördrag, hvilket skulle åter träda i full kraft med tillägg af åtskilliga bestämmelser för att reglera samfärdseln mellan kon.-riket Italien och kyrkostaten medelst tullfördrag m. m. Italien skulle således fortfarande afhålla sig från Rom och franska trupperna skulle aftåga. Men detta förslag, mot hvilket Frankrike för öfrigt ej synes haft något att invända, strandade på den svårigheten att italienska regeringen ej hade någon borgen att ställa för den möjligheten att de franska truppernas aftåg efterföljdes af nya friskarors intåg [1]).

Det blef dervid att de franska trupperna qvarstadnade, hvilket åter blef på italienska sidan så betraktadt att man ansåg sig qvitt alla förbindelser enligt 1864 års fördrag. Väl gjordes intet angrepp mot kyrkostaten, men att detta icke skedde var icke så att anse som skulle Italien ansett sig derifrån förhindradt genom något ingånget fördrag, men orsaken var den samma som innan fördraget någonsin in-

---

1) Italienska och franska ministerskrifvelser i *Das Staatsarchiv, T. XVI, n:o 3507—3510; jfr. T. XVII, n:o 3863, 3866—3868.*

gicks, nämligen att saken var opraktisk d. v. s. att Italien vågade ej trotsa Frankrike. Men der fans i 1864 års fördrag en annan punkt, som ej blef orubbad, betalningen af den påfliga statskulden. Påfven, eljest obeveklig, lärer dock låtit beveka sig att låta skulden betalas [1]), men sedan Italien nu mera ansåg 1864 års fördrag ej längre bindande, lärer Italien uphört med betalningen. Men i denna del gaf dock Italien vika, italienska regeringen sade sig hafva kommit till insigt att skuldens liqvidering, reglerad genom fördraget med Frankrike d. 7 dec. 1866, vore att anse såsom en särskildt sak oberoende af 1864 års fördrag och ett »slutprotokoll» om penningliqviden blef undertecknadt (1868) [2]). Med betalningen lärer så tillgått att skulden fortfarande betraktades såsom påfvens skuld, icke Italiens, och påfven emottog afbetalningar, som utgingo från Italien, men öfverlemnades till påfven genom Frankrikes mellanhand, så att påfven slapp omedelbarligen emottaga någonting från Italien [3]).

I detta skick förblef den romerska frågan öfver hufvud under året 1869 och till augusti månad 1870, men då inträffade händelser, som måste på det mäst afgörande sätt inverka på Italien och Rom. Frankrikes krig med Tyskland utbröt, Frankrike behöfde all möda ospard för sitt eget försvar, men hade nu ingen magt att göra gällande i Rom. De franska trupperna hemkallades, nu fans intet hinder för Italien att taga Rom.

Nämligen om icke 1864 års fördrag skulle vara ett hinder. Italien hade väl en gång beslutit att icke anse sig vidare bundet af detta fördrag, men Italien hade också förklarat sin beredvillighet att återvända till den fördragsmässiga ställningen om de franska trupperna lemnade Rom.

---

1) Så länge säges åtminstone hos SCHULTHESS, l. c. årg 1867, p. 388.

2) *Das Staatsarchiv*, T. XVI, n:o 3509. Protokollet läses hos SAMWER, l. c. T. V, p. 29 jämte fördraget d. 7 dec. 1866, p. 27.

3) Så upgifves förhållandet hos SCHULTHESS, l. c. årg. 1868, p. 427. *Das Staatsarchiv*, T. XVII, n:o 3865.

Nu skedde detta, franska regeringen tillkännagaf truppernas aftåg, men åberopade 1864 års fördrag såsom regel för Italien och detta erkändes af italienska regeringen [1]).

Men icke desto mindre tog nu Italien Rom. Det skedde på den grund att Italiens och likaså påfvens egen säkerhet fordrade en sådan åtgärd. Italienska regeringens förklaring lydde så att hvarje regerings rättighet och pligt vore att se sin egen säkerhet till godo och 1864 års fördrag lemnade åt italienska regeringen fullkomlig handlingsfrihet för den händelse att sakernas skick inom det påfliga området visade sig hotande och farligt för Italiens säkerhet och lugn. Ett sådant förhållande sades nu vara för handen. Påfven, öfvergifven af de franska trupperna, omgifven af sina från olika länder och folk sammankomne trupper å ena sidan och revolutionära rörelser i Rom å den andra sväfvade i största fara. I sådan anda talade den italienske utrikes ministern i skrifvelse till de italienska beskickningarne, i samma anda konungen af Italien i bref till påfven. Kriget i Europa hade gifvit lif åt de revolutionära elementerna, »revolutionen måttade sitt dödshugg åt monarkien och påfvedömet. Konungen af Italien, såsom katholsk monark och såsom italiensk, af den gudomliga Försynens bud och folkets vilja förordnad till väktare och löftesman för italienska folkets öde, kände sin pligt att inför Europa och den katholska kristenheten öfvertaga ansvaret för ordningen på italienska halfön och den heliga stolens säkerhet». Påfven underrättades att italienska trupper skulle inrycka i hans stater [2]).

Således för påfvens eget beskydd skulle detta ske, ej såsom fiender skulle dessa trupper komma. Men för påfvens ögon visade sig saken icke på samma sätt. Ty om de revolutionära rörelserna hotade påfven med undergång, var dock en känd sak att kon.-riket ämnade samma öde väl icke åt det kyrkliga påfvedömet, men dock åt påfvens verldsliga magt. Derom talades intet i kon. Victor Emanuels bref, men der talas dock endast om påfvens »andliga» magt [3]), hvars be-

---

1) *Das Staatsarchiv*, T. XX, n:o 4310—4311.

2) *Das Staatsarchiv*, T. XX, n:o 4317; jfr. n:o 4289. SAMWER, l. c. T. V, p. 33.

3) »autorité spirituelle».

skyddare konungen ville vara. Och der talades om »romerska folkets rätt» som konungen ansåg mycket väl förenlig med denna påfvens andliga magt. Romerska folkets rätt åter skulle under dessa förhållanden visst icke komma att annorlunda förklaras än såsom en rätt att förena sig med kon.-riket Italien.

Händelsernas gång var följande. Den 2 aug. tillkännagaf franska regeringen truppernas aftåg, men hela augusti månad fick förflyta utan att Italien företog något afgörande mot Rom. Man torde väntat på krigets gång i Frankrike och denna väntan behöfde ej blifva lång, d. 2 sept. gaf sig franske kejsaren fången och d. 8 sept. skref konungen af Italien sitt bref till påfven.

Nu mera betydde ej mycket hvad påfven svarade, men svaret blef i den vanliga tonen och italienska trupperna mottogos såsom fiender. Men lång blef den striden icke, den afgjordes snart, ej blott genom Italienarenas öfverlägsna magt, men äfven genom påfvens befallning att, så vidt möjligt, undvika blodsutgjutelse. Rom kapitulerade den 20 sept. [1]).

Nu följde den vanliga formaliteten, allmän folkomröstning, som utföll på det lika vanliga sättet nära enhälligt för Roms och kyrkostatens förening med kon.-riket Italien (d. 2 okt.) [2]), hvarefter kon. Viktor Emanuels kungörelse utfärdades att Rom och de romerska provinserna utgjorde »integrerande delar af kon.-riket Italien», men med uttryckligt erkännande af påfvens okränkbara värdighet och dess heliga magt inom kyrkan [3]). Den kungliga kungörelsens innehåll blef kort derefter (dec. 1870) af italienska parlamentet antaget såsom lag. Och dermed följde ett lagstiftande beslut om hufvudstadens flyttning från Florenz till Rom (jan. 1871). Den 2 juli 1871 höll kon. Viktor Emanuel sitt intåg

---

1) Kapitulationen i *Das Staatsarchiv*, T. XX, n:o 4319 och hos Samwer, l. c. T. V, p. 36.

2) Rösterna sägas hafva varit: 133,681 ja, 1,507 nej, 103 kasserade röster. Schulthess, l. c. årg. 1870, p. 403.

3) *Das Staatsarchiv*, T. XX, n:o 4323 och n:o 4324. Samwer, l. c. T. V, p. 40.

i Italiens nya hufvudstad [1]). Men påfvens verldsliga magt hade uphört att finnas.

Rörande den ställning, som skulle åt påfven anvisas, hade italienska regeringen tillkännagifvit sin mening i följande hufvudpunkter. 1:o) Påfven behåller sin fulla suveräna, okränkbara värdighet och den ställning han enligt folkrättslig häfd intager; furstlig titel och deremot svarande hedersbevisning tillerkännas romerska kyrkans kardinaler. 2:o) Den s. k. »citta Leonina» förblifver under påfvens fullständiga jurisdiktion och suveränetet. Namnet »citta Leonina», den leoninska staden, betecknar en viss del af staden Rom, nämligen Vatikanen och borgen St. Angelo med dess omgifning, således det påfliga residenset. Denna del af Rom var också undantagen från kapitulationen, när staden gaf sig åt de italienska trupperna [2]), påfven satt qvar i sitt slott med fullkomlig frihet och var således aldeles icke tillfångatagen. 3:o) Påfvens förbindelser med främmande magter och folkslag samt hans öfverstyrelse öfver kyrkan erkändes i fullt mått och alla i Rom befintliga, kyrkliga stiftelser såsom ock all kyrklig egendom skulle oförkränkt bibehållas [3]). 4:o) Den heliga stolen egde att upbära ett »bestämdt och orubbeligt» [4]) underhåll, hvars belopp väl icke till siffran nu genast bestämdes, men förklarades ej skola understiga den summa, som nu var uppförd på kyrkostatens budget [5]).

---

1) SCHULTHESS, l. c. årg. 1870, p. 408—409, årg. 1871, p. 409, 414.

2) *Das Staatsarchiv*, T. XX, n:o 4319.

3) Detta synes vara hufvudsumman af de särskildta punkter, som nämnas i den italienska skrifvelsen, rörande de fri- och rättigheter, som italienska regeringen ville tillförsäkra påfven. *Das Staatsarchiv*, T. XX, n:o 4290.

4) »dotation fixe et intangible» för den heliga stolen och »le sacré college».

5) Dessa vilkor nämnas i den italienska ministerskrifvelsen den 29 aug. 1870 således kort förr än Rom intogs och innan konungen af Italien hade skrifvit sitt bref till påfven. Innehållet kunde visst icke vara för påfven obekant fastän skrifvelsen icke var ställd till honom. SCHULTHESS, Europ. Geschichtskalender årg. 1870, p. 401—402 anförer dessa samma vilkor såsom till påfven framstälda på samma gång det kungliga brefvet öfverlemnades, men denna framställning förekommer icke bland urkunderna i Das Staatsarchiv.

Dessa eller deremot svarande stadganden blefvo nu för italienska parlamentet förelagda och erhöllo genom dess beslut gällande kraft såsom lag [1]) (d. 13 maj 1871). Något fördrag med påfven kunde icke afslutas, ty påfven sade nej till allt.

Det förhållande, som efter denna tid eger rum, är högst egendomligt. Två monarker residera i samma hufvudstad. Den ene af dem, konungen af Italien, erkänner den andres suveränetet och fulla frihet såsom kyrkans monark. Den andre åter, påfven, erkänner ingenting, för hans ögon är allt, som har skett, blott våld, förtryck, röfveri. Denna sin mening har han sagt i sin förklaring för kardinalerne då Rom var intaget, så ock i en skrifvelse till chefen för de påfliga trupperna och i sitt svar på konungens af Italien bref. Den rättvisan får man göra påfven Pius IX att han bärer sitt öde med en viss moralisk värdighet. Icke hörer han till desse onde påfvar, om hvilkas illgerningar med blod och svärd historien har så mycket att förtälja. Han befallde sin befälhafvande general att intet allvarsamt motstånd skulle göras, hvilket väl också torde varit fåfängt, men mycken blodsutgjutelse kunde dock hafva inträffat. Men påfven förklarade att »medan hela Europa beklagar den ofantliga mängden af krigets offer utaf två stora nationer (Fransmännen och Tyskarne) får det icke sägas att Jesu Kristi ståthållare, ehuru orättvist angripen, gaf sitt bifall till en stor blodsutgjutelse». — Och till konungen af Italien hade han följande ord att säga: »Edert bref är icke värdigt en öm son, som vill räkna för sin ära att bekänna den katholska tron. Jag inlåter mig icke på det närmare innehållet af detta bref, ty jag vill ej återupväcka den smärta, som jag erfor vid den första läsningen. Jag välsignar Gud, som har tillåtit Ed. Maj:t att med bitter smärta betunga min ålderdom. För öfrigt kan jag icke bevilja det ni begär och icke medgifva de grundsatser ni uttalar i edert bref. Ännu en gång — jag anropar Gud, jag gifver min sak i hans hand,

---

1) Lagförslaget i sammandrag läses hos SCHULTHESS, l. c. 1870, p, 407—408; jfr. årg. 1871, p. 410—411 och lagen hos SAMWER, T. V, p. 41 o. f.

denna sak är Guds. Jag beder Gud att låta sin nåd vara stor öfver Ed. Maj:t, befria eder från all fara och *skänka eder den barmhertighet, som ni så väl behöfver»* [1]). De tär mycket säkert att Pius IX lefver och lider i ärlig öfvertygelse att han är religionens och sanningens offer i gudlöse våldsverkares hand.

Men mot detta våld är han magtlös. Ingen hand har höjt sig för honom. De katholska magterna, Spanien och Österrike hafva haft förhinder och franska *republikens* sändebud genast efter intagandet af Rom hembar en offentlig lyckönskan till konungen af Italien för Roms befrielse [2]).

E) *Delar af Italien, som icke höra till konungariket.* Med Venetien och Rom anser Italien sin förening fulländad. Alldeles fullständig är dock enheten icke. Följande undantag finnas.

a) *Corsica*, som ännu alltid tillhör Frankrike och väl torde vara så med Frankrike införlifvad att någon förändring icke är af praktiska förhållanden påkallad förutom att Corsicas öfvergång från Frankrike till Italien har varit och är ur politiska skäl omöjlig. Den magt, som tog Savoyen och Nizza såsom pris för sitt bistånd, skulle visst ej offrat Corsica. Och franska republiken skulle visst ej i den delen visa sig olik kejsardömet.

b) *Malta* och den lilla maltesiska ögruppen tillhör England och en utsträckning af kon.-riket Italien öfver dessa besittningar kan lika litet komma i fråga som att taga Corsica från Frankrike. Det kunde så mycket mindre komma i fråga på den tid då kon.-riket Italien bildades som England var en mot Italien mycket välsinnad magt. Den maltesiska ögruppen är också så belägen att det kan sättas i fråga huru vida dessa öar böra räknas till Italien. De äro belägna ute i Medelhafvet mellan Sicilien och norra Afrika.

c) *Savoyen* och *Nizza*, som afträddes till Frankrike 1860.

d) Furstendömet *Monaco* är och förblifver en halfsuverän

---

1) *Das Staatsarchiv*, T. XX, n:o 4299, 4320, 4327.

2) I denna skrifvelse yttras att hos franska republiken hade nu »la droiture et la loyauté» trädt i stället för »une politique tortueuse» (kejsar Napoleons politik). Man hörer republikens dom öfver kejsaren. *Das Staatsarchiv*, T. XX, n:o 4293.

stat. Den öfverhöghet, som utöfvades af Sardinien, lärer dock endast bestått deruti att Sardinien egde att hålla garnison i Monaco. I sjelfva verket är Monaco en alltför ringa besittning för att kunna intaga någon verkligt sjelfständig ställning. Nu mera sedan Savoyen och Nizza blifvit franska provinser, måste Frankrike vara den magt, af hvilken Monaco beror. Och fursten af Monaco har också genom ett fördrag år 1861 afträdt en del af sitt lilla land, orterna Mentone och Roccabruna till Frankrike mot en penningsumma och i ett senare fördrag (1865) skall förhållandet mellan Frankrike och Monaco blifvit ytterligare regleradt. Det lilla furstendömet är beläget vid Medelhafvet i granskapet af Nizza [1]).

e) Republiken *San Marino*, orörd af alla tiders förändringar, räknas ännu för sjelfständig stat. Men denna sjelfständighet måste vara mera namn än sak. En stat med 7—8,000 invånare, belägen midt inne i en annan stat med många millioner, kan i verkligheten aldrig blifva något annat än ett enstaka undantag från den allmänna förvaltningen, snarast lik en privilegierad kommun med vidsträckt sjelfstyrelse.

Ännu en landsdel kan sättas i fråga, nämligen den del af *Tirol*, som har italiensk nationalitet. Detta land var också föremål för Italiens anspråk på samma gång Venetien erhölls [2]). Men anspråket har knappt någon historisk eller statsrättslig grund. Frågan handlar om det område, som utgjorde det gamla biskopsdömet Trient (Trento), men detta område har af gammalt, lika med det öfriga Tirol, hört till Tyskland och varit ett af Österrikes tyska länder, icke ett land, som Österrike hade i Italien [3]).

---

1) DANIEL, Handbuch der Geographie, T. II, p. 520. Fördraget d. 2 febr. 1861 läses hos SAMWER, l. c. T, IV. 2, p. 55. Om förhållandet till Sardinien se *Genealogisches Staatshandbuch* (af Klüber), p. 150.

2) Jfr. ofv. p. 437.

3) WOLFF: Die unmittelbaren Theile des ehemaligen römisch deutschen kaiserreiches nach ihrer früheren und gegenwärtigen Verbindungen, p. 46—48.

Skulle åter nationaliteten utan allt afseende på historia och statsrätt läggas till grund för staternas sammansättning, kunde Italien sträcka sina anspråk äfven till en del af Schweiz, nämligen kantonen *Ticino (Tessin)* och kanske vissa delar af *Graubünden (Les Grisons)*. Må hända kunde det samma sägas äfven om vissa delar af Österrikes länder vid Adriatiska hafvet.

---

7. **Spanien**. Likasom Italien och Tyskland har äfven Spanien undergått mycket stora förändringar, men af en helt annan art. Det egentliga Spanien, Spanien i Europa är till omfång och beståndsdelar oförändradt, men det spanska kolonialväldet är så bortkommet och förloradt, att icke så mycket frågas hvad Spanien har förlorat, men snarare hvad Spanien har qvar. Nämligen i den amerikanska verlden, ty uti Asien och Afrika är förhållandet visserligen annorlunda.

De stora förluster Spanien har lidit i Amerika bestå uti koloniernas affall, idel sjelfständiga stater med republikansk statsform hafva trädt i stället för de spanska lydrikena. Huru dermed har tillgått och hvilka dessa nya stater äro låter sig bäst efterfrågas vid en öfversigt af det amerikanska statsystemet. Ett af dessa länder har blifvit skildt från Spanien på ett annat sätt än de öfriga, nämligen *Florida*, som icke afföll, men blef fördragsmässigt afträdt till Förenta Staterna i Norra Amerika.

Förändringarne i det spanska kolonialväldet kunna sammanfattas under följande hufvuddrag:

a) Spanien har *förlorat* alla sina länder i Amerika med undantag af öarne *Cuba* och *Porto Rico* i Vestindien. Dessa öar äro i och för sig icke obetydliga, Cuba utgör ett land af mer än 2,000 g. qv.-m. (2,158 : 130) med 1,400,000 inv., Porto Rico är väl mycket mindre men omfattar dock 166 : 07 qv.-m. med 621,500 inv. I förhållande till de stora amerikanska länder Spanien fordom egde utgöra de båda öarne dock endast en ringa återstod. Skilnaden kan upgifvas på följande sätt:

	qv.-mil	folkmängd
Länder, som Spanien har förlorat i Amerika[1]	190,342 : 7	27,018,958
Som Spanien har i behåll . . .	2,324 : 20	2,021,500

b) Spanien har *förvärfvat* ett område i *norra Afrika*, som afträddes af Marokko genom fredsfördraget i Tetuan år 1860. Detta är i fredsfördraget beskrifvet på ett sådant sätt att det synes bestå af två särskildta delar, en landsträcka vid Medelhafvet nära staden Ceuta, som Spanien förut innehade, samt en ort vid oceanen, således utanför Gibraltars sund[2]. — Dessutom har Spanien (1848) tagit i besittning de s. k. *Dschafaran-* eller *Zafarines-öarne* utanför marokkanska kusten[3].

Spanien fortfar således att vara en bland Europas kolonialmagter ehuru i mycket förminskadt mått.

---

8. **Portugal** har likasom Spanien undergått stora förändringar i hvad beträffar kolonierna medan moderlandet har förblifvit oförändradt.

a) Portugal har förlorat det stora landet *Brasilien*, som har affallit och bildat en egen stat.

b) Deremot har Portugal utvidgat sina besittningar på *Afrikas vestra kust* i södra halfklotet[4].

---

9. **Nederländerna** och **Luxemburg.** Man skulle kunna säga att kon.-riket Nederländerna har blifvit aldeles uplöst genom Belgiens affall. Ja det konungarike Nederländerna,

1) Summorna upkomma genom sammanräkning af de f. d. spanska länderna på tabellen hos Behm und Wagner, Ergänz. heft. n:o 41, p. VIII med tillägg af Florida på tabellen dersammastädes p. 65, 117 Ergänz. heft. n:o 35. Detta oberäknadt Hayti.

2) Fördraget läses hos Samwer, l. c. T. III. 2, p. 588—595, art. 1, 2 i preliminärerna och art. 3, 8 i fredsfördraget. Den ort, som afträddes vid oceanen, var beräknad att Spanien der skulle kunna uprätta ett fiskläge, art. 8, så som Spanien förut hade haft.

3) Andree, Geographie des Welthandels, T. II, p. 28.

4) Jfr. Andree, l. c. T. II, p. 85 och Daniel, Handbuch der Geographie, T. I, p. 485.

som organiserades år 1815, finnes icke mera, men det ena af de två konungarikena, som finnas i dess ställe, har behållit benämningen. Vill man beräkna de förändringar, som timat, får man anmärka:

a) Kon.-riket *Belgiens* upkomst år 1830 genom uplösningen af de södra och norra provinsernas förening.

b) Storhertigdömet *Luxemburgs* delning, som var en följd af Belgiens affall och medförde att större delen af Luxemburg blef en provins i Belgien och blott en mindre del utgör fortfarande en egen stat i personalunion med Nederländerna [1]).

Det återstående kon.-riket Nederländerna har sina beståndsdelar oförändrade efter år 1830 så länge man fäster sig vid det europeiska hufvudlandet, men i kolonierna hafva jämkningar och förändringar försiggått.

a) En hufvudsak för Nederländerna eller Holland såsom en magt i *Asien* var fördraget med England år 1824, hvarom förut är taladt [2]). Holland har genom detta fördrag fått sig af England medgifvet att fritt utbreda sitt kolonialvälde på öarne söder om Singapore d. v. s. östra Asiens öar i Indiska oceanen, hvarest också godt utrymme finnes. Deremot blef Holland utestängdt från Asiens fasta land.

De förändringar, som Hollands asiatiska besittningar hafva undergått, äro således dels sådana, som blefvo en följd af fördraget med England, dels åter beroende af förhållandet till de asiatiska folken på öarne och deras furstar.

Holland *afträdde* genom 1824 års fördrag alla platser, som innehades på Indiens fasta land och halfön Malakka samt ön Singapore, men deremot *erhöll* Holland de orter, hvilka England innehade på ön Sumatra. — För öfrigt har Holland äfven *utvidgat* sig vidare på Sumatra och Java samt öfriga öar [3]).

---

1) Om allt detta se ofv. p. 218 o. f.

2) Ofvan p. 319.

3) Jfr. BRAUER und PLATH, Handbuch der Geographie und Statistik von Asien, p. 355, 378, 388 (i WAPPÄI verk).

b) I *Afrika* deremot har Holland öfverlåtit till England vissa platser, som Holland innehade på Guineakusten. Öfverlåtelsen gjordes år 1872[1]).

---

10. **Belgien** har efter sin upkomst såsom egen stat icke undergått någon förändring.

Vill man nu jämföra storleken af dessa båda länder som utgjorde konungariket Nederländerna före år 1830, så utfaller jämförelsen på följande sätt med iakttagande äfven af hvardera statens andel i Luxemburg[2]).

	qv.m.	folkmängd.
Kon.riket Nederländerna efter 1830 . .	596 : 41	3,716,002
» Belgien	534 : 94	5,253,821
Storhertigdömet Luxemburg	46 : 99	197,528
Belgiska provinsen Luxemburg	80 : 232	206,069

---

11. **Schweiz** består ännu alltid af samma tjugutvå kantoner, som hafva utgjort schweiziska förbundet från och med år 1815. Den enda förändringen är att kantonen *Neufchatel (Neuenburg)* har uphört att vara ett furstendöme under konungen af Preussen[3]). Likaså har ett utbyte af några orter egt rum genom fördrag mellan Schweiz och Frankrike år 1862. Dessa orter utgjorde den s. k. *Val de Dappes*, belägna i kantonen Waadt (Pays de Vaud)[4]).

---

12. **Danmark** har undergått en mycket stor förändring genom förlusten af hertigdömena Slesvig, Holstein och Lauenburg, hvilka afträddes genom fredsfördraget i Wien d. 30 okt. 1864[5]). Med Slesvig afträddes äfven de jutländska »enklaverna» inom Slesvigs gräns, hvaremot ön Ærö och en

---

1) Jfr. den korta notisen hos SCHULTHESS. l. c. årg. 1871, p. 436 och 1872, p. 496.

2) BEHM und WAGNER: Eng. H. n:o 41, p. VII, 81 n:o 35, p. 23.

3) Jfr. ofv. p. 426.

4) Jfr. ofv. p. 334.

5) Fördraget hos SAMWER, T. IV, 2, p. 474 och i *Das Staatsarchiv*, T. VII, n:o 1728.

liten del af nordligaste Slesvig förenades med det fortfarande danska landet Jutland och en del af danska statskulden blef fästad vid hertigdömena, d. v. s. Danmark befriades från denna del af skuldsumman. Sammanhanget var i korthet följande.

Det krig med främmande magter, som för Danmark tog en sådan utgång, sammanhängde mycket nära med den borgerliga strid, som hade uplågat i det schleswig-holsteinska uproret år 1848, och det krig med Tyskland, som hade upkommit genom Tyska Förbundets mellankomst i denna borgerliga strid. Dessa strider voro afslutade genom freden i Berlin (1850) och genom det att uproret undertrycktes (1851—52). Sakernas ställning, sådan den samma bestämdes i början af 1850-talet, var följande: a) Det schleswig-holsteinska företaget att skilja hertigdömena från Danmark var misslyckadt och monarkiens oförminskade bestånd såsom man trodde för framtiden försäkradt genom en gemensam thronföljd, som af Europas magter var folkrättsligen erkänd genom protokollet i Warschau (1851) och fördraget i London (1852) samt af danska riksdagen antagen i den nya thronföljdslagen (1853). — b) Landsdelarnes ställning inom monarkien var så reglerad, att hela monarkien utgjorde en helstat med gemensam grundlag, utfärdad år 1855, men konungariket och hvardera hertigdömet hade sin egen provinsialförfattning. Danska monarkien utgjorde således en slags statsförbund mellan danska konungariket, Holstein, Slesvig och Lauenburg.

Med denna sakernas ordning var ingendera parten belåten. Tyskarne ville för ingen del erkänna 1855 års helstatsförfattning och Danskarne eftersträfvade en närmare förening med det ursprungliga danska landet Slesvig, hvaremot man på tyska sidan var mycket angelägen att Slesvig icke skulle vara närmare förenadt med Danmark än med Holstein. Partistriden fortfor således under hela 1850-talet och kunde ej vara fri för främmande inblandning emedan Holstein ännu alltid fortfor att vara medlem af Tyska Förbundet. Holsteins tvist med Danmark blef således föremål för underhandlingar äfven med förbundsdagen i Frankfurt. De hand-

lingar och tilldragelser, hvilka slutligen bestämde sakens utgång, voro följande:

a) *Kon. Fredrik VII.s död d. 15 nov. 1863*, som ga[f] anledning till ny tvist om arfsföljden i hertigdömena oak[tadt] Warschauprotokollet och fördraget i London samt 185[3] års thronföljdslag och 1855 års helstatsförfattning. Der fan[s] nämligen en arfspretendent, hertigen af Augustenburg, som icke ansåg sig bunden af dessa lagar och fördrag. Denne furstes fader hade varit bland hufvudmännen för de schleswig-holsteinska partirörelser, som hade burit sin frukt i 1848 års upror, men nu mera var den augustenburgska familjen aldeles undanskjuten och den gamle hertigen hade, nödd och tvungen, gifvit en afsägelse, men af hvilken hans son nu icke lät sig bindas[1]). Meningen blef nu åter den samma som hade varit år 1848 att bilda en egen stat Schleswig-Holstein under hertigen af Augustenburg.

b) *Novemberförfattningen*, hvars mening och betydelse var följande. Danska regeringen hade, då Holstein alls icke ville foga sig efter 1855 års helstatsförfattning, slutligen suspenderat denna författning i hvad rörde Holstein (1858). Efter den tiden var helstatsförfattningen i gällande tillämpning för Danmark och Slesvig, men detta tillstånd var att anse såsom provisoriskt medan Danmark underhandlade med Holstein om en ny helstatsförfattning. Då likväl dessa underhandlingar icke ledde till något slut intog danska regeringen en ny ståndpunkt genom kungörelsen d. 30 mars 1863, hvarigenom Holstein bestämdt utsöndrades ur helstaten och ställdes såsom en särskildt del af monarkien vid sidan af de öfriga landsdelarne. Derefter företog sig danska

---

1) Jfr. den äldre hertigens af Augustenburg fördrag med kon. a[f] Danmark angående de augustenburgska egendomarne i Slesvig, i hvilket fördrag hertigen förbinder sig att på intet sätt motsätta sig de[n] arfsordning, som var eller kunde blifva stadgad. Af den yngre hertigens skrifvelse, hvaruti han förbehåller sig sin rätt likasom af enahanda skrifvelse från en annan augustenburgisk furste den s. k. prinsen af Noe[r] vill synas att de augustenburgske furstarne ansågo den gjorda afsägelsen endast bindande för den person, som hade gifvit den samma, den äldste hertigen af Augustenburg, men icke gällande för familjen. *Da[s] Staatsarchiv*, T. VI, n:o 1026, 1028—1029.

regeringen att med den återstående helstatens representation underhandla om en gemensam författning för Danmark och Slesvig, en helstatsförfattning för dessa båda länder. En sådan författning blef antagen och utfärdad strax efter kon. Fredrik VII:s död[1]) d. 18 nov. 1863. Denna författning är den s. k. novemberförfattningen.

c) *Kriget med Österrike och Preussen.* En lagstiftning inom danska staten synes väl icke hafva bort angå främmande magter, men nu var förhållandet följande. Österrike och Preussen hade år 1851, då uproret undertrycktes, fört underhandling med Danmark på Tysklands vägnar angående den ställning, som det tyska Holstein skulle intaga inom monarkien. Denna underhandling utsträcktes äfven till Slesvig på grund af det tyska påståendet att Slesvig skulle vara oåtskiljeligt förenadt med Holstein. Nu blef af Österrike och Preussen en fordran upstäld att Slesvig icke skulle införlifvas med Danmark, och Danmarks förklaringar voro sådana att Österrike och Preussen ansågo detta vara af Danmark medgifvet[2]). Då sedermera novemberförfattningen utfärdades ansågo Österrike och Preussen denna författning innebära Slesvigs införlifning i Danmark och det löfte, som påstods vara gifvet, skulle således vara öfverträdt. På grund häraf framstäldes nu en fordran att Danmark skulle uphäfva den nyss antagna novemberförfattningen och när detta vägrades utbröt kriget (1864)[3]).

d) *Freden i Wien (1864).* Detta krig hade således visserligen sin grund i det anspråk de tyska magterna hade att föra det tyska landet Holsteins talan mot Danmark och att utsträcka denna talan äfven till Slesvig såsom det der skulle vara oskiljaktigt förenadt med Holstein och ej närmare förenadt med Danmark än med Holstein. Men kriget var dock af en annan natur än 1848 års krig hade varit. Detta krig år 1864 afsåg icke uprättandet af någon egen stat Schles-

---

1) Kungör. d 30 mars 1863 och novemberförfattningen läses utom på andra ställen i *Das Staatsarchiv*, T. V, n:o 835 och T. VI, n:o 1032

2) Jfr. handlingarne i *Nyt historisk tidskrift T. VI, 2, p. 600 o. f.*, särdeles *p. 614* och hos DE MARTENS och SAMWER, l. c. T. II, 366 o. f. särdeles p. 384.

3) Österrikisk-preussisk skrifvelse i *Das Staatsarchiv*, T. VI, n:o 1428.

wig-Holstein och fördes icke för att genomdrifva hertigens af Augustenburg anspråk. De båda krigande magterna, Österrike och Preussen, hade sjelfve deltagit i Londonfördraget (1852) och erkänt prinsens af Glücksburg, nu mera kon. Christian IX:s arfsrätt till hela monarkien. Men en annan sak var om krigets gång blef sådan att Österrike och Preussen kunde fordra hertigdömenas afträdelse från Danmark såsom eröfrade länder. Detta var hvad som skedde. Danmark måste afträda Slesvig, Holstein och Lauenburg till Österrike och Preussen. Länderna blefvo Österrikes och Preussens gemensama besittningar. Huru dessa magter sedermera öfver dem förfogade, om de gjorde ett hertigdöme med hertigen af Augustenburg till hertig eller hvarthän dessa länder månde komma att höra var efter freden i Wien en för Danmark främmande sak[1]).

Deremot har frågan om dessa hertigdömen blifvit åter igen invecklad genom det bekanta stället i Pragerfreden 1866, som öpnade för Danmark en utsigt att återfå norra Slesvig. Preliminärerna i Nikolsburg och freden i Prag innehålla en punkt så lydande: »H. Maj:t kejsaren af Österrike updrager åt H. Maj:t konungen af Preussen alla sina i Wienerfreden d. 30 okt. 1864 förvärfvade rättigheter till hertigdömena Holstein och Schleswig på det sätt[2]) att befolkningarne i de nordliga distrikterna af Schleswig, så vida de samma genom fri omröstning gifva till känna sin önskan att förenas med Danmark, skola till Danmark afträdas»[2]). Ett löfte är således gifvet, i ganska enkla och ej tvetydiga ord, blott ett vilkor fordras, nämligen »fri omröstning». Men omröstning har icke blifvit anstäld, Danmark har icke återfått norra Slesvig, löftet är oupfyldt. Danmark anser sin rätt på det gröfsta sätt förnärmad.

Denna sak är emellertid icke så aldeles klar, som den samma i förstone kan synas.

Först och främst kan det sättas i fråga huru vida Danmark verkligen har erhållit något löfte. Freden i Prag var

---

1) Om Slesvigs och Holsteins behandling efter denna tid se ofv. p. 373 o. f.

2) »mit der maasgabe». *Das Staatsarchiv*, T. XI, n:o 2364 och n:o 2369 art. 3 i preliminärerna och art. 5 i fredsfördraget.

ett fördrag mellan Preussen och Österrike, men Danmark hade deruti ingen del. Den, som har fått löftet, är kejsaren af Österrike, han eger att fordra det Preussen skall upfylla sin förbindelse, denna förbindelse var ett vilkor då kejsaren af Österrike afträdde till Preussen sin rätt öfver hertigdömena, den besittning han medgaf åt Preussen var behäftad med denna inskränkning. Så länge frågan om norra Schleswig är oafgjord, fri omröstning icke hållen, är Preussens besittningsrätt till hertigdömena ofullständig och öppen för anspråk nämligen från Österrike. Och saken angår äfven Frankrike, som var medlare vid fredslutet. Hela den omtalade punkten i fördraget är af franskt uphof. Man igenkänner genast kejsar Napoleons finger i de orden, som talas om »fri omröstning», detta var hans vanliga method när han skiftade länder. Knappt kunde Österrike hafva något interesse att fordra detta medgifvande af Preussen, men kejsar Napoleon kunde nog hafva sina goda skäl dertill.

Huru vida åter Danmark har något att fordra på grund af denna artikel i Pragerfreden beror på huru man fattar rättsförhållandet. Här blef ett fördrag afslutadt mellan två parter (Preussen och Österrike), hvilket fördrag innehöll en viss förmån för en tredje part (Danmark), som likväl icke hade någon del i fördraget. Frågan lyder så: om ett fördrag mellan två personer innehåller en åt en tredje person tillerkänd förmån, kan då denna tredje kräfva samma förmån såsom sin rättighet?

Är det så att man icke tilltror sig kunna besvara denna fråga jakande, då måste rättsförhållandet blifva sådant att kejsaren af Österrike eger att fordra det omröstning anställes och, sedan detta skett, landet afträdes till Danmark i fall omröstningen utföll till förmån för Danmark. Men så länge kejsaren af Österrike icke har gjort detta, d. v. s. icke har gjort sin rätt gällande, har Danmark intet att fordra.

Antager man åter att tredje personen eger att kräfva den förmån, som två andra personer hafva sins emellan utan hans deltagande öfverenskommit att åt honom bevilja blifver frågan om norra Slesvig visserligen en fråga mellan

Danmark och Preussen, men ingalunda den enklaste att afgöra.

Fredsfördraget talar om norra Slesvig »de nordliga distrikterna i Schleswig». Hvilka äro dessa distrikter? huru stor del af landet skall anses inbegripen under benämningen? derom säger fredsfördraget intet. Det brukar eljest vara vanligt att fördrag, hvilka handla om länder, som skola öfvergå från en stat till en annan, innehålla ganska utförliga bestämningar på det intet tvifvel må finnas, hvilka de geografiska områden äro som menas. Så t. ex. i 1809 års fredsfördrag mellan Sverige och Ryssland heter det icke helt kort allenast att Sverige afträder Finland, men alla de särskildta länen och landskapen upräknas, så många som Sverige afträdde, Kymenegårds län, Nylands och Tavastehus län m. fl. samt Westerbotten till Torne elf och en särskildt artikel egnades åt bestämningar rörande riksgränsen, men benämningen Finland, som möjligen kunde vara ett obestämdt namn, användes icke för att bestämma hvilket det landet var som Sverige afträdde. Och, för att välja ett närmare exempel, sjelfva Wienerfreden 1864, innehåller ganska noggranna bestämningar rörande den gräns, som skulle skilja Danmark från de länder, som afträddes. Man var ganska noggrann att tydligt och bestämdt afgöra i fördraget hvad som menades med dessa länder, som Danmark då måste afträda[1]). — Ingenting liknande förekommer i Pragerfreden om norra Slesvig. Sådana bestämningar skulle dock här varit i högsta grad behöfliga. Meningen måste naturligtvis varit att omröstning skulle hållas af de befolkningar, som bestå af Danskar, den dansktalande delen af Slesvigs folk. Men någon ren och sjelfskrifven språkgräns finnes icke, den dansktalande befolkningen må vara öfvervägande i norra Slesvig, må hända aldeles ensam i vissa socknar eller andra områden, men blandade befolkningar finnas äfven och det kan icke vara någon lätt sak att afgöra hvilka de socknar eller områden äro, som kunna anses vara så öfvervägande

---

1) Art. 4 och 5 uti fredsfördraget i Fredrikshamn, art. 4 och 5 i Wienerfreden. DE MARTENS et DE CUSSY, l. c. T. II. p. 339. SAMWER, l. c. T. IV, 2, p. 475—476.

danska att omröstning der borde hållas. Men derom blef nu intet ord skrifvet i fördraget, intet som antyder huru långt från den norra gränsen eller huru nära derintill de särskildta områdena skulle vara belägna för att kunna räknas under benämningen »de nordliga distrikterna i Schleswig». Det kan må hända sägas att just svårigheten att bestämma dessa gränser var en orsak att de icke bestämdes, det medhanns kanske icke, tiden brådskade, man ville ej upväcka tvister och svårigheter rörande en sak, som dock var en bisak i detta fördrag, men någon bestämning kunde dock blifvit gjord, någon grund faststäld, hvarefter områdena skulle beräknas. Då nu all sådan bestämning saknas förefaller denna punkt i fredsfördraget såsom innehölle den samma blott några löst utkastade fraser. Dessa fraser kunde nog hafva sin mening i alla fall om också den hufvudsakliga meningen icke var att åter förskaffa norra Slesvig åt Danmark. De lösa, obestämda fraserna kunde vara brukbara för den franska politiken, vare sig att hålla Danmark beroende af Frankrike eller att vid lägligt tillfälle söka sak emot Preussen. Men äfven om orsaken icke var någon annan än att man nu i sjelfva fördraget ej hade tid och tillfälle att bestämma förhållandet blef emellertid hela artikeln i hög grad ofullständig.

Detta, som icke i fördraget bestämdes, frågan: hvilka äro de områden, som skola räknas till »de nordliga distrikterna»? måste dock bestämmas om någon »omröstning» skall kunna ega rum. Skall nu denna bestämning bero på öfverenskommelse mellan Preussen och Danmark är tillfället öppet för en ändlös advokatur.

Och detta oberäknadt möter utförandet i alla fall sina svårigheter. Här upstår fråga om att Danmark skall öfvertaga en viss del af hertigdömenas statskuld om Danmark återfår en del af landet. Här framträder en fordran från Preussens sida att Danmark skall gifva »garantier» till säkerhet för det lilla antal Tyskar, som kunna finnas i denna del af Slesvig, som Danmark skulle återfå.

Sådana frågor hafva förekommit i underhandlingar mellan Preussen och Danmark. Preussen har icke vägrat att uptaga frågan till behandling, d. v. s. Preussen har icke

gjort den åsigt gällande, som möjligen kunde finnas att saken icke anginge Danmark, men endast vore en sak mellan Preussen och Österrike. Men Preussens fordringar angående »garantierna» hafva icke varit sådana som Danmark ansett sig kunna medgifva[1]). Ett löfte är gifvet, men om sätt huru löftet skall upfyllas har man ej kunnat komma öfverens.

Att den danska befolkningen i Slesvig lider ett sorgligt öde kan af ingen tänkande menniska förnekas, men att Danmark skulle vinna någon särdeles fördelaktig tillväxt genom att återfå några områden i norra Slesvig kan betviflas. En slutsats vill ovilkorligt tränga sig fram, att om Danmark skulle återfå detta land återfår Danmark på samma gång en ouphörligt verksam härd för tvister och ofred med det mägtiga Tyskland.

Men på samma gång Danmark således är betänkt på en möjlig återförening med en del af sina förlorade länder har Danmark varit betänkt på att afhända sig en annan del af sitt område nämligen ett par *öar i Westindien*. Danmark eger tre sådana besittningar, de små öarne S:t Thomas, S:t John (S:t Jean, S:t Jan) och S:t Croix. Två af dessa, *S:t Thomas* och *S:t Jean* hafva varit på väg att försäljas till Förenta Staterna i Norra Amerika. Köpet har varit upgjordt genom fördrag med Förenta Staternas President (1867) samt af danska riksdagen godkändt och folkomröstning på öarne har varit hållen med röstöfvervigt för anslutning till Förenta Staterna, men saken har gått tillbaka emedan nordamerikanska kongressens senat har vägrat sitt samtycke[2]).

Deremot lärer Danmark verkligen hafva afhändt sig den besittning Danmark innehade i Ostindien, platsen Trankebar, hvilken såldes till England år 1845[3]).

---

1) Om dessa underhandlingar se framställningen hos Schulthess, l. c. årg. 1868, p. 463 och årg. 1867, p. 125, 139, årg. 1870, p. 60, årg. 1871, p. 438.

2) Schulthess, l. c. årg. 1867, p. 416, 1868, p. 463, årg. 1870, p. 461.

3) Brauer und Plath, l. c. p. 585. Daniel. l. c. T. I, p. 317.

13. **Sverige** och **Norge** hafva väl icke undergått någon förändring i afseende på staternas beståndsdelar, men en del af den svenska statens område är dock ifrågasatt att från Sverige afskiljas nämligen ön *S:t Barthelemy*.

Frågan om att Sverige skulle afhända sig denna besittning väcktes på 1818 års riksdag genom kunglig proposition, som af ständerne bifölls. Konungen tillkännagaf »sin afsigt» att afhända ön till någon främmande magt i fall billiga vilkor kunde erhållas; här var fråga om en försäljning[1]). Billiga vilkor lära icke erhållits aldenstund ön ännu var osåld år 1844, då ständerne och regeringen företogo en ny reglering af ön S:t Barthelemys förhållande till Sverige. Beslutet att sälja ön i fall köpare funnes blef då förnyadt åter igen på grund af kunglig proposition[2]). Slutligen har 1868 års riksdag[3]) anhållit att Kongl. Maj:t må taga i öfvervägande huru vida ön S:t Barthelemy må kunna af Sverige afträdas på något för Sverige värdigt sätt efter det att »befolkningen på ön» har blifvit hörd och samtyckt att förenas med någon annan magt. Här skulle väl således en folkomröstning ega rum. Sverige erkänner dermed befolkningens rätt att icke mot sin vilja bortsäljas. Men med detta förbehåll är ön till salu och kan äfven möjligen på annat sätt afträdas. Men hittils har något värdigt sätt att blifva qvitt Barthelemy icke yppat sig.

---

14. **Grekland** har efter sin upkomst såsom sjelfständig stat erhållit en betydlig tillväxt genom *Joniska öarne*, då England afstod från sitt skyddsherradöme och öarne förenades med Grekland (1863—64), hvilket skedde i sammanhang med thronförändringen i Grekland, då kon. Otto skildes från riket och den danska prinsen (kon. Georg) valdes till konung af Grekland[4]).

---

1) *Riksd. Beslut, s. 27.*

2) *K. Prop. n:o 60. Und. skrifv. n:o 213.*

3) *Und. skrifv. n:o 47* talar icke ovilkorligt om försäljning, men om något för svenska staten värdigt sätt att afhända ön från Sverige.

4) Jfr. ofv. p. 317 o. f.

15. **Turkiets** sammansättning framställer sig mycket förändrad, antingen man stadnar vid de länder, som omedelbarligen lyda under Sultanen eller man under Turkiets namn äfven inbegriper de halfsuveräna länderna. En del af de omedelbara besittningarne, nämligen Grekland, har alldeles affallit. De gamla lydländerna i Europa, Moldau och Wallachiet, hafva erhållit ökad frihet och antagit en förändrad statsform; länder, som förut voro omedelbara provinser, Egypten och Serbien, hafva blifvit halfsuveräna länder; ett af lydländerna, Algier, har aldeles försvunnit ur monarkien.

Sammanhanget af alla dessa förändringar framställer sig på följande sätt.

A) *Turkiets omedelbara besittningar.* Turkiet har *förlorat*

a) Orterna *Akhalzik* och *Akhalkalaki* i Asien, hvilka vid gränsregleringen efter freden i Adrianopel (1829) stadnade på ryska sidan, således en afträdelse till Ryssland, ehuru ej mycket betydlig[1]).

b) Konungariket *Grekland,* som blef sjelfständig stat år 1830[2]).

B) *Lydländerna.*

a) *Algier* eröfrades af Frankrike år 1830[3]), men eröfringen gälde egentligen den i Algier regerande lydfursten, Deyen. Turkiets fördel af sin öfverhöghet öfver Algier var ej sådan att Algiers förvandling till fransk provins kunde medföra någon betydlig förlust. Emellertid var Algier före den tiden räknadt såsom turkiskt lydland.

b) *Moldau* och *Wallachiet,* de s. k. *Donaufurstendömena* hafva erhållit en mera sjelfständig ställning och äro förenade till en enda stat, *Rumenien* hvilket har tillgått på följande sätt.

1. *Det ryska protektoratet* har från början till slut utgjort Donaufurstendömenas värn mot Turkiet. Deras ställning var öfver hufvud följande. Länderna voro sedan äldre tider tillbaka eröfrade provinser under Turkiet, men räk-

---

1) Jfr. ofv. p. 326.
2) Jfr. ofv. p. 192 o. f.
3) Jfr. ofv. p. 334.

nades icke såsom aldeles införlifvade i turkiska riket, de skulle utgöra en slags lydländer med en viss frihet, men styrdes af furstar, som utnämndes af Sultanen, och förtrycket hvilade ganska tungt öfver Moldaus och Wallachiets folk. Dessa folk bestå af flere nationaliteter, men en stor del äro af slavisk stam, således stambeslägtade med ryska folket. Religionen är i hela Moldau och Wallachiet den kristna af grekiska trosbekännelsen, samma lära som ryska kyrkans. Trälbundne under ett muhamedanskt despotvälde litade dessa folk till Ryssland om beskydd. För den ryska magten erbjöd sig här ett förträffligt tillfälle att utsträcka sitt inflytande öfver de turkiska länderna. Rysslands och Turkiets ställning till hvarandra och hela den s. k. orientaliska frågans beskaffenhet skulle varit helt annorlunda om idel starka och talrika mohamedanska befolkningar hade upfylt länderna till Donau och Pruth i stället för dessa kristna folk, som betrakta Turkiets fiende såsom sin befriare. Tidpunkten då Rysslands protektorat blef fördragsmässigt erkändt var då *fredsfördraget ingicks i Kutschouc Kainardgi år 1774*[1]). Ryssland hade under kriget eröfrat furstendömena och återgaf dem i fredslutet blott med vissa förbehåll till deras förmån särdeles i afseende på deras fria religionsöfning och skattskyldighet till Sultanen. Och slutligen blef i fredsfördraget en punkt intagen, att den Ottomanniska Porten »medgifver att i mån som omständigheterna föranleda den kejserlige ryske ministern vid turkiska hofvet må kunna föra dessa furstendömens talan till deras förmån och den Höga Porten lofvar att uptaga sådana föreställningar med all den aktning, som egnas en vänligt sinnad magt».

Det, som Turkiet medgaf, var således att Ryssland egde hos Sultanen anmäla furstendömenas önskningar och besvär, längre sträckte sig icke den ryska skyddsmagten, någon rätt att med handling ingripa i furstendömenas förhållande till Turkiet egde Ryssland icke. Men den rättighet Ryssland hade fått var i alla fall ganska betydlig och för Tur-

---

1) Art. 16 i fredsfördraget hos GHILLANY: Diplom. Handbuch, T. II, p. 259.

kiet mycket betänkelig, Ryssland egde en fördragsmässigt erkänd rättighet att vara medlare mellan Sultanen och hans egne undersåtar och för dem funnos vissa fri- och rättigheter stadgade och beskrifna i ett fördrag mellan Ryssland och Turkiet. Hvarje part, som ingår ett fördrag, eger att fordra det fördraget skall af den andra parten iakttagas, Ryssland var således berättigadt att bevaka furstendömenas rätt mot turkiska regeringen. Turkiet befann sig i den högst betänkliga ställning, som upkommer då en stat har en del af sin inre statsrätt garanterad af främmande magt. Turkiske Sultanen egde icke att regera fritt i sitt eget land. Om ett missnöje upstod, om ett klagomål fans i Moldau eller Wallachiet egde de missnöjde att vända sig till ryske ministern i Constantinopel, till en främmande magt mot sin egen regering. Hvarje sådant tillfälle kunde Ryssland begagna för sina interessen, men Turkiet egde icke att bortvisa bemedlingen.

Detta var sakens ena sida. Den andra var att det ryska beskyddet var i hög grad behöfligt för Moldaus och Wallachiets kristna befolkning. Den ryska politiken var kristna religionens och den europeiska civilisationens beskyddare mot muhamedanismen och barbariet.

Går man längre fram i tiden till det fredsfördrag, som afslutades i Moldaus hufvudstad Jassy år 1792, finner man att det ryska beskyddet icke hade varit overksamt. Tvänne fördrag åberopas af senare datum än freden i Kutschouc-Kainardgi, hvilka fördrag jämte det nämnda fredsfördraget nu stadfästades då Ryssland nu åter igen hade eröfrat, men återgaf Moldau[1]).

Freden i Bucharest år 1812 medförde blott den förändring att Ryssland behöll en del af det eröfrade landet, nämligen provinsen Bessarabien. För Moldau och Wallachiet stadfästades de gällande fördragen[2]).

Går man vidare till fördraget i *Akkerman år 1826*, som skulle vara en förklaring öfver freden i Bucharest, så finnes der ett särdeles märkeligt innehåll rörande Moldau och Wal-

1) Art. 4 i fredsfördraget hos GHILLANY, *l. c. T. II, p. 266.*

2) Art. 4 och 5 hos GHILLANY, *l. c. T. II, p. 272—273.*

lachiet. Icke blott de förra fördragen stadfästades, men åtskilligt, som angick furstendömenas inre förhållanden, reglerades fördragsmässigt af Ryssland och Turkiet nästan såsom furstendömena skulle varit de båda magternas gemensama land. Bland ämnen, som voro föremål för denna reglering, var en sak, som på det väsendtligaste sätt rörde statsförfattningen. Det bestämdes att furstendömenas regenter, *Hospodarerne, skulle tillsättas genom val af ländernas magnater, Bojarerne, för en tid af sju år i sender.* Dessa furstendömen voro nämligen icke arfländer, en ärftlig regerande dynasti fans der icke, deras furstar hade brukat utnämnas af Sultanen, men under den senare tiden hade tillsättningen fått ske genom val af Bojarerne. Denna valrätt bekräftades på ett för det ryska inflytandet särdeles fördelaktigt sätt. Det hette väl att den Höga Portens samtycke var erforderligt för hvarje val, Turkiet hade således ett veto, men, närmare betraktadt, var detta veto beroende af Rysslands bifall. Der står nämligen i fördraget att om för vigtiga orsakers skull furstevalet icke stämde öfverens med den Höga Portens tycke skulle nytt val anställas i fall de »vigtiga orsakerna» godkändes af *bägge* hofven. Turkiet hade således veto mot Bojarernes val, men Ryssland hade ett veto mot Turkiets veto. Valet skulle gälla för sju år, såsom förut hade varit vanligt, Hospodaren var således icke godtyckligt afsättlig under denna tid, men om han gjorde sig skyldig till någon förbrytelse kunde han afsättas efter gemensam pröfning af Ryssland och Turkiet. Ryssland hade således nu ett fördragsmässigt erkändt inflytande på organisationen af Donaufurstendömenas regering[1]).

Fredsfördraget i *Adrianopel år 1829* icke blott bekräftade fördraget i Akkerman, men åtskilligt blef äfven tillagdt. Nu bestämdes att Hospodarerne skulle väljas för *lifstid*, icke för sju år allenast. De blefvo således fullkomligt oafsättlige utom i fall Ryssland medgaf afsättningen för någon begången förbrytelse. Vidare förband sig Turkiet att icke underhålla någon befästning på venstra Donaustranden och

1) Art. 3 och bilagan (acte separé) hos DE MARTENS et DE CUSSY, l. c. T. IV, p. 34, 37 och GHILLANY, l. c. T. II, p. 278, 281.

ingen mohamedan fick der d. v. s. på den sidan af floden, som tillhörde Wallachiet, hafva fast bostad. De mohamedaner, som egde fastigheter på venstra Donaustranden, förpligtades att inom viss tid sälja denna sin egendom. Lägger man härtill de särskildta fri- och rättigheter, som beviljades eller stadfästades, samt den allmänna förklaringen att furstendömena voro fullkomligt oberoende i afseende på den inre förvaltningen, så kan sägas att efter freden i Adrianopel hade Turkiet ej mycken magt öfver dessa länder utom att de betalade skatt. Ty skattskyldiga voro de likväl[1]).

Freden i Adrianopel stadfästades genom fördraget i Unkiar-Iskelessi (äfven kalladt fördraget i Constantinopel) år 1833 och genom fördraget i Balta-Liman år 1849, hvilket sist nämnda fördrag afslutades sedan Ryssland och Turkiet hade gemensamt undertryckt revolutionsförsöket i Wallachiet[2]). — Fördraget i Balta-Liman innehöll för öfrigt åtskilliga föreskrifter rörande furstendömenas inre författning, som nu åter igen reglerades fördragsmässigt af bägge magterna. Ett undantag gjordes från regeln om hospodarernes val för lifstid, nämligen att för denna gång skulle hospodarerne utses blott för sju år och icke genom val; Sultanen egde att utnämna dem[3]).

2. *Pariserfreden 1856.* Allt detta visar hvad det ryska protektoratet hade uträttat. Turkiets välde var ej mycket värdt, men magten, som inskränkte den turkiska, var den ryska. Sjelfständiga voro dessa furstendömen visst icke, här beslutes om deras öden, här lagstiftas om deras författning aldeles enväldigt, icke af dem sjelfva, men af Ryssland och Turkiet. Herradömet, som hvilar öfver dem, är dubbelt, de hafva två herrar, den ene af desse är deras beskyddare mot den andre, men med beskyddet följer icke politisk frihet. Det brukar så alltid vara när en magt skall

---

1) Art. 5 och bilagan (traité separé) hos DE MARTENS et DE CUSSY, T. IV, p. 223, 228 och GHILLANY, T. II, p. 287, 291.

2) Jfr. ofv. p. 311.

3) Fördraget i Unkiar-Iskelessi hos GHILLANY, *T. II, p. 294* och fördraget i Balta-Liman hos DE MARTENS et DE CUSSY, T. VI, p. 291 och SAMWER, T. I, p. 378.

beskydda en annan magt att beskyddaren blifver herre. I sådan ställning befunno sig Donaufurstendömena när det s. k. krimkriget utbröt.

Detta krig fick en annan gång och ett annat slut än de föregående. Ryssarne inföllo i furstendömena, men återvände för den hållning Österrike intog [1]) och österrikiska trupper bevakade dessa länder mot förnyadt anfall. Freden i Paris blef af annat innehåll än de föregående rysk-turkiska fredsfördragen hade plägat vara.

Fredsfördraget i Paris innehåller att Wallachiet och Moldau skulle besitta sina fri- och rättigheter under de i fördraget deltagande magternas garanti, men »ingen bland dessa magter egde att utöfva någon särskildt beskyddaremagt» eller att mellankomma i dessa länders inre angelägenheter. Det *ryska protektoratet uphäfdes* och i dess ställe trädde *samtliga stormagternas garanti*. För öfrigt bestämdes åtskilligt om form och sätt för att åstadkomma en reformerande lagstiftning rörande furstendömenas författning under medverkan af de garanterande magterna samt Turkiet [2]).

Den, som förlorade på denna nya ordning, var Ryssland, som nu mera ej fick ensam sköta furstendömena, ej ensam på sidan om de öfriga inblanda sig i dessa länders förhållanden till Turkiet. Men icke fick Turkiet större herravälde än det hade haft och furstendömena ej större frihet, de blott fingo samtliga stormagterna till förmyndare i stället att de förut hade haft Ryssland allena.

3. *Moldaus och Wallachiets förening. — Furstendömet Rumenien.* Det, som nu förestod, var att organisera furstendömenas författning. Ett sådant arbete var ingen nödvändig följd af protektoratets öfverflyttning från Ryssland till samtliga magterna, men dessa magter hade funnit för godt att ett sådant arbete skulle företagas. Pariserfreden innehöll att sultanen skulle i hvardera landet sammankalla en

1) Militärfördraget (Convention militaire) mellan Österrike och Turkiet i Boyadjie-Keuy (1854) hos SAMWER, T. II, p. 594 och GHILLANY, T. II, p. 349. Österrikes alliansfördrag med England och Frankrike (1854) hos GHILLANY, T. II, p. 359 och SAMWER, T. II, p. 600.

2) Pariserfreden hos SAMWER, T. II, p. 778, art. 22—27, DE MARTENS et DE CUSSY, T. VII, p. 503. GHILLANY, T. III, p. 40.

s. k. Divan eller representerande församling, sammansatt på ett sådant sätt, som kunde »representera alla samhällsklassers interessen», således en slags nationalförsamling. Men dessa divaner skulle icke hafva beslutande magt. Der skulle derjämte församlas en kommitté i Bucharest (Commission Speciale), utnämnd af de garanterande magterna och vid dess sida skulle finnas ett ombud för Turkiet (Commissaire de la sublime Porte). Hos denna myndighet skulle divanerna andraga folkets önskningar och förslag, men »kommissionen» egde icke heller den afgörande magten. Dess uppdrag var att hos de garanterande magterna framställa förslag, hvarefter det slutliga afgörandet skulle bero på magternas konferens sins emellan och med Turkiet. Furstendömenas folk egde således blott initiativ, men ingen beslutande magt öfver sin egen författning.

Under de förhandlingar, som nu kommo att ega rum, framträdde en ny tanke, båda furstendömenas förening till en enda stat. Denna tanke var icke skyddsmagternas, icke Turkiets, men den fans hos furstendömenas folk och uttalades med högljudd stämma. Med föreningen skulle följa de förenade furstendömenas förvandling till ärftlig monarki under en furste, utsedd bland någon af Europas regerande dynastier.

Detta beviljades icke eller åtminstone högst ofullständigt. *Skyddsmagternas och Turkiets fördrag, afslutadt i Paris d. 19 aug. 1858*, innehåller en grundlag för »de förenade furstendömena Moldau och Wallachiet», men föreningen var ej mera fullständig än att hvardera furstendömet skulle hafva sin egen regering, Hospodar, och sin egen lagstiftande representation. Men derjämte skulle finnas en för båda länderna gemensam centralkommitté (commission centrale) och förhållandet mellan dessa myndigheter bestämdes på särskildt sätt för gemensama ärender (lois d'interet commun) och för ärender, som rörde blott endera landet (lois d'interet special). I förra fallet egde centralkommittén att förbereda sakerna, men beslutande rätten tillhörde de särskildta församlingarne (art. 6, 33, 36). I senare fallet egde dessa församlingar naturligtvis också beslutande rätt, men centralkommittén egde att yttra sig innan hospodaren stadfästade

beslutet (art. 37). Ett bestämdt veto synes väl centralkommittén icke hafva haft, men det heter likväl om dess yttrande rätt öfver »lois d'interet special» att kommittén egde att »pröfva huru vida den särskildta församlingens beslut öfverensstämde med grunderna för statens författning» [1]), och derjämte stadgades att dessa grundreglor skulle stå under centralkommitténs upsigt [2]). Denna gemensama inrättning förekommer således i vissa fall såsom ett förberedande utskott, i andra afseenden åter såsom beklädd med en viss kontrollerande myndighet. — För öfrigt skulle furstendömena fortfarande vara valriken och hospodarerne väljas för lifstid af hvardera lagstiftande församlingen (art. 10). Hospodaren skulle vara infödd man i någotdera furstendömet [3]). Något veto mot valet omtalas icke, det heter deremot att »investitur», stadfästelse skulle gifvas af sultanen inom en månads tid (art. 8, 12). Skattskyldigheten till Turkiet bestämdes till ett visst belopp för hvardera landet (art. 8) och hospodarerne egde att påkalla de garanterande magternas mellankomst i tvister med Turkiet (art. 9). Furstendömena skulle hafva sin egen krigsmagt särskildt i hvardera landet, men organiserad på samma sätt för att kunna vid behof upträda såsom en gemensam armé, art. 42 [4]).

Dessa grunddrag af 1858 års författning äro nödiga att man tager kännedom om dem för att inse i hvad mån någon förening mellan furstendömena nu blef beslutad. Hufvudsumman var att här blef ett statsförbund, man kan säga en realunion, men personalunion var der icke.

Det som Moldaus och Wallachiets folk hade äskat fingo de icke, men de fingo en del deraf. De lära önskat en representativ författning, denna fingo de, men de hade också

---

1) »si elles sont compatibles avec les dispositions constitutives de la nouvelle organisation», art. 37.

2) »les dispositions constitutives de la nouvelle organisation des principautés sont placées sous la sauve-garde de la commission central, art. 32.

3) »fils d'un pere né Moldave ou Valaque», art. 13.

4) Fördraget hos SAMWER, T. III. 2, p. 50 o. f. och hos GHILLANY, T. III, p. 421.

önskat ett arfrike och en gemensam stat, de fingo två valriken med en realunion.

Denna författning kunde icke vara till nöjes och blef ej länge beståndande. Moldaus och Wallachiets folk togo sitt öde i sin egen hand, ehvad skyddsmagterna och Turkiet månde säga. Ett stort steg till ländernas förening blef taget då Moldaus och Wallachiets representerande församlingar *valde en och samme person till hospodar i hvardera landet (1859).* Realunionen hade de fått af sine öfverherrar, nu gåfvo de sig sjelfve en personalunion. Dermed var föreningen utförd så mycket ske kunde utan att bryta mot författningen. Hvardera furstendömet skulle välja sin hospodar, de hade så gjort, men valet hade fallit på samme person, detta var ej i författningen förbjudet. Men visst blef författningen sålunda tillämpad på ett helt annat sätt än skyddsmagterna och Turkiet hade menat när de skrefvo samma författning.

Frågan kunde upstå om dessa magter skulle låta härvid bero. Det hade dock sin svårighet att något säga deremot, ty bokstafligt lagbrott var ej begånget och veto mot valet fans ej. Också blef valet verkligen bekräftadt, ehuru det dröjde tämligen länge, mycket längre än författningen ordagrant medgaf, innan sultanen gaf »investitur». Detta skedde först efter samråd med skyddsmagterna och sedan ett diplomatiskt protokoll blifvit af dem samtlige jämte Turkiet undertecknadt i Constantinopel d. 6 sept. 1859. Detta protokoll innehöll väl ett medgifvande att den nyvalde hospodaren skulle för sin person i sin värdighet bekräftas för bägge furstendömena, men detta skedde blott »undantagsvis och för denna gången» och för att furstendömenas förening icke skulle erhålla något stöd blef investitur gifven åt samme furste särskildt för hvardera landet. Grundsatsen att föreningen ej skulle få utsträckas längre än författningen medgaf blef strängeligen inskärpt och stränga föreskrifter gifna huru möjligen förekommande öfverträdelser af författningen skulle beifras. Detta kunde i nödfall ske genom »tvångsåtgärder» [1]). Men en vigtig sak var att allt skulle ske blott efter

1) »moyens coercitifs». Protokollet hos Samwer, T. IV. 2, p. 82. Ghillany, T. III, p. 430.

gemensamt beslut af skyddsmagterna och Turkiet, ingalunda egde sultanen att ingripa efter eget godtycke.

Sålunda var personalunionen erkänd tills vidare nämligen så länge den nuvarande hospodaren satt vid magten. Men framtiden var oviss. Dock kunde furstendömena prisa sin lycka att hafva fått ett prejudikat för personalunionen. För dem kunde gälla det gamla ordspråket: den, som vinner tid, vinner allt.

Men dertill fordras att vänta. Det tålamodet fans icke hos Moldaus och Wallachiets lagstiftande församlingar. Och oafsedt personalunionens osäkra bestånd saknades ännu den fullständiga föreningen till en enda stat, den var förbjuden af skyddsmagterna och Turkiet. Frågan var nu om furstendömena skulle lyda förbudet.

De lydde icke, förbudet var skrifvet redan i 1858 års fördrag, som innehöll grundlagen, samma förbud förnyades, inskärptes genom protokollet d. 6 sept. 1859. Men lagstiftande församlingarne aktade intet derom. De beslöto furstendömenas *förening till en enda stat under en gemensam furste och antogo en ny gemensam grundlag (d. 9 nov. 1859).* Den gemensama statens namn skulle vara furstendömet *Rumenien.*

Nu måste väl den händelse anses hafva inträffat, som var förutsedd i protokollet af d. 6 sept. att författningen var öfverträdd och skyddsmagterna med Turkiet skulle ingripa. Men deraf blef intet. Moldaus och Wallachiets folk hade räknat rätt om de räknade derpå att deras öfverherrars stränghet icke skulle blifva så stor som den hotade att vara. Först och främst begagnades icke magten att med tvångsåtgärder omstörta den nya författningen och om skyddsmagternas erkännande och Turkiets samtycke dröjde något länge, kom det likväl omsider. Turkiske sultanen i öfverensstämmelse med skyddsmagternas uttalade mening utgaf en s. k. »*firman*» eller *turkisk förordning d. 2 dec. 1861*, hvaruti medgafs att så *länge bägge ländernas hospodarvärdighet var förenad hos nuvarande fursten egde han att styra länderna med en gemensam ministere och de båda lagstiftande församlingarne förenades till en enda.* Men ett uttryckligt

förbehåll gjordes att dessa förändringar blott skulle gälla under nuvarande furstens regering [1]).

Så var nu åter ett prejudikat vunnet för furstendömenas fullständiga förening, men på samma sätt som när personalunionen medgafs, såsom ett undantag för denna gången.

Sådan var nu ställningen blifven att Moldau och Wallachiet ansågo sig utgöra en enda stat, Rumenien, men den staten kände Turkiet icke och ej skyddsmagterna. De kände blott de båda furstendömena såsom tills vidare förenade. Vasallstaten hade varit olydig, men olydnaden hade fått passera för denna gången.

Rumeniens mening var deremot ingalunda att det, som nu var gjordt, blott skulle gälla för denna gången. Emellertid var allt i god ordning så länge den nuvarande fursten regerade.

Denna regering blef ej mycket långvarig. Furstens namn var *Alexander Johan Couza*, han var vald för lifstid, men regeringen blef kortare än lifstiden, en revolution i Bucharest störtade furst Couza (febr. 1866) och Rumenien begynte besinna sig på valet af en ny furste.

Tiden var inne att tillägga en sak, som ännu fattades, monarkiens ärftlighet under en furste af något regerande hus i Europa. Den dynasti, som först kom i fråga, var den som regerar i Belgien. Den provisoriska regeringen i Bucharest vände sig genast med ett anbud till konungen af Belgien för hans yngre broder, grefven af Flandern, men detta anbud blef nekande besvaradt. Den furste, som derefter kom i fråga, var en aflägsen slägtinge till preussiska konungahuset, prins Carl af Hohenzollern. Denne furste blef också vald, men icke på det i 1858 års författning föreskrifna sättet, hvilket väl icke heller nu kunde tillämpas, då furstendömena voro förenade, fursten valdes genom allmän folkomröstning (mars 1866) [2]), emottog valet och tillträdde regeringen (maj 1866).

---

1) Handlingarne hos SAMWER, T. IV. 2, p. 84 o. f. och hos GHILLANY, T. III, p. 412, 433 o. f. Sultanens firman hos SCHULTHESS, l. c. årg. 1861, p. 264.

2) Handlingar om folkomröstningen hos GHILLANY, *T. III, p. 435.*

Här var nu ganska mycken olydnad. Furst Couza hade uphört att regera, de båda furstendömena skulle då åtskiljas, så var sagdt i protokollet 1859 och i firmanen 1861, det skedde ej, ny gemensam furste valdes och på helt annat sätt än föreskrifvet var och han, som valdes, var icke valbar enligt 1858 års författning, som fordrade att fursten skulle vara infödd. Och dessutom kunde väl fråga vara om skyddsmagterna och Turkiet skulle erkänna en sådan handling som att fursten afsattes.

Författningen var således öfverträdd och skyddsmagterna med Turkiet egde att ingripa. Men blott efter gemensamt samråd, hvarföre också dessa magter sammanträdde till konferens, denna gång i Paris. Konferensens öfverläggningar och händelserna i Rumenien, folkomröstningen samt furstens af Hohenzollern tillträde till regeringen fortgingo samtidigt, Rumenien väntade icke på konferensens utslag. Men tidpunkten var gynnande för Rumenien, Europa befann sig i spänd väntan på större händelser än Rumeniens. Striden i Tyskland stod för dörren och utbröt. Det visar sig att konferensen i början af maj månad gaf en ogillande förklaring, men strax efter slaget vid Sadowa förändrar sig tonen och fram på hösten är saken afgjord efter Rumeniens önskan [1]). Den af Rumenien valde fursten infinner sig i Constantinopel och sultanen utfärdar en »firman», hvarigenom updrages åt furst *Carl af Hohenzollern* att vara *ärftlig* furste af de förenade furstendömena Moldau och Wallachiet (d. 23 okt. 1866) [2]).

Det slut, hvartill Moldau och Wallachiet hafva kommit, är således att båda furstendömena utgöra en enda gemensam stat med ärftlig, konstitutionel, monarkisk statsform under en gren af huset Hohenzollern, samma dynasti, som

---

1) Rörande den rumeniska frågans behandling kunna läsas en mängd konferensprotokoll och ministerskrifvelser hos SAMWER, T. V, p. 166 o. f. samt i *Das Staatsarchiv*, T. XII. Förklaringen af konferensen d. 2 maj synes låta furstendömenas fortfarande förening bero på lagstiftande församlingens beslut, men fordrar nytt val af furste och att blott infödd man finge väljas *(Das Staatsarchiv n:o 2622)*.

2) Denna urkund läses i *Das Staatsarchiv, T. XII, n:o 2637* och hos SAMWER, T. V, p. 221. Jfr. SCHULTHESS l. c. årg. 1866, p. 415.

regerar i Preussen och Tyska riket. Befrielsen från det turkiska förtrycket har blifvit beredd från början genom Rysslands mägtiga beskydd och sedermera har Rumenien steg för steg upnått sitt mål genom en mycket stor tilltagsenhet, hvilken har motsvarats af en lika stor fördragsamhet hos de magter, som förbehållit sig att vara dessa länders skyddsherrar, och likaså af Turkiet.

Men staten Rumenien är dock endast halfsuverän, skattskyldigheten till Turkiet fortfar och sultanens firman år 1866 innehåller till och med att summan skulle ökas efter blifvande aftal mellan sultanen och fursten, således ej godtyckligt af sultanen. Firmanen innehåller för öfrigt äfven andra förbehåll, *att* ej utan sultanens tillstånd öka krigsmagten utöfver en bestämd styrka 30,000 man, *att* ej ingå i politiska fördrag med främmande magter, Rumenien är bundet af de fördrag Turkiet ingår m. m. Men med undantag af skattskyldigheten och beroendet af Turkiet i den yttre politiken är Rumeniens underordnade ställning mera sken än verklighet.

Skyddsmagternas beskydd är icke uphäfdt, Pariserfredsfördraget af år 1856 måste visserligen hafva sin gällande kraft, men 1858 års grundlag, om också ej af skyddsmagterna formligen afskaffad, såsom den samma var af dem stiftad, har förlorat all gällande kraft, Rumenien gaf sig en ny grundlag 1859, hvilken utbyttes mot en annan år 1866 i sammanhang med regementsförändringen. Rumeniens skyldighet att ställa sig till efterrättelse Turkiets äldre fördrag rörande sultanens suveränetet åberopas väl i firmanen, men kan ej afse dessa fördrag i sådana delar, som äro oförenliga med den nya af skyddsmagterna och Turkiet erkända statsformen. Det kan t. ex. ej vara af någon praktisk vigt att sultanen i sin firman undviker att nämna namnet Rumenien, han talar blott om »de förenade furstendömena». Huru vida skyddsmagternas beskydd nu mera är för Rumenien en förmån eller en inskränkning i dess frihet utgör en fråga, som, för att besvaras, fordrar en närmare insigt i Rumeniens förhållanden än som lätteligen kan på afstånd inhemtas.

c) *Serbiens* förvandling från turkisk provins till halfsuverän stat har skett under likartade, men icke aldeles

samma förhållanden som Rumeniens. Serbien har ej sedan äldre tider haft karakter af eget lydland, men var en omedelbar provins i Turkiska riket. Och Serbien hade icke samma lycka som Moldau och Wallachiet att ligga aldeles på Rysslands väg till Constantinopel. Man förnimmer icke att den ryska politiken tog Serbien under sin särskildta omvårdnad förr än Serbiens egen upresning mot Turkiet hade visat huru äfven här fans en fruktbar mark att bearbeta. Sedermera har Serbien haft sin sak ganska nitiskt vårdad af Ryssland till dess att skyddsmagten öfver detta land har öfvergått till samtliga Europas stormagter. Och under inflytelsen af dessa förhållanden har Serbien fått sin frihet.

1. *Serbiens uppror och det ryska protektoratet.* Serbernes upresning begynte med året 1804 eller 1805 och på samma gång deras förbindelser med Ryssland. De kände hvilken förmån Moldau och Wallachiet hade haft af Rysslands beskydd, något dylikt ville Serbien erhålla. Bud gingo till Petersburg och återvände med gynsamt svar, Serberne skulle frambära sina önskningar i Constantinopel, Ryssland ville understödja dem.

Vid den tiden hade Ryssland ingen fördragsmässigt erkänd rätt att tala för Serbien såsom för Moldau och Wallachiet på grund af freden i Koutschuc-Kainardgi. Men intet hinder fans att ju Ryssland i alla fall kunde använda sin mägtiga bemedling[1]). Kort derefter från slutet af år 1806 utbröt krig mellan Ryssland och Turkiet och fortgick de följande åren jämsides med Serbernes frihetsstrid också mot Turkiet. Under formen af ett upror mot det turkiska väldet har således Serbiens upståndelse tagit sin början och Ryssland var sjelfskrifven bundsförvandt, beskyddare. Detta rysk-turkiska krig slutades genom *freden i Bucharest (1812)* och i detta fredslut blef Serbien ihågkommet.

Artikeln om Serbien innehåller: 1:o) fullständig amnesti för uproret, 2:o) rättighet för Serberne att sjelfve förvalta

---

1) Jfr. RANKE, Die Serbische Revolution, p. 126—127, och om Serbiens ställning under det turkiska väldet de första kapitlen i samma bok t. ex. p. 103.

sina inre angelägenheter, 3:o) en viss fri- och rättighet i afseende på beskattningen, hvilken frihet dock ej synes hafva sträckt sig längre än till en viss medverkan vid upbörden af skatter, dem Turkiet hade pålagt. Der står nämligen ett löfte att Turkiet skulle »pålägga endast måttliga» skatter, således egde dock Turkiet att pålägga skatter och bestämma beloppet, men en förmån beviljades, att Turkiet ville emottaga skatterna »omedelbart af Serberne sjelfve», således icke bortförpakta skatterna åt mellanpersoner, hvilka prejade folket, och i sammanhang härmed förklarades att anordningar skulle vidtagas »efter öfverenskommelse med serbiska nationen» [1]).

Mera än detta erhöllo Serberne icke genom freden i Bucharest. Någon rättighet för Ryssland att tala för dem såsom för Moldau och Wallachiet omtalas icke, men då det, som beviljades, nu var skrifvet i ett mellan Ryssland och Turkiet ingånget fördrag egde Ryssland visserligen att bevaka, det vilkoren upfyldes. Men oaktadt det, som nu var beviljadt, var den turkiska magten öfver Serbien ganska stark genom besittningen af de fasta platserna. Turkiet förbehöll sig uttryckligen att hålla Serbien besatt med turkiska trupper. Serbien var nu blifven en privilegierad provins med en slags sjelfstyrelse, men den turkiska krigsmagtens närvaro i landet gjorde privilegiernas åtnjutande mycket osäkert.

Freden i Bucharest blef ingen fred för Serbien. De faststälda vilkoren blefvo föremål för tvist angående tillämpningen och frihetskriget uplågade å nyo (1813). Tidpunkten var ogynsam för Serberne, den stora striden mot Napoleon uptog Rysslands upmärksamhet och fordrade alla dess krafter, Serberne lemnades åt sig sjelfve. Striden blef mycket hård, men uthärdades under en följd af år under omvexlande händelser. Öfver hufvud sagdt hade Serberne en stor förmån att der funnos inhemske anförare, som egnade sig att kunna grundlägga egna serbiska dynastier. En sådan medelpunkt för sitt frihetsverk hade Moldau och Wallachiet icke, någon inhemsk dynasti fans der icke, en sådan fans väl icke heller i Serbien, men kunde upstå vare sig med *Czerny Georg* till grundläggare eller *Milosch Obrenovitch* [2]).

---

1) Art. 8 i fredsfördraget.

2) Jfr. de båda artiklarne om desse personer i *Nouvelle Biographie*

Så hette nämligen Serbernes båda anförare, Czerny Georg (äfven Kara Georg kallad) hörde till frihetsstriden före freden i Bucharest och under de första åren derefter, men försvann år 1817, han blef mördad. Milosch åter står i spetsen för Serberne under den senare tiden från år 1815. Han blef en slags regent i Serbien ehuru icke erkänd af Turkiet. Tillståndet var provisoriskt, revolutionärt, Serberne lydde icke Turkiet och deras ställning var mycket osäker, men underkufvade voro de icke.

Detta tillstånd fortfor ännu år 1826, då Ryssland åter tog Serbien om hand, som skedde genom fördraget i Akkerman och tidpunkten var nu gynnsam för Serberne; Grekland var i upror.

Fördraget i Akkerman bekräftade det, som innehölls i Bucharestfreden, med tillägg att tillämpningen af Serbiens fri- och rättigheter skulle regleras af Turkiet i samråd med en deputation från Serberne och vissa saker upräknades såsom Serbernes önskningsmål, hvilka skulle behandlas i denna underhandling. En tid af aderton månader bestämdes inom hvilken Serbiens fri- och rättigheter skulle af sultanen bekräftas genom en kungörelse (Hatti-Cherif) och slutligen blef också stadgadt att detta Serbiens frihetsbref skulle meddelas ryska regeringen och betraktas såsom en del af det nu ingångna fördraget[1]). — Det som Serberne nu hade vunnit var att deras fri- och rättigheter mot Turkiet ställdes under Rysslands garanti. Detta kunde väl redan sägas vara gjordt i Bucharestfreden, men fri- och rättigheterna voro der omtalade endast i allmänna ord; nu skulle de bestämmas närmare inom förelagd tid.

Men för att det, som nu beramadt var, skulle komma till utförande fordrades ännu ett ryskt-turkiskt krig. De aderton månaderna voro icke förflutna när kriget stod för dörren, det krig, som skulle slutas genom *freden i Adrianopel (1829)*.

---

generale sous la direction de Mr. Hoefer, T. XX, p. 109; T. XXXVIII, p. 407. — Ranke, l. c. p. 175, 264. Jfr. en upsats »Om de slaviska folken» i tidskriften *Frey* årg. 1849.

1) Art. 5 i fördraget i Akkerman samt bilagan »acte separé relatif a la Serbie.

Detta fredsfördrag innehåller angående Serbien att såsom omständigheterna efter fördraget i Akkerman icke hade medgifvit att den Höga Porten kunnat företaga ett omedelbart utförande af det som innehölls i detta fördrag förband sig den Höga Porten nu att »utan minsta dröjsmål och med den yttersta noggranhet»[1]) utföra Akkermanfördragets innehåll. Den turkiska förordningen om Serbiens fri- och rättigheter skulle inom en månad meddelas åt ryska regeringen.

Tiden bestämdes således mycket kortare nu än genom fördraget i Akkerman, men eljest var innehållet det samma. Hvem kunde veta om ej »omständigheter» äfven nu kunde inträffa, som lade hinder för utförandet?

Men derföre blef också en mycket väsendtlig punkt tilllagd som gaf den kraftigaste säkerhet att Turkiet skulle hålla ord. Fredsfördraget upräknar åtskilliga bland de öfverenskomna artiklarne med förklaring att *sedan* allt det, som upräknadt var, kunde anses verkstäldt skulle den ryska krigsmagten utrymma Turkiets länder. Turkiet blef således icke qvitt den främmande krigshären förr än dessa vilkor voro upfylda. Och deribland var äfven den artikel som angick Serbien[2]).

Detta fördrag blef också upfyldt. Inom en månad efter fredslutet blef förordningen utfärdad i öfverensstämmelse med Akkermanfördragets innehåll och följande året 1830 utfärdades en ny förordning, som närmare bestämde innehållet[3]). — Från denna tid kan *Serbiens tillvaro såsom halfsuverän stat* räknas. Turkiets suveränetet var och förblef erkänd. Serbien var skattskyldigt och Turkiet behöll sin rättighet att hålla garnisoner i fästningarne, men Serbien har sin inre förvaltning fri. — Furst Milosch Obrenovitch erkändes såsom Serbiens furste med furstevärdigheten ärftlig för hans son och sonson.

2. *Serbien under stormagternas gemensama garanti.* Sådan har Serbiens ställning bland Europas stater förblifvit blott med den förändring att den ryska garantien utbyttes mot

---

1) »la plus scrupulense exactitude».

2) Art. 6, 11 i fredsfördraget.

3) Ranke l. c. p. 324—325.

en gemensam garanti af stormagterna, hvilket skedde genom Pariserfreden år 1856. Ty der blef Serbien ihågkommet. Men Turkiets rätt att hålla militärisk besättning i fästningarne bekräftades och sådana bestämningar, som gjordes om Moldaus och Wallachiets inre författning, förekomma icke i Pariserfördragets artiklar om Serbien[1]). Denna stat har sjelf utbildat sin författning till konstitutionel ärftlig monarki. Dess nuvarande grundlag bärer datum af år 1869[2]). Den furstliga regeringen har under förnyade smärre statshvälfningar omvexlat mellan Czerny Georgs och Milosch Olsenovitch's familjer. Furst Milosch var Serbiens förste erkände regent, men blef tvungen att afgå år 1839, hans son Milan blef sin faders efterträdare, men dog redan samma år. Furst Miloschs yngre son Michael blef då regerande furste, men måste i sin ordning lemna rum för en son af Czerny Georg, som besteg Serbiens thron år 1842. Denne furste Alexander Karageorgevitch behöll platsen till år 1859, men blef då nödsakad att nedlägga regeringen, hvarefter gamle furst Milosch återkallades. Den gamle fursten dog likväl ganska snart (1860) och efterträddes af sin son Michael, som blef mördad år 1868, men med efterträdaren furst Milan är Milosch Obrenovitchs ätt ännu regerande. I förhållandet till Turkiet har en förändring blifvit gjord, att Turkiet har afstått från rättigheten att hålla garnison i Serbiens fästningar (1867)[3]).

d) *Egypten* har i nyare tid öfvergått från att vara en provins till att blifva en halfsuverän stat. Förändringen har i första rummet berott på Paschans affall och Turkiets svaghet, som ej mägtade underkufva den olydige. Men saken har ej blifvit upgjord på två man hand mellan paschan och sultanen. Frågan om Egypten har varit en europeisk fråga, som mycket har sysselsatt de europeiska magterna med rådslag, underhandlingar och äfven krig.

---

1) Art. 28, 29.

2) Schultess, årg. 1869, p. 451—452.

3) *Das Staatsarchiv*, T. XIII, n:o 2962. — Sultanens »firman» hos Ghillany: Dipl. Handb. T. III, p. 441.

Och detta ingalunda till förmån för Egypten eller Egyptens pascha. Den europeiska politikens ställning till Egypten har varit en helt annan än till Grekland, Moldau, Wallachiet och Serbien. Dessa länder hafva haft ett stöd hos Europas magter, enkannerligen Ryssland, emot Turkiet; Egypten deremot har stött på motstånd hos Europas magter, Turkiet har haft sitt stöd hos dem, den europeiska politikens syftemål har icke varit att befordra Egyptens befrielse från något turkiskt öfvervälde, men tvärtom att upprätthålla Turkiets magt, att den icke måtte aldeles duka under. Ty sådant har magtförhållandet varit mellan Egypten och Turkiet, paschan, undersåten och sultanen, suveränen, provinsen och monarkien.

Den förändring, som har inträffat med Egypten, är fästad vid följande tilldragelser.

1. *Mehemed Alis upror. Första Egyptiska kriget 1831—33.* Mehemed Ali var namnet på Egyptens beherskare, till namnet sultanens undersåte. Denne man hade innehaft ståthållardömet ganska länge, ända sedan år 1805 och under denna tid updrifvit sin krigsmagt till en ovanlig styrka, troget biträdd af sin fosterson[1]) Ibrahim Pascha. Under grekiska kriget hade den egyptiska krigshären gjort sultanen goda tjenster och varit Grekernes farligaste fiende. Men med början af 1830-talet förändras förhållandet, Mehemed Ali upreser sig mot sultanen och bevisar sig vara mycket öfverlägsen. Den egyptiska krigshären under Ibrahim Pascha eröfrar Syrien och framtränger genom Mindre Asien, besegrar Turkiets magt i förnyade fältslag, sist i den stora drabbningen vid Konieh (dec. 1832) och hotar Constantinopel. Tidpunkten var den, då Turkiet nyligen hade förlorat Grekland, men befann sig i fred med Ryssland efter fördraget i Adrianopel. Den ryska magten blef nu den, som upprätthöll Turkiet, Kejsar Nicolai fattade ganska riktigt den stora fördel, som erbjöd sig för Ryssland att blifva skilje-

1) Ibrahim Paschas härkomst är icke allmänneligen känd. Han har varit ansedd för son af en qvinna i Mehemed Alis harem, således hans stjufson, men en sägen är att han var Mehemed Alis egen son, vanligen räknas han såsom fosterson eller adopterad. Jfr. *Nouvelle Biographie Generale,* T. XXV, p. 760.

domare i orienten och fästa Turkiet vid Ryssland såsom ett skyddsland vid beskyddaren. Det kan aldrig vara Rysslands interesse att Turkiet faller för någon annan än för Ryssland sjelf. Constantinopel i Mehemed Alis våld kunde blifva hufvudstaden för en starkare magt än den, som Ryssland så många gånger hade öfvervunnit. Den ryska politikens syftemål blef nu icke att nederslå Turkiet, men tvärtom att hålla Turkiet uppe, hvilket ock skedde på det kraftigaste sätt. En rysk flotta ankrade i det constantinopolitanska sundet och en rysk krigshär slog läger i granskapet af Constantinopel. Det mägtiga sätt, hvarpå Ryssland upträdde, blef afgörande. Mehemed Ali antog.de vilkor, som bjödos och hvilka synas varit för honom ganska fördelaktiga. Hans ståthållardöme ökades, han hade förut haft Egypten och ön Candia, nu erhöll han dessutom *nya länder i Syrien och Mindre Asien.* Men hans undersåtliga ställning blef på det bestämdaste sätt bekräftad. Formen var icke sådan att sultanen fördragsmässigt afträdde de nya besittningarne, de blefvo gifna åt Mehemed Ali såsom en gåfva af suveränen åt sin undersåte. I sjelfva verket voro de med svärd eröfrade och mycket mera hade kunnat vinnas om ej Ryssland funnits. Saken upgjordes genom fördraget i Kutajeh (maj 1833).

2. *Andra egyptiska kriget (1839—1841).* Det, som, oafsedt förhållandet mellan Egypten och Turkiet, utgör det märkvärdiga i behandlingen af denna sak, är de öfriga magternas hållning, att de läto Ryssland sköta Turkiet på fri hand. Ett sådant förhållande skulle nog kunna låta sig förklaras ur den politiska ställningen i Europa vid denna tid, de första åren efter juliirevolution, men saken var äfven så beskaffad att svårligen något kunde invändas mot det Ryssland gjorde. Ingen magt i Europa utom Ryssland sjelf var interesserad för Turkiets fall och då nu äfven Ryssland ville upprätthålla Turkiet var ej annat att göra än att låta saken ske. Aldeles overksama voro de öfriga magterna icke, åtminstone Frankrike försökte att förekomma Ryssland såsom fredsmedlare, men misslyckades emedan Mehemed Ali afslog de vilkor, som genom Frankrikes bemedling erbjödos[1]).

1) Jfr. GUIZOT: Memoires pour servir a l'histoire de mon temps, T. IV, p. 47 o. f. ALISON: History of Europe (1815—1852), T. V, p. 514—517.

Det betänkliga för Europa var icke att paschan af Egypten fick ett större ståthållardöme, men att Turkiets öde bestämdes af Ryssland allena var visserligen en betänklighet. Ty Rysslands öfvertag i orienten blef nu mycket stort. Den, som är en annans beskyddare, blifver lätt hans herre. Den ryska politikens öfvermagt blef i dagen lagd genom fördraget mellan Ryssland och Turkiet i *Unkiar-Iskelessi d. 8 jul. 1833.*

Detta fördrag skulle nu vara ett ömsesidigt försvarsförbund, men de närmare bestämmelserna voro sådana att Ryssland åtog sig att försvara Turkiet d. v. s. tog Turkiet under sitt fortfarande beskydd. Innehållet var nämligen sådant, att om Turkiet kom i behof af bistånd skulle Ryssland understödja Turkiet med så stor krigsmagt, som de båda magterna ansågo för tillfället erforderlig. Nu skulle väl enligt ordalydelsen i fördraget Turkiet också bistå Ryssland vid behof, men denna punkt blef genom en särskild vid fördraget bilagd artikel aldeles undanskjuten. Kejsaren af Ryssland förklarade sig ej skola fordra något militäriskt bistånd af Turkiet. Men denna befrielse från skyldigheten att låna sin krigsmagt åt Ryssland fick Turkiet betala med en annan förmån, som Ryssland säkerligen värderade mycket mera än några turkiska hjelptrupper; Turkiet förband sig att stänga Dardanellerna för alla främmande krigsskepp. Detta var priset, som Ryssland tog. Det kostade Turkiet intet, men var af stort värde för Ryssland. Det betydde att Svarta hafvet blef en rysk-turkisk insjö. Och Turkiet blef i verkligheten ett ryskt lydland. Det tager sin hjelp, sitt beskydd af Ryssland, men det gifver ingen hjelp till baka, kejsaren af Ryssland vill spara Turkiet »de svårigheter, som skulle upkomma för Turkiet om detta land skulle bistå Ryssland med härsmagt». Sådan var ordalydelsen, verkligheten kan så uttryckas: den mägtige beskyddar den svage, sjelf behöfver han ingen hjelp[1]).

Fördraget i Unkiar-Iskelessi rörde Turkiets försvar mot hvilken fiende som helst, men den fiende, som snarast kunde förmodas komma, var Mehemed Ali i ett nytt upror.

---

1) Fördraget hos DE MARTENS et DE CUSSY: T. IV. p. 386 och GHILLANY: Diplom. Handbuch, T. II, p. 296 jfr. GUIZOT, l. c. T. IV, 49.

Ville han företaga något sådant kunde sakernas ställning utveckla sig antingen på ett för honom mycket fördelaktigt sätt i fall de öfriga magterna ville räcka honom handen för att bryta den ryska öfvermagten i Constantinopel, eller också till hans skada om stormagterna förenade sig till samverkan med Ryssland för att upprätthålla Turkiet. Detta senare sätt att behandla saken blef det bestämmande när det andra egyptiska kriget utbröt (1839).

Formen var icke aldeles den samma som förra gången, sultanen var nu den angripande, men angreppet gjordes för att kufva den upstudsige vasallen. Der var en djup fiendskap mellan Turkiets beherskare och Egyptens, sultanen skulle vara Egyptens suverän, men var det i verkligheten icke; paschan var i sjelfva verket Egyptens herre, men skulle vara sultanens undersåte. Förr eller senare måste antingen sultanen göra sin magt gällande eller paschan göra sig fri. Ett tredje sätt var det, som verkligen skedde, att saken bemedlades medelst ömsesidiga eftergifter.

Sultanen trodde sig vara tillräckligt rustad och angrep paschan. Men utgången visade att sultanen hade missräknat sig. Ibrahim Pascha slog Turkiets krigsmagt i den stora drabbningen vid *Nezib (nära Eufrat) (jun. 1839)* och turkiska flottan kom genom förräderi i paschans våld[1]).

Nu var stunden kommen för Ryssland att göra sin tjenst enligt fördraget i Unkiar-Iskelessi. Men det öfriga Europa ville icke se Ryssarne i Constantinopel, de hade varit der år 1833 och frukten deraf hade blifvit fördraget i Unkiar-Iskelessi, man kunde icke veta hvilket nytt fördrag kunde blifva en följd om en rysk armé nu åter fick nalkas den turkiska hufvudstaden. Men en svårighet fans, att Frankrikes politik var olik de öfriges, Frankrike gynnade Mehemed Ali till en viss grad. Slutet blef att de fyra magterna Ryssland, England, Österrike och Preussen afslutade sins emellan och med Turkiet ett *fördrag i London d. 15 juli 1840.*

Fördraget innehöll vissa vilkor, som skulle föreläggas Mehemed Ali. Han skulle erhålla *ärftlig* besittning af Egypten och *lifstidsbesittning* af en del utaf Syrien, men sulta-

---

1) GUIZOT, l. c. T. IV, p. 331. ALISON, l. c. T. V, p. 536 o. f.

nens suveränetet skulle hållas i helgd, skattskyldighet skulle finnas, paschan vara bunden af turkiska rikets statsfördrag och lagar, samt den egyptiska armén utgöra en del af Turkiets krigsmagt.

Dessa vilkor skulle föreläggas paschan med mycket kort betänketid. Antog han dem icke inom tio dagar var sultanen fri från sitt löfte att gifva honom en del af Syrien; antog paschan icke dessa vilkor inom ytterligare tio dagar skulle löftet om den ärftliga besittningen af Egypten förfalla.

Och utan afseende på hvad paschan kunde komma att besluta förbundo sig England och Österrike att låta sin sjömagt i Medelhafvet bevaka farvattnet utanför Syrien och Egypten. För den händelse åter att Mehemed Ali afslog de erbjudna vilkoren och lät sin härsmagt anrycka mot Constantinopel skulle de fyra magterna upträda till den turkiska hufvudstadens försvar. Men på samma gång förbehöllo sig de fyra magterna att Turkiet för framtiden skulle hålla Dardanellernas sund tillstängdt för hvarje främmande krigskepp [1]).

Det, som Ryssland enligt fördraget i Unkiar-Iskelessi skulle ensamt utföra, gjordes nu af de öfriga gemensamt med Ryssland. Deruti låg skilnaden. — Och en annan skilnad var att Dardanellerna nu stängdes för alla främmande krigskepp, äfven Rysslands, hvaremot enligt fördraget i Unkiar-Iskelessi Ryssland hade vägen öppen, men samma väg var stängd för hvarje annan magt [2]).

Men från detta fördrag var Frankrike uteslutet eller hade uteslutit sig sjelf. Det, som nu skulle följa, måste derpå bero om Frankrike för sin egyptiska politik ville trotsa ett europeiskt krig. Ett sådant måste inträffa om

---

1) Fördraget i DE MARTENS et DE CUSSYS samling, T. V, p. 42 och hos GHILLANY: Dipl. Handbuch, T. II p. 303.

2) Sådan synes meningen varit, ehuruväl innehållet är det samma i Unkiar-Iskelessifördragets hemliga artikel 1833 och Londonfördraget 1840, utom att det senare fördraget nämner icke blott Dardanellerna, men äfven det andra sundet Bosporus samt att Londonfördragets förbud för krigskepp att passera Dardanellerna endast gäller under tider, då Turkiet befinner sig i fredstillstånd.

Frankrike företog sig att upräthålla Mehemed Ali med större anspråk än fördraget medgaf.

Frankrike vedervågade icke detta, Mehemed Ali blef lemnad ensam och mot det kraftiga bistånd Turkiet nu erhöll var han för svag. Men ett fälttåg i Syrien fordrades dock, hvilket utfördes af engelsk-österrikisk och Turkisk krigsmagt. Under dessa förhållanden fann sig Mehemed Ali nödsakad emottaga de vilkor, som bjödos.

Dessa behöfde icke vara aldeles de samma nu som de voro efter fördraget d. 15 jul. Mehemed Ali hade icke antagit dessa vilkor inom den föreskrifna tiden, tjugu dagar. En förändring blef också gjord, lifstidsbesittningen af en del utaf Syrien omtalades icke nu, men ärftlig besittning af Egypten blef honom beviljad under vilkor af skattskyldighet[1]).

Och i sammanhang härmed blef nytt fördrag ingånget i London (d. 13 jul. 1841) mellan stormagterna — äfven Frankrike — och Turkiet att *Bosporus och Dardanellerna skola stängas för alla främmande magters krigskepp så länge Turkiet befinner sig i fred*[2]).

Från och med denna tid (1841) är således Egypten erkändt såsom en ärftlig, halfsuverän monarki under Turkiets öfverhöghet. Knappt hade förhållandet varit mycket annorlunda förut under Mehemed Alis regering, men det faktiska förhållandet blef nu folkrättsligt erkändt och med tillägg af ärftligheten. Deruti låg Mehemed Alis vinst, men magtens utsträckning öfver Turkiets öfriga länder misslyckades. Det som hindrade var att de europeiska magterna hjelpte Turkiet. Något skyddsherravälde hafva dessa magter icke förbehållit sig, Egypten nämndes icke i Pariserfreden 1856, men väl blef der en slags garanti gifven för Turkiska riket i allmänhet, hvadan kunde följa att Egyptens egenskap att utgöra en del af detta rike, således blott en halfsuverän stat, vore garanterad, men så förhåller sig knappt. Ty någon rätt fullständig garanti för turkiska riket finnes verkligen icke i detta fördrag. Der står blott att de i fördraget del-

---

1) Sultanens firman 1841 i SAMWERS samling, T. II, p. 490.

2) DE MARTENS et DE CUSSY, T. V, p. 123.

tagande magterna förbinda sig att »ej förgripa sig mot Ottomanniska väldets sjelfständighet och oförminskade bestånd och garantera hvarandra ömsesidigt upfyllandet af denna förbindelse»[1]). Turkiska riket är således garanteradt af stormagterna den ena mot den andra, men icke mot andra fiender, som kunna öfverfalla Turkiet.

För öfrigt var Egyptens ställning till Turkiet icke så noga bestämd att ej åtskilliga slitningar mellan sultanens och den egyptiske herrskaren (Khedivens) anspråk hafva under den följande tiden egt rum. Men på grund af en år 1873 af sultanen utfärdad »firman» är Egyptens sjelfständighet erkänd i allt, som rörer den inre förvaltningen och lagstiftningen och Egyptens furste eger att hålla huru stor krigsmagt han vill och kan samt äfven att ingå öfverenskommelser med främmande magter rörande tull- och handelsförhållanden samt dylika inre angelägenheter och ekonomiska interessen[2]). Men sådana öfverenskommelser måste så inrättas att de icke stå i strid med den Höga Portens »politiska fördrag». Fullt sjelfständig rätt att upträda såsom egen magt i förhållande till andra stater har Khediven icke.

Öfver hufvud synes Egyptens ställning vara den samma som Rumeniens och Serbiens.

16. **Montenegro (Czernagora).** Bland Europas stater finnes utom de nu omtalade ännu en, som stundom brukar räknas såsom turkisk lydstat, nämligen Montenegro. Ett sådant sätt att förstå Montenegros ställning kan likväl blott för den nyaste tiden komma i fråga. Montenegros förhållande till Turkiet har sedan äldre tider varit ett helt annat n Moldaus, Wallachiets och Serbiens. Turkiet har aldrig haft någon öfverhöghet öfver Montenegro, snarare hafva dessa stater befunnit sig i ett ständigt krigstillstånd mot hvarandra. Montenegros tillvaro utgjorde från början en återstod af de slaviska folkens sjelfständighet, som eljest

---

1) Art. 7. De fördragslutande magterna »s'engagent a respecter l'independance et l'integrité territoriale de l'Empire Ottoman: garantissent en commun la stricte observation de cet engagement».

2) »dans le but de developper la commerce et l'agriculture». Firmanen tryckt hos SAMWER, T. V, p. 629 jfr. firmanen af åren 1866 och 1867 dersammastädes p. 240—242.

underkufvades när Turkarne upprättade sin magt i Europa. Montenegro, på Slavernes språk Czrnagora, Zrnagora, (Svarta berget) blef en tillflyktsort för flygtingar undan eröfringen. Af detta ursprung bestämdes den montenegrinska (czernogorziska) statens hela ställning, Montenegrinerne erkände aldrig någon fred med Turkiet. Men i nyaste tider hafva förändrade förhållanden inträdt i följd af det sista kriget och fredsfördrag, som ingicks i Cettigné (hufvudorten i Montenegros lilla land) år 1862. Detta föıdrag är af sådant innehåll, att man kan sätta i fråga huruvida Montenegro efter den tiden verkligen kan räknas bland sjelfständiga stater. Turkiet föreskref och Montenegrinerne måste underkasta sig sådana vilkor som att Turkiet eger att hålla beväpnade trupper på vissa platser inom Montenegros land, införsel af vapen och krigsförråd till Montenegro är förbjuden, »ingen familj» eger att inkomma i Montenegro utan turkiskt pass, Montenegrinerne ega icke att anlägga något fästningsverk på turkiska gränsen [1]). En stat, som har nödgats ingå sådana förbindelser till en annan stat, har ej mycken sjelfständighet i behåll, Turkiets magt öfver Montenegro synes vara i verkligheten större än öfver Rumenien, Serbien och Egypten, men då likväl sultanen icke är Montenegros erkände suverän torde man rättast räkna Montenegro såsom egen stat.

1) Fredsvilkoren hos SAMWER, T. IV, 2, p. 117. SCHULTHESS, årg 1862, p. 336.

BINDING LIST JUN 1 5 1933

Pol.Sci
Govt
S96881

18796

Author Svedelius, Wilhelm Erik

Title Inledning till Europas och Amerikas Statskunskap. Vol.1.

University of Toronto Library

DO NOT REMOVE THE CARD FROM THIS POCKET

Acme Library Card Pocket
Under Pat. "Ref. Index File"
Made by LIBRARY BUREAU